

BEN HUR

Lewis Wallace

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Ben Hur

Lewis Wallace

Přeložil Václav Patejdl

Znění tohoto textu vychází z díla [Ben Hur](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Jos. R. Vilímek v Praze v roce 1934. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Lewis Wallace: Ben Hur), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyžívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 27. 10. 2023.

OBSAH

1 Na poušti	9
2 Brána Joppská	22
3 Kristus se narodil	37
4 Mudrcové v Jeruzalémě	45
5 Herodesovi oznámeno narození Kristovo	51
6 Mudrcové naleznou novorozeně	62
7 Jeruzalém za Římanů	65
8 Ben Hur a Messala	69
9 V judském domě	81
10 Ben Hur rád by zvěděl předivné věci	87
11 Řím a Izrael. – Přirovnání	95
12 Nehoda Gratova	104
13 Galejní otrok	118
14 Quintus Arrius vydá se na moře	122
15 U vesla	131
16 Arrius a Ben Hur na palubě	139
17 Číslo 60	149
18 Bitva na moři	157
19 Arrius přijme Ben Hura za vlastního	165
20 Ben Hur vrátí se na Východ	172
21 Na březích Oronta	177
22 Dotaz k Simonidovi	181
23 Simonides a Ester	192
24 Dafnin háj	201
25 Dafniny moruše	208
26 Stadium v háji	216
27 Pramen kastalský	223
28 Rokování o dostizích	231

29 Ben Hur uslyší o Kristu	239
30 Moudrý služebník a jeho dcera	248
31 Římské hýření	258
32 Vozataj Ilderimových koní	271
33 Duar v palmových sadech	281
34 Baltazar učiní dojem na Ben Hura	285
35 Kristus přichází. – Baltazar	292
36 Království – duchovní, či politické?	301
37 Messala sejme si věnec	308
38 Ilderimovi arabové v čtyřspřeží	314
39 Umění Kleopatřino	322
40 Messala na stráži	338
41 Ilderim a Ben Hur rozvažují	340
42 Výcvik čtyřspřeží	347
43 Simonides účtuje s Ben Hurem	352
44 Duchovní, či politické království? – Simonides dokazuje ..	360
45 Ester a Ben Hur	373
46 Závodní návěští	378
47 Závodní sázky	384
48 Cirkus	393
49 Rozjíždka	399
50 Dostihy	408
51 Irasino pozvání	418
52 V paláci idernejském	422
53 Hrad Antonie. – Kobka číslo VI	434
54 Malomocné	443
55 Opět v Jeruzalémě	456
56 Ben Hur u otcovských vrat	462
57 Hrobka nad královskou zahradou	470
58 Úskok Pilátův. – Boj	479

59 Jeruzalém chodí k prorokovi	491
60 Polední odpočinek u studánky. – Iras	495
61 Ben Hur na stráži s Irasou	502
62 V Bethabaře	517
63 Hosté v domě Hurově	526
64 Ben Hur vypraví o Nazareťanovi	536
65 Malomocné vyjdou z hrobu	544
66 Zázrak	555
67 Velikonoční poutníci	564
68 Ben Hur vrátí se k Esteře	579
69 Zahrada Getsemanská.– „Koho hledáte?“	583
70 Cesta na Kalvárii	591
71 Ukřižování	601
Ediční poznámka	622

*„Učte se od mudrců hledati vždy přirozené příčiny
ve všech neobyčejných událostech;
a když není takových přirozených příčin,
uchylte se k Bohu.“
Hrabě Gabalis*

1

Na poušti

Pohoří Džebel es Zubleh, přes padesát mil dlouhé, je tvarem svým tak úzké, že nárys jeho na mapě podobá se housence, plazící se od jihu k severu. Staneme-li na červenobílých jeho skalínách a díváme-li se směrem k vycházejícímu slunci, vidíme toliko Arabskou poušť, kde pověstné východní větry, vinařům jerišským tak zlo-pověstné, vály odjakživa divým rejem. Celé jeho úpatí je pokryto ulehlým pískem, přivátým od Eufratu, neboť pohoří jest na západě hradbou pastvinám moabským a ammonským, kteréžto kraje tvořily kdysi rovněž část pouště.

Od jihu k východu Judeje podlehl zde vše vlivu mluvy Arabovy, takže v jeho jazyku je starý Džebel otcem nesčetných vádí, které prostupují římskou silnici – dnes arciť jen slabý stín toho, čím kdysi bývala: prášivou stezkou syrských poutníků, putujících do Mekky a zpět a vyrývají své brázdy čím dále hlouběji, aby odváděly přívaly dešťové vody do Jordánu nebo do své poslední nádrže – Mrtvého moře.

Z jednoho z těchto vádí, přesněji řečeno, z vádí, jež vzniká na nejzazším konci Džebelů, šíří se od východu k severu a stává se posléze korytem řeky Jabboku, vystoupil poutník, míře kroky svými směrem k náhorní rovině pouště. K osobě této budiž pozornost laskavého čtenáře nejprve upoutána.

Soudě podle vzhledu, bylo mu as čtyřicet pět let. Na prsa splývala mu široce brada druhdy jak uhel černá, nyní však již prokvétající stříbrem. Obličej jeho byl snědý jak pražená káva

a tak zastřený červeným kufijem¹, že mu bylo jen částečně viděti do obličeje. Chvillemi pozvedal své veliké černé oči. Oděn byl rouchem volně splývajícím, jak je na východě obyčejným zjevem. Jeda na velkém bílém velbloudovi, seděl pod malým stanem, prost všech zbraní.

Slunce právě vycházelo a vysálo záhy hřejícími paprsky svými všecku rosu a mlhu a prohrálo větřík celující poutníka za rozbřesku. Daleko široko zatápělo zemi matnou mléčnou bělostí a celou oblohu jasem.

Další dvě hodiny uplynuly bez odpočinku a bez odchylky od směru. Rostlinstvo vymizelo úplně.

Známo, že pouště nevyhledává nikdo pro zábavu. Život a obchodní ruch plyne tu cestami, vyznačenými kostmi zahynulých bytostí, jež jsou podle nich roztroušeny.

Náhle se zastavil velbloud se svým břemenem a vyrazil ze sebe skuhravý, nad míru žalostný ryk, jímž velbloudi dávají najevo odpor proti přílišnému nákladu, dožadující se tak časem pozornosti svého pána k nutnému odpočinku. Poutník ve svém stanu pohnul se náhle, jako by procitl z hlubokého snu. Odhrnuv záclonu vzhlédl jezdec k slunci, obzíral krajinu na vše strany zpytavým zrakem, zakýval hlavou a zamumlal spokojeně: „Konečně! Konečně!“ Sepjav pak ruce, sklonil hlavu a modlil se chvíli tiše. Vykonav svoji pobožnost, hotovil se k sestupu. Z hrdla vydral se mu povel k pokleknutí, jemuž uvyklí byli již velbloudi Jobovi. Zvíře zvolna uposlechlo mručíc, načež jezdec šlápnuv mu zlehka nohou na štíhlý jeho krk, zhoupl se takto na písek.

Vynořil se zpod stanu muž, jehož postava nevysoká jako spíše složitá vynikala podivuhodnou souměrností stavby těla. Rozvá-

---

1 Plachetka, již synové pouště podnes tak jmenují.

zal hedvábnou šňůru, spínající kufje na hlavu, přihladil nazad řasy třepením lemované, takže viděti bylo zřetelně jeho výrazný obličej pleti téměř černošské. Nízké, široké čelo, orličí nos, vnější koutky očí poněkud vztažené, bohatý vlas, lesknoucí se jako kov a splývající přes plece četnými prameny – vše to svědčilo neklamně o jeho původu. Byl to dokonalý typ Egyptana.

Pocestný, dlouhou a namáhavou jízdou všecek unaven, přecházel sem a tam, mnul si ruce, dupal nohama, obcházel věrného svého služebníka, jemůž blýskavé oči přimhuřovaly se blahou spokojeností nad pastvou, již si byl našel. Obcházaje často se zastavoval, a zastiňuje si oči rukama, zíral zkoumavě v dálavu pouště až k nejzazšímu konci, přičemž zasmušila se mu chvílemi tvář zjevnou nedočkavostí a zklamáním, že je zde dosud sám, očekáváje společnost, byť ne podle úmluvy.

Bystrému pozorovateli by zároveň neušlo, že se muže toho zmocňuje dychtivost zvěděti, jaké obchody se zde na místě tak odlehlém a liduprázdném vlastně uzavírají.

Ačkoli byl zklamán ve svém očekávání, nebylo lze přece pochybovati o bezpečné důvěře cizincově, že se konečně toužebně očekávaná společnost dostaví, neboť hotovil se ihned vybalovati své zásoby. Nejprve vyňal ze svého stanu okrouhlou plachtu červeně a bíle pruhovanou, svazek holí a silný rákos, a když byl do země zatnul žerd' a kolem ní hůlky zařadil, rozprostřel nad nimi plachtu a stan byl hotov.

Vzav poté z nosítek koberec čili čtverhrannou pokrývku, prostřel jím půdu uvnitř stanu. Poté vyšel zas před stan a s větší ještě dychtivostí rozhlížel se kolem sebe.

„Však se jich dočkám!“ utěšoval se v samomluvě. „Ten, jenž vedl mne, vede zajisté i ty, jež očekávám. Vykonám zatím přípravy.“ A vkročiv opět do stanu, vyňal z vrbového koše, který byl částí

jeho výstroje, náčiní k jídlu: mísy z palmových vláken neprodyšně upletené, víno v kožených míškách, sušenou a uzenou skopovinu; šami bez pecek čili syrské granáty, el-šelebské datle, ku podivu bohaté a vypěstované v nakhilu čili sadech středoarabských, sýr jako Davidovy „mléčné koláčky“ a kvašený chléb z městské pekárny – a položil vše to na koberec pod stanem, přidav k nim tré šátků utkaných z nejjemnějšího hedvábí, jakých užívají na Východě vznešení lidé, prostírajíce je za jídla hostem na kolena; tato okolnost pak označuje počet osob, které měly se zúčastniti jeho hostiny a jež právě očekával.

Poté vykročil opět ven a rozhlédl se kolem sebe. Hle! Na dálném východě tmavá skvrna vévodí nad pouští. Stál jakoby přimražen k zemi. Oči se mu šířily, tělem probíhal mu mráz, jako by se ho bylo dotklo cosi nadpřirozeného. Skvrna vzrůstala. Byla již zvící dlaně. Posléze nabyla určitých obrysů. Za chvíli pak bylo lze zřetelně rozeznati věrnou podobu jeho vlastního velblouda, velkého a bílého, nesoucího na hřbetě *hudu*². Tu sepal Egyptán ruce a vzhlédl k nebesům.

„Bůh jedině jest veliký!“ zvolal se slzami v očích a zbožnou úctou v duši.

Cizinec blížil se k němu – konečně stanul. Pak zdálo se mu, jako by byl procitl. Uzřel klečícího velblouda, stan a muže, stojícího u dveří a v modlitbu pohříženého. Přeložil ruce, sklonil hlavu a modlil se tiše. Zanedlouho pak zhoupł se z krku svého velblouda na písek a zamířil k Egyptanovi, jenž mu kráčel v ústrety.

Chvíli pohlíželi mlčky na sebe, potom se objali – to jest, každý přeložil pravou paži přes rameno druhému a levou obemknul bok, klada bradu nejprve na levou a pak na pravou stranu hrudi.

---

2 Cestovní nosítka hindustánská.

„Pokoj budiž s tebou, služebníče pravého Boha!“ oslovil ho cizinec.

„A rovněž s tebou! Bud' mi vítán, bratře v pravé víře!“ odpověděl vroucně Egyptan.

Příchozí byl velké, hubené postavy, vyzáblého obličeje, vpadlých očí, bílých vlasů a brady a pleti tmavočervené. Oděn byl v kroj východoindický, prost všech zbraní. Přes čapku na hlavě ovinut byl velkými řasami šál, skládající turban. Vzhled muže tohoto byl ušlechtilý, s příděchem přísné důstojnosti ve výrazu jeho obličeje. Vismamitra, největší to z kajících hrdinů východní Iliady, měl v něm dokonalého představitele.

„Bůh jedině jest veliký!“ opětoval, vymknuv se zlehka z objetí Egyptana.

„A blahoslaveni, kdož mu slouží!“ odušil Egyptan s údivem, slyše opětovati vlastní svá slova. „Než, hleďme, tamo přichází náš soudruh...“ dodal náhle, upřev zrak svůj k severu, odkud zřetelně již bylo viděti třetího velblouda, rovněž bílého jako ostatní, an se blíží houravě jako loď.

Čekali, stojíce pospolu, až jich nově příchozí dojel, slezl a k nim přikročil.

„Pokoj tobě, bratře!“ pozdravil tento, objímaje Inda.

„Děj se vůle boží!“ zněla odpověď nově příchozího, jenž byl zcela nepodoben svým přátelům, neboť byl postavy slabší, bílé pleti a hojných, zkadeřených světlých vlasů, jež zdobily vkusně jeho malou, leč krásnou hlavu.

Jeho živé, tmavomodré oči svědčily o čacké mysli a upřímné, bodré povaze. Byl as padesátiletý a pocházel z hájů Athéniných.

Po vřelém vzájemném objetí chopil se slova Egyptan třesoucím se hlasem: „Duch Páně prvního přivedl mne sem, mezi vás, z čehož soudím, že přísluší mně sloužiti vám. Stan je rozbit a chléb připra-

ven k lámání. Dovolte mi, abych konal svoji povinnost.“ A vzav oba něžně za ruku, uvedl je dovnitř stanu, sňal jim z nohou sandály, umyl nohy, nalil vody na ruce a osušil je pak utěradly, načež umyv také sobě ruce, pravil:

„Pečujmež o sebe, bratři, jak velí naše služba, a posilněmež se jídlem k povinnosti, již nám je dnes ještě splniti. Poznejmež se blíže a pohovořme o cíli a účelu naší cesty...”

Všichni tři pak usedli k sobě blíže, aby si viděli navzájem do tváří, načež sklonili hlavy, zkřížili ruce na prsou a odříkávali nahlas tuto prostou modlitbu:

„Otče všech... ó, Bože...! Co tuto máme, jest od tebe! Přijmi naše díky a žehnej nám, nechť neustaneme činiti tvoji vůli.“

Pomodlivše se, pozdvihli oči a hleděli na sebe s úžasem. Bylť každý mluvil jazykem, jehož druzí nikdy předtím nebyli slyšeli, nicméně každý rozuměl dokonale všemu.

Jejich duše prochvělo božské pohnutí, neboť po tomto divu poznali přítomnost Boží.

Schůzka právě vylíčená udála se, podle tehdejšího způsobu počítání, roku 747 od založení Říma.

Bylo to v měsíci prosinci a zima panovala po všech končinách východně od Středozevního moře.

Jízda pouští v tento roční čas vzbuzuje značnou chuť k jídlu. Také naše společnost pod stanem nebyla z jiných. Byliť všichni tři lační, a proto najedli se dosyta, zapili vínem, načež se rozhovořili.

„Poutníka v cizí zemi nic tak mile nedojímá, jako slyší-li své jméno z úst přítele,“ pravil Egyptan, jenž ujal se jaksi předsednictví při hostině. „Ježto máme dostatek volného času, jest nutno, abychom se navzájem poznali. Navrhují, souhlasíte-li, aby poslední se dostavivší promluvil první.“

Slova ujal se nejprve Řek. Mluvil zvolna, jako člověk, vědomý své sebevlády.

„Co vám hodlám vyprávěti, bratři, je tak zvláštní, že ani nevím, jak začít. Nerozumím dosud sám sobě. Jest mi jen tolik známo, že podrobuji se vůli Páně, kterážto povinnost všecka mě přivádí u vytržení. Uvážím-li účel ten, zmocňuje se mne radost tak nevýslovná v tom přesvědčení, že to vůle boží...“

Ovládán posvátnými city, nebyl s to dále mluvit. Soudruzi jeho pochopili jej plně, sklopili oči a chvíli trvali v mlčení.

„Daleko odtud – na západě,“ ujal se opět slova Řek, „jest země, již nelze nikdy zapomenouti, neboť svět jest jí velkým dlužníkem za věci, z nichž lidé čerpají největší radosti pozemské. Nemluvě o umění, filozofii, básnictví, řečnictví, válečnictví, ó, bratři, jí přísluší sláva, jež zářiti bude po všecky budoucí věky, a která Toho, jehož hledáme a zvěstovati budeme, uvede ve známost v celém světě. Země, o níž mluvím, jest Řecko. Jmenuji se Kašpar a jsem synem Athéňana Kleantha. Národ, jemuž náležím, jest národem učenců, a proto s vášní oddal jsem se také i já cele studiu. Mám právě na mysli dva z našich filozofů, největších to z mnohých, z nichž jeden hlásá nauku o nesmrtelnosti duše člověka a druhý nauku o jediném Bohu, neskonale spravedlivém. Tyto obě nauky zvolil jsem sobě jediné za předmět svého studia, neboť jsem přesvědčen, že je mezi Bohem a duší skutečně vztah dosud neznámý. O těchto věcech může mysl lidská hloubati do jistých mezí ke hluché, nepřestupné hradbě. Nezbyvá jí pak již nic jiného, leč bezradně stanouti a volati hlasitě o pomoc. Tak učinil jsem já! Leč přes hradbu nedonesl se ke mně žádný hlas a zoufalstvím jat, vyrazil jsem z měst a škol...“

Po těchto slovech na důkaz souhlasu vyjasnila se Indovi hubená tvář úsměvem.

„V severní končině mé vlasti, v Thesálii,“ pokračoval Řek dále, „je hora proslulá jako domov bohů, kde sídlí Zeus, ježž moji krajané pokládají za nejvyššího boha. Její jméno jest Olympos. Tam jsem se uchýlil. Nalezl jsem jeskyni v pahorku, kde pohoří, táhnoucí se od západu, zahýbá na jihovýchod. Tam jsem obýval, oddávaje se rozjímání jako poustevník, čekaje, oč jsem prosil každým dechem – na zjevení. Věře v Boha neviditelného a svrchovaného, věřil jsem, také v možnost, že se mi zjeví, když tak neochvějně po něm toužím.“

„Nu a – co dál!“ pobízel dychtivě Ind Řeka, vztáhnuv ruce z hedvábného šátku na klíně.

„Slyšte, bratři,“ vece na to Řek dále, „vchod mé poustevny leží proti mořskému chobotu na zátoce Thermaické, odkudž spatřil jsem, kterak muž jakýsi spadl do moře z lodi mimo plující. Podářilo se mi jej zachrániti. Vzal jsem ho k sobě a pečoval jsem o něho. Byl to Žid zběhlý v dějinách a zákonech svého národu, a od něho zvěděl jsem, že Bůh mých modliteb vskutku jest, a že byl po věky jejich zákonodárcem, vládcem a králem. Co jiného to bylo nežli zjevení, o němž jsem snil? Moje víra nebyla marna. Bůh mi tenkrát odpověděl!“

„Jakož odpovídá všem, kdož prodchnuti jsou vírou v něho a k němu se utíkají,“ prohodil zbožně Ind.

„Ale pohříchu!“ ozval se Egyptan. „Jak málo je tak moudrých, aby věděli, kdy jim odpovídá!“

„To nebylo vše,“ mluvil Řek dále. „Muž bezděčně mně poslaný řekl mi ještě více. Dověděl jsem se o jsoucnosti Boha, k němuž vysílal jsem své vroucí modlitby, a že jest zákonodárcem a vladařem národa židovského. Což jiného to bylo, ne-li zjevení, po němž tak dlouho jsem snil a toužil? Víra moje nebyla marná. Muž ten pravil dále, že proroci již za času prvního zjevení s Bohem rozmlouvali

a prohlásili, že přijde opět. Vyjmenoval mi proroky a uváděl ze svatých knih i jejich předpovědi, že totiž doba druhého zjevení jest blízka a že se očekává přes tu chvíli v Jeruzalémě.“

Řek se odmlčel a na jasnou tvář jeho usedla mu chmura.

„Onen muž,“ dokládal po chvíli, „řekl mi ovšem, jako byli Bůh a zjevení, o němž se zmínil, toliko pro Židy, tak že budou opět jen pro ně. Ten, jenž se očekává, bude prý králem židovským! I tá-
zal jsem se ho: ‚Což ostatní svět nebude se moci těšiti?‘ – ‚Nikoli,‘
odpověděl tento, ‚my jsme jeho vyvolený lid!‘ Vývody jeho však
nebyly s to zmařiti mých nadějí. Proč by měl Bůh omezovati lásku
svoji a dobrodiní jedině na jednom toliko národu? I umínil jsem si
použítí lsti. Posléze zdařilo se mi zlomiti pýchu tohoto muže a tu
jsem shledal, že jeho otcové byli pouhými služebníky, zvolenými
k ochraně pravdy, aby ji svět nakonec poznal a došel spasení.

Po odchodu Židově vzýval jsem Boha modlitbami, aby mi bylo
dopřáno spatřiti krále a klaněti se mu. Jednou v noci, sedě u vcho-
du své jeskyně, snažil jsem se proniknouti hlouběji tajnosti svého
bytí, což znamená tolik, jako poznati Boha. Pojednou spatřil jsem
na hladině moře ve tmě hvězdu znenáhla se třpytící. Hvězda ta
blížila se, až stanula posléz nad pahorkem – nad mými dveřmi,
takže světlo její z plna na mne se linulo. Padl jsem na zemi a usnul.
Ve snách zaslechl jsem hlas: ‚Ó, Kašpare! Víra tvoje zvítězila! Budiž
blahoslaven! S dvěma jinými, z nejzazších končin země, uzříš toho,
jenž je zaslíben, i budeš mu svědkem. Vstaň a spěj jim vstříc, aby
ses s nimi sešel. Důvěřuj v ducha, jenž tě povede...‘

A když jsem se ráno probudil, zářil ke mně duch světlem zasti-
ňujícím světlo sluneční. Svlékl jsem ze sebe poustevnické roucho
a oděl se předtím odloženým šatem, načež jsem vybral z úkrytu
poklad, který jsem si byl přinesl z města. Kterási loď plula právě
mimo. Vstoupil jsem na palubu a přistal jsem v Antiochii. Tam

opatřil jsem si tohoto velblouda a nutnou výstroj. Zahradami a sady po březích Orontu putoval jsem pak dále do Emesy, Damašku, Bostry a Filadelfie, až octl jsem se zde. A tak, bratři, vyslechli jste moji historii. Mluvtež nyní vy.“

Egyptan a Ind pohlédli významně na sebe. Onen pokynul rukou, tento se poklonil a pravil:

„Náš bratr dobře mluvil. Kéž jsou moje slova rovněž moudrá.“

Odmlčel se, a chvilku přemýšlev, jal se pak mluvit dále: „Znejtež mne, bratři, pod jménem Melichara. Hovořím k vám řečí, která není-li nejstarší na světě, může se aspoň honositi tím, že nejdříve užívala písma... míním indický sanskrit. Jsem rodem Ind. Můj národ byl první, jenž vstoupil na pole vědy, první ji roztřídil, první ji zušlechtil. Narodil jsem se bráhmanem. Mému životu vykázány tudíž nezměnitelné koleje do nejmenšího činu, pro každou hodinu. V chůzi, jídle, pití nebo spánku byl jsem ustavičně v nebezpečí, že se prohřeším proti pravidlu. A trest za to, bratři, trest hrozil mé duši! Podle velikosti provinění měla má duše přijíti k některému bohu v nebi – Indra je z nich nejnižší, Brahma nejvyšší – nebo měla býti odmrštěna a vejíti v život červa, mouchy, ryby nebo zvířete. Odměnou za přísné zachovávání kynula mi blaženost čili splynutí s bytostí Brahmovou, které nebylo tak jsoucností, jako spíše naprostým klidem. Oddíl života brahmanova, prvním stupněm nazvaný, jest jeho studentský život. Když jsem byl způsobilý postoupiti do druhého stupně – to jest, když jsem byl způsobilý k ženitbě a založení své vlastní domácnosti –, pochyboval jsem o všem, i o Brahmovi. Byl jsem nevěřícím. Z hlubin studnice znamenal jsem světlo nahoře i toužil jsem vystoupiti a podívat se, nač na vše svítí.

Ve svrchované tísní ohlížel jsem se po samotě, kde bych se skryl přede všemi kromě Boha. Ubíral jsem se proti Gangu k jeho pra-

meni, daleko, až do Himálaje. Tam jednou v noci, procházej se po březích jezerních, pravil jsem k naslouchajícímu tichu: ‚Kdy přijde Bůh a povolá svého sluhu? Což nenastane spasení?‘ Pojednou vykmitlo na vodě trnouch světlo. Zanedlouho vznesla se hvězda, stoupala směrem ke mně a stanula mi nad hlavou. Jasnost mě oslnila. Leže na zemi, zaslechl jsem hlas neskonale lahodný, an praví: ‚Tvá láska zvítězila. Budiž blahoslavený, ó, synu Indie! Nadchází spasení! S dvěma jinými z dalekých končin země uvidíš Vykupitele a budeš svědkem, že přišel. Vstaň ráno a vydej se na cestu, aby ses s nimi sešel, a slož všecku svou důvěru v ducha, jenž tě povede.‘

A od té chvíle neodstoupilo ono světlo ode mne. Cestoval jsem sám, beze strachu, neboť duch byl se mnou a je se mnou dosud. Jaká sláva nám kyne, ó, bratři! Spatříme Spasitele... budeme k němu mluvit... jemu se klaněti! Domluvil jsem.“

Náš čilý Řek nelenil s projevy radosti a blahopřání. Potom ujal se slova Egyptan s význačnou vážností:

„Vaše slova, bratři, byla vnuknuta duchem, a duch dodal mi schopnosti, abych jim porozuměl. Poslyšte také mé vypravování:

Narodil jsem se v Alexandrii knížetem a knězem a dostalo se mi výchovy v mé třídě obvyklé. Avšak velmi záhy zmocnila se mne nespokojenost. Částí vnucené víry bylo, že po smrti, po rozkladu těla, začne duše ihned dřívější postup z největší nízkosti až nahoru do člověčenství, nejvyšší to a poslední, a to beze všeho zřetele k chování ve smrtelném životě. Kterési noci procházel jsem se sadem u moře. Voda jasná jako sklo obrazy se hvězdami. Zdálo se, jako by jedna z nich se hýbala z místa, stoupajíc na hladinu, kde zářila leskem oslňujícím. Pak se sunula směrem ke mně a stanula mi nad hlavou na pohled tak blízko, co bych rukou dosáhl. Padl jsem na zemi a zakryl si obličej. Ozval se hlas, nikoli ze země,

řkoucí: „Tvé dobré skutky zvítězily! Blahoslaven budiž, ó, synu Mizraimův! Spasení nadchází! S dvěma jinými z odlehlých úhlů světa uzříš Spasitele a vydáš mu svědectví. Vstaň ráno a vydej se na cestu, aby ses s nimi sešel. A až dorazíte všichni do svatého města Jeruzaléma, ptejte se lidí: »Kde je ten narozený král židovský? Neboť uzřeli jsme jeho hvězdu na východě a jsme povoláni klanět se jemu.« Slož všecku svou důvěru v ducha, jenž tě povede!« A světlo to stalo se vnitřním osvětlením, o němž pochybovati nebylo lze, předcházejíc mě jako správce a vůdce. Zavedlo mě po řece do Memfidy, kde jsem se opatřil výstrojí do pouště. Koupil jsem si velblouda a přijel jsem bez odpočinku sem.“

„Bůh je s námi, bratří!“

Všichni tři podali si současně ruce vnitřním pohnutím.

„Jeví-li se v čem patrněji božské řízení?“ pokračoval Baltazar. „Až najdeme Pána, budou bratří a všechna pokolení, která po nich vzejdou, klanět se před ním, vzdávající mu poctu s námi. A až se rozejdeme každý svou cestou, pozná svět novou nauku – že nebe lze dosíci nikoli mečem a lidskou moudrostí, nýbrž vírou, láskou a dobrými skutky.“

Náhle se odmlčeli.

Nastalo ticho, přerývané toliko vzdechy, posvěcené slzami. Nevýslovnou radost duší na březích řeky života, odpočívajících s vykoupenými u Boha, nebylo lze utajiti.

Vzchopili se a vyšli ze stanu.

V dálné poušti hluboké ticho.

Obloha jasná. Slunce rychle zapadalo.

Velbloudi uvelebeni před stanem klidně spali.

Zanedlouho potom složen stan i se zbytky oběda. Poté vsedli cizinci na velbloudy a mlčky dali se v pochod, majíce Egyptana v čele.

Směřovali přímo na západ, ven, do tmavé sychravé noci.

Bystrým klusem uháněli velbloudi v pořadu a vzdálenosti mezi sebou tak přesně, jako by následující vstupovali do šlépějí předcházejícího velblouda.

Měsíc v úplňku stál na nebi.

Měnivým svitem ozářeny vyjímaly se bílé postavy jako příšery.

Pojednou zjevilo se jim nad temenem nízkého pahorku kmitavé světlo. Úkaz ten smršťil se v ohnisko oslňujícího lesku. Jezdci zjevem tím ohromeni náhle zastavili. Srdce jim rychleji bušila, duše se jim zachvěly. I vzkřikli všichni tři jakoby jedněmi ústy:

„Hvězda! Hle, hvězda...! Bud' s námi!“

2

Brána Joppská

V západní hradbě jeruzalémské je dubová brána, zvaná branou Betlémskou čili Joppskou. Prostranství vně této brány jest jedním z nejznamenitějších míst městských.

Za časů Šalamounových panoval tam čilý obchodní ruch, jehož zúčastňovali se kupci z Egypta a bohatí obchodníci tyrští a sidónští. Od této doby minulo bezmála tři tisíce let. Nicméně upíná se k tomuto místu začasto dnes ještě čilý obchodní ruch.

Pozorovatel nabývá zde pojmu o tom, jakým místem asi bývalo kdysi staré tržiště za časů Herodesa Stavitele.

Bylo kolem třetí hodiny po úsvitu a mnoho lidí již opouštělo tržiště. Tlačénice však přesto neustávala.

Mezi nově příchozími stála na druhé straně jižní hradby drobná skupina, sestávající z muže, ženy a osla.

Muž stál těsně u osla, držel ho za uzdu, opíraje se přitom o hůl, jež sloužila dvojímu účelu: poháněti jí zvíře a sobě ulehčovati v chůzi. Šat jeho nelišil se od oděvu obyčejných Židů jej obklopujících, leč toliko zánovností. Plášť z hlavy mu splývající a řízu nebo halenu od krku po paty jej zahalující nosíval nejspíše toliko ve dny sobotní, kdy navštěvoval synagogu. Nezakrytá tvář jeho svědčila o věku asi padesáti let, kterýžto odhad potvrzovala prokvétající již brada jinak černá. Rozhlížel se kolem sebe polozvědavými, polostrnulými zraky cizince a venkovana.

Osel pochutnával si na náručí zelené trávy, již bylo hojnost na trhu. V lhostejné spokojenosti nedávalo se zvíře vyrušovati ruchem a hlukem vůkol vířícím; rovněž nedbalo hrubě ženy sedící

mu na hřbetě ve vycpaném sedle. Svrchní roucho z tmavé vlněné látky zakrývalo zcela její postavu, kdežto hlava a šíje byly zastřeny bílou plachetkou. Chvílemi poodhrnula plachetku ze zvědavosti, chtěc spatřiti neb uslyšeti cosi nebo kohosi mimojdoucího, leč tak nepatrně, že obličej její zůstal neviditelný.

Posléze byl muž ten osloven.

„Nejsi ty Josef z Nazaretu?“

Mluvčí přistoupil k němu blíže.

„Tak mi říkají,“ odvětil Josef, obrátiv se vážně. „A ty...? Ach, pokoj budiž s tebou, příteli, rabbi³ Samueli!“

„Přeji ti totéž.“ Rabbi se odmlčel, a pohlédnuv na ženu, dodal pak: „Nejen tobě, i tvému domu a všem, s nimiž přebýváš, budiž pokoj.“ A položiv si pravici na prsa, nachýlil hlavu k ženě vedle sedící, která zatím chtěc jej spatřiti, odhrnula plachetku svou, takže bylo viděti tvář ženy před nedávnem teprv z dívčích let vyrostlé. Poté podali si navzájem pravice.

„Podle tvých šatů, jen málo zaprášených,“ pravil důvěrně rabbi, „soudím, že jste přenocovali kdesi ve zdejší m městě našich otců.“

„Nikoliv,“ odvětil Josef. „Nedorazili jsme dále než do Betánie, prve nežli nastala noc. Zůstali jsme tam v khanu⁴ a vydali se hned za úsvitu na cestu.“

„Máte asi dlouhou cestu před sebou, není-liž pravda. Snad do Joppe?“

„Ne. Jen do Betléma.“

Tvář učeného mistra, až dosud přívětivá, svraštila se pojednou; zabručel nevrle: „Ano, ano... vím,“ pravil. „Narodil jsi se v Betléme a ubíráš se tam nyní se svojí dcerou k zápisu podle nařízení

---

3 Učený mistr.

4 Orientální hostinec. Pozn. red.

cézarova. Synové Jakubovi jsou teď, jak bývalo pokolení v Egyptě... jenže nemají ani Mojžíše, ani Josua. Jak hrozně poklesli!“

Josef klidně odvětil:

„Tato žena zde není mojí dcerou.“

Leč rabbi, jemuž šlo více o politiku, nevšimnuv si vysvětlení Josefova, vyptával se dále:

„Co dělají horlivci dole v Galileji?“

„Nevím. Jsem pouhým tesařem a Nazaret je vesnice,“ vece na to Josef opatrně. „Ulicí, kde je má dílna, neběží cesta do žádného města. Přitěsáváje dříví a řezaje prkna, nemám kdy účastniti se sporů a rozprav stran.“

„Ale vždyť jsi Žid,“ namítal vážně rabbi. „Jsi Žid z rodu Davidova... Není možná, abys rád platil nějakou daň mimo šekel⁵ davaný po starodávném zvyku Jehovovi.“

Josef neodpověděl.

„Nestěžuji si do výše daně,“ mluvil dále jeho přítel. „Denár⁶ je maličkostí...“

„Ó, nikoliv! Uložení daně jest potupou. Zdaž placení daně neznamená pokořiti se tyranství? Rci, pravda-li, že Judas mní se býti Mesiášem? Žiješ mezi jeho stoupenci?“

„Slyšel jsem od jeho stoupenců, že prý je Mesiášem,“ odpověděl Josef.

Vtom odhrnula žena na oslu sedící plachetku svoji úplně.

Oči rabbiovy utkvěly zálibně na obličejí ženině ku podivu krásném, zjařeném výrazem nemalé účasti.

Ruměnec rozlil se po jejích lících a čele i zastřela rouškou opět svoji tvář.

---

5 Řecky didrachmon.

6 Starořímský stříbrňák.

„Máš sličnou dceru!“ prohodil mimoděk rabbi.

„To není moje dcera,“ odvětil Josef.

Zvědavost rabbiova byla tím zřejmě podrážděna. Nazareťan pozoruje to, doložil spěšně:

„Je dcerou Jáchyma a Anny z Betléma, o nichž jsi aspoň slyšel, neboť prosluli velice...“

„Ano,“ podotkl uctivě rabbi. „Znám je. Pocházeli přímo z rodu Davidova. Znal jsem je dobře...“

„Nuže, nejsou již mezi živými,“ vece dále Nazareťan. „Zemřeli v Nazaretě. Jáchym nebyl sice bohat, leč zůstavil přece dům a zahradu, které mají býti rozděleny mezi jeho dcery Marianu a Marii. Tato zde jest jedna z nich. Aby nepřišla o svůj podíl dědičný, nařídil jí zákon, aby se provdala za nejbližšího příbuzného. Je teď mojí ženou.“

„A tys byl...?“

„Jejím strýcem...“

„Ó, nyní chápu...! Ježto jste oba rodem z Betléma, nutí tě Římané ke společnému zápisu... Nyní chápu...!“

Rabbi vrhnul poté hněvivě zrak svůj směrem k městské bráně a zvolal: „Avšak ještě žije – Bůh izraelský! Jeho jest pomsta!“ a odvrátiv se náhle, odešel.

Cizinec opodál stojící, pozoruje úžas Josefův, pravil klidně:

„Rabbi Samuel jest horlivcem. Ani Judas není tak prudkým...“

Josef nechtě se pouštět s ním do hovoru, tvářil se, jako by ho nebyl slyšel, i jal se sbíratí kolem osla roztroušenou travu, načež opřel se zas o hůl a zahleděl se mlčky stranou.

Za hodinu vyšel pak se svou společnicí z brány, a zabočiv nalevo, dal se silnicí do Betléma. Sestup do údolí Hinómského byl velmi hrbolatý a vrouben tu a tam roztroušenými planými olivami. Nazareťan kráčel obezřele, něžně po boku ženině, drže uzdu v ruce.

Po levici vypínala se jim městská hradba, táhnouc se k jihovýchodu kolem hory Sion, a po pravici vyvstávala příkrá návrší, jimiž jest údolí na západ ohraňeno.

Minuli zvolna Dolní rybník gíchonský, z něhož slunce rychle zahánělo traticí se stín královského vrchu. Ubírali se zvolna dále rovnoběžně s vodovodem z Rybníků Šalamounových, až se octli v místech letohrádků, zvaných nyní Vrchem zlé rady: tam jali se stoupati na rovinu refaimskou. Slunce sálalo žhavě na kamenitý povrch proslulé končiny a přimělo Marii, dceru Jáchymovu, že sňala plachetku docela a obnažila hlavu. Josef vyprávěl historii o Filištínských, přepadených v těch místech v táboře Davidem. Mluvil zvolna, vážně a hlasem stísněným.

Marie jej poslouchala jen chvílemi.

Nebylo jí mnoho přes patnáct let. Její postava, hlas a způsoby jevily známky přechodní doby mezi dívkou a ženou. Její tvář byla dokonale oválová, její pleť spíše bledá než světlá, nos byl bezvadný, pootevřené rty vynikaly kyprostí a zralostí, dodávající obrysům úst vroucnosti, něžnosti a upřímnosti; velké modré oči její byly zastíněny sklopenými víčky a dlouhými brvami, a k dovršení souměru splývala jí v nespoutané volnosti po zádech záplava plavých vlasů po způsobu, jaký byl židovským nevěstám dovolen. K těmto půvabům rysů a postavy družily se ještě jiné, které nelze snadno vylíčiti – vzhled čistoty, jež bývá toliko odleskem duše, a roztržitosti, která bývá vlastní lidem přemýšlejícím mnoho o věcech nepostižitelných. Často pozvedla blankytné oči k nebesům, přeložila ruce na prsou a rty její vroucně šeptaly modlitbu. Josef vykládaje váhavě, chvílemi pohlédl na ni, a postřehnuv výraz zjasňující její tvář jako světlem, zapomněl na vypravování, a tona v údivu, trmácel se dále s hlavou svěšenou.

Tak brali se po velké rovině, až dospěli posléze na návrší Mar Elias; před nimi na druhé straně údolí ležel Betlém, jehož bílé zdi věnčily horský hřbet, vyhlížejíce z hnědé jednotvárnosti bezlistých sadů. Zastavili se tam a odpočinuli si. Josef vysvětloval Marii místa posvátné pověsti, načež sešli pak do údolí ke studnici, jež byla jevištěm obdivuhodného činu mužů Davidových. Na těsném prostoru hemžili se lidé a zvířata. Josefa zmocnila se obava, že nenalezne přístřeší pro Marii. Spěchal proto dále mimo kamenný sloup, označující hrob Ráchelin, do stráně, zahradami pokryté, nemeškaje a nepozdravuje nikoho z mnoha lidí, jež potkával cestou, až stanul před vraty do khanu, který stával tehdy uvnitř vesnických hran nedaleko místa, kde se sbíhaly cesty.

Khan v Betlémě, před nímž zastavili se Josef a jeho žena, byl slušnou ukázkou svého druhu, nejso ani příliš jednoduchý, ani příliš okázalý. Budova tvořila čtverec z netesaných kamenů zvýší patra, s plochou střechou bez oken navenek a toliko s jedním hlavním vchodem – dveřmi, které byly současně průjezdem, na východním boku čili v průčelí. Silnice běžela tak blízko mimo dvěře, že práh byl napolo pokryt křídovým prachem. Hradba z plochého kamení, táhnoucí se u severovýchodního rohu budovy sbíhala se na mnoho kroků dolů po stráni k místu, kde se zahýbala na západ k vápenné strmině, jsouc takto – což bylo svrchovaným požadavkem slušného khanu – bezpečnou ohradou na dobytek.

Ves, jakou byl Betlém, nemohla hrubě poskytovat více než jeden khan, poněvadž tam žil pouze jeden šejk; a přesto, že se zde narodil, nemohl se Nazareťan přece hlásiti o pohostinství ve městě, přebýváje po drahně let jinde. Nadto mohlo sčítání, k němuž se dostavil, trvati neděle i měsíce; byli římsí komisaři v provinciích příslovečně zdlouhaví a obtěžovati známé nebo příbuzné, se svou ženou, po dobu tak nejistou, byla věc zhola nemožná. A proto nežli

dorazil k velkému domu, stoupaje posud do stráně a namáhaje se na příkrých místech přiměti osla ke spěchu, zmocnila se ho obava, že nedostane se jím zaopatření v khanu, neboť cesta byla plna mužů a hochů, kteří vedli s nemalým povykem skot, koně a velbloudy do údolí a z údolí, někteří k vodě, jiní do okolních jeskyň. A když se dotrhmácel k samému khanu, neutišil se jeho nepokoj pohledem na dav, obstupující dvěře do hospody, kdežto v sousední ohradě, jakkoli byla rozsáhlá, zdálo se již býti plno.

„Nedostaneme se ani ke dveřím,“ pravil Josef svým pomalým způsobem. „Počkejme zde, ať se dovíme, co se přihodilo.“

Žena neodpověděvši odhalila klidně plachetku. Únava, jevící se jí zprvu na tváři, změnila se ve výraz účasti. Ocitlat se v pestré směsici lidí, která nemohla nevzbuditi její zvědavost, ač byla dosti všední v khanech při kterékoli silnici, kudy se velké karavany obyčejně ubíraly. Byli tu pěšáci semo tam pobíhající a mluvící pronikavě a všemi jazyky syrskými, jezdci na koních, křičící na jezdce na velbloudech, mužové, pachtící se s pochybným úspěchem se vzpurnými kravami a poplašenými ovci, prodavači chleba a vína a mezi nimi i hejno chlapců, honících se na pohled za hejnem psů. Kdekdo a kdeco zdálo se najednou hýbati ruchem. Možná, že sličná pozorovatelka tohoto výjevu byla umdlena, aby ji na dlouho upoutal, neboť za chvíli vzdechla si a spustila se na sedlový polštář, a jako by hledala pokoje a odpočinku neb očekávala někoho, vyhlížela k jihu a vzhůru na vysoké skaliny Rajské hory, v tu chvíli slabě se již zardívající zapadajícím sluncem.

Co takto hleděla v dál, prodral se k ní hustým davem jakýsi muž, a zastaviv se u samého osla, otočil se s čelem hněvivě svraštělým. Nazareťan promluvil naň, řka:

„Ježto jsem synem Judův, zač také tebe pokládám, dobrý příteli... smím se tě snad zeptat po příčině tohoto sběhu?“

Cizinec se zprudka obrátil, leč spatřiv vážnou tvář Josefovu, jevící takovou shodu s jeho hlubokým, váhavým hlasem a mluvou, pozdvihl ruku, napolo pozdravuje, a odtušil:

„Pokoj budiž tobě, rabbi! Jsem syn Judův a odpovím ti. Bydlím v Beth-Dagonu, který, jak víš, je v kraji, jenž býval zemí pokolení Danova.“

„Při cestě z Modina do Joppe,“ prohodil Josef.

„Ach, tys byl v Beth-Dagonu,“ pravil muž a obličej se mu vyjasnil ještě více. „Jací jsme poutníci, my Judovci! Nebyl jsem již drahně let na zdejším vrchu – ve staré Efratě, jak mu říkal náš otec Jakob –, když se roznesl rozkaz, nařizující, aby všichni Hebrejové byli sečtení ve svých rodištích... To mne sem přivedlo, rabbi.“

Josefovi nepohnulo se za těchto slov ve tváři ani svaly i řekl:

„Také já jsem přišel za tou příčinou... Já a moje žena.“

Cizinec pohlédl na Marii a mlčel. Dívala se na lysé téměř Gedoru. Slunce jí ozařovalo vzhůru obrácenou tvář, sytíc fialovým leskem její oduševnělé oči, a na pootevřených rtech chvěla se jí touha, která neměla nic pozemského do sebe. Chvílemi zdálo se, jako by z její krásy setřen byl všechen lidský ráz: vypadala, jak se domýšlíme, že vypadají ti, kteří sedí u samé brány ve velebné záři nebeské. Beth-Dagonec uzřel originál toho, co po staletích zjevilo se vidinou tvůrčímu duchu božského Sanzia⁷ a učinilo jej nesmrtelným.

„O čempak jsem to mluvil...? Ah! Již se pamatuji! Chtěl jsem říci, že jsem se rozzlobil, když jsem doslechl o rozkaze sem mně volajícím. Tu jsem se rozpomněl na starý vrch, na město a na údolí, svažující se hluboko dolů ke Kidrónu, na vinice a sady a obilná pole, plodná od časů Boozových a Rutiných, na známé hory – Gedor zde,

---

⁷ Raffael Sanzio (též Santi, pozn. red.) – tvůrce proslulé Madonny della Sedia, chované v obrazárně Palazzo Pitti ve Florencii.

Giben tam, Mar Elias onde –, které, za mých chlapeckých let, zdály se mi hradbami světa. I pustil jsem z mysli tyrany a přišel jsem... já a Ráchel, má žena, a Debora i Michaela, naše růže sáronské.“

Muž opět se zamlčel a popatřil náhle na Marii, která se vtom naň dívala, poslouchajíc. Poté dodal:

„Rabbi, což aby tvá manželka šla k mé ženě? Vidíš ji onde s dětmi pod onou nakloněnou olivou při zatáčce cesty. Věř mi,“ – obrátil se k Josefovi, mluvě pevným hlasem –, „věř mi, khan je pln. Darmo se poptávat u vrat.“

Vůle Josefova byla váhava jako jeho mysl; rozpakoval se, nakonec však odvětil:

„Tvá nabídka je laskava. Ať se nám dostane v domě místa čili nic, půjdeme navštívit tvé lidi. Sám promluví s vrátným. Hned se navrátím.“

A vloživ uzdu cizinci do ruky, prodral se zmítajícím se davem.

Vrátný seděl právě přede dveřmi na velkém cedrovém špalku. Za ním byl o zeď opřen oštěp. Jemu po boku ležel na špalku schoulen pes.

„Pokoj Jehovův budiž s tebou!“ pozdravil Josef vrátného.

„Co dáváš, najdiž zas, a až najdeš, budiž mnohokrát rozmnoženo tobě i tvé rodině,“ odpověděl vážně hlídač, ač se ani nepohnul.

„Jsem z Betléma,“ mluvil dále Josef rozvážně. „Není-li zde místa pro...“

„Není.“

„Třeba jsi o mně... Josefu Nazaretském již slyšel. To je dům mých otců. Pocházím z rodu Davidova.“

V tento projev skládal Nazareťan své naděje. Selže-li, bylo marno dále naléhati, byť i s pomoci mnoha šekelů. Býti Judovcem byla jedna věc – po kmenovém zdání velká věc; pocházeti z domu Davidova značilo největší čest. V mluvě Hebrejově nebylo větší chlouby.

Přes tisíc let uplynulo od té doby, co jinoch pastýřský stal se nástupcem Saulovým a založil královskou rodinu. Války, pohromy, změna trůnu královského a neskonalý počet podryvných vlivů času stlačili jeho potomky na obyčejnou úroveň Židů. Chléb, který jedli, nedobývali si nikdy lopotněji a skromněji, leč těšili se z výhody dějin, s posvátnou pečlivostí chovaných, jichž první a poslední kapitolou byl rodopis; nemohli zaniknouti neznámi, neboť kamkoli přišli v Izraeli, zjednávala jim povědomost toho úctu, dostupující stupně vážnosti.

Stalo-li se tak v Jeruzalémě a jinde, mohl zajisté potomek svatého rodu právem spoléhati na tuto okolnost u dveří do betlémského khanu. Říci, jak řekl Josef: „To je dům mých otců,“ bylo tolik, jako říci nejprostší, nejdoslovnější pravdu, neboť byl to týž dům, v němž hospodařila Ruth, manželka Boozova, týž dům, v němž se narodili Isai a jeho deset synů, mezi nimi David nejmladší, týž dům, kam přišel Samuel, hledaje krále, a kde jej našel, týž dům, ježž David dal synovi Barzillai, přítele Galádského, týž dům, kde Jeremiáš zachránil modlitbou zbytky svého plemene, prchající před Babylonskými.

Projev se neminul účinku. Strážce vrat se zvednul z cedrového špalku, a položiv si ruku na bradu, pravil uctivě:

„Rabbi, nevím, kdy se tyto dveře poprvé otevřely, vítajíce poutníka, ale je tomu doista přes tisíc let, a za všechen ten čas není známo příkladu, že by zde některý dobrý muž byl odbyt, leč když nebylo místa, aby si tu odpočinul. Tak-li zacházeno s cizincem, má zajisté sluha podstatnou příčinu, když praví, ne' potomku z rodu Davidova, pročez pozdravuji tě opět, a uznáš-li za dobré jíti se mnou, ukáži ti, že v domě již nezbývá ani místečka, kde bys hlavu složil; ani ve světnicích, ani v kotcích, ani na dvoře – ba ani na střeše. Smím-li se ptáti, kdy jsi přišel?“

„Právě teď.“

Vrátný se usmál.

„Jakožto jeden z domorodců vašich, tak bude vám příchozí, který je u vás pohostinu; a milovati ho budeš jako sebe samého. Nezní-li tak zákon, rabbi?“

Josef mlčel.

„Zní-li tak zákon, zdaž mohu říci dávno příchozímu: Odejdi; jiný je tu a zaujme tvé místo?“

Avšak Josef neodpověděl.

„A kdybych tak řekl, komu by připadlo to místo? Viz, jaká síla jich čeká, někteří z nich čekají zde již od poledne.“

„Kdo jsou všichni ti lidé?“ otázal se Josef, obrátiv se k davu. „A proč zde meškají v tento čas?“

„Z těchže asi příčin, co i tebe sem přivedlo, rabbi... Dekret císařův,“ – hlídač mrštil zkoumavým okem po Nazareťanovi a pak mluvil dále –, „přivedl sem namnoze ty, kdo se v domě ubytovali. A včera sem stihla karavana, táhnoucí z Damašku do Arábie a Dolního Egypta. Ti, které zde vidíš, náležejí k ní...“

Josef se nedal posud odbýti.

„Dvůr je prostranný,“ pravil.

„Ano, je však přeplněn náklady, balíky hedvábí, pytli koření a všelikým zbožím.“

Tu pozbyla tvář žadatelova na okamžik své netečnosti, oči bez lesku, strnule do prázdna zírající, zamžikaly. Ozval se opět, tentokrát s jakousi vroucností:

„Nedbám o sebe, ale mám s sebou manželku, a noc je chladná... chladnější na těchto výšinách nežli v Nazaretě. Nemůže zůstat pod širým nebem. Což v městě není místa?“

„Tito lidé,“ – máchl hlídač rukou směrem k davu u dveří –, „zabrali celé město a povídají, že všechny byty jsou obsazeny.“

Josef pátral zase po okolí, řka napolo sám k sobě:

„Je tak mladá! Ustelu-li jí lože na vrchu, mráz ji zahubí.“

Potom se obrátil znovu k hlídači.

„Možná, že jsi znal její rodiče, Jáchyma a Annu; bydlívali v Betlémě a pocházejí, jako já, z rodu Davidova.“

„Ano, znal jsem je. Byli to dobří lidé. To bylo za mých mladých let.“

Tu se hlídač zamyslel, obzíraje očima krajinu.

Náhle vztyčil hlavu.

„Nemohu-li ti popřátí místa,“ pravil, „nemohu tě přece také zholat odbýti. Rabbi, učiním pro tebe, seč jsem! Kolik je vás všech?“

Josef chvíli váhal, načež odvětil:

„Moje manželka a přítel s rodinou z Beth-Dagona, městečka nedaleko nad Joppe. Všeho všudy je nás šest.“

„Nuže, dobrá. Nebude vám přenocovati bez přístřeší. Přiveď své lidi a pospěš si, neboť víš, jakmile slunce zapadne za hory, že noc kvapem nastane, a do té chvíle neschází již mnoho.“

„Dávám ti požehnání pocestného, jenž nemá kam složit hlavy. Požehnání hostů přijde později.“

To praviv, vrátil se Nazareťan radostně k Marii a Beth-Dagonci. Tento přivedl za chvíli svou rodinu, ženské, jedoucí na oslech. Jeho manželka byla obstarožná, jeho dcery pak byly obrazy toho, čím ona bývala asi za mlada, a když dospěli ke dveřím, poznal hlídač, že jsou z chudé třídy.

„To je ta, o které jsem se zmínil,“ pravil Nazareťan, „a to jsou naši přátelé.“

Marie měla roušku shrnutu.

„Modré oči a vlasy jako zlato,“ zahučel si sluha do vousů, spatřiv ji. „Tak vypadal mladý král, když šel zpívat Saulovi.“

Poté vzal uzdu Josefovi z ruky, řka k Marii: „Pokoj tobě, dcero Davidova!“ Pak děl k ostatním: „Pokoj vám všem!“ Posléz obrátil se k Josefovi: „Rabbi, pojď za mnou.“

Společnost uvedena do širokého průjezdu kameny vydlážděného, z něhož vystoupili na dvůr khanu. Cizinec byl by se pozastavil nad divadlem zde se naskytujícím, oni však všimli si kotců, které zely na ně temně ze všad, a dvora samého jen proto, že byly nabity lidstvem. Uličkou, zůstavenou mezi složenými náklady, a dále průjezdem, podobným průjezdu u vchodu, vyšli do ohrady, přiléhající k domu, kde zastali velbloudy, koně a osly, uvázané a podřimující v hustých skupinách. Mezi nimi byli hlídači, lidé z mnoha zemí, kteří rovněž spali nebo mlčky bděli. Brali se zvolna po svahu přeplněné ohrady, neboť necitelní nosiči žen měli svou vlastní vůli. Posléze zabočili na pěšinu, běžící k šedému vápennému srázu, jenž se pnul nad khanem na západě.

„Jdeme do jeskyně,“ prohodil Josef zkrátka.

Vůdce uvolnil krok, až se Marie ocitla po jeho boku.

„Jeskyně, do níž jdeme,“ promluvil na ni, „bývala dojista útlukem tvému předchůdci Davidovi. Z polí pod námi a od studnice dole v údolí honíval do ní pro bezpečnost svá stáda, a když stal se králem, vrátil se sem do starého domu odpočinout si a okřát, a přivedl s sebou množství dobytka. Jsou tu dosud jesle, jak bývaly za jeho času. Lepší lože na zemi tam, kdež on spával, nežli v ohradě nebo venku při silnici. A, tu je dům před jeskyní!“

Stavení bylo nízké a úzké, činic jen malý výstupek před skalou, k níž se zadem přimykalo, a beze všech oken. V holém průčelí byly dvěře, zasazené v ohromných stěžejích a hustě natřené žlutou hlinkou. Zatím co odsouvána dřevěná závora zámku, sesazeny ženy ze sedel. Otevřev pak dvěře, zvolal hlídač:

„Vejděte!“

Hosté vstoupili a rozhlíželi se kolem sebe. Na první pohled seznali, že dům je pouhou přírodou utvořenou slují čili jeskyní zděli asi čtyřiceti stop, zvýší devíti až desíti a zšíří dvanácti až patnácti

stop. Světlo přicházelo dovnitř vchodem a po nerovné půdě bylo zřítí hromady obilí a suché píce, hliněné nádoby a domácí náčiní, zaujímající střed prostoru. Po bocích byly jesle dosti nízké pro ovce, sdělané z kamenů cementem spojených. Nebylo zde nijakých oddělení anebo přepážek. Půda byla žlutá prachem a plevami, které vyplňovaly všeliké otvory a prohlubeniny, usednuvše hustě na pavučiny, splývající ze stropu jako proužky špinavého plátna; ostatně bylo to místo čisté a na pohled i pohodlné, jako kterýkoli z klenutých kotců v khanu samém.

„Vejděte!“ pravil vůdce. „Tyto hromady na zemi jsou pro pocestné vašeho druhu. Vezměte si z nich, čeho vám třeba.“

Pak obrátiv se k Marii, pravil:

„Odpočineš-li si zde?“

„Je to místo posvátné,“ odpověděla.

„Odejdu tedy. Pokoj budiž s vámi se všemi!“

Když odešel, dali se do díla, upravující jeskyni k noclehu.

Večer v určitou hodinu utichl křik a ruch lidí v khanu a vůkol něho. V touž dobu vstával, ne-li již dříve, každý izraelita, a obrátil se s vážnou tváří směrem k Jeruzalému, přeloživ ruce na prsou, a modlil se, neboť nadešla posvátná devátá hodina, kdy konány oběti v chrámě na Móriji, kdež Bůh byl přítomen. Když ruce modlících se sklesly, rozpoutal se shon a ruch znova. Kdekdo spěchal povečeřet anebo rozbít si stan pro nocleh. Zanedlouho potom zhašena světla, nastalo ticho a vše se oddalo spánku.

Kolem půlnoci kdosi na střeše pojednou vykřikl:

„Jaká to záře na obloze? Vzhůru, bratří, vzhůru!“

Rozespálí lidé vstali a dívali se v udivení nemalém. A poplach rozšířil se dolů do dvora i do kotců. Vbrzku bylo všechno obyvatelstvo domu a dvora i ohrady na nohou, zírajíc k obloze.

A co se zjevilo užaslému jejich zraku? Světelný pruh, v nesmírné výši za nejbližšími hvězdami a dopadající šikmo k zemi, úžící se nahore v tečku a rozšiřující se dole na mnoho honů, splývající po stranách ponenáhlu s noční temnotou a zářící v jádru pronikavě růžovou skvělostí. Úkaz zdál se spočívat na nejbližší hoře jihovýchodně od města, oblévaje bledou korunou její téměř. Khan byl osvětlen tak jasně, že lidé na střeše viděli si navzájem zřetelně do tváří, vesměs úžasem trnoucích.

Chvilé mýjely a záře trvala nepřetržitě. Tu ustoupil úžas hrůze a strachu – nejsrdnatější hovořili šeptem.

„Spatřil-lis kdy něco podobného?“ zeptal se jeden.

„Zdá se to být zrovna nad onou horou. Nevím, co to je, a nikdy jsem neviděl nic podobného,“ zněla odpověď.

„Je-li možná, aby to byla praskla a padala hvězda?“ prohodil jiný zajímavým hlasem.

„Když hvězda padá, zhasne její světlo.“

„Už to mám!“ ozval se hlas. „Pastýři spatřili lva, a pálí proto ohně, aby jej odstrašili od stád.“

Mužové stojící nejbliž u mluvčího oddechli si volněji a přisvědčovali:

„Ano, tak tomu je! Stáda pásla se dnes v údolí na druhé straně.“

Jeden z okolostojících zmařil jich útěchu.

„Nikoli,“ pravil. „Kdyby se všechno dříví ze všech údolí judských sneslo na jedinou hranici a zapálilo, nevydal by plápol záře tak silné a vysoké.“

Poté nastalo na domovní střeše ticho už jen jednou přerušené, zatím co tajemný úkaz dále se skvěl na obloze.

„Bratří!“ zvolal Žid úctyhodného vzezření. „Co vidíme, je žebrík, ježž uzřel ve snu náš otec Jakub! Veleben buď Hospodin, Bůh otců našich!“

3

Kristus se narodil

V dáli čtvrt anebo nanejvýš půl hodiny prostírá se jihovýchodně od Betléma rovina, odloučená ode vsi předělovým pásmem horským. Úval, dobře chráněný před severními větry, honosil se mimo to porostem planých smokvoní, zakrslých dubů a sosen, kdežto sousední úžlabiny a rokle hostily olivové a morušové houští, což vše přispívalo v tuto roční dobu neocenitelnou měrou k výživě ovcí, koz a skotu.

V končině od města nejvzdálenější rozkládala se pod samým skalním srázem prostranná *mârâ*⁸. Za kteréhosi loupežného vpádu, kdysi, stržena z budovy střecha a budova sama bezmála rozbořena. Ohrada k ní přiléhající zůstala však neporušena, a to mělo pro pastýře, kteří sem zaháněli svá stáda, větší význam než stavení samo. Kamenná hradba kolem prostranství byla zvýši hlavy muže, ale nedosti vysoká, aby časem směle dovnitř neskočil hladový pardál anebo lev z pustiny sem zaběhlý. Podél vnitřní strany hradby vysázen pro lepší ochranu proti neustálému nebezpečí trnitý plot řešetlákový, jenž tak bujně vzrostl, že se vrabec stěží prodral přečnívajícími větvemi, ozbrojenými nadto velkými chumáči trnů tvrdých jako hřeby.

V den, kdy se sběhly příhody, vylíčené v předešlých kapitolách, zavedli někteří pastýři svá stáda na tuto rovinu, hledající pro ně čerstvé pastvy; a od časného jitra rozléhaly se lesíky voláním a údery seker, bekotem ovcí a koz, cinkotem zvonců, bučením

---

8 Starověký ovčinec.

skotu a štěkotem psů. Když slunce zapadalo, zamířili do *máry* a se soumrakem měli vše v ohradě a v bezpečí. Poté si rozdělali oheň dole u vrat, požili skrovnou večeři a zasedli k odpočinku a hovoru, zůstavivše jednoho na stráž.

Mimo strážce bylo těchto mužů šest; za chvíli byli rozloženi kolem ohně, někteří sedíce, jiní pak ležíce tváří k zemi. Poněvadž obyčejně chodili s odkrytou hlavou, ježily se jim vlasy hustými, hrubými, vysmahlými chundeli. Hrdla měli zarostlá bradami, zcuchanými prameny na hrud' splývajícími. Jejich hrubý oděv, zahalující je od krku po kolena tak, že paže byly obnaženy, záležel z ovčích a kozích plášťů i s rounem, a byl přepjat kolem těla širokými pasy, jejich sandály byly nejhrubšího druhu: na pravém rameni visely jim torby s potravou a s vybranými oblázky do praků, jimiž byli ozbrojeni. Vedle každého ležela na zemi ovčácká hůl, odznak jeho stavu a útočná zbraň.

Tací byli pastýři judští! Na pohled suroví a divocí jako ti vychrtlí psi sedící s nimi kolem plápolu, vpravdě však prosté mysli a dobrého srdce, kteréžto vlastnosti vyplývaly jednak z jednoduchého života, jednak proto, že ustavičnou péči věnovali tvorům malomocným a hodným náklonnosti.

Odpočívali a rozmlouvali a všechen jejich hovor točil se kolem jejich stád, předmětu to nudném světu, jenž však jim byl celým světem. Rozpovídali-li se široce a dlouze o věcech malicherného významu, neopomenul-li některý z nich žádné podrobnosti, vypravuje o ztrátě beránka, sluší uvážiti poměr mezi ním a ztraceným beránkem: byloť mu starati se oň při narození, ostríhati ho den co den, pomáhati mu přes řeky, snášeti jej se strmin, pojmenovati jej a vypěstovati. Beránek byl mu soudruhem, ohniskem jeho myšlenek a účasti, poddaným jeho vůle; obveseloval jeho pouti a provázel ho na nich a někdy nastávala i potřeba brániti ho, postaviti se na odpor lvu nebo lupiči – a zemřít.

Na velikých událostech, jaké vyhladily národy a změnily panství nad světem, jim nezáleželo, ač dověděli-li se náhodou o nich. Co Herodes podnikal v tom neb v onom městě, buduje paláce a školy a hově zakázaným mravům, o tom slýchali jen časem. Jak bylo jeho obyčejem za oněch časů, Řím nečekal na lidi otálející zeptati se na něj; přicházel k nim. Stávalo se nezřídka, že pastýř byl poplašen troubami, jež náhle zavřeštěly za pahorky, když vedl po nich své stádo pomalu postupující nebo když je skrýval na bezpečném místě, a že spatřil, opatrně vyhlížeje, kohortu⁹, někdy i legii na pochodu; a když lesklé přilby zmizely a ztišilo se rozčilení, způsobené nenadálým zjevem, snažil se dobádati významu orlů a zlacených kulí vojska a kouzla života tolik rozdílného od jich vlastního života.

Než jakkoliv byli tito lidé nevzdělaní a prostí, honosili se nicméně svým vlastním věděním a moudrostí. V sobotu očišťovali se a chodívali do synagog a sedávali na lavicích od archy nejvzdálenějších. Když chasan¹⁰ nabízel Tóru¹¹, nikdo ji nepolíbil s větší horoucností. Když šeliach¹² četl text, nikdo ho neposlouchal s větší vírou a nikdo neodnášel si tolik dojmů z kázání staršího, aniž o něm později tolik přemýšlel. Z verše žalmů vážili všecku svou učenost a všecken zákon pro svůj prostý život: že jejich Hospodin jest jediný Bůh a že ho mají milovati z té duše. A milovali jej, a to byla jejich moudrost předčící moudrost králů.

Zatím co rozprávěli a dříve, než minulo první bdění, usínal pastýř po pastýři uléhaje tam, kde byl seděl.

---

9 Kohorta byla desátou částí legie; legie mívala 3000 až nanejvýše 6000 vojáků.

10 Předzpěvák.

11 Pentateuch čili patero knih Mojžíšových.

12 Předříkávač.

Noc byla jako většina nocí zimní doby v pahorkaté krajině jasna, chladna a hvězdnata. Vítr nevanul. Zdálo se, že ovzduší nebylo nikdy tak čisté, a ticho bylo více než mlčením; bylo svatým dechnutím, pokynem, že se nebesa sklánějí nízko, aby pošeptala naslouchající zemi cosi radostného.

Strážce přecházel u vrat, hale se těsně v plášť. Chvílemi stanul, když jeho pozornost vzbudilo hnutí ve spících stádech anebo vytí šakala v dáli směrem od hor. Půlnoc mu nadcházela pomalu, leč posléze nadešla přece. Úkol jeho byl vykonán. Nyní si pohoví spánkem beze snů, jímž práce žehná své znavené děti! Vykročil k ohni, ale zastavil se; rozlévalť se kolem něho svit měkký a bílý jako svit měsíce. Čekal nedýchaje. Svit se zesiloval. Věci předtím neviditelné vystoupily na odiv. Rozeznal zřetelně celou ohradu a vše, co v ní nocovalo. Rozrazil jej mráz pronikavější mrazu sychravého vzduchu... mráz bázně. Vzhlédl. Hvězdy pohasly, svit vycházel jako z okna na obloze. Co se díval, svit zazářil skvělostí. Pojednou vykřikl náhle ustrašen:

„Vzhůru, vzhůru!“

Psi vyskočili a rozutekli se skučíce. Stáda srazila se poděšena v hromadu. Mužové vzchopili se na nohy se zbraněmi v rukou.

„Co se děje?“ otázali se jakoby jedněmi ústy:

„Vizte!“ vzkřikl strážce. „Obloha je v plamenech!“

Pojednou rozeskvěla se záře oslnivě, i zastřeli si oči a klesli na kolena; poté, co jejich duše se chvěly bázní, padli na tváře oslepeni a ohromeni, a byli by zemřeli, kdyby náhle nezazněl hlas: „Nebojte se!“

I poslouchali.

„Nebojte se! Neboť aj, zvěstuji vám radost velikou, která platí všemu lidu.“

Hlas lahodou a konejšivostí více než lidský a hluboký i zvučný, projel všecku jejich bytost a naplnil je důvěrou. Vztyčili se na kolena, a vzhledajíce s plachou úctou, uzřeli uprostřed velké záře zjev anděla, oděného běloskvoucím rouchem. Nad rameny vyčnívaly kraje perutí lesklých a složených. Hvězda nad jeho čelem vyzařovala skvělý třpyt, jasný jako večernice. Jeho ruce byly k nim vztaženy žehnající; jeho tvář byla milá a božsky krásná.

Slýchávali a hovořovali často svým prostodušným způsobem o andělech, i nepochybovali nyní, nýbrž pravili si v srdcích:

„Sláva boží přišla na nás, a to je ten, jenž za starých časů přišel k prorokovi u řeky Ulai.“

Anděl zvěstoval dále:

„Neboť narodil se vám dnes spasitel, Kristus Pán, v městě Davidově!“ a odmlčel se.

Slova tato vtiskla se hluboko v mysl pastýřů.

„A toto budiž vám znamením,“ pokračoval zvěstovatel. „Naleznete nemluvnátko plénkami ovinuté, ležící v jeslích.“

Veliká radost byla zvěstována. Leč anděl trval posud na svém místě. Záře, jejímž středem zdál se býti, změnila se náhle do růžova a chvěla se. Tu počaly se nad hlavami v úžasu tu klečících pastýřů blýskati bílé peruti a mihotati zářivé postavy a hlasy jako velkého množství pěly sborem:

„Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle!“

Pak pozdvihl hlasatel oči, jako by očekával souhlas kohosi daleko nahoře. Jeho peruti, na okrajích bílé jako sníh a ve stínu měnivě jako perleť, zašustěly a rozepjaly se. Když byly rozloženy na mnoho loket od jeho postavy, vznesl se zlehka a bez námahy, a odplynul z očí, vzav záři s sebou. Ještě dlouho potom, když zmizel, zaznívala z oblak slova ponenáhlu vzdáleností tlumená:

„Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.“

Když pastýři poněkud se vzpamatovali, zírali na sebe zaraženi, až jeden z nich pravil:

„To byl Gabriel, Hospodinův posel k lidem.“

Nikdo neodpověděl.

„Kristus Pán se narodil! Zdali to neřekl?“

Pak nabyl opět jiný hlasu a odvětil:

„Ano, to řekl.“

„A zdali též neřekl, že v městě Davidově, kterým je náš Betlém onde? A že ho nalezneme jako nemluvňátko plénkami ovinuté?“

„... a ležící v jeslích!“

První mluvčí zahleděl se zamyšleně v oheň, posléze pak pravil jako člověk, v němž uzrálo náhlé předsevzetí:

„V Betlémě jest pouze jedno místo, kde jsou jesle...! Jedinké, a to jest v jeskyni nedaleko starého khanu. Bratří, pojďtež tam a shlédnětež, co se stalo! Kněží a zákoníci¹³ očekávali již dávno Krista! Nyní se narodil, a Pán nám dal znamení, po kterém ho poznáme. Pojďtež tam a klanějme se mu!“

„A což stáda?“

„Pán jich bude ostríhati. Pospěšme si!“

Tu vstali všichni a odešli z *máry*.

* * *

Obešedše pásma horská a prošedše město, dospěli k vratům khanu, kde stál muž na stráž.

„Čeho si přejete?“ zeptal se.

„Viděli a slyšeli jsme dnes v noci veliké věci,“ odtušili.

---

13 Starozidovský vykladač Mojžíšova učení. Pozn. red.

„My také jsme viděli veliké věci, ale neslyšeli jsme ničeho! Co jste slyšeli?“

„Puť nás do jeskyně v ohradě, ať se přesvědčíme; pak ti vše povíme. Pojd' s námi a sám viz.“

„Darmo se namáhat.“

„Spasitel se narodil.“

„Spasitel! Jak to víte?“

„Pojďme a vizme dříve.“

Muž zasmál se opovržlivě.

„Spasitel, opravdu! Jak ho poznáte?“

„Narodil se dnes v noci a leží teď v jeslích, tak nám bylo zvěstováno; a v Betlémě jest jenom jedno místo s jeslemi.“

„Jeskyně?“

„Ano. Pojd' s námi.“

Prošli dvorem nepovšimnutí, ačkoli tu někteří bděli, přetřásající dosud událost s podivným světlem. Dvěře do jeskyně byly otevřeny a uvnitř hořela svítlna. Vstoupili bez okolků.

„Pokoj s vámi,“ pravil vrátný k Josefovi a Beth-Dagonci. „Jsou zde lidé, hledající dítě dnes v noci narozené, o kterém vědí, že je naleznou plénkami obvinuté, ležící v jeslích.“

Netečnému Nazareťanovi zračilo se na okamžik ve tváři pohnutí. Odvrátiv se, odpověděl: „Dítě je zde.“ – Byli dovedeni k jednomu z jeslí a tam leželo dítě. Přinesena svítlna a pastýři dívali se mlčky. Nemluvně se ani nepohnulo; bylo jako jiní novorozenci.

„Kde jest matka?“ otázal se hlídač.

Jedna z žen vzala dítě a přistoupivši k Marii nablízku ležící, vložila jí je do rukou. Přítomní sestoupili se pak okolo těch dvou.

„Je to Spasitel!“ pravil posléze jeden z pastýřů.

„Kristus!“ opakovali všichni a padli na kolena, klanějíce se mu. Jeden z nich pak opětoval několikrát:

„Je to Pán, jehož sláva je na zemi i na nebi.“

A prostí muži ti, ani na okamžik nepochybující, políbili lem matčina roucha a odešli se zjevnou radostí ve tvářích. V khanu vyprávěli pak všem lidem, kteří vstali a kolem nich se shrnuli, co se jim přihodilo; a jdouce městem a celou cestou zpáteční do *máry* zpívali verš andělů:

„Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle.“

Zvěst se roznesla daleko široko a tím spíše, že ji potvrzovala zázračná záře.

A nazítří i následující dni chodily do jeskyně zvědavé davy, z nichž někteří uvěřili, ač se valná většina tomu smála a pošklebovala.

4

Mudrcové v Jeruzalémě

Dne jedenáctého po narození dítěte v jeskyni blížili se asi v polovici odpoledne tři mudrcové k Jeruzalému cestou ze Sichemu. Přebrodivše potok Kidrón potkávali mnoho lidí, z nichž nikdo neobmeškal stanouti a za nimi zvědavě se ohlížeti.

Judea, úzká vysočina, kterou na západě omývalo moře a jež na východě hraničila s pouští, stala se bezděčným pojítkem mezinárodního obchodu východu s jihem, což bylo také příčinou jejího blahobytu. Jinými slovy bohatství Jeruzaléma vzniklo clem, jež se vybíralo od obchodníků, procházejících tímto krajem. Nikde jinde, leda v Římě, nebyvalo proto stále tolik lidí, tolik rozličných národností jako zde; v žádném jiném městě nebyl cizinec domorodcům méně neobvyklý nežli v jeho zdech a obvodu. A přece vzbuzovali ti tři muži údiv všech, s nimiž setkávali se cestou ke bráně.

U silnice naproti hrobům králů sedělo několik žen s děckem, jež při spatření neznámých jezdců zatleskalo ihned rukama a jalo se křičeti:

„Hleďte, hleďte! Jaké pěkné zvonky! Jací velcí velbloudi!“

Zvonky byly stříbrné; velbloudi vynikali neobvyklou statností a bělostí, a vykračovali se zvláštní důstojností; jejich postroj svědčil o poušti a dlouhých pochodech po ní, jakož i o tom, že vlastníci jejich, kteří seděli pod malými nebesy právě tak, jak se dostavili na schůzi za džebelem, mají hojně peněz. Avšak příčina jejich údivu nebyly zvonečky ani velbloudi ani jejich výstroj anebo chování jezdců, nýbrž otázka pronesená mužem, který jel v čele.

Cesta do Jeruzaléma od severu běží rovinou na jih se svažující tak, že Damašská brána je v jakémsi úžlabí. Silnice je úzká, leč silně rozjezděna dlouhým užíváním a místy obtížna pro kameny dešťovými přivaly uvolněné a vymleté. Naproti tomu pak táhla se za starých dob požehnanými poli a pěknými olivovými háji, na něž bývala zajisté v čas bujného vzrůstu utěšená podívaná, zvláště pro pocestné, přicházející přímo ze suchopárů pouště. Na této silnici zastavili se ti tři u společnosti naproti hrobům.

„Lidé dobří,“ pravil Baltazar, vychýliv se z kotce a hladě si zcu-chanou bradu, „je odtud blízko do Jeruzaléma?“

„Zajisté,“ odpověděla žena, do jejíž náruče bylo se dítě uteklo. „Nebýti tamو těchto vysokých stromů, spatřili byste již odtud věže města.“

Baltazar dorozuměv se pohledem s Řekem a Indem, otázal se pak:

„Kde je ten nově narozený král židovský?“

Ženy zíraly na sebe tázavě, neodpovídajíce.

„Což jste o něm neslyšely?“

„Neslyšely!“

„Nuže, oznamte každému, že jsme viděli jeho hvězdu na východě a že přicházíme poklonit se jemu.“

Poté jeli přátelé dále. Vznášeli na jiné tutéž otázku, ale rovněž marně. Četná společnost, ubírající se do jeskyně Jeremiášovy, kterou potkali, tak užasla nad dotazem a zevnějškem pocestných, že se obrátila a šla za nimi do města.

Trojice jezdců byla tou měrou zaujata myšlenkou svého poslání, že neměla smyslu pro velikolepé divadlo, jevící se nyní před očima: pro ves vítající je nejprve při Bezetě; pro Mizpu a Olivet na druhé straně po levici; pro hradbu za vsí s jejími čtyřiceti vysokými a mohutnými baštami, jednak pro větší pevnost zřízenými, jednak

hovějícími vytríbenému vkusu královského stavitele; pro touž věžatou hradbu, zahýbající napravo s mnohými výstupky, rohy a tu i tam s ocimbuřenou branou nahoru ke třem velkým bílým stavbám Fasaélu, Mariamně a Hippiku; pro Sion, největší z vrchů, ověnčený mramorovými paláci a nikdy tak krásný; pro blýskavé terasy chrámu na Móriji, bez odporu jeden z pozemských divů; pro královské hory vroubíci Svaté město kolem dokola, až zdálo se ležeti v dutině mohutné mísy.

Dospěli konečně k baště velmi vysoké a pevné, pnoucí se nad branou, jež tehdy byla v místech nynější brány Damašské, a kde se sbíhalo tré silnic ze Sichemu, Jericha a Gibeonu. Římský voják byl na stráži v průjezdě. Zatím vzmohl se dav zvědavců, jdoucích za velbloudy na průvod tak značný, že přilákal zahaleče kolem brány zevlující; a proto když Baltazar stanul, aby oslovil stráž, stali se ti tři hned středem těsného kruhu dychtivého uslyšeti vše, co se dalo.

„Mír s tebou,“ pozdravil jej Egyptan zvučným hlasem.

Voják neodpověděl.

„Přicházíme z daleka, hledající narozeného krále židovského. Můžeš nám říci, kde jest?“

Voják zdvihl hledí u přílby a zvolal do strážnice hlasitě, právě v okamžiku, kdy ze světnice po pravé straně průjezdu vyšel důstojník.

„Ustupte!“ vzkřikl na dav blíže se deroucí a pokročil proti nim, oháněje se mocně kopím tu napravo, tu nalevo, až si zjednal místa.

„Co chcete?“ zeptal se Baltazara nářečím v městě obvyklým.

A Baltazar odpověděl týmž nářečím:

„Kde je narozený král židovský?“

„Herodes?“ otázal se důstojník rozpačitě.

„Herodes má království z ruky cízarovy; Herodes ne.“

„Není jiného krále židovského.“

„Vždyť jsme viděli hvězdu toho, jehož hledáme, a přicházíme klaněti se jemu.“

Říman byl zmaten.

„Jděte dále,“ pravil konečně. „Jděte dále. Nejsem Žid. Otažte se na to učenců v chrámě nebo kněze Annáše, nebo ještě lépe Herodesa sama. Je-li jiný král židovský, on se ho dopídí.“

Potom uhnul se cizincům a propustil je branou. Nežli však zajeli do úzké ulice, uvolnil Baltazar krok a řekl svým přátelům:

„Jsme dosti rozhlášení. Do půlnoci proskočí pověst o nás a našem poslání vším městem. Pojdme nyní do khanu.“

Toho večera pralo několik žen před západem slunce prádlo na hořejším stupni schodů, po nichž se scházelo k nádrži rybníka Síloy. Každá klečela u velké hliněné mísy. Děvče u paty schodů zásobovalo je vodou a zpívalo si, nabírajíc džbán. Píseň byla veselá a příjemňovala jim patrně práci. Chvillemi usedaly na schodiště a vzhlížely na stráň Ofelskou a dále na téměř hory, nyní „Vrch pohoršení“ řečené, jež zapadající slunce oblévalo slabou září.

Mezitím co se oháněly rukama, drhnouce a ždímajíce prádlo v mísách, přidružily se k nim dvě jiné ženy, nesouce každá prázdný džbán na rameni.

„Pokož vám,“ pravila jedna z příchozích.

Pradleny ustaly v práci, sedly si, a mnouce si vodu z rukou, opětovaly pozdrav.

„Bude brzy noc... čas zanechat díla.“

„Dílu není nikdy konce,“ zněla odpověď.

„Ale je čas odpočinout si a...“

„Poslechnout, co se děje,“ ozvala se druhá.

„Jakou nesete novinu?“

„Což jste neslyšely?“

„Ne.“

„Narodil se prý Kristus,“ pravila příchozí a počala ihned vypravovati svou historii.

Zpráva ta vzrušila pradleny měrou nemalou. Džbány, jimiž nabíraly vody, octly se z ramen na zemi, ženy je poklopily a usedly na ně.

„Kristus!“ zvolaly údivem posluchačky, jakoby jedněmi ústy.

„Tak se vypravuje.“

„Kde?“

„Všude. Nemluví se o ničem jiném.“

„Věří tomu někdo?“

„Dnes odpoledne přišli tři muži přes potok Kidrón silnicí sichemskou,“ rozpovídala se obšírně mluvčí, snažíc se učiniti přítrž pochybnostem. „Jeli na velbloudech bílých jak alabastr a daleko větších, než je zvykem viděti v Jeruzalémě.“

Oči a ústa posluchaček se otevřely dokořán.

„Důkaz to, jak jsou vznešení a bohatí,“ pokračovala vypravovatelka, „seděli pod hedvábným stanem; přezky na jejich sedlech byly zlaté a rovněž takové trásně na uzdách; zvonky byly stříbrné a cinkaly libozvučně. Nikdo jich neznal; vypadali, jako by byli přišli z kraje světa. Jenom jeden z nich mluvil a cestou obracel se ke každému, i k ženám a dětem, s otázkou: ‚Kde je ten narozený král židovský?‘ Nikdo mu nedal odpovědi... nikdo nechápal, co mínili; tak ubírali se dále, zůstávajíce za sebou tento výrok: ‚Neboť jsme viděli jeho hvězdu na východě a přicházíme klaněti se jemu.‘ Tu otázku vznesli také na Římana v bráně; ten však nebyl moudřejší, než prostí lidé na silnici, a proto je poslal k Herodesovi.“

„Kde jsou teď?“

„V khanu. Na sta lidí bylo se tam už na ně podívat a na sta jich tam ještě chodí.“

„Kdo jsou?“

„To nikdo neví. Jsou prý to Peršané... mudrci, kteří rozmlouvají s hvězdami... možná, že proroci, jako Eliáš a Jeremiáš.“

„Koho vlastně rozumějí tím králem židovským?“

„Krista, a že se právě narodil.“

Jedna z žen zasmála se a dala se zase do práce, řkouc:

„Nu, až ho uvidím, uvěřím.“

Druhá následovala jejího příkladu, prohodivši:

„A já... nu, až uvidím, že křísí mrtvé, uvěřím.“

Třetí pravila klidně.

„Byl už dávno zaslíben. Mně postačí, uvidím-li, že uzdraví malomocného.“

A společnost trvala v hovoru, až nadešla noc a zahнала je domů svým mrazivým dechem.

5

Herodesovi oznámeno narození Kristovo

Později na večer, za prvního bdění, bylo v paláci na hoře Sionu shromážděno asi padesát osob, které se nikdy nescházely leč z rozkazu Herodesova, a to jen tehdy, když si přál poznati některou nebo něco z temnějších záhad židovského zákona a dějin. Slovem, byla to schůze učitelů vysoké rady, předních kněží a zákoníků učeností v městě nejproslulejších – vůdců veřejného mínění, vykladačů rozličných věr; knížat saducejských; farizejských rokovatelů o sporných otázkách; klidných, tiše mluvících, stoických filozofů esejských socialistů.¹⁴

Komnata, v níž se konalo sezení, byla v jednom z vnitřních dvorů palácových, velmi prostranná a romanticky upravená. Podlaha byla vykládána čtverhrannými mramorovými deskami; stěny oknem neproražené pomalovány na omítce poli šafránově žlutými; střed pokoje zabíral divan pokrytý polštáři se světložlutým povlakem a zahnutý do tvaru písmena U, jehož otevřená strana čelila ke dveřím; v oblouku divanu neb, ať tak díme, v ohybu písmena stála ohromná bronzová třínožka podivně vykládaná zlatem a stříbrem, nad níž visel ze stropu lustr o sedmi ramenech, na kterých hořelo po lampě. Divan a lampy byly ryze židovského slohu.

---

14 Starožitovské sekty. Saducejové zavrhovali ústní podání, spravující se toliko psaným zákonem, popírající tělesné vzkříšení atd., farizejové čili zvláštěníci (separatisté) hleděli více na vnější obřady nežli na podstatu náboženství, a esejové usilovali očistiti ducha a povznést se nad vlivy smyslné přirozenosti nábožným, kajícím životem.

Společnost hověla si na divanu po způsobu východním v oděvu kromě barvy ku podivu jednotejným. Byli to namnoze mužové pokročilého již věku; obličejové měli zarostlé dlouhými bradami – rázovitým dojmem působily jejich veliké nosy spolu s velikýma černýma očima, překlenutýma hustým obočím; v chování jevíli vážnost, důstojnost, ba patriarchálnost. Slovem, konalo se tu sezení sanhedrinu¹⁵.

Ten pak, jenž seděl za třínožkou na místě, které lze nazvati čelem divanu, máje všechny ostatní přísedící po pravici a po levici a zároveň před sebou, patrně předseda schůze, byl by zaujal hned zřetel pozorovatelův. Býval patrně složité postavy, leč nyní byl seschlý a sehnut úžasně; bílá říza splývala mu z plecí řasami, pod nimiž nejevilo se ani známky svalů mimo hranatou kostru. Ruce polozakryté hedvábnými rukávy, bílé a karmazínově pruhovanými, byly sepyaty na kolenou. Když mluvil, natahoval se chvílemi třesoucí jeho ukazováček pravé ruky; zdálo se, že jiného posunku není schopen. Ale jeho hlava byla dokonale formována. Něco vlasů bělejších nad nejjemnější tažené stříbro lemovalo ji v týle; na široké, pravidelně kulaté lebce zlysala kůže do hola a honosila se ve světle opravdovým leskem; skráně byly hlubokými prohlubínami, z nichžto čelo čnělo jako svaštělá vysedlina; oči byly bledé a kalné, nos tenký a celá spodní tvář zarostlá bradou dlouhou a ctihodnou jako brada Aronova. Tak vypadal Hilel, Babyloňan! Rod proroků dávno v Izraeli vymřelý měl nástupcem rod učenců, z nichž byl on první věděním – prorok ve všem kromě božského nadšení! Ve věku sto desíti let byl posud náčelníkem vysoké rady.

---

15 Sanhedrin čili (řecky) synedrion – vysoká rada se svrchovanou pravomocí ve věcech státních a náboženských.

Na stole před ním byl rozložen svitek pergamenu popsaného hebrejskými písmeny; za ním stál panoš v bohatém šatě.

Společnost rokovala, leč v tuto chvíli, kdy ji čtenáři předvádíme, dospěla k závěrku; každý usadil se nenuceně odpočívaje a ctihodný Hilel nepohnuv se zavolal panoše:

„Slyš!“

Mladík uctivě předstoupil.

„Jdi, a rci králi, že jsme připraveni dáti mu odpověď.“

Jinoch odkvapil.

Za chvíli vstoupili dva důstojníci a stanuli u dveří, každý po jedné straně; za nimi vešla zvolna osoba nápadná svým úborem – stařec oděný v purpurovou řízu, šarlatem ovroubenou a kolem těla staženou zlatým pasem článků tak jemných, že byl ohebný jako kůže; řemínky u jeho střevíců blyštěly se drahokamy; úzká koruna filigránové práce skvěla se na *tarbuši* z nejjemnějšího karmazínového plyše, kterýž objímaje hlavu splýval na šíji a plece tak, že hrdlo a krk byly obnaženy. Místo pečeti houpala se mu na závěsu dýka.

Šel kulhavým krokem, opíraje se těžce o hůl. Dokud se nedobelhal otvoru v divaně, nezastavil se a nespustil očí z podlahy; potom se vztyčil, jako by teprve nyní zpozoroval společnost a byl vyrušen z myšlenek její přítomností, a rozhlédl se pyšně kolem jako člověk náhle poděšený a po nepříteli pátrající – tak posupný, podezíravý a hrozivý byl ten pohled. To byl Herodes Veliký – tělo zchřadlé chorobami, svědomí zatížené zločiny, mysl výtečně nadaná, duše schopná bratrství s cézary; bylo mu již šedesát sedm let, ale svého trůnu nestřehl nikdy s řevnivostí tak pozornou, mocí tak despotickou a s ukrutností tak neúprosnou jako nyní.

Mezi shromážděnými nastal všeobecný ruch: letitější ukláněli se pozdravující, zdvořilejší vstávali a hluboko se klaněli, položily vše ruce na bradu nebo na prsa.

Rozhlédnuv se pozorně, kráčel Herodes dále až k třínožce naproti ctihodnému Hilelovi, jenž střetnuv se s jeho chladnými zraky, schýlil hlavu na pozdrav a vztáhl trochu ruce.

„Odpověď!“ pravil král s velitelskou úsečností k Hilelovi, postaviv hůl před sebe a opíraje se o ni oběma rukama. „Odpověď!“

Patriarchovy oči slabě zaplály; vztyčiv hlavu a hledě tazateli přímo do obličeje, odpověděl za nejnapjatější pozornosti svých přísedících:

„S tebou, králi, budiž pokoj boží, Abrahamův, Izákův a Jakubův!“

To proslovil hlasem vzývavým; pak změniv jej, pravil dále:

„Uložil jsi nám otázku, kde se Kristus narodí.“

Král se uklonil, ač nespustil zlých očí z mudrcovy tváře.

„Tak jest.“

„Tu ti oznamuji, králi, mluvě za sebe a všechny své bratry tuto přítomné, z nichž ani jediný nerozchází se míněním, že v Betlémě judském.“

Hilel nahlédl do pergamenu na třínožce, a ukazuje chvějícím se prstem, pokračoval:

„V Betlémě judském, neboť takto stojí psáno prorokem: ‚A ty, Betléme Efrata, nikoli nejsi nejmenší mezi knížecími městy, neboť z tebe vyjde, jenž bude panovníkem v Izraeli.‘“

Herodesovi zračil se ve tváři nepokoj a jeho oči utkvěly na pergamenu; zamyslíl se. Přítomní pohlíželi naň sotva dýchajíce; nemluvili, on rovněž ne. Posléze se otočil a odešel z komnaty.

„Bratří,“ pravil Hilel, „jsme propuštěni.“

Společnost vstala potom a v hloučcích se rozešla.

„Simeone,“ pravil opět Hilel.

Ozval se a přistoupil k němu muž, dobrý padesátník, ale v plné síle životní.

„Vezmi posvátný pergamen, synu, a sviň jej opatrně.“

Rozkaz vykonán.

„Teď mi podej rámě; chci do nosítek.“

Silný muž se sehnul; chabýma rukama chopil se stařec nabízené podpory, a vstav, bral se vratkým krokem ke dveřím.

Tak odešli slavný náčelník a Simeon, jeho syn, jenž měl býti jeho nástupcem v moudrosti, učenosti a hodnosti.

* * *

Ještě později na večer leželi mudrcové bdíce v kotci khanu. Kameny, sloužící jim za podušky, vyvyšovaly jejich hlavy tak, že mohli otevřeným vchodem vyhlížeti do nebeských dálav; a dívající se na třpytící se hvězdy, mysli o tom, co se jim dále zjeví. Jak přijde zjevení? Jaké bude? Byli konečně v Jeruzalémě; ptali se u brány na toho, jehož hledali; přinesli zvěst o jeho narození; zbývalo jenom naléztí jej; a v té věci skládali všecku důvěru v ducha. Lidé naslouchající, kdy se ozve hlas boží, nebo čekající na znamení z nebe nemohou spáti.

Co se obírali těmito myšlenkami, vkročil jakýsi muž do sklepení, zatemniv kotce.

„Vzhůru!“ pravil k nim. „Nesu vám vzkaz, jehož nelze odmítnouti.“

Posadili se všichni na ložích.

„Od koho?“ otázal se Egyptan.

„Od krále Herodesa.“

Cítili, jak jim probíhá mráz útroby.

„Nejsi sluhou v khanu?“ ptal se dále Baltazar.

„Jsem.“

„Čeho žádá král od nás?“

„Jeho posel je venku; ať vám odpoví.“

„Rci mu tedy, ať sečká, že přijdeme.“

„Měl jsi pravdu, bratře!“ ozval se Řek, když sluha odešel. „Otázka vznesená cestou na lidi a na strážce v bráně rychle nás rozhlásila. Jsem nedočkav, pospěšme si.“

Vstavše obuli si sandály, přepásali si pláště a vyšli.

„Pozdravuji vás a přeji vám pokoje a prosím vás za odpuštění; ale můj pán, král, poslal mne pozvat vás do paláce, kde by rád v soukromí s vámi promluvil.“

Takto vyřídil posel vzkaz.

V průjezdu visela lampa, a popatřivše v jejím světle na sebe, poznali, že je duch boží s nimi. Poté přistoupil Egyptan ke sluhovi a pravil tak, aby ho jiní neslyšeli:

„Víš, kde jsou naše věci složeny na dvoře a kde naši velbloudi odpočívají. Zatím co budeme pryč, přichystej nám všecko k odjezdu, kdyby ho bylo potřebí.“

„Jděte bez starosti svou cestou; spoléhejte na mne,“ odvětil sluha.

„Králova vůle je vůlí naší,“ obrátil se Baltazar k poslu. „Půjdeme za tebou.“

Ulice Svatého města byly tenkrát tak úzky jako teď, ale ne tak hrbolaté a špinavé; neboť veliký budovatel nemaje dosti na kráse dbal též úzkostně o čistotu a pohodlí. Jdouce za průvodčím, bratří kráčeli, nemluvíce ani slova. Stoupali z doliny do kopce v slabém svitu hvězd, zatemňovaném zdmi po obou stranách, ocitující se časem skoro ve tmě pod můstky spojujícími domovní střechy. Posléze dospěli brány přes cestu vystavěné. Před branou plápolaly ohně ve dvou velkých úhelnících a v jich záři zahlédli stavbu a také několik strážců opírajících se nehybně o zbraně. Přišli do budovy, nebyvše stráží zastaveni. Potom kráčeli chodbami a klenutými

síněmi, dvory a sloupořadími ne vždycky osvětlenými; dále vedeni po dlouhých schodech a nesčetnými křížovými chodbami, až dostoupili věže velmi vysoké. Průvodčí stanul pojednou, a ukázav do otevřených dveří, pravil jim:

„Vejděte. Král je tam.“

Vzduch v komnatě byl silně prosycen vůní santalového dřeva a veškera její úprava svědčila o značném vkusu jejího majitele. Na podlaze ležela rozestřena trásnatá pokrývka, zaujímající střední prostor, a na ní umístěn trůn. Návštěvníci však měli sotva kdy zachytiti nejasnou představu o místnosti – o vyřezávaných a pozlacených pohovkách a lůžkách; o vějířích, vázách a hudebních nástrojích; o zlatých svícnech, skvělících se ve vlastním světle; o stěnách malovaných ve slohu rozkošnické školy řecké, na něž pohleděti stačilo farizejovi, aby si zakryl hlavu svatou hrůzou. Herodes sedící na trůnu a oděný ke slyšení tak, jak se objevil ve schůzi učenců a zákoníků, upoutal všecku jejich mysl.

Na kraji pokrývky, k níž pokročili bez vyzvání, padli na kolena. Král zazvonil. Přikvapil sloužící a postavil tři stolice před trůn.

„Posaďte se,“ pravil panovník milostivě.

„Od severní brány,“ mluvil dále, když usedli, „došla mne dnes odpoledne zpráva o příchodu tří cizinců na podivných velbloudech, kteří, jak se podobá, přijeli z dalekých končin. Jste-li vy ti mužové?“

Egyptan srozuměv se pohledem s Řekem a Indem, odpověděl s nehlubší poklonou:

„Kdybychom byli někým jiným, nežli jsme, nebyl by pro nás poslal mocný Herodes, jehož sláva jest jako kadidlo celému světu. Nepochybujeme, že jsme my těmi cizinci.“

Herodes projevil souhlas, pokynuv rukou.

„Kdo jste? Odkud přicházíte?“ zeptal se a doložil významně: „Ať mluví každý sám za sebe.“

Podali mu druh po druhu stručnou zprávu o městech a zemích, kde se zrodili, a o cestách, po nichž se dostali do Jeruzaléma. Herodes poněkud jsa zklamán, jal se je vyslýchati určitěji.

„Jaká to byla otázka, kterou jste vznesli na důstojníka v bráně?“

„Ptali jsme se ho, kde je ten narozený král židovský?“

„Vidím nyní, proč byli lidé tak zvědaví. Dráždíte neméně mou zvědavost. Což jest ještě jiný král židovský?“

Egyptan se nezalekl.

„Je to král nově narozený.“

Bolestný výraz ztrhal zasmušilou tvář panovníkovu, jako by mu byla trýznivá vzpomínka dolehla na mysl.

„Pryč ode mne, pryč!“ zvolal.

Možná, že mu tanuly na duši vyčítavé obrazy jeho obětí; probrav se z rozechvění, ať byla jeho příčina jakákoliv, otázel se pevným hlasem:

„Kde je ten nový král?“

„Toho, králi, sami bychom se rádi doptali.“

„Slyším z vašich úst div... hádanku těžší nad kteroukoli hádanku Šalamounovu,“ pokračoval král. „Jak vidíte, jsem v tom věku života, kdy zvědavost je rovněž mocna, jako bývala v dětství, kdy zahrávati si s ní jest ukrutenstvím. Povězte mi více a já vás poctím, jak král ctí krále. Vyjevte mi vše, co víte o novorozenci, a já vám přispěji vyhledati ho, a až ho nalezneme, učiním, čeho si přejete; vezmu jej do Jeruzaléma a vychovám jej po královsku; vynaložím svou dobrou vůli s cézarem, aby byl povýšen a oslaven. Přísahám, že nezavdává to příčinu k řevnivosti. Ale nejprve mi rcete, jak se stalo, že jste o něm uslyšeli vy všichni, jsouce odloučení od sebe moři a pouštěmi tak rozlehlými.“

„Povím ti pravdu, králi.“

„Mluv,“ vece Herodes.

Baltazar povstal vzrušen a pravil slavnostně:

„Jest všemohoucí Bůh.“

Herodes se zřejmě ulekl.

„Rozkázal nám, abychom sem přišli, slíbiv, že nalezneme Vykupitele světa; že jej uvidíme a jemu se pokloníme a vydáme svědectví, že přišel; a na znamení bylo nám každému dáno spatřiti hvězdu. Boží duch byl s námi. Ó králi, boží duch je s námi i nyní!“

Záchvat jakéhosi tajemného pocitu prodchnul všechny tři. Řek stěží v sobě utlumil výkřik. Herodesovy zraky těkaly rychle z druhá na druhá; zmocňovalo se ho podezření a nespokojenost větší než předtím.

„Tropíte si ze mne žerty,“ pravil. „Ne-li, povězte mi více. Co nastane, když přišel nový král?“

„Spasení lidí.“

„Od čeho?“

„Od nepravostí.“

„Jak?“

„Božským konáním – vírou, láskou a dobrými skutky.“

„Tu,“ – Herodes se zamlčel, a z výrazu jeho obličeje nikdo by nebyl uhodl, s jakým pocitem mluvil dále –, „jste zvěstovateli Kristovými. Je to vše?“

Baltazar se hluboko poklonil.

Panovník zazvonil, sloužící vstoupil.

„Přines dary,“ kázal mu Herodes.

Sloužící odešel, ale vrátil se za chvíli, a pokleknuv před hostmi, podal každému svrchní roucho čili plášť šarlatový a modrý a zlatý pás. Vzdali za dary díky, padnuvše po způsobu východním na zemi.

„Ještě slovo,“ pravil Herodes, když bylo po děkovacím obřadu.

„Důstojníku v bráně a teď i mně řekli jste, že jste spatřili hvězdu na východě.“

„Tak jest,“ přisvědčil Baltazar, „hvězdu jeho, hvězdu novorozence.“

„V kterou dobu se objevila?“

„Když jsme byli obesláni sem.“

Herodes vstal na znamení, že je konec slyšení. Sestoupiv z trůnu, přiblížil se k nim a pravil se vší přívětivostí: „Jste-li, jak za to mám, muži osvícení, vskutku hlasateli Krista právě narozeného, vězte, že jsem se dnes večer radil s nejmoudřejšími muži ve věcech židovských, kteří jsou jednomyslného názoru, že se narodí v Betlémě judském. I pravím vám: jděte tam; jděte, a hledejte pilně novorozeně, a až je najdete, přijďte mi oznámit, ať jdu a pokloním se mu. Vaší cestě tam nebude překážky ani závady. Pokoj budiž s vámi!“

A upraviv si řízu kolem těla, odešel z komnaty.

Průvodčí dostavil se hned a vyvedl je zase na ulici, odtud pak do khanu, u jehož vrat pravil Řek jako z náhlého vnuknutí:

„Vydejme se do Betléma, bratři, jak radil král.“

„Ano,“ zvolal Ind. „Duch boží mne pohání odtud.“

„Jdeme tedy,“ ozval se Baltazar se stejným zápalem. „Velbloudi jsou pohotově.“

Obdarovali sluhu, vsedli do sedel a odjeli po daném návodu k Joppské bráně. Když tam dorazili, byly jim brány otevřeny, i vyjeli do širé krajiny a dali se touž cestou, po níž se byli před nedávnem ubírali Josef a Marie. Když vystoupili z Hinómu, ukázalo se jim na rovině Refaimské světlo zprvu roztáhlé a slabé. Tepny zabušily jim prudčeji. Světlo zesilovalo se kvapem; zamhouřili oči, nemohouce snést jeho palčivého lesku: když se odvážili opět

otevřítí je, aj! uzřeli hvězdu, dokonalou jako kterákoli na nebesích, ale nízko nad zemí, ana postupuje zvolna před nimi. I sepjali ruce a jásali, radující se vespolek.

„Bůh je s námi! Bůh je s námi!“ opakovali v častém plesu celou cestou, až hvězda vznesši se z údolí za Mar Eliasem, stanula nad domem na úbočí pahorku nedaleko města.

Mudrcové naleznou novorozeně

Byl již čas třetího bdění a v Betlémě rozbřeskovalo jitro nad horami na východě, leč tak slabě, že v údolí byla posud noc. Strážce na střeše starého khanu tetelil se mrazivým vzduchem, poslouchaje první zřetelné zvuky, jimiž vítá probouzející se život svítání, když vykmitlo světlo postupující do kopce směrem k domu. Nejprve pokládal je za pochodeň někým nesenou; pak usoudil, že je to padající hvězda; avšak lesk se rozmáhal, až se soustředil ve hvězdu. Jsa všecek poděšen, vykřikl a svolal kdekoho ve zdech meškajícího na střechu. Úkaz blížil se neustále rychlým postupem; skály, stromy a silnice pod ním byly osvětleny jako září blesku; tu zesílil se jas tou měrou, že oslňoval. Bázlivější z diváků padli na kolena a modlili se, zakrývajíce si tváře; nejsrdnatější krčili se s očima zastřenýma, chvílemi ustrašeně prohlédajíce. Zanedlouho tonul khan a všechno okolí v záplavě nesnesitelné skvělosti. Kdož odvážili se podívati, spatřili, že hvězda stanula přímo nad domem přimykajícím se k jeskyni, kde se dítě narodilo.

Když výjev tento dostoupil vrcholu, přijeli mudrci, a sestoupivše u vrat z velbloudů, volali o vpuštění. Jakmile sluha přemohl strach potud, že si jich povšiml, odsunul závory a otevřel jim. Velbloudi vypadali příšerně v nadpřirozené záři a v obličejích i chování tří příchozích jevíly se mimo jejich cizozemský ráz dychtivost a zanícení, které tím mocněji vzrušily hlídačovy strachy a obrazivost; ucouvl a nebyl chvíli s to, aby odpověděl na otázku, kterou na něj vznesli.

„Jsme v Betlémě judejském?“

Ale jiní přidružili se k němu a jejich přítomnost dodala mu odvahy.

„Ne, zde jest jen khan; město leží dál odtud.“

„Není-li zde novorozené dítě?“

Okolostojící pohlíželi na sebe divíce se, až někteří z nich přisvědčili: „Ano, ano.“

„Dovedte nás k němu!“ pravil Řek netrpělivě.

„Dovedte nás k němu!“ vzkřikl Baltazar, pozapomenuv na svou vážnost. „Neboť jsme viděli jeho hvězdu, právě tu, kterou zříte nad tímto domem, a přicházíme klaněti se jemu.“

Ind pak sepjav ruce, zvolal:

„Bůh v pravdě žije! Pospěšte si, pospěšte si! Spasitel je nalezen. Blahoslaveni, blahoslaveni jsme nad lidi!“

Lidé sestoupili ze střechy a dali se za cizinci, kteří byli vedeni dvorem a ven do ohrady; zočivše hvězdu dosud planoucí nad jeskyní, ačkoliv už ne tak silně jako předtím, někteří vrátili se poděšení; většinou však šli dále. Když se cizinci blížili k domu, ohnivé těleso stoupalo výše; když se octli u dveří, kmitalo se zanikajíc vysoko nad hlavou; když vstoupili, sešlo nadobro z očí. A svědci toho, co se tu dalo, nabyli přesvědčení, že mezi hvězdou a cizinci je božský vztah, v němž jsou také zahrnuti aspoň někteří z obyvatelů jeskyně. Když se dvěře otevřely, nahrnuli se dovnitř.

Místnost byla osvětlena svítilnou tolik, že cizinci mohli rozeznati matku, v jejímž klíně leželo dítě nespící.

„Je to tvé dítě?“ otázal se Baltazar Marie.

A ona, která byla v tajnosti chovala všechny věci nemluvněte se týkající a v duchu o nich přemítala, pozdvihla je na světlo, řkouc:

„Ano, to je můj syn!“

I padli na kolena a klaněli se mu.

Viděli dítě, které bylo jako jiné děti: kolem jeho hlavy nebylo ani záře svatosti, ani hmotné koruny; jeho rty neotevřely se promlouvající; slyšelo-li jejich projevy radosti, jejich vzývání, jejich modlitby, nedalo to ničím na sobě znáti, nýbrž zíralo po dětsku déle na plamen ve svítilně nežli na ně.

Za chvílku vstali, a vrátivše se k velbloudům, přinesli darem zlato, kadidlo a myrhu, a položili je před dítě, nepřestávající nikterak ve zbožných promluvách, jichž tuto netřeba uváděti, neboť kdo rozjímá, ví, že čistá zbožnost čistého srdce byla tehdáž tím, čím je dnes a čím bývala vždy: nadšenou písní.

To byl tedy spasitel, jehož vyhledat přišli tak z daleka! Chudý a opuštěný, vymýcený z celé lidské společnosti, ležel tu v dětské podobě!

Nicméně klaněli se nepochybuje. – Proč? Jejich víra vyvěrala ze znamení seslaných jim tím, jež jsme poznali od té doby jakožto Otce; a oni byli z těch, jimž sliby jeho postačovaly tak úplně, že se neptali nijak na jeho cesty. Málo bylo těch, kteří viděli znamení a slyšeli sliby – matka a Josef, pastýři a tři mudrci – ale všichni věřili stejně; to jest, v tuto dobu spasení byl Bůh vším a Dítě ničím. Avšak, čtenáři, pohleď do budoucnosti! Blížit se čas, kdy všechna znamení vyjdou od Syna. Blahoslavení, kdo v něj věří!

Vyčkejme té doby.

Jeruzalém za Římanů

Překleneme dobu dvaceti a jednoho roku a uvedeme čtenáře do doby, kdy začala správa Valeria Grata, čtvrtého císařského místodržitele v Judeji. Již tenkrát nastalo v Jeruzalémě politické jitření, ba možno říci, že do toho času spadá počátek konečného rozporu mezi Židy a Římany.

Prodlením těchto dvaceti a jednoho roku byla Judea podrobena změnám, z nichž vzešel jí úkor v nejedné věci, ale v žádné takový jako v politickém směru. Herodes Veliký zemřel do roka po narození Dítěte – zemřel tak bídne, že křesťanstvo má proč domnívati se, že jej stihl boží hněv. Jako všichni velcí vládcové, kteří vynaložili svůj život na to, aby utvrdili moc jimi stvořenou, snil o zachování svého trůnu a koruny – o tom, aby se stal zakladatelem dynastie.

Za tím účelem zůstavil poslední vůli rozdělující jeho území mezi jeho tři syny Antipa, Filipa a Archelaa, z nichž tento ustanoven nástupcem a dědicem titulu. Závěť ovšem bylo třeba předložiti císaři Augustovi, jenž schválil veškerá její opatření s jednou toliko výminkou: odepřel Archelaovi královského titulu, dokud by neosvědčil schopnosti a smýšlení věrnosti, za to jmenoval jej etnarchem¹⁶ a ponechal ho jakožto etnarcha při vládě devět let; poté byl poslán do vyhnanství v Gallii pro špatné chování a proto, že nebyl s to, aby potlačil odbojné živly, jež se kolem něho rozmáhaly a zesilovaly.

---

16 Vladařem nad provincií.

Cézar nepřestal na tom, že sesadil Archelaa; potrestal lid jeruzalémský způsobem, jenž se dotekl jeho hrdosti a ranil bolestně citlivost pyšných veličin chrámových. Snížil Judeji na římskou provincii a připojil ji k syrské prefektuře¹⁷. Tak dostalo se město z rukou panovníka, vládnoucího po královsku z paláce zůstaveného Herodesem na hoře Sionu, v ruce hodnostáře druhého stupně, úředníka, prokurátorem zvaného, jenž stýkal se s dvorem v Římě po syrském legátu¹⁸ sídlícím v Antiochii. Aby potupa byla ještě citelnější, nedovoleno prokurátorovi usaditi se v Jeruzalémě; sídlem vlády byla Caesarea. Leč nejpromyšlenější, nejkrutější příkoří záleželo v tom, že Samarie, ze všeho na světě nejopovrženější – sloučena s Judejí jako část téže provincie! Jak nevýslovné soužení podstupovali pobožnůstkářští separatisté čili farizejové, jsouce vydáni ústrkům a posměchu kacírů garizimských v prokurátorově přítomnosti!

V tomto přívalu strastí jedna útěcha, a to jedinká, zbývala kleslému národu: nejvyšší kněz obýval v Herodesově paláci na náměstí v čele zdánlivého dvora. Jaká byla vskutku jeho moc, toho lze se snadno domysleti. Soud nad životem a smrtí byl vyhrazen prokurátorovi. Spravedlnost vykonávána jménem a podle dekretů Říma. Ale ještě významnější bylo, že královský dům byl zároveň bydlíštěm císařského berního a celého jeho sboru příručích (zapisovatelů), výběřčích, celných, zpravodajů a vyzvědačů. Těm, kdož snili o nastávající svobodě, bylo nicméně jakýmsi dosti učiněním, že vrchním vladařem v paláci je Žid. Pouhá jeho přítomnost tam uváděla jim den po dni na paměť smlouvy a sliby proroků a doby, kdy Jehova spravoval čeledi syny Aronovými; pokládali to za jisté

---

17 Místodržitelství.

18 Úředník přidělený vojevůdci nebo místodržiteli.

znamení, že jich neopustil; pročez jejich naděje žily a dodávaly jim trpělivosti v zlobném očekávání syna Judova, jenž měl panovati nad Izraelem.

Judea byla přes osmdesát let římskou provincií – dosti času pro cézary, aby mohli vypozerovati zvláštní vlastnosti lidu – tolik času aspoň, aby poznali, že Židům lze při vši jejich hrdosti klidně vládnouti, šetří-li se jejich náboženství. Řídíce se touto politikou, střežili se předchůdcové Gratovi pečlivě mísiti se v kterýkoli posvátný obyčej svých poddaných. Ale Gratus jednal jinak: skoro prvním jeho úředním činem bylo, že zbavil Annáše hodnosti nejvyššího kněze a dosadil na jeho místo Izmaele, syna Fabova.

Nechať Gratus vykonal tím rozkaz Augustův, aneb učinil tak o své újmě, vbrzku se ukázalo, že se dopustil politické chyby. Nebudeme čtenáře unavovati kapitolou o židovské politice; ale několik slov o této věci přispěje podstatně k tomu, aby porozuměl dalšímu vypravování. Nehledíme-li ke kmenovému příslušenství, byly tehda v Judeji dvě strany: strana šlechtická a strana separatistů nebo lidová. Po smrti Herodesově spojily se obě proti Archelaovi; brojily proti němu v chrámě i v paláci, v Jeruzalémě i v Římě, někdy pletkami, někdy skutečnými zbraněmi válečnými. Svata sloupořadí na Móriji rozléhala se nejednou pokřikem bojovníků. Posléze zapudili jej do vyhnanství. Zatím měli spojenci za tohoto zápasu rozličné cíle na mysli. Šlechtici nevřeli na Joazara, nejvyššího kněze; separatisté pak byli horlivými jeho stoupenci. Když Archelaem vzala za své posloupnost Herodesovců na trůně, padl i Joazar. Annáš, syn Sethův, zvolen šlechtici, aby zastával vysoký ten úřad a tím se spojenci rozdvojili. Dosazení Sethovce rozdmýchalo mezi nimi líté nepřátelství.

Během zápasu s nešťastným etnarchem uznali šlechtici za radno přikloniti se k Římu. Chápajíce, když rod potud vládnoucí

z posloupnosti byl vyloučen, že musí nastoupiti jiný způsob vlády, vytasili se s radou, aby Judea byla změněna v provincii. To zavdalo separatistům příčinu k silnějšímu podnětu obořiti se na ně. A když se Samarie stala částí provincie, octli se šlechtici v menšině, nemajíce oč se opíratí než o císařský dvůr a pozlátko svého stavu a bohatství; avšak po patnáct let, uběhlých vskutku do příchodu Valeria Grata, dovedli uhájiti své moci i v paláci i v chrámě.

Annáš, modla své strany, užíval poctivě své moci ve prospěch svého císařského ochránce. Římská posádka ležela na hradě Antonii; římská stráž ostríhala palácových bran; římský soudce vykonával spravedlnost občanskou i hrdelní; římský berní řád nemilosrdně zachovávaný vysával jak město, tak i venkov; den co den, přes tu chvíli a tisícerými způsoby byl lid tištěn a soužen, i poznal rozdíl mezi životem v samostatnosti a životem v poddanosti; leč Annáš uměl jej krotiti v poměrný klid. Řím neměl věrnějšího přítele a pocítil ihned jeho ztrátu. Odevzdav roucha Izmaelovi, novému hodnostáři, odešel ze dvorů chrámových do porad separatistů a stal se náčelníkem nového spolku Bethusovců a Sethovců.

Prokurátor Gratus, osaměv takto bez přívrženců, znamenal, že ohně, které po těch patnáct let doutnaly toliko čadivým kouřem, vyšlehují opět v plameny vracejícím se životem. Za měsíc potom, co se Izmael uvázal v úřad, zachtělo se Římanovi navštívit ho v Jeruzalémě. Když Židé syčící a pokřikující za ním užířeli jeho životní stráž, ona vchází do města severní branou a táhne do hradu Antonie, rozbřesklo se jim o pravém účelu návštěvy: rozmnoženat dřívější posádka o celou kohortu legionářů, a klínce u jejich jařma bylo lze pak bez obavy přituziti. Kdyby se bylo prokurátorovi zdálo zakročiti na výstrahu, běda prvnímu provinilci!

8

Ben Hur a Messala

Maje na mysli předeslaný výklad, podívejž se s námi, laskavý čtenáři, do jedné z palácových zahrad na hoře Sionu.

Bylo o poledni v polovici měsíce července, kdy letní vedro dostoupilo vrcholu.

Zahrada byla zevšad ohraničena budovami místy dvou pater zvýší, s verandami stínícími dvěře a okna spodního patra, kdežto vrchní patro zdobily a chránily útulné galerie, opatřené silným prolamovaným zábradlím. Nad to spočívaly stavby tu a tam na jakémisi nízkém sloupoví, jímž volně mohl provívati vítr vanoucí a kterým bylo viděti druhé části domu tak, že se jeho velkolepost a krása jevila tím výhodněji. Úprava zahrady byla rovněž utěšená. Byly tu pěšiny, trávnický, keřové houštiny a několik velkých stromů, vzácných druhů palmových, spolu s rohovníky, meruňkami a ořešáky. Půda snižovala se znenáhla všemi směry ze středu, kde byl vodojem anebo hluboká mramorová nádržka, prolomená v jistých vzdálenostech od sebe vrátky, která, jsouce vytažena, vypouštěla vodu do stružek, běžících podle pěšin, kteréžto důmyslné zařízení chránilo zahradu od sucha všude jinde vůkol panujícího.

Nedaleko vodojemu byl rybníček s čistou vodou, napájející trřtiny a oleandry, jaké rostou u Jordánu až dolů k Mrtvému moři. Mezi touto houštinou a rybníčkem seděli dva jinoši, jeden asi devatenácti- a druhý sedmnáctiletý, nedbajíce slunce, bezvětrím do nich peroucího, a jsouce zabráni ve vážnou rozmluvu.

Byli oba švarní a na první pohled zdáli se býti bratry. Oba měli černé vlasy a oči; jejich obličej byly temně snědé; a sedíce, jevíli postavy přiměřené jejich rozdílnému věku.

Starší měl hlavu odkrytu. Volná tunika, na kolena splývající, byla jeho jediným šatem kromě sandálů a světlomodrého, pod ním na sedátku rozprostřeného pláště. V tomto oděvu byly obnaženy jeho paže a nohy snědé jako tvář; nicméně svědčila jistá uhlazenost v chování, ušlechtilé rysy a vytríbený hlas o jeho společenském stavu.

Dle tuniky z nejjemnější vlněné látky a šedé barvy, kolem krku, na rukávech a spodním okraji červeně lemované a přepásané kolem těla hedvábnou šňůrou s třapci, bylo lze v něm poznati Římana. A pohlížel-li chvílemi za hovorů pyšně na svého druha a měl-li se k němu jako k podřízenému, lze to skorem omluviti, neboť pocházel z rodiny vznešené i v Římě, což v onom věku dodávalo práva k jakékoliv osobivosti. V hrozných válkách mezi prvním císařem a jeho mocnými nepřáteli byl Messala přítelem Brutovým. Po bitvě u Filipp¹⁹ smířil se s vítězem, nezadav své cti. Později pak, když Octavianus bojoval o císařství, Messala jej podporoval. Octavianus, jakožto císař Augustus, jsa pamětliv prokázaných služeb, zahrnoval rodinu poctami. Mimo jiné poslal, když byla Judea snížena na provincii, syna svého klienta čili chráněnce do Jeruzaléma, svěřiv mu vybírání a správu daní odváděných v tom kraji; a v tomto úřadě setrval syn od té doby, sdíleje se o palác s nejvyšším knězem. Mladík právě vylíčený byl jeho syn, jenž vždy a všude dával najevo, že mu tkví až příliš silně v paměti poměr mezi jeho dědem a vysoce váženými Římany jeho doby.

---

19 V Makedonii, kde roku 42 před Kristem Octavianus a Antonius porazili Bruta a Cassia.

Soudruh Messalův byl štíhlejší postavy a měl na sobě šat z jemného bílého plátna a stříhu v Jeruzalémě převládajícího; hlavu kryla plachetka spjatá žlutou šňůrou a upravená tak, že mu splývala z čela nazad hluboko přes týl. Pozorovatel zběhlý v rozlišování plemen a všímající si bedlivěji jeho tvářnosti než oděvu, byl by brzy postřehl jeho židovský původ. Čelo Římanovo bylo vysoké a úzké, nos ostrý a orličí, rty pak tenké a rovné, oči chladné pod samým obočím. Naproti tomu vyznačoval se izraelita čelem nízkým a širokým s dlouhým nosem a rozšířenými chrčipěmi; krátký vrchní ret přečníval poněkud spodní a zahýbal se do koutků s důlky jako luk Kupidův, kteréžto rysy spolu s oblou bradou, s velkýma očima a oválovou, jako vínem zardělou lící dodávaly jeho obličejí líbeznosti, ráznosti a leposti vlastní jeho plemeni. Zevnějšek Římanův měl do sebe ráz přísnosti a cudnosti, Židův ráz kyprosti a bujnosti.

„Což jsi neřekl, že nový prokurátor přijde zítra?“

Otázka tato vyšla z úst mladšímu z přátel a byla pronesena řečtinou, jazykem – věc dosti divná –, jenž tenkrát v uhlazenějších kruzích judských všude převládal, přešed z paláce do tábora a školy, odtud – nikdo nevěděl určitě, kdy a jak – do chrámu samého, a tudíž i do obvodu chrámového daleko za brány a sloupy – do obvodu proniknutého svatostí pohanům nesnesitelnou.

„Ano, zítra,“ odpověděl Messala.

„Kdo ti to pověděl?“

„Slyšel jsem, když to včera večer mému otci oznamoval Izmael, nový vladař v paláci či nejvyšší kněz, jak vy mu říkáte. Ta novina byla by hodnověrnější, věř mi, kdyby pocházela od Egyptana, jenž je z plemene, které zapomnělo, co je pravda, nebo dokonce od Idumejce, kterýžto lid nikdy nevěděl, co je pravda; mám však o tom úplnou jistotu, neboť jsem dnes ráno mluvil

s centurionem²⁰ z hradu, který mi řekl, že se dějí pilné přípravy k uvítání. Pravidl, že zbrojíři leští přílby a štíty a znova zlatí orly a koule a že se světnice dlouho neobydlené čistí a větrají, jako by měla býti rozmnožena posádka... bezpochyby pro životní stráž velmožovu.“

Nelze podati úplného pojmu o tom, jakým způsobem dána tato odpověď, ježto se její jemné šlehy neustále vymykají z moci péra. Obrazivost přispějež čtenáři pomoci; a proto budiž mu připomenuto, že úcta, jakožto vlastnost římské mysli, ocitovala se v rychlém úpadku, či lépe řečeno, vycházela z módy. Staré náboženství přestalo již bezmála býti vírou; bylo leda pouhým zvykem myšlenky a výrazu, šetřeným po přednosti knězi, jimž ze služby ve chrámech kynul zisk, a básníky, kteří tepající verše, nemohli se obejít bez zdomácnělých božstev; vyskytují se v tomto věku pěvci podobného rázu. Poněvadž filozofie vytiskovala náboženství, dobývala si satira kvapem vrchu nad úctou, a to takovou měrou, že po latinském mínění byla všeliké promluvě, ba i nahodilým obrátům hovoru tím, co sůl masu a vůně vínu. Mladý Messala byv vychován v Římě a nedávno se vrátiv, osvojil si tento zvyk i způsoby. Sotva znatelné potrhování vnějším koutkem spodního víčka, zřejmé trhnutí chřípě na téže straně a mdlá řeč, pronášená zvláštním tónem, aby nebudila dojmu úplné lhostejnosti, zvláště pak proto, že poskytovala příležitost k jistým řečnickým pomlčkám, které pokládány za důležité, umožňující posluchači, aby vystihl šťastnou myšlenku, neb ucítil jízlivost pichlavého vtipu. Taková přestávka nastala v odpovědi právě dané po narážce na Egyptana a Idumejce. Ruměnec na lících židovského jinocha zbarvil se temněji, než proto setrval přece v mlčení, zíraje roztržitě do vody v rybníce.

---

20 Velitel nad centurií čili oddílem 100 mužů – setník.

„V této zahradě jsme se rozešli. ‚Pokoj Hospodinův provázejž tebe!‘ ... tvá poslední slova. ‚Bohové ostříhejtež tebe!‘ já jsem pravil. Pamatuješ-li se? Kolik let uplynulo od té doby?“

„Pět,“ odvětil Žid, nespouštěje oči z vodní hladiny.

„Nu, ty máš proč býti vděčen... komu bych řekl? Bohům? Ne-sejde na tom. Švarně jsi vyrostl; Řekové nazvali by tě krásným. Šťastné dovršení let! Kdyby se Jupiter spokojil s jedním Ganymedem, jakým bys to byl číšníkem pro císaře! Rci, Judo, čím to je, že tě příchod prokurátorův tak zajímá?“

Juda upjal oči na tazatele; pohled ten byl vážný a zamyšlený, a setkav se s pohledem Římanovým, tkvěl na něm, co odpovídal:

„Ano, pět let. Pamatuji se na to loučení; ubíral jsi se do Říma; viděl jsem, jak odcházíš, a plakal jsem, neboť jsem tě měl rád. Léta prošla, a ty ses vrátil ke mně zdokonalen a vznešen; nežertuji; a přece... přece... bych si přál, abys byl tím Messalou, který odešel.“

Tenké chřípě satirikovy se chvěly, když pravil táhlejším tónem:

„Ne, ne; nejsi Ganymedem, nýbrž orákulem, Judo. Několik lekcí u mého učitele řečnictví u samého fora²¹ – dám ti pro něj psaní, až zmoudříš tak, abys porozuměl radě, kterou vidí se mi tobě udělit – trochu cviku v tajném umění a budeš v Delfech přijat jako sám Apollo. Až uslyší tvůj slavnostní hlas, sejde Pýthie k tobě se svou korunou. Opravdu, příteli, v čem nejsem tím Messalou, kterýž odešel? Slyšel jsem jednou největšího logika na světě. Mluvil o disputaci. Pamatuji se na jeden výrok: ‚Hleď dříve svému odpůrci porozuměti, nežli mu odpovíš.‘ Dovol, ať ti porozumím.“

Jinoch se zarděl pod cynickým pohledem, jenž na něm spočinul; avšak odtušil pevně:

---

21 Náměstí v Římě.

„Vidím, že jsi dobře použil času a příležitosti; od svých učitelů pochytil jsi mnoho vědomostí a mnoho půvabů. Mluvíš snadno jako mistr; ale ve tvé řeči skrývá se osten. Povaha mého Messaly, když odcházel, byla prosta jízlivosti; ani za živý svět nebyl by ublížil přítelovým citům.“

Říman se usmál, jako by mu byla vzdána poklona, a vztyčil svou patricijskou hlavu výše.

„Ó důstojný Judo, vždyť nejsme v Dodoně nebo v Pytheu. Nemluv po orákulsku a vyslov se jasně. Čím jsem ti ublížil?“

Druhý vydechl z hluboka, a škubaje šňůru kolem těla, pravil:

„Také já jsem se za těch pět let něčemu naučil. Možná, že se Hilel nevyrovná logikovi, kterého jsi slyšel, a snad Simeona a Šamaje předčí mimo vši pochybnost tvůj učitel u samého fora. Jejich učení nezabíhá na zakázané scestí; ti, kdož sedají u jejich nohou, vstávají obohaceni pouze vědomostí Boha, zákona a Izraele, a výsledkem je láska a úcta ke všemu, co k nim přísluší. Chodě na vysoké učiliště a zkoumaje, co jsem tam slyšel, poznal jsem, že Judea není, čím bývala. Znáám dobře rozdíl mezi samostatným královstvím a nepatrnou provincií, jakou jest Judea. Byl bych sprostější, ničemnější nežli Samaritán, kdybych těžce nenesl pokoření své vlasti. Izmael není po zákonu nejvyšším knězem a nemůže jím býti, dokud žije šlechtynův Annáš; ale je přece Levitem, z těch nábožných, kteří po tisíce let příjemně sloužili Hospodinu Bohu naší víry a našeho uctívání. Jeho...“

Messala přerušil mu řeč kousavým smíchem.

„Och, nyní ti rozumím. Izmael, pravíš, jest uchvatitelem, ale přesto věřiti spíše Idumejci než Ismaelovi jest tolik jako uštknutí zmije. Při sám opilý syn Semelin!²², co je to býti Židem? Všichni

---

22 Bakchus.

lidé a všechny věci, i nebe a země se mění; ale Žid nikdy. Pro něj není ústupu, není postupu; je tím, čím bývali jeho předkové na počátku. Narýsuji ti kruh do tohoto písku... tak! Nyní mi rci, čím jiným jest Židův život? Kolem dokola a zase kolem dokola, Abraham zde, Izák a Jakub tam, Bůh uprostřed. A ten kruh... při sám pán všech hromů!, ten kruh je příliš velký. Narýsuji jej znova...”

Zamlčel se, postavil palec na zemi a zakroužil prsty okolo něho.

„Viz: důlek po palci je chrám, obrys prstů Judea. Což vně tohoto malého prostoru není nic pozoruhodného? Umění! Herodes byl stavitelem; pročez se mu klně. Malířství, sochařství! – na ně se podívati je hřích. Básnictví upínáte na své oltáře. Kdo z vás pokouší se o výmluvnost leda v synagoze? Ve válce přijdete sedmého dne o vše, čeho jste za šest dní dobyli. Takový váš život a vaše hranice; kdo by mi nepřisvědčil, směji-li se vám? Co je váš Bůh, maje dosti na uctívání takového národa, proti našemu římskému Jupiterovi, jenž nám propůjčuje své orly, abychom si podmanili vesmír zbraněmi! Hilel, Simeon, Šamaj, Abdalion... čím jsou proti učitelům, kteří hlásají, že vše stojí za poznání, co lze poznati?”

Žid vstal s tváří silně zardělou.

„Ne, ne; sed' jen, Judo, sed',“ zvolal Messala, vztáhnuv ruku.

„Posmíváš se mi.“

„Poslechni ještě trochu. Za chvíli,“ – Říman usmíval se potupně –, „za chvíli přijde ke mně Jupiter a všechna jeho družina, řecká i latinská, jak jest jejich zvykem, a učiní konec vážnému hovoru. Těší mne, že jsi byl té lásky a vyšel ze starého domu svých otců uvítat mne z cesty a obnovit lásku našich dětských let... ač lze-li. Jdi,“ pravil můj učitel po poslední přednášce, „jdi, a chceš-li v životě dosíci velikosti, pamatuj, že Mars panuje, a že Eros nalezl své oči.“ Tím mínil, že láska není ničím, válka že vším. Tak jest

v Římě. Sňatek je prvním krokem k rozvodu. Ctnost je klenotem řemeslníkovým. Kleopatra umírajíc odkázala své umění a jest pomstěna; má nástupkyni v domě každého Římana. Svět bere se touž cestou; pročež, co se tkne naší budoucnosti, pryč s Erotem, ať žije Mars! Stanu se vojákem; a tebe, Judo, tebe lituji; čím ty můžeš býti?“

Žid pokročil blíže k rybníku; Messala mluvil hlubším hlasem, protahuje slova:

„Ano, lituji tě, jemnocitný Judo. Z učiliště do synagogy; pak do chrámu; pak – ó, vrchole slávy! – místo v sanhedrinu. Život bez příležitostí; bohové ti pomozte! Ale já...“

Juda pohlédl naň právě v čas, kdy zaplál na jeho tvářích rumě-nec hrdosti, když pokračoval:

„Ale já... ach! Svět není všecek opanován. V moři jsou neznámé ostrovy. Na severu jsou národové, kam ještě nikdo nepřišel. Sláva dokonati pochod Alexandrův na daleký východ jest někomu zů-stavena. Hle, jaké vyhlídky kynou Římanovi.“

Za chvílku ujal se zase slova:

„Výprava do Afriky; druhá proti Skythům; pak – legie! Postup končívá obyčejně zde; ale můj ne. Já – při sám Jupiter, jaká to myšlenka! – já se vzdám legie za prefekturu. Představ si život v Římě s penězi... s penězi, vínem, ženami, hrami... s básníky při hodech, pletichami u dvora, kostkami po celý rok! Takovým během života může se doběhnouti – tučné prefektury, a má bude. Ó Judo, zde je Sýrie! Judea je bohata; Antiochie hlavním městem bohů. Stanu se nástupcem Cyreniovým, a ty – budeš účasten mého štěstí.“

Mudráci a krasořečníci, již se hemžili na veřejných místech v Římě, osobující si takměř výlučné právo vyučovati jeho patri-cijskou mládež, byli by třeba souhlasili s těmito výroky Messa-lovými, neboť hověli vesměs běžné oblibě; mladému Židu však

byly nové a lišily se naprosto od důstojného způsobu rozpravy a hovoru, jakému byl zvyklý. Mimo to pocházel z plemene, jehož zákony, mravy a smýšlení zapovídaly satiru a humor; přirozenou měrou tudíž poslouchal přítele se střídavými pocity: hned hořel hněvem, hned zase nevěděl, co o něm souditi. Sobecká převaha, jakou mu Říman dával najevo, z počátku jej urážela, zanedlouho jej rozjitřila a posléze zabořila ho do nejhlubších útrob. Tento pocit pak jest u nás všech toliko přechodem ke hněvu; a hněv vzrušil satirik jiným způsobem. Za dob Herodesových bylo vlastenectví Židovi divokou vášní, stěží tajenou pod obvyklou dobrou mírou a tak srostlou s jeho dějinami, náboženstvím a Bohem, že hned propukala, jak se jich kdo posměchem dotekl. Pročež nikterak nenadsazujeme, pravíme-li, že celá Messalova promluva až do poslední pomlčky byla jeho posluchači krutou trýzní; tento pak pravil, když Říman umlkl:

„Málo lidí jsem slyšel, aby dovedli žertovati o své budoucnosti; ty mne přesvědčuješ, Messalo, že já z nich nejsem.“

Říman hleděl naň bádavě, potom odpověděl:

„Což nemůže býti pravda v žertu, rovněž jako v podobenství? Velká Fulvia šla ondy chytat ryby; nachytala jich více než všecka společnost dohromady. Bylo prý to tím, že háček její udice byl zakryt zlatem.“

„Tedy to nebyl pouhý žert?“

„Milý Judo, vidím, že jsem ti dosti nenabídl,“ odtušil rychle Říman s jiskřícíma očima. „Až budu prefektem v Judeji a zbohatnu, tu – tě učiním nejvyšším knězem.“

Žid se hněvivě odvrátil.

„Neodcházej ode mne,“ vece Messala.

Druhý stanul nerozhodně.

„U bohů, Judo, jakým horkem sálá slunce!“ zvolal patricij, všimnuv si jeho rozpaků. „Pojďme do chládku.“

Juda odpověděl chladně:

„Raději se rozejďme. Kéž bych byl nepřišel. Hledal jsem přítele a našel jsem...“

„Římana,“ dodal spěšně Messala.

Žid zataľ pěsti, avšak opět se opanovav, odcházel. Messala vstal, sebral plášť z lávky, a přehodiv si jej přes rameno, dal se za ním; když se ocitl po jeho boku, položil mu ruku na rameno a kráčel s ním.

„Takto spočívávala má ruka na tobě a takto jsme se procházivali, jsouce dětmi. Pojďme tak až ke vratům.“

Messala vpravoval se patrně do vážnosti a vlídnosti, ač nebyl s to, aby vyhostil z tváře obvyklý úsměšný výraz. Juda trpěl jeho důvěrnost.

„Tys hoch, já jsem muž; dovol, ať mluvím jako muž.“

Samolibost Římanova byla znamenitá. Mentor uče mladého Telemacha, nemohl si vésti nenuceněji.

„Věříš-li v Parky²³? Ach, zapomněl jsem, že jsi saducej: esejové vynikají mezi vámi vnímavostí; oni věří v ony sestry. Já též. Ty tři jsou nám ustavičně v patách, nedovolujíce nám dělati, co se nám líbí! Sednu si, osnuje záměry. Běhám cestami sem a tam. *Per-pol!*²⁴ Právě když natahuji ruku, chápaje se světa, slyším za sebou skřípnutí nůžek. Ohlédnu se, a tu je, prokletá Atropos! Ale proč jsi se, Judo, pobláznil, když jsem mluvil o nastoupení po starém Cyreniovi? Měls za to, že se míním obohatiti, vydíraje tvou Judeji? Dejme tomu; učiní tak kterýkoli Říman. Proč ne já?“

---

23 Sudičky: Klotho držela přeslici navazující vlákno, Lachesis je soukala dál a Atropos je přestřihla.

24 U všech všudy!

Juda zkrátil krok.

„Již před Římany bývali cizinci pány Judeje,“ prohodil s pozdviženou rukou. „Kde jsou, Messalo? Přetrvala je všecky. Co bylo, bude zase.“

Messala uchýlil se opět k táhlému tónu, řka:

„V Parky mají věřiti i mimo eseje. Bud' vítán, Judo, vítán do víry!“

„Ne, Messalo, mne mezi ně nepočítej. Má víra spočívá na skále, která byla základem víry mých otců již před Abrahamem, na smlouvách Hospodina, Boha izraelského.“

„Příliš mnoho vášně, Judo. Jak by se byl zhrozil můj učitel, kdybych se byl před ním prohřešil takovým zápallem! Hodlal jsem ti povědět jiné věci, teď se však obávám tak učiniti.“

Když popošli několik kroků, ujal se Říman opět slova:

„Myslím, že mě můžeš nyní vyslechnouti tím spíše, že to, co mám říci, týká se tebe. Rád bych ti, jinochu švarný, jako Ganymed, rád bych ti osvědčil skutečnou přízeň. Miluji tě... pokud jsem s to. Řekl jsem ti, že zamýšlím stát se vojákem. Proč ne i ty? Proč bys nevystoupil z těsného kruhu, v němž jest, jak jsem ukázal, zahrnut všecken ten vznešený život vašimi zákony a obyčeji dovolený?“

Juda neodpověděl.

„Kdo jsou vlastně dnes mudrci?“ vykládal dále Messala. „Ne ti, kteří mrhají svá léta, hádajíce se o mrtvé věci, o Baaly, Joviše a Jehovy, o filozofii a náboženství. Uveď mi jedno velké jméno, Judo; nedbám, kam půjdeš je vyhledat... do Říma, Egypta, na Východ anebo zde v Jeruzalémě... ať mě Pluto, nenáleží-li muži, který se dodělal své pověsti prostředky danými mu přítomností, nepokládaje nic za svaté, co nepřispělo k cíli, neopomíjeje ničím, co přispělo! Jak bylo s Herodesem? Jak s Makabejci? Jak s prvním a druhým cézarem? Následuj jejich příkladu! Začni teď! Tu viz:

Řím rovněž ochotný pomoci tobě, jako pomohl Idumejci Antipaterovi.“

Židovský jinoch chvěl se vztekem, a poněvadž zahradní vrata byla opodál, přidal do kroku, dychtě uniknouti.

„Ó Říme, Říme!“ zamručel.

„Umoudři se!“ domlouval mu Messala. „Dej výhost pošetilostem Mojžíšovým a tradicím; hled' na věci, jak se skutečně mají. Osměl se pohleděti Parkám do očí, a ony ti povědí, že Řím je světem. Zptej se jich na Judeji, a řeknou ti, že je tím, co Řím chce.“

Vtom došli vrat. Juda stanul, sňal ruku zlehka ze svého ramene a postavil se proti Messalovi; v očích leskly se mu slzy.

„Rozumím ti, protože jsi Říman; ty mně neporozumíš... jsemť izraelita. Způsobils mi dnes velkou bolest, vštípiv mi přesvědčení, že nemůžeme býti nikdy přáteli, jakými jsme byli... nikdy! Zde se rozejdeme. Pokoj Boha mých otců pobývejž s tebou!“

Messala podával mu ruku; Žid vykročil ze vrat. Když odešel, stál Říman mlčky několik okamžiků; poté vyšel rovněž ven, a pohodiv hlavou, pravil sám k sobě:

„Budiž. Eros je mrtev, Mars panuje!“

V judském domě

Od vchodu do Svatého města, jenž slove dnes branou Svatoštěpánskou, šla na západ ulice souběžně se severním průčelím hradu Antonie, byť i v pravém úhlu s touto proslulou tvrzí. Táhnouc se tímto směrem až do doliny Tyropoionské, jíž se vinula kousek na jih, zatáčela se a běžela opět na západ až opodál za bránu, kterouž ústní podání nazývá „Soudnou“, odkudž odbočovala náhlou oklikou na jih. Kdo cestoval do Svatého města nebo je studoval, pozná, že popsaná ulice je částí křížové cesty, majíc pro křesťany větší zajímavost, ač rázu kormutlivého, než kterákoliv ulice na světě. Poněvadž účelem naším není, abychom se dále zabývali celou ulicí, postačí vytknouti dům stojící na rohu, kde, jak svrchu podotčeno, ulice odbočuje jižním směrem; jsa jevištěm důležitých událostí zaslouhuje, aby byl vylíčen podrobněji.

Dům stál průčelím na sever a západ, maje na každé straně délky asi čtyři sta stop a jsa jako skorem všechny okázalejší budovy na Východě zvýší dvou pater v pravidelném čtverci. Ulice na západní straně byla široká asi dvanáct stop, ulice na severní nejvýš deset; a proto, kdo byl by šel při samých zdech a vzhlédl po nich nahoru, byl by se pozastavil nad zevnějškem, jež jevily – hrubým, neúpravným, nevábny, ale silným a mohutným; neboť byly složeny z velkých balvanů, navenek tak neotesaných, jak přivezeny z lomu. Kritik onoho věku byl by o domě řekl, že je vystavěn slohem tvrzí krom oken, jimiž byl mimo obyčej opatřen, a krom ozdobné úpravy vchodů čili bran. Západní strana domu měla čtyři okna, severní pouze dvě a vesměs proražena ve výši

druhého patra takovým způsobem, že přečnívala uličky dole. Brány byly jedinými průlomy ve zdi, viditelnými zevně v prvním patře, a jsou tak hustě pobity železnými pasy, že stačily odolati beranům, byly nadto chráněny mramorovými vlysy vkusně provedenými a tak směle vystupujícími, že navštěvovatelé o lidech dobře zpravení poznali prvním pohledem, že boháč zde sídlící je saducejem v politice a vyznání.

Zanedlouho potom, když se mladý Žid rozešel s Římanem v paláci nad náměstím, stanul u západní brány popsaného domu a zaklepal. Dvířka zasazená do jedné z vratní brány otevřela se a propustila jej. Vkročil chvatně dovnitř a opomenul poděkovati na uctivý pozdrav vrátného.

Abychom nabyli pojmu o vnitřním zařízení budovy a abychom zvěděli, co mladíka dále potkalo, půjdeme za ním.

Chodba, do níž byl vpuštěn, nebyla nepodobna úzkému průkopu s vyzděnými stěnami a klenutým stropem. Po obou stranách byly kamenné lávky, pošpiněné a vyhlazené dlouhým užíváním. Po dvanácti až patnácti stupních sestoupil do dvora v podobě obdélníku, od severu na jih směřujícího a omezeného na všech stranách mimo stranu východní na pohled průčelími dvoupatrových domů; spodní patro bylo rozděleno na kotce, vrchní pak vybíhalo v pavlač chráněnou silným prolamovaným zábradlím. Čeled' přecházející po pavlačích, šramot meloucích žernovů, šatstvo vlající na provazech z konce na konec napjatých, slepice a holubi volně se prohánějící, kozy, krávy, osli a koně zavření v kotcích, kamenné koryto s vodou patrně pro všeobecnou potřebu – to vše svědčilo, že tento dvůr jest určen k hospodářským účelům vlastnickým. Na východní straně byla předělová zeď, proražená vchodem ve všem prvním podobným.

Prošel druhou chodbou, mladík octl se na druhém dvoře, prostranném, čtyřúhlém a vysázeném křovím a révovím, stále svěžím a krásným, ježto bylo zavlažováno vlahou čerpanou z vodojemu zřízeného blízko síně na severní straně. Kotce byly zde vysoké, vzdušné a stíněny záclonami střídavě bílé a červeně pruhovanými. Klenby kotců spočívaly na báňovitých sloupech. Řada stupňů na jihu vedla na pavlače vrchního patra, nad nimiž byly rozpjaty velké plachty na ochranu proti slunci. Po jiných schodech stoupalo se pak pavlačí na střechu, jejíž brána vybíhala po celém čtverci v tesaný vlys, jsouc ohrazena předprsní z pálených, šestihranných a jasně červených cihel. V této části budovy bylo nadto pozorovati úzkostlivou čistotu, která netrpíc prachu ani v koutech, ba ani žlutého listu v křovinách, přispívala rovnou měrou jako vše ostatní k rozkošnému povšechnému dojmu tak, že návštěvník, dýchaje lahodný vzduch, poznal ještě dříve, než byl uveden, vznešenost rodiny, k níž hodlal zavítati.

Po několika krocích na druhém dvoře zahrnul mladík napravo, dal se pěšinou mezi křovinami, z nichž některé kvetly, a došed schodů, vystoupil na široký chodník pavlače vydlážděné bílými a hnědými dlaždicemi, těsně k sobě přiléhajícími a silně vyšlapanými. Ubíraje se pod plachtou ke vchodu na severní straně, vstoupil do pokoje, v němž byla tma, když se za ním shrnula opona. Nicméně zamířil po cihlové podlaze k divanu, na nějž se položil tváří dolů a ležel tak nepohnut s čelem na přeložených pažích spočívajícím.

Když se smrákalo, přišla ke dveřím žena a zavolala; ozval se, i vstoupila.

„Jest po večeri a noc už nastala. Nemá-li syn můj hladu?“ otázala se.

„Nikoliv,“ odvětil.

„Což jsi churav?“

„Jsem ospalý.“

„Matka se tázala po tobě.“

„Kde je?“

„V besídce na střeše.“

Vzchopil se a usedl.

„Dobrá. Přines mi něco jísti.“

„Čeho si přeješ?“

„Co ti libo, Amro. Nejsem churav, ale netečný. Život nezdá se mi tak příjemný, jako se mi zdál dnes ráno. Nový neduh, Amro; a ty, která mě znáš tak dobře, která jsi mne nikdy neopustila, uvažuj teď, které věci hodily by se za potravu a lék. Přines mi, co uznáš za dobré.“

Amřiny otázky a hlas, jakým je pronášela – hlas tichý, soucitný a starostlivý –, svědčily o vzájemné příchyllosti těch dvou. Položila mu ruku na čelo; potom odešla jako upokojena, pravivši:

„Uvidím.“

Za chvíli vrátila se, nesouc na dřevěném podnosu mísu s mlékem, několik tenkých skýv bílého chleba, chutnou kaši z tlučené pšenice, pečeného ptáka, med a sůl. Na konci podnosu stál stříbrný pohár vína, na druhém pak rozžehnutá kovová příruční lampa.

Úprava pokoje vystoupila poté na odiv: stěny hladce omítnuté, strop přepjatý velkými dubovými krokvemi, zhnědlými časem a dešťovými skvrnami, podlaha z malých, routovitých, bílých a modrých cihel, velmi pevných a trvanlivých, několik stolic s nohami vyřezanými na způsob lvích tlap, divan vyvýšený nad podlahu, modře vyčalouněný a částečně postřený ohromnou, pruhovanou vlněnou pokrývkou – slovem, hebrejská ložnice.

V témž světle objevila se zřetelně i žena. Přisunuvši stolic k divanu, postavila na ni podnos a přiklekla k ní, hotova jsouc

posloužiti mu. Byla to žena asi padesátiletá, tmavé pleti, tmavých očí a v tu chvíli byl obličej její zjemněn výrazem něžnosti téměř mateřské. Hlavu její pokrýval bílý turban tak, že bylo viděti ušní lalůčky a v nich znamení jejího stavu – díрку provrtanou tlustým šídlem. Jsouc otrokyní egyptského původu, netoužila přes svůj posvátný padesátý rok věku po svobodě, neboť jinoch, jemuž přísluhovala, byl jejím životem. Bylať ho kojila jako nemluvně, opatrovala jako dítě, a nemohla si tudíž odvyknouti této služby. Hleděla naň stále jako na dítě.

„Pamatuješ se, Amro,“ pravil za jídla, „na Messalu, který sem kdysi často ke mně chodíval?“

„Zajisté.“

„Odešel před několika roky do Říma a právě se vrátil. Navštívil jsem ho dnes.“

Mráz ošklivosti prochvěl jinochem.

„Tušila jsem, že se cosi přihodilo,“ prohodila s upřímnou účastí. „Mně se Messala nikdy nelíbil. Pověz mi vše.“

Leč jinoch se zadumal a k jejím opětovným otázkám odpověděl toliko:

„Změnil se velice, nechci s ním již míti nic společného.“

Když Amra odnesla podnos, hotovil se také k odchodu a šel z pavlače na střechu.

Čtenáři je zajisté známo, že střechy domů na Východě slouží různým účelům. Vzhledem ke zvykům je podnebí všude zákonodárcem. Syrské léto vyhání ty, kdož milují pohodlí, do ztmělých kotců; záhy večer pak je opět vyvábí, a stínové temnějící po horských úbočích zdají se šerými závoji zastírajícími cirejské pěvce; jsou však daleko, kdežto střecha je blízko a dosti vyvýšena nad úroveň skvějící se pláně, takže má přístup chladivý vánek, a sdostatek vyvýšena nad stromy, že láká hvězdy blíže dolů, dolů

aspoň jasnějším třpytem. Střecha je útlukem, hřištěm, ložnicí, šatnou, shromážděním rodiny, místností pro hudbu, tanec, hovor, snění i modlitbu.

Jestliže obyvatelé chladnějších krajů věnují vše na vnitřní výzdobu svého příbytku, Východozemci nelitují zase nákladu na výzdobu střechy. Předprseň nařízená Mojžíšem stala se téměř keramickým arcidílem; nad ní vypjaly se později věže, prosté a podivné; ještě později vyšňořili si králové a knížata střechy mramorovými a zlatými besídkami. Když pak si Babyloňané založili na střechách i zahrady, dospělo tím podivínství krajnosti.

Jinoch, za nímž se ubíráme, kráčel pomalu přes domovní střechu k věži, vystavěné nad severozápadním rohem paláce. Kdyby byl býval cizincem, byl by si cestou zběžně prohlédl stavbu, a byl by uviděl i v šeru temnou, nízkou, zamřížovanou masu na sloupech a s bání. Povyhrnuv oponu, vstoupil. Uvnitř bylo tma. Obloukovitými otvory na všech čtyřech stranách zejícími viděti bylo oblohu hvězdami posetou. Na divanu polo sedíc, polo ležíc, opřenu o polštář, zastal tu jakousi ženu v bílém splývajícím rouchu. Zaslechnouc jeho kročeje, nechala padnouti vějíř blyštící se při svitu hvězd drahokamy a zvolala:

„Judo, milý synu!“

„To jsem já, matko,“ odpověděl, přistoupiv k ní blíže. Sevřela jej pak ve své náruči, vřele jej líbajíc.

Ben Hur rád by zvěděl předivné věci

Matka, zaujmouc opět nenucenou polohu, opřela se o polštář, kdežto syn, usednuv na divan, položil svou hlavu na její klín. Dívajíce se otvorem, viděli směsici nižších domovních střech v sousedství, modravě černé obrysy hor nad západním obzorem a oblohu, jejíž tmavé dálavy mihotaly se v bledém jasu hvězd. Dole leželo město v hlubokém tichu. Toliko větrík švelil tiše v korunách stromů.

„Amra mi pravila, že se ti něco přihodilo,“ ujala se slova, hladíc jej po líci. „Pokud byl můj Juda ještě dítětem, nedivila jsem se, že jej rmoutí drobné strasti, nyní však je již mužem. Nechtě nezapomíná,“ – hlas její zněl měkce –, „můj Juda, že se má někdy státí mým hrdinou.“

Mluvila nářečím v zemi takměř již zaniklým, jež však nemnozí – a ti byli vesměs urozeného stavu a bohatí majetkem – chovali v neporušené ryzosti, aby se tím patrněji lišili od pohanů – nářečím, jímž hovořily Rebeka a Ráchel s Benjaminem.

Zdálo se, že slova její znova jej rozladila, leč po chvíli uchopil její ruku, jíž jej ovívala, a pravil:

„Dnes, matko, přemítal jsem o mnohých věcech, které mi předtím nikdy nepřišly na mysl. Rci mi nejdříve, čím se mám státí?“

„Již jsem ti řekla! Máš se státí mým hrdinou.“

Neviděl jí do tváře, ale věděl, že je rozčilená. Zvážněl proto ještě více.

„Jak jsi dobrá a laskava, matko. Nikdo nemůže mě více milovati než ty.“

Celoval ruku, kterou držel, zas a zase.

„Myslím, že chápu, proč by ti bylo milejší, abych nevznášel na tebe té otázky,“ mluvil dále. „Až posud náležel můj život tobě. Jak vlídná, jak milá byla tvá starost o mne! Přál bych si, aby trvala navždy. Ale to není možná. Hospodinovou vůlí jest, abych se stal jednou vlastním pánem... nastane den rozloučení, a tudíž hrozný den pro tebe. Budme stateční a vážni. Stanu se tvým hrdinou, ale ty mně musíš vykázati cestu. Znáš zákon: každý syn Izraelův musí míti nějaké zaměstnání. Já nejsem výjimkou a ptám se teď: mám pásti stáda? Nebo vzdělávati půdu? Nebo chopiti se pily? Nebo státí se písařem či zákoníkem? Čím se stanu? Drahá, dobrá matko, pomoz mi rozhodnouti se.“

„Dnes přednášel Gamaliel,“ prohodila zamyšleně.

„Neslyšel jsem ho.“

„Procházel jsi se bezpochyby se Simeonem, o němž se praví, že zdědil velkého ducha své rodiny.“

„Nikoliv, ani toho jsem neviděl dnes. Byl jsem nahoře na náměstí, ne v chrámě. Navštívil jsem mladého Messalu.“

Jakási změna v jeho hlase upoutala matčinu pozornost. Předtucha zrychlila tlukot jejího srdce; vějíř spočinul opět nepohnutě.

„Messalu!“ opáčila. „Copak ti řekl, že tě tak rozechvěl?“

„Změnil se velice.“

„Míníš, že se stal opět Římanem?“

„Ano.“

„Římanem!“ pokračovala jakoby v samomluvě. „Všemu světu znamená to slovo tolik, co pán. Jak dlouho byl vzdálen?“

Vztyčila hlavu a vyhlédla ven do noci.

„Ulicemi Egyptanů a v Babyloně vane zajisté vzduch svaté cesty, avšak v Jeruzalémě... v našem Jeruzalémě... přebývá smlouva.“

A hluboko se zamyslivši, ulehla opět pohodlně na polštář. Juda přerušil náhle ticho, řka:

„Co pravil Messala, matko, bylo dost ostré samo o sobě; ale spolu s jeho způsoby byly i některé jeho výroky nesnesitelné.“

„Rozumím. Řím, jeho básníci, řečníci, senátoři, dvořané jsou lidé posedlí vášní, kterou nazývají satirou.“

„Mám za to, že všichni velcí národové jsou hrdí,“ mluvil Juda dále, „ale hrdost tohoto národa jest nepodobná všeliké jiné; poslední dobou vzmožila se tak, že sotva ušetří bohů.“

„Ušetří bohů!“ opakovala rychle matka. „Nejednomu Římanu vzdávána úcta jako bohorovnému.“

„Nuže, Messala osvědčoval odjakživa, že je obdařen dávkou této nepříjemné vlastnosti. Již jako děcko vídal jsem, jak si tropil úsměšky z cizinců, kteréž uzdalo se i Herodesovi vítati s poctami; vždy však šetřil Judeje. Dnes rozmlouvaje se mnou, dotekl se po prvé úsklebkem našich obyčejů a našeho Boha. Rozešel jsem se s ním nakonec, jak by sis byla sama přála. A nyní, drahá matko, rád bych věděl určitě, má-li Říman právo námi pohrdati. V čem zůstávám za ním? Či jest národ náš nižšího druhu? Proč se mám, byť i před cézarem, trásti jak otrok? Rci mi především, mám-li duši, a protož i svobodnou vůli: proč se nesmím honiti za ctí ve všech oborech světa? Proč se nesmím chopiti meče a hověti vášni válečné? Proč nesmím jako básník opěvovati všecky věci? Mohu-li býti kovodělníkem, pastýřem stád, kupcem, proč nesmím býti umělcem jako Řek? Rci mi, matko – a to jest příčinou mého zármutku –, proč syn Izraelův nesmí činiti vše, co činí Říman?“

Čtenář pozná vztah těchto otázek k předchozí rozmluvě na náměstí; matka poslouchajíc s nejnapjatější pozorností – kvůli jinému, jí méně drahému, nebyla by ji tak zbystřila –, dospěla neméně rychle k témuž poznání ze souvislosti předmětu, z cíle otázek a možná také, že z jeho hlasu a přízvuku. Posadila se zpříma a odvětila hlasem rovněž prudkým a ostrým:

„Vidím! Vidím! Společenský styk za chlapeckých let učinil Messalu skoro židem; kdyby byl zde zůstal, byl by třebaš přistoupil k naší víře, takovou měrou vnímáme všichni vlivy, mezi nimiž uzrává náš život; avšak léta v Římě strávená příliš mocně naň působila. Nedivím se té změně; ale,“ – hlas jí selhával –, „mohl si uchovati cit aspoň k tobě. Je tvrdé, ukrutné povahy mladík, jenž zapomíná na své první přátelství.“

Její ruka svezla se mu na čelo, její prsty zajely mu do vlasů a něžně se v nich probíraly, kdežto její oči nesly se ke hvězdě nejvyšší na dohled. Její národní hrdost byla nemensší jeho hrdosti, a nikoliv pouhou ozvěnou, nýbrž souzvukem dokonalé sympatie. Byla by mu ráda odpověděla, nechtěla však, aby odpověď nebyla neuspokojivá: připustiti podřízenost bylo by třebaš oslabilo jeho ducha pro celý život. Váhala, obávajíc se, že její síly na to nestačí.

„Nač se mne tážeš, Judo, není z věcí, jimiž se obírá žena. Nech, ať o tom uvažuji do zítřka, a pak ať moudrý Simeon...“

„Neposílej mne k rabbiiovi,“ vskočil jí úsečně do řeči.

„Pozvu jej, aby k nám přišel.“

„Ne, mně jde o více než o pouhé poučení; mohl by mi je dáti spíše než ty, matko, leč ty můžeš učiniti více, dáti mi to, co on nemůže: odhodlání, které jest duší duše mužovy.“

Přelétla nebesa rychlým pohledem, snažíc se pochopiti všechno význam jeho otázek.

„Žádajíce spravedlnosti pro sebe, jednali bychom nemoudře, kdybychom se dopouštěli nespravedlnosti na jiných. Upírati udatnosti nepříteli, kterého přemůžeme, jest tolik jako zlehčovati své vítězství; a je-li nepřítel dosti silný, aby se nám ubránil, anebo dokonce nás přemohl,“ – zajíkla se –, „vážnost k sobě samým nám velí vysvětlovati svou porážku něčím jiným, a nikoli viniti jej, že nemá takových vlastností jako my.“

Takto promluvivši, spíše sama k sobě než k němu, pokračovala:

„Vzmuž se, synu. Messala je vznešeného původu; jeho rodina slynila po mnohá pokolení. Za časů římské republiky – nevím, od jak dávné doby – proslavili se někteří jako vojáci, někteří jako státníci. Já se pamatuji toliko na jednoho konzula toho jména; měli hodnost senátorskou, a jich patronství bylo stále vyhledáváno, poněvadž byli vždy bohati. Ale chlubil-li se dnes tvůj přítel svými předky, byl bys jej zahanbil, kdybys mu byl vyjmenoval svoje. Odvolával-li se na věky, jimiž lze jeho rod stopovati, nebo skutky, na důstojenství nebo jmění – takové narážky jsou známkami malého ducha, leč by jich vyžadoval důležitý podnět –, zmínil-li se o nich na důkaz své vyšší hodnoty, tu mohls jej beze strachu a ruče vyzvati k přesnému srovnání rodokmenů.“

Zamyslivši se, promluvila matka dále:

„Jedním pak z pojmů pevně utkvělých jest, že čas přispívá valnou měrou k vytříbení plemen a rodin. Říman, honosící se v této věci převahou nad synem Izraelovým, pochodil by vždy špatně, kdyby došlo na důkaz. Jeho začátkem jest založení Říma; i nejvznešenější z nich nemohou svého původu stopovati dále než do této doby; málo jich má také tolik osobivosti a z těch, tuším, ani jeden není s to, aby svůj nárok dotvrdil důkazem, leda že mu lze se odvolati na ústní podání. A Messala zajisté není s to. Nyní přihlédněme k sobě. Zdali jsme my s to, abychom tak učinili?“

Kdyby bylo bývalo více světla, byl by viděl, že jí hrdostí plane tvář.

„Dejme tomu, že by nás Říman vyzval. Neodpověděla bych mu ani nejistě, ani chlubně.“

Hlas se jí rozechvěl; něžná vzpomínka změnila způsob důvodu.

„Tvůj otec, Judo, odpočívá po boku svých otců; leč pamatuji se, jako by to bylo dnes večer, na den, kdy on a já odebrali jsme se s mnohými přáteli do chrámu, abychom tě věnovali Hospodinu. Obětovali jsme holuby a řekli jsme knězi tvé jméno, které napsal přede mnou: „Juda, syn Ithamarův, z rodu Hurona.“ Jméno pak bylo přeneseno a zapsáno do knihy v rozdělení letopisů věnovaných posvátné čeledi.“

„Nevím, kdy vzešel zvyk těchto zápisů. Známo jest, že panoval již před útekem z Egypta. Slyšela jsem od Hilela, že Abraham dal podnět, aby letopis začal nejprve jeho jménem a jmény jeho synů, byv k tomu ponuknut sliby Hospodinovými, které vyloučily jej i syny jeho ze všech druhých čeledí a učinily je nejvyššími a nejvznešenějšími, pravými vyvolenci na zemi. Úmluva s Jakubem měla podobný výsledek. „Požehnání budou v semeni tvém všichni národové země,“ tak pravil anděl Abrahamovi v místě Jehova-jire. „Zemi tu, na které ty spíš, dám tobě a semeni tvému,“ řekl sám Hospodin k spícímu Jakubovi v Bételu na cestě do Haranu. Později starali se mudrcové o spravedlivé rozdělení zaslíbené země; a aby se vědělo v den dělení, kdo mají právo k dílům, založena kniha pokolení. Ale nejen proto. Slib, že arciotcem vzejde požehnání všem na zemi, odnášel se daleko do budoucnosti. Ještě o něčem stala se zmínka zároveň s požehnáním: že dobrodincem bude třebas nejskromnější z vyvolené čeledi, neboť Hospodin, náš Bůh, nezná rozdílu stavu a bohatství. Pročež aby skutek byl zjevný lidem toho pokolení, které bude jeho svědkem, a byl oslaven ten, komu sláva bude náležeti, bylo třeba vésti letopis s naprostou jistotou. Byl-li tak veden?“

Vějíř míhal se za těchto slov sem a tam, ale jinoch nemoha se dočkati odpovědi, opětoval otázku:

„Ale, zdaž je letopis naprosto věrný?“

„Hilel praví, že jest, a ze všech, kdo žili, nebyl nikdo tak dobře poučen o této věci. Náš lid zapomínal sice časem některých přikázání zákona, než tohoto nezapomněl nikdy. Dobrý rabí sám prozkoumal v knihách rodokmen pokolení z tří dob: od zaslíbení do posvěcení chrámu, odtud do zajetí, od zajetí pak až do nynějška. Jen jednou shledal nepořádek v letopisech, a to bylo na sklonku druhé doby; ale když se národ vrátil z dlouhého vyhnanství, spořádal Zorobábel opět knihy rodokmenu, pokládaje to za první povinnost k Bohu, a umožnil nám zase sledovati židovské rodokmeny bez přítrže po dobu celých dvou tisíc let. A nyní...”

Odmlčela se, jako by posluchači dopřávala chvíle odhadnouti čas zahrnutý v jejím výkladu.

„A nyní,“ pokračovala, „co váží Římanova chloub, že jeho krev jest věky zušlechtěna? Podle tohoto měřítko jsou synové izraelští, ostříhající stáda onde na starém Refaimu, urozenější než nejurozenější Marcus.“

„A já, matko... kdo jsem já podle knih rodokmenu?“

„Co jsem až posud řekla, milý synu, vztahuje se všechno ke tvé otázce. Odpovím ti. Kdyby zde byl Messala, namítl by třeba, jako namítali jiní, že v určité poslušnosti tvého rodu nastala mezera, když Asyřané dobyli Jeruzaléma a zbořili chrám, vyloupivše všecky jeho poklady; ale mohl by ses odvolati na zbožný čin Zorobábelův a odvěti, že veškerá pravdivost v římském rodopise vzala za své, když západní barbari dobyli Říma a tábořili půl léta na jeho rozvalinách. Zdali pak vláda zaznamenávala rodinné historie? A zaznamenávala-li, kam se poděly za strašlivých těch časů? Ne, ne; pravda jest v našich rodných knihách pokolení; a pátrajíce v nich po minulosti až k zajetí, až k založení chrámu, až k východu z Egypta, nabýváme naprosté jistoty, že pocházíš přímo od Hura, soudruha Josuova. Není-li tu úplné cti, pokud se týče původu časem posvěceného? Či by chtěl pátrati dále?

Chceš-li, vezmi *Tóru*, vyhledej knihu o sčítání lidu a ze sedmdesáti dvou čeledí po Adamovi nalezneš praotce svého rodu.“

Ve světnici na střeše nastalo na chvíli ticho.

„Děkuji ti, matko,“ pravil posléze Juda, tiskna obě její ruce ve svých; „děkuji ti z celého srdce. Nepochybil jsem, nechtě, abys posílala pro dobrého rabi; nebyl by mě lépe uspokojil než ty. Avšak stačí-li k tomu pouhý čas, aby rodina byla vpravdě vznešená?“

„Ach, zapomínáš, zapomínáš; naše přednosti nezakládají se jedině na čase; že si nás Hospodin vyvolil, v tom spočívá právě náš nejvyšší věhlas, naše sláva...“

„Mluvíš o plemeni, a já, matko, o rodině... o naší rodině. Co vykonali naši předkové za všechna léta od času otce Abrahama? Co učinili? Jaké znamenité činy povznášejí je nad úroveň jejich druhů?“

Pomyšlení, že za celou tu chvíli nepochopila, kam svými otázkami míří, uvedlo ji v rozpaky. Hledaje poučení, měl zajisté na mysli více než pouhé ukojení uražené ješitnosti. Mladík je toliko malovanou skořápkou, ve které žije neustále vzrůstajíc ona podivná věc, duch muže, očekávajíc chvíle vzletu, nadcházející u toho dřív, u onoho později. Zachvěla se při vzpomínce, že mu snad tento svrchovaný okamžik nadešel; jako nemluvnata natahují nezkušené ručky, chytajíce stíny, a pláče přitom, tak jeho duch ve chvilkové slepotě namáhal se, aby dosáhl neviditelné budoucnosti. Ti, k nimž přijde hoch a otáže se: Kdo jsem a čím se mám stát? ociťují se vždy v rozpacích. Můžeš se každé slovo v odpovědi osvědčiti pro potomní život tím, čím jest dotyk umělcovy ruky hlíně, kterou hněte v určitou podobu.

„Vtírá se mi vědomí, Judo,“ pravila, hladíc jej po líci rukou, kterou byl tiskl a celoval, „vtírá se mi vědomí, že vše, co jsem pověděla, čelilo spíše proti odpůrci skutečnému než domnělému. Je-li Messala tím nepřitelem, nenechávej mne tápati ve tmách a pověz mi vše, co řekl.“

Řím a Izrael. – Přirovnání

Mladý izraelita jal se pak opakovati rozprávku s Messalou, uváděje dopodrobna jeho pohrdavé poznámky o Židech a jich obyčejích a vsunuje časté zmínky o běhu života.

Matka, poznávajíc věc od kořene, poslouchala, bojíc se celou tu chvíli promluvit. Juda šel do paláce na náměstí, jsa puzen láskou k soudruhovi ve hrách, o němž se domníval, že jej zastihne právě takového, jakým býval, než se před lety rozešli; shledal se však s mužem, jenž namísto smíchu a vzpomínek na kratochvíle minulosti byl všecek zaujat svou budoucností, mluvě o tom, jaké slávy, bohatství a moci sobě dobude. Nejsa si vědom dojmu, jaký svým odchodem u přítele zanechá, odešel s uraženou hrdostí a s hnutím přirozené ctižádosti v srdci; leč ona, žárlivá matka, postřehla dojmu, a nevědouc, jakého rázu mohlo by dychtění nabýti, byla náhle jata obavou ryze židovskou. Což kdyby jej odvrátilo od praotecké víry? Tento následek byl po jejím zdání hroznější než kterýkoli nebo všecky jiné. Viděla jen jednu možnost zameziti to, i podjala se toho úkolu s láskou, jež zesílila její vrozené nadání do té míry, že z její mluvy vyznívala mužská ráznost a chvílemi i básnická vroucnost.

„Nebylo nikdy národa,“ ujala se slova, „který by se nepokládal přinejmenším rovným kterémukoli jinému; nebylo nikdy velkého národa, milý synu, který by se nedomníval, že předčí nad jiné. Když Římané pohlížejí z patra na izraelity a posmívají se jim, opakují toliko pošetilost Egyptanů, Asyrů a Makedoňanů; a poněvadž posměch čelí proti Bohu, přinese týž výsledek.“

Její hlas nabyl pevnosti.

„Není zákona, jenž by stanovil vyšší úroveň národa; pročez hádá se o ni ješitná vypínavost a malichernost. Národ, který se povznese, běží o závod s jinými národy, a hyne buď sám sebou, nebo v rukou druhého, jenž strhne na sebe jeho moc, zaujme jeho místo a na jeho pomníky napíše nová jména; tomu učí dějiny. Kdybych byla povolána znázorniti Boha a člověka v nejjednodušší podobě, narýsovala bych přímou čáru a kruh, a řekla bych o čáře: ‚To je Bůh, neboť on jediný bere se věčně ke předu,‘ a o kruhu: ‚To je člověk... takový jest jeho vývin.‘ Nemíním tím, že není rozdílu v drahách národů; ani dvě nejsou si podobny. Rozdíl však není, jak někteří říkají, ve velikosti kruhu, jež popisují, nebo v rozloze země, kterou zabírají, nýbrž ve vzestupu jich kultury, ježto nejvzdělanější jsou Bohu nejbližší.

Kdybych zde stanula, milý synu, zůstavila bych věc tam, kde jsme začali. Pojdme dále. Jsou známky, kterými lze měřiti obvod kruhu, po němž národové ve svém vývoji se ubírají. A dle těchto známek srovnajme Hebreje a Římany.

Tvůj přítel... či tvůj někdejší přítel... tvrdí, dobře-li ti rozumím, že jsme neměli básníků, umělců nebo válečníků, čímž, tuším, popírá, že jsme neměli velikých mužů – první, nejurčitější ze známek. Chceme-li toto tvrzení správně uvážiti, třeba nejprve vytknouti jistý pojem. Velikým mužem, hochu, je ten, jehož život podává důkaz, že byl uznán, ne-li povolán samým Bohem. Peršanovi bylo určeno potrestati naše zpronevěřilé otce, i odvedl je do zajetí; jiný Peršan vyvolen k tomu, aby uvedl jich děti nazpět do zaslíbené země; větší pak nad toho i onoho byl Makedoňan, jímž pomstěno zpuštění Judeje a chrámu. Zvláštním vyznamenáním těch mužů bylo, že Hospodin vyvolil je k božskému poslání; že byli pohany, není na újmu jich slávě. Nepouštěj z mysli tento závěr, co budu dále mluvíti.

Soudí se, že stav vojenský je nejušlechtilejším zaměstnáním mužů a že nejvznešenější úkol kyne jim na bojištích. Svět vžil se v tuto domněnku, ty však nedej se jí svést. Že se musíme něčemu klaněti, je zákonem, jenž bude v platnosti potud, pokud bude něco, čeho nechápeme. Modlitba barbarova plyne ze strachu před silou, jedinou božskou vlastností, která mu jde jasně na rozum; odtud jeho víra v hrdiny. Čím jiným jest Jupiter nežli římským hrdinou? Řekům náleží velická sláva, poněvadž byli prvními, kteří ducha cenili výše nežli sílu. V Athénách byli řečníci a myslitelé více váženi než válečníci. Vozatajové a nejrychlejší běhouni jsou posud modlami arény; leč imortely jsou vyhrazeny nejlíbeznějším pěvcům. O rodiště jistého básníka přelo se sedm měst. Avšak, byl Helén prvním, jenž se odřekl staré barbarské víry? Nikoli, milý synu, ta sláva je naše! Proti hrubé síle postavili naši otcové Boha; v naší modlitbě strach ustoupil hosaně a žalmu. Tak byli by Hebrejové a Řekové vedli veškeré lidstvo vpřed! Ale, pohříchu světské panování považuje válku za věčnou podmínku; pročež povýšil Říman před ducha a nad Boha cézara, jenž jest všemocným, netrpě vedle sebe nijaké druhé velikosti.

Panství Řeků bylo géniu dobou rozkvětu. Co myslitelů zplodil duch oplátkou za svobodu, z níž se těšil! Sláva kynula každému výtečníkovi, a vzdělanosti dosaženo takové, že ve všem, kromě války, Římané se před ní skláněli, pilně ji napodobující. Řek je nyní vzorem řečníkům na fóru; poslouvej, a ve všech římských zpěvech zaslechneš básnický rytmus Řekův; otevře-li Říman ústa, vykládaje moudře o mravouce neb o pojmech odtažitých či o tajnostech přírody, uzmul buď myšlenky ony, nebo je učedníkem některé školy, jejímž zakladatelem byl Řek. V ničem, leč ve válce, pravím poznovu, nemůže se Řím honositi předností. Jeho hry a divadla jsou vynálezem Řeků, potřísněným krví pro ukojení pudů

jeho luzy; jeho náboženství, ač lze-li je nazvati náboženstvím, je snůškou věr všech ostatních národů; jeho nejmocnější bozi vzati jsou z Olympu... i Mars jeho a také Jupiter, kterého tolik velebí. Tím se stává, synu, že na celém světě jediné náš Izrael může Řekovi upírati vrchol slávy a zápoliti s ním o palmu pravého génia.

Slavným mužům jiných národů je sobectví Římanovo slepotou rovněž tak neproniknutelnou jako jeho krunýř. Ó, těch nemilosrdných loupežníků! Pod jejich dupotem třese se země jako mlat tepaný cepy. Jak ostatní, tak klesli jsme i my... žel, že ti to musím říci, milý synu! Mají v moci naše nejvyšší a nejsvětější místa, a jaký konec bude, žádnému člověku není povědomo; leč tolik vím: byť i Judeu snížili na mandli kladivy rozbitou a pohltili Jeruzalém, který jest jejím olejem a její sladkostí, zůstane přece sláva mužů izraelských světlem na nebesích vysoko mimo dosah: neboť jejich dějiny jsou dějinami Boha, jenž psal jich rukama, mluvil jich jazyky a sám byl ve všem dobrém, co činili, i v nejmenším; Boha, jenž s nimi přebýval jsa zákonodárcem na Sinaji, průvodčím na poušti, vojevůdcem ve válce, králem v panování; Boha, jenž zas a zase odhrnul opony stánku, kterýž je skvoucím útlukem jeho, a jako člověk promlouvaje k lidem ukázal jim právo, pravdu a cestu k blaženosti, i jak mají žít, a učinil jim sliby vážící sílu jeho všemohoucnosti k úmluvám na věčné časy utvrzeným. Ó, milý synu, zda je možná, aby ti, s nimiž Jehova takto přebýval jako velebný přítel, nic od něho nezískali...? Aby v jich životech a skutcích obyčejné lidské vlastnosti nebyly se do jisté míry smísily a zabarvily s božskými? Aby jich génius i po uplynulých věcích neměl do sebe cosi nebeského?“

Chvíli bylo ticho přerušováno jen šustěním vějíře.

„Pokud se týče umění výtvarného,“ pravila poté, „nemá Izrael ovšem umělců.“

Uznala nedostatek tento lítostivým hlasem, neboť sluší připomenouti, že byla saducejkou, jejíž víra oproti víře farizejské dovoľovala milovati krásno ve všeliké podobě a beze zřetele k jeho původu.

„Nicméně,“ pokračovala, „kdo dává pravdě průchodu, nezapomíná, že umění našich rukou bylo vázáno záповědí: ‚Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobenství věcí‘, kterou soferimové²⁵ bezbožně rozvlekli mimo její účel a čas. Aniž bud' zapomenuto, že dávno předtím, než se Daedalus objevil v Attice a svými sochami ze dřeva řezanými tak přetvořil sochařství, že založeny školy korintská a aeginská, a jich svrchovaná arcidíla Poecile a Capitolium – dávno před věkem Daedalovým, pravím, dva izraelité, Bezaleel a Oholáb, stavitelé prvního stánku úmluvy, o nichž stojí psáno, že byli zběhlí v umění všelikého řemesla, vytvořili cherubíny na slitovnici nad archou svědectví. Byli ze zlata litého, nikoli cizelovaného, a byli sochami poboby i lidské i božské. ‚A budou mít křídla rozpjata nad trůnem... a tváře jejich obráceny budou ke trůnu milosti.‘ Kdo osmělil by se říci, že nebyli krásni, že nebyli vrcholem dokonalosti?“

„Och, teď vidím, proč nás Řekové předstihli,“ prohodil Juda s živou účastí. „A archa – kletba budiž Babyloňanům, kteří ji zničili!“

„Ne, Judo, neuchyluj se od víry. Nebyla zničena, nýbrž jen ztracena, odnesena a bezpečně skryta v některé horské sluji. Jednou – Hilel i Šamaj říkají tak – jednou, až Hospodin uznamená vhodný čas, bude nalezena a přinesena a Izrael bude před ní tančiti a zpívati jako za starých dob. A ti, kdo spatří pak tváře cherubínů, byť i byli viděli tvář Minervinu ze slonoviny, nebudou váhati a políbí

---

25 Písmáci.

ruku Židovi z lásky k jeho géniu po všechny ty tisíce let ve spánek pohrouženému.“

Matka samou horlivostí rozohnila se k řečnickému zápalu; potom zas umlkla na chvíli, jakoby únavou namanuvších se myšlenek.

„Jak jsi dobrá, matko,“ pravil tónem vděčnosti. „Nedostává se mi slov, abych ti to řekl. Šamaj nebyl by lépe mluvil, ani Hilel. Jsem zase pravým synem Izraelovým.“

„Ty pochlebníče,“ vece ona. „Nevíš, že opětuji pouze to, co jsem slyšela od Hilela, když se jednou přede mnou rozpředla učená hádka mezi ním a sofistou z Říma.“

„Budiž, ale srdečná slova jsou přece jen tvoje.“

Zvážněla opět.

„Kde jsem vlastně přestala? Ach ano, dovozovala jsem, že naši hebrejští otcové vytvořili první sochy. Obratnost sochařova, Judo, není vším, čeho požaduje umění, rovněž jako umění není vším, čeho požaduje velikost. Představuji si začasné veliké muže, ani krácejí stoletím po hloučcích a krásných družinách rozlišitelných dle národností: zde Ind, tam Egyptan, onde Asyr; nad nimi hlahol trub a vlající korouhve; a jim po pravici i po levici stojí jako uctiví diváci bez počtu čeledí od počátku. Co tak jdou, myslím si, že Řek praví: ‚Hle! Helén kráčí v čele!‘ Tu odvětí Říman: ‚Ticho! Tvé místo je nyní naše; zůstavili jsme tě za sebou pošlapaným prachem.‘ A po celou tu chvíli, od nejzazšího konce průvodu v daleké minulosti až dopředu v nejdelší budoucnost, září světlo, o němž soupeři nevědí leč to, že je neustále vede vpřed – světlo zjevení! Kdo jsou, kteří je nesou? Ach, stará judská krev! Jak kypí při té myšlence. Po světle je poznáváme. Třikrát požehnaní, otcové naši, služebníci boží, plnitelé úmluv! Vy jste vůdcové lidí, živí i mrtví. Tvé místo je v čele, a byt i každý Říman byl cézarem, nepřijdeš o ně!“

Juda byl mocně vzrušen.

„Pokračuj, prosím,“ zvolal hlasem oduševnělým. „Jest mi, jako bych slyšel zvuk bubnů. Čekám na Miriam a ženy, které vyšly za ní tančice a pějíce.“

Zachytila jeho pocit a zosnovala jej s ochotným důvtipem ve svou řeč.

„Dobrá, milý synu. Slyšíš-li buben prorokyně, učiníš, oč jsem tě chtěla žádati; napneš obrazivost a postojíš se mnou jako stranou při cestě, pokud budou vyvolení izraelští přecházeti mimo nás v čele průvodu. Již jdou... nejprv arcioťcové, za nimi otcové kmenů. Slyším takořka zvonce jich velbloudů a bučení jich stád. Kdo tamo kráčí sám mezi četami? Je to stařec, jehož oči nejsou kalné, ani jeho životní síla ochablá. Hleděl Hospodinu tvář v tvář! Bojovník, básník, řečník, zákonodárce, prorok; jeho velikost je jako slunce z jitra, vyzařujíc lesk, zastiňující všechna druhá světla, i předního a nejvznešenějšího z césarů. Za ním soudcové. A pak králové... syn Isaiův, rek v bojích a pěvec písní věčných, jako písně moře; a jeho syn, který vynikal nade všechny druhé krále bohatstvím a moudrostí, a obraceje poušť v bydlíště a zakládaje města na pustých místech, nezapomínal Jeruzaléma, jež Hospodin byl si vyvolil sídlem na zemi. Nachyl se níže, synu! Ti, kdož nyní přicházejí, jsou prvními svého pokolení a posledními. Jich obličej je obrácen vzhůru, jako by slyšeli hlasu na obloze a naslouchali. Jejich život byl klopotný. Jejich šat zavání hroby a jeskyněmi. Poslyš ženu mezi nimi: ‚Chvalte Hospodina, poněvadž slavně veleben jest!‘ Ano, skloň čelo do prachu před nimi! Bylíť jazyky božími, jeho služebníky, kteří prostřednictvím nebe viděli celou budoucnost a napsali, co viděli, a zanechali písma, aby je čas osvědčil pravdou. Králové bledli, když oni k nim se blížili, a národové se třásli zvukem jejich hlasů. Živlové jim sloužili. V rukou třímali všelikou

dobrotu a všelikou zhoubu. Viz Tesbitského a jeho sluhu Elisea! Viz smutného syna Helkiášova, a jej, majícího vidění u řeky Kebar! A mezi třemi syny Judovými, kteříž odepřeli klaněti se obrazu Babyloňanovu, hle! toť on, jenž při hodech tisíců knížat v takový úžas uvedl hvězdopравce. A onde – synu milý, koř se v prach! – onde přívětivý syn Amosův, od něhož dostalo se světu slibu, že přijde Mesiáš!“

Co takto vyprávěla, míhal se vějíř rychle sem a tam; pak se odmlčela a zmírnivši hlas, pravila: „Jsi unaven.“

„Nikoliv,“ odtušil, „naslouchal jsem nové písni o Izraeli.“

Matka, majíc posud na zřeteli svůj cíl, promluvila radostně dále:

„V takové světlo, jak jsem uměla, milý Judo, postavila jsem ti naše veliké muže: patriarchy, zákonodárce, válečníky, pěvce, proroky. Obrátme se k nejlepším mužům římským. Proti Mojžíšovi stůjž Caesar, a Tarquinius proti Davidovi; Sulla proti některému z Makabejských; nejlepší z konzulů proti soudcům; Augustus proti Šalamounovi, a jsme hotovi: tu končí přirovnání. Ale považ teď proroky... největší z velikých.“

Zasmála se opovržlivě.

„Promiň! Vzpomněla jsem si na věštce, který varoval Gaia Julia před březnovými idami²⁶, představujíc si ho, jak pátrá v kuřích útrobách po znameních zla, pána svého ohrožujícího. Od tohoto obrazu obrať se k Eliášovi, sedícímu na vrchu hory při cestě do Samarie mezi kouřícími se mrtvolami padesátníků a jich padesáti, zvěstujícímu synu Achabovu hněv Boha našeho. Posléze, ó Judo – ač není-li taková řeč neuctivá – kterak máme posuzovati Jehovu

---

26 Idy – v starořímském kalendáři 15. den měsíce března, května, července a října, v ostatních měsících 13. den.

a Jupitera, ne-li podle toho, co jich služebníci vykonali jich jmény?
A pokud jde o to, čím se máš státi...”

Poslední slova pronesla zvolna a chvějícím se hlasem.

„Pokud jde o to, čím se máš státi, milý hochu... služ Hospodinu, Hospodinu Bohu izraelskému, nikoli Římu. Pro syna Abrahamova není větší slávy leč na cestách Páně.“

„Nesmím se tedy státi vojákem?“

„Proč ne? Což nenazval Mojžíš Boha bojovníkem?“

V besídce nastalo poté delší odmlčení.

„Mějž mé svolení,“ pravila posléze matka; „arcit jen pod tou podmínkou, budeš-li sloužiti Bohu, a nikoli cízarovi.“

Uspokojen touto podmínkou, usnul Juda ponenáhlu. Matka se vzpřímila, podložila mu polštář pod hlavu, přehodila přes něj šál a něžně jej políbivši, odešla.

12

Nehoda Gratova

Když se Juda probudil, stálo slunce již nad horami; holubi kroužili v hejnech, naplňující vzduch kmity bílých perutí a na jihovýchodě zlatém třpytil se chrám na blankytné obloze. Na kraji divanu, u Judy, seděla dívka sotva patnáctiletá a zpívala, doprovázejíc se nebelem²⁷, jež měla opřenu o koleno, probírajíc se nyní ve strunách. Otočil se k ní, naslouchaje její písni libozvučné.

Dívka pěla stříbrným hlasem:

„Miláčku, spi a slyš!
Z dále, z dále, z dřímot říše
duch tvůj na mne volá tiše.
Miláčku, spi a slyš!
Od spánku ti místo plesu
blažené sny darem nesu.

Miláčku, spi a slyš!
Cokoli snů na světě jen,
na vybranou z nich dán ti sen.
Miláčku, vol a slyš!
Jednou pro vždy voliti smíš,
a pak ať vždy o mně jen sníš.“

---

27 Druh citery.

Odloživši nástroj, složila ruce v klín a čekala, až Juda promluví. Je třeba o ní něco povědět, a proto použijeme té příležitosti a doložíme některé podrobnosti o její rodině.

Herodesa přečkalo mnoho lidí, k jichž velikému jmění valnou měrou přispěla jeho přízeň. Kde se toto bohatství pojilo k nepochybnému přímému původu od některého slavného syna z toho neb onoho pokolení, zvláště Judova, byl šťastný ten člověk počten za knížete jeruzalémského, kteréžto vyznamenání stačilo zjednat mu úctu méně šťastných krajanův a vážnost, ne-li něco více, pohanů, s nimiž obchodní řízení a společenské okolnosti uváděly jej ve styk. Nikdo z této společenské třídy nedomohl se v soukromém anebo veřejném životě takové vážnosti, jako otec mladíka, za nímž jsme byli vstoupili do domu. Nepouštěje nikdy a nikde z mysli své národnosti, byl přece věren králi a sloužil mu poctivě doma i v cizině. Některé povinnosti zavedly ho do Říma, kde jeho chování obrátilo k sobě zřetel Augustův, jenž snažil se nepokrytě vejíti s ním v přátelství. V jeho domě bylo tudíž mnoho darů, jakéž uděluje štědrost králů: – purpurových tóg, stolic ze slonoviny, zlatých *pater*²⁸ – cenných tím, že vyšly z císařské ruky na důkaz pocty. Takový muž nemohl zajisté nebýti bohat; avšak jeho jmění nevyplynulo všechno ze štědrosti královských dárců. Vděčil za ně ustanovení zákona, který prikazoval každému nějaké zaměstnání, a namísto jednoho pustil se do mnohých. Z pastýřů, pasoucích stáda na rovinách a horských svazích až k starému Libanonu, byl velký počet těchto v jeho službách. V městech přímořských i vnitrozemských zakládal obchodní domy. Jeho lodi přivážely mu množství stříbra ze Španělska, jehož doly byly tehdy ze všech známých nejbohatší, kdežto jeho karavany vracely se z Východu dva-

---

28 Plochý pohár.

krát do roka s hojným nákladem hedvábí a různého koření. Šetřil svědomitě zákony židovské víry a její zvyky a byl velmi zběhlým v písmě, navštěvovav pilně synagogy. Záliba jeho ve společnosti učitelů vysoké školy, jakož i úcta jeho k Hilelovi rovnala se skoro zbožňování. Přitom nebyl separatistou, neboť pohostinnost jeho otvírala ochotně dveře cizincům každé země; farizejové obviňovali ho proto, že častoval u stolu svého Samaritány. Za časů Herodesa Attica, kdyby byl býval nevěrcem, mohl považován býti za soupeře jeho; leč on zahynul na moři asi deset let před touto druhou dobou naší historie, a sice ve květu svého života, byv oplakán celou Judejí. Známe nyní již dva členy jeho rodiny: jeho vdovu a syna; třetím a posledním členem byla dcera – dívka, kterou jsme právě líčili na začátku této kapitoly.

Dívka tato jmenovala se Tirza. Když tak hleděl jeden na druhého, byla jejich podobnost patrna. Rysy její honosily se touž pravidelností jako jeho a slévaly se v jeden židovský ráz, prodchnutý kouzlem dětské nevinnosti. Domácí život a jeho věrná láska připouštěly nedbalý úbor, v němž se objevila. Košile zapjatá nad pravým ramenem a splývající volně přes prsa a záda pod levou paží, zastírala jen zpola její postavu nad opaskem, kdežto paže byly zúplna obnaženy. Pás stahoval řasy roucha, označuje zpolu, kde začíná sukně. Úprava hlavy byla jednoduchá a úhledná: hedvábná, nachově červená čapka, přes niž pruhovaná rouška z téže látky, krásně vyšíváná a ovinutá tenkými řasami tak, že jevila tvar hlavy nezvětšujíc jí; celek pak doplněn třapcem splývajícím z temene čapky. Měla náušnice a prsteny, ozdoby nad kotníky a náramky, vesměs ze zlata; a na šíji skvěl se jí zlatý náhrdelník, podivně okrášlený síťovým drobounkých řetízků, na nichž houpaly se perlové závěsky. Okraje víček u očí měla omalovány a konce prstů zbarveny. Vlasy byly spuštěny po zádech dvěma dlouhými vrkoči. Do prsténku zatočená kadeř

spočívala na každém líci před uchem. Celkem bylo nemožno upírati jí roztomilosti, uhlazenosti a leposti.

„Jak hezká, Tirzo, ta píseň!“ pravil nadšeně Juda.

„Líbí se ti?“ otázala se.

„Ano... líbí se mi píseň i pěvkyně její. Má řecký nápěv. Kde jsi ji dostala?“

„Pamatuješ-li se na onoho Řeka, jenž zpíval v divadle minulý měsíc? Praví se, že býval zpěvákem u dvora Herodesova a jeho sestry Salome. Vystoupil právě po výstupu zápasníků, když se dům rozléhal hlukem. Jedva že začal zpívat, ztichlo vše v ohlušujícím hluku, tak že jsem slyšela každé slovo. Píseň pochází od něho.“

„Vždyť ale zpíval řecky.“

„A já zas hebrejsky.“

„Ach, ano. Jsem hrd na svou sestřičku. Umíš snad ještě nějakou píseň tak pěknou?“

„Ó velmi mnoho. Ale nyní zanechme zpěvu. Amra mne poslala, abych ti vyřídila, že ti přinese snídani a že není třeba, bys scházel dolů. Měla by tu ale již býti. Domnívá se, žes churav... že tě včera stihla strašná nehoda. Co to bylo? Pověz mi a já tě pomohu Amře vyléčiti. Zná léky od Egyptanů, kteří bývali odjakživa hloupá cháska; já však mám přemnoho předpisů od Arabů, kteří...“

„Jsou ještě hloupější Egyptanů,“ doložil, vrtě hlavou.

„Myslíš? Dobrá tedy,“ odvětila skoro bez pomlčky, vztahující ruce na levé ucho. „Dáme výhost těm i oněm. Mám zde cosi mnohem jistějšího a lepšího: amulet, jež dostal kdosi z našinců – nevím kdy, neboť je tomu tak dávno – od perského kouzelníka. Hleď, nápis už je takměř setřen.“

Podala mu náušnici, kterou od ní přijal, a podívav se na ni, se smíchem ji opět vrátil.

„Kdybych umíral, Tirzo, nemohl bych užítí toho kouzla. Je to ostatek modlářský, zakázaný všem věřícím synům a dcerám Abrahmovým. Vezmi si jej, ale nenos už ho nikdy.“

„Zakázaný! Ó, nikoliv,“ pravila. „Matka našeho otce jej nosila nevím kolik sobot za svého života. Vyléčil, nevím kolik lidí... více než tři na všechnen způsob. Je schválen... podívej se, tu je známka rabbiů.“

„Nevěřím v amulety.“

Udiveně patřila na něho.

„Co by tomu řekla Amra?“

„Amřin otec a matka měli na starosti sakijské²⁹ při nilské zahradě.“

„Ale Gamaliel!“

„Říká, že jsou bezbožnými vynálezy nevěřících a Sichemitů.“

Tirza prohlížela nedůvěřivě kroužek.

„Co s ním?“

„Nos jej, milá sestřičko. Sluší ti... přispívá nemálo ku tvé kráse, ač myslím, že jsi krásna i bez něho.“

Uspokojeně připínala si amulet k uchu právě v tom okamžiku, když vstoupila Amra do besídky, nesouc podnos s umyvadlem, vodou a ručníkem.

Nejsa farizejem, odbyl Juda umývání zkrátka a jednoduše. Služka pak odešla, zůstavivši Tirze na starost, aby mu upravila vlasy. Poté odepjala pak kovové zrcátko, které nosila u pasu, jak bylo tehdy módou mezi jejími krajankami, a dala mu je, aby viděl její arcidílo, a jaké švarnosti mu dodávalo.

„Co tomu říkáš, Tirzo...? Hodlám odejítí.“

Úžasem spustila ruce.

„Že hodláš odejítí?! Kdy? Kam? A proč?“

---

29 Čerpací kolo v Egyptě.

Dal se do smíchu.

„Tři otázky jedním dechem! Jaký jsi to člověk! Víš, že mi zákon velí,“ odtušil vážně, „dát se na nějaké zaměstnání. Náš dobrý otec předešel mě příkladem. I ty bys mnou opovrhovala, kdybych utrácel v zahálce ovoce jeho přičinlivosti a vědomostí. Hodlám jít do Říma.“

„Och, půjdu s tebou.“

„Musíš zůstat u matky. Zemřela by, kdybychom ji oba opustili.“

Stín smutku obestřel její obličej.

„Ach, ano, ano! Ale... což musíš jít? Zde v Jeruzalémě můžeš se naučit všemu, čeho ti třeba, aby ses stal kupcem... ač-li na to pomýšlíš.“

„Ne, nepomýšlím na to. Zákon nekáže, aby byl syn tím, čím býval otec.“

„Čímpak jiným chceš být?“

„Vojákem!“ odtušil hrdě.

Oči Tirziny překypěly slzami.

„Budeš zabít.“

„Je-li to vůle boží, nechťsi! Ale, Tirzo, všichni vojáci nebývají zabiti.“

Ovinula jej zprudka kolem krku, jako by ho zadržovala.

„Jsme tak šťastni, bratře! Zůstaň doma!“

„U nás doma nemůže být pořád tak, jak jest. Vždyť i tobě bude v nejbližší době odejít.“

„Nikdy!“

Usmál se její vážnosti.

„Judský kníže nebo kdosi jiný z kteréhosi pokolení přijde co nevidět a požádá o moji Tirzu a odjede s ní, aby zářila jinému domu. Co bude pak se mnou?“

Odpověděla štkajíc.

„Válka je řemeslem,“ mluvil strážlivěji dále. „Aby se mu řádně vyučil, musí člověk chodit do školy, a není lepší školy nad římský tábor.“

„Nebudeš bojovat pro Řím?“ otázala se, tajíc dech.

„Tedy také ty nenávidíš Řím? Celý svět ho nenávidí! V tom, ó Tirzo, nalezněš příčinu odpovědi, kterou ti dám: Ano, budu bojovat pro něj, abych naučil se, jak někdy bojovat proti němu.“

„Kdy hodláš odejít?“

V tom okamžiku bylo slyšet kroky vracející se Amry.

„Ticho!“ pravil. „Nesmí zvědět o mém záměru.“

Věrná otrokyně vešla se snídaním. Poté zůstala k jejich obsluze, majíc bílý ubrus přehozen přes paži. Když si oplachovali prsty, ponořivše je do mísy s vodou, obrátil hluk k sobě jejich pozornost. Naslouchající rozeznali vojenskou hudbu v ulici na severní straně domu.

„Vojáci z pretoria³⁰! Podívám se na ně!“ vzkřikl, a vyskočiv z divanu, vyběhl ven.

V malém okamžiku nakláněl se již přes cihlovou předprseň, která chránila střechu v nejzazším severovýchodním rohu. Byl tak zabrán v podívání, že si ani nevšiml Tirzy, jež přistouпивši k němu, položila mu svou ruku na rameno.

Z jejich stanoviště – bylat střecha nejvyšší ze všech v této končině – byl rozhled po domovních střechách na východ až k ohromnému, avšak nepravidelně stavěnému hradu Antonii, o němž stala se již zmínka jakožto o tvrzi pro posádku a hlavní vojenský stan vládařův. Ulice nešířší desíti stop byla tu a tam překlenuta můstky otevřenými i krytými, kam podobně jako na střechy domů stavěných podle cesty sbíhaly se mužové, ženy a děti, byvše přilákáni

---

30 Pretorium – hlavní stan vojenského velitele (pretora).

hlaholem trub a pronikavým vřeskem *litnů*³¹ vojákům tak milých. V malé chvíli nato zjevil se celý pestrý průvod. V čele kráčel předvoj lehkoooděnců – namnoze prakovníků a lučištníků – a sice tak, že mezi jednotlivými řadami a rotami byly široké mezery. Za ním bral se oddíl těžkoooděné pěchoty, nesoucí velké štíty a *hastae longae* čili kopí, jimiž se zápasilo v soubojích před Iliem. Pak následovali trubači a po nich důstojník jedoucí v čele čtyř jezdců. Za nimi opět sbor pěchoty rovněž těžkoooděné, který svými sraženými šiky zabíral ulici a zdál se býti nekonečným.

Opálené obličejе vojinů, odměřené vlnění štítů zprava nalevo, blyskot šupin, spon, krunýřů a přilb, vesměs dokonale vyleštěných, chocholy, kývající se na vysokých hřebenech přilb, vlající korouhve a železem okutá kopí, smělý, sebevědomý krok na vlas odměřený a jednotejný, i chování tak vážné, a přece tak ostražitě, mechanický postup vší té síly lidí: to vše učinilo na Judu mohutný dojem. Dvě věci však upoutalo k sobě největší jeho pozornost: orel legie, pozlacený to obraz skvící se na dlouhé žerdi s křídly tak rozpjatými, že mu nad hlavou k sobě přiléhaly, o němž věděl, že mu vzdány byly božské pocty, když jej vynesli z jeho místnosti na hradě, a důstojník v úplném výzbroji, jedoucí samotен uprostřed voje, máje hlavu odkrytu. Na pravé straně visel mu krátký meč; v ruce pak třímал hůl, jež vypadala jako svitek bílého papíru. Nese-děl v sedle, nýbrž na purpurové pokrývce, z níž skládal se postroj koně spolu s uzdou se zlatým náčelkem a žlutými hedvábnými otěžemi s širokými třásněmi na spodním kraji.

Ačkoli byl muž ten posud vzdálen, Juda nicméně znamenal, že jeho zjev stačil rozjitřití hněvivým vzrušením lidí, na něj se dívající. Nachylovali se přes předprsně nebo vystupovali směle, hrozíce

---

31 Litnus – roh, zakřivený foukací nástroj.

mu pěstmi; provázeli ho hlasitým křikem, plivajíce po něm, když projížděl pod můstky; ba i ženy metaly po něm sandály a mnohdy mířily tak dobře, že ho zasáhly. Když přijel blíže, bylo zřetelněji rozeznati výkřiky:

„Loupežníku! Tyrane! Římský pse! Pryč s Izmaelem! Vrať nám Annáše!“

Když se octl zcela nablízku, postřehl Juda, což nebylo nijak s podivem, že muž ten nejevil lhostejnost, vojáky tak hrdě na odívávanou. Bylať jeho tvář svraštělá a zachmuřena a z pohledů, jimiž chvílemi metal po svých tupitelích, šlehala hrozba; bojácnější z nich couvali před nimi.

Mladík, vzpomenuv na obyčej, dle něhož po příkladu prvního césara vrchní velitelé, osvědčující své důstojenství, vystupovali na veřejnost toliko s vavřínovým věncem na hlavě, poznal po tomto odznaku v důstojníku *Valeria Grata, nového prokurátora judejského!*

Ať pravdu díme, soucit mladého Žida klonil se k Římanu, vzhledem k útokům, k nimž podnětu nezavdával; a proto, když dojel na roh domu, vyklonil se Juda dále přes předprseň, aby ho viděl mimo jedoucího, a tu se opřel rukou o cihlu, která byla již drahně času prasklá a mohla se nepozorovaně svézti. Nátlak byl tak silný, že vytiskl z polohy vnější odlomek, jenž sjížděl z předprsně padaje. Mladíkem projel záchvěv zděšení. Natáhl rychle ruku, chytaje cihlu. Na pohled vypadal ten pohyb právě tak, jako by cosi metal od sebe. Úsilí zachytiti cihlu se nezdařilo, nýbrž pošoupla jen sjíždějící úlomek tím rychleji přes zeď. Vykřikl, co hrdlo stačilo. Vojáci i hodnostář spatřili tělesnou stráž. Vtom dopadla naň cihla tak pádně, že se zřítíl z koně jako mrtev.

Kohorta stanula.

Jezdci seskákali z koní spěchajíce, aby svého vůdce chránili štítů. Naproti tomu lidé, kteří byli svědky toho výjevu, nepochybujíce nikterak, že rána byla úmyslně zasazena, provolávali slávu mladíkovi, jenž klonil se dosud přes předprseň na očích všem, jsa ohromen tím, co viděl, a tesknou předtuchou následků, které mu až příliš jasně šlehly myslí.

Nálada zuřivosti zmocnila se neuvěřitelnou rychlostí ze střechy na střechu podle vojenského průvodu, zachvacujíc lidi a všechny stejně je podněcujíc. Chápali se předprsní, rvali cihly a hlínu sluncem vyprahlou, z níž byly domovní střechy namnoze upěchovány, a jali se je metati se slepým vztekem na legionáře dole stojící. Strhl se boj. Kázeň přirozenou měrou nabyta vrchu. Zápas, obratnost a zoufalství slavily triumfy. Než sledujme raději nešťastného původce toho všeho.

Povstal z předprsně, jsa nad míru bled.

„Ó Tirzo, Tirzo! Co bude s námi?“

Neviděla, co se přihodilo dole, než poslouchala povyk a pozorovala šílený ruch lidí na střechách, pokud bylo lze dozříti. Věděla, že se děje cosi strašlivého, avšak že jest ona nebo někdo z bytostí jí drahých v nebezpečí, nevěděla.

„Co se stalo? Co vše to znamená?“ tázala se s úžasem.

„Zabil jsem římského vladaře! Cihla jej zasáhla!“

Jako by jí byla neviditelná ruka zakryla oči – neviděla v tom okamžiku ničeho. Ovinula jej paží a pohleděla mu mlčky upřeně a bolestně v oči.

„Neučinil jsem to schválně, Tirzo... byla to neblahá náhoda,“ pravil klidněji.

„Co nám učiní za to?“ tázala se.

Rozhlédl se kolem po stále se vzdmáhajícím v ulici i na střechách ruchu a vzpomněl si na výhrůžný výraz tváře Gratovy. Není-li

mrtev, kdež ustane jeho pomsta? A je-li mrtev, do jaké míry rozmýchá násilí spáchané zuřivost legionářů? Vyhýbaje se odpovědi, naklonil se opět přes předprsen právě v tom okamžiku, když tělesná stráž pomáhala Římanovi zase na koně.

„Žije, žije, Tirzo! Buď chvála Hospodinu, Bohu otců našich!“

S tímto výkřikem odpověděl rozjasněnou tváří na její otázku.

„Nestrachuj se, Tirzo. Vysvětlím, jak se nehoda sběhla, a oni nám neublíží, pamatujíce na našeho otce a služby jím prokázané.“

Když ji odváděl do besídky, zachvěla se jim střecha pod nohama a ozval se, patrně ze dvora, dole praskot, jako když se silná břevna prolamují; hned poté rozlehl se výkřik úžasu a úzkosti. Stanuv, naslouchal. Výkřik se opakoval; pak strhl se dupot četných noh a zahlaholily hlasy vztekem povýšené, splývající s jinými, modlícími se hlasy; zazněl na to křik žen ve smrtelném strachu. Byliť vojáci vypáchili severní vrata a zmocnili se domu. Zachvátilo jej strašlivé vědomí, že je stíhán. První jeho myšlenkou bylo, prchnouti; ale kam? Nic nemohlo mu prospěti, leč by měl křídla. Tirza zděšena uchopila ho za paži zvolajíc:

„Ó, Judo, Judo! Co vše to znamená?“

Neodpověděl. Slyšel, jak čeleď ubíjejí – a jeho matka? Zda to nebyl její hlas, jež zaslechl mezi ostatními? Napjav všecku vůli, která mu zbývala, odvětil: „Zůstaň zde, Tirzo, a počkej na mne! Jdu dolů se podívat, co se tam děje; přijdu pak zase k tobě.“

Hlas jeho zněl nejistě. Přivinula se k němu pevněji.

Vtom ozval se zřetelněji a určitěji matčin hlas, ubíraje možnost jakýchkoli pochybností. Neváhal déle.

„Nuže, pojďme tedy.“

Pavlač či galerie u paty schodů hemžila se vojáky. Jiní vojáci pobíhali s vytasenými meči sem a tam. V koutě klečelo několik

žen, vinoucích se k sobě a o milost prosících. Opodál zápasila žena rozedraných šatů a dlouhých rozpuštěných vlasů s vojákem, jenž se usilovně snažil, aby ji přemohl. Její volání znělo nejpronikavěji; křik její vynikal ze vřavy a zřetelně zaléтал až na střechu.

K ní, jakoby na křídlech, pospíšil Juda.

„Matko, matko!“ zvolal.

Vztáhla k němu ruce; ale když se jich již již dotýkal, byl uchopen a stranou odveden. Pak uslyšel čísi hlas, pravící zvučně:

„To jest on!“

Juda vzhlédl a spatřil – Messalu.

„Jakže, tento chlapec že jest jeho vrahem...?“ podivil se kterýsi z legionářů ve skvostném odění.

„U bohů!“ odtušil Messala. „Nová filozofie! Což musí býti člověk stár, aby zabil člověka! Tu ho máte; a tamo jest jeho matka; zde jeho sestra. Máte tu pohromadě celou rodinu.“

Z lásky k nim zapomněl Juda na svůj hněv.

„Pomoz jim, Messalo! Vzpomeň si na naše dětství a pomoz jim. Já... Juda... prosím tě za to.“

Messala tvářil se, jako by neslyšel.

„Nejsem ti tu již nic platen,“ pravil k důstojníkovi. „Na ulici kyne hojnější zábava. Pryč s Erotem, ať žije Mars!“

Dopověděv poslední slova, odešel. Juda mu porozuměl a v hořkosti své duše počal se modliti:

„Bože, až udeří hodina, kdy mu počneš odpláceti,“ zašeptal, „ustanov mne k provedení trestu!“

S velkou námahou podařilo se mu přiblížiti se k důstojníkovi.

„Pane, ta žena, kterou slyšíte, jest moje matka. Ušetřte jí, ušetřte mé sestry! Bůh je spravedliv! Milost splatí vám milostí!“

Muž zdál se býti pohnut.

„Do věže s těmi ženskými!“ vzkřikl. „Ale neubližujte jim. Ručíte mi za ně.“ Pak rozkázal těm, kteří drželi Judu: „Přineste provazy, svažte mu ruce a odvedte ho na ulici. Trest ho nemine!“

Matka byla odvedena. Malá Tirza šla klidně se svými strážci po domácku oděna, jsouc všecí strachem omámena. Juda, dívaje se za nimi naposledy, zastřel si obličej rukama, jako by si výjev ten chtěl vtisknouti nesmazatelně v paměť. Ronil-li slzy, nikdo jich neviděl.

Co se v něm dalo v tuto chvíli, lze právem nazvati divem života. Soudný čtenář dospěl zajisté již k poznání, kterak v povaze mladého Žida tkvěla měkkost téměř ženská, jaké se málokdy nedostává těm, kdo jsou zvyklí milovati a milovánu býti. Okolnosti, v nichž mu míjel život, neprobudily nikdy drsnějších živlů v jeho povaze, ač bylo-li tam jakých. Časem zmocnil se jej pocit ctižádosti jako neurčitý sen dítěte, jdoucího podle moře a kochajícího se pohledem na pěkné lodi, sem tam se prohánějící. Tu však, dovedeme-li si představit modlu, vědomou úcty, jíž byla zvyklá, náhle svrženu z oltáře a ležící v troskách svého malého světa lásky, nabudeme pojmu o tom, co dolehlo na mladého Ben Hura a jaký dojem se ho zmocnil. Ale nic tomu nenasvědčovalo, že se s ním stala změna. Vztyčil hlavu, natáhl ruce a nechal se mlčky svázati. V tomto okamžiku však probudilo se v něm vědomí mužné síly.

Na dvoře rozlehl se hlahol trub. Dříve ještě, než signál dozně, byla galerie prosta vojáků, z nichž mnozí, neodvažující se vstoupiti do šiku s důkazy zřejmého lupu, odhodili vše, co měli, až podlaha byla poseta všecí šperky a jinými velecennými věcmi. Když Juda sestoupil, stálo vojsko již seřaděno v šiku a důstojník čekal jen na provedení i posledního rozkazu.

Matka, dcera a veškerá čeleď vyvedeny severní branou, jejíž trosky zavalovaly průjezd. Nářek služek, z nichž nejedna narodila

se v domě, byl srdcelomný. Když konečně i všechny domácí skot vyhnán z domu, chápal Juda dosah pomsty prokurátorovy, již i budova padnouti měla za oběť. Pokud bylo možno vykonati rozkaz, nemělo zůstati nic živého v jejích zdech. Bylo-li v Judeji ještě jiných odvážlivců, již ukládali o život římskému vladaři, příklad toho, co stihlo knížečí rodinu Hurů, mělo jim býti výstrahou, a rozmetené sídlo jejich hlásati mělo pověst v dějinách na vždy písmem nesmazatelným.

Důstojník čekal venku, mezitím co oddíl vojáků dokonával dílo zkázy.

Na ulici vše již pomalu utichlo, jen na střechách domů tu a tam zvedaly se oblaky prachu, na důkaz, že půtka ještě zuří. Legionáři u vědomí své síly stáli tu většinou nečinně.

Juda marně pídil se po své matce a Tirze.

Pojednou zvedla se ze země jakási žena a rozběhla se kvapem ke vratům. Někteří vojáci hnali se po ní, aby se jí zmocnili, leč marně. Přikvapila k Judovi, klesla na zemi a obemkla jeho kolena, majíc oči zastřeny hrubými, černými vlasy, prachem zbělenými.

„Amro, dobrá Amro,“ pravil k ní, „Bůh jediný může pomoci!“

Nevýslovný bol sevřel jí ústa.

Skloniv se k ní, zašeptal:

„Žij, Amro, pro Tirzu a moji matku. Vráti se, a...“

Vtom však uchopil ji voják. Rychle se vztyčila a vrazila branou a chodbou do prázdného dvora.

„Nechte jí,“ zvolal důstojník. „Uzavřeme dům, i zahyne beztak hladem!“

Vojáci pokračovali v díle zkázy a zahnuili pak za roh na západní stranu domu. Tam zatarasili vrata a palác Hurů zůstal opuštěn.

Kohorta posléze dala se na pochod zpět do hradu, kde meškal prokurátor, aby okřál z utrpených pohmožděnin a nařídil pak, jak se má naložiti s uvězněnými.

13

Galejní otrok

Nazítrí dostavila se četa legionářů k opuštěnému paláci, a uzavřevši pevně brány, zapečetila vchody voskem a po stranách přibila latinské návěští: „*Toto patří císaři.*“

Po zpupném rozumu římském stačila stručná tato vyhláška k dosažení svého účelu.

Třetího dne pak jel kolem poledne dekurio³² s četou svých desíti jezdců k Nazaretu od jihu, to jest směrem od Jeruzaléma. Nazaret byl tehdy osamělou vsí, uhnížděnou na úbočí kopce, a tak nepatrnou, že jediná její ulice byla toliko pěšinou vyšlapanou přicházejícími a odcházejícími stády a hejny. Rozlehlá rovina Jesreelská sahala na jihu až k samé vsi, z vrchu pak na západě byl rozkošný pohled na pobřeží Středoziemního moře, na kraj za Jordánem a na Hermon. Údolí, jakož i celé okolí bylo obklopeno zahradami, vinicemi, sady a pastvinami. Palmové háje dodávaly krajině východního rázu. Prosté domky čtverhranné, jednopatrové, s plochými střechami, roztroušené bez ladu a skladu, obrostlé byly jasně zeleným révovím. Panující sucho vyžehlo pahorky judejské, sahající až k pomezí galilejskému, nadobro, takže vyjímaly se tyto jako zmrtvělá vypráhlna.

Když četa jezdců blížila se ke vsi, rozhlaholila se polnice, jejíž zvuky kouzelně působily na obyvatele. Do zahrad a před domy nahrnuly se hloučky zvědavých lidí toužících poznati, co znamená návštěva tak nezvyklá.

---

32 Desátník.

Dlužno připomenouti, že Nazaret ležel netoliko stranou od jakékoli důležitější silnice, nýbrž i v kraji ovládnutém vlivem Judase Gamalského: snadno lze se proto domyslit, s jakými pocity byli legionáři uvítáni. Když však vyjeli do vsi a brali se ulicí, ustoupila bázeň a nenávist zvědavosti. Obyvatelé Nazaretu chtěli vědět, proč sem Římští přišli; dali se tedy za průvodem, vědouce, že se musí zastaviti u studnice na severovýchodním konci dědiny.

Zvědavost obracela se k vězni, jehož jezdci střežli. Šel pěšky prostovlasý, polonahý, ruce máje na zádech spoutány. Oko řemene přivázaného k jeho zápěstí navlečeno bylo koni na krk. Četa postupující zvířila prach, jenž ho zahaloval chvílemi hustým mrakem, ale zbystřený zrak vesničanů přece pozoroval, že je mladým ještě mužem.

Dekurio zastaviv se u studnice, slezl z koně, kteréhož příkladu následovali skoro všichni jezdci. Vězeň klesl všecek zmořen do prachu na cestě, nežádaje si ničeho: zbytek tělesné síly prchal z něho očividně. Vesničané přistoupivše blíž a vidouce, že je to pouhý hoch, byli by mu rádi přispěli pomocí, avšak nedostávalo se jim odvahy.

Co diváci trvali v rozpacích a džbánky kolovaly mezi vojáky, ozval se pojednou hlas, že kdosi přichází cestou sepforskou. Jedna z žen spatřivši ho zvolala:

„Vizte, tam přichází tesař. Teď snad uslyšíme něco.“

Muž, jehož se to týkalo, byl vzhledu velmi ctihodného. Řídké bílé kadeře vlnily se mu zpod okraje velkého turbanu a mohutné, ještě bělejší vousy splývaly mu na prsa po hrubé šedé říze. Kráčel zvolna, krokem starce, nesa některá náčiní – sekeru, pilu a poříz –, a patrně už asi ušel značný kus cesty neodpočínuv si. Došed studnice zůstal státi, pozoruje chvíli shluk lidí.

„Ó rabbi, dobrý rabbi Josefe!“ vykřikla žena, běžíc k němu. „Je tu vězeň; pojď, a zeptej se naň vojáků, ať víme, kdo jest, co provinil a kam ho vedou.“

V rabbiově tváři nepohnul se ani sval, pohleděl však na vězně a zamířil ihned k dekuriovi.

„Pokoj Hospodinův budiž s tebou!“ oslovil jej vážně.

„A pokoj bohů s tebou,“ odvětil dekurio.

„Jsi z Jeruzaléma?“

„Tak jest.“

„Tvůj vězeň jest velmi mlád.“

„Lety ano.“

„Smím-li se ptáti, co spáchal?“

„Je vrahem.“

Lidé opakovali to slovo s úžasem, ale rabbi Josef vyptával se dále: „Je syn izraelský?“

„Je Žid,“ odtušil suše Říman.

Soustrast zmocnila se znovu okolostojících.

„Nevím nic o vašich kmenech,“ pokračoval dekurio, „ale znám dějiny jeho rodiny. Slyšeli jste již o knížeti jeruzalémském, Hurovi... Ben Hur mu říkali. Žil za Herodesa.“

„Znal jsem ho,“ odvětil Josef.

„Nuže, tento zde jest jeho syn.“

Výkřiky úžasu rozlehly se v davu, ale dekurio vysvětloval lidu dále.

„Předevčírem byl by málem v ulicích jeruzalémských zabil šlechtetného Grata, hodiv mu cihlu na hlavu ze střechy paláce otcovského.“

Udiveným zrakem pohlíželi Nazaretané na mladistvého Ben Hura jako na dravou šelmu.

„A neusmrtil ho?“ otázal se rabbi.

„Ne!“

„Jest odsouzen?“

„Ano... doživotně na galeje.“

„Bůh buď mu milostiv!“ vzdychl si Josef.

Tu mladík, jenž byl přišel s Josefem, ale stanul za ním nepovšimnut, položil na zemi sekeru, a přistoupiv k velkému kameni u studnice, chopil se jednoho z naplněných džbánů s vodou a podal vězni pití. Počínal si tak pokojně, že stráž neměla příčiny k zakročení.

Dotek ruky položené mu vlídně na rameno probudil nešťastného Judu z otupělosti; i vzhlednuv užírl tvář, na kterou nikdy nezapomněl – tvář jinocha zastíněnou kadeřemi světlých, plavě kaštanových vlasů; tvář ozářenou tmavomodrýma očima, zároveň tak líbeznýma, tak tklivýma, tak prodchnutýma láskou a svatou odhodlaností, že jevíly veškeru moc vlády a vůle. Jakkoli se mysl Židova tak zatvrdila dny a nocemi útrap a tak roztrpčila křivdou, že myšlenky o pomstě byly jí celým světem, rozjehla přece pohledem cizincovým a změkla jako mysl dětská. Přiložil rty ke džbánu a pil dlouhým douškem. Ani slova nebylo naň promluveno, rovněž mladík trval v mlčení.

Když se napil do syta, povznesla se ruka, ležící dosud na rameni trpitelově, na jeho hlavu a spočinula tam na zaprášených kadeřích, co by odříkal požehnání; cizinec odnesl pak džbánek zase na jeho místo na kameni, a sebrav ze země sekeru, vrátil se k rabbimu Josefovi. Veškery zraky jak dekuriovy, tak i vesničanů spočinuly na něm.

Tím skončil se výstup u studnice. Když se vojáci napili a koně napojili, vydali se opět na pochod. Ale dekurio nebyl již tak zatvrzelým jako předtím; zdvihl sám vězně z prachu a pomohl mu za přispění vojáka na koně. Nazareťané rozešli se pak po svých domovech – s nimi též rabbi Josef a jeho učeň.

A tak po prvé se potkali Juda a syn Mariin.

Quintus Arrius vydá se na moře

Město Misenum dalo název předhoří, které se nad ním vypínalo zděli asi půldruhé míle jihozápadně od Neapole. Zpráva o rozvalinách jest vším, co dnes po něm zbývá; než léta spásy dvacátého čtvrtého – k němuž třeba se čtenářem pokročit – bylo z nejdůležitějších na západním pomoří italském.³³

Pocestný, přicházející vzpomenutého roku na předhoří pokochat se rozhledem tam se naskytujícím, byl by vystoupil na hradbu, a maje město za sebou, byl by přehlédl záliv neapolský, tehdy rovněž utěšený jako nyní; a pak byl by viděl jako dnes nevyrovnané pobřeží, kouřící se kužel, oblohu a vlny tak rozkošně tmavě modré, Ischii zde a Capri onde; z výjevu na výjev a zase zpět byly by jeho zraky těkaly zardělým vzduchem; posléze – neboť oči přesyti se krásna jako ústa sladkostí – posléze byly by utkvěly dole na divadle, jehož není dopráno novověkému turistovi: na polovici záložního loďstva římského, plovoucího nebo zakotveného. Z tohoto hlediska bylo Misenum velice vhodným místem ke schůzi pro tři velmože³⁴ a k jednání o rozdělení světa mezi sebe.

Za tehdejších časů bývala v městských hradbách, směrem k moři, brána – vlastně jen otvor, jenž byl východištěm ulice, vinoucí se dále za hradbami v podobě široké hráze na mnoho stadií³⁵ do moře.

---

33 Římská vláda měla dva přístavy, v nichž stále zakotvena byla velká loďstva: Ravennu a Misenum.

34 Octaviana, Antonia a Lepida.

35 Délková míra = 125 kroků čili 600 řeckých stop (625 římských) nebo jedna čtyřicetina zeměpisné míle.

Kdysi za chladného jitra zářijového byl strážce na hradbách nad branou vyrušen hlukem společnosti, procházející ulicí. Pozorovav ji na okamžik, usedl zas a podřimoval dále.

Společnost tuto tvořilo dvacet až třicet lidí, většinou otroků s pochodněmi, matně hořícími, prosycující vzduch pachem indického nardu. Páni kráčeli napřed, vedouce se pod pažemi. Jeden z nich, na pohled padesátník, trochu plešatý, jemuž seděl na řídkých kadeřích vavřínový věnec, zdál se býti vůdcem této společnosti, jemuž se dostávalo jakési oslavy. Oděni byli vesměs volnými tógami z bílé vlny s širokým purpurovým lemem. Strážci postačil jediný pohled, aby poznal, že pocházejí ze vznešeného rodu a doprovázejí přítele k lodi, prohodovavše noc.

„Ne, milý Quinte,“ obrátil se jeden z nich k ověnčenému, „není hezké od Fortuny, že nám tě bere tak brzy. Teprve včera vrátil jsi se z moří za Sloupy³⁶. Vždyť jsi dosud nevykl chůzi po souši.“

„Při sám Castor! Ač smí-li se muž zaklínati po žensku,“ ozval se druhý hlasem vínem zchraptělým, „nebědujme. Náš Quintus jde jen vyhrát, co dnes v noci prohrál. Kostky na hourající lodi nejsou jako kostky na pobřeží, není-liž pravda, Quinte?“

„Netup Fortuny,“ zvolal třetí. „Není slepa ani vrtkava. V Antiu, kde se jí náš Arrius dotazuje, odpovídá mu přisvědčivě, a na moři přebývá s ním, držíc kormidlo. Odnímá nám jej, ale zda nám ho nevracívá pokaždé s novým vítězstvím?“

„Řekové nám jej odnímají,“ prohodil jiný. „Ty tupme, nikoli bohy. Naučivše se vésti obchod, zapomněli, jak se bojuje.“

Po těchto slovech prošla společnost branou a octla se na hrázi, kde se před nimi rozlévala zátoka zkrásnělá ranními zásvity. Sta-

---

36 Sloupy Herkulovy – dvě hory (Kalpe a Abyla) při nynější úžině Gibraltarské.

rému námořníkovi zněl šplíchet vln jako pozdrav na uvítanou. Vzdychl si zhluboka, jako by zápach vody byl libější nad vůni nardu, a pozdvihl ruku.

„Obětoval jsem dary v Praeneste, a nikoli v Antiu... a vizte! Západní vítr. Díky, Fortuno, moje matko!“ zvolal vážně.

Přátelé opětovali jeho zvolání a otroci mávali pochodněmi.

„Již přijíždí!“ pokračoval, ukazuje na galeji, plující vně hráze. „Nač třeba plavci jiné milenky? Zdaž je tvá Lukrecie vlnadnější, Gaie?“

Sebevědomě díval se na přijíždějící loď. Bílá plachta na nízkém stěžni nadouvala se a vesla stápěla se, opět zdvihala, pozastavovala se a zase stápěla rozmachy perutí v nejpřesnějším taktu.

„Jak jsou bozi laskavi,“ pravil vážně, nespouštěje očí z korábu. „Poskytují nám vhodné příležitosti a je naší vinou, potkáme-li se s nezdarem. A pokud se týče Řeků, Lentule, zapomínáš, že loupežníci, které hodlám potrestati, jsou Řekové. Jediné vítězství nad nimi má větší cenu než stero nad Afričany.“

„Což se poplavíš do Egejského moře?“

Zrak námořníkův tkvěl stále ještě na lodi.

„Jaký půvab, jaká lehkost! Pták nedbá méně vlnobití. Hledte!“ zvolal, ale ihned doložil: „Promiň, Lentule. Poplavím se do Egejského moře, a poněvadž jsem na odjezdu, povím vám proč... jen prosím, abyste to zachovali v tajnosti. Nerad bych, abyste činili duumvirovi výčitky, až se s ním opět sejdete. Jeť mým přítelem. Obchod mezi Řeckem a Alexandrií, jak vám zajisté známo, sotva co zadá obchodu mezi Alexandrií a Římem. Lid v oné končině světa opominul slaviti cereálie, a Triptolemus³⁷ oplatil jim úrodou, která nestála ani za sklizeň. Na všechnen způsob vzmoohl se však obchod

---

37 Cereálie – slavnost na počest Cerery, bohyně orby, v čas žní. Triptolemus – miláček Cereřin, vynálezce pluhu.

tou měrou, že nesnese přerušení ani na den. Možná, že jste slyšeli též o chersoneských³⁸ pirátech, hnízdících nahoře v Euxinu³⁹; není nad ně smělejších, per Bakchae!⁴⁰ Včera došla z Říma zpráva, že přiveslovali s loďstvem Bosporem, potopili galeje u Byzantia a Chalcedona, vyklidili Propontis⁴¹, a nemajíce ještě dosti, vrazili do moře Egejského. Kupci s obilím, kteří mají lodi ve východním Středomoří, jsou polekáni. Byli u samého císaře a z Ravenny vypluje dnes sto galejí, a z Misena,“ – poodmlčel se, jako by dráždil zvědavost svých přátel a dopověděl důrazně –, „jedna.“

„Šťastný Quinte! Mějž naše blahopřání!“

„Poslání předchází povýšení. Pozdravujeme tě duumvirem, ničím menším,“ zahrnovali jej blahopřáním.

„Duumvir Quintus Arrius má lepší zvuk nežli tribun⁴² Quintus Arrius.“

„Těší mě, jak ostatní,“ pravil přítel vínem rozjařený, „velice těší; leč třeba, abych byl praktický, ó duumvire; a pokud se nepřesvědčím, že to povýšení dopomůže ke známosti tesser⁴³, nevynesu úsudek, jsou-li ti bohové v této... v této věci přízniví čili nic.“

„Díky, srdečné díky!“ odpověděl Arrius, promlouvaje ke všem najednou. „Kdybyste měli ještě svítilny, řekl bych, že jste augury! *Perpol!* Nepřestanu na tom a ukáži vám, jakými jste mistry věštci. Vizte – a čtěte.“

---

38 Krymských.

39 Pontus Euxinus – Černé moře.

40 Asi tolik jako naše „u sta hromů!“.

41 Bílé moře.

42 Duumvirové byli náčelníci v různých odborech veřejné správy a tribunové vyšší úředníci a důstojníci.

43 Tessera – kostka.

Z řas tógy vyňal papírový svitek a podal jim jej řka:

„Dostal jsem jej včera v noci za hostiny od – Seiana.“

Jméno to bylo již proslulé v římském světě; proslulé, a nikoliv zloprověstné, jakým se stalo později.

„Od Seiana!“ zvolali jako jedním hlasem, a sestoupivše se těsně, četli, co ministr psal:

„Seianus C. Caecilii Rufovi, duumvirovi. V Římě, XIX. Kal. Sept.⁴⁴

Cézar má dobré zprávy o tribunovi Quintu Arriovi. Zvláště pak slyšel o jeho udatnosti, osvědčené na západních mořích; pročež jest vůlí jeho, aby Quintus byl ihned přeložen na Východ.

Mimo to jest vůlí našeho císaře, aby ses o to postaral, ať sto trojřadek⁴⁵ první třídy a úplného výstroje vypraví se bez odkladu proti pirátům, kteří zajíždějí na Egejské moře, a nechť se Quintus ujme velení nad loďstvem tam odeslaným.

Podrobnosti jsou zůstaveny tobě, milý Caecilie.

Je to důležité, jak vysvítá ze zpráv, připojených tobě ku přečtení a Quintovi k poučení.

Seianus.“

Arrius nehrubě dbal toho, co četli. Čím zřetelněji jevila se loď na obzoru, tím více ho zajímala. Pozoroval ji zrakem nadšence. Posléze zamával ve vzduchu uvolněnými řasami tógy; v odpověď na toto znamení zavlála purpurová vlajka nad *aplustrem* čili vějířovitou vypnulinou na kormě, na to několik plavců vyskočilo na hrdlení,

---

44 Dne 1. září.

45 Trojřadka – galeje se třemi řadami vesel nad sebou.

vyšplhalo se hbitě po lanech na *antennu* čili ráhno a skasalo a upnul plachtu. Loď otočila se čelem a odměřené rázy vesel zrychlily se o polovici tak, že střelhubitě ujížděla přímo k němu a jeho přátelům. Oči se mu patrně jiskřily, co se díval na rejdivání lodi. Že se okamžitě podrobovala veslům a plula přesně vytčeným směrem, to bylo třeba počítati k vlastnostem, jež byly v bitvě nemálo důležitý.

„U všech Nymf!“ zvolal jeden z přátel, vraceje svitek. „Neříkejme již, že náš přítel bude slavný; jeť už nyní slavný. Co máš ještě pro nás?“

„Už nic,“ odvětil Arrius. „Co jste zvěděli, je touto dobou již starou novinou v Římě, zvláště mezi palácem a forem. Duumvir je mlčeliv; co mám činiti a kam jíti, abych se setkal se svým loďstvem, poví mi až na lodi, kde na mne čekají zapečetěné rozkazy. Avšak přinesete-li dnes oběti některému oltáři, prostě bohy za přitele, plujícího veslem i plachtou kdesi směrem k Sicílii. Ale tu jest a přistane,“ dokládal, obraceje se zase ke korábu. „Jsem zvědav na její důstojníky; bude mi s nimi se plaviti a bojovati. Není snadnou věcí přiraziti s lodí k takovému břehu, jako je zdejší; a protož posudme jejich výcvik a obratnost.“

„Jakže? Což jí neznáš?“

„Vidím ji dnes po prvé a nevím ještě, shledám-li se na ní s nějakým známým.“

„A je to tak v pořádku?“

„Na tom málo záleží. My námořníci rychle se seznamujeme. Okamžiky nebezpečností na moři přivádějí s sebou rychlé přátelství jako nenávist jeden k druhému.“

Koráb byl dlouhý, úzký, malého ponoru a úpravy, sloužící k rychlosti a hbitému rejdivání, tzv. *naves liburnicae*. Čelo jeho ozdobeno bylo silnou římsou. Zpod něho kypěl proud vody, co se loď blížila, postříkuje celou přídí, která vypínala se lepotvárným ohybem zvýší

dvou mužů nad úroveň paluby. Na výboku lubů byly figury Tritonů, troubících na lastury. Pod čelem bylo *rostrum* čili kloun, zasazené v kýlu, a pod hladinou vodní vpřed čnějící; bylo z pevného dřeva a zesíleno a obrněno železem, neboť sloužilo v boji za beran. Silná římsa táhla se od čela po celé délce lubů jako spodní obruba hrdlení vkusně zoubkovaného; pod římsou byly třemi řadami otvory, každý zakryt příklopkou nebo štítem z volovice, v nichž se pohybovala vesla, počtem šedesáti po každé straně. Další výzdobou lodi byly tzv. *caducei*⁴⁶ na vyvýšené přídi. Dvě ohromná lana, vinoucí se přes čelo, označovala počet kotev, uložených na přední palubě.

Jednoduchá úprava paluby svědčila o tom, že mužstvo spoléhá po výtce na vesla. Stěžeň, stojící uprostřed lodi o něco dále vpředu, byl upevněn předními a zadními stěžni a pobočními lany, přivázanými ke kruhům na vnitřní straně hrdlení. Ostatně bylo lanová jen tolik, kolik ho bylo třeba k řízení velké čtyřúhlé plachty a ráhna, na němž visela. Nad hrdlením bylo viděti palubu.

Společnost na přístavní hrázi viděla mimo plavce, kteří svinuli plachtu a posud meškali na ráhně, toliko jediného muže, jenž stál na přídi s přílbou na hlavě a se štítem v ruce.

Sto a dvacet dubových vesel, vyleštěných pemzou a běloskvoucích neustálým omýváním vodou, zdvihalo se a klesalo, jako by jimi vládla jediná ruka, ženouce galeji vpřed rychlostí závodící s rychlostí novověkého parníku.

Přijížděla tak bystře a zdánlivě tak náhle, že účastníky společnosti tribunovy uváděla v úžas. Tu pojednou pokynul muž na přídi stojící zvláštním pohybem; všecka vesla se vzepřela, setrvala okamžik ve vzduchu a pak spadla kolmo dolů. Voda kypěla a syčela kolem nich; galeje otrásla se ve všech základech a stanula jakoby

---

46 Caduceus – hůl Merkurova.

poděšena. Opět pokyn rukou a zase zdvihla se vesla, vznášela se chvilku ve výši a sklesla; leč tentokrát vesla po pravici hnala proudy vody dopředu, zahýbajíce se ke kormě, vesla po levici pak hnala vodu dozadu, zahýbajíce se k čelu. Třikrát po sobě hnala vesla tímto způsobem proti sobě. Loď zatočila se vpravo jako na čepu; poté zachytil ji vítr a přimkl ji zlehka bokem ke hrázi.

Tímto pohybem vystoupila na odiv korma se vší svojí výzdobou: Tritoni podobní Tritonům v čele; jméno velkými vypouklými písmeny; kormidlo na straně; vyvýšená plošina, na níž seděl kormidelník statné postavy v úplném odění, s rukou na provaze od kormidla; a aplustrum, vysoké, pozlacené, vyřezávané, rozpínající se nad kormidelníkem jako velký pilkovaný lupen.

Co se loď otáčela, zazněla úsečně a pronikavě polnice a ze vchodů paluby vyhrnuli se námořníci v pěkné výzbroji, s kovovými přilbami, vyleštěnými štíty a kopími. Kdežto vojáci spěchali na svoje stanoviště jakoby v čas boje, vyšplhali se plavci po lanoví nahoru a usedli na ráhnu po celé délce. Důstojníci a hudebníci zaujali svá místa. Vše dělo se klidně – bez zbytečného hluku. Když se vesla dotkla hráze, spuštěn můstek z paluby kormidelníkovy, potom obrátil se tribun ke společnosti a s vážností, jakéž nebyl posud dal najevo, pravil hlasem velitelským:

„Nyní nastává povinnost, přátelé!“ a sňav věnec ze své hlavy, podal jej hráči v kostky.

„Vezmi sobě tuto myrtu, miláčku tesser! Vrátím-li se, pokusím se zase o své sestercie⁴⁷; nebudu-li vítězem, nevrátím se! Pověs věnec tento do atria⁴⁸.“

Poté objal po řadě své přátele na rozloučenou.

---

47 Sestercie = 1000 sestercům, sesterc = asi 15 haléřům.

48 Předsíně.

„Nechť bohové tě provázejí, Quinte!“ zvolali, jakoby jedněmi ústy.

„Nuž, mějte se dobře, přátelé,“ pravil na rozloučenou tento.

Otrokům pochodněmi mávajícím pokynul pak rukou, zamířil k čekající lodi, na pohled tak krásné se sešikovanými vojáky, s chocholy na přilbách, se štíty a kopími. Když vkročil na můstek, zahlaholily trouby, a nad aplustrem vytyčeno vexillum purpureum čili korouhev velitele loďstva.

15

U vesla

Tribun stojí na palubě kormidelníkův a drže rozbalený rozkaz duumvirův v ruce, tázal se náčelníka veslařů, zvaného hortator⁴⁹.

„Jak silná je tvoje posádka?“

„Dvě stě a dvaapadesát veslařů; deset nadpočetných.“

„A kterak se střídají?“

„Po osmdesáti čtyřech.“

„A pracují?“

„Až dosud pracovali vždy po dvou hodinách.“

Tribun odmlčel se na chvíli.

„Rozdělení toto není účelné – namáhá příliš; však zjednám později nápravu. Vesla musí býti v činnosti dnem i nocí.“

A obrátiv se k plavcům, pravil:

„Vítr je příznivý. Nechtě plachta pomáhá veslům.“

Když odešli muži takto oslovení, obrátil se k nadlodivodovi, *rectorem* zvanému.

„Jakpak dlouho sloužíš?“

„Třicet dvě léta.“

„A na kterých mořích nejvíce?“

„Mezi Římem a Východem.“

„Dobrá! Jsi oním, jakéhož jsem si přál!“

Tribun nahlédl opět do rozkazů.

---

49 Napomínač.

„Až mineme mys Camponellský, poplujeme k Messině. Dále pak podle pobřeží kalábrijského, až se ti octne Melita po levici; pak... Znáš hvězdy, kterými třeba se řídit v moři Jónském?“

„Znám je dobře.“

„Od Melity pak zamíříš na východ ke Kythéře. Dají-li bozi, nezakotvím až v zátoce Antimonské. Povinnost kvapí. Spoléhám na tebe.“

Rozumný muž byl Arrius – rozumný a z těch, kteříž obohacující oltáře v Praeneste a Antiu⁵⁰ byli nicméně toho zdání, že přízeň slepé bohyně závisí spíše na opatrnosti a ostrovtipu ctitelově nežli na jeho darech a slibech. Jako hostitel dovedl proseděti celou noc za stolem, pije a hraje; leč vzduch mořský vrátil mu plaveckou vášeň, i nedal si pokoje, až poznal svou loď. Znalost nepočítá s nahodilostmi. Začav s náčelníkem veslařů, velitelem plavců a nadlodivodem spolu s ostatními důstojníky – s velitelem námořníků, správcem zásob, zbroj – mistrem, dohlížitelem nad kuchyní neb ohni – prošel jednotlivá stanoviště. Nic neušlo jeho prohlídce. Když byl hotov, věděl zevrubně on jediný z obce žijící v tělesném prostoru lodním, co příprav a jaké byly vykonány na cestu a její možné příhody; a poněvadž přípravy ty shledal úplnými, zbývala mu pak už toliko jedna věc: poznati osobní vlastnosti posádky jeho velení podřízené. Byla to nejchoulostivější a nejnesnadnější část jeho úkolu, vyžadující mnoho času, a protož ujal se ho svým zvláštním způsobem.

Toho dne o poledni letěla galeje po moři proti Paestu. Vítr vál posud od západu, nadouvaje plachtu ke spokojenosti velitele plavců. Stráže byly ustanoveny. Na přední palubě postaven oltář a posypán solí a ječmenem, a před ním vykonal tribun slavné modlitby

---

50 Kde bývaly velkolepé chrámy zasvěcené bohyni štěstí, Fortuně.

k Jupiterovi, Neptunovi a všem Okeanidkám, a čině sliby, vylil víno a pálil kadidlo. Aby mohl lépe zpytovat své mužstvo, seděl ve velké kajutě, jsa zjevem vpravdě vojenským.

Kajuta byla ústředním oddílem galeje, měříc do čtverce dobrých šedesát pět stop ke třicíti a jsouc osvětlena třemi širokými vchody. Po celé její délce podepřena byla řadou trámců, na nichž spočívala střecha, a skorem uprostřed bylo viděti stožár a kolem něho plno seker, oštěpů a kopí. Ke každému vchodu šly podvojně schody, svažující se napravo a nalevo a otáčející se na vrchu v jakémsi čepu tak, že spodní jejich konce bylo lze zdvihnouti a na strop zavěsiti, a ježto v tuto chvíli byly zdviženy, vypadalo prostranství to jako síň shora osvětlená.

Čtenář zajisté pochopí, že bylo srdcem lodi, domovem všech, kdož se na ní plavili – jídelnou, ložnici, cvičištěm, odpočívadlem mimo službu – slovem vším, co připouštěla pravidla, vykazující životu na lodi přesné koleje a zvyky neoblomné jako smrt.

Na zadním konci kajuty byla plošina, na niž vystupovalo se po několika stupních. Tam seděl náčelník veslařů, maje před sebou zvučnou desku, na kterou tloukl paličkou, dávaje veslařům takt; po jeho pravici byla klepsydra čili vodní hodiny, odměřující střídání a stráž. Nad ním, na vyšší plošině dobře chráněné pozlaceným zábradlím, měl své stanoviště tribun, moha odtud přehlédnouti vše. Plošina tribunova byla opatřena lůžkem, stolem a *kathedrou* čili křeslem s polštářem, lenochy s vysokým opěradlem, kterýžto nábytek honosil se z císařské štědrosti okázalou nádherou.

Hově si nenuceně v pohodlném křesle, pohupuje se zároveň s kolísající lodí a maje vojenský plášť zpola přehozen přes tuniku a meč v závěsníku, Arrius pozoroval bystrým okem své mužstvo a byl jím rovněž bedlivě pozorován. Viděl a posuzoval vše, co se jevilo jeho zrakům, ale nejvíce poutali veslaři jeho zřetel. Čtenář-

ře byli by bezpochyby rovněž nejdříve upoutali; jenže by byl na ně pohlížel s větším soucitem, kdežto mysl tribunova, jak bývá zvykem velitelů, šla dále, zkoumajíc výsledky toho, co viděl.

Podívaná byla sama o sobě dosti prostá. Po stranách kajuty byly, jak se zdálo na první pohled, tři řady sedadel, připevněných k lodním trámům; bedlivějším pohledem však bylo lze viděti, kterak lávky stupňovitě jsou vyvýšeny. Aby se vešlo šedesát veslařů na jednu stranu, zahrnovalo v sobě místo pro ně určené devatenáct lávek oddělených od sebe mezerami zšíří tří stop, dvacátá lavka pak byla rozdělena v ten způsob, že sedadlo, které mělo býti jejím hořejším sedadlem, nalézalo se přímo nad dolejším sedadlem první lávky. Toto zařízení dopřávalo každému veslaři za práce dosti volnosti, ač řídil-li se podle svých soudruhů týmž pořádkem, jehož šetří vojáci, když postupují v sraženém šiku: odměřeným tempem. Zařízení toto umožňovalo přidati tolik lávek, na kolik stačila délka galeje.

Veslaři na prvních a druhých sedadlech seděli, kdežto veslaři na třetích sedadlech stáli; vládnouce delšími vesly.

Vesla byla v rukovětích obtěžkána olovem a blízko u místa rovnováhy zavěšena na ohebných řemenech, kteréž umožňovaly nesnadný ráz, „rozmach na plocho“, zároveň však vyžadovaly větší obratnosti, ježto výstřední vlna mohla mihem uchvátiti nedbalého veslaře a smést jej ze sedadla. Každý otvor na veslo byl současně větrákem, jímž se dostávalo pracovníku dostatek čerstvého vzduchu. Světlo padalo naň shora mřížovinou, která byla podlahou chodbě mezi palubou a hrdlením nad jeho hlavou. Postavení těchto lidí mohlo tudíž býti v některých příčinách mnohem horší; leč nikdo se nedomnívej, že život jejich měl do sebe cosi příjemného. Vždyť ani hovor mezi sebou nebyl jim dovolen, den ze dne seděli na svých místech mlčky; v čas práce neviděli si ani

do tváří; krátké jejich oddechy sloužily k tomu, aby se prospali a pohltili potravu. Nesmáli se nikdy; nikdo pak nikdy neslyšel některého z nich zpívati. Nač hýbati jazykem, když vzdech anebo ston vypovídá vše, co lidé ti cítí, jsouce odsouzeni k mlčelivému přemítání? Život ubožáků byl jako pramen pod zemí, deroucí se zvolna a pracně dále k výtoku; nechať je kdekoli.

Ó Synu Mariin! Budiž tobě sláva, že se nám dostává spravedlnosti; leč za času, o němž píšeme, lopotili se zajatci na hradbách, v ulicích a dolech, a galeje jak válečné, tak obchodní byly nenasytny. Když Druilius dobyl své vlasti prvního vítězství na moři, oháněli se Římané vesly a sláva náležela rovněž veslaři jako námořníkovi. Tyto lávky, jejichž obraz snažíme se podati tak, jak býval, svědčily o změně, která nastala výbojem, jevíce i politiku i chrabrost římskou. Skoro všichni národové měli tu své syny, většinou válečné zajatce, vybrané pro svou křepkost a vytrvalost. Zde Brit; před ním syn Libye, za ním syn Krymu. Jinde Skyth, Gall a Théban. Římští zločinci, odsouzení k témuž osudu jako Gótové a Langobardi, Židé, Etiopové a barbari z pobřeží maeotského. Zde Athénan, tam ryšavý divoch z Hibernie, onde modrooký obr cimberský.

Práce veslařů neměla do sebe tolik umělosti, aby zaměstnala jejich mysl, jakkoliv byly nevědomé a prosté. Napnouti se vpřed, zabrati veslem, rozmáchnouti se jím a stopiti je do vody, to byl všecken její průběh; pohyby přesné, jakoby strojem vykonávané. I pozornost, již musili obracet k moři, ochabla časem tak, že byla spíše pudová než myšlenková. Tak stalo se, že nebožáci dlouhou službou klesli na trpělivé, duchaprázdné, poslušné tvory mohutných svalů a vysílených rozumů, kteří živořili jen vzpomínkami, a to namnoze jen řídkými, leč drahými, až posléze klesli do polovědomé otupělosti, v níž bída mění se ve zvyk a duše nabývá neuvěřitelné trpělivosti.

Tribun pohybuje se v křesle a dívaje se hodinu za hodinou tu napravo, tu nalevo, uvažoval o všem možném, jen ne o strastech otroků na lávkách. Jejich pohyby, odměřené a jednotejné po obou bocích korábu působily naň zanedlouho jednotvárností; a pak krátil si chvíli tím, že jednotlivce v duchu vymítal. Za tím účelem zaznamenával si vady pomýšleje, zdaří-li se vše, že mezi mořskými loupežníky, za nimiž se pouštěl, najde dosti lepších náhradníků.

Nebylo potřebí lámati si hlavu vlastními jmény otroků, uvržených na galeje jako do hrobů, pročez byli obyčejně pro lepší pohodlí označováni čísly, namalovanými na sedadlech, která jim byla vykázána. Pronikavé zraky velmožovy, těkající se sedadla na sedadlo po obou stranách, dospěly posléze k číslu šedesátému, které, jak řečeno, náleželo vlastně na poslední lávku po levé straně, ale že bylo na zádi potřebí místa k jinému účelu, přikováno nad prvním sedadlem první lávky. Tam utkvěly jeho zraky.

Sedadlo čísla šedesátého bylo poněkud vyvýšeno nad plošinu a jenom na několik stop vzdáleno. Poněvadž světlo proráželo na veslaře mřížovinou nad jeho hlavou, mohl jej tribun viděti zřetelně: vztyčeného a jako všichni jeho druzi nahého mimo pás na bedrách. Některé známky však svědčily v jeho prospěch. Byl velmi mlád, sotva dvacíletý. Arrius však nemiloval toliko kostky, bylť také znalcem lidí po stránce fyzické, a meškaje na pevnině, navštěvoval rád gymnázia a obdivoval se proslulým atletům. Od některého učence bezpochyby pochopil pojem, že síla záleží jak na jakosti, tak i na dokonalosti svalů, kdežto k výkonu nad jiné vynikajícímu že třeba rovněž ostrovtipu jako síly. Přilнув k této nauce, pátral stále, jako většina lidí posedlých nějakým koníčkem, po příkladech ji názorně potvrzujících.

Lze si ovšem mysliti, ačkoli tribunovi, hledajícímu dokonalost, často se událo stanouti a zpytovat, že byl přece málokdy zúplna spokojen, ba že velmi zřídka zabral se v pozorování tou měrou jako v tomto případě.

Na začátku každého rázu veslem ocitaly se tělo a tvář veslařova v takovém postavení, že je bylo z plošiny viděti ze strany; ráz končil tím, že se tělo otočilo, zabírajíc veslem dopředu. Způsobnost a lehkost, s jakou vykonával tento pohyb, vzbudily zprvu pochybnost o tom, že vesluje s poctivým úsilím; ale pochybnost tato rychle se rozprchla; pevnost, s jakou držel veslo, co zabíralo dopředu nátlakem se prohýbajíc, byla důkazem vynaložené síly; a nejen to: svědčila rovněž o umělosti veslařově a přiměla kritika v křesle k pokusu sdružit sílu a obratnost, což bylo hlavní myšlenkou jeho nauky.

Arrius pozoruje a zkoumaje takto veslaře, povšimnul si jeho mladistvého vzezření; to by však nebylo vzbudilo jeho soucitu. Povšimnul si však, že je velké postavy a že jeho údy, paže i nohy, byly ku podivu souměrné. Paže byly snad příliš dlouhé, leč tuto vadu skrývaly mohutné svaly, které za některých pohybů vysedaly a napínaly se jako překrucované provazy. Každé žebro bylo lze rozeznati v krásném tomto těle; avšak hubenost byla zdravým úbytkem, o nějž se v palestrách tak usilovalo. A ve výkonu veslařově jevil se celkem jistý soulad, jenž odpovídaje tribunově nauce, dráždil nadto i jeho zvědavost a všeobecnou účast.

Netrvalo dlouho a přistihl se, že čeká, aby zachytil přímý pohled do obličeje toho muže. Hlava byla úměrná, kývajíc se na krku u spodu širokém, ale nad míru ohebném a lepém. Tvář jevila ze strany východozemský ráz a onen ušlechtilý výraz, jenž býval odjakživa pokládán za známku krve a vnímavého ducha. Tím pak, co tribun vypožoroval na tomto muži, budila se tím více jeho účast.

„U bohů,“ pravil sám k sobě, „chlapík ten mě zajímá! Slibuje mnoho. Vyptám se na něj.“

Vtom zachytil tribun pohled, jehož si přál: veslař se obrátil a pohlédl na něj.

„Žid! A skorem ještě hoch!“

Velké oči otrokovy se zvětšily, když znamenal, že na něm visí zraky tribunovy; krev vhrnula se mu až k čelu a veslo pozastavilo se v jeho ruce. Než ihned dopadla palička hortatorova na desku s hněvivým důrazem. Veslař se zalekl, odvrátil tvář od pozorovatele, a jako by se mu dostalo osobní důtky, spustil veslo napolo vztažené. Když zase pohlédl na tribuna, byl jat údivem neskonale větším: setkal se s přívětivým úsměvem.

Zatím vplula galeje do úžiny Messinské, přejela mimo město téhož jména, a byvši obrácena brzy potom k východu, zůstavila za sebou na obloze oblak nad Etnou.

Kdykoli se Arrius vrátil na svou plošinu v kajutě, pokaždé jal se znova pozorovati veslaře, říká si neustále:

„Ten chlapík, zdá se mi, není jen tak obyčejným člověkem! Žid není barborem. Musím o něm zvěděti více!“

Arrius a Ben Hur na palubě

Čtvrtého dne po výjezdu spěla *Astrea* – tak se totiž jmenovala galeje – Jónským mořem. Obloha byla jasna, a vítr váł, jako by se těšil přízni všech bohů.

Poněvadž bylo možno dostihnouti loďstva dříve, než by dorazilo do zátoky na východní straně ostrova Kythéry, ke sjezdu určené, strávil Arrius poněkud jsa netrpěliv mnoho času na palubě. Všimal si pilně věcí jeho lodi se týkajících a byl celkem velmi spokojen. Když dlel v kajutě, pohupuje se v křesle, vracely se jeho myšlenky neustále k veslaři na čísle šedesátém.

„Znáš muže, který právě vstal z oné lávky?“ otázal se posléze hortatora.

Veslaři střídali se v tu chvíli.

„Z čísla šedesátého?“ zeptal se v odpověď hortator.

„Ano.“

Náčelník díval se ostře na veslaře na příď odcházejícího.

„Jak ti známo,“ odtušil, „je tomu teprve měsíc, co loď vyšla z rukou stavitelových, a ti lidé jsou mi rovněž noví jako loď.“

„Je Žid,“ podotknul Arrius zamyšleně.

„Šlechtný Quintus má bystrý zrak.“

„Jest velmi mlád,“ pokračoval Arrius.

„A přece nejlepším naším veslařem,“ pravil druhý. „Viděl jsem, jak se jeho veslo ohýbalo, že se div nezlomilo.“

„Jaké je povahy?“

„Je poslušný; více nevím. Jednou vznesl na mne žádost.“

„Jakou?“

„Přál si, abych jej zaměstnával střídavě na levém a pravém boku.“

„A proč?“

„Pravil, že lidé připoutaní stále k jedné straně se nakřivují. Řekl také, že v čas bouře nebo boje, až by nastala potřeba přeložiti jej na druhou stranu, nebyl by schopen služby.“

„Pergol! Toť nová myšlenka! Co jiného zpozoroval jsi ještě na něm?“

„Že vyniká čistotností nad soudruhy.“

„V tom je Římanem,“ odvětil pochvalně Arrius. „Z běhu jeho života nic ti není známo?“

„Ani slůvka.“

Tribun přemýšlel chvilku a obrátil se, jda ke svému křeslu.

„Budu-li na palubě, až mine jeho čas,“ řekl, vstávaje, „pošli ho ke mně. Necht přijde sám.“

Asi za dvě hodiny na to stál Arrius pod aplustrem galeje v náladě člověka, jenž unášen jsa rychle vstříc důležitým událostem, nemá nic jiného na práci než čekati; v takové náladě obestírá filozofie rovnodušného muže svrchovaným klidem a bývá vždy tak prospěšná! Lodivod seděl na svém místě, drže v ruce provaz, jímž vládl lopatami kormidla, každou po jedné straně korábu. V chládku pod plachtou leželo a spalo několik plavců a nahoře na ráhně seděl vyhlédač. Spustiv oči ze solaria⁵¹ pod aplustrem se nalézajícího, kterým řídil se směr plavby, uzřel Arrius veslaře k němu kráčícího.

„Náčelník nazval tě šlechtným Arriem a řekl, že je tvou vůlí, abych tě zde vyhledal. Nuže, zde jsem.“

Arrius prohlížel si postavu velkou, svalnatou, s nádechem lesku na slunci, a zbarvenou hojnou krví v ní kolující – prohlížel si ji

---

51 Slunečních hodin.

s obdivem a s myšlenkou na arénu; leč chování neminulo se u něho s účinkem: z hlasu vyznívalo cosi, co nasvědčovalo životu aspoň částečně strávenému v okolnostech nad všednost vyvýšených; oči byly jasné a upřímné, jevíc se spíše zvědavost než vzpurnost. Tvář, na níž tkvěl ostrý, zkoumavý, velitelský pohled Arriův, nepozbyla jeho vlivem nikterak své mladistvé příjemnosti – nezračily se v ní ani výčitka, ani zloba, ani vyhrůžka, nýbrž jen známky, vtiskující velké a dlouho snášené strádání, jako čas stravuje povrch maleb. Dávaje mlčky na srozuměnou, že dojem byl příznivý, Říman mluvil jako starší muž k mladšímu, a nikoli jako pán k otrokovi.

„Hortator mi pravil, že jsi jeho nejlepším veslařem.“

„Hortator je velice laskav,“ odpověděl veslař.

„Jak dlouho již sloužíš?“

„Asi tři léta.“

„U vesel?“

„Nepamatuji se, že bych byl jinak zaměstnán.“

„Je to krušná práce, při níž málokdo obstojí více jak rok, aniž podlehne, a ty... tys ještě hoch.“

„Šlechtitý Arrius zapomíná, že duch přispívá valnou měrou k vytrvalosti. Jeho pomocí slabí mnohdy prospívají, když hynou silní.“

„Dle řeči soudil bych, že jsi Žid.“

„Moji předkové, dávnější minulosti nežli první Římané, byli Hebrejové.“

„Neoblomná hrdost tvého plemene asi v tobě neumlkla,“ prohodil Arrius, povšimnuv si ruměnce na veslařově tváři.

„Hrdost neozývá se nikdy tak hlasitě, jako když je v okovech.“

„Proč jsi tak hrdým?“

„Protože jsem Žid.“

Arrius se usmál.

„Nebyl jsem v Jeruzalémě,“ pravil; „avšak slyšel jsem o jeho knížatech. Znal jsem jednoho z nich. Byl kupcem a plavil se po mořích. Byl hoden královské koruny. Z jakého stavu jsi ty?“

„Musím ti odpovědět z galejní lávky. Jsem ze stavu otroků. Můj otec býval knížetem jeruzalémským a jako kupec plavil se po mořích. Byl znám a ctěn v hostinských komnatách velikého Augusta.“

„A jeho jméno?“

„Ithamar z rodu Hurova.“

Tribun vztáhl ruku podivením.

„Syn Hurův... ty?“ a na chvíli se odmlčev, tázal se dále:

„Proč jsi se tu octl?“

Juda svěsil v odpověď hlavu a prsa dmula se mu mocně. Opanovav se, pohleděl tribunovi do tváře a odpověděl:

„Byl jsem obviněn z pokusu vraždy na prokurátoru Valeriu Gratovi.“

„Jakže, ty!“ vzkřikl Arrius v úžasu, ucouvnuv o krok. „Tys tedy tím vrahem! Celým Římem šel o tom jeden hlas. Donesl se mé lodi v řece u Lodina.“

Zírali mlčky na sebe.

„Domníval jsem se, že jest rodina Hurova vyhlazena z povrchu zemského,“ promluvil opět Arrius.

Hrdost mladíkova ustoupila návalu něžných vzpomínek; slzy zaleskly se mu na lících.

„Matka... matka! A má milá Tirza! Kde jsou? Ó tribune, šlechtový tribune, víš-li něco o nich,“ – sepjal prosebně ruce –, „rci mi vše, co víš. Rci, jsou-li živý... a kde jsou, žijí-li? A v jakém postavení? Prosím tě, odpověz!“

Přikročil blíže k Arriovi, tak blízko, že jeho ruce dotkly se pláště tam, kde splýval tribunovi ze založených paží.

„Strašlivý ten den minul před třemi lety,“ mluvil dále. „Tři léta uběhla, tribune, a každá hodina zdála se býti celým životem strastí... životem v bezedné propasti smrti a bez úlevy v práci... a za všechen ten čas ani slůvka o nich, ani hlesu. Och, kdyby jen člověk mohl zapomenouti, když sám je zapomenut! Kdybych se jen mohl zbýti upomínky na onen výjev, kdy urvali mi sestru, kdy matka pohlédla na mne naposledy! Cítil jsem dech morové rány, octl jsem se v bitevní vřavě na lodi; slyšel jsem bouři mořem zmítající a smál se, ačkoli se druzí modlili: smrt byla by mi bývala vysvobozením ze všeho utrpení duševního. Oháněl jsem se veslem... ano, napínal jsem co nejvíce síly, snaže se uniknouti myšlenkám na to, co se tenkrát událo. Můžeš si pomysli, jak málo mi to platno. Rci, jsou-li mrtvy, neboť šťastny býti nemohou, nemajíce mne, který jsem pro ně ztracen. Slyšel jsem je, jak mě v noci volaly; viděl jsem je, jak se vznášely po vodě. Ó, nic nebylo věrnějšího, ryzejšího nad lásku mé matky! A Tirza... její dech byl dechem bílých lilí. Byla nejmladší ratolestí palmy... tak svěží, tak něžná, tak líbezná, tak sličná! Ona mě probouzela každého rána. Přicházívала a odcházívала s hudbou. A moje ruka to byla, která je uvrhla v neštěstí! Já...”

„Přiznáváš se, že jsi vinen?“ otázal se Arrius přísně.

Podivuhodná byla změna, jež udála se s Ben Hurem: tak náhlá a úplná. Hlas nabyl ostrého zvuku, ruce zaťaly se v pevné pěsti, každá žilka se chvěla, z očí sršely blesky.

„Slyšel jsi o Bohu mých otců,“ pravil Ben Hur, „o neskonalém Jehovovi. Jako že je spravedlivý a všemohoucí a jako že láskou provázel Izraele od začátku, tak ti přísahám, že jsem nevinný!“

Tribun byl mocně dojat.

„Šlechtný Římane!“ mluvil dále Ben Hur. „Dej mi trochu síly a vpusť paprsek světla do mrákot den ode dne houstnoucích!“

Arrius otočiv se přecházel po palubě.

„Což jsi nebyl souzen?“ otázal se pojednou, stanuv.

„Nebyl.“

Říman vztyčil překvapen hlavu.

„Žes nebyl souzen...? Ani usvědčen? Kdo vyřkl nad tebou rozsudek?“

Sluší připomenouti, že Římané nebyli v žádnou dobu takovými šetřiteli zákona a jeho forem jako za věků svého úpadku.

„Svázali mě provazy a odvěkli mě do sklepení ve věži. Nespatřil jsem nikoho. Nikdo se mnou nepromluvil. Nazítrí odvedli mě vojáci na pomoří a od té doby jsem galejníkem.“

„Co bys byl dokázal?“

„Byl jsem hoch a příliš mlád na spiklence. Gratus byl mi cizincem. Kdybych jej byl chtěl zabít, nebyla to ani vhodná chvíle, ani vhodné místo. Jel na koni uprostřed legie, za bílého dne. Nebyl bych mohl uprchnouti. Byl jsem z třídy Římu přátelsky nakloněné. Můj otec byl vyznamenán za služby císaři prokázané. Měli jsme značné jmění a o to byli bychom přišli; vždyť hrozila zkáza neodvratně mně, mé matce i mé sestře. Neměl jsem důvodu k nenávisti, a kdybych byl i chtěl využití takové příležitosti, jmění, rodina, život svědomí, zákon – synu izraelskému tolik co dech jeho chřípí – byly by zadržely mou ruku. Nebyl jsem pomaten na rozumu. Smrt byla by lepší nežli hanba; a věř, že se modlím, aby mě zachvátila.“

„Kdo byl u tebe, když ta rána dopadla?“

„Byl jsem na střeše otcovského domu. Po mém boku dlela Tirza, vtělená duše dobroty. Nakláněli jsme se spolu přes předprseň, dívající se na mimojdoucí legii. Pod mojí rukou povolila cihla a svezla se na Grata. Domníval jsem se, že jsem jej usmrtil. Ach, jaká hrůza mě obešla!“

„Kde byla tvá matka?“

„V pokoji dole.“

„Co se stalo s ní?“

Ben Hur zaťal pěsti a z prsou vydral se mu vzdech, jako by se dusil.

„Nevím. Viděl jsem jen, jak byly odvěčeny... toť vše, co mi znám. Vyhnali vše z domu a zapečetili vrata. Šlo jim o to, bychom se již nevrátili. Ó, kež bych věděl, kde jsou! Byliť zcela nevinnými! Jen jediné slůvko ještě! Mohu odpustiti... leč prosím, promiň, šlechtěný tribun! Otrok jako já nesmí mluvit o odpuštění neb o pomstě! Jsemť připoután k veslu po celý svůj život.“

Arrius naslouchal pozorně. Připomněl si veškeru svou zkušenost s otroky. Přetvářel-li se v tomto případě, pak to líčil mistrně; ne-li, pak nebylo pochybnosti o Židově nevině; a byl-li nevinný, s jak slepou zuřivostí bylo nadužito moci! Celá rodina vyhlazena, pyká za tuto náhodu! Myšlenka ta jím zachvěla.

Není moudřejšího opatření nad to, že zaměstnání sebe surovější nebo krvavější není s to, aby se jím zničila naše mravnost; že vlastnosti, jako je spravedlnost a milosrdenství, ač jsme-li jimi vskutku obdařeni, žijí dále podobně jako květiny pod sněhem. Tribun mohl býti neúprosný, sice by nebyl býval způsobilý vykonávati své povolání; mohl také býti spravedlivý; a měl-li býti vzbuzen jeho cit pro křivdu, bylo třeba jen ukázati mu, kde jest právo a kde křivda. Námořníci korábů, na nichž sloužil, mluvili o něm zanedlouho jen jako o hodném tribunovi. Čtenáři zajisté vyvodí si z toho jasný pojem o jeho povaze.

V tomto případě svědčilo zajisté mnoho okolností ve prospěch mladíkův a jiných bylo lze se domýšleti. Možná, že Arrius znal Valeria Grata a nemiloval ho. Možná, že znal staršího Hura. Juda zeptal se ho na to, doprošuje se pomoci; on však neodpověděl, jak čtenáři známo.

Poprvé ocitl se tribun v rozpacích a váhal. Moc jeho na lodi byla neomezená. Všecka jeho mysl klonila se k milosrdenství. Juda si získal

jeho víry, leč tribun si pravil, že není na spěch... nebo vlastně, že spěchá doraziti na Kythéru. Nesměl pohřešiti nejlepšího veslaře; ať čeká, snad se doví více; chtěl aspoň nabýti jistoty, je-li to vskutku kníže Ben Hur, a má-li srdce na pravém místě. Bývalit' otroci obyčejně lháři.

„Je dobře,“ pravil jakoby mimoděk nahlas. „Jdi na své místo.“

Ben Hur se uklonil, pohlédl ještě jednou veliteli v tvář, ale nepostřehl ničeho, co by jej k naději opravňovalo. Zvolna měl se k odchodu a ohlédnuv se ještě, řekl:

„Vzpomeneš-li si zase na mne, tribune, vzpomeň si, že jsem tě prosil jen o zprávu o své matce a sestře...“

A řka to, odešel.

Arrius díval se za ním udiveně.

„Pergol!“ pomyslíl si. „Jaká to ozdoba arény! Jaký běhoun! U všech bohů! Jaká paže pro meč anebo cestus⁵²...! Stůj!“ zvolal plným hlasem.

Ben Hur zůstal státi a tribun přistoupil k němu.

„Rci, co bys si počal, kdybys byl svoboden?“

„Šlechetný Arrius tropí si ze mne žerty!“ odvětil Juda a rty se mu chvěly.

„Nikoliv!“

„Pak milerád odpovím. Co bych počal...? Především podjal bych se povinnosti. Neznal bych oddechu ni spokojenosti, dokud bych své matky a Tirzy neuvedl zase ve svůj domov. Věnoval bych každý den a každou hodinu jejich blahu! Sloužil bych jim věrně, jak žádný otrok předtím! Ztratily mnoho, ale při sám Bůh mých otců, navrátil bych jim více!“

Odpovědi této nenadál se Říman. Na okamžik octl se v rozpacích, načež pravil:

---

52 Řemen, jímž ovinula se ruka při zápase pěstmi.

„Měl jsem na zřeteli tvou ctižádost. Kdyby tvá matka a sestra byly mrtvy nebo kdyby nebylo možno jich nalézt, co by sis počal?“

Zjevná bledost rozhostila se Ben Hurovi po tváři. Zápasil na okamžik s pocitem rozpaku, zahleděl se v moře, načež obrátiv se k tribunovi, odvětil:

„Jaké práce bych se chopil?“

„Ano.“

„Tribune, chci ti říci pouhou pravdu! Právě večer před oným strašlivým dnem, o němž jsem se ti byl zmínil, dostal jsem svolení stát se vojákem. Chovám dosud toto přání, a ježto je v celém světě toliko jedné válečné školy, rozhodl bych se pro tuto.“

„Palestra⁵³!“ zvolal Arrius.

„Nikoli; římský tábor.“

„Ale tu by ses musil dříve naučiti, kterak se vládne zbraněmi.“

Pánovi nebývá nikdy s prospěchem, radí-li otrokovi. Arrius poznal, že si počíná nerozvážně a jeho hlas i chování nabyly rázem chladné lhostejnosti.

„Nyní jdi,“ pravil, „a nespolehej na to, co mezi námi bylo mluveno. Možná, že si z tebe tropím pouhé žerty. Nebo,“ – zahleděl se zamyšleně do prázdna –, „nebo spatřuješ-li v tom nějakou naději, vol si mezi slávou gladiátora a službou vojáka. Onen může si dobytí přízně císařovy; tomuto nekyně žádná odměna. Nejsi Římanem! Jdi!“

Ben Hur zaujal brzy poté opět místo na svém sedadle.

Člověku bývá práce vždy lehkou, je-li také srdci jeho lehké. Judovi zdálo se, že vládnouti veslem není tak namáhavo. Opatrná poznámka tribunova „Možná, že si z tebe tropím pouhé jen žerty“ zažehnána pokaždé, kdykoli mu vstoupila na mysl. Že jej velmož

---

53 Zápasíště nebo zápasnická škola.

obeslal k sobě a vyptával se na jeho historii, to bylo chlebem, jímž sytil svého lačného ducha. Vzejde z toho dojista něco dobrého. Světlo kolem jeho lávky zářilo a skvělo se nadějemi, i modlil se:

„Ó Bože! Jsem věrným synem Izraelův, národa, jež jsi tolik miloval! Buď mi záštitou!“

17

Číslo 60

V zátocě Antimonské na východě ostrova Kythéry sjelo se na sto galejí, kdež trávil tribun den přehlídkou. Potom odplavil se na Naxos, největší z Kyklad, vyvstávající v polovině cesty mezi pobřežím řeckým a asijským jak ohromný kámen, ležící uprostřed silnice, odkudž mohl tribun zastaviti každou mimo jedoucí loď; zároveň pak byl s to, aby se pustil ihned proti pirátům, ať byli v Egejském, anebo v Středozemním moři.

Když loďstvo veslovalo v šiku k hornatému pobřeží ostrova, zpozorována galeje přijíždějící od severu. Arrius k ní zamířil, a tu se ukázalo, že je to dopravní loď, plující z Byzantia, a od jejího velitele zvěděl podrobnosti, jež mu byly velice vítány.

Námořní loupežníci byli vesměs ze vzdálenějších břehů euxinských. Byla mezi nimi zastoupena i Tanais při ústí řeky, o níž se mělo za to, že ji vnímá Palus Maeotis⁵⁴. Přípravy k nájezdu byly se dály co nejtajněji. První zvěst rozlétla se o nich, když se loupežníci objevili ve vjezdu do thráckého Bosporu a když hned potom zničili loďstvo, mající tam své stanoviště. Odtud až k ústí Hellespontu stala se kdejaká loď jejich kořistí. Měli celkem nejméně šedesát galejí, vesměs dobře osazených mužstvem a zásobami. Některé z nich byly dvojřadky, ostatní velké trojřadky. Velitelem byl Řek a lodivody, znajícími prý dobře všechna východní moře, byli rovněž Řekové. Kořist jich lupu měla nesmírnou cenu. Postrach zavládl tudíž netoliko na moři, ale

---

54 Azovské moře.

i města zavírala brány a posílala v noci branný lid na hradby. Ruch obchodní vázl velice.

Kde byli piráti tou dobou?

Na tuto otázku, o niž Arriovi předem běželo, dostalo se mu nyní vysvětlení.

Vydrancovav Hefaisteii na ostrově Lemnu, dal se nepřítel směrem k thessalské skupině a dle poslední zprávy zmizel v zálivech mezi Euboíí a Helladou.

Tak zněly zvěsti.

Ostrované, přivábení na návrší neobyčejnou podívanou na sto lodí, semknutých v jediný sbor, viděli pojednou, jak se přední oddíl zatočil náhle k severu a kterak ostatní lodi za ním ujíždějí, zahýbajíce na témž místě jako jízda v koloně. Byliť již doslechli o loupežných nájezdech, a tu vidouce bílé plachty, až zmizely mezi Rhenou a Syrem, nabyli rozumní mezi nimi klidu a byli tomu vděční. Řím hájival vždy silnou rukou každého, koho uchvátil: oplátkou za daně poskytoval bezpečí.

Tribun byl velice spokojen s pohyby nepřítele; vzdával dvojnásobné díky Fortuně. Přinesla mu rychlé a jisté zprávy a zlákala jeho nepřátele do vod, kde spíše než všude jinde kynula naděje, že je potře. Věděl, jakou seč může způsobiti galeji na širém moři, jako bylo Středozevní, a jak nesnadno jest naléztí a dohoniti ji; věděl též, jak právě ty okolnosti prospějí službě a dopomohou mu ke slávě tím větší, ač podaří-li se mu jedním rázem učiniti konec celé loupežné výpravě.

Věnuje-li čtenář mapě Řecka a Egejského moře poněkud pozornost, shledá, že se ostrov Euboia prostírá podél klasického pobřeží jako ochranná bašta proti Asii a že mezi ním a pevninou je průliv asi šest mil dlouhý a asi půl míle široký. Severní vjezd propustil kdysi loďstvo Xerxovo a nyní projeli jím odvážní nájezdníci eu-

xinští. Města podle zálivu Pelasgijského a Meliackého byla bohata, slibující hojnou kořist. A protože Arrius to vše rozváživ usoudil, že zastihne lupiče kdesi pod Thermopylami. Používaje šťastné náhody, ustanovil se na tom, že je sevře od severu i jihu, a proto nesmělo býti mařeno časem; i ovoci i vínu i ženám naxoským bylo dlužno dáti výhost. Vydal se na moře a plul bez zastávky a zatačky, až nedlouho před soumrakem uzřel pohoří Ochu, jež strmí k nebesům, a lodivod ohlásil eubojské pobřeží.

Po daném znamení zarazilo loďstvo vesla. Když se opět rozjelo, vedl Arrius sbor padesáti galejí, hodlaje vjeti s ním do průlivu, kdežto druhý sbor, rovněž silný, obrátil přídě ke vnější čili mořské straně ostrova, maje nařízeno, aby šel co nejrychleji k severnímu vjezdu, a pustě se dolů, vyklízel průliv.

Ani ten, ani onen oddíl nevyrovnal se ovšem pirátům co do počtu, avšak jeden i druhý měly za to jiné výhody, mezi nimiž nebyla nikterak poslední kázeň, nemožná u nevázané, byť i neohrožené sběři. Kromě toho byl bystrovtipný tribun toho mínění, že kdyby jeden sbor vzal porážku, druhý jistě zastihne nepřítele roztržitého vítězným bojem, a v tomto stavu že bude snadno pak jej přemoci.

Zatím sedal Ben Hur na své lávce, jsa střídán každých šest hodin. Odpočinek v zátoce Antimonské jej osvěžil tak, že ho veslo neunavovalo a že náčelník na plošině neměl mu co vytýkati.

Lidé obyčejně nepozorují, jak volno a klidno jim jest, vědí-li, kde jsou a kam se ubírají. Vědomí, že zbloudili, působí nadmíru trapně; ještě horší pocit pak jímá toho, kdož ujíždí nevědomě v neznámý kraj. Zvykem otupil se tento pocit u Ben Hura, leč jen do jisté míry. Co vesloval hodinu za hodinou, mnohdy dni a noci za sebou, věda, že galeje po všech ten čas plyne bystře některou

z mnohých drah širého moře, neopouštěla ho nikdy žádost poznati, kde jest a kam se ubírá; nyní však podobalo se, že žádost ona vzrůstá nadějí, kteráž od rozmluvy s tribunem probudila v něm nový život. Čím těsnější je bydlíště, tím mocnější je ta žádost; a to poznal i on. Zdálo se mu, jako by slyšel kašdický zvuk pracující lodi i poslouchal, jako by očekával hlas, přicházející mu cosi zvěstovat; vzhlédal na mřížoví nad sebou a mřížovím do světla, jehož tak nepatrná část byla mu údělem, a čekal, nevěda ani sám na co; a nejednou byl již již odhodlán povoliti náhlému popudu a osloviti náčelníka na plošině, čemuž byl by se tento velmož zajisté více podivil než jakémukoli obratu bitvy.

Pozoruje oběh řídkých paprsků slunečních na podlaze kajuty, když loď plula, dospěl prodlením dlouhé služby až tam, že obyčejně věděl, v kterou stranu loď čelí. To bylo arci možno jen za jasných dnů, kdy štěstí přálo tribunovi. Zkušenost ta nezklamala ho ani tehdy, když vyjeli z Kythéry. Domnívaje se, že směřují ke starému judskému kraji, dbal bedlivě všelikých odchylek ve směru lodi. S náhlou bolestí znamenal obrat k severu, jenž udál se pojednou nedaleko Naxa. Příčiny však nemohl se nikterak domysleti; sluší připomenouti, že o příčinách této výpravy nic nevěděl a že neměl na tom nijakého zájmu, právě jako jeho soudruzi. Jeho místo bylo u vesla, k němuž byl neúprosně připoután, ať loď kotvila, nebo plula. Jen jednou za tři léta bylo mu dopřáno výhledu z paluby. Byli jsme svědky té příležitosti. Neměl o tom ani potuchy, že vzápětí za korábem, jež pomáhal hnáti, uhání veliký sbor lodí ve vzorném pořádku, aniž věděl, kam loď pluje.

Když poslední paprsek zapadajícího slunce zmizel z kajuty, čelila galeje posud k severu. Noc nadešla, než Ben Hur nepostřehl změny. Touto asi dobou ucítil vůni kadidla vanoucího pavláčkami z paluby.

„Tribun dlí u oltáře,“ pomyslí si. „Pravděpodobně hledíme vstříc boji.“

Zbystřil své pozorování.

Bylť již v mnohých bitvách, neviděl však ani jedině. Slyšel ze svého stanoviště, kterak zuřily kolem něho, až poznal všechny jejich zvuky jako zpěvák určitý nápěv. Pročež byly mu také povědomy mnohé přípravy k boji, z nichž jak u Římanů, tak u Řeků nejnezbytnější bylo obětovati bohům. Obřady byly tytéž, jaké se vykonávaly za odjezdu, a kdykoli je znamenal, věděl vždy, co nastává.

Dlužno podotknouti, že bitva měla pro něj a jeho spoluotrocky u vesel zcela jiný zájem než pro plavce a námořníky; ubožáci oni nebáli se nastávajícího nebezpečí, nýbrž kojili se nadějí, že porážka, ač přechájí-li ji, může přinést mnohou změnu – snad i svobodu –, přinejmenším pak změnu vůdců, z které snad kynula úleva.

Svítilny byly rozžehnuty včas a zavěšeny u schodů a tribun sešel dolů z paluby. Po jeho rozkazu opatřili se námořníci brněním. Po dalším rozkaze prohlédnuty metací stroje a velké svazky oštěpů, kopí a šípů přineseny a položeny na podlahu spolu s nádobami hořlavého oleje a koši bavlny volně skroucené. A když posléze Ben Hur uzřel tribuna, jak vystoupil na svou plošinu, oblekl se v odění a vytasil se s přilbou a štítem, nebylo lze již pochybovati o významu příprav, i očekával chvíli, kdy dostane se mu největší potupy, kterou přinášelo otroctví.

Ke každému sedadlu byl přidělán řetěz s těžkými pouty. Tato pouta jal se hortator připínati veslařům nad kotníky jda číslo od čísla; veslařům pak nezbývalo než poddati se a zbýti se možnosti, že v případě pohromy mohou vyváznouti.

V kajutě nastalo pak ticho, rušené zprvu toliko hřmotem vesel, otáčejících se v kožených závěsech. Každý muž na lávkách cítil svoji pohanu, Ben Hur však tíže nežli jeho druzi. Byl by se jí rád vyhnul stůj co stůj. Vbrzku poznal podle řinčení pout, kterak náčelník postupuje na své obchůzce. Blížil se po řadě i k němu; zda ho vynechá z vůle tribunovy?

Myšlenku tu lze přičísti buď ješitnosti, nebo sobectví. Jisto je, že se jedna z nich v tu chvíli zmocnila Ben Hura; rozhodně by tím tribun ukázal, že je mu nakloněn. Vzpomněl-li by si na veslaře, hodlaje se pustiti do boje, bylo to důkazem, jak se utvářilo jeho smýšlení – důkazem, že byl mlčky povýšen nad své soudruhy v klopotách, kterýžto důkaz dával by právo k naději.

Ben Hur čekal úzkostlivě. Chvilé vlekly se mu jako věčnost. Po každém rázu veslem mrštil okem po tribunovi, jenž ustrojiv se narychlo, ulehl na lůžko a oddal se odpočinku; tu se veslař číslo šedesát rozhněval sám na sebe a umínil si, tváře se zlostně, že již v onu stranu nepohlédne.

Hortator se blížil. Byl již u čísla prvního – řinkot železných kovů zněl v tu chvíli strašlivě. Konečně došlo na číslo šedesáté! Se zoufalým klidem trhl Ben Hur veslem, uveda je do rovnováhy, a nastavil důstojníkovi nohu. Vtom se tribun pohnul... posadil se... kynul náčelníkovi.

Jaké city ovládaly v tomto okamžiku duši Židovu! Velmožův zrak svezl se z hortatora na Ben Hura, jenž spustiv veslo, cítil, jako by se celá loď kolem něho rozjasnila. Neslyšel nic z toho, co se mluvilo; byl si vědom jen toho, že řetěz visí jako dříve na skobě v jeho sedadle a že náčelník, vrátiv se na své místo, jal se zase bít do zvучné desky, údery paličkou nezněly mu nikdy tak podobny hudbě. Zapíraje se hrudí do rukověti vesla vyplněné olovem, vesloval vší silou – vesloval, až se žerď ohýbala, div nepraskla.

Náčelník přistoupil k tribunovi, a usmívaje se, ukázal na číslo šedesáté.

„Jaká to síla!“ prohodil.

„A jaká to zmužilost,“ divil se tribun. „Perpol! Jest mu lépe bez okovů. Nedávej mu jich už nikdy.“

To praviv, natáhl se opět na lůžko.

Loď plula dále, hnána vesly hodinu za hodinou po vodní hladině ledva větrem zčeřeně. A lidé, nekonající právě služby, spali. Arrius na svém výstupku, námořníci na podlaze.

Jednou... dvakrát... byl Ben Hur vystřídán, ale usnouti nemohl. Tři léta tápal v noci a konečně zasvítl mu v temnotách jasný paprsek! Tři léta bloudil a zmítal se na mořích jako troska, až byl konečně vržen na pevnou zemi. V takové chvíli nemožno spáti. Naděje, sílená tribunovou přízní, unášela jeho myšlenky kamsi do nekonečna. Jak je to podivné, že i přízraky, pouhé to fantomy naší obrazotvornosti, dovedou nás stejně potěšiti jako pravá skutečnost, ale ještě podivnější, že je vidíme před sebou jakoby skutečné. Jsou jako opojný mák, jenž působí, že rozum chvíli odpočívá v karmazínu a purpuru a zlatě, že ho téměř není. Starosti ulevily; domov a jmění jeho rodu byly navráceny; matka a sestra ocitly se zase v jeho náručí: takové byly hlavní myšlenky, které jej v tomto okamžiku učinily šťastnějším než kdy předtím. Že uháněl jakoby na perutích do strašného boje, na to v tuto chvíli ani nevzpomněl. Sny nadějí vykouzlené byly prosty vší pochybnosti. A že byla radost jeho veliká, úplná, nebylo v jeho srdci místa pro pomstu. Messala, Gratus, Řím a všechny ty kruté, náruživé vzpomínky s nimi souvisící byla pouhá přestálá muka pozemského žití, nad nimiž vznášel se vysoko a v míru v říši hvězd.

Hluboká, tma před blízkým úsvitem rozkládá se po vodách a vše dařilo se dobře na Astraee, když z paluby slezl voják, za-

mířiv rychlým krokem na plošinu, kde spal tribun, a vzbudil jej. Arrius vstal, chopil se přilby, meče a štítu, a přistoupiv k veliteli námořníků, zvolal:

„Vzhůru! Do zbraně! Loupežníci jsou nablízku!“ a přešel pak ke schodům klidně.

„Jaký to šťastný muž! Sám Apicius⁵⁵ vystrojil mu hody,“ myslil by o něm člověk mimoděk jej pozorující.

---

55 Hýřil, labužník.

Bitva na moři

Na lodi všecko rázem oživilo. Důstojníci odebrali se na svá stanoviště. Námořníci chopili se zbraní a byli vyvedeni na palubu, ustrojeni stejně jako legionáři. Svazky šípů a náruče oštěpů naneseny na palubu. U hlavních schodů přichystány nádoby s olejem a hořlavé koule, aby se jich ihned mohlo použít. Rozžehnuty byly další svítilny. Vědra naplněna vodou. Záložní veslaři svěřeni strážím a shromážděni před náčelníkem. Dík prozřetelnosti, nalézal se Ben Hur mezi nimi. Nad hlavou slyšel přidušený šramot posledních příprav – slyšel, jak plavci upínají plachtu, rozpínají obranné sítě, vypínají stroje a zavěšují brnění z volovice na bok. Poté rozhostil se opět klid po galeji; klid plný neurčité bázně a očekávání.

Na rozkaz z paluby, oznámený hortatorovi poddůstojníkem, jehož stanoviště bylo na schodech, ustala rázem všechna vesla.

Co to mělo znamenati?

Ze sto dvaceti otroků, přikovaných k lávkám, ani jediný se v duchu netázal po tom. Zápal vlastenecký, ctižádost, vědomí povinnosti nerozněcovaly jejich mysli. Cítili jen záchvěvy strachu, obcházejícího lidi, puzené neodvratně a slepě do nebezpečí. Lze říci za to, že i nejotupělejším, co drželi vesla v rovnováze, zatanulo na mysli vše, co by se mohlo přihoditi, avšak naděje nekynula jim z toho žádná; neboť vítězství utužilo by tím pevněji jich okovy, osud lodi pak byl osudem jejich; kdyby se potopila nebo shořela, byli odsouzeni rovněž k záhubě.

Co se dalo venku, o to hrubě nedbali. A kdo byl onen nepřítel? A což byli-li to přátelé, bratři, krajané? I to bylo možno. Vzhledem

k tomu domyslí se čtenář snadno, proč Římané v takových případech připoutávali nešťastné ubožáky k jejich sedadlům.

Avšak veslaři neměli ani valně kdy obírat se takovými myšlenkami. Šumot jakoby veslujících galejí kdesi vzadu obrátil k sobě pozornost Ben Hurovu a Astraea zakolísala se jako návaem vzbouřených vln. Případlo mu najednou, že je nablízku loďstvo... rejdující loďstvo... hotovící se nepochybně k útoku. Myšlenka tato rozproudila mu krev.

Jiný návěštní rozkaz zazněl z paluby. Vesla se stopila a galeje ujížděla nepozorovaně. Ni zvuku vně, ni zvuku vnitř, ale přesto přece každý mimovolně očekával nenadále náraz; sama loď, zdálo se, že byla vědoma toho, co nastává, a tajíc dech, plazila se skrčena jako tygr.

V takovém postavení nelze počítati času; pročež ani Ben Hur nebyl s to učiniti sobě pojmu o vzdálenosti, kterou ujeli. Konečně zazněla na palubě polnice zvučným, jasným, dlouhým vřeskotem. Náčelník tloukl do ozvučné desky, až řinčela; veslaři nahnuli se vpřed, co nejdále mohli, a ponořivše vesla hlouběji, zabrali pojednou spojenými silami. Galeje, chvějíc se ve svých základech, odpověděla skokem. Jiné polnice na zádi lodi zavřeštěly hlaholem, na přídi pak rozpoutal se všeobecný zmatek. Vtom nastal silný náraz; veslaři před výstupkem náčelníkovým zavravorali, někteří z nich padali na zemi. Loď sjela rychle nazad, a hnala se pak dále neodolatelněji než předtím. Strhla se pronikavá vřava zděšených lidí, přehlušujíc zvučící trouby a drcení i praskot narážejících na sebe těles. Tu Ben Hur ucítil, že cosi bylo přejeto, co se mu pod nohama, pod kýlem, drtilo, rachotilo, tříštilo na kusy, pohružovalo. Muži kolem něho seskupení zírali na sebe udiveně. Vítězný ryk z paluby – římský kloun dobyl vrchu! Koho však moře pohltilo? Kdo to byl, jakého jazyka, jaké národnosti?

Nebylo oddechu, nebylo zastávky! Astraea hnala se dále; a co ujížděla, seběhlo dolů několik plavců, a smočivše bavlněná klubka v nádobách s olejem, podali je kapající soudruhům nahoru na schody: oheň měl rozmnožiti další hrůzy boje.

Pojednou naklonila se galeje na boku tou měrou, že veslaři v nejhořejší řadě stěží se udrželi na svých sedadlech. Rozlehl se opět radostný ryk Římanů, v nějž mísily se i zoufalé výkřiky. Bylať nepřátelská loď zachvácená útočnými háky velkého jeřábu nad přídí se houpajícími, vyzdvížena do vzduchu a pak spuštěna a potopena.

Pokřik vzmáhal se na všech stranách. Vzadu pak a napřed hlučela nevylicitelná vřava. Občas ozval se praskot a vzápětí nato rozlehly se náhlé, zděšené výkřiky, svědčící, že byly jiné lodi přejety a že jejich posádka tone ve víru.

Vítězství nebylo tím ještě úplně docíleno. Chvillemi snášen vchodem z paluby Říman v odění, krvácející neb i zmírající, a položen na podlahu.

Kotouče dýmu, smíšeného s parou a prosyceného zápachem škvařícího se masa lidského, valily se také do kajuty, měnící nejasné světlo ve žlutavou temnotu. Tu Ben Hur jedva dechu popadaje, poznal, že kotouče ty vycházejí z vraku zapálené lodi, jež hoří i s veslaři k lávkám přikutými.

Po všechn ten čas Astraea ujížděla a otáčela se. Náhle se zarazila. Předním veslařům vyrvána vesla z rukou a veslaři smeti ze sedadel. Poté strhl se na palubě zuřivý dupot a na lubech bylo slyšeti praskot lodí o sebe se troucích. Poprvé zanikly údery paličkou nadobro v hrozném lomozu. Lidé klesali na podlahu strachem anebo se ohlíželi, hledající útočiště. Za tohoto záchvatného poplachu vrazilo nebo bylo svrženo lidské tělo střemhlav vchodem do kajuty a dopadlo na podlahu blízko Ben Hura. Spatřil

polonahou postavu, houšť vlasů splývajících z tváří a pod ní štít z pletiva volovicí potaženého – barbara ze severních národů bílé pleti, jež smrt oloupila o kořist a pomstu. Kterak se tam dostal? Strhla jej železná ruka z nepřátelské paluby? – Nikoli, Astraea byla zahákována. Římané bojovali proti nepříteli na své vlastní palubě? Mráz projel mladým Židem: Arrius byl v nebezpečí... snad zápasil právě s vlastním životem. Což kdyby byl zabit? Uchovejž Bůh Abrahamův! Což probuzené sny a naděje měly zůstatí pouhými sny a nadějemi? Což po tom všem neužijí již matky a sestry... dům... domov... svatou zemi? Hluk lomožil nad ním. Rozhlédl se vůkol. V kajutě panoval zmatek. Veslaři ochromeni, ostatní mužstvo pobíhalo zmateně semo tam; toliko náčelník trval nepohnut na svém místě, tepaje nadarmo do ozvučné desky a čekaje na rozkaz tribunův – jsa v červenavé mlze pravým obrazem bezpříkladné a nezlomné kázně.

Klid náčelníkův účinkoval na Ben Hura tou měrou, že mohl opět mysliti. Ctižádost a vědomí povinnosti poutaly Římana k plošině, ale co bylo jemu v tu chvíli do podobných pohnutek? Lávka veslovací byla zajisté místem potupy pro něho. Zemřítí otrokem, komu by vzešel prospěch z oběti té? Povinnost a čest poutaly jej k životu již vzhledem k jeho matce a sestře. Nikdy předtím neviděl je tak živě před sebou jako nyní, any k němu rozpínají ruce; slyšel je, kterak ho úpěnlivě prosí. Zaujat vidinou, chtěl se k nim rozběhnouti, leč učiniv krok – náhle stanul. Žel Bohu, lpěla na něm dosud kletba římského soudu, a proto útěk nebyl by mu nic platen. Na celé širé zemi, jak na souši, tak i na moři nebylo místečka, kde by byl v bezpečí před pravomocí císaře. Jedině kdyby nabyl svobody zákonitým způsobem, mohl přebývati v Judeji a vykonati synovský úmysl, jemuž se chtěl zasvětit. V jiné zemi nechtěl žíti. Čekal na konečné vyproštění ze všeho toho, za něž marně se modlil!

Ale konečně kmitla mu naděje slibem tribunovým. Co jiného byl by velmož mínil? A kdyby dobroděj jeho byl nyní zabít!? Mrtví se nevracejí, aby splnili závazky živých. K tomu nesmí dojít... Arrius neměl umřít. Lépe zahynouti s ním nežli ho přečkati jako galejní otrok.

Ben Hur rozhlédl se kolem znova. Na palubě zuřil dosud boj. Astraea byla dosud obklíčena kolkolem nepřátelskými koráby. Marně snažili se veslaři na lávkách vybaviti se z okovů; vidouce posléze marnost svého úsilí, řvali jako šílenci. Stráž odešla nahoru. Kázeň byla ta tam. Postrach se rozmáhal. Náčelník dosud seděl na své stoličce nepohnutě, jakoby přikován a beze zbraně. Nadarmo tloukl do své desky, kdykoli se na chvíli utišil bitevní lomoz. Ben Hur se po něm ohlédl naposled, pak se rozběhl nahoru, nikoliv aby uprchl, nýbrž aby vyhledal tribuna.

Nepatrná jen vzdálenost dělila jej od schodů do zadního vchodu. Skokem přehoupl se přes ni, a když byl v polovici schodů – dosti vysoko, aby viděti mohl oblohu ohněm krvavě zardělou, lodi po boku galeje, moře poseté loďmi a vraky, rozpoutaný boj kolem lodivodova stanoviště, útočníků mnoho – obhájců málo –, tu poraženy mu byly náhle nohy, i skácel se pozpátku dolů. Když dopadl na podlahu, zdálo se, jako by se zdvihala a lámala na kusy; vtom rozsedla se rázem celá záď lodního trupu, a jako by bylo po celý ten čas číhalo v záloze, vevalilo se do ní moře syčíc a pěníc se a kolem Ben Hura vše se zahalilo tmou a zatopilo vodou.

Jakkoli byl mladý Žid obdařen neobyčejnou silou tělesnou, přece nedostávalo se mu oné mimořádné síly, jíž příroda jinak poskytuje člověku ve chvíli krajního nebezpečí. Byl omámen tmou a vírem a hukotem vody. I dech zatajil v sobě mimovolně.

Nával vody mrštil jím jako třtinou do předu paluby, kde by byl jistě zahynul, nebýti odtoku, způsobeného klesáním lodi. Tak

stalo se, že jej několik sáhů pod hladinou vyvrhlo, i stoupal na povrch spolu s uvolněnými troskami. Vynořuje se, zavadil o cosi a pevně se toho zachytil. Chvilé, co byl pod vodou, zdála se mu celým věkem. Konečně ocitl se na hladině. Dlouhým vdechem naplnil si plíce čerstvým vzduchem, a setřev si vodu z vlasů a očí, vyhoupnul se na prkno, které držel, a rozhlédl se kolem sebe.

Smrt hrozila mu pod vlnami; vynořiv se viděl, že naň číhá i na hladině – a to v mnohonásobné podobě.

Kouř rozkládal se po moři poloprůhlednou mlhou, kterouž tu a tam prosvítala jasně skvoucí tělesa. Pochopil rychle, že jsou to hořící lodi. Bitva trvala dosud, aniž věděl, na čí straně jest vítězství. Chvillemi přejížděly lodi, metajíce stíny na ozářenou plochu. Z tmavých oblaků, v dálavě se černajících, zaléhal k němu praskot jiných lodí do sebe vrážejících. Nebezpečí hrozilo mu z blízka. Čtenář se pamatuje, když se Astraea pohroužila, že na její palubě byla vlastní její posádka a posádka dvou galejí, které se na ni zároveň obořily; všecko mužstvo její bylo strženo v hlubinu. Mnozí z nich vynořili se pospolu na hladinu, a boj, zahájený třebas u vodním víru zhloubi několika sáhů, veden pak dále na téměř prkně neb opoře jakéhokoli druhu. Svírajíce se a zápolíce ve smrtelném zápase, sekajíce a bodajíce mečem anebo kopím, rozvlňovali moře, tu černé jako inkoust, tu rudé ostrou záplavou. Co mu bylo po jich zápase! Byliť vesměs jeho nepřáteli: každý z nich byl hotov zabít jej, by se zmocnil prkna, na němž se plavil. Spěchal dostati se z místa.

V tu chvíli asi zaslechl rychlé rázy vesel a spatřil galeji ujíždějící přímo k němu. Vysoká příď zdála se ještě jednou tak vysokou, a červená záře, obřážející se na jejích pozlacených a vyřezávaných ozdobách, dodávala jí vzezření ohromného živoucího hada. Pod jejím kýlem voda kypěla a stříkala pěnou.

Odbočil rychle, poháněje prkno, jež bylo velmi široké a nemotorné. Čas byl nyní velmi drahocenný – půl vteřiny mohlo jej zachrániti nebo zahubiti. Co se takto zoufale namáhal, vykmitla z vody přílba jako zlatý záblesk, co by rukou dosáhl. Potom vynořily se dvě ruce s roztaženými prsty – velké ruce to byly a silné – takové ruce nepouštějí, uchvátí-li pevně něco.

Ben Hur odrazil od nich všecek poděšen. Vystala nad hladinu přílba a hlava, na níž seděla – pak dvě paže, které jaly se divoce tepati vodu – hlava se otočila a nastavila tvář světlu. Ústa zela do kořán; oči byly otevřeny, ale strnulé, a tvář jevila bezkrvou bledost tonoucího člověka – jak příšerná byla to podívaná! Leč uzřev tu tvář, vykřikl radostí, a když se tonoucí zase již již pohružoval, uchopil za řetízek přílbu pod bradou upínající, a vytáhl je na fošnu.

Muž ten byl tribun Arrius.

Nějakou chvíli vířila a pěníla se voda prudce kolem Ben Hura, nutíc jej napjati veškeru sílu, aby nebyl smeten z fošny a zároveň udržel Římanovu hlavu nad hladinou. Galeje přejela kolem tak těsně, že vesla div těchto dvou lidí nezasáhla. Hnala se rovnou plovcími lidmi, přes hlavy s přílbami i přes hlavy holé, zůstávajíc za sebou toliko prázdnu brázdu lesknoucí se ohněm. Přitlumený praskot a vzápětí po něm hrozný ryk přiměl ochránce, že spustil oči z chráněnce a zase vzhlédl. Srdce zabušilo mu jakous nepoznanou předtím rozkoší: Astraea byla pomstěna.

Boj zuřil dále. Odpor však přiměl ho k útěku. Než kdo byl vítězem? Ben Hur byl si toho vědom, jak velice záleží jeho svoboda a život tribunův na této okolnosti. Podsunul fošnu pod něj, až ho nesla, a pečoval o to, aby se na ní udržel. Rozbřeskovalo se pomalu. Uvítal svítání s pocitem naděje a bázně. Vítězí-li Římané, nebo loupežníci? Je-li vítězství na straně loupežníků, pak je veta po jeho chráněnci.

Posléze rozednilo se úplně; vzduch nepohnul se ani vánkem. Nalevo viděl zemi příliš vzdálenou, než aby jí mohl dosáhnouti. Místy černalo se moře zuhelnělými a někdy i kouřícími se troskami. Daleko před ním plouhala galeje s roztrhanou plachtou, visící na nakloněném ráhnu, a s vesly vesměs nečinnými. Ještě dále rozeznával pohyblivé skvrny, o nichž soudil, že jsou to prchající nebo pronásledující lodi, nebo snad také letící bílí ptáci.

Takto minula hodina. Úzkost jeho se rozmáhala. Nepřijde-li rychle pomoc, Arrius zemře. Chvillemi zdál se již býti mrtev, jak tiše ležel. Ben Hur sňal mu přilbu a pak s větší obtíží krunýř; cítil, že mu srdce slabě bije. Tato známka dodala mu naděje a vytrvalosti. Nezbyvalo mu nic jiného nežli čekati a po zvyku svého národa se modliti.

Arrius přijme Ben Hura za vlastního

Člověk, jenž se topil, přicházejí k sobě, cítí větší bolesti, než jaké zakusil předtím, než byl zbaven vědomí. Tyto bolesti zakusil Arrius, a konečně nabyl k nevýslovné radosti Ben Hurově tolik síly, že mohl mluvit.

Z nesouvislých otázek jako: kde jest a kým a kterak byl zachráněn, pohnutí zabočil k bitvě. Nejistota o vítězství vrátila mu všecku rozvahu a sebevládu, k čemuž nemálo přispěl i dlouhý odpočinek, pokud se mu ho mohlo dostat na vratkém plavidle. Zanedlouho se rozhovořil.

„Naše záchrana,“ počal mluvit, „závisí od výsledku boje. Nyní teprve vidím, co jsi pro mne učinil. S nasazením vlastního života zachránils mi život. Mějž za to mé díky! Ba více: usměje-li se na mne štěstí a vyvázneme-li bez úrazu z tohoto nebezpečí, zahrnu tě přízní, jaká sluší se Římanu, jenž má moc a příležitost osvědčiti svou vděčnost. Ale... ale dlužno vyčkati, prokázal-lis mně svou dobrou vůlí skutečně úsluhu; či vlastně, když mluvím o tvé dobré vůli,“ – váhal –, „rád bych na tobě vymohl slib, abys mi v jistém případě prokázal největší laskavost, jakou muž může prokázati muži... a že mi ji prokážeš, zaruč se mi nyní slibem.“

„Není-li to věc mně nedovolená, učiním tak,“ odvětil Ben Hur.

Arrius klidně odpočíval.

„Jsi opravdu synem Žida Hura?“ otázal se potom.

„Jak jsem ti již řekl.“

„Znal jsem tvého otce...”

Juda přisunul se blíže, neboť tribunův hlas byl slabý – a poslouchal dychtivě – konečně myslil, že uslyší o domově.

„Znal jsem jej a miloval,” pravil Arrius dále.

Nastala zase pomlčka, za níž odvrátilo cosi myšlenku mluvčího od věci.

„Není možná,” ujal se opět slova, „abys ty, jeho syn, nebyl slyšel o Catonovi a Brutovi. Byli to velcí mužové, ještě většími však ve smrti. Umírajíce zůstavili tento zákon: Říman nepřechejž svého štěstí. Dáváš pozor, co mluvím?”

„Zajisté!”

„Zvykem šlechticů římských jest nositi prsten. Zde na ruce mám jeden takový. Vezmi si jej nyní.”

Nastavil ruku Judovi, jenž učinil po jeho žádosti.

„Navleč si jej nyní sám na prst.”

Ben Hur uposlechl.

„Tento klenotek má svůj účel,” pokračoval Arrius. „Mám jmění a peníze. Jsem počítán za bohatého i v Římě. Nemám rodiny. Ukaž ten prsten mému zástupci, jenž vede správu za mé nepřítomnosti; nalezněš jej v letohrádku nedaleko Misena. Rci mu, jak jsi jej nabyl, a žádej cokoli chceš, třeba vše, co má; neodmítne tvé žádosti. Zůstanu-li na živu, lépe se o tebe postarám. Vráťím ti svobodu a navrátím tě domovu a rodině; nebo by ses mohl věnovati povolání, které by se ti nejlépe líbilo. Slyšíš?”

„Nemohu jinak, slyším.”

„Zavaž se mi tedy slibem. Při bozích...”

„Ne, dobrý tribune, jsem Žid.”

„Při svém Bohu tedy nebo způsobem nejsvětějším vyznavačům tvé víry... slib mi, že učiníš, oč tě nyní žádám, a tak, jak ti to řeknu; čekám na tvůj závazek.”

„Šlechetný Arrie, z tvé vážnosti poznávám, že jde o věc nad míru důležitou. Pověz mi dříve, čeho si přeješ.“

„Slíbíš potom?“

„Těžko je vázati se slibem a... požehnán budiž Bůh otců mých! Tamo se blíží loď!“

„Kterým směrem?“

„Od severu.“

„Můžeš uhodnouti její národnost z vnějších známek?“

„Nemohu. Konal jsem službu jen u vesel.“

„Má vlajku?“

„Nevidím žádné.“

Arrius chvíli se odmlčel, jsa patrně hluboko zamýšlen.

„Jede loď stále tímto směrem?“ otázal se posléze.

„Ano.“

„Pátřej nyní po vlajce.“

„Nemá žádné.“

„Ani jiného znamení?“

„Pluje plachtou a má tři řady lávek a ujíždí rychle... toť vše, co mohu o ní říci.“

„Vítězný Říman měl by vztyčeno mnoho vlajek. Je to asi nepřátelská loď. Poslyš nyní,“ pravil Arrius opět zvažněv, „poslouchej, dokud mohu mluvit. Je-li to galeje loupežnická, jsi bezpečen životem, nedají ti sice svobody; posadí tě třebas opět k veslu, ale nezabijí tě. Já však...“

Tribun se zajíkl.

„Perpol!“ mluvil odhodlaně dále. „Jsem příliš stár, než abych snesl pohanu. Pověz jim v Římě, kterak Quintus Arrius, jakož se sluší římskému tribunovi, zahynul se svou lodí uprostřed válečné vřavy. To chci, abys učinil! Ukáže-li se galeje loupežnickou lodí, svrhni mne z prkna a utop mne. Slyšíš? Přísahaj, že tak učiníš.“

„Nebudu přísahati,“ odvětil pevně Ben Hur, „aniž učiním, čeho žádáš. Zákon, jehož mi předem dlužno poslouchati, tribune, uvalil by na mne zodpovědnost za tvůj život. Vezmi si zase svůj prsten,“ – sňal si pečetidlo z prstu –, „vracím ti jej i všechny tvé sliby, z nichž by mi byl vzešel prospěch, kdybys vyvázl z tohoto nebezpečí. Rozsudek, jenž mne poslal na galeje, učinil mne otrokem, a přece nejsem otrokem; rovněž nejsem propuštěncem. Jsem syn Izraelův a v tuto chvíli aspoň vlastním pánem. Vezmi si zase svůj prsten.“

Arrius setrval v nehybnosti.

„Ty nechceš?“ pokračoval Juda. „Nikoli z hněvu ani z jakéhokoli vzdoru, leč proto, abych se zhostil nepřijatelného závazku, vrhám dar tvůj v moře. Viz, tribune!“

Mrštil prstenem v hlubinu a Arrius slyšel šplíchnutí, ale nepodíval se.

„Jednal jsi zpozdivle,“ pravil, „zpozdivle v takovém postavení, v jakém jsi. Co se týče smrti, nejsem závislý na tobě. Život jest vláknem, které mohu přetrhnouti bez tvé pomoci; a učiním-li tak, kam se ty poděješ? Lidé na smrt odhodlaní volí ji raději z ruky jiného, protože duše, jak řekl Plato, bouří se proti myšlence na zhoubu vlastní rukou; toť vše. Je-li to loď loupežnická, je veta po mně. Můj úmysl je pevný. Jsem Říman. Zdar a čest jsou vrcholem všeho. Ale tobě jsem chtěl prospěti; tys však nechtěl! Prsten byl jediným svědectvím mé vůle platné v těchto okolnostech. Je veta po nás obou. Umru lituje, že mi vítězství a sláva byly vyrvány; ty budeš žít, abys umřel o něco později, lituje, že jsi pro svoji pošetilost nemohl vykonati svých povinností vůči matce a sestře. Je mi tě líto.“

Ben Hur poznával nyní následky svého činu, ale proto se přece jeho rozhodnutí nezměnilo.

„Za ta tři léta poroby, tribune, byls ty první, jenž na mne laskavě shlédl. Ne, ne! Byl to přec ještě někdo jiný.“

Hlas mu selhal a oči mu zvlhly; spatřilť před sebou zřetelně, jako by to bylo včera, obličej mladíka, který jej posilnil douškem u staré studnice nazaretské.

„Alespoň byls ty první,“ ujal se opět slova, „jenž se mne zeptal, kdo jsem; a jakkoli, když jsem natáhl ruku a zachytil tě smyslů zba-veného a již již tonoucího, tanulo mi na mysli, že bys mi v oné bídě mnohonásobně mohl prospěti, nevyplynul přece ten čin jedině ze sobectví; věř tomu, prosím, tím spíše, že vím, jak mi praví Bůh, že cílů, o nichž sním, lze se dopracovati toliko prostředky spravedlivými. Poněvadž tu jde o mé svědomí, raději bych umřel s tebou, než abych se stal tvým vrahem. Můj úmysl je rovněž pevný jako tvůj; kdybys mi, tribune, nabízel celý Řím, a kdyby byl tvůj, abys jej opravdu mohl dáti darem, neusmrtil bych tě. Tvůj Cato a Brutus byli pouhými dětmi proti Hebrejovi, jehožto zákona Žid musí šetřiti.“

„Ale já tě o to prosil...“

„Ani tvůj rozkaz by mne neoblomil. Toť mé poslední slovo.“

Oba se náhle odmlčeli.

Ben Hur pohlížel toužebně k přijíždějící lodi, kdežto Arrius spočíval na vraku netečně, se zamhouřenýma očima.

„Víš jistě, že je to nepřítel?“ optal se Ben Hur.

„Domnívám se tak,“ zněla odpověď.

„Zastavila se a vysazuje z lubu člun.“

„Vidíš její vlajku?“

„Což není jiného znamení, po němž by se uhodlo, je-li to římská loď?“

„Je-li to římská loď, má na vrcholu stěžně přílbu.“

„Bud' zmužilým: vidím přílbu.“

Arrius nebyl ještě přesvědčen.

„Plavci v malém člunu loví z vody trosečníky. Loupežníci nejsou tak milosrdní.“

„Možná, že potřebují veslařů,“ namítl Arrius, vzpomněv si snad na doby, kdy za takovým účelem sám zachraňoval tonoucí.

Ben Hur pozoroval velmi bedlivě každý pohyb neznámých.

„Lod' se zase rozjíždí,“ pravil.

„Kam?“

„Zde napravo od nás je galeje, kterou jsem považoval za opuštěnu. Neznámá ta lod' čelí k ní. Již k ní přiráží. Teď přecházejí lidé na její palubu.“

Tu otevřel Arrius oči; klid jej opustil.

„Děkuj svému Bohu,“ pravil k Ben Hurovi, pohlédnuv na galeje, „děkuj svému Bohu, jako děkuji já svým mnohým bohům. Loupežníci by onu lod' potopili, nikoli zachránili. Po tomto skutku a po přílbě na stožáru poznávám Římany. Vítězství jest moje. Štěstí mi přálo. Jsme zachráněni. Kývej rukou... volej na ně... ať rychle přijdou. Budu duumvirem, a ty? Znal jsem tvého otce a miloval jsem ho. Byl skutečně knížetem. Naučil mě, že Žid není barbarem. Vezmu tě s sebou. Přijmu tě za svého syna. Vzdej díky svému Bohu a zavolej plavce. Rychle! Třeba lupiče pronásledovat. Ani jediný nesmí vyváznout. Upozorni je, ať si pospíší!“

Juda vztyčil se na prkně, a kyna rukou, volal, co mu hrdlo stačilo; posléz obrátil k sobě zřetel plavců v malém člunu a brzy potom ocitli se v něm.

Arrius uvítán na galeji se všemi poctami, příslušejícími hrdinovi, jemuž Fortuna tak přála. Odpočívaje na pohovce na palubě, poslouchal líčené mu podrobnosti o konci bitvy. Když byli všichni trosečníci, udržující se nad vodou, zachráněni a ukořistěná lod' bezpečně opatřena, rozvinul znova velitelskou vlajku a šel k severu, aby dostihl loďstva a dokonal vítězství. Padesát korábů, přijíždějících průlivem dolů, střetlo se včas s prchajícími piráty a potřelo je do jednoho. K dovršení tribunovy slávy zajato dvacet nepřátelských galejí.

Vrátiv se z výpravy, Arrius byl srdečně přivítán na přístavní hrázi v Misenu. Mladík jej provázející upoutal k sobě záhy pozornost tamějších přátel Arriových; a tribun byv tázán, kdo to jest, jal se slovy co nejvroucnějšími vyprávěti historii o své záchraně a uváděti cizince, opomíjeje bedlivě všeho, co se vztahovalo k dřívějšímu běhu jeho života. Dopověděv, zavolal k sobě Ben Hura, položil mu ruku laskavě na rameno a pravil:

„Milí přátelé, tento zde jest mým synem a dědicem, kterého znejte pod mým jménem, poněvadž se uváže v můj majetek, ač dají-li bozi, že nějaký zanechám. Prosím vás všechny, abyste ho milovali, jako milujete mne.“

Jakmile okolnosti dovolily, utvrzeno přijetí za syna i před zákonem. A tímto způsobem dostál hodný Říman slovu, jímž se zavázal Ben Hurovi, a uvedl jej šťastně do vladařova světa. Za měsíc po návratu Arriově slaveno armilustrum⁵⁶ s největší okázalostí v divadle Scaurově. Po jedné straně budovy byla vystavena na odív vítězná znamení vojenská, mezi nimiž nejvíce vynikalo a nejvíce vzbouzelo obdiv dvacatero přídí doplněných příslušnými aplustry, které byly v celosti vyříznuty z tolikéž galejí; nad nimi pak skvěl se tento nápis, čitelný ze sedadel všech osmdesáti tisíc diváků:

V ZÁLIVU EURIPSKÉM NA PIRÁTECH
DOBYTY
QUINTEM ARRIEM, DUUMVIREM.

---

56 Výroční slavnost vojenská na Aventině.

Ben Hur vrátí se na Východ

Děj uvádí nás nyní v měsíc červenec léta Páně dvacátého devátého a do Antiochie, tehdejší královny Východu a po Římě nejmocnějšího, ne-li nejlidnatějšího města na světě.

Soudí se, že marnotratnost a prostopášnost onoho věku vznikla v Římě a odtud rozšířila se po císařství; že mravy velkých měst byly jen odleskem mravů hlavního města na Tibeře. O tom lze pochybovati. Zdá se spíše, že poražení působili na špatný vývoj povahy vítězovy. V Řecku našel jen zdroj zkaženosti; tak i v Egyptě; a kdo se zabere ve studium tohoto předmětu, zavře knihy, jsa přesvědčen, že znemravňující proud směřoval z Východu na Západ a že právě město Antiochie, jedno z nejstarších sídel asyrské moci a nádhery, bylo hlavním semenišťem zhoubného proudu.

Dopravní galeje veplula z modré hladiny mořské do ústí řeky Oronta. Bylo dopoledne. Vedro bylo nemalé, nicméně však meškali na palubě všichni, kdož mohli použítí té výhody – mimo jiné i Ben Hur.

Za pět let dospěl mladý Žid úplné mužnosti. Ačkoli bílá plátěná říza, kterou měl na sobě, zakrývala poněkud jeho postavu, přece jen nemohla zastříti úplně krásný jeho vzrůst. Přes hodinu seděl ve stínu plachty a za tu dobu pokusilo se několik spolucestujících zapřístí s ním rozmluvu, ale nadarmo. Odpovědi jeho na jejich otázky zněly krátce, ač vážně zdvořile, proneseny byvše latinou. Čistá mluva, vybroušené chování, jeho zamlklost dráždily tím více jejich zvědavost. Kdo si ho bystřeji prohlédl, pozoroval ihned nesrovnalost mezi jeho způsoby, jež vynikaly nenuceností a uhla-

zeností patricije, a některými známkami jeho osoby. Jeho paže byly nepoměrně dlouhé; a když se něčeho nablízku zachytil, aby mohl lépe odporovati kolísání lodi, nebylo lze nepovšimnouti si hmatu jeho rukou a jich patrné síly; a tím se stalo, že ke zvědavosti, kým jest, družilo se neustále přání poznati podrobnosti jeho života. Jinými slovy: jeho vzezření nelze vyličiti lépe než slovy: „Ten by mohl vyprávěti!“

Cestou sem zastavila se galeje v jednom z přístavů kyperských, kde na ni vstoupil Hebrej zevnějšku velmi ctihodného, klidný, málomluvný, otcovský. Ben Hur osmělil se a vznesl naň několik otázek; odpovědi dobyly si jeho důvěry a protáhly se v dlouhou rozmluvu.

Náhoda tomu chtěla, když galeje z Kypru dorazila do zátoky řeky Orontes, že dva jiné koráby, které byla již uzřela na moři, setkaly se s ní a vepluly současně s ní do řeky; a výjždějice takto, vytyčily obě příchozí lodi malé vlajky barvy jasně žluté, o jichž významu se na galeji vyslovovaly různé domněnky. Posléze obrátil se jeden z cestujících ke ctihodnému Hebrejovi, žádaje za poučení v této věci.

„Ano, znám význam těchto vlajek,“ odtušil; „neznamenají národnost, nýbrž jsou pouhými odznaky vlastníka.“

„Má ten vlastník mnoho lodí?“

„Ano.“

„Znáte ho?“

„Obchodoval jsem s ním.“

Cestující hleděli na mluvčího, jako by ho vybízeli, aby pověděl více. Ben Hur poslouchal s napětím.

„Žije v Antiochii,“ pokračoval Hebrej svým klidným způsobem. „Že je náramně bohat, je nejen předmětem všeobecné pozornosti, ale i závesti, a hlasy o něm kolující nebývají vždy lichotivé. V Jeruzalémě žil kdysi kníže z prastaré rodiny, jménem Hur.“

Juda krotl v sobě vzrušení, ale srdce rozbušilo se mu rychleji.

„Kníže ten býval kupcem, máje výtečné vlohy k obchodu. Založil mnohé podniky; některé sahaly až daleko na východ, jiné na západ. Ve velkých městech měl poboční závody. Závod v Antiochii vedl muž, o němž někteří pravili, že býval rodinným služebníkem; jmenoval se Simonides, dle jména Řek, ve skutečnosti však byl izraelitou. Pán utonul na moři. Než obchod jeho provozován dál s nemenším zdarem. Za nějaký čas přikvačilo neštěstí na rodinu. Jediný syn knížete, téměř dospělý, pokusil se zabít prokurátora Grata na ulici v Jeruzalémě. Pokus málem by se byl zdařil; o pachateli pak nebylo vidu ani slechu od té doby. Ba římský vztek zachvátil všechny dům... nikdo toho jména nezůstal na živu. Jejich palác byl zapečetěn a jest nyní hnízdem holubů. Jmění bylo zabaveno. Vše, o čem bylo lze se dopídit, že jest vlastnictvím Hurů, šmahem bylo zabaveno. Prokurátor vyhojil si ránu zlatou masťou.“

Cestující se smáli.

„Což myslíš, že si ponechal zabavený majetek?“ ozval se jeden z nich.

„Povídá se tak,“ odvětil Hebrej; „vypravuji toliko to, co a jak jsem to slyšel. Avšak dále: Simonides, který byl zástupcem a jednatelem knížete v Antiochii, počal zanedlouho potom obchod na vlastní vrub a za dobu neuvěřitelně krátkou vyšinul se nad všecky obchodníky ve zdejších městě. Následuje příkladu pánova, posílal karavany až do Indie, a na moři má teď tolik galejí, že by postačilo na královské loďstvo. V ničem prý se nepotká s neúspěchem. Velbloudi jeho nehynou leč sešlostí věkem; lodi prý se mu nikdy nerozkotávají; kdyby hodil třísku do řeky, vrátila by se mu zlatá.“

„Jak dlouho dařilo se mu takto?“

„Necelých deset let.“

„Měl asi dobré podmínky k takovému úspěchu.“

„Ano, říká se, že prokurátor zmocnil prý se jenom majetku knížete, který byl právě nasnadě, jako skotu, domů, pozemků, lodí a různého jiného zboží. Peněz se nedopátral, ačkoli jich byly naschráněny ohromné sumy, jak se domníval, neboť se byl Simonida dvakrát v pěti letech zmocnil a podrobil ho mučení.“

Juda svíral provaz, jehož se držel, drtivou silou.

„Vypravuje se dále, že prý člověku tomu nezůstalo v celém těle zdravé kosti. Když jsem ho viděl naposledy, seděl v lenošce opřen o polštáře jako beztvárný mrzák.“

„Tak ho zmučili?“ zvolalo několik posluchačů najednou.

„Choroba nebyla by zůstavila takové zrůdnosti. Avšak trýzeň tato neměla naň účinku. Vše, co měl, náleželo mu dle zákona a užíval toho dle zákona – nic více na něm si nevymučili. Teď už ho nepronásleduje nikdo. Vymohl si svolení k obchodu, podepsané samým Tiberiem.“

„Vsázím se, že za ně zaplatil pěknou částku.“

„Tyto lodi náleží jemu,“ vykládal dále Hebrej, poznámky si nevšimnuv. „Mezi jeho plavci panuje zvyk, že když se potkají, navzájem se pozdravují vztyčením žluté vlajky na znamení šťastné plavby.“

Vypravovatel se odmlčel.

Když dopravní loď ocitla se již v proudu samé řeky, promluvil Juda na Hebreje:

„Jak se jmenoval pán toho obchodníka?“

„Ben Hur, kníže jeruzalémský.“

„Kam se poděla rodina knížete?“

„Hoch byl poslán na galeje. Myslím, že jest mrtev. Neboť kdo jest odsouzen na galeje, vytrvá obyčejně na živu pouze rok. O vdově a dceři nebylo ani slechu; ti pak, kteří vědí cos o jich osudu, nemluví o tom. Zahynuly bezpochyby v kobkách některé z věží, jež straší všude při judejských cestách.“

Juda zamířil k stanovisku lodivodovu. Ponořen v myšlenky, jedva že si povšiml břehů řeky, osázené od moře k městu nad pomyšlení krásnými sady všeho syrského ovoce a vinné révy, popínající letohrádky bohaté jako v Neapoli. Nepozoroval ani korábů nekonečným počtem kolem plujících, ani neslyšel zpěvu a volání plavců buď pracujících, buď se veselících. Obloha skvěla se sluneční září, rozlévající se parným teplem po vší nádherné krajině; nikde stínu, leč nad jeho životem.

Na březích Oronta

Když se blížili k městu, spěchali cestující na palubu, aby se tu pokochali pohledem nádherné podívané. Ctihodný žid, čtenáři již uvedený, byl předním mluvčím.

„Řeka teče odtud na západ,“ ujal se slova. „Pamatuji se, že kdys omývala podval hradeb; jsouce římskými poddanými, žili jsme v míru, a jako vždy v takové časy, dařilo se obchodu velice; nyní zaujímají nábřežní sklady a loděnice celý břeh řeky. Tuto,“ – pravil Juda, ukazuje k jihu –, „jde hora Casius – nebo jak zdejší lidé rádi říkají, pohoří Orontské – zdravící svého bratra Amna na severu; mezi nimi pak rozkládá se rovina Antiošská. Dále v pozadí jsou Černé hory, odkud královskými vodovody přiváděna sem nejčistší voda, napájející žíznivé a skrápějící vyprahlé ulice. Tamější lesy jsou pustinou, plnou ptactva i zvěři.“

„Kde jest jezero?“ zeptal se kdosi.

„Tam na severu. Přeješ-li si je viděti, snadno se tam dostaneš buď koňmo, nebo raději po lodce, neboť je spojeno přítokem s řekou.“

„Dafnin hájí!“ odpovídal třetímu tazateli. „Nikdo nedovede jej vylíčiti; ale střež se ho! Byl založen a dokonán Apollonem. Dlí v něm raději než na Olympu. Lidé jdou se tam podívat – jenom jednou – a nedostanou se již odtamtud. Je přísloví, kterým jest řečeno vše: „Lépe býti červem a pásti se na Dafniných moruších než královým hostem.““

„Tedy mi radíš, abych se mu vyhnul?“

„Ó, nikoli! Jdi si tam, chceš-li. Každý tam jde: cyničtí filozofové, dospívající hoši, ženy i kněží... všichni tam chodí. Jsem přesvěd-

čen, že tam půjdete všichni, a proto vám chci raditi. Nenajímejte si bytu ve městě – to by byla ztráta času, ale odeberte se hned do vsi na kraji háje. Cesta jde tam zahradou pod prškami vodometů. Ctitelé boha a jeho penejské panny vystavěli město a v jeho podloubích a pěšinách a tisícerých útulcích nalezněš povahy a zvyky a vůně i vnady jinde nemožné. Avšak hle, městskou hradbu! To jest arcidílo Xereovo, mistra hradebního stavitelství.“

Zraky všechněch obrátily se směrem ukazujícího prstu.

„Tato část zbudována z rozkazu prvního Seleukovce. Za tři sta let splynula úplně se skalou, na níž spočívá.“

Opevnění zasluhovalo takové chvalořeči. Vysoká, mohutná stavba s četnými smělymi výstupky zatáčela se k jihu do nedohledna.

„Je zesílena čtyřmi sty bašt,“ pokračoval Žid, „z nichž každá je vodní nádržkou. Díváte-li se nad hradbu, vidíte v dáli, jakkoli je vysoká, dva vrchy; to jsou soupeřící hřebeny Sulpiovy. Stavba na nejzazším je tvrz, kde po celý rok leží posádkou římská legie. Naproti ní tamto vypíná se chrám Jupiterův a pod ním průčelí legátova sídla – palác plný úřadoven, a přece pevnost, o niž rozbil by se dav, neuškodiv ani tolik jako jižní vítr.“

V tuto chvíli jali se plavci kasati plachtu; tu zvolal Hebrej se zápaľem:

„Hle, vy, kteří nenávidíte moře, a vy, kteří jste vázáni sliby, připravte se ke kletbám a k modlitbám! Onen most, přes nějž běží silnice do Seleukeie, označuje mez plavby. Co lodi vyloží k další dopravě, odnášejí tam velbloudi. Nad mostem začíná ostrov, na němž Calinicus vystavěl si nové město, spojiv je se starým městem mostem o pěti velkých obloucích tak pevných, že se jich zub času ani dost málo nedotekl. O hlavním městě mohu vám říci jen tolik, že si budete po celý život pokládati za štěstí, že jste je viděli.“

Mezitím, co domluvil, loď se otočila a blížila se zvolna k nábřeží pod hradbou, poskytujíc ještě lepší podívanou na ruch panující v těchto místech a při řece. Posléze vyhozeno lanoví, vesla vytažena a cesta skončena.

Ben Hur vystoupiv z lodi, vyhledal ctihodného Hebreje.

„Dovol, abych tě ještě na okamžik obtěžoval, nežli ti dám sbohem.“

Muž uklonil se na znamení souhlasu.

„Tvoje vypravování o obchodníkovi podráždilo mou zvědavost tou měrou, že bych jej rád poznal. Nazvals jej Simonidem?“

„Ano. Je Žid řeckého jména.“

„Kde jej lze zastihnouti?“

Hebrej pohlédl zostra na tazatele prve, než odpověděl.

„Rád bych ti uspořil pokoření. Nepůjčuje peněz.“

„A já si jich nehodlám vypůjčit,“ usmál se Ben Hur zchytralosti druhého.

Muž vztyčil hlavu a rozvažoval chvíli.

„Člověk by se domníval,“ odtušil pak, „že nejbohatší kupec v Antiochii má obchodní dům přiměřený jeho jmění; avšak chceš-li ho zastihnouti ve dne, dej se podle řeky k onomu mostu, pod nímž bydlí v budově, která vypadá jako podporný přístavek hradby. Předě dveřmi jest veliké přístaviště, pokryté neustále přicházejícími a odcházejícími náklady. Loďstvo tam zakotvené jest jeho majetkem. Nemůžeš ho minouti.“

„Díky tobě!“

„Provázej tě pokoj našich otců!“

„I tebe!“

Poté se rozešli. Na nábřeží udělil Ben Hur rozkazy dvěma poličními nosičům, kteří nesli jeho zavazadla.

„Do tvrze,“ pravil, z kteréhožto nařízení bylo lze souditi, že má co činiti s vojenskými úřady.

Dvě velké ulice, pravým úhlem se protínající, dělily město na čtvrti.

Podivná, nesmírná budova, Nymfeum řečená, vypínala se na rohu jedné z nich, směřujíc k severu a jihu. Když nosiči zabočili za roh a na jih, podivil se nově příchozí, ač přijel právě z Říma, velkoleposti ulice. Napravo i nalevo byly paláce a mezi nimi vztahovalo se do nekonečna dvojité mramorové sloupořadí, dělící od sebe zvláštní cesty pro chodce, dobytek a vozy, stíněné klenbou a ochlazované vodotrysky bez přítrže tekoucími.

Ben Hur nebyl v takové náladě, aby se těšil z tohoto divadla. Příběh o Simonidovi nedal mu pokoje. Dospěv k Omfalu – pomníku o čtyřech obloucích zšíří ulic, ozdobenému skvostnými obrazy, jež byl sám sobě postavil Epifanes, osmý Seleukovec – změnil najednou svůj úmysl.

„Dnes večer již nepůjdu do tvrze,“ pravil k nosičům. „Dovedte mne do khanu nejblíž u mostu, přes který jde silnice do Seleukeie.“

Hlouček se otočil a Ben Hur octl se zanedlouho v krčmě prostranné a vzdálené od mostu, co by dohodil kamenem. Probděl celou noc na střeše tohoto domu. V duši se zaměstnával myšlenkou:

„Konečně dovím se čehos o domově... o matce... a o drahé malé Tirze. Jsou-li ještě živы, najdu je.“

Dotaz k Simonidovi

Nedbaje o město, vyhledal Ben Hur nazítří časně ráno dům Simonidův. Ocimbuřenou branou dostal se do řady nábrežních skladišť a odtud proti řece vírem čilého šumu a ruchu k seleukejskému mostu, pod nímž stanul, rozhlížeje se kolem.

Tam byl pod samým mostem kupcův dům, pevná stavba z netesaného trachytu; nejevíc žádný sloh podobala se vsutku, jak ji byl popsal cestující na lodi, podpornému přístavku hradby, k níž se přimykala. Dvojími v průčelí velkými dveřmi chodilo se na nábreží. Několik otvorů silně zamřížovaných pod vrchním okrajem sloužilo za okna. Ze skulin vyrůstal plevel, a místy byly kameny jinak holé potaženy černým mechem.

Dveře byly dokořán otevřeny. Jedněmi dopravováno zboží dovnitř, druhými opět ven; spěch nad spěch jevil se v každém hnutí.

Na nábreží byly hromady zboží všelijak zabaleného a zabeného, a hloučky otroků po pás svlečených chvátaly sem i tam, pilně pracující.

Pod mostem kotvilo celé loďstvo galejí, z nichž jedny nakládaly, druhé vykládaly. Žluté vlajky vlály se všech stožárových vršin. Z loďstva a nábreží a z korábu na koráb přecházeli obchodní nevolníci hlučnými proudy.

Nad mostem za řekou vystupovala z kraje vody hradba, nad níž strměly podivné římsy a věže císařského paláce, zabírajícího každíčkou stopu ostrova, o němž stala se zmínka v Hebrejově líčení. Leč jakkoli byl po nejedné stránce zajímavý, přece si ho Ben Hur sotva povšiml. Tu konečně doufal, že uslyší o matce a sestře –

ač býval-li Simonides vskutku otrokem otce jeho. Přizná tento muž onen poměr? Přiznati jej bylo tolik jako vzdáti se bohatství a svrchovanosti v obchodě, jevíci se tak okázale na nábreží i na řece, a což pro obchodníka ještě více vážilo, zastaviti se na dráze uprostřed podivuhodných úspěchů a vydati se opět samovolně v otroctví. Pouhý pomysl na takový dotaz zdál se býti náramnou opovážlivostí. Takový dotaz, zbavený diplomatického obalu, zněl vlastně: „Jsi mým otrokem; dej mi vše, co máš, i – sebe.“

Než Ben Hur čerpal sílu ke schůzce z přesvědčení o svých právech a z naděje všechno jeho srdce ovládající. Byla-li pravdiva pověst, kterou slyšel, náležel Simonides jemu se vším, co měl. Na jmění mu vpravdě ničeho nezáleželo. Když zamířil s odhodlanou myslí ke dveřím, umínil si: „Ať mi poví o matce a Tirze, a já mu dám svobodu, nežádaje účtů.“

Směle vešel do domu.

Dům vypadal vnitř jako prostranné skladiště, kde bylo v odměřených prostorech a v pečlivém pořádku složeno a nakupeno všeliké zboží. Ačkoli tam bylo šero a dusno, lidé měli se přece k dílu velmi čile a tu i tam viděl dělníky s pilami a kladivy, kterak robí bedny na náklad. Dal se chodníkem mezi narovnaným zbožím divě se, jak mohl býti otrokem jeho otce muž, o jehož nevšedním nadání bylo všude tolik důkazů? A byl-li, do které třídy náležel? Pakli byl Židem, zda byl synem nevolníkovým? Byl-li dlužníkem, anebo synem tohoto? Byl odsouzen a prodán pro krádež? Takové a podobné myšlenky hlavou mu kolující nebyly nijakž na újmu účty k obchodníkovi, účty, o níž nabýval vědomí přes tu chvíli jasnějšího.

Konečně přistoupil k němu muž a zeptal se ho:

„Čeho si přeješ?“

„Rád bych mluvil s kupcem Simonidem.“

„Pojď za mnou tudy.“

Četnými uličkami mezi složeným zbožím došli posléze ke scho-
dům. Vystoupiv po nich, octl se Ben Hur na střeše skladiště a před
budovou, jíž nelze případněji popsat než jako menší kamenný
dům vystavěný na druhém, neviditelný z přístaviště dole, a vy-
vstávající západně od mostu pod širým nebem. Střecha, obehnaná
nížkou hradbou, vypadala jako terasa, jež k nemalému jeho údivu
skvěla se květinami; dům seděl jako na bobku v bohatém okolí, po-
dobal se hladkému čtverhrannému balvanu, proraženému toliko
dveřmi v průčelí. Čistá pěšina běžela ke dveřím, jsouc lemována
keři perských růží v plném rozkvětu. Dýchaje lahodnou růžovou
vůni, Ben Hur kráčel za průvodcím.

Na konci zatmělé chodby vnitř domu stanuli před porozhrnu-
tou oponou. Muž zvolal:

„Cizinec přeje si mluvit s pánem.“

Jasný hlas zazněl v odpověď:

„Nechť vstoupí ve jméno božím.“

Komnatu, do níž byl uveden, byl by Říman nazval svým atriem.
Stěny rozděleny na pole, každé pole bylo rozřaděno na příhrady
jako nynější kancelářská skříň a v každé příhradě plno archivých
svazků s nápisy, vesměs časem a potřebou zahnědlých. Mezi poli
a nad i pod nimi byly dřevěné lišty kdysi bílé, nyní však žlutavé
jako smetana a vyřezávané vzorem ku podivu spleťtým. Nad
vlysem z pozlacených kulí pnul se strop na způsob pavilonu, až
se vydul v bání, posázenou sterými tabulkami z fialové slídy, pro-
pouštějícími hojně světla mile k odpočinku pozývajícího. Podlaha
byla pokryta šedými pokrývkami tak tlustými, že přichozímu
nohy napolo se do nich bořily a jeho kroků nebylo slyšeti.

V pokoji bylo v přísvitě viděti dvě osoby: muže spočívajícího
v křesle s vysokým opěradlem a širokými lenochy, vycpaném

kyprými polštáři, a po jeho pravici dívku před časem v ženu vyspělou, nakloněnou na opěradlo křesla. Spatřiv je Ben Hur cítil, že se mu čelo nalévá krví; ukláněje se jednak z úcty, jednak proto, aby nabral chladnosti, neznamenal, jak muž sedící v křesle, sotva jej zahlédl, vztáhl ruce, a jak se všecek zachvěl a zalekl, kteréžto hnutí rovněž rychle pominulo, jak vzniklo. Když pozdvihl oči, uzřel ty dva v témž posedu a postoji; toliko ruka dívčina byla se svezla z opěradla a ležela zlehka na rameni mužově; oba zírali na něj upjatě.

„Jsi-li kupec a Žid Simonides,“ – Ben Hur se pozamlčel –, „tu pokoj Boha našeho otce Abrahama budiž s tebou a – s tvou rodinou.“

Poslední slova svědčila dívce.

„Jsem Simonides, o němž jsi se zmínil, a rodným právem Žid,“ odpověděl muž hlasem mimo obyčej zvučným. „Jsem Simonides a Žid a opětuji tvůj pozdrav s přáním zvěděti, kdo jsi.“

Ben Hur díval se a poslouchaje, žasl; vidělt místo mužské postavy zdravě zaokrouhlené jenom beztvárný trup, zapadlý v hlubinách podušek a zahalený prošívanou řízou z tmavého hedvábu. Z trupu vynikala hlava královského tvaru a souměru – ideální hlava státníka a dobyvatele – hlava široká u spodu a vyklenutá v čele, jakou by byl vytvořil Angelo pro Caesara. Bílé vlasy splývaly řídkými kadeřemi přes bílé obočí, a proto zdály se tím černějšími oči zářící jimi jako chmurná světla. Obličej byl bledý a silně prostoupen vráskami zvláště pod bradou. Jinými slovy, hlava a obličej svědčily o muži, který by spíše pohnul světem, nežli by svět dovedl pohnouti jím – o muži, který by spíše desetkrát podstoupil muky, jež ho zkrušily na beztvárního mrzáka, než by zasténal, neřkuli se přiznal; o muži, který by obětoval život, ale nikdy účel anebo zásadu; o muži, který se narodil obrněn a je zranitelný jedině

v lásce. K muži tomuto vztáhl Beh Hur ruce otevřené a dlaněmi vzhůru obrácené, jako by nabízel pokoj, zároveň ho žádaje.

„Jsem Juda, syn Ithamara, poslední hlavy domu Hurova a knížete jeruzalémského.“

Kupcova pravice nebyla skryta pod rouchem – dlouhá vyzáblá ruka, znetvořená patrně bolestí. Sevřela se pevně; ostatně neprozrazovalo nic, co se děje v jeho duši; z ničeho nebylo lze souditi překvapení neb účast. Odpověděl toliko klidným hlasem:

„Knížata jeruzalémští čisté krve jsou vždycky vítáni v mém domě; buď mi i ty vítán. Podej mladému muži sedadlo, Estero.“

Dívka vzala křeslo nablízku stojící a přinesla je Ben Hurovi. Když se vzpřímila, setkaly se jich zraky.

„Pokoj našeho Pána s tebou,“ pravila skromně. „Posaď se a odpočiň.“

Když zaujala opět své místo za křeslem, neměla potuchy o účelu jeho návštěvy. Bystrozrak ženin nesahá nikdy tak daleko: jde-li o věc jemnějšího citu, jako jest útrpnost, milosrdenství, soustrast, tu to uhodne; a v tom právě spočívá rozdíl mezi ní a mužem, jenž potrvá dotud, dokud bude přirozeností přístupna takovým citům. Měla jen za to, že přišel s nějakou ranou života, kterou bylo třeba zahojiti.

Ben Hur nepřijal nabídnutého sedadla, nýbrž řekl uctivě:

„Prosím dobrého mistra Simonida, aby mne nepovažoval za vetřelce. Přijížděje včera proti řece, doslechl jsem, že znal mého otce.“

„Znal jsem knížete Hura. Byli jsme spolčeni v některých podnicích, dovolených obchodníkům, kteří těží ze zemí za mořem i za pouští. Ale sedni si, prosím tě – a ty Estero, přines vína mladému muži. Nehemiáš mluví o synu Hurovu, jenž vládl kdysi polovicí Jeruzaléma; starý rod, velmi starý, na mou věru! Již za časů Mojží-

šových a Josuových našli někteří z nich milost před očima Hospodinovým a dělili se o čest s oněmi knížaty. Není ani možná, aby jejich přímý potomek odmítl číši ze sudu pravé révoviny sorecké, uzrálé na jižních úbočích hebronských.“

Zatím nežli domluvil, stála již Ester před Ben Hurem se stříbrným pohárem nalitým z vázy, stojící na stole poodsunutém od křesla. Podávala mu píti se sklopenou tváří. Dotekl se zlehka její ruky, odstrkuje ji. Jejich oči opět se střetly; tu si povšiml, že jest malá, nedosahujíc mu výškou ani k rameni, leč velice roztomilá a půvabné, sličné tváře s očima černýma a nevýslovně lahodnýma. Jest laskava a hezká jako Tirza, kdyby byla na živu. Ubohá Tirza! Poté pravil nahlas: „Ne, tvůj otec... ač je-li tvůj otec?“ odmlčel se.

„Jsem Ester, dcera Simonidova,“ odvětila důstojně.

„Tu, sličná Estero, nebude mi tvůj otec, až uslyší, co dále řeknu, pokládati za zlé, že váhám nyní přijmouti jeho víno znamenité jakosti; neméně doufám, že nepozbudu milosti před tvýma očima. Postůj zde u mne okamžik!“

Oba otočili se jako společným hnutím ke kupci.

„Simonide!“ pravil Ben Hur. „Nežli můj otec zemřel, měl osvědčeného služebníka tvého jména a mně bylo řečeno, že tím mužem jsi ty!“

Bylo znáti, že zkroucené údy pod řízou náhlé sebou trhly, vyzáblá ruka pak zaťala se v pěst.

„Estero, Estero!“ zvolal muž přísně. „Sem pojd', ne tam, jako že jsi dítě své matky a moje... sem pojd', pravím, ne tam!“

Dívka hleděla z otce na hosta a postavila pak pohár na stůl a přistoupila poslušně ke křeslu. Ve tváři obličejely se jí zřetelně úžas a nepokoj.

Simonides vztáhl levici, a vloživ ji do její ruky, laskavě na jeho rameni spočívající, pravil beze všeho vzrušení:

„Stykem s lidmi jsem zestaral... zestaral jsem předčasně. Byl-li ten, jenž ti pověděl, o čem jsi se zmínil, přítelem znajícím běh mého života a neposuzoval-li ho nemilosrdně, přesvědčil tě zajisté, že nemohu důvěřovati lidem. Bůh izraelský pomozí tomu, kdo nucen na sklonku života tolik vyznati! Moje láska náleží jen nemnohým, avšak této zde každou cévou svého srdce. Z nich tato duše –“ povznesl ruku držící jeho levici ke rtům způsobem, jemuž nebylo možno neporozuměti – „byla mi ve zlý čas oddána beze všeho sobectví a jest mi útěchou tak milou, že bych umřel, kdyby mi byla odňata.“

Ester sklonila hlavu, až se dotýkala lícem jeho tváře.

„Druhá moje láska žije toliko v paměti; o ní mohu ještě říci, že jest jako požehnáním božím obdařena srdcem tak šlechetným, že by stačilo pojeti v sebe celou rodinu, kdybych,“ – hlas mu změkkl a rozechvěl se – „kdybych jen věděl, kde jest...“

Ben Hurovi zarděla se tvář. Pokročiv ke křeslu vzkřikl vášnivě:

„... moje matka a sestra! Och, mluvil jsi o nich!“

Ester povznesla hlavu, jako by byl ten výkřik svědčil jí; než Simonida zmocnil se zase klid a odpověděl chladně:

„Vyslechni mne do konce. Poněvadž jsem, co jsem, a kvůli milovaným bytostem, o nichž jsem se zmínil, žádám – a požadavku tomu náleží právem přední místo –, prve než přistoupím ke tvému dotazu vzhledem k mému poměru ke knížeti Hurovi, abys mi podal důkazy o tom, kdo jsi. Máš nějaká písemná svědectví? Či přivedeš mi svědky osobně?“

Požadavek byl jasný a právo k němu nepopíratelné.

Ben Hur se začervenal, sepal ruce, zajíkl a odvrátil se rozpačitě. Simonides naléhal na něj.

„Důkazy, důkazy, pravím! Postav se přede mne... vlož mi je do rukou!“

Ale Ben Hur neodpovídal. Nebylť se nadál toho požadavku a nyní, když jej uslyšel, vstoupila mu poprvé na mysl strašlivá pravda, že tři léta na galejích zbavila ho všech důkazů o jeho totožnosti; matka a sestra zmizely a kromě nich nevěděla o něm a neznala ho živá duše. Měl sice mnoho nových známých, ale to bylo vše. Kdyby byl Quintus Arrius býval přítomen, co by byl mohl říci, nežli kde jej našel a že věří jeho ujištění, že jest Hurův syn? Ale chrabrý římský námořník byl mrtev, jak budeme ještě vyprávěti. Judu tížila osamělost už předtím; v tuto chvíli pak ranilo jej neblahé to vědomí do nejhlubších útrob. Stál zaražen se sepjatýma rukama a odvrácenou tváří. Simonides s účastí sledoval jeho bol a čekal mlčky.

„Mistře Simonide,“ pravil posléze, „mohu ti jen vyprávěti běh svého života, i prosím, abys zatím úsudku nevynášel; račiž mne tedy laskavě vyslechnouti.“

„Mluv,“ odtušil Simonides, jsa nyní vskutku pánem situace, „mluv i vyslechnu tě tím ochotněji, že jsem ti neupíral, že nejsi tou osobou, za kterou se pokládáš.“

Ben Hur jal se potom líčiti děje svého života, spěšně sic, ale s citem, který je zdrojem vší výmluvnosti; ježto pak je známe až do té doby, kdy přistal v Misenu spolu s Arriem, vracejícími se z vítězné výpravy z Egejského moře, uvedeme jen další jeho vypravování.

„Můj dobrodinec těšil se z lásky a důvěry císařovy, jenž ho zahrnul počtami a odměnami. Obchodníci z východu přispěli rovněž velkolepými dary a Arrius zbohatl tak, že zámožností převyšoval římské boháče. Může-li však Žid zapomenouti na své náboženství? Nebo na své rodiště, je-li jím svatá země našich otců? Dobrý ten muž přijal mě za vlastního podle zákonných předpisů; já pak jsem se mu vděčil, jak jsem mohl: žádný syn nebyl nikdy tak poslušen

otce jako já jeho. Byl by měl rád ze mne učence; v umění, filozofii, v krasomluvě, v řečnictví byl by mi opatřil nejslavnější učitele. Nevyhověl jsem jeho domluvám, poněvadž jsa Žid, nemohl jsem zapomenouti na Hospodina Boha nebo na slávu proroků nebo na město, založené na pahorcích Davidem a Šalamounem. Och, tážeš se, proč jsem vůbec přijímal dobrodiní od Římana? Miloval jsem ho; podruhé měl jsem za to, že jeho pomocí domohu se vlivu, který by mi někdy podal možnost odhaliti roušku, zastírající osud mé matky a sestry; a kromě toho všeho vedla mě ještě jiná pohnutka, o níž zmíním se jen potud, že mě tou měrou ovládala, že jsem se zasvětil zbraním, usiluje osvojiti si vše, co zdálo se mi platně přispívati k důkladné znalosti válečnictví. Namáhal jsem se v palestrách a cirkách městských a neméně i v táborech; a v nich dobyl jsem vždy zvučného jména, nikoli však jména svých otců. Věnce, jichž jsem dobyl – mnoho jest jich na hradbách letohradu u Misena –, dostal jsem vesměs jakožto syn duumvira Arria. Mezi Římany jsem znám jen jako jeho syn. Ubíraje se pevně za svým tajným cílem, odejel jsem z Říma do Antiochie; hodlám totiž provázeti konzula Maxentia na výpravě, kterou strojí proti Parthům. Jsa mistrem v ovládnutí všeliké zbraně, chci teď nabýti vyšších vědomostí, abych mohl voditi do pole celé voje. Konzul přijal mě za člena své vojenské družiny. Ale včera, když naše loď dostihla Oronta, vepluly s námi jiné dvě lodi, na nichž vlály žluté vlajky. Od spolucestujícího a krajana z Kypru zvěděl jsem, že koráby ty náležejí Simonidovi, přednímu kupci antiošskému; pověděl nám též, kým je ten kupec a o jeho podivuhodném úspěchu v obchodě; o jeho loďstvech a karavanách a o jich cestách tam i sem; a nevěda, že mne zajímá věc mnohem více než ostatní posluchače, pravil, že Simonides je Žid a bývalý služebník knížete Hura; a ani to nezamlčel, jakých ukrutností dopustil se Gratus a za jakou příčinou.“

Po té zmínce svěřil Simonides hlavu a dcera skryla svou tvář na jeho šíji, jako by mu pomáhala zatajiti city v něm vířící a svou vlastní hlubokou soustrast. Kupec však ihned pozdvihl oči a řekl jasným hlasem:

„Poslouchám.“

„Ó, dobrý Simonide!“ pravil pak Ben Hur, popořed krok a vkládaje všecku svou duši do slov. „Vidím, že nejsi přesvědčen a že posud stojím ve stínu tvé nedůvěry.“

V kupcově tváři nepohnula se ani brva, jako by byla mramorová, a jazyk zůstal němý.

„A rovněž jasně vidím, jak těžké jest mé postavení,“ mluvil Ben Hur dále. „Všecky své římské poměry mohu dokázati; třeba mi jen odvolati se na konzula, nyní hosta městského vladaře; ale nemohu dokázati, čeho ty na mně žádáš. Nemohu dokázati, že jsem syn svého otce. Ti, kdož mi v té věci mohli prospěti... jsou, bohužel – mrtvi nebo ztraceni.“

Zakryl si obličej rukama.

Ester povstala, a vzavši odkázanou číši, pravila:

„To víno jest z kraje, ježž všichni tolik milujeme. Napij se, prosím tě.“

Hlas zněl tak lahodně jako hlas Rebečin, když podávala pítí u studnice nedaleko města Náchora; znamenav, že má oči slzami zalaty, napil se a odvětil:

„Dcero Simonidova, tvé srdce je samá dobrota a milosrdná jsi, že jí poděluješ rovněž cizince jako svého otce. Budiž požehnána naším Bohem! Děkuji ti.“

Potom obrátil se zase ke kupci:

„Poněvadž nemám důkazu, že jsem syn svého otce, upouštím od toho, nač jsem se tebe tázal, Simonide, a odejdu, abych tě déle neobtěžoval; jenom to budiž mi ještě dovoleno podotknouti, že nebylo mým úmyslem doléhati na tebe, aby ses navrátil ve slu-

žebnost aneb abys mi vydal počet ze svého jmění; buď jak buď, byl bych řekl, co pravím nyní: že všechno, co jest ovocem tvé práce a tvého ducha, náleží tobě; užívej toho po libosti. Mně z toho netřeba ničeho. Když hodný Quintus, můj druhý otec, vyplul na cestu, která byla jeho cestou poslední, zůstavil mě dědicem bohatým jako knížete. A proto vzpomeneš-li mne zas, pamatuj na tuto otázku, která – přísahám při prorocích a Jehově, tvém i mém Bohu – byla stěžejní příčinou toho, že jsem sem přišel: Co je ti známo... co mi můžeš říci o mé matce a o mé sestře Tirze... která by byla krásou a roztomilostí právě jako tvá dcera, potěchou tvého života, ne-li tvým životem! Och! rci, co víš o nich?“

Esteře perlily se slzy po lících, než muž trval na svém. Posléze odušil jasným hlasem:

„Pravil jsem, že jsem znal knížete Ben Hura. Pamatuji se, že jsem slyšel o neštěstí, které stihlo jeho rodinu. Vzpomínám hlubokého dojmu, jehož jsem pocítil při neblahé zprávě té. Ten, jenž uvalil takovou bídu na vdovu mého přítele, není nikdo jiný než ten, jenž za týmž účelem tak krutě obořil se na mne. Půjdu dál a povím ti, že jsem pilně pátral po tom, co se stalo s rodinou, ale – nemohu ti o nich ničeho říci. Jsou ztraceny.“

Ben Hur všecek zdrcen touto zvěstí zaúpěl zhluboka.

„Tu... tu jest opět veta po naději!“ pravil, přemáhaje své city. „Jsem zvyklý klamům. Prosím za odpuštění, že jsem tě obtěžoval; a způsobil-li jsem ti mrzutost, promiň ji pro můj zármutek. Nyní nezbývá mi leč pomsta. Měj se dobře!“

Došel opony, otočil se a řekl ještě zkrátka:

„Díky vám!“

„Pokoř provázejž tebe,“ odpověděl kupec.

Ester vzlykajíc nebyla mocna slova.

A tak odešel Ben Hur.

Simonides a Ester

Sotvaže se opona za Ben Hurem shrnula, zdálo se, jako by se Simonides probudil ze spánku. Tvář se mu vyjasnila, chmurný lesk očí jeho změnil se v blýskot. I pravil vesele:

„Ester, rychle zazvoň!“

Přistoupivši ke stolu, zazvonila na služebnický zvonek.

Jedno z polí ve stěně se odsunulo i objevil se vchod, jenž propustil muže, kterýž obešel stůl a stanul před kupcem, pozdraviv jej lehkou úklonou:

„Malluchu, sem... blíže... ke mně,“ pravil pán velitelsky. „Mám pro tebe úkol, který za všech okolností musíš splnit. Nuže, slyš! Právě sestupuje do skladiště jistý mladý muž... velký, slušný a oblečený po izraelsku; stopuj ho nad stín věrněji, a posílej mi každý večer zprávu o něm, kde jest, co dělá a v jaké společnosti mešká; a vyslechněš-li jeho hovory nejza pozorován, oznam mi je slovo od slova spolu se vším, co by přispělo k jeho poznání, s jeho zvyky, zámysly, životem. Rozumíš? Jdi rychle...! Stůj, Malluchu; vzdálí-li se z města, následuj ho... a pamatuj si, Malluchu, že jest mým přítelem! Dá-li se s tebou do řeči, tož mu řekni, co se ti právě zdá nejvhodnějším, jen to ne, že jsi v mé službě; o tom ani slůvka. Nuže pospěš si!“

Muž pozdravil jako předtím vzdáliv se.

Poté mnul si Simonides vyzáblé své ruce a usmál se.

„Jaký máme dnes den, dcero?“ zvolal rozradostněn. „Jaký máme dnes den? Chci si jej zapamatovati, neboť je předzvěstí velkého štěstí! Viz, a podívej se a směj se, směj, Ester, a pověz mi to!“

Nálada tato zdála se jí nepřírozenou. Jako by prosila, aby jí dal výhost, odpověděla zkormouceně:

„Běda mi, otče, zapomenu-li tohoto dne!“

Ruce mu sklesly a brada padnuvši na prsa ztratila se v tenkých masných záhybech, skládajících jeho spodní tvář.

„Díš pravdu, dcero má!“ pravil nevzhlédnuv. „Dnes je dvacátý den čtvrtého měsíce. Dnes je tomu právě pět let, co moje Ráchel, tvá matka, padla a zemřela! Odesli mne tehdy domů zohaveného, jak mne vidíš dnes, a ona všechna sklíčena zemřela zármutkem. Och, mně zdála se býti chumáčkem kamfiru na vinicích engadských! Sebral jsem svou myrhu se svým kořením... Uložili jsme ji na osamělém místě... do hrobu do hory vytesaného. Nikoho není nablízku. Avšak zanechavši mne v mrákotách, zanechala mi i světélko, které se lety zesílilo v ranní záři.“

Vztáhl ruku a položil ji dceři na hlavu. „Milý Bože, jak ti děkuji, že v mé Esteře žije nyní opět ztracená moje Ráchel!“

Vzpřímiv se poté pravil:

„Je venku jasno?“

„Bylo, když sem přišel ten mladík.“

„Rci tedy Abimelechovi, nechť přijde a dopraví mne do zahrady, odkud vidím řeku a lodi, i povím ti pak, drahá Estero, proč před chvilkou srdce moje radostí tolik plesalo jako srnce na kořenné pastvě.“

Na znamení zvonce dostavil se sluha a k jejímu rozkazu vysunul křeslo, opatřené za tím účelem kolečky, z pokoje na střechu spodního domu, kterou kupec nazval zahradou. Mezi růžemi a podle záhonů menších květín, vypěstovaných vesměs s neobyčejnou péčí, leč nyní nepovšimnutých, zavezen na místo, odkud měl výhled na palácové střechy ostrova, na most ztrácející se v dáli na druhém břehu a na řeku pod mostem, hemžící se loďmi,

plujícími semo tam v tetelících se paprscích ranního slunce po zčeřené vodě.

Tu jej sluha ponechal s Esterou o samotě.

Hlučné pokřikování dělníků nevyrušovalo jej nikterak, aniž dupot lidí po podlaze mostu téměř nad jeho hlavou; byt' to zvuky tak známé jeho sluchu jako divadlo jevící se před ním jeho zraku, a proto si jich nevšímal leč jako známek slibujících zisk.

Ester opřela se o lenoch křesla, a hladíc mu bezděčně ruku, čekala, až promluví.

Posléze svým způsobem promluvil klidně, zmocniv se sebevlády.

„Díval jsem se na tebe, Estero, za řeči onoho mladíka i domníval jsem se, žeš mu nakloněna.“

Sklopila oči a odvětila:

„Míníš-li tím, že jsem mu věřila, pak máš pravdu, otče!“

„Po tvém zdání je tedy zmizelým synem knížete Hura?“

„Nu – a není?“

Zajíkla se.

„A copak, Estero?“

„Byla jsem ti služkou, otče, od té doby, co Hospodin Bůh povolal k sobě mou matku; dlíc po tvém boku, slyšela a viděla jsem, jak jsi moudře jednal se všelijakými lidmi, honícími se za ziskem, svatými i nesvatými; i pravím nyní, není-li onen mladík vskutku knížetem, kterým se býti zdá, že ošemetnost nehrála nikdy přede mnou tak dobře úlohu spravedlivé pravdy.“

„Při slávě Šalamounově, dcero, mluvíš vážně. Věříš, že tvůj otec býval služebníkem jeho otce?“

„Pokud jsem dobře rozuměla, tázal se na to jako na věc, o níž jen slyšel.“

Nějakou chvíli těkaly oči Simonidovy bezděčně mezi plujícími jeho loďmi. Posléze pravil:

„Milá, dobrá Estero! Máš pravou židovskou prozíravost a domnívám se, že na tvoje léta máš síly dost, abys snesla smutný tento příběh. Pročež dej pozor a já ti povím o sobě a o tvé matce a o mnohých věcech, týkajících se minulosti tobě neznámé, kteráž ani ve snech se ti nezjevila – o věcech, jež jsem zatajil Římanům mukami mne pronásledujícím pro naději a tobě, aby tvá povaha vyrostla k Hospodinu rovně jako rákos ke slunci... Narodil jsem se v hrobce – v údolí Hinómském na jižní straně Sionu. Otec můj a matka byli hebrejští nevolníci, pěstitelé fíků a oliv, rostoucích s mnohými révy vinnými v královské zahradě u samého Síloy; jako chlapec pomáhal jsem jim v práci té... Byli z třídy služebností na vždy vázané. Prodali mne knížeti Hurovi, tehdy po králi Herodesovi nejbohatšímu muži v Jeruzalémě. Ze zahrady poslal mě do obchodního skladiště v Alexandrii v Egyptě, kde jsem dospěl v muže. Sloužil jsem mu šest let, načež sedmým rokem nabyl jsem dle Mojžíšova zákona svobody.“

Ester tleskla radostně rukama.

„Och, nejsi tedy služebníkem jeho otce?“

„Jen poslyš, dcero. Za oněch časů pak byli v síních chrámových zákoníci, kteří vedli prudké hádky o to, že děti lidí na vždy služebností vázaných vstupují ve stav svých rodičů; ale kníže Hur byl muž spravedlnosti milovný ve všech věcech a vykladač zákona podle nejpřísnější sekty, ačkoli z ní nebyl. Pravil, že jsem zaprodaným hebrejským služebníkem v pravém smyslu velikého zákonodárce, a propustil mne na svobodu listem pečetí stvrzeným, ježž mám dosavad.“

„A moje matka?“ zeptala se Ester.

„Dovíš se všeho, Estero, jen dočkej chvíle! Až ti všechno vypovím, shleďáš, že bych byl mohl snáze zapomenouti na sebe nežli na tvou matku... Když moje služebnost vypršela, přišel jsem do Jeruzaléma na slavnost Pesach. Byl jsem hostem u svého pána. Měl jsem ho rád a prosil jsem ho, aby mne dále zaměstnával. Svolil, i sloužil jsem mu zase sedm let, avšak jen jakožto najatý syn izraelský. Jsa jeho zástupcem, vedl jsem dopravu zboží na moři po lodích a na zemi po karavanách na východ do Sus a Persepole i dále ještě do zemí hedvábu. Byly to cesty nebezpečné, milá dcero, avšak požehnání Hospodinovo spočívalo na všem, co jsem podnikal. Přinášel jsem domů knížeti značné užitky a sobě bohatší vědomosti, bez nichž nebyl bych mohl provést úkoly, které mi pak připadly... Jednou byl jsem hostem v jeho domě v Jeruzalémě. Do pokoje vešla služka s nakrájeným chlebem na podnose. Přistoupila nejprve ke mně. To jsem poprvé spatřil tvou matku a zamiloval si ji a odnesl ji s sebou v skrytosti srdce. Zanedlouho nadešla chvíle, kdy jsem požádal knížete, aby mi ji dal za ženu. Řekl mi, že jest nevolnicí na věčné časy, ale kdyby si přála, že ji propustí na svobodu, aby se mi zavděčil. Splatila mi lásku láskou, ale jsouc šťastna tam, kde byla, odmítla svobodu. Prosil a domlouval jsem, přicházejí zas a zase v dlouhých přestávkách. Říkala neustále, že vejde se mnou v manželství, stanu-li se jejím druhem v nevolnictví. Náš otec Jakub sloužil ještě jednou sedm let za svou Ráchel. Zda jsem nemohl učiniti totéž? Ale tvá matka stála na svém, že se musím státí tím, čím jest ona, a dáti se u věčnou služebnost. Odešel jsem tedy, ale vrátil jsem se! Pohleď, Estero, pohleď sem...”

Natáhl lalok levého ucha.

„Nevidíš-li jizvu po šídle?“

„Vidím,“ odtušila, „a vidím, kterak jsi miloval moji matku!“

„Jak jsem ji miloval, Estero! Byla mi více než Sulamit zpívajícímu králi; byla sličnější, neposkvrněnější; byla studnicí živé vody

a tokem libanonským. Když pak jsem i já pána požádal, postavil mne před soudce a přivedl ke dveřím a vbodl šídlo svým uchem do veřeje, i byl jsem jeho služebníkem na věky. Tak jsem dobyl si Ráchely! Nic nerovnal se lásce mé k ní!“

Ester sklonivši se políbila jej, i trvali oba v hlubokém mlčení, vzpomínající mrtvé.

„Můj pán utonul na moři, a to bylo první hoře, jež mne stihlo,“ mluvil dále kupec. „Byl smutek v jeho domě a také v mém, zde v Antiochii, tehdejším mém bydlíšti. A nyní dej pozor, Estero! Když dobrý kníže zahynul, postoupil jsem již v hodnosti na hlavního správce, jemuž svěřeny správa a dozor nade vším jeho majetkem. Sud', jak mne miloval a jak mi důvěřoval! Spěchal jsem do Jeruzaléma podati vdově zprávu o výsledcích své činnosti. Ponechala mne v hodnosti prvního správce. Dal jsem se do práce s plíí tím větší. Obchod kvetl a rozmáhal se rok od roku. Deset let minulo od té doby. Pak přišla rána, o níž jsi slyšela z úst tohoto mladíka... nehoda, jak to nazval, potkavši prokurátora Grata. Říman prohlásil to za pokus vraždy na něm spáchaný. Pod záminkou povolení z Říma zabavil sám pro sebe nesmírné jmění vdovy a dětí. A nepřestal na tom. Aby nemohl býti rozsudek zvrácen, odstranil všechny, jichž se týkal. Od onoho neblahého dne až po den dnešní byla rodina Hurova ztracena. Syn, ježž jsem viděl jako dítě, byl odsouzen na galeje. O vdově a dceři je domněnka, že byly vrženy do některého z četných žalářů judejských, které, jakmile se zavrou za odsouzení, jsou jako zatarasené a zapečetěné hroby. Vymizely z paměti lidské, jako by je bylo moře pohltilo. Nezvěděli jsme ničeho o jich osudu, ba nezvěděli jsme ani, jsou-li vůbec mrtvy.“

Oči Esteriny zaroseny byly slzami.

„Tvé srdce je dobré, Estero, tak dobré, jak bývalo srdce tvé matky, i modlím se, aby se mu nedostalo toho osudu, jaký namnoze

bývá údělem dobrých srdcí: aby nebylo rozdeptáno nemilosrdníky a zaslepci. Ale slyš dále. Odebral jsem se do Jeruzaléma na pomoc své dobrodějce a byl jsem jat v městské bráně a odvečen do hlubokých kobek hradu Antonie. Proč, zvěděl jsem teprve, když přišel Gratus sám a žádal na mně peněz domu Hurova věda, že po našem židovském zvyku směnném jsou uloženy na mé úpisy v rozličných tržištích světa. Naléhal na mne, abych je přepsal na jeho řád. Odepřel jsem. Měl domy, pozemky, lodi a movité jmění těch, jimž jsem sloužil, jich peněz však neměl. Věděl jsem, že s pomocí boží budu moci zničeného jmění opět nabýti. Nevyhověl jsem proto žádostem tyranovým. Dal mě mučiti; trval jsem nezlomně na svém, i propustil mě posléze na svobodu, ničeho nezískav. Vrátil jsem se pak domů a začal znovu jménem Simonida Antiošského místo knížete Hura Jeruzalemského. Víš to také, Estero, jak se mi dařilo, jak miliony knížete vzrostly zázračně v mých rukou. Víš, když jsem po třech letech zavítal do Caesareji, jak jsem byl jat a Gratem podruhé mučen, jenž chtěl na mně vynutiti přiznání, že mé peníze a zboží jsou podrobeny zabavovacímu jeho rozkazu. Víš, že mu selhalo jako poprvé. Zlomen všecek na těle, přišel jsem domů a shledal, že moje Ráchel umřela ze strachu o mne a ze zármutku. Hospodin, náš Bůh byl se mnou, a já jsem zůstal živ. Od samého císaře koupil jsem si osvobození od daní a povolení k tržbě po všem světě. Dnes – veleben budiž Bůh, jenž oblaka učinil sobě za trůn a na větrech se projíždí! – Dnes, Estero, co zůstalo v mých rukou, jakožto správce, rozmnožilo se na tolik hřiven⁵⁷, že by stačily obohatiti i samého cézara.“

Vypjal hrdě hlavu, oči jejich se střetly. Četli v nich navzájem své myšlenky.

---

57 Hřivna (talent) – starořecká peněžní hodnota – 6000 drachem. Hřivna stříbra rovnala se as 4250 korunám, hřivna zlata 10 hřivnám stříbra.

„Co počítáš s tím pokladem, Estero?“ tázal se, zraků nesklopiv.

„Milý otče,“ odpověděla tichým hlasem, „zdá se, že se o něj přihlásil před chvílkou pravý vlastník.“

Pohled jeho tkvěl posud na jejích očích.

„A ty, mé dítě? Tebe mám učiniti žebračkou?“

„Což nejsem, otče, jeho nevolnicí, poněvadž jsem tvé dítě? A o kom bylo napsáno: ‚Síla a čest jsou jejím rouchem, a radovati se bude, až přijde čas?‘“

Záblesk nehynoucí lásky vyjasnil mu tvář, když pravil:

„Bůh osvědčil mi dobrotu mnohým způsobem... Ale ty, Estero, ty jsi nejkrásnějším projevem jeho přízně.“

Přivinul si ji na prsa a políbil ji mnohokrát.

„Poslyš teď,“ ujal se opět slova jasnějším hlasem –, „poslyš teď, proč jsem byl dnes ráno tak vesel. Když onen mladík předstoupil přede mne, zdálo se mi, že v něm vidím jeho otce za švarné mladosti. Toužil jsem po tom, pozdraviti jej. Cítil jsem, že dnové mých zkoušek jsou spočteny a námaha moje skončena. Jedva jsem se přemohl, že jsem nevykřikl. Již již chtěl jsem ho vzíti za ruku, ukázati mu výtěžek, jehož jsem se dodělal, a říci: ‚Hle, vše to je tvé! A já jsem tvůj služebník, připraven učiniti tobě místo.‘ A tak bych byl učinil, Estero, tak bych byl učinil, ale v tu chvíli šlehlo mi mozkiem tré myšlenek a zadrželo mě. Musím míti jistotu, že je synem mého pána – to byla první myšlenka; je-li tomu tak, pak třeba poněkud poznati jeho povahu. Pomni, Estero, kolik lidí z těch, kdo se boháčů narodili, je takových, že v jejich rukou je bohatství toliko kletbou.“

Odmlčel se. Zaťal ruce a hlas povýšil se mu samým rozhorlením. „Estero, uvaž, jakých muk bylo mně podstoupiti ze strany Římanů – ba i Grátových: nelítostní padouši, kteří vykonávali jeho rozkazy poprvé a naposled, byli Římané, a ti všichni vysmívali se mi stejně,

slyšíce mě křičeti! Uvaž jen, kterak zlomené mé tělo po léta vláčelo se u vědomí ztráty své síly tělesné! Vzpomeň své matky v jejím osamělém hrobě, zdrcené na duši, jako jsem zdrcen já na těle. Vzpomeň strastí rodiny mého pána, je-li živa, a jak ukrutně byla odklizena, pakli je mrtva! Uvaž to vše a rci mi pro lásku nebes, dcero, nemá-li v odvetu za to vytéci krev? Neříkej, co říkají někdy kazatelé... neříkej, že pomsta náleží Hospodinu! Neprovádí svou vůli, zasazuje rány právě tak jako osvědčuje lásku? Nejsou jeho bojovníci četnější jeho proroků? Nezní jeho zákon: oko za oko, zub za zub? Och, po všECKA ta léta snil jsem o pomstě a modlil se za ni a osnoval ji a kojil se trpělivostí ze vzrůstu svého obchodu, pomýšleje a těše se nadějí, jako Bůh žije, že si někdy zakoupím trest pro pachatele bezpráví! A když mladík, zmíniv se o svém cviku a zběhlosti ve zbrani, řekl, že se tak učil z nadšení pro věc, nazval jsem v duchu účel ten ještě za jeho řeči: Pomsta...! A to, Estero, byla ta – třetí myšlenka, která mi spoutala jazyk a dodala neoblomnosti, co ke mně mluvil, a rozveselila mě, když odešel.“

Ester hladila mu zvadlé ruce a pravila, jako by její duch spěl s duchem jeho kupředu za výsledky:

„On odešel. Zdali přijde opět?“

„Ano. Věrný Malluch jde s ním a přivede ho sem, až budu připraven.“

„A kdy to bude, otče?“

„Velmi záhy! Domnívám se, že jsou všichni svědkové jeho mrtvi. Žije však jeden, který ho pozná dojista, a dokáže, je-li skutečně synem mého pána.“

„Jeho matka?“

„Nikoli, dcero, zavolám svědka proti němu. Až do té doby zůstavme řízení to Hospodinu! Jsem již unaven! Zavolej Abimelecha.“

Ester zavolala sluhu, načež doprovodila otce domů.

24

Dafnin háj

Když Ben Hur vykročil z velkého skladiště, tížila ho myšlenka, že zas o jeden rozmnožila se řada nezdarů, s nimiž byl se již setkal, pátraje po své rodině. A myšlenka ta byla tím tíživější, čím dražším se mu zdál cíl pátrání. Všecka jej obestírala pocitem svrchované opuštěnosti na zemi, která měrou silnější než co jiného přispívá k tomu, že duše pozbývá nadobro zájmu pro život.

Prodral se lidmi a hromadami zboží za okraj přístaviště a chladivé stíny, zatemňující hlubokou řeku, dolehly na něj pokusem.

Líný proud zdál se zastavovati a čekati na něj.

Na odpor kouzlu blýskl mu myslí výrok spolucestovatelův: „Lépe býti červem a pásti se na moruších Dafniných nežli býti královým hostem.“

Otočiv se krácel rychle podle přístaviště a vrátil se do khanu.

„Cesta k Dafně?“ podivil se sluha, když naň Ben Hur vznesl tuto otázku. „Což jsi tam ještě nebyl? Nu, přičti si dnešek za nejšťastnější den svého života. Cesty se minouti nemůžeš! Nejbližší ulice vlevo směrem k jihu vede přímo na horu Sulpia, ověncenou oltářem Jupiterovým a amfiteátre. Jdi touto cestou, až dospěješ ke třetí příčné ulici, známé jako Herodesovo sloupořadí. Odboč pak vpravo a jdi starým městem Seleukovců ke bronzovým branám Epifanovým. Tam začíná silnice k Dafně... Opatrujtež tě bohové!“

Narůdiv ještě stručně, co se má státi s jeho zavazadly, vydal se Ben Hur na cestu.

Sloupopřadí Herodesovo snadno nalezl. Odtud ke kovovým branám proplétal se pod nepřetržitým mramorovým podloubím davem smíšeným z lidí všech kupeckých národů na zemi.

Bylo as ke čtvrté hodině ranní, když prošel branou, octl se v průvodu na pohled nekonečném, jenž ubíral se do proslulého háje. Silnice byla rozdělena na zvláštní cesty pro pěší, pro jezdce a pro povozy, a tyto cesty zase na zvláštní dráhy pro ty, kteří přicházeli, a pro ty, kdož odcházeli. Meze těchto cest byly vytčeny nízkým prolamovaným zábradlím, prostoupeným velikými podstavci, z nichž na mnohých trčely sochy. Podle cesty napravo i nalevo táhly se široké obruby trávníku pečlivě pěstovaného, kde tu a tam stály skupiny dubů a planých smokvoní, a letohrádky révou popjaté ku pohodlí unavených, jichž na oné straně, kterou se odcházelo, bývalo vždy dosti. Chodníky pro pěší byly vydlážděny červeným kamenem a cesty pro jezdce vysypány bílým pískem pevně zvaleným, ale ne do takové tvrdosti, aby se kopyta koní a kola těžkých vozů odrážela od něho ozvěnou. Úžasný byl počet a rozmanitost činných vodomětů, vesměs to dary králů sem zavítavších a po nich pojmenovaných. Tato velkolepá silnice běžela něco přes čtyři míle z města jihozápadně ku branám háje.

Jsa zmítán skličujícími pocity, Ben Hur sotva pozoroval královskou štědrost, jež se zračila v úpravě této cesty. Rovněž si zprvu ani hrubě nevšímal davu jdoucího s ním. S podobnou netečností zachoval se i k ruchu všude panujícímu. Jsa hluboce ponořen v myšlenky, neměl mimo to, ať pravdu díme, ani dost málo samolibosti Římana, přicházejícího do provincií přímo od slavností, vířících den jako den okolo zlatého sloupu postaveného Augustem, jakožto střediska světa. Nebylo možno, aby provincie překvapily takového návštěvníka něčím novým anebo vynikajícím. Používal spíše každé příležitosti, aby se dostal rychleji vpřed lidem, krácejícím pro něho příliš

liknavě. Docházeje Herakleie, předměstské vsi, ležící uprostřed města a háje, byl poněkud unaven chůzí a jeho vnímavost zabavila se naskytujícími se výjevy. Nejdříve obrátilo k sobě jeho pozornost dvě koz vedených krásnou ženou, neboť jak kozy, tak žena byly stejně skvěle vyšňořeny stuhami a květinami. Poté stanul, dívaje se na sněhobílého býka mohutné postavy, pokrytého vinnou révou čerstvě nařezanou, jemuž seděl na širokém hřbetě nahý hoch v koši, obraz mladistvého Bakcha, vymačkávající šťávu zralých hroznů do poháru a popíjející s obětními průpověďmi. Jda zase dál, ptal se v duchu sám sebe, či oltáře budou obdařeny těmito oběti. Vtom přejel mimo kůň s přistřiženou hřívou, jak bylo tehdaž obyčejem, nesa jezdce nádherně oděného. Usmál se vida, jakou shodu v pýše jeví muž a zvíře. Poté často otáčel hlavu, slyše hrčení kol a temný dusot kopyt; počaly ho bezpečně zajímati různé povozy s různými jezdci, přes tu chvíli sem i tam přejíždějící. Netrvalo dlouho a jal se všímati si i lidí kolem sebe se hemžících.

Viděl, že jsou všech věků, pohlaví a stavů a vesměs svátečně oblečení. Jedna společnost měla na sobě bílé roucho, jiná černé. Ti nesli korouhve, oni kouřící kaditelnice, někteří šli zvolna, zpívající hymny, jiní zas vykračovali si podle hudby fléten a bubínků. Chodilo se takto k Dafně den co den po celý rok. Jak podivuhodná to byla podívaná! Konečně strhl se hlučný tleskot a mnohonásobné výkřiky radosti. Pohleděv směrem, kam mnoho prstů ukazovalo, spatřil na hřebeni pahorku chrámovou bránu památného háje. Hymny zazněly mocnějšími zvuky. Hudba zahlaholila rychlejším tempem. Byv stržen mimovolným proudem a podléhaje všeobecné dychtivosti, vešel dovnitř a vzdával poctu kouzelnému místu, jsa vkusem pořímštěn.

Za budovou, zdobící vchod – čistou to řeckou stavbou –, octl se na široké rovině, vydlážděné hlazeným kamenem. Vůkol něho

nepokojný hlučící dav v nejpestřejších barvách, odrážejících se tím patrněji od duhové pršky, tryskající z vodomětů křišťálovou bělostí. Před ním vybíhaly k jihozápadu paprskovitě čisté pěšiny v zahradu a za zahradou v les, nad nímž spočíval závoj bledě-modrých par. Ben Hur díval se zamyšleně, nevěda, kam jíti. Vtom zvolala jakási žena:

„Jaká to krása! Ale kam nyní?“

Soudruh její, mající na hlavě vavřínový věnec, zasmál se a odpovéděl:

„Jen dále, spanilá barbarko! Tvoje otázka svědčí o pozemském strachu! A zdali jsme se neshodli, že vše podobné zůstavíme v Antiochii i se zrezavělou zemí? Větry zde vanoucí jsou dechem bohů. Poručme se jim tedy.“

„Což ztratíme-li se?“

„Ó, ty bázlivá! Nikdo se nikdy ještě neztratil v Dafně mimo ty, za nimiž se zavrou navždy její brány.“

„A kdo jsou to?“ zeptala se dosud bojácně.

„Ti, kteří podlehli kouzlům místa a zvolili si je pro život i pro smrt. Slyš...! Zastavme se tu a ukážu ti ony, o nichž jsem mluvil.“

Na mramorové dlažbě ozval se rychlý dusot noh obutých sandály. Dav se rozestoupil a hlouček dívek obskočil mluvčího a jeho sličnou přítelkyni a jal se zpívati a tančiti s průvodem bubínků, do nichž samy tloukly. Žena se polekala a přitulila k muži, který jí ovinul paži kolem těla, a vztáhnuv druhou ruku nad hlavu, dával si s rozohněnou hlavou takt k hudbě. Vlasy tanečnic vlály volně a údy prosvítaly jim gásovými rouchy, která je sotva zastírala.

Slova nestačí vylíčiti bujný ten tanec.

Učinivše v tanci celý kruh, odběhly ustupujícím davem rovněž tak lehce, jak byly přikvapily.

„Co tomu nyní říkáš?“ vzkřikl muž na ženu.

„Kdo je to?“ otázala se.

„Devadasi... kněžky zasvěcené chrámu Apollonově! Jest jich celý voj! Zpívají sborem při slavnostech. Zde jest jejich domov. Časem odchází do jiných měst, ale vše, co vydělají, přináší sem k obohacení domu božského hudebníka. Pojdmež nyní!“

I odešli.

Ben Hur upokojil se ujištěním, že se nikdo ještě nikdy neztratil v Dafně, a pustil se také dále... Kam, nevěděl.

Předně zaujala jeho pozornost socha vztyčená v zahradě na krásném podstavci. Ukázalo se, že představuje kentaura. Nezasvěcený čtenář zví z nápisu, že je to věrná podoba Chirona, miláčka Apollova a Dianina, vycvičeného jimi v tajnostech lovu, lékařství, hudby a věštby. Nápis vyzýval též cizince, aby za jasné noci vzhlédl v jistou hodinu na jistou končinu nebes, že tam spatří nebožtíka živého mezi hvězdami, kam Jupiter přenesl dobrého genia.

Avšak přesto neustal nejmoudřejší z kentaurů sloužití člověčenstvu. Držet v ruce svitek, na němž byly v řečtině vyryty články tohoto znění:

„Pocestný!
Jsi cizinec?

I. Poslouchej zpěvu u potoků a neboj se deště vodotrysků. Tak naučí se najády tebe milovati.

II. Vítanými větříky Dafninými jsou Zefyros a Auster. Jsouce vlídnými sluhy života, nanosí ti lahod! Když věje Eurus, je Diana jinde na lovu. Když hučí Boreas, jdi a skryj se, neboť Apollo se hněvá!

III. Stínové háje jsou ve dne tvoji. V noci náležejí Panovi a jeho dryádám. Nevyrušuj jich!

IV. Jez skrovně lotosu při březích potoků, leč bys chtěl pozbyti paměti, která se stane dítkem Dafniným.

V. Jdeš-li kolem předoucího pavouka, věz, že to Arachne pracuje pro Minervu.

VI. Chceš-li spatřiti slzy Dafniny, utrhni jen poupě z vavřínové haluze – a zemři.

Měj se na pozoru!
A zůstaň a buď šťasten.“

Ben Hur zůstavil výklad tajemné vyhlášky jiným rychle kolem něho se kupícím lidem a odvrátil se, když vedli kolem bílého býka. Hoch seděl v koši a za ním bral se průvod. Vzápětí kráčela žena s kozami, za ní pak šli hráči na flétny a bubínky a jiný průvod s dary.

„Kam jdou?“ zeptal se jeden z diváků.

Jiný muž odpověděl: „Býk k otci Jupiterovi. Koza...“

„Zdali nepásl kdys Apollo stád Admetových?“

„Ano, koza k Apollovi.“

Ve věcech náboženských snadno se přizpůsobujeme do jisté míry, obcovali-li jsme mnoho s lidmi jiné víry. Dospíváme poneáhlu k té pravdě, že jakoukoli víru představují vždy jen hodní lidé, kteří mají právo na naši úctu, jichž však nemůžeme ctíti, aniž nejsme zdvořilí k jejich víře. A tak se dělo i s Ben Hurem. Ani léta v Římě, ani léta na galejích strávená neměla vlivu na jeho náboženské vyznání. Bylť posud Židem. Nicméně nebylo po jeho zdání bezbožností ohlížeti se po krásnu v Dafnině háji.

Poznámka tato nevylučuje jinou, další, že kdyby byl měl svědomí příliš citlivé, že by je byl tentokrát jistě umlčel. Zlobil se. Nikoli však jako vznětlivý člověk, pohoršený marností a nádherou, ani

jako šílený člověk, jehož zlost plyne ze zdrojů ničeho a ztrácí se ve výčitkách nebo kletbách. Byl to hněv vlastní vznětlivým povahám, mocně zjitřený náhlým zmarem naděje – snu třebaš –, v níž zdála se kynouti v jistém dosahu nejvybroušenější blaženost. V takovém případě není prostředníka, aby ukrotil vzkypělou krev... je to spor s osudem.

Pokročme ještě o něco dále ve filozofii a řekněme si, že by v takových sporech bylo dobře, kdyby osud byl čímsi makavým, aby jej bylo lze odbýti pohledem anebo ranou, nebo mluvící osobou, s níž bylo by možno pustiti se do hádky. Tu by neblahý smrtelník nekončil věci vždy tím, že potrestá sám sebe.

Za jiných okolností nebyl by Ben Hur přišel sám do háje, a byl-li by sem přišel přec, byl by použil svého vlivu v družině konzulově a učinil opatření, aby nebloudil nečinně sem i tam, neznaje nikoho a nejsa nikomu znám; byl by měl na mysli všechny zajímavé a pozoruhodné věci a byl by se šel na ně podívat s průvodčím jako za obchodním řízením; anebo přeje si ubíjeti prázdné dni v tomto rozkošném místě, byl by měl v rukou psaní k pánovi toho všeho, nechat byl, kdo byl. Tak byl by se stal nedočkavým divákem jako onen hlučící dav, jež provázel, kdežto nyní neměl nejmenší úcty k božstvům háje ani zvědavosti; bloudil jako člověk slepý trpkým zklamáním, nečekaje na osud, nýbrž vyzýváje ho zoufale sám.

Každý poznal tuto náladu sám na sobě, ač třebaš všichni ne touže měrou; nikdo nebude popírati, že v této náladě provedl smělé věci se zdánlivým klidem; a každý čtoucí řekne: Šťěstí pro Ben Hura, je-li duševní zmatek, který se ho nyní zmocnil, toliko bodrým šaškem s píšťalkou a pestrou čapkou, a nikoli násilníkem s ostrým nemilosrdným mečem.

Dafniny moruše

Ben Hur zašel s průvody do lesíků. Zprvu necítil ani tolik účasti, aby se zeptal, kam jdou; ale na důkaz, že přesto nebyl naprosto lhostejný, budiž připomenuto, že měl neurčitý dojem, že průvody míří do chrámů, které byly středem veškeré pozornosti a ze všeho bohatství háje asi nejvzácnější.

Tu jal si opakovati sám k sobě: „Lépe býti červem a pásti se na Dafniných moruších než hostem královým.“ A pak když si to zas a zas opakoval, namítly se mu otázky, na něž bylo těžko odpovědět. Proč byl život v háji tak rozkošný? V čem tajilo se jeho kouzlo? Zda spočívalo v nějaké spleť hloubce filozofie? Či byly příčiny toho založeny jen na vnějších dojmech, jež se tu zmocňovaly myslících poutníků? Rok co rok tisícové rozbili tu svoje stánky a odřekli se úplně světa. Nalezli snad ono kouzlo? A pakli je našli, zda bylo s to, aby přivodilo zapomnění úplné, aby vymizely z mysli neskonale rozmanité věci života? Věci, jež oslazují, a věci, jež ztrpčují? Naděje kladené do blízké budoucnosti, rovněž jako starosti minulostí zrozené? Svědčil-li jim háj tak dobře, proč by nesvědčil i jemu? Byl Žid; zda bylo možná, aby výhody ty byly pro všecken svět, jenom ne pro syny Abrahamovy? Napjal ihned veškery své schopnosti, aby došel poznání, nedbaje zpěvu dárců a úštěpků svých společníků.

Pátraje, nenašel na obloze ničeho; byla modrá, krásně modrá a plna švitořících vlaštovek... tak vypadala i obloha nad městem.

Po jeho pravici přes cestu vanul z lesíků větřík, oblévající ho vlnou líbezných vůní, smíšených z růží a pálícího se koření. Stal po příkladě jiných, pohlížeje směrem, odkud větřík vanul.

„Což je tam vzadu zahrada?“ otázal se muže po svém boku.

„Spíše se tam koná nějaký kněžský obřad... něco pro Dianu nebo Pana nebo pro lesní božstvo.“

Odpověď zněla v jeho mateřštině. Ben Hur pohlédl s údivem na mluvčího.

„Hebrej?“ otázal se ho.

Muž odpověděl s uctivým úsměvem:

„Narodil jsem se v Jeruzalémě, nedaleko náměstí, kam by kamenem dohodil.“

Ben Hur hodlal zapřísti další hovor, ale vtom se hnul dav kupředu, a odstrčiv jej stranou z cesty k lesíkům, strhl neznámého s sebou.

Obvyklá říza a hůl, hnědá plachetka na hlavě, stažená žlutou šňůrou, a silně vyznačená judská tvář, utkvěly mladíkovi hluboce v mysli a doufal, že pozná neznámého, svede-li jej s ním náhoda znovu.

To se sběhlo na místě, kde začínala pěšina do lesíků, kynouc šťastným vyvážnutím z hlučných průvodů. Ben Hur použil příznivé této okolnosti.

Vešel nejprve do houštiny, kteráž opodál cesty zdála se býti ponechána sama sobě: podrostlá, neproniknutelná, hnízdiště divokého ptactva. Leč po několika kročejích poznal i zde stopy mistrovských rukou. Keře byly posety buď květy, nebo ovocem; pod skloněnými větvemi pestřila se půda nejkrásnějšími květinami; nad nimi vypínal jasmín své útlé pásy. Dnem i nocí naplňoval se vzduch vůní šeríku, růže, lilie a tulipánu, oleandru i jahodníku – vesměs starých to přátel v zahradách úvalů kolem Davidova města; a aby nic nechybělo ku blaženosti nymf a najád, plynul květnatými chládky houštiny potok volným během a četnými oklikami.

Když vyšel z houští, uvítalo jej vpravo i vlevo vrkání holubů a cukrování hrdliček; kosové dívali se na něj, vyčkávajíce, až přišel těsně k nim, nežli odlétli; slavík setrval bez bázně na svém místě, ač přešel mimo něj zdáli paže; křepelka běžela před ním u jeho nohou, pohvizdujíc na mláďata, jež vedla, a když stanul, až by mu seběhly z cesty, vylezla postava ze záhonu medodárných hyacintů, skvělících se hrozny zlatých květů.

Ben Hur se zarazil.

Což mu bylo vskutku dáno spatřiti satyra? Tvor ten vzhlédl na něj, drže v zubech zahradnickou žabku; usmál se vlastnímu leknutí, a hle, kouzlo se rozplynulo! Pokoj bez bázně... pokoj, podmíněný všeobecným mírem... v tom záleželo kouzlo!

Usedl na zemi pod citroníkem, jenž vztahoval šedé kořeny dlouhými rozsochami do pobočky potoka. Hnízdo sýkorky viselo přímo nad bublající vodou a drobný ptáček díval se mu otvorem hnízda do očí.

„Věru, ten pták mluví ke mně,“ pomyslně si. „Praví: Nebojím se tě, neboť zákonem tohoto šťastného místa je láska.“

Kouzlo háje zdálo se mu zřejmým; byl potěšen a odhodlán ztratiti se v Dafně jako jiní. Zda by nemohl, opatruje květiny a keře a pozoruje vzrůst všech těch němých krás všude se jevících – zda by nemohl jako ten muž s žabkou v ústech zapomenouti na všechny dny svého nepokojného života... zapomenouti je, jsa sám zapomenut?

Avšak ponenáhlu ozvala se v něm židovská přirozenost.

Kouzlo postačuje někdy některým lidem. Jakého však druhu byli ti lidé?

Láska je rozkošná... ach, jak blaží, nadejde-li po strastech, jakéž on podstoupil. Ale zda byla vším v životě? Vším?

Nebylo nižádné podobnosti mezi ním a těmi, kteří se tu spokojeně pohřbili. Oni neměli povinností... oni jich nemohli mít; leč on...

„Bože izraelský!“ vzkřikl nahlas, vyskočiv na nohy s planoucími lícemi. „Matko! Tirzo! Proklet budiž okamžik, prokleta místo, kde jsem se chtěl oddati štěstí, zapomínaje vašeho neštěstí!“

Odkvapil z houštiny a přišel k proudu, tekoucímu mohutností řeky mezi zděnými břehy, prostoupenými místy vrátkovými stavidly. Pěšina, kterou se bral, vedla po mostě přes proud; a když stanul na mostě, viděl ještě jiné mosty, z nichž ani dva nebyly si podobny. Pod ním rozlévala se voda v hluboký rybník, průhledný jako stín; o něco níže řítla se voda ječíc přes skaliska; dál byl zase rybník a zase vodopád a tak pořád až do nedohledna; a mosty a rybníky a zvučící vodopády pravily tak zřetelně, pokud lze věci nesrozumitelné vůbec vyjádřiti, že vykonávají vůli pánovu, tak, jak pán chce, poslušně, jak se sluší služebníkům bohů.

Z mostu zřel před sebou krajinu s širými údolími a nepravidelnými kopci, s háji a jezery a podivnými domy, spojenými bílými pěšinami a potoky lesknoucími se v záři sluneční. Údolí rozkládala se v nížině, aby se řeka mohla do nich vylévat pro vláhu v čas sucha, a byla tak zelená jako koberce, protkané květinovými záhony a poli, a posetá stády ovcí, bílých jako sněhové koule; a do daleka rozléhaly se hlasy pastevců stád ostríhajících. Jako na svědectví, že vše, co viděl, jest věnováno zbožnému účelu, stálo tu pod širým nebem téměř bezpočetné množství oltářů a u každého přísluhovala postava v dlouhém bílém rouše, zatím co mezi nimi zvolna přecházely průvody bíle oděné; a polovzneslý kouř z oltářů visel nad obětišti, sražen v bledé oblaky.

Ach, jak tu mohl být člověk šťasten! Šťasten v tom ruchu, opojen v klidu, bloudě zrakem z předmětu na předmět, pobíhaje z místa

na místo, tu po lučinách, tu po návrších, tu váhaje vniknouti do hájů, tu opět pozoruje průvody, pak zaujat snahou sledovati pěšiny a potoky, které ztrácely se bludně v nejasných dálavách, končíce v... Ach, jaký by asi byl přiměřený konec tak krásné pouti! Jaké tajnosti skrývaly se as za úvodem tak podivuhodným! Příroda to jen napovídala a jeho zraky bloudily, nemohl se ubrániti přesvědčení, že výsledkem toho všeho je pokoj v povětří i na zemi, a odevšad kynulo mu to: pojd', lehni si sem a odpočívej.

Najednou rozbřesko se mu poznání: háj byl vskutku chrámem... dalekosáhlým chrámem beze zdí!

Neviděl nikdy nic tomu podobného!

Staviteli nepřipadlo mořiti se se sloupy a sloupořadími, s rozměry nebo vnitřky neb omezovati epickou myšlenku, kterouž uváděl ve skutek; podřídil se prostě přírodě – umění pak dále jíti nemůže. Tak vystavěl zchytralý syn Jupiterův a Kallistin starou Arkádii; a v tom i onom projevil se řecký tvůrčí duch.

Z mostu zašel Ben Hur do nejbližšího údolí.

Octl se u stáda ovcí. Pastýřkou byla dívka, i kynula mu:

„Pojd'!“

Dále byla stezka zastavěna oltářem: černým rulovým podstavcem, pokrytým deskou z bílého mramoru pěkně žilkovaného, na níž stál bronzový úhelník s ohněm. U samého oltáře stála žena, kteráž spatřivši jej, mávala vrbovým prutem, a když ji mýjel, zvolala naň: „Stůj!“ A pokušení v jejím úsměvu mluvilo bujarou mladostí.

Ještě dále potkal se s jedním z průvodů; v čele kráčel zástup nahých děvčátek; byly jen zahaleny věnci květin, povyšující pronikavé hlasy do zpěvu; ke zpěvu děvčat křepčil zástup hochů rovněž nahých, jejichž těla byla do tmava opálена; za nimi bral se průvod samých žen, nesoucích košíky koření a vonin na oltáře – žen oděných prostými řízami, nahotu nehrubě skrývajícími.

Když šel mimo, vztahovaly k němu ruce řkouce: „Počkej a pojď s námi.“ Jedna z nich, Řekyně, pěla sloku od Anakreona:

„Já беру dnes i piji
a dávám dnes i žiji
a žebrám dnes i hýřím,
mně zítřek pouhým pýřím.“

Než on ubíral se netečně dál svou cestou a dospěl poté k nádhernému háji uprostřed údolí na místě, odkud jevil se nejvábnějším zraku pozorovatele. Háj se přimyká až ku pěšině, po níž kráčel Ben Hur a lákal ho mocně svým chládkem; listím prokmitalo cosi, co se zdálo býti skvostnou sochou; odbočil stranou a zabral se ve stinný útulek.

Tráva byla svěží a čistá. Stromy se tu netísnily a byly různých druhů, na Východě domácích, ladně prostoupených cizinci z dalekých končin přesazenými; zde řadily se ve výlučnou družinu palmy opeřené jako královny; tam vypínaly se plané smokvoně nad vavříny s temnějším listím a věčně zelené duby honosily se svěžestí spolu s cedry tak ohromnými, že mohly kralovati na Libanonu, a morušovníky a pryskyřičníky tak krásnými, že se zdálo, jako by sem byly z rajských sadů přeneseny.

Ukázalo se, že socha listím prokmitající je Dafne podivuhodné leposti. Leč Ben Hur sotva měl kdy pohlédnouti jí zběžně do tváře: u paty podstavce leželi na tygří kožešině dívka a jinoch a spali držíce se v objetí. Vedle nich byly bezstarostně pohozyeny na hromadě vadnoucích růží nástroje jejich služby: jeho sekera a srp, její košík.

Tato neostýchavost jej zarazila. V tichém pozadí vonné houštiny vybádal, jak za to měl, že kouzlem velkého háje jest bezstarostný

pokoj, a div mu nepodlehl; tu však vyčetl z tohoto spánku za bílého jasného dne – z tohoto spánku u nohou Dafniných – další kapitolu, jež snese zmínku jen nej povrchnější. Zákonem háje byla láska, než láska bez zákona.

Takový byl tedy onen příjemný život Dafnin!

Proto vzdávali se králové a knížata svých důchodů!

Takový byl životní cíl jejích vyznavačů!

Proto podřídilo si zchytralé kněžstvo přírodu... její ptactvo a potoky a lilie, řeku, práci mnoha rukou, svatost oltářů, plodnou moc slunce!

Nebude zbytečno, podotkneme-li, že Ben Hur, jda dále procházkou a zmítán takovými úvahami, mrzel se na zasvěcence velkého vnějšího chrámu; zvláště na ty, jež osobní služba vázala zachovávatí jej ve stavu tak nad pomyslení rozkošném. Jak se ocitli v takovém postavení, nebylo mu již tajemstvím; někteří dostali se tam pod záminkou slibu, z něhož kynul jich souženým duchům trvalý pokoj v posvátném příbytku, k jehož kráse, neměli-li peněz, mohli přispívat svou prací; tato třída zahrnovala v sobě rozum zvláště podrobený naději a obavě; avšak valnou většinu věrných nebylo lze zařaditi mezi ně. Apollovy sítě byly široké a jejich oka malá; i těžko říci, co vše jeho rybáři zatáhli: ne proto, že jich nelze popsati, ale proto, že neměli se dát svěsti. Dosti na tom, že největší počet sestával z rozkošníků tohoto světa a z davu počtem většího a stupněm nižšího – vyznavačů nezastírané smyslnosti, k níž klonil se téměř veškeren Východ. Jich závazné sliby nebyly činěny z přesvědčení ani z úcty k bohu pěvci nebo jeho nešťastné milence; ani z filozofie, jejíž vystižení vyžadovalo klidného ústraní, ani v touze po útěše, již může poskytnouti náboženství, ani pro lásku v nejsvětějším smyslu.

Milý čtenáři, proč tu nevysloviti pravdu? Proč nepřiznati, že v onom věku byli na celé zemi toliko dva národové schopní tako-

vého nadšení, o jakém jsme se zmínili: národ žijící podle zákona Mojžíšova a národ žijící podle zákona Brahmova. Jedině oni by mohli na tebe vykřiknouti: Lepší zákon bez lásky nežli láska bez zákona!

Mimo to bývá sympatie valnou měrou výsledkem nálady, v níž právě jsme: zlost vylučuje pohnutí. Naproti tomu bývá nejsnáze sympatie vzrušena, jsme-li zcela spokojeni sami se sebou.

Ben Hur šel rychlejším krokem, nesa hlavu výše; a nejsa méně vnímavým pro líbeznost všeho krásna kolem sebe, pozoroval je přece s klidnější myslí, ač chvílemi vyhrnul ret; vždyť nemohl tak brzy zapomenouti, jak by se byl málem dal sám ošáliti.

26

Stadium v háji

Před Ben Hurem ležel lesík cypřišů, z nichž každý podobal se sloupu štíhlému a rovnému jako stožár. Odváživ se do stinného obvodu, zaslechl trubku vesele vřeštící a v druhém okamžiku spatřil nablízku na trávě ležícího krajana, za nímž byl běžel po cestě jdoucí ke chrámům. Muž ten vstal a přistoupil k němu.

„Budiž mír s tebou,“ pravil opět přívětivě.

„Děkuji ti,“ odtušil Ben Hur a otázal se pak: „Jdeš stejnou cestou se mnou?“

„Chci se podívatí do stadia⁵⁸, vede-li tě tam cesta.“

„Do stadia!“

„Ano. Zvuk trubky, který jsi právě slyšel, svolával účastníky.“

„Dobrý příteli,“ řekl upřímně Ben Hur, „přiznávám se, že neznám háje; a bude mě těšiti, dovolíš-li, abych šel s tebou.“

„S největší radostí... Pozor! Slyším rachocení vozů. Rozjíždějí se.“

Ben Hur naslouchal chvilku, poté položil ruku muži na rámě a představil se mu řka:

„Jsem synem duumvira Arria, a ty?“

„Já jsem Malluch, kupec antiošský.“

„Nuže, dobrý Malluchu, ta trubka a hrčení kol a naděje na zábavu mne rozčilují. Mám jakousi zběhlost v podobných věcech. V římských palestrách nejsem neznám. Pojdmež na závody.“

Malluch váhal se vysloviti, potom však prohodil rychle:

---

58 Stadium – závodní dráha.

„Duumvir byl Římanem, nicméně vidím jeho syna v židovském oděvu.“

„Šlechtný Arrius přijal mě za vlastního,“ odpověděl Ben Hur.

„A tak, již rozumím; prosím za odpuštění.“

Prošedše krajem lesíku, octli se na pláni, na níž byla založena závodní dráha podobou a rozsahem na vlas stejná s římskými stadiony. Závodističtí čili vlastní dráha byla pokryta kyprou prstí, zválena a pokropena, a po obou stranách ohrazena provazy, nataženými volně na oštěpech kolmo do země zaražených. Ku pohodlí diváků a těch, jichž zájmy sahaly dále než k obdivu těchto výkonů, bylo tu několikero výstupků, stíněných velkými plátny a opatřených sedadly ve vzestupných řadách. Na jednom z výstupků našli místa naši příchozí.

Ben Hur sčel vozy, jedoucí kolem – bylo jich devět.

„Chválím ty chlapíky,“ pravil dobrácky. „Domníval jsem se, že zde na Východě spokojují se dvouspřežím, oni však jsou ctižádostivi a vystupují s královským čtverospřežím. Uvidíme, co dovedou.“

Osmero čtverospřeží přejelo mimo výstupky, některé krokem, některé klusem, jsouce vesměs bezvadně řízeny; poté přihnala se devátá cvalem. Ben Hur neubránil se výkřiku.

„Byl jsem v císařových stájích, Malluchu, ale přísahám u otce Abrahama požehnané paměti, takových koní jsem nikdy neviděl.“

Poslední čtverospřeží pádilo mimo. Tu nastal z čista jasna zmatek mezi koňmi. Kdosi na výstupcích vyrazil ze sebe ostrý výkřik. Ben Hur, otočiv se spatřil starce, vstávajícího z hořejšího sedadla a hrozícího rukou zaťatou v pěst; oči jiskřily se mu hněvivě a dlouhá bílá brada přímo se mu třásla. Někteří z diváků okolo sedících dali se do smíchu.

„Měli by aspoň míti úctu k jeho bradě. Kdo je to?“ zeptal se Ben Hur.

„Mocný muž z pouště, kdesi za Moabem, a majitel celých stád velbloudův a koní, pocházejících prý od závodních běhounů prvního faraóna – šejk Ilderim jménem a titulem,“ odpověděl Malluch.

Vozka namáhal se zatím, aby ukrotil čtverospřeží, ale nadarmo. Bezúspěšné úsilí rozčilovalo šejka tím více.

„Aby ho Abaddon⁵⁹!“ křičel pronikavě patriarcha. „Běžte! Utíkejte! Slyšíte-li pak, děti?“ Volání svědčilo sluhům, patrně z jeho kmene. „Slyšíte-li pak? Jsou z pouště jako vy. Chyťte je... honem!“

Koně zmítali se a dupali čím dále tím hrozivěji.

„Zlořečený Říman!“ Šejk hrozil pěstí vozkovi. „Což nepřísahal, že s nimi dovede jezdit?...? Nepřísahal při vši láji svých zvrhlých latinských bohů? Zaklínal se, že poběží rychle jak orlové a tiše jako beránci na rukou odchovaní. Budiž proklet... prokleta matka lhářů, která ho zove synem! Vizte je, ty neocenitelné! Ať zavadí bičem o některého z nich, a,“ – ostatní slova zanikla v zubech zuřivě skřípajících. „K jich hlavám, někdo z vás, a promluvte na ně... slůvko – jedinkého je dost – z písně, kterou vám matky zpívaly pod stany. Och, jaký jsem byl bloud, arcibloud, že jsem skládal důvěru v Římana!“

Někteří bystřejší ze starcových přátel postavili se mezi něj a koně. A tento úskok podařil se tím spíše, že starci naštěstí došel dech.

Ben Hurova sympatie naklonila se šejkovi, neboť měl za to, že mu rozumí. Nebyla to pouhá pýcha nad majetkem ani starost o výsledek dostihů, co patriarchu tak vzrušilo; uváživ jeho smýšlení o neocenitelnosti koní, byl Ben Hur přesvědčen, že šejk lne ke svým koním láskou rovnající se nejmocnější vášni.

Byli všichni čtyři višňáci, bez poskvrny, úplně stejní a postavy tak úměrné, že se zdáli menšími, než skutečně byli. Ladné uši při-

---

59 Zhoubce, židovský anděl smrti.

mily se na malých hlavách; tváře byly široké a plné, mezi očima; nozdry dmouce se jevily mázdru tak červenou, že připomínala plápolající plamen; krky byly obloukovitě zahnuty a obrostlé hebkou hřívou tak hojnou, že splývala na plece a hrud', kdežto kštice byly v lepém souladu, jako třepení hedvábných závojų; mezi koleny a kotníky byly nohy ploché jako dlaň, ale nad koleny oblé mocnými svaly, jakých bylo potřebí, aby unesly souměrné pevné trupy; kopyta byla jako číše z hlazeného achátu; a vzpínající a zmítající se šlehali do vzduchu a někdy i do země chvosty leskle černými, hustými a dlouhými. Šejk pravil o nich, že jsou neocenitelní, a děl pravdu.

Prohlížeje si je podruhé a bystřeji, Ben Hur poznal, v jakém jsou poměru k svému pánovi. Vyrostli mu před očima, jsouce cílem jeho zvláštní péče ve dne, vidinami jeho pýchy v noci, přebývající doma s jeho rodinou v černém stanu, venku na nestinných nádrech pouště, jako jeho milované děti. Stařec přivedl své miláčky do města, aby mu dopomohli k vítězství nad nadutými a nenáviděnými Římany, nepochybuje nikterak, že zvítězí, najde-li jen spolehlivého znalce, aby se jich ujal; člověka netoliko obratností nadaného, nýbrž i duchem, jemuž by se podvolila bujnost koní. Nebyl povahy chladnějších západozemců a nedovedl prohlásiti vozataje neschopným a zdvořile jej propustiti; jsa Arab a šejk, musil vybuchnouti a naplniti křikem okolní vzduch.

Nežli se patriarcha vymluvil, drželo již tucet rukou koně za uzdy a konejšilo je. V tutéž chvíli objevil se jiný vůz na dráze, a na rozdíl od druhých honosili se vozataj, kůň i koně úpravou, v jaké byli by vystoupili v cirku v den poslední zkoušky.

Není zajisté nesnadno si představití kolesu známou nám všem jako klasický římský vůz. Stačí jen představití si káru s nízkými koly a širokou nápravou, na nichž spočívá truhlík, na zadním

konci otevřený. To byl prvopočáteční vzor. Umělecký duch vytříbil se časem, a ujav se hrubého stroje, zdokonalil jej v krásnou podobu – v takovou na příklad, v jaké si rádi představujeme Zoru jedoucí před úsvitem.

Starověcí závodní jezdci, rovněž prohnání a ctižádostiví jako jejich nynější moderní následníci, jezdívali zpravidla o dostizích s dvouspřežím. Čtverospřeží používali k zápasům při olympických hrách a jiných podobných slavnostních divadlech.

Titíž odvážní jezdci zapřahali své koně do vozu nejraději řadou vedle sebe; a rozlišující je říkali oběma koním při oji jařmoví běhouni a druhým dvěma napravo a nalevo po vnější straně postranní. Byli též mínění, že největší rychlosti lze dosíci, ponechá-li se koním pohyb co nejvolnější, pročez užívali postroje nadmíru jednoduchého; záleželi vskutku pouze z chomoutu a postraňku na chomoutu připevněného kromě opratí a ohlávky. Aby mohli koně připnouti, přibili úzké dřevěné jařmo neboli příčku skoro na konec oje a řemeny, provlečenými kroužky na konci jařma, sepjali jařmo s chomoutem. Postraňky jařmových běhounů připjali k nápravě; postraňky postranních koní k vrchnímu kraji vozového truhlíku. Pak zbývala už jen úprava opratí, která ze stanoviska novověkého zařízení byla neméně podivnou tou částí uzdění. K tomuto účelu byl upevněn velký kruh na konci oje; uvázavše nejprve konce opratí ke kruhu, rozdělili je v ten způsob, že na každého koně připadla jedna, a dále táhli je k vozataji, když je provlekli jednotlivě kroužky na vnitřní straně ohlávky u huby zvířete.

Čtenář nabude ještě dalších zpráv o této věci, věnuje-li jen pozornost výjevu níže vylíčenému.

Druzí závodníci byli uvítáni mlčením. Poslední závodník byl však šťastnější. Jeho cestu k výstupku, odkud pozorujeme divadlo, provázely projevy obdivu, hlučné tleskání a pochvalné výkřiky, je-

jichž účelem bylo soustřediti pozornost jenom na něj. Jeho jařmoví koně byli vraníci, postranní pak bílí jako sníh. Podle pravidel římského vkusu byli všichni čtyři zohaveni tím, že měli chvosty ustrženy a k dovršení barbarství i hřívu ostříhanou a rozdělenou na uzle zdrhnuté stužkami křiklavě červenými a žlutými.

Cizinec postupuje dorazil konečně na místo, kde byl jeho vůz pohodlně viděn s výstupků, a věru jeho vůz sám o sobě zasloužil onu bouři pochvaly, jež se rozpoutala po jeho příjezdu. Kola byla opravdovými divy práce. Pevné obruče z leštěného bronzu zesilovaly kola jinak velice lehká; špice byly díly slonových klů, zasazené s přirozeným ohybem navenek k dosažení vypuklosti, která byla považována tehdy za důležitou právě tak jako nyní. Bronzové obruče svíraly loukoti, které byly z lesklého ebenového dřeva. Náprava byla ve shodě s koly ozdobena na koncích mosaznými hlavami tygrů zuby cenících a korba upletena z pozlacených vrbových prutů.

Přijíždějící krásní koně a nádherný vůz přiměly Ben Hura dívat se na vozataje s rostoucí zvědavostí.

Kdo to byl?

Když si Ben Hur v duchu poprvé kladl tuto otázku, neviděl mu do obličeje, ba ani celé jeho postavy. Než jeho zevnějšek a způsoby byly mu povědomy a vzrušily v něm břitkou vzpomínku na dobu dávno minulou.

Kdož to asi byl?

Přicházel blíž a koně vykračovali si klusem. Z pochvalných výkřiků a soudě dle skvostné výstroje byl to kterýs miláček úřadů anebo proslulý nějaký kníže. Podobné veřejné vystupování nebylo tehdy na odpor ani vysokému důstojenství. Králové zápasívali často o korunu z listí, která bývala odměnou vítězovou.

Budiž připomenuto, že Nero a Commodus účastnili se vozových dostihů. Ben Hur vstal a prodral se dolů skorem až k zábradlí před dolejší řadou sedadel na výstupku. Jeho tvář jevila vážnost, jeho chování dychtivost.

A hned potom ukázala se celá postava vozatajova.

Jel s ním soudruh, klasicky zvaný myrtilus, ke kteréžto hodnosti připouštění velmožové hovící náruživosti pro dostihy. Ben Hur viděl toliko vozataje stojícího zpříma ve voze s otěžemi několikrát o tělo ovinutými... švarnou postavu, nevalně zastřenu tunikou z jasnočervené látky. V pravici držel bič, v levici s pozdviženou a poněkud nataženou paží čtvero opratí. Jeho postoj byl nadmíru půvabný a jarý. Pochvalu i tleskot poslouchal lhostejně jako socha. Ben Hur stál jakoby přimražen... jeho pud a paměť jej neklamaly. – Bylť vozatajem Messala.

Vida vybrané koně a okázalý vůz, postoj a osobní vzhled, a nadto nade vše výraz chladných, ostrých, orlích rysů v obličeji, jež vstřípilo jeho krajanům panství nad světem po tolik desítiletí, Ben Hur poznal, že se Messala nezměnil, že je stejně sebevědomý a smělý jako kdy předtím, že zůstal týmž v ctižádosti, cynismu a posměšné bezstarostnosti.

Pramen kastalský

Když Ben Hur scházel po stupních výstupku, povstal Arab na posledním kole sedadel a zvolal:

„Mužové z východu a západu... Slyšte! Dobrý šejk Ilderim vzkazuje vám pozdrav! Se čtyřmi koňmi, syny miláčků Šalamouna Moudrého, přišel sem závodit s nejlepšími! Potřebuje silného, zdatného muže za jejich vozataje. Kdo je ovládne k jeho spokojenosti, tomu slibuje bohatství na věčné časy! Zde... tam... ve městě i v cirkách a kdekoli se udatní muži scházejí, rozhlašujte tuto jeho nabídku! Tak dí můj pán, šejk Ilderim Velikodušný.“

Vyhláška způsobila značný vzruch mezi lidmi pod plátny. Do večera bude roznesena a přetřásána ve všech závodních kruzích antiošských. Ben Hur slyše ji stanul a pohlížel rozpačitě hned na hlasatele, hned na šejka. Malluch domníval se již, že chce nabídku přijmouti, leč ulevilo se mu, když se Ben Hur hned potom obrátil k němu s otázkou:

„Kam teď, dobrý Malluchu?“

Důstojný Malluch odušil s úsměvem:

„Chceš-li býti jako jiní, kdož poprvé zavítali do háje, půjdeš a dáš si předpověděti osud.“

„Osud, pravíš? Ačkoli rada ta zavání nevěrou, pojďme a zkusme to!“

„Ne, synu Arriův, tito sluhové Apollovi umějí šáliti lépe nežli bohyně. Místo rozmluvy s nějakou Pýthií nebo Sibylou prodají ti čistý papyrový lupen sotva uschlý od stopky a řeknou ti, abys jej smočil ve vodě jistého pramene. Tu se ti pak ukáže na něm verš zvěstující tvou budoucnost.“

Výraz zvědavosti vytratil se Ben Hurovi z tváře.

„Jsou lidé, jimž netřeba trápit se pro budoucnost,“ pravil zasmušile.

„Volíš tedy raději jít do chrámů?“

„Jsou to řecké chrámy, že ano?“

„Zovou je řeckými.“

„Helénové jsou mistry v umění, leč ve stavitelství holdují strnulé kráse na úkor rozmanitosti. Jejich chrámy jsou si vesměs podobny. Jak říkáte tomu prameni?“

„Kastalský.“

„Ó! Jeho pověst jde celým světem. Pojdme tam.“

Malluch pozoroval cestou svého společníka a seznal, že aspoň na chvíli ztratil úplně dobrou míru. Mimojdoucích Ben Hur si nevšímal; díla obdivu, jež míjeli, nevzbudila v něm nadšení. Šel mlčky volným krokem, všecek zasmušilý v obličeji.

Střediskem jeho myšlenek byl Messala. Zdálo se mu, že tomu sotva hodina, co násilné ruce odervalý jej od matky, sotva hodina tomu, co Říman přitiskl pečeť na brány jeho otcovského domu. Vzpomínal, jak za života beznadějně klopotného – ač-li to nazvati lze životem – na galejích kromě práce nezaměstnával se skorem ničím jiným nežli pomstou, v níž Messala byl hlavní osobou. Možná, říkával sám k sobě, že Gratus vyvázne, ale Messala – nikdy! Aby zesílil a utužil své předsevzetí, zvykl si stále opakovati: „Kdo nás udal stihatelům? A když jsem ho prosil za pomoc – nikoliv pro sebe –, kdo se mi poškleboval a odcházeje se vysmíval? – A sen končil stále stejně. V den, kdy s ním se setkám, pomozí mi, dobrý Bože mého národa! – pomozí mi ke zvláštní pomstě!“

A nyní se s ním setkal.

Možná, že kdyby byl Ben Hur zastal Messalu chudého a trpícího, že by jej ovládaly jiné k němu pocity. Ale tomu tak nebylo. Shledal jej mocným a bohatým.

Tak stalo se, že Malluch považoval Ben Hurovu zasmušilost za chvilkovou rozmrzelost, kdežto ji vyvolalo přemýšlení, kdy nadejde setkání a jak bylo by lze učiniti setkání to co nej památelnějším.

Zanedlouho zahrnuli v dubové stromořadí, kde lidé přecházeli v hloučcích. Zde pěší a jezdci, tam ženy nesené v nosítkách otroky a chvílemi rachotily kolem vozy hlukem hromu.

Na konci stromořadí sestupovala cesta nenáhlým svahem v nížinu, kde napravo vypínalo se strmé úbočí šedé skály a nalevo rozkládala se širá, svěže zelená lučina. Brzy pak zahlédli již proslulý pramen kastalský.

Protlačiv se davem na tom místě shromážděným, uzřel Ben Hur pramen sladké vody, tryskající přes hřbet balvanu do nádržky z černého mramoru, kde mocně kypíc a se pěníc mizela jako v nálevce.

U nádržky pod malým podloubím v pevné skalní stěně vytesaným seděl starý, vousatý, vrásčitý kněz s kápí na hlavě – dokonalý zjev poustevníka. Z počínání si přítomných lidí bylo těžko uhodnouti, co je sem vlastně láká: zdali pramen věčně tryskající, či zde sedící starý kněz. Slyšel, viděl, ale nikdy nepromluvil. Časem podal mu některý host peníz. Kněz, zamžourav zchytrale očima, vzal peníz a výměnou dal dárci papyrový lupen.

Příjemce nemeškal ponořiti papyrus do nádržky; pak drže list, z něhož voda kapala, na slunci, byl odměněn veršovaným nápisem na jeho líci; a pověst pramene vzala málokdy újmu chudičkou zásluhou v básnictví. Prve nežli mohl Ben Hur zkusiti orákulum, blížilo se přes lučinu několik jiných hostů, jejichž zjev vzbudil zvědavost nejen společnosti, nýbrž i jeho.

Nejprve spatřil velblouda statného a bílého, vedeného vůdcem na koni. Hauda⁶⁰ na zvířeti byla karmazínová a zlatá, vynikající neobyčejnou velikostí. Za velbloudem jeli jiní dva jezdci na koních s dlouhými kopími v rukou.

„Vizte, jaký to podivuhodný velbloud!“ zvolal kdosi ze společnosti.

„Přichází sem asi jakýs cizí kníže,“ mínil jiný.

„Spíše nějaký král.“

„Král seděl by na slonu.“

Třetí muž byl opět jiného mínění.

„Velbloud... a to bílý velbloud!“ ozval se vážně. „Při sám Apollo! Osoby, jež se tamto blíží – nejsou ani králové, ani knížata. Jsou to ženy, a to dvě!“

Za této řeči cizinci přijeli.

Velbloud splnil všecka očekávání, jež v něj byla z dále kladena. Nikdo z cizinců lelkujících u pramene, ač pocházeli z nejdolejších končin, neviděl většího a krásnějšího zvířete tohoto druhu. Velké černé oči, ku podivu hebká bílá srst, nohy pružné, když se zdvihly, táhlé, když se rozkročily, neslyšné, když došláply! – Nikdo z nich nespatrił dosud podobného velblouda. A jak mu pěkně slušela ta hedvábná pokrývka a všecko to ozdobné zlaté třepení a ty zlaté třapce splývající z nádherného stanu. Cinkot stříbrných zvonků a lehký jeho chod doplňoval impozantní jeho zjev.

Kdo však byli onen muž a žena pod haudou?

Oči všechněch přítomných v údivu byly na ně upřeny.

Byl-li to kníže, anebo král, nemohli filozofové v davu rozhodnouti. Když spatřili hubenou, svrasklou jeho tvář ztrácející se pod ohromným turbanem a pleť připomínající mumii, že nebylo

---

60 Sedlo s baldachýnem. Pozn. red.

možno učiniti si pojmu o jeho národnosti, těšil je důkaz, že život lidský má meze jak pro vznešeného, tak i pro malého. Ze všeho závidění nejhodnější byl jeho šál, jímž byl všecek zahalen.

Žena hověla sobě ve stanu v záplavě roušek a krajek nad pomyšlení jemných. Nad lokty měla náramky v podobě svinutých zmijí spojené s náručky v přehybu zlatými šňůrkami; paže její byly obnaženy, jevíce zvláštní přirozenou lepost, dovršenou útlýma rukama dětského tvaru. Jedna ruka spočívala na postranici nosítek, stavíc na odiv prsty ve špičky vybíhající, prsteny zářící a na koncích tak zbarvené, že se měnily do růžova jako perleť. Na hlavě měla volnou sítku, posetou korálovými kuličkami a propletenou penízky, zvanými sluněčky, z nichž některé táhly se přes čelo, jiné pak splývaly po zádech, mizejíce zpola ve spoustě hladkých, modravě černých vlasů, jež byly samy o sobě nevyrovnanou okrasou, nepotřebující roušky je zastírající, leč jako ochrany proti slunci a prachu. Sedíc vysoko, shlížela na lidi klidně a jasně i zdála se býti rovněž všecka zaujata jich údivem, sama jsouc nevědoma toho, že vzbuzuje účast; a nadto bylo zjevem neobyčejným, ba přímým prohřešením proti zvyku žen vyšších kruhů, že shlížela na ně s odkrytou tváří.

Byla to tvář okouzlující, mladistvá, tvarem oválová, pleti nikoli bílé jak u Řekyně, ani snědé jak u Římanky, ani červenavé jak u Galky, nýbrž jevila nádech slunce horního Nilu na kůži tak průzračné, že jí prosvítala krev na lících a na čele takměř rudostí světla lampy. Oči přirozeně velké byly po víčkách nalíčený černými pruhy, jak jest na Východě obyčejem od nepaměti. Rty byly pootevřeny, propouštějíce šarlatovou obrubou na odiv běloskvoucí zuby. Ku všem těmto vнадám tváře přimysliž si laskavý čtenář posléze dojem, způsobený hrdým nesením malé hlavy klasického tvaru, postavené na dlouhé, nachýlené, ladné šíji – dojem, jež, jak za to máme, případně vystihuje slovo: královsky.

Zdála se býti spokojena s přehlídkou lidí a místa, i promluvila sličná ta bytost na vůdce – Etiopa nad míru složité postavy a po pás nahého –, jenž dovedl velblouda blíže ku prameni a přiměl jej pokleknouti; poté přijal z její ruky pohár a přistoupil k nádržce nabrat vody. Vtom přerušilo rachocení kol a dusot koní rychle pádících ticho, jež přivodila její krása, a kolemstojící rozprchli se s velkým křikem na vše strany, spěchajíce uchýliti se v bezpečí.

„Pozor! Říman chce nás přejeti. Vari!“ vzkřikl Malluch na Ben Hura, a předcházeje ho zároveň příkladem, dal se kvapně na útěk.

Ben Hur ohlédl se směrem, odkud zvuky zaznívaly, a spatřil Messalu na voze, kterak žene čtverospřeží přímo do davu. Tentokrát viděl ho z blízka a zřetelně.

Ježto společnost se rozutekla, ocitl se na ráně velbloud, jenž nicméně setrval na místě, ač kopyta již již se ho dotýkala, mhouře očima a přežvykuje nekonečná sousta s pocitem bezpečnosti, jaký vyhýčkala v něm bezpochyby dlouholetá přízeň jeho pána. Etiop lomil zděšeně rukama. V haudě hotovil se stařec k útěku, leč jsa stár, nemohl ani oproti nebezpečí zapomenouti důstojnosti, která byla patrně jeho zvykem. Pro ženu bylo již příliš pozdě zachrániti se. Ben Hur stál nejblíže u nich i zvolal na Messalu:

„Stůj! Hleď, kam jedeš! Zpátky, zpátky!“

Patricij zasmál se srdečnou veselostí. Ben Hur vida, že není vyhnutí, vrhl se proti čtverospřeží a uchopil uzdu levého běhouna jařmového a jeho postranního soudruha.

„Pse římský! Což není ti život lidský již ničím?“ vzkřikl ze všech sil.

Dva uchopení koně couvajíce strhli druhé do zatačky; oj zprudka zavrácená nahnula silně vůz; Messala stěží se uchránil pádu, kdežto jeho úslužný myrtilus svalil se zadem na zem jako špalek.

Vidouce, že minulo nebezpečí, propukli všichni diváci v potupný smích.

Tu osvědčila se nevyrovnaná drzost Římanova. Odvinuv si oprati z těla, odhodil je stranou, slezl hbitě z vozu, obešel velblouda, pohlédl nejprve na Ben Hura a jal se pak mluvit k starci i k mladé ženě.

„Odpustte, prosím oba. Jsem Messala!“ pravil. „A při odvěké mateři zemi přísahám, že jsem vás neviděl, ani vašeho velblouda! Pokud se týče těchto dobrých lidí... možná, že jsem příliš spoléhal na svou obratnost. Chtěl jsem se jim jen vysmáti... mohou se nyní vysmívat mně. Nechat jim smích jde k duhu!“

Dobrácký bezstarostný pohled a posunek směrem k divákům srovnával se dobře s jeho řečí. Ztišili se, aby slyšeli, co řekne dále. Zajistiv si vítězství nad hlavní silou uražených, pokynul svému společníkovi, aby zajel s vozem do bezpečnější vzdálenosti, a obrátil se směle k ženě.

„Šlo ti zajisté o tohoto dobrého muže zde, není-liž pravda, jehož odpuštění, nedostane-li se mi ho nyní, budu se snažit později dožadovati. Zdá se, žeš jeho dcerou!“

Neodpověděla mu.

„U Pallady, jak jsi spanilá! Měj se však na pozoru, ať se Apollo nezmylí a nepovažuje tě za svou ztracenou lásku! Rád bych věděl, která země může se tím honositi, že je tvou matkou. Neodvracej se! Z očí tvých září slunce Indie! V koutky tvých úst Egypt vetknul své milostné známky. Perpol! Sličná paní, neobracej hled svůj k onomu otroku, dokud mně milosrdenství neprokážeš! Rci mi alespoň, zda mi jest prominuto.“

Tu učinila přítrž dalším jeho slovům.

„Buď tak laskav a přistup blíže, prosím tě,“ usmála se na Ben Hura, naklonivši půvabně hlavu.

„Vezmi tento pohár a nabeř vody, prosím,“ pravila k němu. „Můj otec žíznil.“

„Jsem tvým nejochotnějším služebníkem!“

Ben Hur otočil se, aby jí prokázal tuto úsluhu, a octl se tváří v tvář Messalovi. Jich pohledy se střetly; v očích Židových planula vyzývavost, v Římanových jiskřila se dobrá míra.

„Ó cizinko, krásná a ukrutná!“ zvolal Messala, kyná jí rukou. „Nedostane-li tě Apollo, spatříš mne opět. Neznaje tvé vlasti, nemohu jmenovati boha, jemuž bych tě dal v ochranu; pročež, u všech bohů, dám tě v ochranu – sobě!“

Vida, že myrtilus jest pohotově, spořádat opět čtverospřeží, vrátil se k vozu. Když odcházel, žena vlídně pohlížela za ním. Potom podala otcí vodu, aby se napil, a pak povznesla pohár ke svým rtům, a sklonivši se odevzdala jej Ben Hurovi.

„Ponech si ho, prosíme tě o to! Budiž ti požehnáním!“

Velbloud se zvedl, a když se měl již k odchodu, zvolal stařec: „Přístup sem!“

Ben Hur uctivě pokročil.

„Posloužil jsi dnes platně cizinci. Jest jenom jeden Bůh! Svátým jeho jménem ti děkuji! Jsem Egyptan Baltazar. Ve velkém palmovém sadě za dědinou Dafninou v chládku palem přebývá šejk Ilderim Velikodušný ve svých stanech, a my jsme jeho hostmi. Vyhledej nás tam! Dostane se ti vděčného uvítání.“

Ben Hur všecek udiven nad zvučným hlasem a ctihodným chováním starce zůstal státi na svém místě. Dívaje se za odjíždějícími, zahlédl Messalu. Odcházel, jak byl přišel: vesele, netečně a s uštěpačným smíchem.

Rokování o dostizích

Není zpravidla jistějšího způsobu znelíbiti se lidem, než zachová-li člověk rozvahu, když mu kyne nebezpečí. Na štěstí činil Malluch v tomto případě výjimku z pravidla. Výstup, jehož byl právě svědkem, dobyl Ben Hurovi jeho vážnosti aspoň proto, že mu nemohl upříti odvahy a obratnosti; kdyby se mu ještě podařilo nahlédnouti poněkud do historie mladíkovy, byl by jistě dokonale splnil úlohu, kterou byl pověřen svým pánem, mistrem Simonidem.

V poslední záležitosti podařilo se mu zjistiti jediné dvou okolností: že byl Ben Hur Žid a přisvojenec slavného Římana. Jiný důsledek, jenž měl snad také svoji důležitost, vytvářel se ponenáhlu v bystré mysli tajného vyslance: mezi Messalou a synem duumvirovým byla jakási souvislost. Avšak jaká...! A kterak o ní dojíti jistoty? Ať napínal mysl sebeúsilněji, rozřešení té otázky nemohl se dobádati. Z těchto rozpaků pomohl mu Ben Hur sám. Položiv ruku Malluchovi na ramě, vyvedl jej z davu, jenž obracel již zase zřetel k šedivému starému knězi a tajemnému prameni.

„Dobrý Malluchu,“ pravil stanuv, „řekni, může-li člověk zapomenouti na matku?“

Otázka byla náhlá, beze všeho úvodu, a tudíž taková, že člověk, jemuž svědčí, ocituje se v rozpacích. Malluch pohleděl Ben Hurovi ve tvář, pátraje v ní, co touto otázkou asi míní, leč uzřel toliko dvě jasně červených skvrn na jeho lících a v očích jako sledy slz stěžích potlačených, načež odpověděl bezděčně:

„Ne!“ načež zvolal důrazně: „Nikdy!“ Za chvilku potom, když se byl vzpamatoval, pokračoval: „Je-li izraelita, nikdy! V synagoze učil

jsem se nejprve žalmům; pak jsem se naučil přísloví syna Sirachova: „Cti otce svého ze vší duše své a nezapomínej strastí matky své!“

Červené skvrny na obličejích Ben Hurově ztemněly.

„Ta slova uvádějí mi na paměť dětství, a tobě, Malluchu, vydávají svědectví, že jsi pravověrný Žid. Myslím, že ti mohu důvěřovati.“

Ben Hur pustil rámě, které držel, a sebrav řasy řízy, prsa jeho zahalující, položil ruku na srdce pevně, jako by tlumil bolest jej svírající.

„Můj otec,“ pravil, „honosil se dobrým jménem a nebyl nectěn v Jeruzalémě, kde bydlil. Když umřel, byla moje matka v květu ženských let, a nedosti na tom, díím-li, že byla dobrá a krásná: na jejích rtech byl vepsán zákon laskavosti a její skutky byly všude patrný i chváleny, i usmívala se vstříc dnům, které měly přijíti. Měl jsem sestřičku a ona i já tvořili jsme šťastnou rodinu, a já plně uznával přísloví starého rabbi: ‚Bůh nemohl býti všude, a protož učinil matky!‘ Jednou potkala nehoda vznešeného Římana, když jel mimo náš dům v čele kohorty, legionáři vypáčili vrata, vrazili dovnitř a jali nás. Od té doby neviděl jsem matky ani sestry. Nevím, jsou-li ještě na živu. Avšak ten člověk v onom voze, Malluchu, byl při tom, když jsme byli od sebe oderváni; on nás vydal jímačům; slyšel mou matku, jak prosila za své děti, a smál se, když ji odvlékali. Těžko říci, co se hlouběji vrývá v paměť, láska, či nenávist. Dnes poznal jsem ho již z dále... a Malluchu...“

Uchopil opět posluchače za rámě.

„A Malluchu, on zná a nosí s sebou nyní ono tajemství, za něž bych život položil: on by mohl říci, žije-li ona, kde jest a v jakém stavu; je-li... nikoliv, jsou-li – mnoho strastí učinilo ze dvou jednu – jsou-li mrtvy, mohl by říci, kde zemřely a jak a kde jejich pozůstatky čekají mého příchodu.“

„A neřekne ti to?“

„Ne.“

„Proč?“

„Poněvadž jsem Žid a on Říman.“

„Ale Římané mají jazyky a Židé, byť se jimi opovrhovalo sebevícce, mají prostředky rozvázati je.“

„A jde-li o člověka, jakým jest on? Nikoliv; a kromě toho jde tu o státní tajemství. Veškeré jmění po mém otci bylo zabaveno a rozděleno.“

Malluch pokyvoval hlavou jakoby na důkaz tohoto důvodu; pak se otázel opět:

„Nepoznal tě?“

„Nemohl. Byl jsem odsouzen k smrti za živa a jsem už od drahých dob považován za mrtvého.“

„Divím se, žes ho neudeřil,“ prohodil Malluch, podléhaje návalu hněvu.

„Kdybych to byl učinil, byl bych mu navždy zabránil prospěti mně. Mohl jsem ho zabít, ale víš, smrt zachovává tajemství ještě lépe nežli zločinný Říman.“

Muž, který maje se za tolik mstít, a mohl přec tak klidně opomenouti příznivé příležitosti, spoléhal zajisté na budoucnost anebo měl cosi lepšího za lubem; Malluchův zájem zvýšil se touto myšlenkou; přestal býti zájmem tajného vyslance jinému povinností vázaného. Ben Hur zasluhoval vskutku, aby si ho všímal kvůli němu samému. Jinými slovy, Malluch byl hotov sloužiti mu z ochotného srdce.

Po krátké pomlčce ujal se Ben Hur opět slova:

„Nechci jej zabít, dobrý Malluchu; proti tomuto nejkrajnějšímu kroku jest mu ochranou, aspoň pro tu chvíli, to, že zná ono tajemství. Ale rád bych jej potrestal, a budeš-li mi nápomocen, pokusím se o to.“

„On jest Říman,“ odvětil Malluch neváhaje, „a já jsem z pokolení Judova. Budu ti nápomocen. Chceš-li, zavaž mě přísahou... nejslavnější přísahou.“

„Podej mi ruku, to postačí.“

Když se jejich ruce opět rozloučily, pravil Ben Hur s lehčím srdcem:

„Úkol, jež bych rád na tebe vznesl, není těžký, dobrý příteli; ani se ho nemusí hroziti tvoje svědomí. Pojdme dále.“

Dali se cestou napravo přes lučinu, o níž jsme se zmínili vypravující, jak přicházel Ben Hur ku prameni. Ben Hur první přerušil mlčení.

„Znáš šejka Ilderima Velikodušného?“

„Zajisté!“

„Kde jsou palmové sady, Malluchu, či lépe řečeno, jak daleko jsou za dědinou Dafninou?“

Mallucha zmocnila se pochybnost. Vzpomněl roztomilé přízně projevené Ben Hurovi onou ženou u pramene, i ptal se v duchu, je-li ten, jemuž tkví v mysli starosti o matku, schopen vítěziti nad svody lásky, leč přesto odtušil:

„Do palmových sadů jsou z dědiny dvě hodiny koňmo a hodina bystrou jízdou na velbloudu.“

„Děkuji ti a posluž mi ještě jednou zprávou. Byly hry, o kterých jsi se zmínil, všude vyhlášeny? A kdy se budou konati?“

Otázky ty byly významné, a nevrátily-li Malluchovi důvěru, podráždily aspoň jeho zvědavost.

„Ó ano, budou se konati s velkou okázalostí. Prefekt je bohat a mohl by snadno oželeťi svého místa; ale jak bývá u lidí, jimž přeje štěstí, nezměnila se nikterak jeho touha po bohatství; aby si získal přítele u dvora, ne-li něco více, shání podívanou pro konzula Maxentia, který sem zavítá chystat výpravu proti Parthům.

Že přípravy jsou nákladné, je občanům antiošským ze zkušenosti známo, pročez mají dovoleno přispěti prefektovi v počtách strojených pro velmože. Již před měsícem rozešli se hlasatelé všemi směry oznamující, že na oslavu zahájí se cirkus. Jméno prefektovo bylo by samo o sobě dobrou zárukou rozmanitosti a velikoleposti, zvláště po Východě; ale když k jeho slibům druží se i sliby Antiochie, jsou veškery ostrovy a přímořská města přesvědčeny, že slavnost bude neobyčejná, i dostaví se sem osobně nebo svými nejproslulejšími zástupci. Nabízené odměny jsou královské.“

„A cirkus... slyšel jsem, že je druhým po cirku Maximově.“

„Míníš onen v Římě? Nu, náš má sedadel pro dvě stě tisíc lidí, váš má sedadel o sedmdesát pět tisíc více. Váš je z mramoru jako náš; úpravou jsou navlas stejné.“

„Pravidla jsou tatáž?“

Malluch se usmál.

„Kdyby se Antiochie odvážila býti originálem, nebyl by Řím pánem, jakým jest. Zákony cirku Maximova panují i u nás kromě jediné věci: tam smějí vyjeti najednou pouze čtyři vozy, zde vyjíždějí všechny, ať jest jich kolikoliv.“

„Tak jest obyčejem u Řeků,“ vece Ben Hur.

„Ano, Antiochie jest spíše řecká nežli římská.“

„Tu bych si, Malluchu, mohl vybrat vlastní vůz?“

„Vlastní vůz i koně. To jest každému zůstaveno na vůli.“

Odpovídaje, znamenal Malluch, že zamýšlený výraz v Ben Hurově tváři ustoupil spokojenému.

„Ještě něco, Malluchu. Kdy budou se hry konati?“

„Ach, odpusť, na nejdůležitější jsem zapomněl,“ odušil druhý. „Zítra... pozítří,“ počítal nahlas, „přijde konzul, budou-li mořští bohové přízniví, ať mluvím po římsku. Ano, šestý den ode dneška budou hry.“

„Doba je sice krátká, Malluchu, ale stačí!“ Poslední slova prone-sena byla s důrazem. „U proroků našeho starého Izraele! Chopím se zas otěží! Než ještě jednu otázku, Malluchu. Víš jistě, že se Messala zúčastní dostihů?“

Tu poznal Malluch jeho záměr i kolik skýtá možností pokořiti Římana; i nebyl by býval dobrým potomkem Jakubovým, kdyby nebyl rychle uvážil naděje, když byl všechn jeho zájem mocně vzrušen. Hlas se mu přímo chvěl, když se otázel:

„Jsi sdostatek vycvičen?“

„Neboj se, příteli. Vítězové v cirku Maximově dostávali poslední tři léta věnce po mé libosti. Zeptej se jich... zeptej se nejlepšího z nich... a řeknou ti, že tomu tak! Při posledních velkých hrách sám císař nabídl mi svou přízeň, ujmu-li se jeho koní a pustím-li se s nimi v závod s celým světem.“

„Ale tys tak neučinil?“

Z hlasu Malluchova vyznívala dychtivost.

„Já... jsem Žid,“ mluvě Ben Hur zdál se zapadati sám v sebe, „a jakkoli nosím římské jméno, neosmělil jsem se přece provozova-ti řemeslně věc, která by poskvrnila otcovské jméno v podloubích a síních chrámových. V palestrách mohl jsem se oddávati cviku, jenž by byl ohavností, kdybych jej zanesl do cirků; a zúčastním-li se zde dostihů, Malluchu, přísahám, že mi nejde o cenu nebo vítězovu odměnu.“

„Mlč... nepřísahej!“ zvolal Malluch. „Odměna činí deset tisíc sesterciů... jmění na celý život!“

„Pro mne ne, byť ji prefekt i zpateronásobnil! Pro něco lepšího, než je tato odměna, pro něco lepšího, než jsou veškery císařské dů-chody od prvního roku prvního césara, pustím se v tento závod – abych pokořil svého nepřítele! Pomsta jest zákonem dovolena.“

Malluch usmívaje se kýval hlavou, jako by pravil: „Pravda, pravda... věř mi: Žid rozumí Židu.“

„Messala pojede,“ pravil ihned. „Je vázán k závodům nejedním způsobem: vyhlášováním po ulicích, v lázních a divadlech, v paláci i v kasárnách; a kromě toho nemůže ustoupiti i proto, že jeho jméno stojí na tabulkách kdektěho mladého marnotratníka v Antiochii.“

„O sázky, Malluchu?“

„Ano, o sázky, i vyjíždívá každý den okázale cvičit se, jak jsi ho viděl.“

„Ach, to byl tedy vůz a koně, s kterými hodlá závodit? Děkuji, děkuji ti, Malluchu! Značně jsi mně již posloužil. Jsem spokojen! Nyní buď mi vůdcem do palmových sadů a uveď mne k šejku Ilde-
rimovi Velikodušnému.“

„Kdy?“

„Dnes. Jeho koně mohli by býti zítra zadáni.“

„Líbí se ti tedy?“

Ben Hur odpověděl se zápalem:

„Viděl jsem je z výstupku jen okamžik, neboť pak přijel Messala, a od té chvíle neměl jsem oči pro nic jiného; ale přesto poznal jsem, že pocházejí z krve, která jest jak divem, tak slávou pouští. Neviděl jsem nikdy předtím koní onoho plemene, leč v konírnách césarových; ale kdo je viděl jednou, pozná je vždy. Zítra, až se sejdem, poznám tě, Malluchu, byť jsi mne ani nepozdravil; poznám tě po obličejí, postavou, po způsobech; a po týchž známkách poznám i je, a to s toužou jistotou. Je-li pravda vše, co bylo o nich řečeno, a dovedu-li jich ducha podrobiti vládě svého ducha, mohu...“

„Vyhrátí sestercie!“ zasmál se Malluch.

„Ne,“ odpověděl Ben Hur rovněž rychle. „Učiním, co se lépe sluší muži zrozenému dědicem Jakubovým: pokořím svého nepřítele

na místě nejveřejnějším. Avšak,“ dodal netrpělivě, „maříme čas! Jak se dostaneme co nejrychleji i ke stanům šejkovým?“

Malluch rozmýšlel se chvíli.

„S nejlepší se potážeme, půjdeme-li přímo do vsi, která je na štěstí nablízku; podaří-li se nám tam najmouti dva rychlé velbloudy, potrvá nám cesta jen hodinu.“

„Pojďme tam tedy!“

Vsí byl souhrn paláců v krásných zahradách, mezi nimiž byly khany po knížečku zařízené. Opatřili si šťastně velbloudy a na nich vydali se na cestu do proslulých palmových sadů.

Ben Hur uslyší o Kristu

Za vsí byla krajina krabatá a vzdělaná; byla vpravdě zahradou antiošskou, kde nebyla ani píd' země nedotčena prací. Příkré svahy byly ztaraseny ve stupně; i ploty lahodily oku, jsouce obrostlé popínavými révami, které mimo chládek skýtalý mimojdoucím sladké naděje na zdar révy a chomáče hroznů v nachové zralosti. Nad melounovými poli a meruňkovými, fíkovými, pomerančovými a citronovými háji bylo viděti obílené domy rolnické; a všude se zračila tisícerými známkami hojnost, usměvavá dcera pokoje, vzněcujíc radost v srdci šlechetného poutníka, až jej i přecházela nechut' odváděti Římu poplatky. Časem naskytl se též pohled na Taurus a Libanon a mezi nimi bral se Orontes tiše svou cestou, rozděluje jich stříbrnou čarou.

Cestou dorazili přátelé k řece a podle jejího toku brali se po silnici tu přes vysoké příkré vrchy, tu do údolí, leč výšiny i nížiny stejně se bělaly letohrádky; a honosila-li se země hojným listím dubů, planých smokvoní, myrt, vavříků, jahodníků a vonných jasmínů, leskla se zato řeka šikmo dopadajícími paprsky slunečními, které by byly nehybně tkvěly tam, kam dopadaly, nebýt nekonečné řady lodí po proudu plujících buď pomocí plachet větrem vzdouvaných, anebo pomocí vesel; tyto jely proti proudu, ony s proudem upomínající na blízké moře a vzdálené národy a slavná místa a věci, žádoucí pro svou vzácnost. Nic tak neobveseluje mysl jako bílá plachta mířící na moře a míjející plachtu jinou, jež směřuje domů po cestě šťastně vykonané. A podle břehu přátelé stále postupovali, až dospěli jezera, napájeného zpáteční vodou z řeky, hlubokého,

jasného a bez proudu. V cípu u vtoku vypínala se věkovitá palma; zahnuv nalevo k patě stromu Malluch zvolal:

„Viz, palmové sady!“

Podobná podívaná nenaskytovala se nikde jinde, mimo nejkrásnější oázy Arábie a ptolomejské statky podél Nilu; a před zraky našich přátel rozprostírala se rovná, plochá, zdánlivě nekonečná krajina. Půda byla obrostlá svěží zelenou travou, tak vzácnou v Sýrii; nad nimi klenula se tmavomodrá obloha, mřížkovaná větvemi nesčetných datlových palem, pravých patriarchů svého druhu, tak hojných a starých, mohutného vzrůstu a vysokých, s hustými rozložitými větvemi a bohatě vyzdobenými zpeřenými, voskovitými a lesklými vějičkami, že byly s to probuditi nadšení v duši básníkův. Zde dodávala tráva barvy i ovzduší; onde lesklo se chladné a čisté jezero, omývající jenom několik stop pod hladinou kořeny stromů a podporující tím jejich sílu i vzrůst. Zdali pak Dafnin předčil tento háj svojí krásou? A palmy, jako by vycítily myšlenky Ben Hurovy, nakláněly se k němu a zdály se, když kráčel v jich stínu, osvěžovati jej a skrápěti rosným chládkem.

Cesta vinula se podle břehu jezera. Kdykoli zavedla poutníky až k vodě, uzřeli vždy jen lesklou hladinu vodní, omezenou ne- daleko protějším břehem, který jako tento břeh byl poset samými palmami.

„Pohled' na tento strom zde,“ pravil Malluch, ukazuje na obra mezi ostatními. „Každý kroužek na jeho pni značí rok jeho života. Spočti je od kořene k větvím, a řekne-li ti šejk, že háj byl vysázen dříve, než Antiochie zvéděla o Seleukovcích, nepochybuj o jeho slovech.“

Obdivujeme-li v přírodě palmu, neubráníme se dojmu zvláštního kouzla, jímž jsme uváděni téměř v básnickou náladu. Tím lze vysvětliti pocty, jichž se jí dostávalo od nepamětna ode všech

umělců, kteří na celé zemi nenašli ušlechtilějšího vzoru pro sloupy paláců a chrámů. Také Ben Hur prodchnut nadšením prohodil:

„Když jsem dnes viděl šejka Ilderima na závodisti, dobrý Malluchu, zdál se mi zcela všedním člověkem. Obávám se, že by naň rabbinové v Jeruzalémě hleděli z patra jako na syna edomského. Kterak nabyt těchto sadů? A kterak byl s to si jich uhájiti proti loupeživosti římských vladařů?“

„Má-li stáří přednost před původem, synu Arriův, tedy náleží starý Ilderim k vysoké šlechtě, přesto, že je neobřezaným Edomit,“ odpověděl Malluch horlivě.

„Všichni jeho předkové byli šejky. Jeden z nich – nevím, kdy žil anebo kdy vykonal tak dobrý skutek – zachránil kdysi krále, který byl již téměř uštván. Historie vypráví, že mu půjčil tisíc jezdců, kteří znali všechny stezky v pustině a její skryše, jako znají pastevci chudé hory, v nichž obývají se svými stády; i vodili ho z místa na místo, až nadešla vhodná chvíle, kdy svými oštěpy porazili nepřítele a jej dosadili zase na trůn. A král, zapamatovav prý si tuto službu, přivedl syna pouště v tato místa a prosil ho, aby se tu usídlil se svojí rodinou a stádem, neboť jezero a stromoví, jakož i všechna země od řeky až k nejbližším horám jsou prý navždy jeho i jeho potomků. A skutečně nikdy jim nikdo neupíral práva na tuto zemi. I pozdější panovníci, řídíce se moudrou politikou, žili v dobré vůli s kmenem, jemuž Hospodin hojně požehnal na mužích a koních, velbloudech a jmění, a učiniv jej pánem mnoha silnic, takže mohou, kdykoli se jim zlíbí, říci jedoucím tudy obchodníkům: „Jdětež v pokoji,“ nebo je zde ponechati, a co řeknou, stane se. I prefekt na tvrzi, přehlízející Antiochii, pokládá si za šťastný den, když Ilderim, jemuž říkají Velikodušný, pro dobré skutky, které prokázal různým lidem, zavítá sem s ženami a dětmi a družinami velbloudů a koní a se vším šejkovským příslušen-

stvím, táhna, jako kdysi naši otcové Abraham a Jakob, zaměnit na krátko hořké studnice pouště za ráj, který tu vidíš vůkol sebe.“

„Kterak to,“ ozval se Ben Hur, jenž byl pozorně poslouchal, nevšímaje si zdoluhavé chůze velbloudů, „že jsem viděl šejka rváti si bradu a proklínati, že důvěřoval Římanu? Kdyby ho byl slyšel césar, byl by asi řekl: ‚Nelíbí se mi takový přítel! Pryč s ním!‘“

„Mínění tvé je správné,“ usmál se Malluch. „Ilderim nemiluje Římanů. Bylo mu ublíženo. Před třemi lety jeli Parthové přes silnici z Bassory do Damašku a přepadli karavanu, vezoucí mimo jiné věci splacené daně z kraje na druhé straně. Pobili všechny zajatce, což by byli cenzoři⁶¹ v Římě prominuli, jen kdyby císařský poklad byl býval ušetřen a dodán. Nájemci berní, kteříž utrpěli ztrátu, stěžovali si u césara, a tento donutil Herodesa k náhradě. Herodes pak zabavil majetek Ilderimův, jež obvinil, že zanedbal zrádně povinnosti. Šejk odvolal se k césarovi a césar dal mu takovou odpověď, jaké lze se nadíti jen od strnulé sfingy. Od té doby srdce kmeta hnětlo se hněvem a těší se, že nadejde den odplaty.“

„Nesvede však nic, Malluchu.“

„Dobrá,“ odvětil Malluch, „to potřebuje zase výkladu, jež ti podám, až budeme blíže. Ale viz...! Pohostinnost šejkova začíná záhy... děti k tobě mluví.“

Velbloudi se zastavili a Ben Hur patřil na několik selských syrských děvčátek, podávajících mu košíky s datlemi, čerstvě načesanými, i nebylo možno odolati; sehnuv se, vzal si, mezitím co vzkřikl muž na stromě, pod nímž stanuli:

„Pokoj s vámi. Budte vítáni!“

Poděkovali muži i dětem a ubírali se krokem dále, ponechávající velbloudům na vůli, aby si tempo sami upravili.

---

61 Starořímský úředníci, dohlízející ke jmění, mravům atd.

„Musím ti říci,“ ujal se slova Malluch, odmlčuje se chvílemi a pojídáje datlí, „že kupec Simonides ctí mě svou důvěrou, ba zalichotí mi i tím, že mě bere na poradu; a ježto jej obsluhuji v jeho domě, seznámil jsem se s mnohými jeho přáteli, kteří znají dobrý poměr mezi mnou a hostitelem a hovořívají s ním bez ostychu v mé přítomnosti. Takovým způsobem sprátelil jsem se i s šejkem Ilderimem.“

Pozornost Ben Hurova byla na chvílku rozptýlena. Na mysli tanul mu čistý, líbezný, tklivý obraz Estery, dcery kupcovy. Tmavé její oči, zářící zvláštním, jen Židům vlastním leskem, setkaly se s jeho očima v cudném pohledu. Slyšel její krok, jako by přistupovala k němu s vínem, a její hlas, když mu podávala pohár; i uvědomil si opět s povděkem všechen ten soucit, jež mu dala najevo, tak zřetelně, že nebylo třeba slov, a tak roztomile, že slova byla by toliko zmenšila vyvolaný dojem. Krásný přelud se však rozprchl, když se obrátil k Malluchovi.

„Před několika nedělemi,“ mluvil Malluch dále, „zavítal starý Arab k Simonidovi a zastal mě u něho. Poznal jsem ihned, že je čímsi velice rozechvěn, a z úcty měl jsem se k odchodu, avšak on sám mi zabránil. ‚Poněvadž jsi izraelita,‘ pravil, ‚zůstaň, neboť chci vypravovati velice podivnou historii.‘ Důraz, jaký kladl na slovo izraelita, podráždil značně moji zvědavost. Zůstal jsem, a takto zní v podstatě jeho vyprávění... zkracuji je, poněvadž se blížíme ke stanu, i zůstavuji onomu dobrému muži, aby ti pověděl podrobnosti. Před drahnými lety zavítali tři mužové do Ilderimova stanu na poušti. Byli všichni tři cizinci: Ind, Řek a Egyptan, a přijeli na velbloudech bílých a největších, jaké kdy viděl. Pohostil je a dopřál jim odpočinku. Následujícího dne vstali a modlili se modlitbu neznámou šejkovi... modlitbu tajemnou a nepochopitelnou, jíž vzývali Boha a jeho syna... Když s ním posnídali, řekl

Egyptan, kdo jsou, a odkud přicházejí. Každý z nich viděl hvězdu, s níž vyšel hlas velící jim, aby šli do Jeruzaléma a ptali se: „Kde jest ten novorozený král židovský?“ Uposlechli. Z Jeruzaléma dovedla je hvězda až do Betléma, kde našli v jeskyni novorozeně, jemuž se klaněli, padše před ním na kolena, a poklonivše se mu, obdarivše je drahocennými dary a vydavše svědectví, kdo jest, usedli na velbloudy a prchli bez oddechu k šejkovi, neboť kdyby se byli dostali Herodesovi do rukou – míním Herodesa příjímím Velikého –, byl by je dojista usmrtil. A šejk, věren svému obyčeji, ujal se jich a skrýval je po celý rok, načež od něho odešli, zanechavše mu dary veliké ceny, a ubírali se každý v jinou stranu.“

„Věru, přepodivná to historie,“ zvolal Ben Hur, když Malluch dopověděl. „Jak jsi řekl, že se měli tázati v Jeruzalémě?“

„Měli se tázati: „Kde jest ten novorozený král židovský?““

„A to bylo vše?“

„Otázka byla delší, ale na ostatní již se nepamatuji.“

„A našli dítě?“

„Ano, a klaněli se mu.“

„To jest zázrak, Malluchu.“

„Ilderim je vážný muž, ač vznětlivý jako všichni Arabové, avšak pravdomluvný...“ pravil Malluch určitě.

Jezdci zapomněli na velbloudy, a oni rovněž nedbajíce svých jezdců, odbočili ze silnice do bujné trávy.

„Neslyšel Ilderim od těch dob ničeho o těch třech mužích?“ tázal se Ben Hur. „Kam se poděli?“

„Ach, ano, a právě to bylo příčinou, že přišel k Simonidovi toho dne, o němž jsem se zmínil. Právě večer před tím dnem zavítal k němu Egyptan poznovu.“

„Kde?“

„Sem do dveří stanu, k němuž právě se blížíme.“

„Podle čeho poznal onoho muže?“

„Jako jsi ty poznal dnes koně... po tváři a způsobech.“

„Po ničem jiném?“

„Přijel na témže velkém bílém velbloudovi a řekl mu totéž jméno: Egyptan Baltazar.“

„Toť div Hospodinův!“

Ben Hur pronesl slova ta rozčileně.

A Malluch optal se s údivem:

„Proč to?“

„Baltazar, pravil jsi?“

„Ano, Egyptan Baltazar.“

„Tak znělo jméno, které nám dnes udal onen stařec u pramene.“

Při této připomínce se Malluch vzrušil.

„Pravdu díš,“ řekl; „a měl téhož velblouda... a tys tomu muži zachránil život.“

„A ona žena,“ pravil Ben Hur jako člověk sám k sobě mluvící – „ona žena byla jeho dcerou.“

Zamyslel se.

Čtenář bude mít za to, že mu tanula na mysli ona žena a že její vidina byla mu vítanější než obraz Esterin, byť i jen proto, že trvala déle; ale nikoli...

„Rci mi ještě jednou,“ pravil pak. „Tázali se oni tři: ‚Kde jest ten král židovský?‘“

„Ne tak. Tázali se: ‚Kde jest ten novorozený král židovský.‘ Tak zněla ta slova, když je šejk poprvé uslyšel na poušti, a od té doby čekal stále příchodu krále. Nikdo pak nezviklá jeho víry, že přijde.“

„Kterak...? Jako král?“

„Ano, a přinese zkázu Římu... říkává šejk.“

Ben Hur se opět odmlčel, přemýšleje a snaže se ovládnouti své pocity.

„Ten stařec jest jedním z mnoha milionů,“ pravil zvolna – „jedním z mnoha milionů, z nichž každý touží pomstítí nějakou křivdu... a podivná tato víra, Malluchu, jest chlebem a vínem jeho naděje, neboť kdo jiný než Herodes může býti králem židovským, pokud vládne Řím? Ale nezamluvme této historie: slyšel jsi, co řekl Simonides šejkovi?“

„Je-li Ilderim vážným, je Simonides moudrým,“ odvětil Malluch. „Poslouchal jsem a on řekl... Než slyš! Kdosi nás dohání.“

Hluk se vzmáhal. Posléze rozeznali rachot kol splývající s dupotem koňských kopyt. Za chvíli pak objevil se sám šejk Ilderim na koni, maje vzápětí družinu, v níž byli čtyři arabští hnědáci táhnoucí vůz. Šejkova brada, zarostlá dlouhými bílými vousy, byla svěšena na prsa; vracel se ze závodiště. Naši přátelé ho předjeli; když je spatřil, vztyčil hlavu a promluvil přívětivě:

„Pokoj s vámi...! Aj, přítel Malluch! Buď vítán! A neříkej mi, že jdeš, ale že právě přicházíš a že mi neseš něco od dobrého Simonida... kéž jej Bůh otců jeho zachová při životě mnoho ještě let! Ano, chopte se zase uzd a pojdte za mnou! Mám chléb a lebben⁶², anebo chcete-li raději arak⁶³ a kozlečí maso. Nuže, kupředu!“

Ubírali se za ním ke dveřím stanu, kde sestoupili ze svých běhounů; šejk se postavil na práh a podal jim na přivítanou podnos s třemi číši smetanového nápoje právě natočeného z velké očazené kožené láhve, visící na ústředním kolu.

„Pijte!“ vyzval je srdečně. „Pijte, je to nápoj lidí bydlících pod stany.“

Vzali si po číši a vyprázdnili ji až na dno.

„Vstupte nyní jménem božím.“

---

62 Kyselé mléko.

63 Rýžová kořalka.

A když vešli dovnitř, odvedl Malluch šejka stranou a pohovořil s ním v soukromí; poté přikročil k Ben Hurovi a omluvil se mu.

„Zmínil jsem se šejkovi o tobě, i slíbil, že ti dá zítra koně na zkoušku. Je tvým přítelem. Učinil jsem pro tebe, seč jsem byl, o ostatní postarej se sám, a dovol, ať se vrátím do Antiochie. Očekává mne tam kdosi, jemuž jsem slíbil, že se s ním dnes večer sejdu. Nezbyvá mi tudíž než jíti. Přijdu zítra zase připraven, a zdaří-li se zatím vše, zůstanu u tebe, až bude po hrách.“

Po vzájemném pozdravu vydal se Malluch na zpáteční cestu.

Moudrý služebník a jeho dcera

Za svitu luny dlely venku na střechách budov, rozložených na hoře Sulpiu, dvě třetiny obyvatelů antiošských, občerstvující se nočním vánkem a vějíři. Také Simonides hověl sobě v křesle, které se mu stalo nerozlučnou částí, a díval se z tarasu dolů na řeku a své lodi, na lánech a kotvách se houpající. Zeď za ním metala rozlehlý stín na vodu k protějšímu břehu. Nad ním na mostě neustával nekonečný ruch. Ester držela mu podnos, na němž byla jeho střídma večere: několik pšeničných koláčků, křehkých jako skládance, něco medu a miska mléka, do něhož namácel si chvílemi koláčky, omočiv je dříve v medu.

„Malluch je dnes zdlouhav,“ pravil, prozrazuje tak, o čem přemýšlí.

„Myslíš, že přijde?“ zeptala se Ester.

„Zajisté, leda by se byl dal na moře nebo na poušť, jda stále po stopě.“

Simonides mluvil zvolna a klidně.

„Snad bude psátí.“

„Nikoliv, Estero. Byl by již tak učinil, kdyby byl uznal, že se nemůže vrátiti, aby mi podal zprávu ústně; poněvadž jsem takového psaní nedostal, vím, že může přijíti a přijde.“

„Doufám také,“ odvětila skoro šeptem.

V jejím hlase vzbudilo cosi jeho pozornost. Byl to tón, kterým vyřkla svoje slova, či samo vyslovené přání? Nechtě ptáče se bemenší, ucítí i velký strom každý jeho pohyb ve všech svých vlákních, a také lidské srdce vystihuje do nejmenších podrobností slova na pohled zcela bezvýznamná.

„Přeješ si tedy, aby přišel, Estero?“ otázal se.

„Ano,“ přisvědčila, povznesši k němu oči.

„Proč? Můžeš mi to říci?“ vyptával se.

„Poněvadž,“ – váhala, až konečně pravila –, „poněvadž mladík ten je...“ Nedomluvila.

„... naším pánem, není-liž pravda?“

„Tak jest.“

„A ty se dosud domníváš, že mu nedám odejít, aniž mu řeknu, aby přišel, chce-li se mu, a vzal si nás... a všechno, co máme... všecičko, Estero... zboží, šekele, lodi, otroky i všechn veliký vliv, který jest pláštěm ze zlatohlavu a nejjemnějšího stříbra, ježž mi upředl největší anděl lidí – úspěch?“

Neodpověděla.

„Což tě to nedojímá?“ tázal se s nádechem hořkosti. „Dobrá, dobrá, poznal jsem, Estero, že ani nejhorší skutečnost není nikdy nesnesitelná, vystoupí-li z mraků, za nimiž jsme ji z počátku zahlédali... nikdy..., ba ani přináší-li muka. Mám za to, že bude tak i se smrtí. A hledíme-li na porobu, v níž se vydáváme, z tohoto filozofického stanoviska, bude nám za čas ještě milá. Již nyní těší mne myšlenka, jakým miláčkem štěstěny je náš pán. Jmění nestojí ho nic... ani starost, ani krůpěj potu, ani jedinou myšlenku; připadne mu bezděčně v mladých letech. A Estero, nemohu se obejít bez trochu marnivosti. Dostane, pro co nemohl by si dojít na trh, co by tam nekoupil ani za všechno své bohatství... dostane tebe, drahé dítě, miláčku, tebe, květinu z hrobu mé ztracené Ráchely!“

Přivinul ji k sobě, políbiv ji dvakráte. Druhý polibek platil památce její matky.

„Nemluv tak,“ pravila, když spustil ruku z její šíje. „Smýšlejme o něm lépe; ví, co jsou trampoty, a propustí nás na svobodu.“

„Ach, jak šlechetné city tě ovládají. Víš-li pak, že se k nim uchyluji o pomoc v pochybných případech, když dlužno vynést dobrý nebo špatný soud o osobě stojící před tebou, jako dnes ráno. Avšak... avšak,“ pravil hlasem povýšeným a zdrsnělým, „tyto údy, na nichž nemohu státi... toto tělo vychřadlé a vydeptané z lidské podoby... není vším, co mu já přináším. Ó ne, ne! Přináším mu duši, která zvítězila nad mučením a nad zlomyslností římskou, horší nad všeliké mučení... přináším mu rozum nadaný očima, které vidí zlato u větší vzdálenosti, než kam až pluly lodi Šalamounovy, a schopnost dostatí je do ruky... Ano, Estero, do této mé ruky, která je chytí a drží, aby neodletělo na povel někoho jiného... rozum zběhlý v osnování záměrů.“ Odmlčev se zasmál se. „Slyš, Estero, prve než nový měsíc, ježž oslavují v tuto chvíli v chrámových síních na svatém pahorku, vstoupí do druhé čtvrti, mohl bych rozhlaholiti svět, až by se sám cízar polekal, neboť věz, dítě, mám vlohu, která jest lepší všelikého smyslu, lepší dokonalého těla, lepší srdnatosti a vůle, lepší zkušenosti, nejlepšího obyčejně plodu nejdelších životů... nejbožštější vlohu lidí, které však,“ odmlčel se opět, zasmáv se již nikoli trpce, nýbrž z opravdové radosti, „které však ani velicí mužové náležitě nedbají, kdežto v davu jí není... vlohu používati lidí ke svému účelu a přidržovati je k věrnosti, kterou, když jde o provedení něčeho, stokrát a tisíckrát si znásobují. Tak projíždějí kapitáni mých lodí moře a přivázejí mi poctivý zisk; tak stopuje Malluch onoho mladíka, našeho pána a...“

Vtom ozvaly se kročeje na terase.

„Estero! Což jsem to neřekl? Už je zde... Nyní dostaneme zprávy. Kvůli tobě, rozmilé dítě... lilie má právě rozkvetlá... prosím Hospodina Boha, jenž nezapomněl svých putujících oveček izraelských, aby byly dobré a potěšitelné. Nyní se přesvědčíme, pustí-li tebe se vši tvou spanilostí a mne se vším mým nadáním.“

Malluch pokročil kupředu.

„Mír s tebou, dobrý mistře,“ pravil, hluboce se ukloniv, „i tobě, Estero, dcero všech dcer nejlepší!“

Stál uctivě před nimi a z jeho chování a řeči nesnadno bylo uhodnouti, v jakém je k nim poměru. V chování zdál se býti služebníkem, řeč jeho svědčila o důvěrném přátelství. Simonides pak, jak bylo jeho zvykem, opětovav pozdrav, přistoupil ihned k věci.

„Jaké zprávy přinášíš o onom mladém muži, Malluchu?“

Vyprávěl příhody dne klidně a nejprostšími slovy, a dokud nedopověděl, nebyl vyrušen ani jednou. Simonides seděl v křesle nepohnutě, naslouchaje řeči Malluchově bedlivě. V té chvíli mohl býti považován za sochu, kdyby nebylo bývalo jiskřících se, široko rozevřených očí a občasného dlouhého oddechu.

„Děkuji ti, Malluchu, děkuji,“ řekl srdečně, když zpravodaj domluvil; „vedl jsi si dobře... nikdo nebyl by si vedl lépe. Nuže, co soudíš o národnosti mladíkově?“

„Jest izraelita, dobrý mistře, z pokolení Judova.“

„Víš to jistě?“

„Zcela jistě.“

„Zdá se, že ti jen málo pověděl o svém životě?“

„Naučil se opatrnosti. Možno říci, že je nedůvěřivý. Zmařil všechny mé pokusy dobýti si jeho důvěry, až jsme odešli od kastalského pramene, ubírajíce se do dědiny Dafniny.“

„Místa ohavnosti a hrůzy! Proč tam šel?“

„Řekl bych, že ze zvědavosti, která bývá mnohdy přední pohnutkou, že tam jdou. Avšak divná věc! Co viděl, nikterak ho nezajímalo. Co se týče chrámu, zeptal se jen, je-li řecký. Dobrý mistře, ten mladík byl smutné mysli, z níž se chtěl vybaviti, i zašel do háje, tuším, jak chodíváme na pohřeb svým nebožtíkům: šel ji tam pochovat.“

„Dobře, je-li tomu tak,“ prohodil Simonides tiše a dodal hlasitěji: „Malluchu, kletbou času je marnotratnost! Chudí se ještě více ochuzují, opíčíce se po bohatých, a bohatí počínají si jako princové. Pozorovali u mladíka známky jakýchs slabostí? Utrácel peníze... minci římskou neb izraelskou?“

„Žádné, dobrý mistře, žádné.“

„Věru, Malluchu, tam, kde je tolik popudů k pošetilosti... míním totiž, kde je nadbytek jídla a nápoje... jistě že ti učinil štědrou nabídku.“

„V mé společnosti nejedl ani nepil.“

„Nepostřehl-li jsi, Malluchu, v tom, co mluvil a říkal, že by jej ovládala nade vše jiné nějaká vůdčí myšlenka? Věž, že i nejostřejšímu člověku unikne tu a tam myšlenka nedobře strážena.“

„Mluv srozumitelněji,“ pravil Malluch, jsa v pochybnostech.

„Dobrá. Víš, že o věcech důležitých nás se týkajících ani nemluvíme, ani nejednáme, tím méně rozhodujeme, leč jsme-li vedeni nějakou pohnutkou. Co jsi na něm vypátral po této stránce?“

„Na to, mistře Simonide, mohu ti odpovědět, že jde mu přede o to, aby se dopídl své matky a sestry. Mimo to je prodchnut hlubokou nenávistí k Římu, a ježto Messala, o němž jsem se ti již zmínil, je nějak zapleten v bezpráví, které se mu stalo, jest pro tu chvíli jeho hlavním cílem Messalu pokořit. Setkání u pramene poskytlo mu příležitost, ale neužil jí, poněvadž se mu nezdála býti dosti vhodnou, pokud se týče veřejnosti.“

„Messala má vliv,“ podotkl Simonides zamyšleně.

„Ano. Ale setkají se ještě jednou v cirku.“

„Nu... a pak?“

„Pak vyhraje syn Arriův!“

„Jak to víš?“

Malluch se usmál.

„Soudím tak z jeho řečí.“

„Jinou záruku nemáš?“

„Ne. Mám však mnohem lepší znamení: jeho ducha.“

„Ale poslyš, Malluchu; co má vlastně za lubem, pomýšleje na pomstu? Vztahuje se pomsta jeho jen na ony, kteří mu ublížili, nebo míní pomstít se na celku? A pak: je jeho žádost pomsty toliko vrtochem citlivého chlapce, či uzrála útrapami mužných let do houževnatosti? Víš, Malluchu, pomstychtivost kotvící pouze v mysli jest jen jalovým snem, který se rozplyne jediným jasným dnem, kdežto náruživost pomsty je chorobou srdce, která dostupuje až k mozku, a zapouští v obou stejně pevné kořeny.“

Při této otázce dal Simonides poprvé na sobě znáti cit; mluvil rychle, se zaťatýma rukama a s horlivostí člověka znázorňujícího chorobu, o níž se zmínil.

„Dobrý mistře,“ odušil Malluch, „jednou z příčin, že považuji toho mladíka rozhodně za Žida, jest žár jeho nenávisti. Viděl jsem patrně, jak se měl na pozoru, což bylo přirozeno, povážil-li se, jak dlouho žil v ovzduší římské revnivosti; ale jednou jsem postřehl, jak nenávist vyšlehla, a to bylo, když se vyptával na Ilderimovo smýšlení vzhledem k Římu, a po druhé, když jsem mu vyprávěl historii o šejkovi a mudrci, a zmínil jsem se o otázce: Kde jest ten novorozený král židovský?“

Simonides hbitě se naklonil dopředu.

„Aj, Malluchu, jeho slova... opakuj mi jeho slova, ať posoudím, jaký dojem učinilo naň to tajemství.“

„Chtěl zevrubně vědět, jak zněla otázka, zdali ten král židovský, nebo ten novorozený král židovský? Zdálo se, že je zmaten zdánlivým rozdílem významu obou výroků.“

Simonides zaujal v křesle opět pozici poslouchajícího soudce.

„Potom,“ pokračoval Malluch, „řekl jsem mu, co soudí Ilderim o tajemství: král přijde prý se zkázou Říma. Mladíkovi vehnala se krev do lící a do čela, i pravil vážně: ‚Kdo jiný než Herodes může býti králem židovským, pokud vládne Řím?‘“

„Co tím míníš?“

„Že císařství musí býti dříve povaleno, nežli může nastati jiná vláda.“

Simonides díval se chvíli na lodi a jich stíny volně se pospolu na řece houpající; nato ukončil rozmluvu.

„Dosti, Malluchu,“ pravil, „pojez, a připrav se k návratu do palmových sadů; budeš mladíkovi nápomocen v nastávající zkoušce. Přijď ke mně zítra. Pošlu psaní Ilderimovi.“ Poté doložil tišším hlasem jako by sám pro sebe: „Podívám se také do cirků.“

Za odchodu Malluchova, po obvyklém vzájemném požehnání, napil se Simonides mléka dlouhým douškem, i zdál se býti obcerstven a veselý mysli.

„Odlož večeri, Estero,“ řekl, „najedl jsem se do syta.“

Uposlechla.

„Přisedni ke mně blíž.“

Zaujala zase své místo na lenochu křesla po jeho boku.

„Bůh je ke mně dobrý, předobrá,“ ujal se vroucně slova. „Odívá se obyčejně v tajemnost, ale časem přece dopouští, že se domníváme viděti jej a rozuměti mu. Jsem již stár, drahousku, a jest mi již opustiti tento svět, avšak nyní, v této jedenácté hodině, kdy má naděje už hasla, posílá mi po tomto mladém muži slib, který mi dodává síly. Vidím cestu k veliké úloze v okolnosti o sobě samé tak veliké, že bude jak obrozením všeho světa. I vidím, proč mám darovati své velké bohatství, a cíl, k němuž jest určeno. Opravdu, mé dítě, chápu se znova života.“

Ester přitulila se k němu těsněji, jako by chtěla odvrátiti jeho myšlenky od závratného letu.

„Král se narodil,“ pokračoval domýšleje se, že dosud mluví k ní, „a nemá asi daleko do polovice obyčejného života. Baltazar praví, že byl dítětem na matčině klíně, když jej viděl a dal mu dary a vzdal poctu. Ilderim má pak za to, že minulého prosince bylo tomu dvacet sedm let, co Baltazar a jeho druzi přišli k jeho stanu žádající, aby je skryl před Herodesem, pročez zjevení krále nemůže již dlouho být odkládáno. Dnes v noci... zítra třeba nastane. Svatí otcové izraelští, jaké blaho v té myšlence! Zdá se mi, jako bych slyšel lomoz hroutících se hradeb a vřavu všeobecného vzbouření jako předzvěst změny... ano, a ke svrchované radosti lidí země se rozstoupí a pohltní Řím a oni budou vzhlížeti a smáti se a zpívati, že ho není a my že jsme.“ Tu se zasmál pro sebe. „Nu, Estero, slyšela-lis už kdy něco podobného? Cítím v sobě zápal básnický, roznícení krve a nadšení Miriam a Davida. V mé hlavě, která měla by býti jasnou hlavou pracovníka s číslicemi a skutky, zaznívají zmateně cinkající cimbály a harfy zvučně drnkající a hlasy značného davu, obklo-pivšího trůn nově postavený. Zatím nechejme takových myšlenek stranou. Avšak, až přijde král, drahoušku, bude potřebovati peněz a lidí, neboť byv dítětem ze ženy zrozeném, bude ovšem jen člověk podrobený lidským potřebám, jako jsme my. A pro peníze bude mu třeba prostředníků a opatrovníků, a pro lidi vůdců. Tak, tak! Nevidíš širokou cestu pro mne i pro mladého muže, našeho pána...? A na jejím konci slávu a poctu pro nás pro oba...? A... a...“ zamlčel se, zaražen sobeckým záměrem, v němž neměla Estera účastenství; poté dodal, pocelovav ji: „A blaženost pro dítě tvé matky.“

Seděla mlčky tiše. Tu si vzpomněl na rozdílné povahy a na zákon, podle něhož nemůžeme se vždy radovati z téhož díla a stejně se hroziti téže věci. Vzpomněl si, že dcera jeho jest ženou.

„O čem přemýšlíš?“ Estero, otázal se. „Máš-li nějaké přání, vyslov ho, miláčku, pokud mám moc, neboť moc, jak víš, je věc dráždivá, má křídla stále rozpjatá k odletu.“

Odpověděla s prostodušností takměř dětskou:

„Pošli pro něj, otče. Pošli pro něj ještě dnes v noci, a nedovol, aby šel do cirků.“

„Á!“ zvolal táhle a zas utkvěly jeho oči na řece, kde rozkládali se stínové tmavší než předtím, neboť měsíc byl zapadl daleko za Sulpius, zůstaviv město matně třpytícím hvězdám. Co dělo se v nitru Simonidově? Hnula se v něm žárlivost. Což kdyby vskutku milovala mladého pána? Ale ne, to nebylo možno, bylat příliš mláda. Leč myšlenka ta zakotvila pevně, odnímajíc mu řeči a mrazem jej prochvívajíc. Bylo jí šestnácte let. Věděl to dobře. V poslední narozeniny šel s ní do loděnice, kde spouštěla se na vodu galeje, která nesla ke svému sňatku s vlnami žlutou vlajku se jménem „Ester“. Tak oslavili spolu onen den. Ale okolnost tato dolehla naň nyní silou překvapení. Jsou okolnosti, jež nás všechny bolestně dojmají, nejvíce pak ty, které se týkají nás samých. Na příklad, že stárneme. A ještě strašlivější pravda, že musíme zemřít. Taková pravda vplížila se mu v srdce jako stín, tak mocně, že v něm vyloudila vzdech, podobný stenu. Nebylo dosti na tom, že měla, dospívajíc v mladou ženu, vejíti v nevolnictví, ale přinášela svému pánovi i náklonnost, věrnost, něžnost a jemnocit, kteréž on, otec, znal tak dobře, poněvadž až dosud byly vesměs a cele náležely jemu. Zloduch, jehož úkolem jest trápit nás obavami a trpkými myšlenkami, málokdy vykoná svou práci napolo. V okamžité trýzní hodnému starci sešel z mysli jeho nový záměr i zázračný král, předmět záměru. Avšak přemohl se a klidně se otázal:

„Aby nešel do cirků, Estero? Proč, mé dítě?“

„Protože cirkus není místem pro syna Izraelova, otče.“

„Rabbinský předsudek, Estero! Je to vše?“

Otázka pronesená způsobem tak přesvědčivým zajela jí do srdce, které se hlasitě rozbušilo – tak hlasitě, že nebyla s to odpovéděti. Zmocnila se jí pomatenost roztodivně příjemná.

„Mladík ten dostane jmění,“ pravil, pojav ji za ruku a mluvě něžněji; „dostane lodi a šekely... všechno, Estero, všecičko. A přece nebudu chud, neboť ty mi zůstaneš a tvá láska, podobná lásce mé nebožky Ráchely. Rci mi: má dostati i tu?“

Sklonila se k němu a přitiskla se mu lícem na hlavu.

„Mluv, Estero! Věda to, budu silnější. Ve výstraze spočívá síla.“

Posadila se zpříma a pravila, jako by byla vtělenou svatou pravdou:

„Upokoj se, otče! Nikdy tebe neopustím. Ačkoli získal mou lásku, budu nicméně vždy tvou služkou jako nyní.“

A schýlivši se k němu, políbila jej.

„A ještě více,“ vyznávala se dále, „jest milý mým očím, a snažný jeho hlas vábil mě k němu, i děsím se, pomyslím-li, že jest v nebezpečí. Ano, otče, byla bych více než ráda, kdybych jej zase spatřila. Ale láska, jíž se nedostává vzájemnosti, nemůže býti dokonalou láskou, pročez počkám ještě nějaký čas, pamatujíc, že jsem dcera tvá a své matky.“

„Jseš pravým požehnáním Hospodinovým, Estero...! Takovým požehnáním, že zůstanu bohat, byť bych i ztratil všechno ostatní. A při jeho svatém jméně a věčném životě přísahám ti, že nebudeš trpěti.“

K jeho žádosti přišel o něco později sluha, jímž se dal odsunouti v křesle do pokoje, kdež pobyl ještě nějakou chvíli, přemýšleje o příštím králi, kdežto Ester odešla a záhy usnula. Spala spánkem nevinných.

Římské hýření

Palác za řekou téměř naproti Simonidovu domu byl prý dostavěn pověstným Epifanem, jsa vším, co si lze o takovém příbytku pomyslit, ačkoli byl Epifanes stavitelem, jehož vkus klonil se spíše k výstavnosti nežli ke klasičnosti, jak tomu nyní říkáme; jinými slovy: byl spíše stavitelským napodobitelem Peršanů než Řeků.

Hradba, obmykající celý ostrov podle samé vody a vystavěná za dvojím účelem: jako val proti řece a obrana proti luze, učinila prý palác nezpůsobilým k stálému obývání, a proto jej legátové opustili a přestěhovali se do jiného sídla, zbudovaného pro ně na západním hřebetě hory Sulpia pod chrámem Jupiterovým. Bylo však dosti těch, již přímo upírali podstatu takovému vysvědčení starému sídlu vydávanému. Říkali, s bystrým vtipem aspoň, že legát přesídliv se, neměl na zřeteli zdravější místnost, nýbrž vpravdě bezpečnost poskytovanou mu ohromnými kasárnami, jimž se říkalo podle převládajícího slohu tvrz a jež se vypínaly právě nad cestou na východní hřbet hory. A mínění toto mělo cosi do sebe pravdivého. Mimo jiné případné věci bylo pozorováno, že palác jest stále připraven k používání, a když konzul, vojenský generál, král anebo jakýkoli mocnář zavítal návštěvou do Antiochie, býval mu vykázan byt na ostrově.

Ježto nám jde jen o jednu komnatu ve staré budově, zůstavujeme ostatní části čtenářově duševní obrazivosti. Necht' projde zahradami, lázněmi, síněmi a bludištěm pokojů paláce do pavilonů na střeše, kde všude jevila se úprava přiměřená domu proslulému v městě, jež podobalo se spíše Miltonovu „nádhernému Východu“ než kterékoli jiné na světě.

V našem věku nazvali bychom zmíněnou komnatu salonem. Byla velice prostranná, vydlážděna hlazenými mramorovými deskami a osvětlena ve dne okny ve stropě, v nichž místo skla byla barevná slída. Stěny byly prostoupeny Atlanty, z nichž ani dva nebyli si podobní, nesoucími však vesměs vlys provedený arabeskami tvaru ku podivu spletitého a tím úhlednějšími, že byly vyličeny barvami modrou, zelenou, tyrskou červcovou a zlatou. Kolem pokoje táhl se nepřetržitý divan z indického hedvábu a kašmírské vlny. Nábytek záležel ve stolech a stolicích egyptských vzorů podivně vyřezávaných.

Opustili jsme Simonida v křesle osnujícího záměr, jak by přispěl pomocí zázračnému králi, jehož příští jižjiž nadcházelo, jak usoudil. Ester spí, a proto přejdeme nyní řeku po mostě, projdeme branou lvy strážnou a četnými babylonskými síněmi a nádvořími vstupme do upraveného salonu.

Je tu patero svícňů, visících ze stropu na přesmyčných bronzových řetězech, v koutech po jednom a uprostřed velkých jehlanů rozžehnutých lamp, osvětlujících i démonické tváře Atlantů a složité ozdoby vlysu. Kolem stolů, sedíce, stojíce nebo neklidně přecházejíce stůl od stolu, jest něco ke stu mužů, jichž třeba si lépe všimnouti aspoň na chvíli.

Jsou vesměs mladí, někteří z nich sotva odrostli chlapeckým letům. Že jsou Italové a namnoze Římané, je zjištěno nad pochybu. Všichni mluví bezvadnou latinou, na sobě pak mají domácí šat velkého města nad Tiberou, to jest tuniky s krátkými rukávy a krátkým spodkem, kterýžto oděv dobře hověl podnebí antiošskému a zvláště byl přiměřen příliš horkému ovzduší salonu. Na divanu ležely tu a tam tógy a lacemy⁶⁴, kam byly nedbale pohoze-

---

64 Starořímský drahocenný svrchní šat mužský se sponami.

ny; některé z nich honosily se významně purpurovou obrubou. Na divanu leželi také spáči pohodlně natažení; byli-li zmoženi parnem a únavou dušného dne nebo Bakchem, po tom se píditi nebudeme.

Směs hlasů rozléhá se tu v různých tóninách. Časem strhne se hlučný smích nebo výbuch vzteku nebo jáсотu, ale nade vše vyniká ostrý, dlouhý chřestot, jenž zprvu poněkud mate nezasvěcence. Než, přistoupíme-li ke stolům, bude nám jasno. Společnost je zabrána v oblíbenou hru, vrhcáby a kostky, jednotlivě nebo dohromady, a chřestot pochází jen od tesser čili kostek ze slonoviny, hlasitě míchaných, a od hostes⁶⁵ na kostkovaných vrhcábnicích posouvaných a přehazovaných.

„Kdo je ta společnost?“

„Dobrý Flavie,“ pravil jeden z hráčů, drže vrhcáb vztaženou rukou, „vidíš onu lacernu před námi na divanu. Vyšla nedávno z dílny a má na rameni zlatou sponu zšíří dlaně.“

„Nu,“ odvětil Flavius, maje smysl jen pro hru, „viděl jsem už takovou. Jakkoli tvoje lacerna není stará, u pasu Venušina, nová přece není! Co s ní?“

„Nic než tolik, že bych ji dal, kdybych našel člověka, kterýž ví všechno.“

„Ha, ha! Za levnější cenu vynajdu ti zde několik lidí s purpurem, kteří přijmou tvoji nabídku. Ale hrej.“

„Tak... vyhráno!“

„Ano, u všech všudy Jupiterů! Nu, co říkáš? Znova?“

„Budiž.“

„A sázka?“

„Sestercius.“

---

65 Vrhcábů.

Tu vyňali oba své tabulky a písátka a zaznamenali si sázku; a co rozkládali vrhcáby, Flavius dotkl se zase přítelovy poznámky.

„Člověk, kterýž ví všechno! Herkule! Orákula vzala by za své. Co chceš s takovým netvorem?“

„Aby mi odpověděl na otázku, Flavie. Potom bych mu – perpol! – uřízl krk.“

„A na jakou otázku?“

„Rád bych, aby mi pověděl hodinu... hodinu jsem řekl? Ne, minutu, kdy Maxentius zítra přijede.“

„Dobře hráno, dobře hráno! Mám tě! A proč minutu?“

„Stál-li jsi již kdy s odkrytou hlavou na syrském slunci na ná-
břeží, kde přistane? Ohně Vestiny nejsou tak palčivé; při satoru
našeho otce Romula, rád bych umřel v Římě, musím-li umřítí.
Avernus⁶⁶ jest zde! Mohl bych tam státi na nábreží před forem
a rukou takto pozdviženou dotknouti se podlahy bohů. Ha, u Ve-
nuše, tys mne ošálil, Flavie! Prohrál jsem. Ó Fortuno!“

„Znova?“

„Musím zase dostat svůj sestercius.“

„Budiž.“

I hráli zas a zase. A když denním světlem, okny ve stropě se
vkrádajícím, bledly lampy – seděli ti dva na týchž místech za týmž
stolem a hráli posud. Jako větší díl společnosti byli vojenskými
přidělenci konzulovými, a očekávající jeho příjezdu, bavili se
zatím.

Za této rozmluvy vešlo do komnaty několik mladých mužů
a zamířilo k prostřednímu stolu, aniž si jich kdo z počátku vší-
mal. Bylo na nich znáti, že přicházejí z hodů právě skončených.
Někteří z nich stáli stěží na nohou. Jich vůdce měl kolem čela

---

66 Podsvětí, peklo.

věmec svědčící, že byl buď pořadatelem slavnosti, nebo dár-
cem. Víno nemělo naň účinku, leda že mu přidalo krásy, která
se honosila nejmužnějším římským rázem. Nesl hlavu vysoko
vypjatou. Rty a tváře rděly se mu krví a oči se mu svítily, jakkoliv
zahalen tógou bez poskvrny bílou a řasnatou, počínal si skoro
příliš vznešeně na člověka střízlivého a necézara. Přistoupiv
ke stolu, uprázdnil místo pro sebe a své soudruhy bez velkých
okolků a beze vší omluvy; a když konečně stanuv rozhlédl se po
stole a po hráčích, obrátili se všichni k němu s hlasitými výkřiky
jako na uvítanou.

„Messala! Messala!“ volali.

Hráči u vzdálených stolů, slyšíce volání, opětovali je tam, kde
byli. Skupiny hned se trhaly, hry se přerušily a kdekdo hnal se
doprostřed.

Messala poslouchal lhostejně hlučné projevy a jal se hned
osvědčovati příčinu své oblíbenosti.

„Zdráv buď, příteli Druse,“ pravil k nejbližšímu hráči napravo,
„zdráv... a ukaž mi na okamžik tabulky.“

Zdvihl povoskované destičky, a podívav se na zaznamenané
sázky, odhodil je.

„Denáry, pouhé denáry... peníze povozníků a řezníků!“ zasmál
se opovržlivě. „U opilé Semely, kde se octl Řím, když césar vysedí
noci, čekaje na šťastnou náhodu, aby mu dopomohla jen k žebrác-
kému denáru!“

Spoluhráč Drusův začervenál se až po čelo, leč okolostojící
přerušili jeho odpověď, shluknuvše se těsněji kolem stolu a pro-
volávající:

„Messala! Messala!“

„Mužové od Tibery,“ mluvil dále Messala, vytrhnuv číši s kost-
kami blízkému hráči z ruky, „komu nejvíce přejí bozi? Římanovi.

Kdo je zákonodárcem národů? Říman! Kdo jest mocí meče všeobecným pánem?“

Společnost byla z těch, které lze snadno nadchnouti, a k vyslovené myšlence byli zrozeni. Mžikem jej předešli, volajíce v odpověď:

„Říman! Říman!“

„A přece... přece...“ otálel napínaje jich uši –, „přece je kdosi lepší než nejlepší Říman.“

Zavrtěl svou patricijskou hlavou a zamlčel se, jako by je dráždil svým úsměškem.

„Slyšíte?“ zeptal se. „Kdosi je lepší než nejlepší Říman.“

„Aha... Herkules!“ vzkřikl jeden z posluchačů.

„Bakchus!“ ozval se satirik.

„Jupiter... Jupiter!“ hlučel dav.

„Ne,“ odvětil Messala, „mezi lidmi.“

„Jmenuj ho, jmenuj ho!“ žádali.

„Hned,“ pravil, když nastalo ticho. „Ten, kdo s dokonalostí Říma sloučil dokonalost Východu, u něhož výbojnost, která jest západní, druží se s uměním, jak užívati panství, které jest východní.“

„Perpol! Nejlepší je přece jen Říman!“ vykřikl kdosi; i strhl se velký smích a dlouhý tleskot v uznání, že Messala má pravdu.

„Na východě,“ pokračoval, „nemáme bohů, nýbrž jen víno, ženy a štěstěnu, a největší z nich je štěstěna, pročez naše heslo: ‚Kdo se odváží, čeho já se odvážím?‘ hodí se do senátu, hodí se do boje, a hodí se nejvíce tomu, kdož usiluje o nejlepší, vzdoruje nejhoršímu.“

Jeho hlas přešel v nenucený, důvěrný tón, nepozbyv důrazu a vlivu, jehož se domohl.

„Ve velké skříni nahoře ve tvrzi mám pět hřiven v penězích na trhu běžných a zde jsou na ně kvitance.“

Vyňal z tuniky papírový svitek, a hodiv jej na stůl, mluvil dále za hlubokého ticha, co veškery zraky naň pohlížely, tkvíce na jeho očích, a veškery uši k němu se napínaly:

„Ta částka leží zde jako míra, které se odvažuji. Kdo se odváží tolikéž...? Mlčíte? Což je příliš veliká? Strhnu hřivnu. Jakže! Stále mlčíte? Nuže, hodte si se mnou jednou o tyto tři hřivny... jen o tři – o dvě – o jednu... aspoň o jednu... o jednu pro čest řeky, u níž jste se zrodili... Řím východní proti Římu západnímu...! Barbarský Orontes proti posvátné Tibeře!“

Chřestil kostkami nad hlavou čekaje.

„Orontes proti Tibeře!“ opětoval s opovržlivějším důrazem.

Nikdo se nepohnul. Mrštil číší s kostkami na stůl a směje se sebral kvitance.

„Ha, ha, ha! Při sám olympský Jupiter, vím teď, že si chcete nadělat anebo rozmnožit jmění. Proto jste přišli do Antiochie. Hej, Cecilie!“

„Tu jsem, Messalo!“ ozval se za ním muž. „Tu jsem, hyna v davu a prose o drachnu, abych se spořádal s otrhaným převozníkem. Ale nechať mě Pluto! Tito nováčkové nemají mezi sebou všeho všudy ani obolu.“

Úštěpek vzbudil hlučný smích, jímž salon zas a zase se rozléhal. Jedině Messala setrval u vážnosti.

„Jdi,“ pravil k Ceciliovi, „do pokoje, odkud jsme přišli, a rozkaž sluhům, ať sem přinesou amfory⁶⁷, poháry a číše. Nemají-li tito naši krajané pasoucí po jmění měšců, při sám syrský Bakchus, uvidím, nejsou-li lépe požehnáni žaludky! Pospěš si!“

Potom otočil se k Drusovi s hlučným smíchem.

---

67 Velká konvice na víno s dvěma uchy a úzkým hrdlem.

„Ha, ha, příteli! Nebud' uražen, že jsem srovnal cézara v tobě s denáry. Jak vidíš, užil jsem jména jen k tomu, abych zkusil tyto švarné vylétalé ptáčky z našeho starého Říma. Pojd', Druse, pojd'!“ Chopil se opět číše a zamíchal vesele kostkami. „Sem, a změřme štěstí, o jakoukoli chceš částku.“

Z jeho hlasu vyznívala upřímnost, srdečnost, bodrost. Drusus byl mihem obměkčen.

„U všech Nymf, ano!“ zasmál se. „Hodím si s tebou, Messalo, o denár.“

Mladík vzezření velice chlapeckého díval se přes stůl, pozoruje výstup.

Messala najednou se k němu obrátil.

„Kdo jsi?“ otázal se.

Jinoch ucouvl.

„Ne, při sám Kastor! A jeho bratr také! Nemínil jsem nic urážlivého! Mezi lidmi je pravidlem, v jiných věcech, nežli jsou kostky, vésti záznamy nejpečlivěji, když je nejméně co zaznamenávali. Potřebuji písaře. Chceš mi posloužiti?“

Mladíček vytasil se s tabulkami, jsa hotov zapisovati vrub: Messalovy způsoby byly neodolatelné.

„Počkej, Messalo, počkej!“ zvolal Drusus. „Nevím, neznamena-li to neštěstí, zarazí-li se otázkou zvážené kostky. Ale mě něco napadlo, i musím to říci, byť mě i Venuše uhodila svým pasem.“

„Ne, milý Druse, Venuše s odepjatým pasem je Venuše zamilovaná. Vytas se s otázkou... učiním hod a zachovám jej od neštěstí! Tak...!“

Překlopil číši na stůl a držel ji pevně nad kostkami.

„Viděl jsi kdy jistého Quinta Arria?“ ptal se Drusus.

„Duumvira?“

„Ne... jeho syna.“

„Nevěděl jsem, že měl syna.“

„Nu, nesejde na tom,“ připojil lhostejně Drusus; „jen to věz, Messalo, že Pollux nebyl tak podoben Kastorovi, jako jest Arrius podoben tobě.“

Tato slova působila jako dané znamení: dvacatero hlasů jim přisvědčovalo.

„Pravda, pravda! Jeho oči... jeho tvář,“ volali.

„Jakže!“ ozval se kdosi s nelibostí. „Messala je Říman, Arrius je Žid.“

„Správně díš,“ vykřikl třetí. „Je Žid, anebo propůjčil Momus jeho matce nepravou škrabošku.“

Hrozila hádka, což Messala znamenav, učinil jí přítrž řka:

„Vino nepřichází, Druse, a jak vidíš, držím plamaté Pýthie jako psy na smečce. Co se týče Arria, vyslechnu tvé mínění o něm, pročez pověz mi více.“

„Dobrá, ať je Žid, anebo Říman – a při sám veliký bůh Pan, nedím tak z neváznosti ke svým citům, Messalo! – tento Arrius je švarný, neohrožený a bystrovtipný. Císař nabídl mu přízeň a ochranu, on však jí nepřijal. Byl tajemně uveden do společnosti a stranil se jí, jako by se cítil lepší nebo věděl, že jest horší nežli my ostatní. V palestrách neměl sobě rovna. Zahrával si s modrookými obry od Rýna a bezrohými býky ze Sarmatie, jako by byli vrbovými svazky. Duumvir zanechal mu ohromné jmění. Je posedlý vášní pro zbraně a nemyslí na nic než na válku. Maxentius přijal ho do své družiny, i měl s námi vstoupiti na loď, ale ztratil se nám v Ravenně. Nicméně přijel sem šťastně. Slyšeli jsme o něm dnes ráno. Perpol! Namísto aby šel do paláce nebo se ubytoval ve tvrzi, dal si odnésti zavazadla do khanu a zmizel opět.“

Když se jal Drusus vyprávěti, Messala poslouchal se zdvořilou netečností; ale čím dále vyprávěl, tím více vzrůstala se Messalova

pozornost, a sotva domluvil, spustil Messala ruku z číše na kostky a zvolal:

„Hoj, Caje, slyšíš-li?!“

Mladík po jeho boku – jeho myrtilus čili soudruh při jízdě s vozem za dne právě minulého – odpověděl, jsa nemálo potěšen jeho pozorností:

„Kdybych neslyšel, Messalo, nebyl bych tvým přítelem.“

„Pamatuješ se na člověka, který tě dnes povalil?“

„U milostných kadeří Bakchových! Což nemám pohmožděné rameno, by mi ho živě v mysli zachovalo?“ I provázel slova, pokrčiv rameny tak, že mu div o uši nezavadila.

„Nuže, buď vděčen Sudičkám: našel jsem tvého nepřitele. Poslouchej.“

Pak obrátil se Messala k Drusovi.

„Pověz nám o něm více – perpol! –, o něm, který jest i Žid i Říman – při sám Phoebus, z takového složení i kentaur by byl roztomilý! Jaký kraj miluje, Druse?“

„Kraj židovský.“

„Slyšíš, Caje?“ zvolal Messala. „Ten chlapík je mlád... za první! Má obličej Římana... za druhé! Nosí nejraděj i židovský šat... za třetí! A v palestrách kyne sláva a bohatství pažím, které jsou s to, aby porazily koně nebo zarazily vůz, jak velí potřeba... za čtvrté. Druse, pomoz zase mému příteli! Tento Arrius vládne bezpochyby mistrně jazyky, sice by se nemohl tak měnit, dnes v Žida, zítra v Římana. Hovoří-li však rovněž dobře bohatou mluvou athénskou?“

„Tak čistě, Messalo, že by mohl závodit při istmických hrách.“

„Zda posloucháš, Caje?“ vece Messala. „Ten chlapík dovede pozdravit ženu po řecku... třebaš samu Aristomachu, a poněvadž jsem počítal, je to za páté. Co říkáš?“

„Nalezls jej, Messalo,“ odpověděl Cajus; „sice nejsem, kdo jsem!“

„Promiň, Druse... a promiňte vy všichni... že mluvím takto v hádankách,“ pravil Messala svým boдрým způsobem. „U všech sošných bohů, nerad bych napínal tvou úslužnost tou měrou, až by ti došla, ale teď pomoz ty mně. Viz!“ – položil opět ruku na číši s kostkami, směje se. – „Viz, jak pevně držím Pýthie a jejich tajemství! Zmínil jsi se, tuším, že se syn Arriův octl ve společnosti tajemným způsobem. Vypravuj mi o tom.“

„Není to nic, Messalo, pranic,“ odvětil Drusus; „dětská povídka. Když Arrius, otec, vyplul na moře pronásledovat piráty, neměl manželky ani rodiny. Vrátil se s hochem... s tím, o kterém jsem mluvil... a druhého dne přijal jej za vlastního.“

„Přijal jej za vlastního?“ opáčil Messala. „U všech bohů, Druse, ty mě vskutku zajímáš! Kde vzal duumvir toho hochu? A kdo to byl?“

„Kdo může na to odpovědět, Messalo? Kdo jiný než sám mladý Arrius? Perpol! V bitvě přišel duumvir – tehdy ještě tribun – o galeji. Vracející se loď našla jej a ještě jednoho – jedině, kteří zbyli z utonulé posádky – plovoucí na témže prkně. Nyní ti opakuji historii zachránců, která má aspoň tu výhodu – že jí nikdy nebylo odporováno. Říkají, že duumvirův soudruh na prkně byl Žid...“

„Žid!“ vyznělo Messalovi z úst jak ohlasem.

„A otrok.“

„Jakže, Druse? Otrok?“

„Když byli ti dva vytaženi na palubu, měl na sobě tribun brnění a druhý oděv veslařův.“

Messala přestal se opírat o stůl vztyčiv se.

„Galejní...,“ potlačil na jazyku potupné slovo a rozhlédl se kolem, octnuv se poprvé za života v rozpacích právě v tom, když otroci vcházeli řadou do pokoje, nesouce velké džbány vína, jiní košíky

ovoce a cukrovinek, a opět jiní číše a láhve namnoze stříbrné. Ta podívaná působila vznětlivě. Messala vyskočil ihned na stolicí.

„Mužové od Tibery,“ zvolal zvučným hlasem, „čekajíce na svého náčelníka, uspořádejme slavnost Bakchovi na počest! Koho volíte za předsedu?“

Drusus vstal.

„Kdo jiný má býti předsedou nežli strůjce slavnosti?“ pravil. „Odpovězte, Římané.“

Odvětili hlučným souhlasem.

Messala sňal si věnec z hlavy, dal jej Drusovi, který vyskočil na stůl a vložil jej zase před očima všech slavnostně na hlavu Messalovi, učiniv jej takto předsedou nočního kvasu.

„Přišlo sem do pokoje se mnou několik přátel,“ prohodil, „kteří vstali právě od tabule. Abychom při své slavnosti zachovali starých zvyků, přiveďte sem toho, kdo je z nich nejvíce přemožen vínem.“

Vřava hlasů odpověděla:

„Tu jest, tu jest!“

I sebrali z podlahy, kam se byl svalil, mladíka tak žensky sličného, že mohl býti považován za sama boha pijáků – jen věnec byl by mu spadl z hlavy a kytice z ruky.

„Vysaďte ho na stůl!“ kázal předseda.

Shledali, že není s to seděti.

„Pomoz mu, Druse, a přeji ti, aby krásná Nyoma i tobě pomohla!“

Drusus vzal zpitého mladíka do náručí.

Potom obrátiv se k bezvládné postavě, promluvil Messala za hlubokého ticha:

„Ó Bakchu! Největší z bohů, buď milostiv dnes v noci. A za sebe i za tyto tvé ctitele zaslibuji tento věnec,“ – pozdvihl jej uctivě z hlavy –, „zaslibuji tento věnec tvému oltáři v Dafnině háji.“

Uklonil se a položil si věnec opět na kadeře; pak se sehnul, a od-
klopiv kostky, zvolal se smíchem:

„Hle, Druse, při sám Silenův osel, denár je můj!“

Tu strhl se hluk pochvaly, až se podlaha třásla a zamračení
Atlantové se kolísali, a hýření začalo.

Vozataj Ilderimových koní

Šejk Ilderim byl muž příliš významný, než aby cestoval s malou družinou. Byloť mu u svého kmene šetřiti dobré pověsti, jaká slušela se knížeti a patriarchovi nejčtetnějšího stoupenstva po vší poušti východně od Sýrie. U obyvatelstva měst pak těšil se vážnosti proto, že byl pokládán za jednoho z největších boháčů nekrálovského stavu na celém Východě; a jsa vpravdě bohat – jak penězi, tak čeledí, velbloudy, koňmi a stády všeho druhu –, měl zálibu v jakémsi přepychu, jenž mu netoliko dodával větší důstojnosti u cizinců, nýbrž hověl i jeho osobní hrdosti a pohodlí. Nebudiž tedy čtenář sveden k bludnému mínění častou zmínkou o jeho stanu v palmových sadech. Mělť tam vskutku duar⁶⁸ vší úcty hodný, to jest měl tam tři prostranné stany: jeden pro sebe, druhý pro hosty a třetí pro svou oblíbenou manželku a její služky, a šest neb osm menších, v nichž obývala jeho čeleď a ti příslušníci kmene, které si vybral, aby jej provázeli jakožto životní stráž – silní mužové osvědčené srdnatosti a obratně vládnoucí lukem, kopím i koňmi.

Jeho majetek jakéhoholi druhu nebyl ovšem v nebezpečí v palmových sadech; ale poněvadž zvyky provázejí člověka rovněž tak městem jako po venkově a poněvadž nikdy nebývá radno uvolňovati tuhou kázeň, byl vnitřek duaru vyhrazen jeho kravám, velbloudům, kozám a vůbec takovému majetku, jenž by mohl podrážditi choutku lva nebo zloděje.

---

68 Stanový tábor nebo městečko v arabských zemích. Pozn. red.

Ilderim – budiž mu plnou měrou učiněno po právu – zachovával pečlivě obyčje svého lidu, neporušuje žádného, ani nejnepatrnějšího, proto byl jeho život v sadech pokračováním jeho života na poušti. A nejen to: byl i pěknou obnovou starých patriarchálních mravů: pravým životem prvotních pastýřů – izraelitů.

Toho jitra, kdy karavana dorazila do sadů, řekl šejk, zastaviv koně a zaraziv kopí do země:

„Zde rozbijte stan! Vchodem k jihu, bychom pod těmito letorosty pouště při zapadajícím slunci odpočívati mohli!“

Pronášeje poslední slova, přistoupil ke skupině tří velikých palem a pohladil jednu z nich, jako by hladil své milované dítě po tváři.

Kdo jiný ne-li šejk mohl právem říci karavaně: „Stůj!“ nebo: „Zde budiž rozbit?“ Kopí vytrženo ze země a do rány, kterou vyrylo v pažitu, zapuštěn spodek prvního sloupu stanu, označujícího střed předních dveří. Pak zasazeno osm druhých – celkem tři řady sloupů, po třech v řadě. Poté přišly na zavalanou ženu a děti a vybalily plachtu z nákladu na velbloudech. Kdo jiný to měl vykonati ne-li ženy? Což nestříhaly rouno hnědých koz ve stádě a nevypředly z něho niti a neutkaly z nití látku na dokonalou střechu stanu, ve skutečnosti tmavohnědou, ač z dále červenou jako stany kidarské? A s jakými nakonec žerty a smíchem napjala spojená družina šejkova plachtu sloup od sloupu, zatloukajíc pořadem kolíky a přivazujíc provazy! A když stěny z volných rákosových rohoží byly upraveny – poslední to výkon při stavbě po slohu pouště –, jak úzkostlivě očekávali úsudku dobrého muže! I vešel a střídavě zase vycházel, patře k slunci, na stromy a jezero, vycházel, a mna si ruce v opravdové spokojenosti, řekl:

„Bohumilé vykonali jste dílo! Opatřte sobě nyní duar, neboť jak vám známo, dnes večer osladíme si chléb arakem a mléko medem

a na každém ohništi necht' je kůzle. Bůh s vámi! Nouze o sladkou vodu zde nebude, neboť jezero je naší studnicí! Soumaři a stáda hlad trpěti nebudou, neboť je zde dostatek zelené pastvy. Tedy Bůh s vámi, děti! Jdětež!“

S veselou myslí odešli, aby též sobě postavili příbytky. Několik z nich zůstalo, aby upravili vnitřek stanu šejkova, zavěsivše oponu na střední řadu sloupů a rozdělivše prostor na dvě světnice: pravá byla Ilderimovým bytem, levá pak stájí jeho koní – jeho klenotů Šalamounových –, které zavedli dovnitř, a pocelovavše a pohladivše je, pustili na svobodu. U prostředního sloupu zřídili podstavek na zbraně a uložili tam kopí a oštěpy, luky a šípy a štíty, zavěsivše vedle pánovu šavli zahnutou podle nového měsíce. Lesk její čepele závodil s leskem drahokamů v jejím jilci zasazených. Na jeden konec podstavku pověsili koňské postroje, z nichž některé byly skvostné a pestré jako livrej královského služebníka, na druhém konci pak rozložili velmožovo šatstvo: jeho vlněné a plátěné řízy, jeho tuniky a široké spodky a mnohobarvé plachetky. A neustali, dokud nebylo vše v pořádku.

Zatím ženy upravily divan, předmět to právě tak nezbytný jako brada jeho hluboko na prsa mu splývající. Složily rám v podobě tří hran čtverce s otevřenou stranou ke dveřím, vystlaly jej polštáři a opatřily nízkými záclonami. Polštáře pak přistřely měnitelnými pokrývkami hnědě a žlutě pruhovanými. Do koutů položily podušky v povlacích z modré a červené látky. Potom obložily divan kobercovým okrajem a vniterní prostor pokryly rovněž koberci. Natáhnouce konečně koberec od otevřené strany divanu ke dveřím stanu, byly s prací hotovy a čekaly, až se pán vysloví, je-li spokojen. Zbývalo jen přinést a naplnit džbány vodou a pověsiti kožené láhve s arakem, aby byly po ruce – na zítřejší lebben. Nikomu z Arabů by nenapadlo, proč by Ilderim nebyl šťasten ve svém

stanu u jezera sladkovodní řeky a ve stínu datlovníků palmových sadů?

Takový byl stan, u jehož dveří zůstavili jsme Ben Hura.

Služebníci očekávali již rozkazů pánových. Jeden z nich zul mu sandály, druhý rozvázal Ben Hurovi římské střevíce. Pak se převlekli oba ze zaprášených svrchních šatů do čerstvých z bílého plátna.

„Vejdí... jménem božím a dopřej sobě odpočinku,“ pravil srdečně hostitel nářečím, obvyklým na tržišti jeruzalémském, a zamířil ihned k divanu.

„Zde usednu já a tam přichozí,“ dodal, ukazuje na obě místa.

Děvečka, poslušna rozkazu, přistoupila a zručně upravila podušky a opěradla k pohodlnému odpočinku. Poté usedli na kraj divanu, i přinesena čerstvá voda z jezera a nohy jim umyty a utřeny ručníky.

„Panuje na poušti přísloví,“ ujal se slova Ilderim, „že dobrá chuť prodlužuje život. Máš ji?“

„Je-li tomu tak, dobrý šejku, pak budu živ sto let, neboť jsem hladov jako vlk,“ odvětil Ben Hur.

„Dobrá, nemáš trpěti hladu. Dám ti, co mám nejlepšího ve stádech.“

Ilderim zatleskal.

„Vyhledej cizince v hostinském stanu a sděl, že já, Ilderim, přeji mu mír, jenž buď nerušen volný tok řeky.“

Sluha se poklonil.

„Řekni mu, že jsem se vrátil ještě s někým lámati chléb,“ mluvil Ilderim dále, „a chce-li moudrý Baltazar účastniti se na našem hodu, budeme tři. Nebeským ptácatům zbude proto ještě dosti.“

Poté služebník se ukloniv odešel.

„Nyní oddejme se odpočinku.“

Ilderim opřel se pak o lenoch divanu po způsobu kupců v bazarech damašských, a uvelebiv se takto, řekl vážně:

„Ježto jsi dnes mým hostem a okusil jsi mého lebbenu a budeš co nevidět se mnou hodovati, nebudeš mi vykládati ve zlé, zeptám-li se tebe: Kdo jsi?“

„Šejku Ilderime,“ odtušil Ben Hur, snášeje klidně jeho pohledy, „mějž mé ujištění, že nežertuji s tvou spravedlivou žádostí, ale rci sám, nebyla-li za tvého života doba, kdy daje odpověď na takovou otázku, byl bys se dopustil zločinu sám na sobě?“

„Při slávě Šalamounově – byla!“ přisvědčil Ilderim. „Sebezrada bývá právě tak podlá jako zrada na kmeni.“

„Díky, díky, dobrý šejku!“ zvolal Ben Hur. „Nikdy ti odpověď lépe neslušela. Nyní vím, že hledáš pouze jistoty ospravedlňující důvěru, již se dožadují, a že ti na této jistotě záleží více než na věcech mého ubohého života.“

Šejk uklonil se a Ben Hur nelenil hájiti svého prospěchu.

„Chceš-li mne tedy vyslechnouti,“ pravil, „věz, že nejsem Římanem, jak bys mohl souditi dle mého jména, které ti bylo oznámeno.“

Ilderim stiskl vousy po hrudi mu splývající a hleděl na mluvčího očima slabě mžikajícima, stínem hustého obočí silně svrastělého.

„Za druhé,“ pokračoval Ben Hur, „jsem izraelita z pokolení Judova.“

Šejk zvedl obočí.

„A mimo to, šejku, jsem Žid, na němž Řím se prohřešil bezprávím, proti němuž je to, čím tobě ublížil, pouze dětskou bolestí.“

Stařec pročešával si bradu s horečným chvatem a spustil obočí tak hluboko, že zmizel i mžik očí.

„Přísahám ti, šejku Ilderime... přísahám na smlouvu, kterou Hospodin učinil s mými otci... podáš-li mi příležitost k pomstě, po níž bažím, že peníze a sláva dostihů budou tvoje.“

Ilderimovi vyjasnilo se obočí, hlava se vztyčila, tvář se mu znenáhla rozzářila, i bylo téměř viděti rostoucí jeho spokojenost.

„Dosti!“ pravil. „Je-li u kořene tvého jazyka skryta lež, sám Šalamoun nebyl by se před ní ochránil. Že nejsi Římanem, že jako Žid nevražíš na Řím, že jde ti o pomstu, věřím ti plně. Jiná však jest otázka, máš-li zkušeností v dostizích s vozy? A což koně... jsi-li s to podrobiti je své vůli...? Aby tě znali...? Aby se dostavili na zavalanou...? Aby uháněli, velíš-li jim, se svrchovaným napětím dechu a síly...? A pak abys je v rozhodném okamžiku vědomím své vůle nadchl k námaze ze všech nejúsilnější? Dar ten, milý synu, není dán každému! Ach, při velebnosti boží! Znal jsem krále, jenž panoval milionům lidí, jsa jich neomezeným pánem, avšak na koni se úcty domoci nedovedl. Pozor! Nemluvím o těch tupých hovadech, jichž úkolem jest otročiti otrokům... o těch nezdařencích krví a obrazem... o těch nebožtících duchem, nýbrž o těch, kteří jsou jako tihle moji... o králech své čeledi, o rodu, sahajícím do minulosti až k chovancům prvního faraona, o svých družích a přátelích, obyvatelích ve stanech, které dlouhá pospolitost se mnou povznesla na stupeň rovnosti se mnou, kteří ke svým pudům přidali náš rozum a ke svým smyslům připojili naše duše, až cítí rovně jako my ctižádost, lásku, nenávist a opovržení, ve válce jsou reky, v důvěrnosti opravdoví jako děti. Hej, sem!“

Přikvapil sluha.

„Pust sem mé araby!“

Muž odhrnul část opony stan na dvě dělíci tak, že se objevila skupina koní, kteříž otáleli chvíli na místě, kde stáli, jako by se přesvědčovali, jsou-li skutečně zváni.

„Pojďte!“ zvolal na ně Ilderim. „Proč tam stojíte? Není-li vaše, co mám já? Pojďte, pravím!“

Vešli volným krokem.

„Synu izraelský,“ pravil pán, „tvůj Mojžíš byl mocný muž, ale... ha, ha, ha...! musím se smáti, pomyslí-li, že dovolil tvým otcům chovati robotného vola a tupého, váhavého osla, a zapověděl jim míti koně. Ha, ha, ha! Myslíš, že by tak byl učinil, vida to i ono zvíře zde...?“

Takto mluvě položil ruku na tvář prvního, jenž k němu přistoupil, a hladil ji v neskonalé pýše a něžnosti.

„Křivě soudíš, šejku, křivě soudíš!“ namítal horlivě Ben Hur. „Mojžíš byl právě tak válečníkem jako bohumilým zákonodárcem! A válčiti... ach, což je to jiného než milovati všechny příbuzné tvoje... tyto zde s ostatními?“

Hlava ušlechtilého tvaru – s velkýma očima, něžnýma jak oči srny a poloskrytýma hustou kšticí, a s malýma ušima, ostře končícíma a pěkně kupředu skloněnýma – přiblížila se mu pak k samé hrudi, rozvírajíc nozdry a pohybujíc vrchním pyskem, jako by se tázala: „Kdo jsi?“

Ben Hur poznal jednoho ze čtyř běhounů, které viděl při závodech, a nastavil otevřenou ruku ztepilému zvířeti.

„Řeknou ti, rouhačové...! Kéž se jim dní ukrátí, jako jich ubývá!“ – šejk mluvil s pocitem člověka odmítajícího osobní pohanu – „Řeknou ti, pravím, že naši koně nejlepší krve pocházejí z nesejských pastvin Persie. Bůh dal prvnímu Arabovi nesmírnou písečnou poustinu s některými horami prostých stromů a tu a tam studnici s hořkou vodou, a pravil k němu: ‚Viz, to je tvoje vlast!‘ A když si chudšas stěžoval, Všemohoucí slitoval se nad ním a pravil opět: ‚Buď dobré mysli! Neboť požehnám tobě dvojnásob nad druhé lidi.‘

Arab slyše to vzdal mu díky a věře odešel hledati požehnání. Nejdříve prošel všechny hranice a nenalezl ničeho. Pak se pustil do pouště dál a dále... a v srdci pustiny byl zelený ostrov překrásný na pohled. Uprostřed ostrova, hle – stádo velbloudů a stádo koní! Ujal se jich radostně a choval je pečlivě, jak zasluhovali, jsouce

nejlepšími dary božími. A z tohoto zeleného ostrova vyšli veškerí koně na zemi – i na nesejské pastviny se dostali a na sever až do strašlivých úvalů tepaných záduvy z moře ledových větrů. Nepochybuj o tomto příběhu, sice neměl by amulet nikdy moci kouzla pro Araba. Než chci tě o tom přesvědčiti.“

Zatleskal.

„Přines mi rodopisy kmenu,“ rozkázal objevivšímu se služebníkovvi.

Čekaje, pohrával si šejk zatím s koňmi, hladě je po chrípích, probíraje se prsty v jich hřívách a projevuje každému pozornost.

Za chvíli dostavilo se šest mužů, nesoucích cedrové skříně okuté mosaznými obručemi a pečlivě opatřené závoryami.

„Ne,“ pravil Ilderim, když je všechny složili u divanu, „nemíníl jsem ty všechny, jenom rodopisy koní... v téhle. Otevřte ji a ostatní zas odnese.“

Když byla skřín otevřena, shledalo se, že je v ní množství tabulek ze slonoviny, navlečených na kruhy ze stříbrného drátu, a ježto byly tabulky sotva tlustší oplatků, bylo jich na každém kruhu několik set.

„Vím,“ ujal se slova Ilderim, vzav do ruky několik kruhů –, „vím, s jakou bedlivostí a pílí, milý synu, zaznamenávají chrámoví písaři ve svatém městě jména novorozenců, aby každý syn izraelský mohl stopovati posloupnost předků až k začátku, ač je dávnější nežli patriarchové. Moji otcové – památka jejich bud' věčna! – nepokládali si nijakž za hřích přenéstí tu myšlenku na své němé služebníky. Viz tyto tabulky zde!“

Ben Hur chopil se kruhů, a probíraje se v tabulkách viděl, že jsou na nich hrubé arabské hieroglyfy, vpálené do hladkého povrchu ostrým hrotem rozžhaveného kovu.

„Můžeš je čísti, synu izraelský?“

„Nikoliv. Rci, co na nich napsáno.“

„Věz tedy, že na každé tabulce zaznamenáno jest jméno hříběte čisté krve, narozeného mým otcům prodlením minulých několika set let, a také jména zploditele a zroditelky. Vezmi je a všimni si jich stárí, abys tím spíše uvěřil.“

Některé tabulky byly takorčka nečitelný, zubem času žluté a vybledlé.

„Skříň tato, to ti mohu nyní říci, chová v sobě celé dějiny, ověřené svědectvím, jak dějiny zřídka bývají, ukazující, z jakého plemene všichni tito koně pocházejí... tento a onen, jenž tebe prosí o pozornost a lichocení, a jako tihle přicházejí k nám, tak jich otcové, i v nejdávnější minulosti, přicházeli k mým otcům pod střechu stanu, jako je tato moje střecha, a jedli svou míru ječmene z dlaně, a hovořilo se k nim něžností děcka, začož vděčnost svoji vzdávali zřejmě po svém způsobu. A nyní, synu izraelský, věř mým slovům: jsem-li já pánem pouště, viz mé služebníky! Odejmi mi je, a budu jako neduživce opuštěný karavanou, abych zemřel. Jsem jim zavázán díky za to, že věk můj nezmírnil postrachu ze mne na silnicích mezi městy, a nezmírni, pokud budu mít sílu udržeti se na koni. Ha ha ha! Mohl bych ti vyprávěti divy, které vykonali jich předkové. Až v příznivější chvíli povím ti o nich. Zatím měžž dosti na tom, řeknu-li ti, že nebyli nikdy v běhu předstiženi, aniž, při sám meč Šalamounův, narazili kdy na nezdar! Avšak to bylo – pamatuj si – na písku pouště pod sedlem. Ale nyní... obávám se, neboť jsou poprvé v jařmu a je tolik podmínek k úspěchu! Jsou hrdi, rychlí a vytrvalí. Najdu-li jim mistra, zvítězí! Synu izraelský! Jsi-li ty onen muž, přísahám, že to bude šťastný den, který tě sem přivedl. Mluv nyní o sobě.“

„Nyní si vysvětluji, čím to jest,“ odvětil Ben Hur, „že Arab miluje svého koně po dětech nejvíce, a vím také, proč Arabovi koně jsou nejlepší na světě. Avšak, dobrý šejku, nechci, abys o mně soudil

jen po slovech, neboť ti známo, že lidské sliby mnohdy selhávají. Nechať nejprve podstoupím zkoušku na některé pláni zde v okolí, a svěř mi zítra své koně.“

Ilderimovi opět zazářila tvář, i hotovil se promluvit.

„Poshov okamžik, dobrý šejku!“ pravil Ben Hur. „Nedomluvil jsem ještě. Od mistrů v Římě naučil jsem se ledačemus, netuše ani, že mi to nyní může prospěti. Tvoji chovanci pouště, byť vynikali hbitostí orlovou a vytrvalostí lví, zklamou tvé naděje, nebudou-li vycvičeni k tomu, aby běhali v jařmu. Neboť považ, šejku: v každém čtyřspřeží jeden běhoun je nejzdlouhavější a jeden nejrychlejší, a kdežto běh závisí vždy na nejzdlouhavějším, bývá potíže vždycky s nejrychlejším. Tak bylo dnes. Vůdce nebyl s to uvést nejlepšího v souměrný běh s nejslabším. Možná, že moje zkouška nedopadne lépe, leč bude-li tomu tak, povím ti to – přísahám. A proto pravím ti upřímně: podaří-li se mi podříditi je své vůli, aby běželi všichni čtyři stejnoměrně jakoby jediný, tvoje budou sestercie i věnec, a moje bude pomsta! Co tomu říkáš?“

Ilderim naslouchal po celou tu chvíli, čechraje se v bradě. Když Ben Hur domluvil, odtušil směje se:

„Smýšlím o tobě lépe, synu Izraelův! Máme na poušti přísloví: Uvaříš-li pokrm slovy, slíbím ti moře másla.‘ Dostaneš zítra koně.“

Vtom oživil se zadní vchod do stanu neobyčejným ruchem.

„Večeře... už je připravena,“ pravil Ilderim. „A tam blíží se můj přítel Baltazar, s nímž tě seznámím. Má vyprávěti příběh, jenž izraelitu nemůže nikdy unaviti.“ A obrácen k služebníkům dodal: „Odneste rodopisy a odvedte mé miláčky zpět do stáje.“

I učinili, jak byl velel.

Duar v palmových sadech

Laskavý čtenář nechť vzpomene nyní hodu mudrců, když se sešli poprvé na poušti, a pochopí přípravy k večeři v Ilderimově stanu. Rozdíl byl toliko ten, že zde byla lepší obsluha a hojnější krmě.

Na koberec před divanem rozestřeny tři pokrývky, přinesen stůl zvýší jedva jedné stopy, postaven na totéž místo a pokryt ubrusem. Po jedné straně opodál divanu umístěn přenosný hliněný nístěj, pod dozorem ženy, jejíž povinností bylo opatřovati společnost chlebem, či lépe řečeno, horkými koláčky z mouky umleté žernovy, jichž tření ozývalo se stále ze sousedního stanu.

Zatím doveden Baltazar k divanu, kde jej stoje přivítali Ilderim a Ben Hur. Měl na sobě volnou černou řízu. Chůze jeho byla vratká a každý jeho pohyb zdlouhavý a opatrný, záviseje na dlouhé holi a rameni sluhově.

„Mír s tebou, příteli,“ pravil Ilderim uctivě. „Budiž mi vítán.“

Egyptan pozdvihl hlavu a odpověděl:

„I tobě, dobrý šejku... tobě a všem tvým požehnání jediného Boha... Boha pravého a milujícího.“

Chování jeho bylo vlídné a zbožné a naplňovalo Ben Hura pocitem plaché úcty. Mimo to svědčilo požehnání zahrnuté v pozdravné odpovědi částečně i jemu, a když je staříčkový host pronášel, visely zapadlé jeho oči zářivě na obličeji Ben Hurově dosti dlouho, takže v něm vzbudily hnutí nové a tajemné a tak silné, že za jídla znovu a znovu zpytoval tu bledou tvář všecku svráštělou, pátraje po jeho významu. Ale pokaždé postřehl v ní výraz laskavý, klidný a upřímný jako ve tváři dětské.

„Toť můj host, Baltazare,“ pravil šejk, klada ruku na rámě Ben Hurovo, „jenž bude s námi dnes večer lámati chléb.“

Egyptan, zmítán pochybností, pohlédl na mladíka zpytavě. Šejk, pozoruje toho, pravil:

„Slíbil jsem mu, že mu zítra svěřím své koně na zkoušku, a když vše dobře dopadne, vystoupí s nimi v cirku.“

Baltazar nespouštěl očí z Ben Hura.

„Přichází s dobrým doporučením,“ pokračoval Ilderim s nemalými rozpaky. „Znej ho jakožto syna Arriova, který byl vznešeným římským námořníkem,“ – šejk se zajíkl, ale poté odvětil se smíchem –, „ač praví, že jest izraelita z kmene Judova, a u velebnosti boží, já věřím, co praví.“

Baltazar nemohl déle otálet s vysvětlením.

„Dnes, dobrotivý šejku, octl se můj život v nebezpečí a veta bylo by po něm bývalo, kdyby mi nebyl mladík, věrný obraz tohoto – ač není-li vskutku tentýž – přispěl pomocí, když všichni druzí prchali, a mne zachránil.“ Potom obrátil se přímo k Ben Hurovi. „Nebyls to ty?“

„Na to nemohu odpovědět,“ odslovil Ben Hur s nejskromnější uctivostí. „Jsem onen, jenž zarazil koně nestoudného Římana, když uháněli proti tvému velbloudu u kastalského pramene, kde mne tvoje dcera obdařila pohárem.“

Vyňal pohár ten ze záňadří tuniky a podal jej Baltazarovi.

Zásvit radosti přelétl Egyptanovi po tváři.

„Tebe Hospodin seslal mi dnes u pramene,“ pravil chvějícím se hlasem, vztáhnuv ruku k Ben Hurovi, „a sesílá mi tě i nyní. Vzdávám mu za to díky. A ty veleb jeho laskavost, neboť z milosti jeho mohu ti dáti velkou odměnu. Pohár ten je tvůj! Ponech si ho!“

Ben Hur uschoval si dar a Baltazar, čta otázku ve tváři Ilderimově, vyprávěl příhodu u pramene.

„Jakže!“ zvolal šejk, obrátiv se k Ben Hurovi. „Tys mi ničeho o tom neřekl, a lepšího doporučení nemohl sis přinést. Což nejsem Arabem a šejkem svého kmene o mnoha desítitisících? A není-liž on mým hostem? A není-li závazkem mého pohostinství, cokoli dobrého nebo zlého učiníš jemu, že to dobré nebo zlé učiníš mně? Kam bys šel jinam pro odměnu než sem? A čím ruka má ji dáti, ne-li moje?“

Hlas jeho nabyl na sklonku jeho řeči pronikavé ostrosti.

„Dobrý šejku, promiň, prosím! Nepřišel jsem pro žádnou odměnu, a abych byl prost této myšlenky, věz, že pomoc, kterou jsem poskytl tomuto výtečnému muži, byl bych rovněž prokázal i některému z tvých nejnižších služebníků.“

„Avšak on jest mým přítelem, mým hostem – a nikoliv mým služebníkem! Což nevidíš v tom rozdílu přízeň štěstěny?“ Poté doložil šejk k Baltazarovi: „Ach, při velebnosti boží, pravím ti ještě jednou, že není Římanem.“

Pak se odvrátil a věnoval pozornost sluhům, kteří dokonávali již přípravy k večeři.

Čtenář, pamatující se na příběh, jež Baltazar při schůzi na poušti o sobě vypravoval, porozumí, jaký dojem učinilo nezištné ujištění Ben Hurovo na tohoto ctihodného muže. Jeho obětavost vůči lidem – nebudiž zapomenuto – neznala různosti. Vykoupení pak, jež mu bylo v odměnu zaslíbeno – vykoupení, jehož očekával –, bylo pro všechny. Jemu tudíž znělo ujištění mladíkovo do jisté míry jak ohlas vlastního nitra. Popošed o krok k Ben Hurovi, pravil k němu svým mírným způsobem:

„Jak že tě jmenoval šejk? Tuším, že to bylo římské jméno.“

„Arrius, syn Arriův.“

„Ale nejsi přece Římanem.“

„Všichni moji předkové byli Židé.“

„Byli, pravíš? Což už nežijí?“

Otázka byla rovněž prostá jako úskočná, leč İlderim nedopustil, aby Ben Hur odpověděl.

„Pojďte,“ zvolal, „večeře je připravena!“

Ben Hur podal rámě Baltazarovi a dovedl ho ke stolu; za chvíli všichni seděli po způsobu východozemském na pokrývkách. Přinesena umyvadla, i umyli a utřeli si ruce, šejk pak pokynul, služebníci stanuli, a Egyptan, prodchnut posvátným citem, promluvil chvějícím se hlasem:

„Ó Bože a Otče všech...! Cokoli máme, jest od tebe! Přijmi naše díky, a požehnej nám, ať nikdy neustaneme činiti tvoji vůli!“

Byla to modlitba při jídle, již dobrý muž odříkal zároveň se svými bratry, Řekem Kašparem a Indem Melicharem, každý jiným jazykem, v čemž spočíval zázrak, vydávající svědectví o božské přítomnosti při obědě na poušti před drahnými lety.

Stůl, k němuž se hned obrátili, oplýval, jak si lze pomysleti, pokrmy a lahůdkami na Východě oblíbenými: koláči za horka z nístěje předloženými, zeleninou ze zahrad, jednoduchými masy, smíšeninami z masa a zeleniny, kravským mlékem a medem a máslem, což vše, jak sluší podotknouti, jedli a pili beze všech novodobých příborů a hovořili jen málo, majíce hlad. Ale když došlo na zákusky, zachtělo se jim znovu do čilého rozhovoru.

V takové společnosti Araba, Žida a Egyptana, kteří všichni stejně věřili v jednoho Boha, mohl se v onom věku hovor otáčeti jen kolem jednoho předmětu. A kdo jiný z těch tří mohl býti mluvčím nežli ten, jemuž se božstvo skorem osobně zjevilo, jenž je viděl ve hvězdě, slyšel jeho hlas v rozkaze, jenž byl tak daleko a tak zázračně veden jeho duchem? A o čem jiném mohl mluvit než o tom, co dosvědčiti byl povolán?

Baltazar učiní dojem na Ben Hura

Stínové, metaní pohořím na palmové sady při západu slunce, nedopřáli dlouhého trvání utěšenému časovému rozhraní fialové oblohy a usínající země mezi dnem a nocí.

Noc nastala záhy a rychle a tma brzy se rozestřela po stanu; sluhové přinesli čtyři mosazné svícný a postavili je na stůl do rohů. Každý svícen měl čtyři ramena a na každém rameni rozsvícenou stříbrnou lampu a zásobnou baňku s olivovým olejem. Při hojném, ba skvělém světle pokračovala společnost v hovoru při zákuscích, mluvíc syrským nářečím, známým všem lidem v oné končině světa.

Egyptan vyprávěl příběh, jak se on a druzí dva sešli na poušti, a souhlasně se šejkem tvrdil, že se to stalo v provincii před dvacíti sedmi lety, když on a jeho společníci, prchající před Herodesem, přišli ke stanu a prosili za ochranu. Vypravování posloucháno bylo s živou účastí; i sluhové okolkovali, kdykoli mohli, aby pochytili jeho podrobnosti.

Ben Hur věnoval mu pozornost, jaká se slušela muži slyšícímu o zjevení veliké důležitosti pro veškeré člověčenstvo a zejména pro národ izraelský. Uvažoval o záměru dáti životu svému zcela jiný směr a myšlenka ta jej plně zaujala.

Čím dále Baltazar vyprávěl, tím více vzrůstal se dojem, jež učinil na mladého Žida. Když byla historie dopověděna, ovládal jej pocit tak hluboký, že nemohl pochybovati o pravdivosti jeho slov; nezdálo se mu již vskutku nic žádoucím ve spojitosti, leč jistota, ač bylo-li lze jí nabýti, vztahující se jedině k následkům podivné události.

Vyprávění naše začalo dobou, kdy na poprvé objevil se syn Mariin, s nímž setkali jsme se jen jednou od té doby, co týž Baltazar, poklaněv se mu, byl jej opustil spočívajícího na klíně matčině v jeskyni u Betléma.

Od nynějška až do konce budou se díti časté zmínky o tajemném dítěti, a zvolna, ač jistě postoupíme průběhem událostí, s nimiž jest nám činiti, blíž a blíže k němu, až jej spatříme jako onoho – prohlašujeme to třeba na vzdor celému světu – jako onoho, bez něhož nemohlo se lidstvo obejíti.

Bystrá mysl, nadšená vírou, najde mnoho v tomto výroku. Před ním i po něm bývali vždy lidé nezbytní jednotlivým národům a dobám, ale jeho nezbytnost odnášela se ku všemu lidskému pokolení a pro všechny časy, v kteréžto příčině jest osamělá, jediná a božská.

Šejku Ilderimovi nebyl příběh tento nikterak nový. Byl jej slyšel ode všech tří mudrců za okolností, které nepřipouštěly nižádné pochybnosti, a zachoval se opravdu mužně, ukrýváje uprchlíky a vydávaje se všanc hněvu Herodesově.

Tu seděl jeden z oněch tří opět za jeho stolem, jsa vítaným hostem a váženým přítelem. Šejk Ilderim zajisté věřil příběhu, avšak mocná jeho podstata nemohla se ho podle přirozeného běhu věcí dotknouti tak silně a tak všestranně, jako se dotkla Ben Hura. Bylť Arabem, jehož účast na této záležitosti byla jen povšechná. Ben Hur byl izraelita, jemuž ze zájmu více nežli zvláštního šlo o skutečnou pravdu, lze-li výrazu tohoto použití. Uchopil se této okolnosti s duchem vpravdě židovským.

Sluší připomenouti, že od kolébky slýchal o Mesiášovi. V kolejích zvěděl vše, co bylo známo o této bytosti, která byla zároveň nadějí, obavou a zvláštní slávou vyvoleného národa. Proroci, od prvního do posledního, ho předpovídali a jeho příští bývalo

a posud bylo předmětem nekonečných výkladů a sporů rabbinů – v synagogách, ve školách, ve chrámech, o postech i o svátcích, na veřejnosti i v soukromí. Národní učitelé přetřásali tuto otázku a zavdávali jiným podnět k rozhovoru o ní, až veškerí synové a dcery Abrahamovi, nechať byly jich kmeny jakkoli rozptýleny, očekávali Mesiáše a podle toho a s železnou přísností spravovali a utvářeli svůj způsob života.

Z toho lze zajisté usouditi, že mezi Židy samými bylo mnoho řečí a soudů o Mesiáši, a bylo tomu tak skutečně; ale všechny hádky otáčely se kol jediné věci: Kdy přijde?

Badání o této otázce přenecháváme jiným; naší věcí jest jen vypravovati příběh, a nemáme-li se odchýliti od svého účelu, musí výklad, jež podáváme, všimnouti si pouze jedné okolnosti, souvisící s Mesiášem, o níž byla taková jednomyslnost mezi vyvoleným lidem, že vzbuzovala nesmírný podiv – jednomyslnost v přesvědčení, že Mesiáš, až přijde, bude králem Židů... jejich politickým králem, jejich cízarem. Měli za to, že brannou mocí opanuje celou zemi a sevře ji na všechny časy v područí k jich prospěchu a jménem božím. Na této víře, milý čtenáři, stavěli farizejové čili separatisté – takto říkalo se jim spíše z politického hlediska – v podloubích a kolem oltářů chrámových budovu naděje daleko převyšující sen Makedoňanů. Jeho budova rozkládala se jen po zemi, jejich rozkládala se po zemi a prostupovala nebesa, to jest po smělém, bezuzdném snu jejich rouhavé, sobecké obrazivosti měl všemohoucí Bůh vskutku dopustiti, aby Ho pro svou potřebu přibíli za ucho k veřejím na znamení věčné služebnosti.

O Ben Hurovi pak dlužno zde podotknouti, že v jeho životě dvojí okolnost naň působila tak, že zůstal poměrně prost vlivu a příkrých účinků smělé víry svých krajanů separatistů.

Otec jeho přiznával se k víře saducejů, které lze vůbec nazvati svobodomyšlnými věřícími své doby. Měli volnější názory o existenci a podstatě lidské duše. Byli přísnými vykladači a věrnými plniteli zákona zapsaného v knihách Mojžíšových, avšak opovrhovali rozhodně spoustou rabbinských dodatků k těmto knihám. Byli bez odporu sektou, leč jejich náboženství bylo spíše spekulující filozofií než vírou, neodpírali si rozkoši života a uznávali mnoho podivuhodných zařízení a názorů pohanských čeledí. V politice byli činnými odpůrci separatistů. Okolnosti a podmínky tyto, pojmy a zvláštnosti byly by přirozeným pořadem věcí přešly na syna tak jistě a skutečně jako kterákoli část otcova jmění, a jak jsme seznali, zmocňoval se již jich opravdu, když jej stihla druhá spasná událost.

Pětiletý pobyt Ben Hurův v Římě nezůstal bez vlivu na jeho ducha a povahu, což lze nejlépe posouditi z toho, že velké město bylo tehda vskutku shromaždištěm národů – jich politickým a obchodním ústředím, rovněž jako místem, kde bylo možno hověti vyražení bez újmy a ostychu. Kolem zlatého milníku v čele fora – hned v šeru zatmění, hned v nepřístupném lesku – vířily činné proudy člověčenstva. Neučinily-li naň dojmu uhlazené způsoby, vybroušená společnost, vymoženosti, rozum a slavné činy, kterak byl by mohl – jsa synem Arriovým – žítí den za dnem po dobu tak dlouhou v krásném letohradě u Misena, kam přicházel césar návštěvou, a zůstatí zcela nedotčen tím, co tam vídal: králi, knížaty, vyslanci, rukojmími a jednately, vesměs prosebníky ze všech známých zemí, čekajícími na „ano“ nebo „ne“, které je mělo povznést nebo zničit? Jakožto pouhé jednotky nebyli ovšem ničím proti davům, scházejícím se v Jeruzalémě na slavnost velikonoční, ale když seděl Ben Hur pod purpurovými velarii⁶⁹ cirku Maximova,

---

69 Velarium, sukno rozepjaté nad obecenstvem v divadle na ochranu proti slunci.

jsa jedním z tří set a padesáti tisíc diváků, vznikala v něm zajisté myšlenka, že snad jsou přece některé větve lidské rodiny hodny božské úvahy, ne-li milosti, byť i byly z neobřezanců – některé, jež trampoty, a což ještě horší, beznadějnost v těchto trampotách učinily schopnými bratrství zaslíbeného jeho krajanům.

Že za takových okolností vstupovalo mu cosi takového na mysl, nebylo nijak podivno. Avšak když zrale rozvažuje probíral v duchu tuto myšlenku, nemohl zůstatí lhostejným k jisté různosti. Bída davů a jich beznadějný stav neměly nižádného vztahu k náboženství. Jich úpění neozývalo se proti jejich bohům anebo na nedostatek bohů. V doubravách Británie měli druidové své stoupence. Odinovi a Freyje prokazovány božské počty v Galii a Germánii a mezi Hyperborejci. Egypt měl dosti na svých krokodýlech a Anubovi, Peršané vzývali dosud Ormuzda a Arimana, majíce je ve stejné úctě. S nadějí v Nirvanu kráčeli Indové trpělivě jako jindy pošmurnou cestou Brahmovou; ušlechtilý duch řecký opěval za přestávek filozofie posavad hrdinské bohy Homérovy, kdežto v Římě nebylo nic tak všední a lehkovážné jako bohové. A proto přinášeli pánové světa, právě proto, že byli pány, svou bohoctu a oběti lhostejně z oltáře na oltář, majíce radost z pandemonia, které zavedli. Jich nespokojenost svědčila počtu bohů, neboť přijavše za svá veškerá božstva na zemi, jali se zbožňovati i cízary a zasvěcovati jim oltáře a bohoslužbu. Nikoli, neblahý stav nepocházel z náboženství, nýbrž ze zlovlády, hrabivosti a tyranii bez počtu. Ani Averňané nezůstali ušetřeni a modlili se za vyproštění z poměrů strašlivých, ale v podstatě politických. Prosby – všude stejné, jak v Lodinu, tak v Alexandrii, jak v Athénách, tak v Jeruzalémě – dovolávaly se krále na výboj, nikoli boha k uctívání.

Zkoumajíce stav věcí po dvou tisících let, můžeme říci, že po náboženské stránce nebylo spásy za všeobecného zmatku, leč by se byl nějaký Bůh osvědčil Bohem opravdovým a panovníkem, a přinesl osvobození. Ale tehdejší lidé, i prozíraví a moudří, viděli naději toliko ve zdrcení Říma. Až by byl osud jeho dovršen, vzešla by úleva z obnovy bývalých a zavedení nových řadů, pročež modlili se, spikali, bouřili se, bojovali a zmírali, smáčejíce zemi dnes krví, zítra slzami – a vždy s týmž výsledkem.

Ben Hur shodoval se s valnou většinou Neřímanů své doby. Pětiletý pobyt v hlavním městě podal mu dosti příležitosti viděti a studovati strasti ujařmeného světa. Sám jsa pevné víry, že neduhy soužící národy jsou rázu politického a že je lze vyléčiti toliko mečem, jal se strojit a připravovati k úloze v den, kdy dojde na tento hrdinský lék. Cvikem a zručností ve zbraních byl dokonalým vojákem, ale válka měla vyšší cíle, a kdo se chtěl dodělati v nich úspěchu, musil uměti více než chrániti se štítem a bít se kopím. V těchto oborech nalézá generál své úkoly, z nichž největším je ten, aby je dovedl ztenčiti z mnoha v jeden, a ten jeden aby prováděl sám. Dokonalý vojevůdce jest, bojovníkem ozbrojeným armádou. Tato představa byla pojata v jeho životní záměr, k němuž vedla jej i další úvaha, že pomsty, o níž snil a jež měla mu dáti zároveň dostiučinění za jeho osobní křivdy, dojde jistěji tím aneb oním způsobem války nežli jakýmkoliv úsilím pokoje.

Nyní pochopí čtenář, s jakými pocity poslouchal Baltazara. Vypravování zavadilo o dvě nejcitlivějších strun jeho bytosti, až se v jeho nitru rozezvučely. Srdce tlouklo mu rychle a rychleji, když zpytuje se, neshledal nejmenší pochybnosti ani o tom, že příběh je ve všem všude pravdivý, ani že dítě tak zázračně nalezené bylo Mesiášem. Naplňovalo jej podivem, že Izrael zůstal tak netečným ke zjevení a že až po tento den neslyšel o něm ničeho, a tu se mu

namanuly dvě otázky, jimiž bylo řečeno vše, co v tuto chvíli bylo ještě žádoucno vědět:

„Kde je to dítě?“

„A co jest jeho úkolem?“

Omluviv se, že vyrušuje, jal se vyzvídati mínění na Baltazarovi, jenž nebyl nikterak neochoten povídati.

Kristus přichází. – Baltazar

„Kdybych ti mohl odpovědět,“ pravil Baltazar svým nelíčeným, vážným a zbožným způsobem, „kdybych věděl, kde jest, jak bych k němu spěchal! Nebyly by mně překážkou ani moře, ani hory.“

„Což jsi se pokoušel nalézt ji?“ zeptal se Ben Hur.

Úsměv mihl se Egyptanovi tváří.

„Prvním krokem, jehož jsem se podjal, opustiv ochranné přístřeší na poušti mi poskytnuté,“ – Baltazar obrátil vděčný zrak po Ilderimovi –, „bylo vypátrati, kam se podělo zázračné ono dítě. Avšak uběhl rok a já se neodvážil jíti osobně do Judeje, neboť posud seděl na trůně krvelačný Herodes. Vrátiv se do Egypta, našel jsem tam málo přátel, již uvěřili podivuhodným věcem, které jsem jim vyprávěl o tom, co jsem byl viděl a slyšel – málo těch, kdož se radovali se mnou, že se Vykupitel narodil – málo těch, které vypravování o něm nikdy neomrzelo. Někteří vydali se za mne nahoru pátrat po dítěti. Zašli nejdříve do Betléma a našli tam khan i jeskyni, ale sluha – ten, který seděl u vrat v onu noc, kdy se dítě narodilo, a kdy jsme přišli jdouce za hvězdou – byl ten tam. Král dal jej odvésti a od té doby nikdo ho nespatril.“

„Ale našli dojistu nějaké důkazy,“ prohodil dychtivě Ben Hur.

„Ano, důkazy psané krví... ves ve smutku... matky posud plačící pro své maličké. Věz, když Herodes uslyšel o našem útěku, poslal do Betléma pochopy a dal pobíti všechny tamější novorozence. Ani jeden nevyvázl! Víra mých poslů byla utvrzena, leč vrátili se ke mně řkouce, že dítě je mrtvo, že bylo zavražděno s druhými nevinátky.“

„Mrtvo!“ zalekl se Ben Hur. „Pravíš, že mrtvo?“

„Nikoli, synu, nepravil jsem tak. Pravil jsem, že mi poslové řekli, že dítě je mrtvo. Nevěřil jsem tehdy té zprávě. Nevěřím jí ani teď.“

„Rozumím... je ti známo cosi zvrubnějšího?“

„Není, není,“ odtušil Baltazar sklopiv oči. „Duch nevedl nás dále než k dítěti. Když jsme vystoupili z jeskyně, odevzdavše dary a uviděvše nemluvně, ohlíželi jsme se nejdříve po hvězdě: avšak byla ta tam, i viděli jsme, že jsme zůstaveni sami sobě. Posledním svatým vnuknutím – posledním, na něž se pamatuji – bylo ono, které nás zavedlo v bezpečí k Ilderimovi.“

„Ano,“ podotkl šejk, cuchaje si zimničně bradu. „Řekli jste mi, že vás ke mně poslal duch... nezapomněl jsem na to.“

„Nevím nic zvrubnějšího, synu,“ pokračoval Baltazar, všimnuv si, že Ben Hura zmocnila se sklíčenost, „ale mnoho jsem se o té věci napřemýšlel, po tři léta neustále jsem přemýšlel, jsa nadšen vírou, kteráž, ubezpečuji vás, bera si Boha za svědka, žije ve mně nyní rovněž tak silně jako tehdy, kdy jsem zaslechl hlas ducha, volající mě na břehu jezerním. Chcete-li poslouchati, povím vám, proč věřím, že dítě jest na živu.“

Ilderim i Ben Hur dali najevo souhlas pohledem, zdajíce se napínati síly, aby nejen slyšeli, nýbrž i rozuměli. Účast vztahovala se i na sluhy, kteří přistoupili blíže k divanu a poslouchali stojíce. Ve stanu rozhostilo se nejhlubší ticho.

„My tři věříme v Boha!“

Baltazar sklonil hlavu za těchto slov.

„A on jest pravda!“ mluvil dále. „Jeho slovo jest Bůh! Ať se hory obrátí v prach a moře ať se vysuší jižními větry, jeho slovo přece potrvá, poněvadž je pravdou.“

Slova tato měla do sebe cosi nevýslovně důstojného.

„Hlas jeho promluvil ke mně u jezera řka: Blahoslavený jsi ty, ó synu Mizraimův! Vykoupení nadchází! S dvěma jinými z nejodlehlejších končin země uvidíš Spasitele! Viděl jsem Spasitele – velebeno budiž jeho jméno! –, ale vykoupení, které bylo druhou částí slibu, posud nenadešlo. Chápeš-li teď? Kdyby bylo dítě mrtvo, nebylo by činitele, který by vykoupení uskutečnil, a slovo by bylo plané, a Bůh... ne, neosměluji se to vysloviti!“

Vztáhl obě ruce hrůzou.

„Vykoupení bylo dílem, pro něž se dítě narodilo, a pokud trvá slib, není ani smrt s to, aby je odvrátila od jeho díla, dokud nebude vykonáno, neb aspoň cesta k uskutečnění jeho upravena. To považujte za jednu z příčin mé víry a nyní věnujte mi dále pozornost.“

Dobrý muž se odmlčel.

„Nebudeš pít vína? Máš je po ruce... viz,“ pravil Ilderim uctivě.

Baltazar napil se, a zdaje se posilněn, pokračoval:

„Spasitel, jež jsem viděl, narodil se z ženy, přirozenosti byl též jako my a podroben všem našim neduhům... i smrti. To mějtež na zřeteli! Nyní přihlédněte k dílu jemu vykázanému. Není-li výkonem, jakého schopen je toliko muž...? Moudrý, odhodlaný, mlčelivý muž... muž, a ne dítě? Aby dospěl v muže, musí růsti jako my! Považte nyní, jaká nebezpečí hrozila jeho životu prodlením této doby... dlouhé doby mezi dětstvím a mužností. Trvajících vládních moci byly jeho nepřáteli! Herodes byl jeho nepřítelem! A čím by byl býval Řím? A co se týče Izraele... aby nebyl uznán Izraelem, bylo pohnutkou odstraniti jej! Vidíte nyní! Co bylo moudřejšího, aby byl jeho život uchráněn v malomocné době vzrůstu, než uchýliti se s ním v neznámé ústraní? Pročež pravím sám sobě a své naslouchající víře, která je stále neoblomná, leč zachvěje-li jí hnutí lásky – pravím, že není mrtev, nýbrž ukryt. A poněvadž jeho dílo

není vykonáno, přijde zase. Tu máte příčiny mé víry. Nejsou-li dobré?“

Ilderimovi zářily malé jeho oči porozuměním a Ben Hur, zhostiv se sklíčenosti, odvětil upřímně:

„Já aspoň nemohu jich popírat. Co dále, prosím, mluv!“

„Což nemáš na tom dost, synu? Dobrá,“ ujal se opět slova klidnějším tónem, „vida, že příčiny jsou dobré – či ať lépe dím –, vida, že jest vůlí boží, aby dítě nebylo nalezeno, ozbrojil jsem svou víru trpělivostí a čekal jsem.“ Povznesl oči prodchnuté zbožnou vírou a přerušil se na okamžik. „Čekám tedy. On žije, zachováváje dobře své mohutné tajemství. Co na tom, že nemohu k němu jít, že nevím, která hora nebo které údolí jest jeho bydlištěm? Žije... možná, že jako plod v rozkvětu, možná, že jako plod již uzrávající, ale jako že jest jistota ve slibu a rozumu božím, vím, že žije.“

Ben Hurem projel záchvěv zbožné úcty – záchvěv, jenž byl jen skolem jeho pochybnosti, napolo vzniklé.

„Kde, myslíš, že jest?“ otázal se tichým a váhavým hlasem jako člověk, cítící účinek posvátného ticha.

Baltazar pohlédl naň laskavě a odpověděl s myslí ne zcela prostou roztržitostí:

„Před několika nedělemi seděl jsem ve svém domě nad Nilem, stojícím na samém břehu tak, že mimojedoucí ve člunech vidí jej i jeho odraz na vodě – seděl jsem přemítaje. ‚Třicetiletý muž,‘ pravil jsem sám k sobě, ‚měl by již míti všecka pole života zorána a dobře zaseta, neboť potom nastane léto a je sotva tolik času, aby osení dozrálo. Dítěti,‘ pravil jsem dále k sobě, ‚jest nyní dvacet sedm let – jeho čas k setbě zajisté nadchází.‘ Tákal jsem se sebe, jako ty se mne tážeš zde, synu, a v odpověď přišel jsem sem, ježto je tady dobrý odpočinek blízko u země, kterou tvým otcům dal Bůh! Kde jinde by se objevil nežli v Judeji? V kterém městě dal by

se do díla, ne-li v Jeruzalémě? Komu by se dostalo nejprve požehání, jež přinese, ne-li dětem Abrahamovým, Izákovým a Jakobovým, aspoň v lásce dětem Hospodinovým? Kdyby se mi rozkázalo, abych ho šel hledat, pátral bych zajisté po samotách a vsích na úbočích hor judejských a galilejských, svázejících se východně do úvalu jordánského. Je tam nyní! Stojte ve dveřích anebo na temeni pahorku, ještě dnes večer viděl slunce, ano zapadá, postoupivši o den blíže k času, až on sám vzejde světlem světu!“

Baltazar umlkl se vztaženou rukou, ukazuje prstem směrem k Judeji. Veškerí posluchači, i otrlí služebníci kol divanu, byvše uchvázeni jeho horoucností trnuli, jako by cítili velebnou přítomnost neviditelné bytosti náhle do stanu vstoupivší. A dojem ten nepominul rázem: mužové za stolem seděli chvíli zamyšleni. Kouzlu učinil posléze přítrž Ben Hur řka:

„Vidím, dobrý Baltazare, že se ti dostalo velké a divné milosti. Vidím také, že jsi vpravdě mudrcem. Nejsem s to, abych ti vypověděl, jak jsem ti vděčen za věci, které jsi mi vypravoval. Jsem upozorněn na příští velikých událostí a vypůjčuji si něco z tvé víry. Dověř závazek, prosím tebe, a povídej dál o poslání toho, jehož očekáváš, a jehož od dnešního večera i já budu očekávat, jak se sluší věřícímu synu Judovu. Bude spasitelem, pravíš – bude také králem Židů?“

„Milý synu,“ odpověděl Baltazar svým dobrotivým způsobem, „poslání jest posud úmyslem v řadách božích. Vše, co o tom soudím, jest váženo ze slov hlasu spolu s modlitbou, na niž byla odpověď. Mám-li je zrovna uváděti?“

„Tys učitelem.“

„Příčinou mého zármutku,“ jal se Baltazar klidně mluvit, „kte-
rá mne učinila kazatelem v Alexandrii a v dědinách ponilských, která mne zapudila posléze v samotu, kde mne duch nalezl – byla hříšnost lidská zaviněná, jak jsem věřil, ztrátou známosti boží.

Trápil jsem se pro trápení svých bližních – nikoli jedné třídy, nýbrž všech! Zabředli tak hluboko, že se mi zdálo, jakoby vykoupení ani možné nebylo, leč by si je sám Bůh obral za úkol! I prosil jsem ho, by přišel, abych jej spatřil. „Tvé dobré skutky zvítězily. Vykoupení nadchází, uvidíš Spasitele!“ – tak promluvil hlas. I přišel jsem s odpovědí do Jeruzaléma raduje se. Nuže, komu kyne vykoupení? Všemu světu. A jaké bude? Utuž svou víru, synu! Lidé říkají, vím to – že nebude blaženosti, dokud Řím nebude shlazen ze svých pahorků. To jest, zlé časy nepocházejí, jak jsem za to měl, z neznalosti Boha, nýbrž ze zlovlády panovníků. Třeba se zmiňovati, že lidským vládám nikdy nesejde na náboženství? O kolika králích slyšeli jste, že byli lepší než jejich poddaní? Ó ne, ne! Vykoupení nemůže míti politického účelu: svrhnouti panovníky a vlády a uprázdniti jich místa pouze proto, aby jiní je zaujali a jich užívali! To kdyby bylo vším účelem vykoupení, přestala by moudrost boží býti nedostupitelná. Pravím vám, byť to i byla jen řeč slepého ke slepým: ten, jenž přijde, bude spasitelem duší, a vykoupení znamená, že Bůh sestoupí zase na zemi, na níž zavládnou opět ctnosti, spravedlivost, aby mu byl vezdejší pobyt snesitelný.“

Zklamání zračilo se patrně Ben Hurovi ve tváři – svěsil hlavu, a jakkoli nebyl přesvědčen, nebyl přece v tu chvíli s to, aby odpořoval zdání Egyptanovu. Ne tak Ilderim.

„Při velebnosti boží!“ vzkřikl vášnivě. „Tento soud příčí se všemu očekávání a obyčeji! Cesty světské jsou pevně vytčeny a nelze jich změnit. V každé obci vládoucí mocí musí býti vůdce, sice není náprava možná.“

Baltazar vyslechl výbuch ten vážně.

„Tvá moudrost, dobrý šejku, jest vezdejší, i zapomínáš, že právě od vezdejších cest máme býti vykoupeni. Člověk jest podroben ctižádosti krále! Spasení duše lidské jest žádostí Boha!“

Ilderim mlčel, ale přece vrtěl hlavou, nechtě uvěřiti. Ben Hur ujal se zaň slova.

„Otče – dovol, ať tě tak nazývám –,“ pravil, „na koho měl jsi se tázati u bran jeruzalémských?“

Šejk pohlédl naň vděčně.

„Měl jsem se tázati lidí,“ odvětil pokojně Baltazar, „kde že jest ten novorozený král židovský?“

„A viděli jste ho v betlémské jeskyni?“

„Viděli jsme jej a klaněli se mu a dali jsme mu dary: Melichar zlato, Kašpar kadidlo a já myrhu.“

„Mluvíš-li o skutcích, otče, jest slyšeti tě tolik jako věřiti,“ pravil Ben Hur. „Ale co se týče mínění, nejde mi na rozum, jakým králem si to dítě představuješ... nemohu panovníka odlučovati od jeho státní moci a povinností.“

„Synu,“ odvětil Baltazar, „naším zvykem jest pozorovati bedlivě věci, které jsou náhodou u našich nohou, na větší věci pak v dáli jen zběžně se podívati. Ty vidíš nyní jenom titul: král židovský; pozdvihneš-li oči k tajemství za ním, zmizí kámen úrazu. Ještě slůvko o titulu. Tvůj Izrael zažil lepší časy – časy, kdy Bůh nazýval tvůj národ milostivě svým lidem a obcoval s ním po prorocích. Zaslíbil-li pak jim za oněch časů spasitele, kterého jsem viděl – zaslíbil jej jakožto krále židovského – musí se zjev srovnávati se slibem, byť i jen pro to slovo. Ach, vidíš příčinu mé otázky v bráně jeruzalémské... vidíš, i nezavadím již o ni a půjdu dále! Možná také, že hledíš na důstojnost dítěte, je-li tomu tak, považ: co lze spatřovati důstojného v hodnosti nástupce Herodesův...? Čím podle světského měřítka? Zda nemohl Bůh učiniti svého miláčka něčím lepším? Máš-li za to, že všemohoucí otec měl nouzi a musil se uchýliti o výpomoc k lidským výmyslům, proč mi nerozkázal, abych se hned ptal na cézara? Och, pro podstatu toho, o čem mlu-

víme, hled' výše, prosím tebe! Taž se raději, čeho bude králem ten, jehož očekáváme, neboť věř mi, synu, to je klíčem k tajemství, jehož jinak žádný člověk nerozřeší.“

Baltazar povznesl zbožně oči.

„Jeť království na zemi, ač není ze země – království rozsáhlejších mezí nežli země – rozsáhlejší nežli moře i země, byť i byly rozváleny dohromady a roztepány nárazy kopyt. Jeho jsoucnost je skutkem, jako jsou naše srdce skutkem, a my jím putujeme od narození až do smrti nevidouce ho. A žádný člověk ho neužrjí, až pozná dříve svou vlastní duši, neboť království to není pro něj, ale pro jeho duši. A v jeho panství je taková sláva, o jaké se obrazivosti nikdy nezdálo – původní, nevyrovnaná, nemohoucí býti větší.“

„Co pravíš, otče, jest mi hádankou,“ odtušil Ben Hur. „Neslyšel jsem nikdy o takovém království.“

„Já též ne,“ ozval se Ilderim.

„A já o něm již více nepovím,“ dodal Baltazar, sklopiv pokorně oči. „Čím jest, nač jest, jak ho lze dosíci, neví nikdo, dokud nepřijde dítě a neuváže se v ně jako ve své vlastnictví. Ono přinese klíč od neviditelné brány, kterouž otevře svým milým, mezi nimiž budou všichni, kdož ho milují, neboť jenom vykoupení budou ho milovati.“ – Poté rozhostilo se ticho, jež Baltazar považoval za ukončení rozmluvy.

„Dobrý šejku,“ řekl svým tichým způsobem, „zítra nebo pozítří odejdu na nějaký čas do města. Moje dcera ráda by viděla přípravy ke hrám. Promluvím s tebou ještě o tom, kdy odejdeme. A tebe, synu, uvidím zase. Vám oběma mír a dobrou noc...“

Všichni vstali od stolu. Šejk a Ben Hur zůstali, pohlížejíce za Egypťanem, až byl vyveden ze stanu.

„Šejku Ilderime,“ pravil poté Ben Hur, „slyšel jsem dnes večer divné věci. Propust' mne, prosím, ať se projdu u jezera, abych o nich přemýšlel.“

„Jdi – a já přijdu za tebou.“

Umyli si opět ruce, pak přinesl sluha po znamení pánově Ben Hurovi střevíce a Ben Hur vyšel ihned ze stanu.

Království – duchovní, či politické?

Opodál nad duarem vypínala se skupina palem, metajíc stín zpola na vodu, zpola na zemi. Slavík klokotal v haluzí vábivou píseň. Ben Hur stanul pod stromy naslouchaje. Kdykoli jindy byl by zpěv ptáka zapudil jeho myšlenky, leč dnes ležela mu na prsou historie Egyptanova tajemnou vahou a jako mnohým lidem ani nejlíbeznější hudba nezněla mu sladce, pokud myšlenky jeho se neuklidnily.

Noc byla ticha.

Ani vlnky nenarazilo na břeh.

Hvězdy věčného Východu zářily všechny, každá na obvyklém místě, a dech léta vanul všude: na zemi, na jezeře, na obloze.

Obrazivost Ben Hurova byla roznícena, jeho city vzrušeny, jeho vůle všechna zmatena.

I zdálo se mu, jako by palmy, obloha, vzduch byly z toho dalekého jižního kraje, kam se utekl Baltazar, zoufaje si nad lidmi, jako by jezero s nepohnutou hladinou bylo obrazem Nilu, u něhož dobrý muž stál modle se, když se mu duch zjevil skvoucí hvězdou. Což přišlo jeviště zázraku se vším příslušenstvím k Ben Hurovi? Či byl on na ně přenesen? A což kdyby se zázrak opakoval... a to jemu? Báł se, a přece si přál, ba čekal vidiny. Když se posléze jeho horečné rozčilení ztišilo a vrátila se mu obvyklá chladnokrevnost, byl s to, aby přemítal.

Cíl jeho života byl mu nyní jasný. Dříve zela před ním budoucnost jako prázdnota, které nedovedl překlenouti nebo vyplni-

ti – tak daleká, že na její druhou stranu viděl jenom nejasně. Až nabude konečně způsobnosti vojevůdce, jako nabyl obratnosti vojenské, k jakému cíli obrátí své schopnosti? Povstání měl ovšem na zřeteli. Leč průběh povstání býval odjakživa týž, a chtěl-li do něho lidi vésti, bylo nejprve třeba míti k tomu příčiny nebo záminky, aby si získal stoupence, a za druhé: účelu nebo nějakého dosažitelného cíle. Obyčejně bojuje dobře ten, komu jde o odčinění křivd, ale neskonale lépe bojuje ten, kdo podněcován jsa křivdami touží usilovně po zdárném výsledku, jenž mu je balzámem na rány, náhradou za udatnost a konečně i vděčná upomínka všech, kdo ho přežili.

Dříve však, než se mohl přesvědčiti o dostatečnosti příčiny i konečného cíle, bylo potřebí, aby Ben Hur zkoumal stoupence, jichž se nadál, až by vše bylo k činu připraveno. Rozumělo se samo sebou, že především měl na mysli své krajany. Křivdy a bezpráví na Izraeli spáchané týkaly se kdekterého syna Abrahamova a každá o sobě byla dostačitelnou příčinou, aby vznítla mocné nadšení.

Ano, příčina tu byla, leč účel – jaký ten měl býti?

Hodin a dní, jež vynaložil na tuto stránku svého záměru, bylo bez počtu – a vždy dospěl k témuž závěrku: k nejasné, neurčité, povšechné představě o národní svobodě. Byla-li dostatečná? Nemohl říci, že není, sice by se tím byl zříkal svých nadějí, a strachoval se přisvědčiti, ježto soudnost poučovala jej o něčem jiném. Nemohl se ani tím ujistiti, že Izrael sám o sobě jest s to, aby se dal se zdarem v boj s Římem. Znalť prostředky tohoto velikého nepřítele a věděl, že jeho umění opět předčí jeho prostředky. Všeobecné sjednocení bylo by snad stačilo, leč pohříchu bylo nemožno, leč by – a jak dlouho a usilovně byl se zabýval touto výjimkou – povstal rek z některého

z utiskovaných národů a dobyl si válečnými úspěchy jména, jež by se rozletělo po veškeré zemi. Jaká by vzešla sláva Judeji, kdyby se osvědčila Makedonií nového Alexandra! Ale žel, pohříchu, zase žel pod rabbiny byla možná chrabrost, ne však kázeň. A mimo to nezapomněl na úšklebek Messalův v zahradě Herodesově: „Vše, co dobudete za šest dní, pozbudete dne sedmého.“

Tak se stalo, že nedospěl nikdy k metě, kterou hodlal překročiti, jsa vždy odražen, a v této věci jej stíhal nezdar tak urputně, že byl odhodlán pustiti ji mimo sebe a spolehnouti jen na náhodu. Možná, že se hrdina vyskytne svým časem anebo se nevyskytne vůbec. To věděl jen Bůh. V této duševní rozháranosti byl ihned přístupten dojmu, když se mu Malluch vytasil s úryvky z příběhu Baltazarova. Poslouchal je s jakousi spokojeností a zadostiučiněním... tu byla možnost odkliditi všechny potíže... tu byl žádoucí rek konečně nalezen a byl syn lvího pokolení a král židovský! A za ním, hle, celý svět staví se do zbraně!

Titul krále předpokládal ovšem království – bude válečníkem slavným jako David, panovníkem moudrým a milovným nádhery jako Šalamoun. Království bude mocností, o niž se Řím rozbije na kusy. Strhne se obrovská válka, do níž zaznívati bude nárek umírajících i pláč obrozených, a pak vzejde mír, jenž upevní judejské panství na věčné časy.

Ben Hurovi bušilo silně srdce, když mu na okamžik vytanul v myšlenkách Jeruzalém jakožto hlavní město světa a Sion jakožto výstupek trůnu vládce celého světa.

Nadšenec pokládal si za vzácné štěstí, že muž, který viděl krále, dlí ve stanu, do něhož se ubíral. Spatří jej tam a uslyší jej a zví od něho vše, co věděl o nastávající změně, zvláště pak vše, co věděl o čase, kdy se změna udá. Není-li do ní daleko, nezúčastní se vý-

pravy s Maxentiem, nýbrž půjde a jme se organizovati a ozbrojovati pokolení izraelská, aby byla pohotově, až se veliký den odplaty a obnovy rozbřeske.

Tu pak uslyšel Ben Hur, jak jsme viděli, podivuhodný příběh od samého Baltazara. Byl jím uspokojen?

Spočíval na něm stín temnější nad stín palmové skupiny... stín veliké nejistoty a pochybností, jež – toho, čtenáři, nezapomínej! – týkaly se spíše království než krále.

„K čemu bude toto království?“ tázal se Ben Hur sám sebe v myšlenkách.

Tak vznikly záhy otázky, které provázely Dítě až do jeho skonu a přečkaly je na zemi... Dítě, jež nebylo pochopeno za svého dočasného pobytu na zemi a jež je předmětem sporů za našich dnů... záhada všem, kdo nerozumějí nebo nedovedou porozumět, že každý člověk je složkou nesmrtelné duše a smrtelného těla.

„Jaké bude?!“ tázal se.

Nám, drazí čtenáři, dítě samo odpovědělo. Ben Hur však měl toliko slova Baltazarova: „Na zemi, ale ne ze země... ne pro lidi, ale pro jejich duše... a přece panství nevystižitelné slávy.“

Ký div, že se nešťastnému mladíkovi zdálo, jako by výroky ty obestíraly hádanku tím větší neproniknutelností?

„Ruka lidská nemá v něm účasti,“ pravil zoufale. „Aniž potřebuje král takového království lidí; ani robotníků, ani rádců, ani vojáků. Země musí vzít za své, neb bude obnovena, a pro panování musí býti vynalezeny nové zásady... něco mimo ozbrojené ruce... něco namísto síly... Ale co?“

Opět pravíme: To, co my viděti nechceme a Ben Hur nemohl.

Nikomu ještě nebylo známo, že v lásce je moc, neřkuli aby byl kdo řekl, že pro panování a jeho cíle – pokoj a pořádek – je láska mocnější a lepší než síla.

Za tohoto dumání spočinula mu ruka na rameni.

„Musím s tebou promluvit, synu Arriův,“ pravil Ilderim, stanuv mu po boku, „několik slov jen a pak se vrátím, neboť se připozdívá!“

„Jsi mi vítán, šejku.“

„Co se týče věcí, o nichž jsi slyšel před chvilkou,“ mluvil Ilderim takměř bez dechu, „věř všem mimo tu, která se týkala způsobu království, jež Dítě založí, až přijde. Ponechej si konečný úsudek do té doby, až vyslechneš kupce Simonida, dobrého muže zde v Antiochii, s kterým tě seznámím. Egyptan vyjevil ti své sny, které jsou příliš vznešené pro tuto zemi; Simonides je moudřejší, on ti uvede výrok vašich proroků, vytkna knihu a stránku, že nebudeš moci popřít, že Dítě nebude vsutku králem židovským... ano, při velebnosti boží, nebude takovým králem, jakým byl Herodes, nýbrž lepším a slavnějším. A pak, uvidíš, okusíme sladkou pomstu! Domluvil jsem. Pokoj tobě!“

„Zůstaň ještě, šejku, prosím!“

Ilderim však, byť i snad slyšel, kráčel dále ke stanu.

„Zase Simonides!“ pravil si Ben Hur roztrpčen. „Simonides zde, Simonides tam – hned v ústech toho, hned v ústech onoho! Zdá se, jako bych byl v moci služebníka svého otce; dovede aspoň nepustiti toho, co jest mé; proto je bohatší, ne-li skutečně moudřejší než Egyptan. Člověk nemá choditi ke zpronevěřilci, jde-li o to, aby byl utvrzen ve víře – a nepůjde! Ale slyš zpěv... zpívá to žena... či anděl? Blíží se.“

Po jezeře plula ke stanu žena v bárce zpívajíc. Její hlas nesl se po tiché vodní hladině libozvučně jako hlas flétny, zesiluje se občas. Brzy bylo slyšeti šplíchot vesel volnými rázy. O něco později bylo rozeznati slova... slova v nejčistší řečtině, nejvhodnějším ze všech tehdejších jazyků vyjádřiti vášnivý žal.

NÁŘEK
(Egyptská píseň)

„O báječné zemi lkám a pěji
syrském na pomoří.
Libovonné větry z písku vějí,
v nějž se slunce noří;
zpeřenými listy palmy kynou
šeptající teskně;
kol Memfidy v záři luny plynou
nilské proudy leskně.

„Nile božský! Z tebe síla dýše!“
Ve snu tvou zřím krásu,
a sníc trhám lotosové číše
za dřevních jak časů;
ze Simbela hlasy slyším v dáli,
vzdechy Memnonovy;
ale procitnutí v duši pálí,
smuten domov nový!“

Na sklonku písni minula pěvkyně palmové souostrovní. Poslední slova – domov nový – donesla se k Ben Hurovi znějící teskně i sladce jako loučení.

Lod'ka přešla mimo jako temný stín, splývající s temnější ještě nocí.

Ben Hur oddechl si zhluboka, než oddech ten podobal se silně vzdechu.

„Poznávám ji po zpěvu... je to dcera Baltazarova. Jak krásná byla! A jak krásná jest!“

Připomněl si velké její oči, pozastřené sklopenými víčky, oválové a tmavě růžové tváře, kypré rty v koutcích v důlky prohloubené, a veškeru půvabnost ztepilé, pružné postavy.

„Jak krásná jest!“ opakoval si.

A srdce mu odpovědělo zrychleným tlukotem.

Poté, skoro v témž okamžiku, zjevila se mu, jako by byla k němu vystoupila z jezera, jiná tvář, mladší a rovněž krásná... dětštější a vážnější, byť i ne tak vášnivá.

„Esteró!“ usmál se. „Byla mi poslána hvězda, jak jsem si přál.“

Obrátiv se zamířil opět volným krokem do stanu.

Jeho život byl protkán hořem a zaujat přípravami k pomstě... byl příliš zaujat, než aby v něm zbylo místo pro lásku. Byl to dnes začátek šťastné změny?

A je-li tomu tak, čím vliv z obou dívek bude mocnější?

Obě darovaly mu pohár a obraz obou krasavic vytanul současně před jeho zrakem.

Která z nich zvítězí?

Messala sejme si věnec

Ráno po bakchanáliích v palácovém saloně leželo po divanu plno mladých patriciů. Kdyby byl Maxentius přišel a město hemžilo se vítajícím ho lidstvem, kdyby byla legie sestoupila z hory Sulpia ve slavnostním odění a zbrani, kdyby byla od Nymfea až k Omfalu zavládla sváteční nádhera, zastiňující i nejokázalejší dny, jaké kdy předtím byly tu viděny neb o nichž se vyprávělo na Východě přepychumilovném: bylo by jich přece mnoho spalo dále hanebně na divanu, kam se svalili anebo byli nedbale hozeni lhostejnými otroky; že by byli s to bývali, aby se toho dne zúčastnili uvítání, bylo asi tak možno, jako pohyblivým figurám v dílně moderního umělce, aby se vzchopily a v kloboucích a s péry zatančily si jednou, dvakrát, třikrát dokola.

Ne však všichni, kdo prohýřili noc, byli v tak potupném stavu.

Když úsvit vkrádal se světlíky do salonu, vstal Messala a sňal si věnec z hlavy na znamení, že jest po pitce. Pak si upravil šat na sobě, a rozhlédnuv se naposledy kolem sebe, odešel beze slova do svého bytu. Cicero nebyl by se vzdálil s větší důstojností z celonoční senátorské debaty.

Za tři hodiny potom vstoupili do jeho pokoje dva rychlí poslové a dostali každý z jeho vlastní ruky zapečetěnou zprávu ve dvou stejných opisech, záležející hlavně v listu pro Valeria Grata, dosud prokurátora, sídlem v Caesareji.

Lze z toho souditi, že mu velmi záleželo, aby list byl dodán co nejrychleji a nejjistěji. Jednomu poslu bylo ubírat se po zemi, druhému po moři, oběma pak spěchat co nejvíce.

Jest nyní nemálo důležité, aby čtenář zvěděl úplný obsah dopisu takto odeslaného, pročej jej tuto podáváme:

V Antiochii, XII. Kal. Jul.⁷⁰

Messala Gratovi.

Ó Mido!

Prosím, aby ses neurazil oslovením, neboť jest výrazem lásky a vděčnosti a uznáním, že jsi nejšťastnější ze všech lidí. A mimo to jsou tvé uši takové, jakými tě matka obdařila, toliko přiměřeny tvé vyspělosti.

Ó Mido!

Jest mi tobě oznámiti úžasnou událost, kteráž, ač se dosud zakládá jaksi na pouhých dohadách, přece tě jistě přiměje, abys ihned o ní uvažoval.

Nejprve dovol, ať oživím tvé vzpomínky. Pamatuješ se, že před mnoha lety žila v Jeruzalémě knížecí rodina Ben Hurů, neuvěřitelně starobylá a ohromně bohatá. Pokulhává-li ti paměť anebo trpí-li nějakou chorobou, máš na hlavě, ač nemýlím-li se, jizvu, která ti třeba přispěje k tomu, aby ses rozpomněl na tu okolnost.

Další zpráva vzbudí jistě tvůj zájem. V trest za úklad proti tvému životu – pro milý pokoj svědomí nechat všichni bozi nedopouštějí, aby kdy vyšlo najevo, že to byla náhoda! – rodina jata, odstraněna a její jmění zabaveno. A ježto, Mido, kroky tyto byly schváleny cízarem, jenž osvědčil se rovněž spravedlivým jako moudrým – kéž jeho oltář nikdy není bez květin! –, není hanba zmíniti se o sumách, které nám

---

70 Dne 12. měsíce července.

vyplýnuly právě z toho pramene, začož není možno, abych ti kdy přestal býti vděčen, a zajisté nepřestanu, pokud jako nyní používám nerušeně podílu, jenž mi připadl.

Uznáváje tvou moudrost – kteroužto vlastností, jak mi teď napadá, syn Gordiův, k němuž jsem tě směle přirovnal, nikdy nevynikal mezi lidmi nebo bohy –, připomínám dále, že jsi se postaral o zmizení rodiny Hurovy, poněvadž jsme to tehdy oba považovali za nejúčinnější vzhledem k účelům, o které nám šlo, totiž aby Hurovci navždy umlkli a byli vydáni v nevyhnutelnou, leč přirozenou smrt. Upamatuješ se, co jsi učinil s matkou a sestrou provinilcovou. Vyslovuji-li pak nyní přání zvěděti, jsou-li živý nebo mrtvý, doufám pevně, znaje tvou roztomilou povahu, Grate, že mně odpustíš, jenž jsem sotva méně roztomilý než ty.

Avšak maje za to, že je to přímou podstatou této věci, dovoluji si uvésti tobě na paměť, že skutečný zločinec byl poslán na celý život na galeje jakožto otrok – tak zněl rozkaz; a možná, že událost, o níž tě hodlám zpraviti, nabude tím rázu ještě úžasnějšího, řeknu-li, že jsem viděl a četl stvrzení, že jeho tělo bylo odevzdáno v bezpečné přijetí tribunovi galeji velícímu.

Nyní pak nemeškej věnovati mi bedlivější pozornost, výtečný Frygu!

Přihlédaje k mezím, jaké veslařská lávka vyměřuje životu, měl by zlosyn takto spravedlivě odsouzený býti již mrtev, či ať lépe dím, byla by jej některá z tří tisíc Okeanidek měla zachvátiti aspoň před pěti lety. A promiň mi chvilkovou slabost, nejctnostnější a nejněžnější ze všech mužů: poněvadž jsem ho míval rád za dětství a také proto, že býval velice švarný – říkával jsem mu s velkým obdivem Ganymed – měl

právem padnouti do náručí nejkrásnější dceři dotčené rodiny. Jsa pak toho mínění, že je dojistá mrtev, žil jsem po celých těch pět let klidně a nevinně užívaje jmění, jímž jsem do jisté míry jemu zavázán. Uznávám tento závazek, nechť nikterak umenšiti své povinnosti vůči tobě.

Tu jsem se octl u věci, na níž sejde nejvíce.

Včera v noci vykonává hodnost předsedy při hostině ve společnosti právě z Říma přibylé – jich veliká mladost a nezkušenost vzbuzovaly mou soustrast –, slyšel jsem podivnou historii. Konzul Maxentius, jak víš, přijede sem dnes, aby se postavil v čelo výpravě proti Parthům. Mezi ctižádostivci, kteří ho mají provázeti, je také syn zemřelého duumvira Quinta Arria. Měl jsem příležitost důkladně se na něj vypyti. Když se Arrius vydal na moře stíhat piráty, jichž porážka dopomohla mu k povýšení a tolikerým poctám, neměl rodiny; když se vrátil z výpravy, přivedl si s sebou dědice. Setrvej teď v klidu, jak se sluší pánovi tolika hřiven v hotových sesterciích! Tím synem a dědicem, o němž mluvím, je ten, kterého jsi poslal na galeje... týž Ben Hur, jenž měl umříti u vesla před pěti lety... Vrátil se, jsa bohat a vznešen a – dost možná – římským občanem k tomu...

Nu, ty sedíš příliš pevně, aby ses znepokojoval, ale já, Mido, já jsem v nebezpečí... netřeba podotýkati v jakém. Kdož ví, nejsi-li i ty?

Zda řekneš: Co mi po tom všem?

Když Arrius, nevlastní otec tohoto zjevu z náručí nejkrásnější Okeanidky (viz svrchu mé mínění o tom, co jej mělo potkati) srazil se bojem s piráty, potopila se jeho loď a jenom dva ze všeho jejího mužstva se zachránili. Arrius a jeho dědic.

Důstojníci, kteří je sebrali z prkna, na němž pluli, říkají, že společníkem šťastného tribuna byl mladík, jenž měl na sobě šat galejního otroka, když ho vytáhli na palubu.

To má zajisté dosti přesvědčivosti do sebe, nejméně řečeno; leč abys zase neřekl: co mi po tom, pravím ti, ó Mido, že včera potkal jsem se šťastnou náhodou – jsem tudíž dlužen obět Fortune – s tajemným synem Arriovým tváří ve tvář; i prohlašuji nyní, jakkoli jsem ho v onu chvíli nepoznal, že je přece týmž Ben Hurem, s nímž jsem si léta hrával; týmž Ben Hurem, který, je-li muž, byť i nejvšednějšího rázu, přemýšlí dojista právě v tomto okamžiku, co píšu, o pomstě – jako bych o ní já přemýšlel, kdybych byl jím – o pomstě, která nemá dosti na zkrácení života; o pomstě za vlast, matku, sestru, sebe a – uvádím to naposledy, ač jsi třebaš toho zdání, že by to mělo státi na prvním místě – za ztracené jmění.

Teď již, dobrodinče můj laskavý a příteli, milý Grate! Uváž-li se, že jsou v nebezpečí tvé sestercie, jichž ztráta byla by nejhorší ze všeho, co by mohlo stihnouti člověka tvého vysokého postavení – nenazývám už tebe jménem pošetilého starého krále frygického –, teď již, pravím (dočetl-li jsi totiž můj list až sem), mám proč věřiti, že již neříkáš: co mi po tom, a jsi hotov přemítati, co třeba počíti v této záležitosti.

Nesluší se, abych ti dával rad. Raději řeknu, že jsem tvým chráněncem, nebo ještě lépe, že jsi mým Odysseem, jehož povinností jest dáti mi dobrou radu.

Mám radost z představy, kterou jsem si o tobě utvořil, až se tento list octne ve tvých rukou. Vidím tě, jak jej čteš hned s vážností ve tváři a hned zase s úsměvem; pak učiníš konec rozvahám a utvoříš si úsudek takový neb onaký; jsiť moudrý jako Merkur a rázný jako Caesar.

Slunce již hezky vyšlo. Za hodinu vyrazí z mých dveří dva poslové, každý se zapečetěným opisem tohoto listu; jeden z nich bude spěchat po zemi, druhý mořem; takovou důležitost přikládám tomu, abys byl záhy a zevrubně zpraven o objevení se našeho nepřítele v této končině římského světa.

Vyčkám tvé odpovědi zde.

Rozumí se, že Ben Hur musí se zatím řídit rozkazem svého pána, konzula, jenž nevypraví se odtud za měsíc, ačkoli se přičiňuje bez oddechu dnem i nocí. Však víš, jaká je to práce sehnati a opatřiti zásoby pro vojsko, které má podniknouti válečné tažení do pusté, liduprázdné krajiny.

Viděl jsem včera Žida v Dafnině háji, a není-li tam posud, je dojista nablízku, a mohu ho tedy míti stále na pozoru. Věřu, kdyby ses mne tázal, kde je nyní, tvrdil bych co nejrozhodněji, že jej lze zastihnouti v starých palmových sadech pod stanem toho zrádce, šejka Ilderima, jenž co nevidět uvázne v naší moci. Nebudiž překvapen, bude-li prvním Maxentiovým opatřením posaditi Araba na loď a zavést ho do Říma.

Sděluji ti podrobně svůj náhled o pobytu Židově věda, že bude míti nemalou váhu, muži osvědčený, až budeš o tom přemítati, co počít; neboť vím již – i lichotím si, že touto vědomostí prospívám v moudrosti –, že při každém činu lidském dlužno vždy počítati s třemi věcmi: s časem, místem a okolnostmi.

Uznáš-li, že zde je vhodné místo, neotálej pak a svěř vyřízení svému nade vše tě milujícímu příteli, jenž by byl rovněž tvým nade všechny schopným žákem.

Messala.

Ilderimovi arabové v čtyřspřeží

Tou asi dobrou, kdy rychlí poslové vyšli z Messalova pokoje se zprávami (byloť ještě časně z rána), vstoupil Ben Hur do stanu Ilderimova.

Vykoupav se v jezeře a nasnídav se, přišel ve spodní tunice bez rukávů, jejíž lem sahal sotva po kolena.

Šejk pozdravil ho z divanu.

„Mír s tebou, synu Arriův,“ pravil s obdivem, neboť vpravdě neviděl nikdy dokonalejšího obrazu bujaré, mohutné, sebevědomé mužnosti. „Mír s tebou a spokojenost. Koně jsou pohotově, já též. A což ty?“

„Mír, ježž mi přeješ, dobrý šejku, i já ti přeji. Děkuji ti za tolik přízně. Jsem připraven.“

Ilderim zatleskal.

„Přivedte koně. Posad' se.“

„Jsou již ostrojeni?“

„Nejsou.“

„Tu dovol, ať si sám posloužím,“ řekl Ben Hur. „Je potřebí, bych se seznámil s tvými araby. Musím je znáti po jméně, šejku, abych mohl mluvit s každým zvláště, a rovněž musím znáti jejich povahu, neboť jsou jako lidé. Jsou-li bujni, lepší plísnění, pakli jsou bázlívi, lepší chvála a lichocení. Ať mi sluhové přinesou postroje.“

„A vůz?“ otázal se šejk.

„Vůz nechám dnes doma. Místo vozu dej mi přivésti pátého koně, máš-li jej, ať je neosedlán a rychlý jako druzí.“

Ilderim nedovedl ubrániti se údivu a zavolal ihned služebníka.

„Rozkaž, ať přinesou postroje pro čtverospřež,“ pravil, „postroje pro čtverospřež a uzdu pro Siria.“

Ilderim vstal poté.

„Sirius jest mým miláčkem, a já jeho, synu Arriův. Byli jsme soudruhy po dvacet let... ve stanu, v boji, všude na poušti byli jsme soudruhy. Ukážu ti jej.“

Přistoupiv k předělové oponě, odhrnul ji a Ben Hur prošel pod ní. Koně předvedeni k Ilderimovi. Jeden z nich s malou hlavou, lesklýma očima, s šíjí jak úsek napjatého lučiště a mohutnou hrudí, zastřenou spoustou hřívý husté, hebké a zvlněné jako panenské kadeře, zaržál radostně a tiše spatřiv jej.

„Dobrý koni,“ pravil šejk, hladě jej po tmavohnědé tváři. „Dobrý koni, dobré jitro!“

Obrátiv se pak k Ben Hurovi, doložil: „To je Sirius, otec těchto čtyř zde. Mira, matka, očekává našeho návratu, jsouc příliš drahocenná, než ji mohu vydati v nebezpečí v kraji, kde vládne silnější ruka než moje. A pochybuji,“ zasmál se za těchto slov – „pochybuji, synu Arriův, že by kmen snesl její nepřítomnost. Ona jest jeho slávou! Klanějí se jí! Kdyby přes ně cválala, smáli by se. Deset tisíc jezdců, synů pouště, bude se dnes ptáti: „Slyšeli jste o Miře?“ A po odpovědi: „Má se dobře,“ řeknou: „Bůh je dobrý! Veleben budiž Bůh!“

„Mira... Sirius... jména hvězd, či se mýlím, šejku?“ otázal se Ben Hur, jda od koně ke koni a laskaje je.

„A proč ne?“ odtušil Ilderim. „Cestoval jsi někdy pouští v noci?“

„Nikdy.“

„Tu nevíš, jak jsme my Arabové závislí na hvězdách. Vypůjčujeme si jich jména z vděčnosti a dáváme je z lásky. Všichni moji otcové měli své Miry, jako já mám svou; a tyto děti jsou neméně hvězdami. To je Rigel, vidíš, a to Antares – onen jest Atair, a ten, k němuž právě jdeš, jest Aldebaran, nejmladší z plemene, ale

nikoli nejhorší... ne, ne, ne! Do větru ponese tě tak rychle, až ti bude hučeti v uších jak Akaba, a půjde s tebou, kamkoli mu řekneš, synu Arriův... ano, při slávě Šalamounově! Zanesl by tě do lví tlamy, kdybys měl tolik odvahy.“

Postroje byly přineseny.

Ben Hur vlastníma rukama ostrojil koně, vlastníma rukama vyvedl je ze stanu a venku připjal otěže.

„Přiveďte mi Siria!“ pravil.

Arab nebyl by se lépe vyšvihl v sedlo na hřbet běhounův.

„A nyní otěže.“

Podali mu je, i rozdělil si je pečlivě.

„Dobrý šejku,“ řekl, „jsem hotov! Ať mne zavede někdo na pole, a pošli tam několik svých lidí s vodou.“

Při rozjezdu nebylo potíží. Koně se nelekali. Zdálo se již, jako by byla tajná shoda mezi nimi a novým vůdcem, jenž vykonal svou úlohu klidně a sebevědomě. Koně šli týmž pořadem, jako by byli zapřaženi do vozu, jenže Ben Hur seděl na Siriovi, místo aby stál ve voze. Ilderim nabýval myslí. Pročesával si bradu a mružel si se spokojeným úsměvem:

„Není Říman, není, při velebnosti boží!“

Kráčel za Ben Hurem a veškero obyvatelstvo duaru – muži, ženy i děti – hrnuli se za ním, majíce vesměs účast v jeho starostech, ač ne v jeho důvěře.

Když dorazili na pláň, ukázalo se, že je rozlehlá a že se dobře hodí k výcviku, jež Ben Hur ihned zahájil, jezdě s čtyřspřežím nejdříve pomalu a přímými směry a pak velkými kruhy. Postupuje v chodu o krok, pobídl je poté do klusu, a zase pokračuje rozebral je cvałem. Posléze sužoval kruhy a ještě později jezdil libovolně semo tam, vpravo, vlevo, v před a bez přítrže. Takto pracoval hodinu. Uvolniv chod do kroku zajel k Ilderimovi.

„Práce jest skončena, nyní nezbývá než cvik,“ pravil. „Blahopřeji ti, šejku Ilderime, k takovým služebníkům, jako jsou tito. Viz,“ mluvil dále, seskočiv a přistupuje ku koním, „viz: lesk jejich červené srsti je bez poskvrny; dýchají lehce, jako když jsem začal. Blahopřeji ti, a zle by bylo,“ – upjal na tvář starcovu jiskřící se oči –, „abychom nedobyli vítězství a...“

Zamlčel se, zarděl i uklonil. Všiml si teprve nyní po šejkově boku Baltazara, opírajícího se o hůl, a dvou žen hustými závoji zastřených. Na jednu z žen pohleděl po druhé, řka sám k sobě s nepokojem v srdci: „To jest ona... to jest Egypťanka!“

Ilderim dopověděl přerušenu jeho větu:

„Vítězství a pomsty!“

Poté dodal nahlas: „Nebojím se; jsem potěšen. Synu Arriův, tys ten pravý. Bude-li konec takový, jako začátek, přesvědčíš se, jakou látkou je podšita ruka Araba, který je s to, aby dával.“

„Děkuji ti, dobrý šejku,“ odpověděl skromně Ben Hur. „Rozkaž sluhům, ať přinesou koním píti.“

Podal jim vody vlastníma rukama.

Vsedl opět na Siria a jal se znovu cvičiti, přecházeje jako prve z kroku do klusu, z klusu do cvalu, pak do trysku, zrychluje jej posléze do největšího úprku. Diváci nemálo vzrušení neskrbli potleskem za znamenitou vládu otěžemi a obdivem pro čtyřspřeží jevící stejnoměrnost, ať pádilo přímo kupředu, nebo se zatáčelo rozmanitými křivkami. Jejich výkon byl jednotný, ušlechtilý a jarý, beze vší námahy nebo nucenosti.

Za pilného cviku a pozornosti věnované mu všemi diváky dostavil se na pláň Malluch, hledaje šejka.

„Mám pro tebe vzkaz, šejku,“ pravil ve vhodné chvíli – „vzkaz od kupce Simonida.“

„Simonida!“ zvolal Arab. „Kéž Abbadon zachvátí všechny jeho nepřátele!“

„Uložil mi blahopřáti tobě svatého míru božího,“ oznamoval Malluch, „a odevzdati tuto zprávu zde s prosbou, abys ji sobě ihned přečetl.“

Ilderim zlomil pečeť odevzdaného mu balíčku, a vyňav z obálky z jemného plátna dvě dopisy, jal se tyto ihned čísti.

Simonides šejku Ilderimovi.

Můj příteli. Mějž ujištění, že tě chovám v nitru svého srdce. Ve tvém duaru je mladík švarného vzezření, nazývající se synem Arriovým, byv jím přijat za vlastního. Jest mi velice drahým! Má za sebou podivuhodný děj života. Přijď dnes anebo zítra, chci ti vyprávěti onu historii. Vyhov zatím všem jeho žádostem, pokud se nepřičí cti. Bude-li náhrady třeba, ručím ti za ni já.

Že mi na mladíkovi tomto mnoho záleží, zachovej v tajnosti.

Vyřid' svému druhému hosti můj pozdrav! On, jeho dcera, ty a všichni, již budou tvými společníky, jak doufám, přidružíte se ke mně v den her v cirku. Postaral jsem se již o místa.

Pokoj tobě a všem tvým!

Čím bych ti byl, příteli, ne-li tvým přítelem?

Simonides.

Simonides šejku Ilderimovi.

Můj příteli! Z hojnosti svých zkušeností posílám ti zprávu. Je znamení, které všichni Neřímané a ti, kdož mají peníze nebo majetek vyplnitelný, považují za výstrahu – to jest,

příchod nějakého vysokého římského úředníka opatřeného plnou mocí do vládního sídla. Dnes přibude konzul Maxentius. Měj se na pozoru! Nuže a nyní mám pro tebe ještě jednu radu. Pošli dnes ráno ke svým věrným strážcům silnic, ubírajících se z Antiochie na jih, a naříd' jim, aby podrobili každého odcházejícího a přicházejícího posla prohlídce. Naleznou-li u nich soukromé zprávy, týkající se tebe nebo tvých věcí, uzříš je. Měl jsem ti to oznámiti již včera, avšak budeš-li jednati rychle, není teď ještě pozdě! Vyjdou-li dnes ráno poslové z Antiochie, znají tvoji poslové poboční cesty a předstihnou je s tvými rozkazy. Nuž, tedy neotálej! Jakmile psaní toto přečteš, ihned je spal!

Tvůj přítel

Simonides.

Ilderim přečetl dopisy znovu, a složiv je zase do plátěné obálky, zastrčil si balíček za pás.

Cvičení na pláni schylovalo se ke konci. Trvalo celkem dvě hodiny. Když bylo skončeno, uvedl Ben Hur čtyřspřeží do kroku a přijel k Ilderimovi.

„S tvým dovolením, šejku,“ pravil, „vedu araby tvé do stanu a vyvedu je zase dnes odpoledne.“

Ilderim přistoupil k Ben Hurovi sedícímu ještě na Siriovi a odtušil:

„Jsou tvoji, synu Arriův. Čiň s nimi, co ti libo, dokud nebude po hrách! Dokázals s nimi za dvě hodiny více než onen Říman – nechť jej šakalové ohryžou na kost! – za dvě neděle. Zvítězíme... při velebnosti boží, zvítězíme!“

Ben Hur zůstal ve stanu u koní, pokud se jim nedostalo dalšího ošetření. Vykoupav se poté v jezeře a vypiv s šejkem číši araku,

jehož dobrá nálada jen překypovala, oděl se opět do svého židovského šatu a vydal se s Malluchem na procházku do sadů.

Mnoho spolu hovořili o věcech nehrubě důležitých, avšak jedné části jejich rozmluvy nesmíme pominouti mlčením.

„Dám ti,“ pravil Ben Hur, „poukázku na moje zavazadla, uložená v khanu na této straně řeky u seleukejského mostu. Přines mi je dnes, můžeš-li. A dobrý Malluchu... neobtěžuji tebe příliš?“

Malluch ujišťoval srdečně, že jest ochoten mu posloužiti.

„Děkuji ti, Malluchu, děkuji,“ řekl Ben Hur. „Vezmu tě za slovo! Jsme přece bratři ze starého pokolení a Řím jest společným naším nepřitelem. Jsi obchodníkem, kdežto šejk Ilderim, obávám se, jím není...“

„Arabové jen zřídka kdy jimi bývají,“ poznamenal vážně Malluch.

„Neodpírám jim chytrosti, Malluchu; dobře však je střežiti. K zamezení všeliké překážky a lsti při dostizích zjednal bys mi úplný klid, kdybys došel do kanceláře cirku a přesvědčil se, zda učinil zadost všem předběžným pravidlům, a mohl-li bys sobě opatřiti opis řádu, prospěla by mi úsluha ta nad míru. Rád bych věděl, jaké jsou mi určeny barvy a zvláště které číslo pod sklepením je mi vykázáno při výjezdu. Budu-li vedle Messaly napravo nebo nalevo, jest dobře, ne-li, tedy usiluj o to, abych se dostal po bok Římanovi. Máš dobrou paměť, Malluchu?“

„Selhala mi sice již, leč nikdy, synu Arriův, když jí účastno bylo srdce jako nyní!“

„Tu se tedy osměluji vznésti na tebe ještě jednu úsluhu. Pozoroval jsem včera totiž, že jest Messala hrd na svůj vůz, a to vším právem, neboť nejlepší vůz cézarův sotva jej předčí nádherou. To mohl bys sobě vzíti za záminku a vyzvědět takto, je-li lehký, nebo těžký? Rád bych znal zevrubnou jeho váhu a rozměry... a Mallu-

chu, byť se ti vše ostatní nezdařilo, aspoň hled' zevrubně vyšetřiti, jak vysoko jest jeho náprava nad zemí. Rozumíš, Malluchu? Nechci, aby měl nade mnou jakoukoli skutečnou výhodu. Nádhěra jeho vozu jest mi lhostejná. Porazím-li ho, bude porážka jeho tím bolestnější a moje vítězství tím úplnější. Má-li výhody opravdu důležité, rád bych je znal.“

„Rozumím, rozumím!“ zvolal Malluch. „Chceš, abych zjistil šňůrou výši nápravy od jejího středu k zemi.“

„Tak jest, a buď rád, Malluchu... je to poslední úkol, jímž tě pověřuji. Než vrátme se nyní do duaru.“

U dveří stanu zastali sluhu, naplňujícího začazené láhve lebbe-nem čerstvě připraveným, a stanuli posilniti se.

Brzy potom vrátil se Malluch do města.

Co se procházeli mimo duar, vypraven na dobrém koni posel s rozkazy, jak radil Simonides.

Byl to Arab, jenž neměl u sebe nic písemného.

Umění Kleopatřino

„Iras, dcera Baltazarova, posílá mne s pozdravem a vzkazem,“ pravil služebník k Ben Hurovi, jenž si hověl ve stanu.

„Vyřid' vzkaz.“

„Zda by ti bylo libo doprovázeti ji po jezeře?“

„Přinesu odpověď sám. Vyřid' to.“

Přineseny mu střevíce a za několik minut vyšel Ben Hur ze stanu hledat sličnou Egyptanku. Stíny hor snášely se nad palmovými sady, zvěstující blízkou noc. Mezi stíny zaznívaly z dále zvonce ovčí, bučení skotu a hlasy pastýřů, ženoucích domů své svěřence. Sluší podotknouti, že život na sadech byl ve všem všudy rovněž pastýřský jako život na chudších luzích pouště.

Šejk Ilderim účastnil se odpoledního cviku, jenž byl opakováním ranního, načež odejel do města, vyhovuje pozvání Simonidovu. Mohl se vrátiti v noci, leč vzhledem k velkému rozsahu věcí, o nichž mu bylo rokovati s přítelem, stěží se bylo nadíti návratu.

Ben Hur byv takto zůstaven sám sobě, dohlížel na jeho koně, ochladil a očistil se pak v jezeře, převlekl se z pracovního šatu do obvyklého oděvu, celého bílého, jak se slušelo saducejovi čisté krve, navečeřel se záhy, a překypuje mladickou silou, okřál úplně po těžké námaze, kterou byl podstoupil.

Nevede si ani moudře, ani poctivě, kdo zlehčuje krásu jakožto moc. Není vytríbené duše, aby nebyla vnímava pro její vliv. Historie o Pygmalionu a jeho soše je stejně přirozená jako poetická. Krása je skutečně mocí, a Ben Hur octl se tu v jejím vleku.

Byl unešen lepostí Egyptanky, ženy nadmíru krásné tváří i postavou; vstupovala mu na mysl vždy tak, jak ji byl spatřil u pramene. Cítil vliv jejího hlasu, znějícího lahodněji, ježto v rozechvění projevoval mu vděčnost, a jejích očí – těch velkých, něžných, tmavých očí mandlovitého tvaru, význačného pro její plémě – očí, které pohledem vyslovují více nežli lež největším přívalem slov; a kdykoli jeho myšlenky k ní zalétaly, pokaždé tanula mu na mysl postava její velká, ztepilá, půvabná, ušlechtilá, zahalená bohatým, splývajícím rouchem, již stačila trochu živější obrazivost, aby z ní vytvořila druhou Sulamit. Jinými slovy, kdykoli si na ni vzpomněl, přicházela k němu vždy za zvuku nadšené písně Šalamounovy vzrušené její přítomností. S tímto pocitem a v této náladě kráčel jí vstříc. Nebyla to láska, co jej k ní poutalo, nýbrž obdiv a zvědavost, které bývají předchůdci lásky.

Přístaviště prosté úpravy záleželo v nedlouhých schůdkách a výstupku, opatřeném několika koly na svítilny. Ben Hur došed schůdků stanul pojednou v němém údivu.

Na jasné vodě houpala se loďka lehká jako skořápka vejce. Etiop – vůdce velblouda u kastalského pramene – seděl na veslařské lávce v běloskvoucím kroji, od něhož odrážela se tím temněji černá jeho pleť. Celá záď loďky byla vystlána polštáři a vyčalouněna látkami lesknoucími se tyrskou červení. U kormidla seděla Egyptanka sama, tonouc v šálech a celém oblaku nejjemnějších závojų a roušek. Paže její byly obnaženy až po ramena, jevíce netoliko bezvadnou oblost, nýbrž i půvab tak mocný, že bezděky vábily k sobě pozornost – půvab dýchal z každého jich pohybu, z jich výrazu, a ruce, ba i prsty vynikaly lepostí a krásou. Plece a šíje byly chráněny proti večernímu vzduchu širokou rouškou, která jich však neskrývala.

Ben Hur, utkvěv na ní dlouhým pohledem, nevšímal si těchto podrobností. Viděl jen její pohled, který ho opanoval a naplnil celé jeho

nitro. „Tvoji rtové – toť rudé korály, tvoje tváře granátová jablka. Vstaň a pospěš, milá má, holoubku, krasavice moje! Zima již minula, déšť dávno ustal; a celá země plna květů a v háji ozývá se hrdliččin hlas.“ – Takový byl dojem slovy svaté Písně ztlumočený, jaký naň učinila.

„Pojď,“ pravila vidouc, že se zastavil, „pojď, nemám-li se domnívati, že jsi špatným plavcem.“

Líce jeho zahořela temněji. Což věděla něco o jeho životě na moři? Sestoupil rázem na výstupek.

„Bál jsem se,“ odvětil, sedaje před ní na prázdné místo.

„Čeho?“

„Abych nepotopil loďky,“ usmál se.

„Počkej, až budeme na hlubině,“ pravila s úsměvem, kynouc Etiopovi, jenž pohroužil vesla, i odrazili.

Byli-li láska a Ben Hur nepřáteli, nebyl nikdy tak vydán na milost i nemilost jako nyní. Egypťanka seděla naproti němu, ona, která se mu byla již vtiskla v paměť jako představa Sulamity. Pokud její oči zaněcovaly lesk v jeho očích, mohly hvězdy vycházeti i zapadati a nebyl by jich pozoroval. Necht' noc rozestřela kolko-lem čirou temnotu, pro něho bylo světlo, jemu zářil její pohled. A mimo to, jak každý ví, není za mladých let a v takové společnosti okolností, v nichž by obrazivost nabývala vlády tak neomezené jako na klidné vodní hladině pod tichou noční oblohou, létem pro- hřátou. Jeť v takovou chvíli tak snadno povzněsti se nepozorovaně z vezdejších všedností do výšin nedostižitelných vidin.

„Dej mi kormidlo,“ pravil.

„Ne,“ odvětila, „tím by se poměr převrátil. Což jsem tě nepožádala, aby sis vyjel se mnou? Jsem tvou dlužnicí a ráda bych splácela. Hovoř a já budu poslouchati, anebo já budu hovořiti a ty budeš poslouchati: máš na vybranou. Já pak si vyhrazuji, že půjdeme tam, kam se mi zlíbí, a že budu řídit plavbu.“

„A kam asi hodláš?“

„Zase se lekáš!“

„Sličná Egyptanko, zeptal jsem se jenom na to, nač se táže každý zajatec.“

„Nazývej mě Egyptem.“

„Raději bych tě nazýval Irasou.“

„Mysli na mne třebas tímto jménem, ale nazývej mě Egyptem.“

„Egypt jest země a znamená mnoho lidí.“

„Ano, ano! A jaká země!“

„Vím již! Půjdem do Egypta.“

„Kéž bychom mohli! Jak ráda bych byla,“ vzdychla zhluboka touhou.

„Na mně ti tedy nic nesejde,“ prohodil.

„Ach, po tom poznávám, že jsi tam nikdy nebyl.“

„Nebyl nikdy.“

„Ó, je to země, kde není nešťastných lidí, tam je vytoužený cíl všech lidí na světě, kolébka všech bohů, žehnaná všemi národy. Tam, synu Arriův, tam vzkvétá šťastným ještě větší štěstí, a nešťastní přijdouce tam napijí se jednou sladké vody z posvátné řeky a smějí se a zpívají, radujíce se jako děti.“

„Což není u vás chudásů jako kde jinde?“

„Chudasy v Egyptě jsou ti, kteří mají nejméně potřeb a žijí co nejprostěji,“ odtušila. „Neznají jiného přání nad dostatek, a jak málo je toho, to si Řek anebo Říman nedovede ani představit.“

„Ale já nejsem Řek ani Říman.“

Zasmála se.

„Mám zahradu růží, prostřed níž je strom, jehož květ je ze všech nejbohatší. Odkud myslíš, že pochází?“

„Z Persie, vlasti růží.“

„Ne.“

„Tedy z Indie?“

„Ne.“

„Aha! Z některého řeckého ostrova.“

„Povím ti to. Pocestný našel jej chřadnoucí při silnici na rovině Refaimské.“

„Ó, v Judeji!“

„Zasadila jsem jej do země prosáklé ubývající Nillem a lahodný jižní vítr přivanul z pouště a zesílil jej a slunce celovalo jej milosrdně. Tu pak ovšem nemohl než růsti a prospívat. Stávám nyní v jeho chládku, i děkuje mi dýchaje přelibou vůní. Jako je s růžemi, tak je s lidmi Izraelovými. Kde jinde dojdou dokonalosti, ne-li v Egyptě?“

„Mojžíš byl jen jeden z milionů.“

„Ne, byl tam též vykladač snů: Což na něj zapomínáš?“

„Přátelství faraonové jsou mrtvi.“

„Ach, ano! Řeka, u níž přebývali, pje jim ve hrobech; ale totéž slunce prohřívá tentýž vzduch tomutěž lidu.“

„Alexandrie jest pouze římským městem.“

„Vyměnila toliko žezla. Cézar odňal jí žezlo meče a zůstavil jí v náhradu žezlo učenosti. Pojď se mnou do Brucheia a ukážu ti vysokou školu národů – do Serapeionu, a uvidíš tam dokonalé stavitelství – do knihovny, a budeš tam čísti nesmrtelníky – do divadla, a uslyšíš hrdinské básně Řeků a Indů – na nábreží a užasneš z vítězoslavného obchodu. Sestup se mnou do ulic, synu Arriův, a až se filozofové rozejdou, odvedou s sebou mistry všelikého umění, a až se vyznavači všech bohů odeberou domů a až ničeho již pro den nezbude než jeho zábavy, uslyšíš příběhy, které zajímaly lidi od začátku, a písně, jež nikdy, nikdy nezaniknou.“

Ben Hur poslouchaje přenesl se v duchu v tu noc, kdy jeho matka v besídce v Jeruzalémě vykládala o zašlé slávě izraelské s týmž básnickým vznětem vlastenectví.

„Vidím nyní, proč si přeješ, abych tě nazýval Egyptem. Zapěješ mi nějakou píseň, budu-li tě nazývati tímto jménem? Slyšel jsem tě včera v noci pěti.“

„To byla nilská hymna,“ odpověděla, „nářek, jejž zpívám, když si představuji, že cítím dech pouště a slyším šumot drahé staré řeky. Nech raději, ať ti podám ukázkou indického ducha. Až přijdeme do Alexandrie, dovedu tě na konec ulice, kde ji uslyšíš od dcery Gangu, která mě ji naučila. Kapila, ať víš, že je z nejctěnějších indických mudrců.“

Poté jala se zpívati:

KAPILA

I.

„Kapilo, tak slavný jsi a mladý,
kéž bych i já tak chrabrý byl!
Rci mi, ač boj přemítá se všady,
chrabrost jak bych si osvojil?“

Kapila hned staví v reji oře
a pak vážně hlavou kyne:
„Miluj vše a nebude ti hoře,
neboť z lásky chrabrost plyne.
Svou mi duši žena dala v dar,
již mi vyrve jenom žití zmar;
tak má chrabrost vznikla kdys,
jdi a zkus to – zkus a viz.“

II.

„Kapilo, tak starý jsi a šedý
královna mne volá v zlobě;
dřív než půjdu, rád bych věděl tedy,
kterak moudrost vzešla tobě?“

Kapila stál ve chrámové bráně
v poustevnickém jsa kněz hávu:
„Moudrost nepřichází nikdy maně,
víra plodí její slávu.
Své mi srdce žena dala v dar,
jež mi vyrve jenom žití zmar;
tak má moudrost vznikla kdys,
jdi a zkus to – zkus a viz.“

Nežli mohl Ben Hur vzdáti díky za píseň, zaskřípal kýl loďky na písčitém dně a její příď narazila v nejbližším okamžiku na břeh.

„Krátká cesta, Egypte!“ zvolal.

„A kratší ještě zastávka!“ odvětila, když Etiop, zabrav mocně vesly, odrazil opět loďku rychlostí střely na širou vodu.

„Dáš mi nyní kormidlo?“

„Ó ne,“ zasmála se. „Tobě vůz, mně člun. Jsme teprve na konci jezera a z toho plyne naučení, že nemám již zpívati. Byli jsme v Egyptě, pojďme nyní do Dafnina háje.“

„Beze zpěvu cestou?“ prohodil snažně.

„Povídej mi něco o Římanovi, od něhož jsi nás včera zachránil,“ žádala.

Žádost ta dotkla se Ben Hura nelibě.

„Přál bych si, abychom byli na Nilu,“ odtušil vyhýbavě. „Králové a královny spí již dlouho a vystoupili by snad z hrobů, aby jeli s námi.“

„Byli by to obři a pohroužili by naši loďku. Trpaslíci byli by hodnější. Ale vypravuj mi o tom Římanovi. Je velmi zlý, není-li pravda?“

„Nevím.“

„Je ze vznešené rodiny a bohat?“

„Nemohu nic říci o jeho bohatství.“

„Jak krásné měl koně! A korba jeho vozu byla zlatá a kola ze slonoviny. A ta jeho smělost! Diváci se smáli, když odjížděl... ti, kteří by se byli málem octli pod jeho koly!“

Zasmála se tou vzpomínkou.

„Byla to bídná láje,“ podotkl Ben Hur trpce.

„Je zajisté z těch netvorů, kteří prý vyrůstají v Římě... Apollinové hltaví jako Cerberus. Bydlí v Antiochii?“

„Jest odkudsi z Východu.“

„Egypt šel by mu lépe k duhu než Sýrie.“

„Stěží,“ odvětil Ben Hur. „Kleopatra je mrtva.“

Vtom kmitly se v úvozu svítilny hořící přede dveřmi do stanu.

„Duar!“ zvolala.

„Ach, nebyli jsme tedy v Egyptě. Neviděl jsem Karnak ani Fily ani Abydos. To není Nil! Slyšel jsem jen indickou píseň a plul jsem po Nilu ve snu.“

„Fily... Karnak. Truchli raději, že neviděl jsi Ramsy v Abu Simbelu a nedbal toho, co tak pobádá k přemýšlení o Bohu, stvořiteli nebes i země. Či proč bys vůbec truchlil? Pojďme dále na řeku, a nesmím-li zpívat,“ – zasmála se –, „poněvadž jsem řekla, že nebudu, mohu ti přece vyprávěti pohádky o Egyptě.“

„Vypravuj! Ano, vypravuj tak dlouho, až nastane jitro a večer a zase jitro!“ zvolal zaníceně.

„O čem mám vyprávěti? O matematicích?“

„Ó, ne.“

„O filozofech?“

„Ne, ne.“

„O čarodějích a duchách?“

„Chceš-li.“

„O válce?“

„Ano.“

„O lásce?“

„Ano.“

„Povím ti, jak se léčí láska. Je to historie o královně. Poslouchej pozorně! Papyrus, z něhož ji zvěděli filští kněži, vytržen z ruky hrdince samé. Formou je správná a zajisté pravdivá:

Na-na-hofra

I.

V lidském životě není jednotejnosti.

Nižádný život neubíhá přímou čarou.

Nejdokonalejší život rozvinuje se kruhem a končí tam, kde začal, protože je nemožno říci: Zde je počátek, tam konec.

Dokonalé životy jsou poklady Boha. O velkých dnech nosí je na prstenci ruky svého srdce.

II.

Na-na-hofra obývala v domě blízko u Asuánu, blíže však u prvního vodopádu – vpravdě tak blízko, že jakot věčného zápasu, zuřícího tam mezi řekou a skalisky, byl částí bydla.

Prospívala v kráse den ode dne, že se o ní říkalo, jak o máku v zahradě jejího otce: Jaká teprve bude, až rozkvete?

Každý rok jejího života byl začátkem nové písně, rozkošnější nad kteroukoli z těch, jež předcházely.

Dítětem byla z manželství mezi severem ohraničeným mořem a jihem a pouští za Měsíčními horami a tento jí dal svou vášnivost, onen pak svého ducha. A když ji viděli, oba se smáli, říkajíce nikoli podle: ‚Jest moje,‘ nýbrž šlechetně: ‚Ha, ha! Jest naše.‘

Všecky krásy v přírodě přispěly k její dokonalosti a radovaly se z její přítomnosti. Když přicházela neb odcházela, třepetali ptáci perutěmi, pozdravujíce ji. Bouřlivé větry tišily se v chladivé vánky, bílé lotosy vystupovaly z hlubin vodních, dívajíce se na ni, vážná řeka uvolňovala svůj běh, palmy kynouce potřásaly všemi svými péry, zdajíce se říkati: Já jí dala půvab; ona: Já jí dala svěžest; jiná: Já jí dala čistotu; a tak každá o nějaké vlastnosti, kterou měla na rozdanou.

Ve dvanácti letech Na-na-hofra byla rozkoší Asuánu; v šestnácti pak roznesla se všude pověst o její kráse; ve dvacíti neminulo dne, aby jí nepřivedl ke dveřím knížata z pouště na hbitých velbloudech aneb egyptské velmože v pozlacených lodicích; a odcházejíce bez potěchy, hlásali všude: ‚Viděl jsem ji, není však žena, nýbrž Athor sama.‘

III.

Z tří set pak a třicíti nástupců dobrého krále Mena bylo osmnáct Etiopů, z nichž měl Oraetes sto a deset let věku. Panoval sedmdesát šest let. Za jeho vlády národu dobře se dařilo a země churavěla tučnou hojností. Vykonával moudrost, poněvadž mnoho poznav, věděl, co ona jest. Bydlil v Memfidě, maje tam svůj sídelní palác,

své zbrojírny a své pokladnice. Často zajíždíval dolů do Buta pohovořit s Latonou.

Manželka dobrého krále zemřela. Příliš stará byla, i nebylo lze dokonale ji vybalzamovati. Než on ji miloval a truchlil, nedav se potěšiti, což když viděl kolchyt⁷¹, osmělil se jednou k němu promluviti:

„Ó Oraete, divno mi, že velmož tak moudrý neví, jak se vyléčiti z tohoto zármutku.“

„Pověz mi o léku,“ pravil král.

Třikrát políbil kolchyt podlahu a pak odpověděl, věda, že ho nebožka neslyší:

„V Asuánu žije Na-na-hofra, spanilá jako krásná Athor. Pošli pro ni. Odmítla všechny pány a knížata a nevím kolik králů, ale kdo by mohl odřeknouti Oraetovi?“

IV.

Na-na-hofra jela po Nilu v lodici tak bohaté, že podobné nikdy nikdo neviděl, jsouc provázena vojskem v lodicích jen o nemnoho méně pěkných. Veškera Núbie a všecken Egypt a bezpočet lidí z Libye a host Troglodyt a nemálo Makrobiů z kraje za Měsíčními horami tísnilo se řadami na březích stany pokrytých, aby viděli, až průvod pojede mimo, hnán jsa vonnými větry a zlatými vesly.

Dromem⁷² sfing a ležících dvoukřídлых lvů přinesena a složena před Oraetem, sedícím na trůně zvláště upraveném u vyřezávané brány do paláce. On ji pozdvihl, posadil ji vedle sebe, připjal jí ureus na paži, políbil ji a Na-na-hofra byla královnou všech královen.

---

71 Pitvač a připravovač mrtvol k balzamování.

72 Drom (dromos) – chodba, dráha.

Ale na tom neměl moudrý Oraetes dosti. Toužil po lásce a po královně šťastné jeho láskou. Pročež měl se k ní, něžně ukazuje jí své statky, města, paláce, lid, svá vojska, své lodi, a vlastní rukou prováděl ji svými pokladnicemi, řka: ‚Ó, Na-na-hofro! Polib mě jen z lásky, a všechny ty poklady jsou tvoje.‘

I majíc za to, že by mohla býti šťastna, ač nebyla-li tehdy, políbila ho třikrát přes jeho sto a deset let.

První rok byla šťastna, i uplynul jí velmi rychle. Třetí rok byla ztrápena, i uplýval jí velmi pomalu. Tu se jí rozbřesko: co pokládala za lásku k Oraetovi, byl toliko lesk jeho moci. Žel, že lesk pozbyl pro ni vnady! Jasná mysl ji opustila. Mívala dlouhé záplavy slz a její služby nepamatovaly se, kdy ji slyšely smáti se. Z růží na jejích tvářích zbýval jen popel. Chřadla a vadla ponenáhl, ale jistě. Někteří říkali, že jí udělaly Erinye pro zatvrzelost k milenci, jiní, že byla očarována kterýmsi bohem, závidějícím Oraetovi. Ať byla příčina její choroby jakákoli, kouzla čarodějů nebyla s to, aby ji uzdravila, a léky předpisované lékařem mýjely se rovněž s účinkem. Na-na-hofra propadala smrti.

Oraetes vyvolil jí hrobku mezi hroby královen, a povolav mistry sochaře a malíře do Memfidy, kázal jim pracovati o náčrtcích umělejších nad kterýkoliv i ve velkých galeriích mrtvých králů.

‚Ó královno moje, krásnější než Athor sama!‘ pravil král, jehož horoucí láska neochabla věkem sta a třinácti let. ‚Rci mi, prosím, co tě bolí nebo trápí, že mi pohříchu hyneš tak neodvratně před očima.‘

‚Nikdy již bys mne nemiloval, kdybych ti to řekla,‘ odtušila s pochybností a obavou.

‚Tebe že bych nemiloval? Budu tě milovati tím více! Přísahám ti to při géniech Amentiných! Při oku Osiridově přísahám! Mluv!‘ vzkřikl vášnivě jako milenec, velitelsky jako král.

„Slyš tedy!“ pravila. „V jeskyni nedaleko Asuánu žije poustevník, nejstarší a nejsvětější mezi všemi. Jmenuje se Menofa. Byl mým učitelem a opatrovníkem. Pošli pro něj, Oraete, a on ti řekne, čeho si přeješ vědět. Přispěje ti také nalézt lék pro moje choroby.“

Oraetes vstal rozradostněn. Odešel s myslí jařejší a mladší o sto let, než s jakou přišel.

V.

„Mluv!“ kázal Oraetes Menofovi v memfidském paláci.

A Menofa odtušil: „Nejmocnější králi! Kdybych byl mlád, neodpověděl bych, poněvadž mě život dosud těší, ale tak pravím, že královna podstupuje jako jiní smrtelníci trest za zločin.“

„Zločin!“ vzkřikl Oraetes hněvivě.

Menofa poklonil se hluboko.

„Ano, za zločin na sobě spáchaný.“

„Nechce se mi řešiti hádanek,“ řekl král.

„Co pravím, není hádankou, jak uslyšíš. Na-na-hofra vyrostla mi na očích a svěřila se mi s každou příhodou svého života, mimo jiné i s tím, že milovala syna otcova zahradníka, Barbeka.“

Oraetova zamračená tvář – věc dosti divná – jasnila se.

„S touto láskou v srdci, králi, přišla k tobě, touto láskou pak nyje.“

„Kde jest nyní zahradníkův syn?“ otázal se Oraetes.

„V Assuanu.“

Král vyšel ven a vydal dvojí rozkaz. Jednomu dvořanu velel: „Jdi do Asuánu a přiveď sem mladíka Barbeka. Zastihneš ho v zahradě královnina otce,“ a druhému: „Seber dělníky a dobytek a nástroje a zbuduj mi na jezeře Chemmiském ostrov, jenž ačkoli bude obtěžkán chrámem, palácem a zahradou a všelikým stromovým

ovoce nesoucím a všelikou révou vinnou, musí nicméně plynouti po hladině, jak větry budou douti. Vystav ostrov a vším jej opatři do té doby, až měsíce počne ubývati.'

Potom obrátil se ke královně řka:

„Buď dobré mysli! Víím vše a poslal jsem pro Barbeka.'

Na-na-hofra zlíbala mu ruce.

„Budeš jej mítí a on tebe, a do roka nesmí vás nikdo v lásce vyrušovati.'

Políbila mu nohy, zdvihl ji a rovněž políbil a na tváře vrátil se jí růže, na rty nach a do srdce smích.

VI.

Rok pluli Na-na-hofra a Barbek, zahradník, jak duly větry, po jezeře Chemmiském na ostrově, jenž stal se jedním z divů světa – nebyloť nikdy krásnějšího příbytku lásky – rok nevidouce nikoho a žijíce jenom pro sebe samy. Poté vrátila se s nádherou do paláce v Memfidě.

„Nuže, koho miluješ více?“ zeptal se král.

Políbila jej v líc a odvětila: „Vezmi mě zase k sobě, dobrý králi, neboť jsem vyléčena.'

Oraetes zasmál se, jako by ho v tu chvíli nijak netížilo jeho sto a čtrnácte let.

„Tedy je pravda, co řekl Menofa: Ha, ha, ha! Je pravda, že lékem proti lásce je láska!'

„Tak tomu jest,“ přisvědčila.

Najednou změnilo se jeho chování a oči zlověstně se mu koulely.

„Já jsem toho na sobě nepoznal,“ pravil.

Ucouvla zděšeně.

„Ošemetnice!“ mluvil dále. „Urážka učiněná Oraetovi člověku se odpouští, avšak urážka, učiněná Oraetovi králi, musí býti pomstěna.“

Padla mu k nohám.

„Mlč!“ vzkřikl. „Jsi mrtva!“

Zalomila rukama a hrozný průvod vešel do síně: průvod parachistů čili balzamovačů, z nichž každý nesl nějaké náčiní nebo látku svého hnusného umění.

Král ukázal na Na-na-hofru.

„Jest mrtva. Vykonejte dobře své dílo.“

VII.

Krásná Na-na-hofra byla po sedmdesáti dvou dnech odnesena do hrobky, určené jí před rokem, a uložena ke svým předchůdkyním královnám, ale jí na počest nebylo pohřebního průvodu po posvátném jezeře.“

Když Egyptanka dopověděla příběh, seděl jí Ben Hur u nohou a na její ruce držící rukovět kormidla spočívala jeho ruka.

„Menofa neměl pravdu,“ řekl.

„Jakže?“

„Láska žije láskou.“

„Není tedy od ní léku?“

„Jest. Oraetes jej našel.“

„Jaký lék to byl?“

„Smrt.“

„Jsi dobrým posluchačem, synu Arriův.“

A tak míjely jim hodiny za rozmluvy a příběhů. Když vystoupili na břeh, pravila:

„Zítra jdeme do města.“

„Půjdeš se podívat na hry?“ zeptal se.

„Ó ano.“

„Pošlu ti své barvy.“

Poté se rozešli.

Messala na stráži

Nazítří kolem třetí hodiny vrátil se Ilderim do duaru. Když sesedl z koně, přistoupil k němu muž, v němž poznal příslušníka svého kmene, a pravil:

„Šejku, bylo mi nařízeno, abych ti odevzdal tento balíček se žádostí, abys jej ihned četl. Bude-li třeba odpovědi, mám vyčkati tvého rozkazu.“

Ilderim prohlédl si hned balíček. Pečeť byla na něm již rozlomena a nadpis zněl: Valerii Gratovi v Caesareji.

„Abaddon ho zachvatiž!“ zahučel do vousů šejk spatřiv, že dopis psán jest v jazyce latinském.

Kdyby list byl psán býval řecky neb arabsky, byl by jej mohl čísti, ale tak podařilo se mu rozřešiti toliko podpis: Messala, napsaný římskými písmeny, přičemž se mu oči náhle zaleskly.

„Kde jest mladý Žid?“ otázal se.

„Na pláni s koňmi,“ odpověděl sluha.

Šejk vložil papyrus opět do obálek, a zastrčiv si balíček za pás, vsedl zase na koně. Vtom objevil se cizinec, přicházející patrně z města.

„Hledám šejka Ilderima příjímím Velikodušného,“ pravil cizinec, dle řeči a oděvu Říman.

Co Ilderim neuměl čísti, uměl přece mluvit, pročež odpověděl starý Arab důstojně:

„Jsem šejk Ilderim.“

Muž sklopil oči, pak opět je povznesl a řekl s nucenou klidností:

„Slyšel jsem, že potřebuješ vůdce pro závody.“

Ilderimovi vyhrnul se ret opovržlivě pod bílými kníry.

„Jdi jen svou cestou,“ odpověděl. „Mám již vůdce.“

Otočil se odjížděje, leč muž nedal se odbýti a pravil dále:

„Šejku, jsem milovníkem koní a jde o tobě zvěst, že prý máš nejkrásnější na světě.“

Slova ta dotkla se starce jako lichocení. Přitáhl otěž, váhal chvíli, ale posléz odtušil:

„Dnes ti jich neukáži, až někdy jindy! Mám nyní právě příliš napilno.“

Odejel na pláň, zatím co cizinec ubíral se zase do města s utajeným úsměvem na tváři. Bylť úkol svůj vykonal.

A potom přicházel muž den co den až do významného dne závodů – někdy dva i tři muži – k šejkovi pod záminkou dáti se najmouti za vůdce koní.

Netřeba dokládati, že byli vysláni Messalou, by tímto způsobem střežili Ben Hura.

Ilderim a Ben Hur rozvažují

Šejk velmi potěšen čekal, až Ben Hur odbočil s koňmi z pláně, aby si do odpoledne odpočinuli. Viděl je ve cviku, kterak úprkem se rozehnali, jako by mezi nimi nebylo rozdílu – jinými slovy, běželi tak, jako by čtyřspřeží bylo jediným koněm.

„Dnes odpoledne, milý šejku, vrátím ti Siria.“ Po těchto slovech Ben Hur popleskal starého koně po krku. „Vrátím ti jej a začnu s vozem.“

„Již tak záhy?“ zeptal se Ilderim.

„S takovými koňmi, jako jsou tito, dobrý šejku, stačí ke cviku jediný den. Nelekají se; mají lidský rozum a rádi běží. Tento –,“ potřásl otěží na hřbetě nejmladšího ze čtyřspřeží, „nazvals ho tuším, Aldebaranem – je nejrychlejší; v jednom kole stadia předstihl by druhé o tři své délky.“

Ilderim čechral si bradu a pravil, přimhouřiv oči:

„Aldebaran je nejrychlejší, avšak který z nich je nejzdlouhavější?“

„Tento zde!“ Ben Hur potřásl otěží nad Antaresem „Tento – ale zvítězí, neboť může běžeti, šejku, od rána do večera a teprve po slunce západu docílil by největší rychlosti.“

„Díš pravdu,“ prohodil Ilderim.

„Mám jen jednu obavu, šejku.“

Při slovech těch šejk náhle zvažněl.

„Říman dychtě po vítězství, nedovede si zachovati neposkvřenou čest. Při hrách – co jich kolik jest, pamatuj si – jest úskoků jejich bez počtu! Při vozových dostizích vztahuje se jejich šibalství

na vše – od koně až po vůdce, od vůdce až po pána, pročez, dobrý šejku, měj bedlivý pozor na vše, co máš. Od nynějška až po skončení závodů nedovoluj nikomu z cizinců, aby se na koně jen podíval. Chceš-li býti zcela jist, učin ještě více: stráž jich ozbrojenou rukou a bdělýma očima, pak nebudu mítí obavy o úspěch.“

Přede dveřmi stanů sestoupili z koní.

„Co pravíš, toho nebude opominuto! Při velebnosti boží, žádná ruka o ně nezavadí, leč by náležela některému z věrných. Dnes v noci postavím stráž! Avšak, synu Arriův,“ – Ilderim vyňal balíček a zvolna jej otevřel, co přikročivše k divanu posadili se na něj –, „synu Arriův, viz, co tu mám, a vypomoz mi svou latinou.“

Poté šejk podal zprávu Ben Hurovi.

„Zde máš! Čti nahlas tlumoče, co v tom stojí, na jazyk svých otců? Latina jest ohavností!“

Ben Hur byl v dobré míře a jal se čísti.

„Messala Gratovi!“

Zamlčel se. Předtucha vehnala mu krev k srdci. Ilderim zpozoroval jeho rozechvění.

„Nuže, čekám.“

Ben Hur, požádav ho za odpuštění, jal se znova čísti list, jenž byl, netřeba podotýkati, jedním z dvou opisů listu, odeslaných tak obezřele Messalou Gratovi ráno po kvasu v paláci.

Začáteční odstavec byly pozoruhodny již z toho důvodu, že pisatel neměl ve zvyku tropiti si úsměšky. Když je čtenář proběhl a dospěl k částem, jež měly osvěžiti Gratovu paměť, chvěl se mu hlas, a dvakrát se odmlčel, aby se zmocnil sebevlády. S mocným napětím pokračoval, čta:

„Připomínám dále, že jsi se postaral o zmizení rodiny Hurovy,“ – tu se čtenář opět zajíkl a nabral zdlouha dechu –, „poněvadž jsme to tehdy oba považovali za nejúčinnější vzhledem k účelům,

o které nám šlo, totiž aby Hurovci navždy umlkli a byli vydáni v nevyhnutelnou, leč přirozenou smrt.“

Tu Ben Hur podlehl nadobro. List vypadl mu z rukou i zastřel si jimi obličej.

„Jsou mrtvy... mrtvy! Já jsem zůstal sám!“

Šejk byl mlčenlivým, avšak sdílným svědkem mladíkova bolu. Vstav řekl:

„Synu Arriův, na mně jest, abych tebe prosil za odpuštění. Přečti si ten list sám pro sebe. Až nabudeš tolik síly, že budeš s to přečísti ostatek, vzkaž a já se navrátím.“

Vyšel ze stanu a nic za celého života ho nezdobilo víc jak tato jemnost.

Ben Hur vrhl se na divan a popřál volného průchodu svým citům. Když se vzpomatoval, vzpomněl si, že psaní ještě nedočetl, i sebrav je ze země, dal se znovu do čtení.

„Pamatuješ se,“ zněla zpráva, „co jsi učinil s matkou a sestrou provinilcovou! Vyslovuji-li pak nyní přání zvěděti, jsou-li živы, nebo mrtvy,“ – Ben Hur se zarazil a četl opět a opět a nakonec vyvinul se mu z prsou výkřik: „On neví, jsou-li mrtvy! On to neví! Pochváleno buď jméno Hospodinovo! Posud mi kmitá naděje!“

Dočetl větu a pokračoval zmužile až do konce psaní.

„Nejsou mrtvy!“ pravil po chvíli přemýšlení. „Nejsou mrtvy, sice by byl o tom slyšel!“

Přečetl list znovu, bedlivěji než po prvé, a byl utvrzen v tomto mínění. Pak vzkázal pro šejka.

„Když jsem přišel do tvého pohostinného stanu, šejku,“ ujal se slova, když Arab usedl a osamotněli, „nebylo mým úmyslem pověděti o sobě více než tolik, abys byl ujištěn, že jsem sdostatek vycvičen, abys mi svěřil své koně. Odepřel jsem vyprávěti ti běh svého života. Leč náhoda, kteráž zavála tento papír do mých rukou

a dala mi jej čísti, tak je podivná, že pokládám za svou povinnost, abych ti vyjevil vše. A k tomu jsem nakloněn tím spíše, ježto se z listu dovídám, že nás oba ohrožuje tentýž nepřítel, jemuž společně čeliti káže nám povinnost. Přečtu to psaní a přeložím ti je, pak už ti nebude divno, že jsem byl tak dojat. Měl-li jsi mě za slabocha nebo za děcko, omluvíš mě potom.“

Šejk setrval v mlčení, poslouchaje pozorně, až Ben Hur dospěl k odstavci týkající se jeho osoby.

„Viděl jsem včera Žida v Dafnině háji,“ zněla ona část, „a není-li tam posud, je dojista nablízku, a mohu ho tedy míti stále na pozoru. Věřu, kdyby ses mne tázal, kde je nyní, tvrdil bych co nejrozhodněji, že jej lze zastihnouti v starých palmových sadech...“

„Ach...!“ zvolal Ilderim hlasem, v němž ohrázel se úžas a hněv, sevřev současně vous svůj v dlani.

„V starých palmových sadech,“ opětoval Ben Hur, „pod stanem toho zrádce, šejka Ilderima.“

„Zrádce...! Já?“ vzkřikl stařec pronikavě. Rty a brada trásly se mu vztekem a na čele a krku nabíhaly mu žíly.

„Poshov, šejku,“ pravil Ben Hur s prosebným posunkem. „Tak soudí o tobě Messala! Poslyš jeho vyhrůžku!“

I četl dále: „... pod stanem toho zrádce, šejka Ilderima, jenž co nevidět uvázne v naší moci. Nebudíž překvapen, bude-li prvním Maxentiovým opatřením posaditi Araba na loď a zavésti ho do Říma.“

„Do Říma! Mne... Ilderima... šejka desíti tisíce jezdců s oštěpy... mne do Říma!“

Vymrštil se s rozepjatými pažemi, s prsty roztaženými a zkřivenými jako drápy, s očima lesknoucíma se jak oči hadovy.

„Ó, Bože...! Ne, u všech bohů mimo římské...! Kdy bude konec této zpuštěné drзости? Já jsem svobodník! Svobodni jsou moji lidé! Což máme zemřítí otroky? Či ještě hůře, mám snad žítí jako pes, plazící

se pánovi u nohou? Což mám lízat jeho ruku, aby mne nebila? Co jest mé, není mé – nenáležím sám sobě. Za dech v těle mám býti povinen Římanovi. Ó, kéž bych byl znova mlád! Ó, kéž bych mohl strásti ze sebe dvacet let... anebo aspoň deset... anebo pět!“

Skřípal zuby a zamával rukama nad hlavou, pak sveden jinou myšlenkou, přešel semo tam rychlým krokem a chopil Ben Hura mocnou rukou za rameno.

„Kdybych byl jako ty, synu Arriův... tak mlád, tak silen, tak vycvičen ve zbraních, kdybych měl důvod k pomstě... důvod tak veliký, jako je tvůj, že i nenávist přiodívá svatozáří, pak... Pryč s přetvářkami! Synu Hurův, synu Hurův, pravím...“ Při tomto jméně vzkypěla Ben Hurovi všechna krev v žilách. Jat úžasem zíral Arabovi do očí, které tkvěly na něm tak zblízka divoce planouce.

„Synu Hurův, pravím, kdybych byl jako ty a stížen jen polovicí tvých křivd a vlekl životem takové vzpomínky jako ty, nedopřál, nemohl bych si dopřáti pokoje.“ Vyrážeje ze sebe slova jedním proudem a bez přestávky, stařec hřímal dále: „V to, co sám jsem utrpěl, pojal bych i bezpráví na světě páchaná a zasvětil bych se pomstě. Chodil bych ze země do země, rozplameňuje všechno lidstvo. Nebylo by války za svobodu, abych se jí nezúčastnil, nebylo by bitvy proti Římu, které bych také neprodělal. Stal bych se třeba Parthem, kdyby nebylo nic lepšího. Kdyby mě lidé neslyšeli, přece bych se nevzdal úsilí... ha, ha, ha! Při velebnosti boží! Spočil bych se s vlky a vešel v přátelství se lvy a tygry v naději, že je povedu proti společnému nepříteli! Užíval bych všeliké zbraně. Kdyby oběťmi byli Římané, kochal bych se v krveprolití. Milosti bych nežádal, milosti bych nedával! Plameny na vše, co má jméno římské. Pod meč vše, co se Římanem narodilo! V noci modlil bych se k bohům, jak k dobrým, tak i ke zlým, aby mi propůjčili svoji moc a zkázu: bouře, sucho, vedro, chlad a veškery ty bezejmenné

jedy, které proudí ve vzduchu, veškery ty tisíceré věci, jimiž lidé zmírají na moři i na souši. Och, nemohl bych spáti. Já... já...”

Šejk se zajíkl, neboť mu došel dech, supaje a lomě rukama. A nechat pravdu díme, pochytil Ben Hur ze všeho toho náruživého výbuchu toliko neurčitý dojem očí jiskry sršících, pronikavého hlasu a vzteku tak mocného, že rušil souvislý výraz.

Po prvé po letech byl opuštěný mladík osloven svým vlastním jménem. Aspoň jeden člověk jej znal a uznal, nežádaje na něm důkazu o totožnosti, a člověk ten byl Arab právě z pouště příšlý!

Jak se toho dověděl ten muž? Z dopisu? Nikoli. Dopis vyprávěl o ukrutenství spáchaném na jeho rodině. Vyprávěl historii o jeho vlastních strastech, ale nezmiňoval se o tom, že jest on tou obětí, jejíž vyvážnutí ze zhouby bylo předmětem necitelného líčení. To právě vyžadovalo výkladu, jež byl šejkovi slíbil, až přečte list. Byl potěšen a rozechvěn novou nadějí, než trval na pohled v klidnosti.

„Dobrý šejku, rci mi, jak jsi obdržel toto psaní?“

„Moji lidé střehou silnic mezi městy,“ odpověděl Ilderim drsně. „Odňali je poslu.“

„Je-li pak známo, že jsou to tvoji lidé?“

„Není. Světu jsou loupežníky, které mám já jímati a potírati.“

„Ještě něco, šejku. Nazýváš mě synem Hurovým... jménem otcovským. Myslí jsem, že nejsem znám nikomu na zemi. Jak jsi se dověděl moje jméno?“

Ilderim byl na vahách, avšak zmuživ se odtušil:

„Znám tě, ale více ti nesmím říci.“

„Což jsi někomu vázán mlčením?“

Šejk se odmlčel a odešel, ale znamenav Ben Hurovo zklamání, vrátil se a pravil:

„Zatím již o té věci nemluvme. Půjdu do města – až se vrátím, pohovořím s tebou otevřeně. Dej mi ten list.“

Ilderim svinul pečlivě papyrus, vložil jej do obalů a domohl se zase obvyklé své ráznosti.

„Co říkáš?“ otázal se, čekaje na koně a družinu. „Pravil jsem ti, co bych učinil, kdybich byl sebou, a tys mi neodpověděl.“

„Hodlal jsem odpovědět, šejku, a odpovím.“ Ben Hurova tvářnost i hlas změnily se ve vzrušený pocit. „Vše, co jsi pravil, učiním... vše aspoň, seč je lidská moc. Zasvětil jsem se pomstě již dávno! Každou hodinu pěti minulých let žil jsem jediné s touto myšlenkou. Nedovolil jsem si odkladu. Neužíval jsem mládí. Římských kratochvil a lákadel pro mne nebylo. Mně šlo o to, abych se vzdělal pro pomstu. Obrátil jsem se k nejslavnějším římským mistrům a profesorům... nikoli k mistrům a profesorům krasořečnictví nebo filozofie. Pohříchu, neměl jsem na ně kdy. Toužil jsem po umění potřebném bojovníkovi. Sdružil jsem se s gladiátory a vítězi v závodech o cirkové ceny, oni byli mými učiteli. Cvičitelé ve velkém táboře přijali mě za žáka a byli hrdi mými úspěchy ve svých oborech. Šejku, jsem vojákem, ale věci, o kterých sním, žádají nezbytně, abych byl vojevůdcem! Žije touto myšlenkou, vymohl jsem si účastenství ve výpravě proti Parthům. Až bude skončena, pak, zachová-li mě Hospodin při životě a síle... pak,“ – vztáhl zaťaté ruce a mluvil vášnivě –, „pak budu nepřítelem ve všem všudy po římsku vycvičeným, pak mi Řím vydá za své nepravosti počet životy Římanů. To jest má odpověď, šejku.“

Ilderim ovinul mu rámě kolem šíje, a políbil ho, zvolal vášnivě:

„Nedá-li ti Bůh tvůj štěstí, synu Hurův, je zajisté mrtev. Přijmi ode mne toto políbení v závazek – jež stvrdím přísahou, chceš-li: že mé ruce jsou tvoje i všechno, čím vládnou – muži, koně, velbloudi i poušť jsou pohotově. Přísahám! Zatím dost! Do večera mě uvidíš, aneb o mně uslyšíš.“

Otočiv se náhle ujížděl šejk za okamžik rychle do města.

Výcvik čtyřspřeží

Zachycený list zavíral v sobě mnoho věcí Ben Hurovi velmi důležitých. Zněl zajisté jako přiznání, že pisatel měl účast v odstranění rodiny s vražedným úmyslem, že schválil záměr za tou příčinou zosnovaný, že mu připadl díl výtěžku ze zabaveného jmění a že posud užívá své kořisti, že byl postrašen nenadálým příchodem provinilce, jak se mu zdálo v psaní jej nazývati, a považoval jej za hrozbu, že zamýšlel podniknouti další kroky, které by mu poskytlly bezpečnost pro budoucí časy, a že jest hotov vykonati vše, co mu jeho spojenec v Caesareji poradí.

Nyní, když se list dostal do rukou tomu, jenž zaval k němu podnět, vysvitlo z něho dvě věci: nastávající nebezpečí a vyznání viny. A proto když Ilderim vyšel ze stanu, přemítal Ben Hur pilně o tom, co nejprve počíti. Jeho nepřátelé byli rovněž zchytralí a mocnější než kdokoli na Východě. Báli-li se ho, měl on větší příčinu báti se jich. Snažil se rozumově uvažovati o svém stavu, ale nebyl s to; citové neustále jej přemáhali. Jeho oprávněná radost vyvěrala z přesvědčení, že jeho matka a sestra jsou živы, i nesešlo ani na tom, že podkladem tohoto přesvědčení byla pouhá domněnka. Že žije člověk, jenž mu mohl říci, kde jsou, zdálo se jeho tak dlouho nevzcházející naději jen krůčkem k jich brzkému vypátrání. To byly věci jediné citem vnukané. Sluší pak vyznati, že poddávaje se jim připouštěl si k mysli pověrečný přelud, že Bůh hodlá zakročiti v jeho prospěch, a víra šeptala mu, stane-li se tak, aby čekal.

Vzhledem ke slovům Ilderimovým vzrnáhala se ho chvílemi zvědavost, odkud Arab o něm načerpal zpráv; od Mallucha dojista

ne, aniž od Simonida, jehož zájmy ve všem protivné ukládaly mu mlčení. Či by jej byl Messala prozradil? Nikoliv. Takové odhalení bylo by se mohlo státi jeho nepříteli osudným. Marně o tom přemýšlel. Leč jakkoli Ben Hur nebyl s to, aby rozřešil tuto záhadu, nalézal přece útěchu v myšlence, že člověk, znající jeho historii, buď kdo buď, je přítelem a že se mu včas projeví. Bylo mu ještě čekati, trpělivostí se ozbrojiti. Možná, že vzkaz došlý šejka pocházel od tohoto neznámého přítele, možná také, že list urychlí úplné objasnění.

I byl by býval trpěliv, kdyby jen byl mohl věřiti, že Tirza a jeho matka čekají na něj za okolností, dopřávajících jim naděje rovněž tak mocné, jako byla jeho naděje. Jinými slovy, kdyby ho svědomí nebylo hryzlo kvůli nim výčitkami.

Aby se vymknul těmto výčitkám, potuloval se daleko palmovými sady, zastavuje se tam, kde česači datlí měli napilno, ne však tak napilno, aby mu nenabízeli ovoce a hovoru s ním nezapřádali, nebo pod velkými stromy, kde pozoroval hnízdící ptáky, nebo poslouchal včely, hemžící se kolem plodů medovou sladkostí překypujících a naplňujících všechny zelené a zlaté prostory hudbou svých mihavých křídel.

Nejdéle však prodléval u jezera. Nemohl hleděti na vodu a její třpytné vlnky, plné života a pohybu, aniž nevzpomínal Egyptanky a její podivuhodné krásy i jak s ní probděl noc, prozářenou jejími písněmi a povídkami; nescházela ani její čarovná roztomilost, její milý smích, její lichotivá pozornost, její teplá ručka, držící kormidlo loďky pod jeho rukou. Od ní měly jeho myšlenky jen malý skok k Baltazarovi a k podivným věcem, jichž byl svědkem a jichž nebylo lze vysvětliti nižádným přírodním zákonem. A od něho bylo zase ještě blíž ke králi židovskému, jehož příští svatým slovem zaslíbené dobrý ten muž očekával s nadšenou trpělivostí.

A myšlenkami takovými pookřál, v tajemství Zaslíbeného došel upokojení a kýženého klidu. Ježto pak nic není tak snadné, jako dáti výhost myšlence našim přáním nepřijemné, zavrhl výklad podaný Baltazarem o království, které měl král založiti. Království duší, byť se i nepříčilo jeho saducejské víře, zdálo se mu toliko výplodem přílišné zbožnosti snílka. Naproti tomu bylo království judské více než pochopitelné: bývaloť jím a mohlo jím opět býti, třeba jen z této příčiny. A myšlenky jeho hrdě a se zálibou shlížely na nové království panstvím rozsáhlejší, mocí bohatší a slávou nedostižitelnější, než bývalo staré království; na nového krále moudřejšího a mohutnějšího nad Šalamouna – na nového krále, pod nímž by především našel i službu i pomstu. V této náladě vrátil se do duaru.

Ben Hur odbyv oběd dal se opět do práce a kázal vyvésti vůz, aby si jej prohlédl. Toto slovo vyjadřuje jen nedostatečně všecku tu péči, kterou věnoval prohlídce vozu. Ani částky, ani kousku nezůstalo nepovšimnuto. S potěšením, jemužto čtenář později lépe porozumí, znamenal, že je vůz sestrojen po řeckém vzoru, vynikající po jeho soudě mnohými výhodami nad římský vzor; byl širší mezi koly a nižší i silnější, a vadu větší váhy vyvažovala více než dosti větší vytrvalost jeho arabů. Koláři římsští vůbec pracovali pro hry téměř výhradně, obětující bezpečnost úhlednosti a trvanlivosti leposti, kdežto vozy Achilla a „krále lidí“, určené do války a podstupující všeliké její nahodilosti, ovládaly posud oblibu těch, kteří se utkávali zápasem o věnce istmické a olympické.

Poté vyvedl koně, a zapřáhnuv je do vozu, odjel na cvičiště, kde je hodinu za hodinou proháněl. Když se večer vracel domů, měl klidnou mysl a pevné předsevzetí, že odloží každý krok proti Messalovi do té doby, až v závodech vyhraje nebo prohraje. Nemohl si odepřít potěšení sraziti se se svým soupeřem před očima

Východu, že mu bude utkati se ještě s jinými závodníky, na to snad ani nepomyslel. Jeho důvěra v úspěch byla naprostá. Nepochyboval ani dost málo o své obratnosti, koně pak považoval za rovné účastníky ve slavném vítězství.

„Ukažte mu, co umíte, ukažte mu! Ha, Antarese... Aldebarane! Ať se má na pozoru, ó poctivý Rigele! Ať se má před námi na pozoru, není-li pravda, Ataire, králi mezi běhouny?! Ha, ha, jste statní chlapíci!“

Tak chodil za odpočinku kůň od koně, mluvě s nimi ne jako pán, ale jako starší jejich bratr.

Když nastal večer, seděl Ben Hur přede dveřmi stanovými, čekaje na Ilderima, jenž se posud z města nevrátil. Nebyl netrpěliv ani rozmrzen ani v pochybnostech. Šejk dá aspoň o sobě věděti. Mladík byl vskutku v dobré míře, ba dmul se téměř pýchou a spokojeností nad výkonem čtyřspřeží a osvěžením, jež poskytuje koupel v chladné vodě po tělesné námaze, nebo večerí požitou s královskou chutí nebo vzpružením, které jsouc moudrým důsledkem přirozenosti, přichází vždy po námaze. Cítil, že je v rukou Prozřetelnosti, která mu není nepřitelem. Konečně ozval se dusot koňských kopyt a ke stanu přijel Malluch.

„Synu Arriův,“ pravil vesele po pozdravu, „pozdravuji tě od šejka Ilderima, jenž tebe žádá, abys vsedl na koně a přijel do města. Čeká na tebe.“

Ben Hur neptal se na nic, nýbrž vešel do stanu, kde krmili koně. Aldebaran přistoupil k němu, jako by se k službám nabízel. Polaskal se s ním, ale šel dál a vybral si jiného, který nebyl ze čtyřspřeží, jež bylo cele zasvěceno dostihům.

Zanedlouho oba muži ujížděli odtud rychle a mlčky.

Poblíž mostu seleukejského přeplavili se přes řeku po prámu, jeli dalekou oklikou po pravém břehu, a přeplavivše se zase jiným

převozem, dojeli do města od západu. Zajížd'ka byla dlouhá, leč Ben Hur uznal ji za nutnou a jistě podstatnou příčinou odůvodněnou.

Zajeli dolů na Simonidovo přístaviště a pod mostem před velkým skladištěm Malluch seskočil z koně.

„Dojeli jsme,“ pravil. „Slez!“

Ben Hur poznal, kde se octl.

„Kde je šejk?“ otázal se.

„Pojď se mnou. Ukážu ti.“

Hlídač ujal se koní, a nežli se nadál, stanul Ben Hur opět u dveří domu, zbudovaného na střeše jiného, většího domu, a zaslechl zevnitř odpověď:

„Dále, ve jménu Božím!“

Simonides účtuje s Ben Hurem

Malluch stanul za dveřmi. Ben Hur vstoupil sám.

Byl to týž pokoj, kde byl předtím rozmlouval se Simonidem, a nezměnil se nikterak, leč že nyní čněla u samého křesla leštěná mosazná tyč, zasazená v širokém dřevěném podstavci, zvýší velkého muže, nesouc na zásuvných ramenech stříbrné hořící lampy. Světlo bylo jasné a bylo v něm viděti vykládané stěny, vlys s řadou pozlacených kulí a bář temně zbarvenou fialovou slídou.

Ben Hur se zastavil, popořed několik kroků.

V pokoji byly tři osoby na něj pohlížející: Simonides, Ilderim a Ester.

Utkvěl na nich tázavým pohledem, jako by hledal odpověď na otázku vzniklou v jeho mysli: Co as míní ti lidé se mnou činiti? Nabyl klidu a zbystril svého ducha, neboť otázka ta měla vzápětí druhou: Jsou mými přáteli, či nepřáteli?

Posléz utkvěly jeho oči na Esteře.

Mužové opětovali přívětivě jeho pohled. V její tváři zračilo se více nežli přívětivost – cosi jako odlesk duše, co nelze slovy vyjádřiti, a co přece jeho vniterní vědomí zachytilo.

Náhle se však zjevil jeho duševním zrakům obraz krásné Egypťanky, potlačuje dojem, jaký vyvolávala něžná Židovka, leč přelud ten trval jen okamžik, a jak se to obyčejně stává, zmizel, nezanechav žádného dojmu.

„Synu Hurův...“

Host obrátil se k mluvčímu.

„Synu Hurův,“ pravil Simonides zvolna a s patrným důrazem, jako by chtěl celý význam svých slov ukázat tomu, kdo předem měl jim porozumět. „Budiž s tebou mír Hospodinův, Boha našich otců... jak ti přeji já,“ – zamlčel se a pak doložil: „Já i má rodina.“

Mluvčí seděl v křesle. Byla to královská hlava, bezkrvá tvář, velitelský vzhled, jehož vlivem zapomínali návštěvníci na zchromené údy a zmrzačené tělo mužovo. Velké černé oči zíraly z pod bílých obočí pevně, ale nikoli přísně. To trvalo chvíli. Poté přeložil ruce na prsou.

Tento pohyb spolu s pozdravem nebylo lze nepochopiti, i byl také pochopen.

„Simonide,“ odpověděl Ben Hur, jsa mocně dojat, „svatý mír, jež jsi mi přál, přeji ti i já jako syn otcí. Budiž jen úplně jasno mezi námi!“

Takto hleděl s jemným citem otupiti ostří poddanského projevu kupcova a poměr pána k služebníkovu nahraditi poměrem vyšším a světlejším.

Simonides spustil ruce a obrátil se k Esterě řka:

„Podej sedadlo pánovi, dcero.“

Pospíšivši, přinesla stolicí a stála s uzardělou tváří, pohlížeje střídavě v rozpacích z muže na muže, a čekala na rozkaz, kam má sedátko umístiti. Když posléze nastalé ticho nabývalo trapného dojmu, pokročil Ben Hur k dívce, vzal jí zlehka stolicí z rukou, a přistoupiv ke křeslu, postavil ji kupcovi k nohám.

„Zde budu sedět,“ pravil.

Zraky jeho střetly se s jejími – jenom na chvíli, leč oběma ulehčilo se tím pohledem. On vyčetl z jejích očí vděčnost, ona z jeho velkodušnost a shovívavost.

Simonides se poklonil na znamení souhlasu.

„Ester, dítě, přines mi listinu,“ řekl, lehčeji oddechnuv.

Přistoupila k příhradě ve stěně, otevřela ji, vyňala z ní papyrový svitek a podala mu jej.

„Dobře jsi pravil, synu Hurův,“ ujal se Simonides slova, rozvine listy. „Budiž jasno mezi námi! Očekáváje této žádosti – kterou bych byl sám na tebe vznesl, kdybys jí byl opominul –, připravil jsem zprávu, zahrnující v sobě vše, čeho třeba k žádoucímu do-
rozumění. Pokud já za to mám, jde toliko o dvě věci: především o majetek a pak o náš poměr. Zpráva podává výklad o tom i o onom. Přeješ si ji přečíst nyní?“

Ben Hur vzal listiny, ale pohlédl na Ilderima.

„Ne,“ pravil Simonides, „šejk ti neřekne, abys nečetl. Účetní zpráva, jak uvidíš, je taková, že vyžaduje svědka. Až dočteš na konec, shledáš tam na důkaz jméno: šejk Ilderim. Jemu je známo vše. Je tvým přítelem. Čím byl mně, tím bude i tobě.“

Simonides pohleděl na Araba, kývaje vlídně hlavou; šejk pak vážně kyna, odušil:

„Jak jsi pravil.“

Ben Hur řekl:

„Vím již, jak znamenité jest jeho přátelství, a jest na mně, abych se ho stal hodným.“

Nato pokračoval:

„Později, Simonide, přečtu si ty listiny bedlivě. Pro tuto chvíli vezmi je zase zpět, a nejsi-li příliš unaven, oznam mi stručně jejich obsah.“

Simonides přijal zase svitek.

„Estero, zůstaň u mne a pečuj o pořádek listů, jež ti budu podávati.“

Posadila se k jeho křeslu, zavěsivši pravou paži zlehka na jeho rameno, takže když mluvil, zdálo se, jako by oba společně podávali zprávu.

„Tu,“ pravil Simonides, vyňav první list, „je záznam peněz, které mi zůstaly po tvém otci, zbytek toho, co Římané nezachvátili, ze jmění nezachráněno ničeho, kromě peněz, a i těch byli by se lupičové zmocnili, kdyby nebyly po našem židovském zvyku bývaly uloženy ve směnkách. Zachráněný úhrn, záležející v částkách, jež jsem vybral v Římě, Alexandrii, Damašku, Kartagině, Valentu a jinde v obvodu tržby, činil sto dvacet hřiven židovských peněz.“

Dal list Esteře a vzal následující.

„Tuto sumu – sto dvacet hřiven – připsal jsem si za dluh. Poslyš nyní, co mám. Užívám toho slova, jak uvidíš, vzhledem k výtěžku, jehož jsem se dodělal, vládná těmito penězi.“

Z různých listů četl pak stav jmění, který beze zlomků byl tento:

JMĚNÍ

Lodi	60 hřiven
Zboží na skladě	110 -//-
Náklady na cestě	75 -//-
Velbloudi, koně atd.	20 -//-
Skladiště	10 -//-
Dlužné účty	54 -//-
Peníze hotové a ve směnkách	224 -//-
Úhrnem	553 hřiven

„K této sumě pak vytěžených pěti set a třiapadesáti hřiven připočti původní jistinu, kterou jsem dostal po tvém otci, a máš šest set třiasedmdesát hřiven...! To vše je tvé... a tím jsi, synu Hurův, nejbohatším člověkem na světě.“

Vzal papíry od Estery, a ponechav si jeden, svinul a podal je Ben Hurovi. Hrdost, jevící se v jeho chování, neurážela, spíše vyplývala z vědomí povinnosti řádně vykonané.

„A není věci,“ dodal, přitlumiv hlas, očí však nesklopiv, „není věci, které bys teď nemohl provést.“

Chvilé ta působila mocně na všechny přítomné. Simonides přeložil si opět ruce na prsou. Ester trnula úzkostí. Ilderim byl rozčilen. Člověk nepodstupuje nikdy zkoušku tak těžkou, jako když se naň usměje nesmírné štěstí.

Ben Hur přijal svitek a povstal, přemáhaje pohnutí.

„To vše jest mi jako světlo seslané z nebe, aby zažehnilo noc, která byla tak dlouhá, že jsem se obával, že nikdy neskončí, a tak temná, že jsem pozbyl naděje, že zase prohlédnu,“ pravil chraptivým hlasem. „Vzdávám díky nejprve Hospodinu, jenž mne neopustil, a pak tobě, Simonide. Tvá věrnost vyvažuje ukrutnost jiných a vrací mi znovu víru ve vážnost a šlechtnost lidské přirozenosti. Není věci, které bych nemohl provést. Budiž. Zdali má kdo býti velkomyslnější nade mne v takovou chvíli, kdy se mi dostalo výsady tak veliké? Budiž mi nyní svědkem, šejku Ilderime. Slyš má slova, která promluvím... slyš a pamatuj. A ty. Estero, dobrý anděli tohoto dobrého muže! Slyš také.“

Vztáhl ruku se svitkem k Simonidovi.

„Jména, o němž tyto listiny podávají zprávu – všechno všude: lodi, domy, zboží, velbloudy, koně, peníze, od nejmenšího až do největšího, vracím tobě, Simonide, dávám ti vše ve vlastnictví a osvědčuji svou vůli, aby to náleželo tobě a tvé rodině na věčné časy.“

Ester usmívala se zpod uslzených očí. Ilderim hladil si bradu rychlým pohybem, oči pak svítily se mu jako černé perly. Jedině Simonides byl klidný.

„Aby to náleželo tobě a tvé rodině na věčné časy,“ mluvil dále Ben Hur, ovládnuv poněkud své vzrušení, „s jednou výjimkou a s jednou podmínkou.“

Posluchači tajili dech, čekajíce na jeho slova.

„Těch sto a dvacet hřiven po mém otci mi vrátíš.“

Ilderimovi vyjasnila se tvář.

„A budeš spolu se mnou píditi se po mé matce a sestře, jsa hotov uhraditi vším, čím vládneš, náklad vypátrání, jako jsem i já připraven.“

Simonides byl velmi dojat. Vztáhnuv ruku, odvětil:

„Poznávám tvého ducha, synu Hurův, a jsem vděčen Hospodinu, že tě poslal ke mně takovým, jakým jsi. Sloužil-li jsem poctivě tvému otci za života a jeho památce po smrti, neboj se, že zklamau tebe, avšak musím připomenouti, že výjimka nemůže míti platnosti.“

Podáváje pak list, jež si byl ponechal, připojil:

„Zpráva není dosud úplná. Vezmi toto a čti... čti nahlas.“

Ben Hur, vzav dodatek, přečetl jej:

„Seznam služebníků Hurových, sestavený Simonidem, správcem jmění.

1. Egyptanka Amra, opatřující palác v Jeruzalémě.
2. Simonides, správce v Antiochii.
3. Ester, dcera Simonidova.“

Ačkoli byl Ben Hur mnoho se napřemítal o Simonidovi, přece mu ani jednou nepřipadlo na mysl, že podle zákona dcera vstupuje do stavu otcova. Kdykoli snil o Esteře, s tou líbeznou tváří, jevila se mu vždy jako soupeřka Egyptanky a předmět dosažitelné lásky. Lekl se toho, co mu tak nenadále bylo vyjeveno, a pohlédl na ni, zardívaje se, a ona rdíc se sklopila před ním oči. Na to pravil, co se papyrus sám svinul:

„Člověk, mající šest set hřiven, je vskutku bohat a může dělati, co se mu líbí, leč vzácnější nad peníze, neocenitelnější nežli majetek jest duch, který shromáždil to jmění, a srdce, jehož shromážděné jmění neporušilo. Simonide... a ty, sličná Estero... nestrachujte se! Šejk Ilderim zde přítomný nechať je svědkem, že v tutéž chvíli, kdy jste byli prohlášeni mými služebníky, že v touž chvíli prohlásil jsem vás svobodnými, a co prohlašuji, stvrdím i písemně! Není na tom dosti? Co mohu učiniti více?“

„Synu Hurův,“ odtušil Simonides, „ty věru se snažíš, abys nám učinil služebnost příjemnou. Neměl jsem pravdu. Jsou věci, jichž provést nemůžeš: nejsi s to, abys nás po zákoně propustil na svobodu. Jsemť tvým služebníkem na věky, poněvadž jsem jednou přistoupil ke dveřím s tvým otcem a mé ucho dosud v sobě chová známky šídla.“⁷³

„To že učinil můj otec?“

„Nesud' ho,“ zvolal rychle Simonides. „Přijal mne za služebníka této třídy, poněvadž jsem ho prosil, aby tak učinil. Nikdy jsem nelitoval toho kroku. Byla to cena, kterou jsem zaplatil za Rachelu, matku mého dítěte – za Rachelu, jež nechtěla vejíti se mnou v manželství, leč bych se stal tím, čím byla ona.“

„Byla-li služebnicí na věky?“

„Tak jest.“

Ben Hur přecházel po pokoji, jsa trýzněn nesplnitelným přáním.

„Byl jsem už dříve bohat,“ pravil, stanuv náhle. „Byl jsem bohat z darů šlechtěného Arria. Nyní dostává se mi tohoto bohatství ještě většího a ducha, který se ho dodělal. Zdaž se nejeví v tom ve všem boží úmysl? Porad' mi, Simonide! Pomož mi, ať rozeznám a učiním,

---

73 Druhá kniha Mojžíšova, kap. XXI, verše 5 a 6.

co je spravedlivo! Pomoz mi, ať se osvědčím hodným svého jména, a čím jsi ty mně po zákonu, tím budu já tobě po skutku a pravdě. Budu tvým služebníkem na věky.“

Simonidova tvář přímo planula.

„Ó synu mého zesnulého pána! Učiním více, nepřestanu na pouhé pomoci, budu ti sloužiti vši silou svého ducha i srdce. Tělo mé odumřelo pro tvou věc, ale duchem a srdcem budu ti sloužiti. To přísahám ti při oltáři našeho Boha a při obětech na oltáři! Učiň mne jen opravdu tím, čím jsem se býti pravil.“

„Pověz,“ řekl Ben Hur dychtivě.

„Správcem, jehož starosti svěřeno bude jmění.“

„Pokládej se již za správce, či chceš to míti písemně?“

„Pouhé slovo tvé stačí. Bylo tak za otce a od syna nežádám si více.

A nyní, je-li úplně jasno...”

Simonides se zamlčel.

„U mne ano,“ vece Ben Hur.

„A ty, dcero Rachelina, mluv!“ pravil Simonides, pozdvihnul si její paži z ramene.

Ester, byvši takto zůstavena sama sobě, stála chvilku zaražena; na její tváři střídal se ruměnec s bledostí. Poté pokročila k Ben Hurovi a pravila něžně:

„Nejsem lepší, než byla moje matka, a ježto odešla, prosím tě, pane, abys dovolil, abych pečovala o svého otce.“

Ben Hur pojal ji za ruku a dovedl ji zase ke křeslu řka:

„Jsi hodné dítě. Staniž se po tvé vůli!“

Simonides položil si opět její paži na šíji, načež nastalo v pokoji na chvíli ticho.

Duchovní, či politické království? – Simonides dokazuje

Simonides se vzpřímil, rovněž i pán.

„Estero,“ ujal se klidně slova, „noc ubíhá rychle. Dej přinést něco pro posílněnou, ať nezemdlíme k tomu, co máme ještě před sebou.“

Zazvonila.

Přišel sluha s vínem a chlebem, které podávala kolem.

„Po mém zdání, dobrý pane,“ pokračoval Simonides, když všem posloužila, „není dosud úplně jasno. Od nynějška plynou naše životy společně jako řeky, které se stekly a smísily své vody. Myslím, že jich tok bude lepší, odvěje-li se všelijaký mráček z oblohy nad nimi. Odešels ondy ode mne, maje bezpochyby za to, že jsem zapřel nároků, k nimž jsem se právě přiznal slovy nejnepokrytějšími; ale tomu tak nebylo, vskutku nebylo! Ester je svědkyní, že jsem tě poznal a že jsem tebe neopustil, ať řekne Malluch.“

„Malluch!“ zvolal Ben Hur.

„Člověku, připoutanému ke křeslu jako já, třeba mnoho rukou daleko sahajících, chce-li pohnouti světem, od něhož je tak krutě odloučen. Mám mnoho takových ruk a Malluch je z nejlepších mezi nimi. A časem,“ – pohlédl vděčnými očima na šejka –, „časem uchyluji se ještě k jiným lidem dobrého srdce, jakým jest Ilderim Velikodušný – k lidem dobrým a statečným. Ať řekne, zapřel-li nebo zapomněl-li jsem tebe.“

Ben Hur pohlédl na Araba.

„Tedy on, dobrý Ilderime, on je to, jenž ti o mně řekl?“

Ilderim kývl hlavou v odpověď mžikaje očima.

„Kterak pane,“ pravil Simonides, „lze se bez zkoušky přesvědčiti, jaký jest člověk? Poznal jsem tě, uzřel jsem v tobě tvého otce, ale jaký jsi člověk, jsem nevěděl. Jsouť lidé, jimž bohatství je kletbou! Jsi z nich? Poslal jsem Mallucha vyzvídat pro mne, a v této službě byl mým zrakem a sluchem! Neměj mu za zlé! Přinesl mi o tobě pochvalnou zprávu.“

„Nemám mu za zlé,“ odpověděl srdečně Ben Hur. „Tvá zařízení byla moudrá!“

„Tato slova mě velice potěšují,“ pravil kupec pohnutě, „velice! A nyní se již neobávám žádného nedorozumění. Nechať řeky tekou nyní směrem, vykázaným jim Bohem!“

Po krátké přestávce mluvil dále: „Pravda mne donucuje, abych řekl ještě více. Tkadlec sedí tkaje, a co člunek kmitá, látky přibývá a vzorky rostou, a tkadlec zatím ve snech dumá. Tak mi rostlo jmění v rukou, i divil jsem se vzrůstu a mnohokrát jsem o tom přemýšlel. Viděl jsem, že vyšší péče bdí nad podniky, do nichž jsem se vrhal. Samum, jenž hubil jiné na poušti, vyhýbal se věcem, které náležely mně. Bouře, kupící lodní trosky na břehu mořském, vháněly mé lodi tím rychleji do přístavu. A nejdivnější ze všech jest, že já, tak závislý na jiných, upoutaný k místu, jako mrtvá hmota, neutrpěl jsem nikdy ztráty zpronevěrou zřízcencovou... nikdy. Živlové dávali se mi ve službu a všichni moji služebníci byli vskutku poctiví.“

„Je to zajisté prapodivná věc,“ prohodil Ben Hur.

„Tak jsem si řekl a říkal i já. Nakonec, pane, nakonec dospěl jsem k témuž přesvědčení jako ty... bylo to řízení boží... a jako tobě namanula se mi otázka: Jaký jest asi jeho úmysl? Rozum nepřichází nikdy na zmar a rozum, jako jest rozum boží, neozve se

nikdy leč za jistým účelem. Choval jsem tuto otázku v srdci, po všechna ta drahá léta, čekaje na odpověď. Věděl jsem jistě, je-li v tom řízení boží, že mi někdy, až uznamená svou chvílí, projeví svým způsobem svůj úmysl, učiniv jej zřetelným jak obílený dům na pahorku. I věřím, že tak učinil.“

Ben Hur poslouchal, napínaje všechny své smysly.

„Když jsem před mnoha lety seděl se svými lidmi – tvá matka byla se mnou, Estero, krásná jako jitro nad starou horou Olivetskou – u silnice, jdoucí od severu do Jeruzaléma, nedaleko královských hrobů, jeli kolem mne tři mužové na velkých bílých velbloudech, jakých nikdy nebylo vidáno ve Svatém městě. Mužové ti byli cizinci a z dalekých končin. První z nich zastavil se a vznesl na mne otázku: ‚Kde jest ten novorozený král židovský?‘ Jako by chtěl upokojiti moje překvapení, řekl dále: ‚Viděli jsme jeho hvězdu na východě a přišli jsme klaněti se jemu.‘ Nerozuměl jsem, ale šel jsem za nimi do Damašské brány; a na každého, s nímž se cestou potkali – i na stráž ve bráně – vznášeli tuto otázku. Všichni, kdo ji slyšeli, užasli právě tak jako já. Časem sešla mi ona okolnost z mysli, ačkoli se o ní mnoho mluvilo jakožto předzvěsti Mesiáše. Žel, třikrát žel! Jaké jsme to děti, i my nejmoudřejší! Když Bůh kráčí po zemi, bývají jeho kroky začasť sta let od sebe. Viděl jsi Baltazara?“

„A slyšel jsem z jeho úst onen příběh,“ odvětil Ben Hur.

„Zázrak...! Učiněný zázrak!“ zvolal Simonides. „Když mi jej vyprávěl, dobrý můj pane, zdálo se mi, že slyším odpověď, na kterou jsem čekal tak dlouho. Boží úmysl zjevil se mi rázem. Chud bude král, až přijde... chud a bez přátel, bez družiny, bez vojska, bez měst a hradů. Království bude založeno a Řím podmaněn a vyhlazen. Viz, viz, pane! Ty překypuješ silou, tys vycvičen ve zbraních, tys zasypán bohatstvím. Pohled’ na příležitost, kterou ti seslal

Hospodin! Zda není jeho úmysl tvým úmyslem? Může býti člověk zrozen k dokonalejší slávě?“

Simonides vkládal v tuto řeč všecku svou sílu.

„Ale to království, to království!“ odpověděl dychtivě Ben Hur. „Baltazar praví, že bude královstvím duší.“

Židovská hrdost tkvěla mocně v Simonidovi, a proto zčeřily se mu slabě rty pohrdáním, když jal se vykládati:

„Baltazar byl svědkem podivných věcí – zázraků, pane, a když o nich vypráví, kořím se věře, neboť je zřel na vlastní oči a slyšel na vlastní uši. Leč je syn Mizraimův a nepřestoupil ani na naši víru. Lze stěží míti za to, že jest nadán zvláštní vědomostí, pro kterou bychom se musili před ním skloniti ve věci, v níž Bůh obcuje s Izraelem. Prorokům dostalo se světla přímo z nebe rovněž jako jemu a jest jich mnoho proti jednomu a Jehova věčně týž. Musím věřiti prorokům... Přines mi Tóru, Estero.“

Mluvil dále, nečekaje na ni:

„Je-li možná, aby bylo svědectví celého národa uvedeno v nic, pane? Kdybys cestoval z Tyru, jenž leží při moři na severu, do hlavního města edomského, které leží v poušti na jihu, nenalezl bys ani jednoho čtenáře písma, almužníka ve chrámě nebo kohokoli, jenž kdy jedl velikonočního beránka, který by ti řekl, že království, které král přichází založit dětem úmluvy, jest jiné nežli z tohoto světa, jako bylo království našeho praotce Davida. Odkud pak nabrali té víry, táži se tě? Uvidíme hned.“

Tu se vrátila Ester, přinášejíc mnoho svitků pečlivě zaobalených v tmavohnědém plátně, opatřeném ozdobnými zlatými nápisy.

„Podrž je, dcero, a podávej mi, až o ně požádám,“ pravil otec něžným hlasem, jakým vždy na ni mluvíval, i dovozoval dále:

„Trvalo by dlouho, dobrý pane – příliš dlouho, vskutku –, kdybych ti opakoval jména svatých mužů, kteří z boží prozřetelnosti

následovali po prorocích, jsouce obmyšleni přízní jen o málo menší: vidoucích, již psali, a kazatelů, již učili od dob zajetí; přemoudrých mužů, kteří si rozžehli světla na lampě Malachiáše, posledního svého rodu, a jichž slavná jména Hilel a Šamaj neúporně opětovali v kolejích. Chceš se jich otázati na království? Tak Hospodin zástupů v knize Enochově... kdo je to? Kdo jiný nežli král, o němž mluvíme? Stolec jest mu postaven; udeří v zemi a druzí králové kácejí se z trúnů a nepřátelé Izraele řítí se v ohnivou propast, hořící ohnivými sloupy. Tak i pěvec žalmů Šalamounových: ‚Pohleď, Hospodine, a vzbud' Izraeli krále, syna Davidova, až uznáš vhodný čas, Bože, aby panoval Izraeli, tvým dítětem... I uvede pohany a modloslužebníky v porobu, aby mu sloužili... A bude spravedlivým králem od Boha poučeným... neboť panovati bude vši zemi slovem svých úst na věky.‘ A posléze, ač významu nikoli nejmenšího, poslyš Ezdráše, druhého Mojžíše, v jeho nočních viděních a zeptej se ho, kdo jest onen lev s lidským hlasem, jenž praví k orlu, kterým jest Řím: ‚Miloval jsi lháře a povalil jsi města pilných a srovnal jich zdi se zemí, ačkoli ti neublížili. Pročež pryč s tebou, ať země opět okřeje a se vzpamatuje a nabude naděje ve spravedlnost a milosrdenství toho, jenž ji stvořil!‘ A pak již nikdy nebylo stopy po orlu. Věru, pane, svědectví těchto by stačila! Než cesta ke zdroji studnice jest otevřena. Přistupme k němu hned... Trochu vína, Estero, a pak Tóru.“

„Věříš prorokům, pane?“ otázal se, posilniv se douškem. „Vím, že věříš, neboť taková byla víra všech tvých pokrevenců... Dej mi, Estero, knihu vypravující vidění Izajášova.“

Vzav jeden ze svitků, jež mu byla vybalila, četl:

„Neboť lid tento, chodě v temnostech, uzzří světlo veliké; a bydlícím v zemi stínu smrti světlo se zaskví... Neboť dítě narodilo se nám, syn dán jest nám; i bude knížectví na bedrách jeho...“

Rozmnožování toho knížectví a pokoje nebude konce, a sedne na stolicí Davidově a na království jeho, až je i v řád uvede a utvrdí v soudu a v spravedlnosti, od tohoto času až na věky.' – Věříš prorokům, ó pane? – Nyní, Estero, slovo Hospodinovo, kteréž učinil k Micheášovi.“

Podala mu žádaný svitek.

„Ale ty,“ jal se čísti, „ale ty, Betléme Eufratu, nikoli nejsi nejmenší mezi městy judskými; z tebe vyjde ten, kterýž má býti panovníkem v Izraeli'... To byl On, totéž Dítě, které Baltazar viděl a jemuž se klaněl v jeskyni. Věříš prorokům, pane...? Dej mi, Estero, slova Jeremiášova.“

Dostav svitek, četl jako předtím:

„Aj, v těch dnech a za času toho způsobím, dí Hospodin, aby vyrostl Davidovi potomek spravedlivý, kterýž jako král bude panovati a prospívati a konati soud a spravedlnost na zemi. V těch dnech bude spasena Judea a Izrael bydliti bude bezpečně.' Jako král bude panovati... jako král, pane! Věříš prorokům? Nyní, dcero, svitek výroků syna Judova, na němž nebylo poskvrny.“

Dala mu knihu Danielovu.

„Poslyš, pane,“ pravil. „Viděl jsem též u vidění nočním, a aj, s oblačky nebeskými podobný synu člověka přicházel... I dáno jest Mu panství a sláva i království, aby všichni lidé, národové a jazykové jemu sloužili, jehož panství jest panství věčné, kteréž nepomíjí, a království jeho, kteréž se neruší... ' Věříš prorokům, pane?“

„Již dosti. Věřím,“ zvolal Ben Hur.

„Co tedy?“ zeptal se Simonides. „Přijde-li král chud, zda mu pán můj nepřispěje pomocí ze své hojnosti?“

„Zda mu přispěje pomocí? Do posledního šekelu a do posledního dechu. Ale proč říkáš, že přijde chud?“

„Dej mi, Estero, slovo, které Hospodin učinil k Zachariášovi,“ vece Simonides.

„Poslyš, jak vstoupí král do Jeruzaléma.“

Potom četl:

„Protož plesej, dcerko sionská... Aj, král tvůj přijde tobě spravedlivý a spasení plný, ač bude chudý a sedící na oslu, totiž na oslátku mladém.“

Ben Hur zahleděl se jinam.

„Co vidíš, pane?“

„Řím!“ odpověděl zasmušile. – „Řím a jeho legie. Meškal jsem s nimi v jejich táborech. Zním je.“

„Ach!“ pravil Simonides. „Vždyť budeš pánem legií králových a budeš míti na vybranou miliony.“

„Miliony!“ vzkřikl Ben Hur.

Simonides seděl chvíli zamyšlen.

„Co se týče moci, neměj starosti,“ řekl posléze.

Ben Hur pohlédl naň tázavě.

„Viděl jsi chudého krále, an přichází svým způsobem,“ odtušil Simonides, „viděl jsi ho po pravici, ať tak dím, a po levici železné legie cízarovy, a zeptal jsi se: Co pořídí?“

„To byla vskutku moje myšlenka.“

„Pane!“ pokračoval Simonides. „Nevíš, jak silen jest náš Izrael. Posuzuješ ho jako zarmoucený stařec plačící u řek babylonských. Ale jdi do Jeruzaléma o příští slavnosti Pesach, postav se v podloubí nebo ve směnné ulici, a uvidíš, jaký jest. Slib učiněný Hospodinem otci Jakobovi vycházejícímu ze syrské Padany byl zákonem, podle něhož lid náš neustával se množiti... ani v zajetí, rostl pod nohou Egyptanovou. Útisk Římanův byl mu toliko zdravou potravou, nyní pak je skutečně „národem a společností národů“! A nejenom to, pane, věru, chceš-li změřiti sílu Izraele – což jest vskutku tolik

jako změřiti, seč jest král –, nepřestávej jedině na měřítku přirozeného vzrůstu, leč přilož zřetel i k druhému – myslím obor víry, jenž prostírá se daleko široko po vší známé zemi. Mimo to vím, že se o Jeruzalému obyčejně soudí a mluví jakožto o Izraeli, což lze přirovnati k tomu, jako bychom našli vyšíváný cár a pravili jej býti panovnickým rouchem cízarovým. Jeruzalém je pouze kamenem chrámovým čili srdcem v těle. Odvrát zraky od legií, byť i byly sebesilnější, a spočti zástupy věrných čekajících na staré heslo: „Do stanů, Izraeli!“ ... Spočti tu sílu v Persii, syny těch, kteří volili raději nevrátiti se s vracejícími se, spočti bratry, kteří se hemží na trzích Egypta a další Afriky, spočti hebrejské osadníky, sklízející zisk na západě: v Lodinu a na tržištích španělských, spočti věřící čisté krve a obrácence v Řecku a na mořských ostrovech a dále v Pontu a zde v Antiochii a rovněž i věřící ve městě, které leží zakleto ve stínu nečistých hradeb samého Říma, spočti ctitele Hospodinovy, obývající ve stanech podle pouští nedaleko nás a na pouštích za Nilem a v končinách za Kaspickým mořem a i nahoře ve starých krajích Goga a Magoga – odděl ty, kteří každoročně posílají dary do svatého chrámu, uznávající Boha – odděl je, aby mohli býti také spočtení. A až všecky spočteš, uvidíš, pane, kolik rukou mečem vládnoucích čeká na tebe. Uvidíš, že jest království připraveno pro toho, jenž konati bude soud a spravedlnost na zemi...! Jak v Římě, tak v Sionu. Odpověď tudíž zní: Seč jest Izrael, s to jest král.“

Líčení podáno se zanícením. Na Ilderima učinilo dojem jako zvuk trouby.

„Ó, kéž by se mi vrátila mladost!“ vzkřikl, vyskočiv na nohy.

Ben Hur seděl tiše. Poznal, že řeč starcova jest vyzváním, aby zasvětil svůj život a jmění tajemné bytosti, která byla patrně rovněž ohniskem velké naděje Simonidovy jako zbožného Egyptana. Myšlenka, jak jsme viděli, nebyla nová, nýbrž namanula se mu

již několikrát; jednou, když poslouchal Mallucha v Dafnině háji, potom zřetelněji, když Baltazar vykládal své mínění o tom, jaké bude království, ještě později za procházky starými sady zmohutněla takměř, ač ne zcela, v rozhodnutí. Ale pokaždé přišla a odešla jenom jako myšlenka provázená pocity více nebo méně břitkými. Nyní tomu tak nebylo. Mistr se jí ujal, mistr ji prováděl, povýšiv ji už na věc zářící možnostmi a neskonale svatou. Působila takovým dojmem, jako by se byly dveře dosud neviděné náhle otevřely, zaplavující Ben Hura světlem a propouštějící jej ke službě, která bývala jeho jediným snem – ke službě, sahající daleko do budoucnosti a bohaté odměnami za vykonanou povinnost a cenami, které lahodily jeho ctižádosti a ji konejšily. Nebylo již třeba leč jediného popudu.

„Dejme tomu, že se stane vše, co pravíš, Simonide,“ ujal se slova Ben Hur –, „že král přijde, a že jeho království bude jako Šalamounovo, dejme také tomu, že jsem hotov zasvětit sebe a vše, co mám, jemu a jeho věci, ba dejme tomu, že Bůh uspořádal můj život a dal tobě rychle nahromaditi úžasné bohatství proto, abych vykonal jeho úmysl, co však potom? Zda se dáme do práce jako slepci? Zda budeme čekati, až král přijde či až pro mne pošle? Máš po ruce věk a zkušenost. Odpověz!“

Simonides odpověděl ihned.

„My nemůžeme voliti, nemůžeme! Tento dopis,“ – vyňal rychlou zprávu Messalovu –, „tento dopis je znamením k činu. Nejsmeť tak silni, abychom odolali spolku osnovanému mezi Messalou a Gratem, nemáme takového vlivu v Římě ani takové moci zde. Zabijí tě, budeme-li čekati. Jak jsou milosrdní, posuď sám a podívej se na mne!“

Zachvěl se strašlivou vzpomínkou.

„Dobrý pane můj,“ pokračoval, vzmuživ se opět, „jak silný jsi... v tomto úmyslu?“

Ben Hur mu neporozuměl.

„Pamatuji se, jak příjemný byl mi svět za mých mladých let,“ pravil Simonides.

„A přec,“ odvětil Ben Hur, „byl jsi schopen veliké oběti.“

„Ano, z lásky.“

„Což nemá život jiných pohnutek rovněž mocných?“

Simonides zavrtěl hlavou.

„Je tu ctižádost.“

„Ctižádost jest zakázána synu Izraele.“

„Což pak pomsta?“

Jiskra padla na vznícenou vášeň. Starcovi zaleskly se oči a ruce se mu třáslly; odpověděl rychle:

„Pomsta náleží právem Židovi, zákon ji dovoluje.“

„Velbloud, ba i pes pamatuje si křivdu,“ zvolal Ilderim.

Simonides ujal se zase přervaného pásma své myšlenky.

„Prve než přijde král, dlužno vykonati přípravy k jeho příchodu. O tom není pochyby, že Izrael má býti jeho pravou rukou; ale pohříchu je to ruka pokoje, nevycvičená ve válce. Mezi těmi miliony není ani jediné vycvičené čety, není vojevůdce. Herodesových žoldnéřů nepočítám, neboť jsou placeni proto, aby nás drtili. Stav věcí je takový, jaký Římané chtějí míti. Jejich politika nesla dobré ovoce pro jejich tyranství, ale nadchází čas obratu, kdy pastevci vezmou na sebe oděnění a chopí se meče a kopí a pasoucí se stáda změní se v bojující lvy. Kdosi, milý synu, musí zaujmouti místo hned po králi po jeho pravici. Kdo to bude, ne-li ten, jenž vykoná dobře tento úkol?“

Ben Hurovi zarděla se tvář touto nadějí a on pravil:

„Vím, ale mluv jasně. Vykonati skutek jest prvá věc – jak jej vykonati, jest věc druhá.“

Simonides usrkl vína, jež mu přinesla Ester, a odušil:

„Šejk i ty, pane, budete náčelníky, každý jedné části. Já zůstanu zde, provozuje dále obchod a máje o to péči, aby zdroj nevyschl. Ty se odebereš do Jeruzaléma a odtamtud do pustiny a jmeš se sčítati bojovníky izraelské a dělití je na desátky a setniny a vybíratí vůdce a cvičiti je a na tajných místech snášeti zbraně, které ti budu opatřovati. Začna na druhé straně v Pereji půjdeš pak do Galileje, odkud jest jen krok do Jeruzaléma. V Pereji budeš míti za zády poušť a Ilderima v blízkém dosahu. Bude ostríhati cest, pročez nic neprojde, abys o tom nezvěděl. Bude ti nápomocen mnohonásobně. Dokud neuzraje čas, nikdo se nedoví, co je tuto smluveno. Já se účastním pouze jako služebník. Mluvil jsem již o tom s Ilderimem. Co tomu říkáš?“

Ben Hur pohlédl na šejka.

„Tak tomu jest, jak řekl, synu Hurův,“ přisvědčil Arab. „Zaručil jsem se slovem a on je s ním spokojen, ale tobě zavážu se přísahou a přispěju ti veškerými bojovníky svého kmene a vším, čím vládnu.“

Všichni tři – Simonides, Ilderim, Ester – zírali upjatě na Ben Hura.

„Každému člověku,“ odvětil hlasem zprvu smutným, „nalita jest číše rozkoše a dříve nebo později octne se v jeho ruce i ochutná a vypije – každému člověku mimo mne. Vidím, Simonide, a ty, šlechtyný šejku..., vidím, kam váš návrh čelí. Přijmu-li a pustím-li se v zápas, ten tam bude pokoj i naděje k němu se družící. Dvěře, do nichž bych rád vešel, a brány klidného života zapadnou za mnou, aby se již nikdy neotevřely, neboť Řím jich střeží všech a jeho kletba bude mě stíhati a ve hrobech opodál měst a v po-

chmurných slujích nejodlehlejších vrchů bude mi jísti kůrku a klásti se k odpočinku.“

Vzlyknutí přerušilo mu řeč. Všichni obrátili se k Esteře, jež ukryla tvář na rameni otcově.

„Nepomyslíš jsem na tebe, Estero,“ pravil něžně Simonides, neboť byl sám mocně pohnut.

„Dost již o tom, Simonide,“ ozval se zase Ben Hur. „Muž nese snáze krušný osud věda, že jest litován. Nechtež, ať mluvím dále.“

Poslouchali jej pozorně.

„Chtěl jsem říci,“ pokračoval, „že mi nezbyvá nic jiného než podjati se úlohy, kterou mi přidělujete, a poněvadž zůstana zde propadl bych potupné smrti, dám se hned do díla.“

„Máme-liž učiniti smlouvu písemně?“ zeptal se Simonides, v němž hnul se obchodní zvyk.

„Mně stačí tvé slovo,“ odtušil Ben Hur.

„Mně též,“ vece Ilderim.

Tak prostě utvrzena smlouva, která měla změnit život Ben Hurův. On pak dodal téměř ihned: „Jsme tedy hotovi.“

„Kéž nám Bůh Abrahamův pomůže!“ zvolal Simonides.

„Ještě slovo, přátelé,“ pravil Ben Hur veseleji. „S vaším dovolením zůstanu svým vlastním pánem, dokud nebude po hrách. Není pravděpodobno, že mi Messala nastrojí nebezpečí dříve, než ho dojde prokurátorova odpověď, a to není možná do téhodne ode dne, kdy odeslal svůj list. Utkati se s ním v cirku je mi rozkoší, jíž bych se neodřekl za živý svět.“

Ilderim jsa potěšen svolil ochotně a Simonides, maje na mysli obchod, doložil:

„Dobrá, hled', pane, průtahem nabudu času, abych ti nemálo prospěl. Jak jsem vyrozuměl, zmínil jsi se o dědictví, jež ti zůstavil Arrius. V čem záleží toto dědictví?“

„Záleží z letohradu u Misena a v domech v Římě.“

„Jsem tedy tou radou, aby se nemovitosti prodaly a výtěžek bezpečně uložil. Dej mi jich seznam, opatřím si plnou moc a vypravím hned zřízence za tím účelem. Tentokrát aspoň předejdeme císařské lupiče.“

„Zítra dostaneš seznam.“

„Nejde-li tedy již o nic jiného, jest noční dílo vykonáno,“ pravil Simonides.

Ilderim pročechrával si spokojeně bradu řka:

„A dobře vykonáno!“

„Přines zase chleba a vína, Estero. Šejk Ilderim bude tak laskav a zůstane u nás do zítřka nebo jak dlouho mu libo, a ty, pane...“

„Dej přivést koně,“ pravil Ben Hur. „Vrátím se do sadů. Nepřítel mne nezpozoruje, půjdu-li teď, a –,“ pohlédl na Ilderima, „čtyřspřeží mě rádo uvidí.“

Když svítalo, on a Malluch sesedli z koní u dveří stanu.

Ester a Ben Hur

Druhého dne večer kolem čtvrté hodiny stál Ben Hur s Esterou na tarase velkého skladiště. Pod nimi a přístavišti byl čilý ruch: přenášely se balíky a bedny a pobíhali volající mužové, jichž postavy shýbající se, zdvíhající a tahající, vypadaly v záři praskajících pochodní, jimiž si svítili, jako pracující géniové podivných východních pohádek. Nakládalo se na galeji, která byla na odjezdu. Simonides nebyl dosud přišel z kanceláře, kde v poslední chvíli uděloval kapitánu lodi rozkazy: plaviti se bez zastávky do Ostie, mořského přístavu římského, kde měl vystoupiti cestující, a pak jeti volněji dále do Valencie na pobřeží španělském.

Tímto cestujícím jest jednatel, jenž jde zpeněžit majetek zůsta-vený duumvirem Arriem. Až budou provazy koráb poutající od-vázány, koráb otočen a v plůji, bude Ben Hur neodvolatelně vázán úkolem, jež vzal včera v noci na sebe. Kdyby se mu snad zželelo úmluvy s Ilderimem, má ještě nyní kdy oznámiti to a vystoupiti ze spolku. Jeť pánem a stačí mu vyřknouti jen slovo.

Takové asi myšlenky vířily mu tímto okamžikem hlavou. Stál se založenýma rukama, dívaje se na výjev jako muž sám se sebou rokující. Byl mlád, švarný, bohat a přišel nedávno z patricijských kruhů římské společnosti, i lze si snadno představit, že jej svět lákavě přemlouval, aby neobtěžoval již nic obtížné povinnosti nebo ctižádosti, provázené vyobcováním a nebezpečím. Ba můžeme se i domyslit, jaké důvody na něj doléhaly: beznadějný boj s cézarem; nejistota, obestírající vše, co se vztahovalo ke králi a jeho příští; pohodlí, pocty, hodnosti, jež bylo lze koupiti jako zboží na trhu,

a nejsilnější ze všech před nedávnem procitlý smysl pro domov s přáteli, kteří by jej oblažovali. Jen ti, kdo byli poutníky dlouho opuštěnými, dovedou posouditi moc takové touhy.

Dodejme pak, že svět – vždy dosti záludný sám o sobě, vždy našeptávající slabému: Zůstaň, žij pohodlně, vždy slunnou stránku života ukazující, – že svět měl v tomto případě nemalou podporu v Ben Hurově společnosti.

„Bylas již v Římě?“ otázal se.

„Nebyla,“ odvětila Ester.

„Šla bys tam ráda?“

„Myslím, že ne.“

„Proč?“

„Bojím se Říma,“ odpověděla s patrným záchvěvem v hlase.

Tu pohlédl, či lépe řečeno, shlédl na ni, neboť po jeho boku zdála se o málo víc nežli dítětem. V nejasném světle neviděl jí zřetelně do obličeje i její postava ztrácela se ve stínu. Avšak opět vstoupila mu na mysl Tirza, a náhlá něžnost jej obešla: právě tak stála s ním zmizelá sestra na domovní střeše za neblahého jitra, kdy Grata stihla nehoda. Ubohá Tirza! Kde je asi nyní? Esteře prospěl cit, jenž se ozval v Ben Hurovi při vzpomínce na sestru. Nebyla sice Ester jeho sestrou, leč za svou nevolnici nemohl ji nikdy považovati, a že byla vskutku jeho nevolnicí, to mu vždy bude připomínkou, aby se k ní choval tím šetrněji a vlídněji.

„Nedovedu si představit Říma,“ pokračovala, nabyvši pevného hlasu a mluvíc svým pokorným, ženským způsobem –, „nedovedu si představit Říma jako město paláců a chrámů, kde se hemží lidé. Tane mi na mysli jako nestvůra, která se zmocnila jedné z krásných zemí, a leží tam, lákajíc lidi ve zkázu a smrt... nestvůra, již nelze odolat... jako loupeživý dravec sytící se krví. Proč...“

Zajíkla se, sklopila oči, umlkla.

„Mluv dále,“ pobídl ji Ben Hur.

Přistoupila blíže k němu a vzhlednuvši opět pravila:

„Proč chceš se s ním znepřáteliti? Proč se s ním raději nesmíříš a nedopřeješ si odpočinku? Potkalo tě mnoho ran a snesls je, přechýlals úklady, nastrojené ti nepřáteli. Strasti zmařily tvou mladost. Slušno-li, abys jim obětoval i ostatní své dny?“

Co takto horlivě k němu mluvila, zdálo se mu, jako by ta dívčí tvář před očima jeho přicházela blíž a běleji šerem prokmitala: schýlil se k ní, řka tiše:

„Co bys chtěla, abych učinil, Estero?“

Byla chvíli na rozpacích, načež se tázala:

„Je tvůj majetek nedaleko Říma?“

„Jest.“

„A je pěkný?“

„Je krásný... palác uprostřed zahrad a pěšin lasturami vysypaných, s vodomety vně i vnitř a se sochami ve stinných koutcích. Vůkol vypínají se pahorky révou porostlé a tak vysoké, že je viděti Neapol a Vesuv a moře rozlévající se do nedohledna nachovým blankytem, tečkovaným nepokojnými plachtami. Nablízku má cézar letohrad, ale v Římě říkají, že stará Arriova vila je pěknější.“

„A je tam život klidný?“

„Nebylo nikdy klidnějších letních dní, nikdy klidnějších měsíčních nocí, leč přišla-li návštěva. Nyní, když někdejší vlastník jest mrtev a já meškám zde, není, co by rušilo její ticha... mimo šepot sluhů nebo švehol šťastných ptáků nebo šplíchot vodomětů – není tam změn, leda že den po dni staré květiny vadnou a hynou, nové pak pučí a kvetou a sluneční záře střídá se časem se stínem přeletujícího oblaku. Ten život, Estero, byl mi až příliš klidným. Nedal mi pokoje, vzbuzuje ve mně neustále pocit, že já, který mám před sebou tolik práce, zabředám v zahálku, že se poutám hedvábnými

okovy a že za nějaký čas – a to za nedlouhý čas – skončím, ničeho nevykonav.“

Zahleděla se unylým zrakem v řeku.

„Proč jsi se ptala?“ pravil.

„Dobrý můj pane...“

„Ne tak, Estero... ne tak. Říkej mi příteli... bratře, chceš-li; nejsem tvým pánem a nechci jím býti! Říkej mi bratře!“

Neviděl radostného ruměnce, kterýž polil její tvář, a záblesku, jenž jí vyšlehl z očí a zanikl v prázdnu nad řekou.

„Nemohu pochopiti povahu,“ ozvala se, „která volí raději život, v nějž se hodláš vrhnouti... život...“

„Násilný a snad i krvavý,“ dopověděl její větu.

„Ano,“ připojila, „povahu, která volí raději takový život nežli život, který kyne v krásné vile.“

„Estero, jsi na omylu. Tu není volby. Bohužel! Říman není tak laskav. Podvoluji se nezbytnosti. Zůstatí zde je tolik jako zemřítí, a kdybych odešel tam, stihl by mě týž konec: otrávený pohár, zákeřníkovy bodnutí nebo výnos soudce, dosažený křivou přísahou. Messala a prokurátor Gratus zbohatli z lupy mého otcovského jmění a nyní jim více záleží na tom, aby si lup zachovali, nežli tenkrát, když se ho zmocnili. Smírné vyrovnaní není možno, poněvadž by se pokládalo za přiznání k vině. A pak... pak... Ach, Estero, kdybych byl s to, abych je podplatil, nevím, učinil-li bych to. Nevěřím, že mi kyne pokoj! Nikoliv, ani v ospalém chládku a lahodném vzduchu mramorových síní starého letohradu... nechať by mi tam kdokoli pomáhal nésti břímě dní a nechať by z jakékoli trpělivosti a lásky odhodlal se k takovému úkolu. Nemám nikde klidu, dokud moji drazí jsou ztraceni, neboť musím po nich bedlivě pátrati. Naleznu-li je a byla-li na nich spáchána křivda, zda nezasluhuje viník trestu? Sešli-li ze světa násilím, zda mají vra-

hové zůstatí bez trestu? Och, nemohu spáti! Ni nejsvětější láska nedovede mne nižádnou lstí ukolébati v klid, jemuž by svědomí nedalo výhost.“

„Což je tak zle?“ otázala se Ester a hlas její chvěl se soucitem.
„Což nelze nic, pranic učiniti?“

Ben Hur uchopil ji za ruku.

„Máš o mne takovou starost?“

„Mám,“ odpověděla prostě.

Ruka byla teplá a ztratila se zcela v jeho dlani. Cítil, jak se třese. V myšlenkách se mu objevila Egyptanka, jež se tolik lišila od této drobné dívky, jsouc velká, smělá, nadaná lichotnou zchytralostí, bystrým vtípem, podivuhodnou krásou, úchvatnými způsoby. Povznesl ruku ke rtům a pustil ji zlehka.

„Budeš mi druhou Tirezou, Estero.“

„Kdo je Tirza?“

„Sestřička, kterou mi Římané uloupili a kterou musím najíti dříve, než si budu moci odpočinouti a býti šťasten.“

Vtom kmitl se paprsek světla na taras a ozářil je, a když se ohlédlí, spatřili sluhu, an veze Simonida v křesle ze dveří. Přistoupili ke kupci a v hovoru, jenž se pak rozpředl, vedl on hlavní slovo.

Za chvíli spuštěny provazy galeji k nábreží poutající.

Otočila se a v září pochodní a za veselého křiku plavců vydala se na moře...

Ben Hur převzal úkol hájiti věc krále, jenž měl přijíti.

Závodní návěští

Den přede hrami dopraveno odpoledne veškeré závodní příslušenství Ilderimovo do města a uvedeno a složeno pod střechu v sousedství cirků. Dobrý muž vzal s sebou i přemnoho věcí, kterých nebylo ani třeba, a tak výjezd jeho ze sadů se služebníky, ozbrojenými stoupenci na koních, s hnaným dobyt看 a velbloudy, nesoucími zavazadla, podobal se stěhování kmene. Bylo zajisté dosti smíchu mezi lidmi podle cesty sledujícími tento průvod. Naproti tomu pozorováno, že při vši popudlivosti nebyl nikterak uražen jich hrubostí. Byl-li pod dohlídkou, jak se právem domníval, podá slídič zprávu, že se dostavil k dostihům s polobarbarskou okázalostí. Římané budou se smáti, město bude se baviti; ale co mu bylo po tom?

Nazítří bude průvod daleko na cestě do pouště a s ním půjde kdejaká cenná movitost, náležející k sadům – vše mimo věci, jichž bylo potřebí k úspěchu jeho čtverospřeže. Bral se vskutku pochodem domů; všechny jeho stany byly složeny. Duaru již nebylo. Za dvanácte hodin bude vše mimo dosah, ať jej pak stíhá kdokoli. Člověk není nikdy bezpečnější, nežli když se mu jiní smějí, a to chytrý starý Arab dobře věděl.

Ani on, ani Ben Hur necenili nízko vliv Messalův. Domníval se, že proti nim nezahájí dříve nepřátelskou činnost, až po zápase v cirků, utrpí-li tam porážku, zvláště utrpí-li ji Ben Hurem, musili by se míti na pozoru před nejhorším úkladem, poněvadž by snad Messala ani nevyčkal zpráv a rad Grátových. To majíce na zřeteli, zařídili své jednání a byli připraveni odporovati nebezpečí.

Jeli nyní podle sebe, jsouce v dobré míře a spoléhající na zítřejší úspěch.

Cestou zastali Mallucha, který již na ně čekal. Věrný staroch nedal ničím na sobě znáti, že ví o poměru mezi Ben Hurem a Simonidem a o úmluvě mezi nimi a Ilderimem. Pozdravil jak obyčejně, a vytasiv se svitkem papíru, pravil k šejkovi:

„Mám tu návěští, vydané právě správcem her, v němž, jak uvidíš, oznamuje se, že se tvoji koně účastní dostihů. Nalezneš v něm také pořad výstupů. Nečekám, dobrý šejku, a přeju ti zdar a vítězství!“

Odevzdal mu papír a ctihodný Arab jal se jej dychtivě luštiti. Obrátiv se pak k Ben Hurovi, děl:

„Také ty, synu Arriův, přijmi mé blahopřání! Nyní se můžeš utkat s Messalou. Jeť vyhověno všeliké předběžné podmínce závodů. Sám správce ujistil mě o tom.“

„Děkuji ti, Malluchu,“ odtušil Ben Hur.

Malluch vykládal dále:

„Tvoje barva jest bílá a Messalova šarlatová se zlatou. Dobrý účinek volby se již jeví. Hoši prodávají teď bílé stužky po ulicích; zítra ponese je každý Arab a Žid ve městě. V cirku uvidíš, jak pěkně rozdělí se bílá s červenou o galerie.“

„O galerie... ale ne o výstupek nad portou pompae.“

„Nikoliv, tam zavládne šarlatová a zlatá. Leč vyhrajeme-li,“ – Malluch zasmál se potichu radostí při této myšlence, „vyhrajeme-li, jakým úžasem strnou hodnostáři! Rozumí se, že pohrdající vším, co není římského, budou sázeti dvě, tři, pět proti jedné na Messalu, poněvadž je Říman.“ Přitlumiv hlas ještě více, dodal: „Špatně se sluší Židovi dobré pověsti ve chrámě, aby vydával peníze takto všanc, avšak mezi námi řečeno, hned za konzulovým sedadlem budu míti přítele, který přijme nabídky tří proti jedné nebo pěti

nebo desíti – ztřeštěnost, tuším, dostoupí takové výše. Dal jsem mu za tou příčinou poukázku na šest tisíc šekelů.“

„Ne, Malluchu,“ děl Ben Hur, „Římané budou sázeti jen ve svých římských penězích. Sejdeš-li se dnes večer se svým přítelem, dej mu poukázku na libovolnou částku sesterciů. A poslyš, Malluchu! Oznam mu, ať se vynasnaží vejíti v sázku s Messalou a jeho pomocníky, Ilderimova čtverospřež proti Messalově.“

Malluch přemýšlel chvíli.

„Tím soustředí se zájem na vašem zápase.“

„O to mi právě běží, Malluchu.“

„Vidím, vidím.“

„Ano, Malluchu; chceš-li mi platně posloužiti, přičiň se, abys upoutal všecku pozornost na naše závody... Messaly se mnou.“

Malluch odtušil rychle:

„To se může státi.“

„Postarej se tedy o to,“ pravil Ben Hur.

„Nabídneme-li velké sázky, dojdeme toho účelu, budou-li nabídky přijaty, tím lépe.“

Malluch upjal oči pátravě na Ben Hura.

„Či nemám dostati náhrady za to, oč mě oloupil?“ mluvil dále Ben Hur napolo sám k sobě. „Vhodnější příležitost se snad nenaštyne. Kéž by se mi podařilo zničiti i jeho jmění jako jeho pýchu! Náš otec Jakob se tím nepohorší.“

Výraz odhodlané vůle sraštil mu hezkou tvář, dodávaje důrazu dalším jeho slovům.

„Ano, budiž! Pozor, Malluchu! Nepřestávej v nabídkách na sesterciích. Puť se do hřiven, odváží-li se kdo tak vysoko. Pět, deset, dvacet hřiven – ba padesát, půjde-li o sázku s Messalou samým.“

„Totě spousta peněz,“ rozpakoval se Malluch. „Musím mítí záruku.“

„Té se ti dostane. Jdi k Simonidovi a rci mu, že si přeji, aby tu věc spořádal. Rci mu, že prahnu z celé duše zničití svého nepřítelē a že příležitost podává naději tak znamenitou, že neváhám dáti v sázku tolik peněz. Stůjž při nás Bůh otců našich! Jdi, dobrý Malluchu. Neopomeň toho.“

A Malluch všecek rozradostněný pozdravil ho na rozloučenou, zabočil s koněm k odjezdu, leč ihned se vrátil.

„Promiň,“ pravil k Ben Hurovi. „Šlo ještě o jinou věc! Nebyl jsem s to, abych se sám dostal k Messalovu vozu, ale dal jsem jej změřiti jiným – a podle jeho zprávy jest jeho píst zrovna o dlaň výše nad zemí než tvůj.“

„O dlaň! O tolik?“ zvolal radostně Ben Hur.

Poté naklonil se k Malluchovi.

„Ježto jsi synem Judy, Malluchu, a věren svému pokolení, opatři si místo na galerii nad vítězoslavnou branou pod samým pavlánem před sloupy, a dávej dobrý pozor, až se tamtudy budeme zatáčeti! Dávej dobrý pozor, neboť bude-li mi štěstí ve všem přátī, pak...! Avšak – Malluchu, dovol, bych to zamlčel! Hled' jenom, aby ses tam dostal, a dávej dobrý pozor!“

Vtom vydral se Ilderimovi z hrdla výkřik:

„Ha! Při velebnosti boží! Co je to?“

Přībočil s koněm k Ben Hurovi, ukazuje prstem na líc návěští.

„Čti,“ pravil Ben Hur.

„Ne – čti raději ty.“

Ben Hur vzal papír podepsaný prefektem provincie jakožto správcem; zastáváje službu pořadatele programu, uváděl podrobně rozličné zábavy, uchystané na onen den. Oznamoval obecnstvu, že nejprve půjde průvod nad obyčej nádherný, po průvodu

pak že bude obvyklým způsobem vzdána pocta bohu Consovi a potom že zahájeny budou hry v běhu, skoku, křížku, pěstmí – každá vytčeným pořadem.

Mimo to oznamoval seznam účastníků závodů, jich příslušnost národní, v které škole se vycvičili, kterých zápasů se zúčastnili, jakých cen dobyli a jaké ceny se k tomuto představení vypisují. V tomto záhlaví byly vytčeny malovanými písmeny peněžní částky a učiněna zmínka, že již minuly časy, kdy prostý věnec piniový nebo vavřínový zúplna dostačoval vítězi, jenž prahna po slávě, považoval ji za cosi lepšího nežli bohatství a byl s ní spokojen.

Tyto části programu proběhl Ben Hur spěšným pohledem. Posléze dospěl k ohlašovaným závodům. Četl zvolna. Zúčastněným milovníkům hrdinských zábav a závodů slibováno, že se zajisté s rozkoší pokochají orestickým zápasem, jemuž rovného nebylo dosud v Antiochii. Město uspořádalo představení konzulovi na počest. Na odměny věnováno sto tisíc sesterciů a vavřínový věnec. Pak uvedeny podrobnosti. Závodníků bylo všeho všudy šest – připuštěna toliko čtyřspřeží, aby podívaná nabyla zajímavosti ještě větší, pojedou účastníci o závod najednou. Nakonec byla popsána čtyřspřeží:

I. Čtyřspřeží *Korintana Lysippa*: dvě sivky, hnědouš a vraník; závodili loni v Alexandrii a zase v Korintu, kde byli vítězi. Vůdcem *Lysippus*. Barva žlutá.

II. Čtyřspřeží *Messaly* z Říma: dva bělouši, dva vraníci; zvítězili při hrách *circenských*, provedených loni v cirku *Maximově*. Vůdcem *Messala*. Barva šarlatová se zlatou.

III. Čtyřspřeží *Athéňana Cleantha*: tři sivky, hnědouš; vyhráli loni při *dostizích istmických*. Vůdcem *Cleanthes*. Barva zelená.

IV. Čtyřspřeží Byzantince Dicaea: dva vraníci, sivka, hnědouš; vyhráli letos v Byzantii. Vůdcem Dicaeus. Barva černá.

V. Čtyřspřeží Sidoňana Admeta: samé sivky. Závodili třikrát v Caesareji a třikrát zvítězili. Vůdcem Admetus. Barva modrá.

VI. Čtyřspřeží Ilderima, šejka z pouště: samí hnědouši; poprvé na dostizích. Vůdcem Žid Ben Hur. Barva bílá.

Vůdcem Žid Ben Hur!

Proč Ben Hur místo Arria?

Ben Hur pozdvihl oči k Ilderimovi. Poznalt', proč byl Arab vykřikl. Oba dospěli k témuž závěrku.

Bylo to dílem Messalovým!

Závodní sázky

Sotvaže nadešel večer v Antiochii, stal se Omfalos – bezmála ve středu města – nepokojným zdrojem, z něhož se valily proudy lidí na vše strany, zvláště pak dolů k Nymfeu a na východ i západ podle sloupořadí Herodesova, neboť nastala doba zasvěcená Bakchovi a Apollovi.

K takovým požitkům nelze si věru pomysleti nic vhodnějšího nad velké chráněné ulice, jež byly v pravém smyslu slova nepřetržitým podloubím, zbudovaným z mramoru co nejdokonaleji vyhlazeného a vesměs dary věnovanými rozkošnickému městu knížaty, jimž nesešlo na nákladu tam, kde se zvěční, jak se v tomto případě domnívali. Tmy netrpěno nikde a zpěv, smích a hlahol ozývaly se neustále, splývající v hukot vody, ženoucí se dutými jeskyněmi a vydávající mnohonásobnou ozvěnu.

Rozličné národnosti zde zastoupené, ač by se byl třeba cizinec nad nimi pozastavil, nebyly ničím zvláštním v Antiochii. Podobalo se, jako by bylo jedním z úkolů velikého císařství sváděti sem lidi a seznamovati vespolek cizince, pročez povstávali celí národové a šli se bavit, berouce s sebou své kroje, zvyky, mluvu a bohy, a kde se jim uzdálo, tam stanuli, provozující obchod, stavějíce domy, zřizující oltáře a jsouce tím, čím bývali doma.

Avšak tento večer bylo v Antiochii přec něco neobyčejného, co pozorovatel nemohl přehlédnouti. Kdekdo téměř nesl barvy toho neb onoho z vůdců přihlášených k zítřejším závodům: buď v podobě šerpy, nebo odznaku, často též v podobě stužky nebo péra. Ať pak byla forma jakákoli, vždy jen znamenala, komu jest nositel nakloněn. Tak prozrazovala barva zelená přítele Athéňana Cleantha

a černá přívržence Byzantincova. Hovělo se tím starému zvyku, platnému pro den závodů Orestových – zvyku, mimochodem řečeno, jenž zasluhuje pozornosti jakožto historický doklad svědčící o tom, do jakých nesmyslných a strašných krajností lidé začasť zabíhají, pouštějíce uzdu svým pošetilým choutkám.

Pozorovatel, jdoucí v tento večer ulicemi, byl by zanedlouho postřehl, všímaje si nositelů barev, že trojí barva převládá: zelená, bílá a šarlatová sloučená se zlatem.

Leč odstupme z ulic do paláce na ostrově.

Patero velkých korunních svícňů bylo v saloně právě rozžehnuto. Společnost je namnoze táž jako tehdy, když jsme toto místo poprvé popisovali. Na divanu povalují se spáči, jsou tu pohozeny šaty a stoly ozývají se chřestotem a klepotem kostek. Ale společnost většinou hoví si v nečinnosti. Přecházejí semo tam anebo zpívají nebo se zastavují, hovoříce mimochodem několik slov o jalových malichernostech. Bude zítra pohoda? Jsou hotovy přípravy ku hrám? Liší se cirkové zákony v Antiochii od cirkových zákonů v Římě? Jisto jest, že mladí hejskové trpí dlouhou chvílí. Jich těžký úkol je vykonán, to jest, jich zápisní tabulky, kdybychom se mohli na ně podívati, jsou popsány záznamy sázek na všeliký zápas v běhu, v křížku, pěstmi, na vše, kromě vozových dostihů. – A proč na ty ne?

Milý čtenáři, nemohou nalézt nikoho, jenž by se s nimi založil byt i jen o denár proti Messalovi.

V saloně neviděli jiných barev nežli jeho.

Nikomu ani nenapadlo, že by mohl býti poražen.

Což, říkají, není dokonale vycvičen? Nebyl-liž uznán mistrem od císařského lanisty⁷⁴? Zda nebyli jeho koně vítězi při circenských hrách v cirku Maximově? A pak... ach, ano! Vždyť je Říman!

---

74 Gladiátorský učitel.

V koutku leží pohodlně na divanu sám Messala. Kolem něho kupí se sedíce nebo stojíce lichotní jeho obdivovatelé, dotírajíce naň otázkami. Mluví se ovšem jen o jediné věci.

Vstoupí Drusus a Cecilius.

„Ach!“ zvolá mladý kníže, hodiv sebou na divan Messalovi k nohám. „Ach, při sám Bakchus, jsem unaven!“

„Odkud přicházíš?“ otáže se Messala.

„Z ulice – až z Omfalu a ještě dále... kdož ví, jak z daleka? Řeky lidstva, nikdy předtím nebylo ho tolik ve městě. Zítra prý uvidíme v cirku celý svět.“

Messala zasmál se opovržlivě.

„Ti blbci! Perpol! Neviděli nikdy circenských her, jichž správcem byl cízar. A co jsi shledal ty, Druse?“

„Nic.“

„Oho! Zapomínáš,“ ozval se Cecilius.

„Nač?“ optal se Drusus.

„Na průvod bílých.“

„Mirabile⁷⁵!“ zvolal Drusus zpola se vztyčiv. „Setkali jsme se s oddílem bílých, kteří nesli korouhev. Ale... ha, ha, ha!“

Spustil se líně na divan.

„Ukrutný Druse... nenapínej mou zvědavost,“ prohodil Messala.

„Byli to vyvrhelové z pouště, milý Messalo, a střevojedi z Jakobova chrámu v Jeruzalémě. Co mi bylo po nich?“

„Ne,“ namítal Cecilius, „Drusus bojí se výsměchu, já však se nebojím, Messalo!“

„Mluv tedy!“

„Dobrá, zastavili jsme zástup a...“

---

75 Ku podivu.

„Nabídli jim sázku,“ přiznával se Drusus, přejav slovo svému stínu. „A... ha, ha, ha... jeden chlap, který neměl na obličeji ani tolik kůže, aby z ní člověk stočil červa pro kapra, vystoupil a... ha, ha, ha... řekl ano. Vyňal jsem tabulky. ‚Na koho sázíš?‘ otázal jsem se. ‚Na Žida Ben Hura,‘ odpověděl. Já na to: ‚Co tedy? Kolik?‘ Odvětil: ‚No...‘ Měj mě omluvena, Messalo. U hromů Jupiterových, nemohu dále pro smích! Ha, ha, ha!“

Posluchači nachylovali se dopředu.

Messala pohlédl na Cecilia.

„Šekel,“ pravil tento.

„Šekel! Šekel!“

Slovo šlo od úst k ústům, jsouc provázeno hlučným potupným smíchem.

„A co učinil Drusus?“ optal se Messala.

Vtom zazněl u dveří výkřik a způsobil, že se vše hrnulo v tu stranu, a poněvadž hluk neustával, ale spíše se vzmáhal, zamířil tam i Cecilius, prohodiv, než odešel:

„Šlechtný Drusus, Messalo, vyňal své tabulky a – prohrál šekel.“

„Bílý! Bílý!“

„Pustte ho sem!“

„Tudy, tudy!“

Tyto a podobné výkřiky rozléhaly se salonem, učinivše přítrž vši jiné řeči. Hráči v kostky zanechali hry; spáči procitli, promnuli si oči, a vyňavše tabulky, pospíšili k obecnému středu.

„Nabízím sázku.“

„A já...“

„Já...“

Mužem tak hlučně přivítaným byl ctihodný Žid, Ben Hurův spolucestující z Kypru. Vešel do salonu vážně, klidně, pátravě.

Jeho říza vynikala neposkvrněnou bělostí, rovněž tak látka jeho turbanu. Ukláněje a usmívaje se, zamířil volným krokem k ústřednímu stolu, sebral si řízu kolem sebe důstojným způsobem, usedl a pokynul rukou. Lesk skvostného prstenu přispěl nemalou měrou k tichu, jež nastalo.

„Římané... nejšlechetnější Římané... pozdravuji vás!“ pravil.

„Nenuceně, při sám Jupiter! Kdo je to?“ zeptal se Drusus.

„Izraelský pes...! Sanballat jménem... dodavatel pro vojsko; zbohatl jakožto opatrovatel dodávek, jichž nikdy neopatřuje. Nicméně osnuje neplechly obratněji, než osnují a předou pavouci své pavučiny. Vzhůru u pasu Venušina! Zmocněme se ho!“

Takto mluvě, vstal Messala a přidružil se s Drusem k zástupu shrnutému kolem dodavatele.

„Napadlo mi na ulici,“ pravil tento muž, vytasiv se s tabulkami a klada je otevřeny na stůl, s vážnou tváří obchodníka, „že je v paláci velká nevole, poněvadž nabídky na Messalu nenalézají příjemců. Víte, že bohům třeba obětí, a tu jsem proto. Vidíte mou barvu. Přistupme k věci! Nejprve výhody, pak sázky. Co mi dáte?“

Smělost jeho zdála se zarážeti posluchače.

„Pospěšte si!“ zvolal. „Mám řízení s konzulem.“

„Dvě proti jedné,“ vzkřikl hlouček jakoby jedním hlasem.

„Jakže?“ divil se dodavatel. „Jenom dvě proti jedné, a jste Římané!“

„Vezmi tedy tři.“

„Tři pravíte... pouze tři... a jsem přece jen židovský pes! Dejte mi čtyři.“

„Nuže, čtyři,“ ozval se mladíček podnícený úsměškem.

„Pět... dejte mi pět!“ zvolal ihned dodavatel.

Ve společnosti rozhostilo se hluboké ticho.

„Konzul... váš i můj pán... čeká na mne.“

Nečinnost zdála se mnohým nejapností.

„Dejte mi pět... pro čest Říma, pět.“

„Budiž tedy – dám pět,“ zněla odpověď.

Vtom zazněl mocný jásot... nastalo pohnutí... a Messala sám předstoupil.

„Budiž, pět,“ pravil.

A Sanballat měl se s úsměvem ku psaní.

„Zemře-li zítra cézar,“ podotkl, „neutrčí Řím nenahraditelné ztráty. Tu jest aspoň muž obdařený takovým duchem, že jest hoden dosednouti na jeho místo. Dej mi šest.“

„Budiž, šest,“ odpověděl Messala.

Tu strhlo se pochvalné volání, hlasitější než předtím.

„Budiž tedy, šest,“ opětoval Messala. „Šest proti jedné... rozdíl mezi Římanem a Židem. A ježto jsi našel příjemce, povrhovatelí vepřovým masem, jednejme dále. Oč se vsadíš... honem. Konzul třebaš pro tebe pošle, a tu bych já měl škodu.“

Sanballat psal, poslouchaje lhostejně výsměch, a podal Messalovi, co napsal.

„Čti, čti!“ voláno naň odevšad.

A Messala četl:

Záznam. Dostihy vozů. Messala z Říma, založiv se se Sanballatem též z Říma, praví, že porazí Žida Ben Hura. Sázka činí dvacet hřiven. Sanballatovi poskytnuta výhoda šesti proti jedné.

Svědci:

Sanballat

Neozval se hluk, nenastal ruch. Kdekdo zdál se trvati v postoji, v němž vyslechl čtoucího. Messala díval se na záznam a ostatní se

dívali udivenými zraky na Messalu! Cítil ten pohled a přemýšlel rychle. Teprv ondy stál na témž místě a týmž způsobem uváděl v úžas krajany kolem sebe. Zajisté tito pamatovali. Kdyby odepřel podepsati, bylo by veta po hrdinství. A podepsati nemohl, nestálť za sto hřiven, ba ani za pětinu té sumy. Rozum mátl se mu najednou. Nebyl mocen slova. Z obličeje vytratila se mu všechna barva. Posléze napadla jej spasná myšlenka.

„Žide!“ pravil. „Kde máš těch dvacet hřiven? Ukaž mi je!“

Sanballatův vyzývavý úsměch se zostřil.

„Zde,“ odvětil, podáváje Messalovi papír.

„Čti, čti!“ zaznělo ze všech úst vůkol.

Messala četl opět:

V Antiochii, dne 16. tammuza⁷⁶

„Majitel této poukázky, Sanballat z Říma, má u mne hotově uloženo padesát hřiven v cézarových penězích, splatných na požádání.“

Simonides

„Padesát hřiven, padesát hřiven!“ opakoval dav v úžasu.

Vtom přišel na pomoc Drusus.

„Při sám Herkules!“ vzkřikl. „Ten papír lže, i Žid je lhářem! Kdo mimo cézara má hotově padesát hřiven? Pryč s nestoudným bílým.“

Hlas jeho zněl hněvivě a strhl i ostatní k projevu hněvu. Než Sanballat nehnul se z místa, a čím déle čekal, tím směleji se usmíval, kvase tím úsměvem žluč Římanů. Posléze promluvil Messala:

---

⁷⁶ V židovském kalendáři 4. měsíc církevního a 10. (v přestupném roce 11.) měsíc občanského roku.

„Ticho! Pro lásku k našemu starému římskému jménu!“

„Ty obřezaný pse!“ pokračoval k Sanballatovi. „Dal jsem ti šest proti jedné, není-li pravda?“

„Ano,“ přisvědčil klidně Žid.

„Dobrá, pověz mi teď, o jakou částku se sázíš!“

„S výhradou, že nebude částka nepatrná, urči si ji dle libosti,“ odvětil Sanballat.

„Napiš tedy pět místo dvacíti.“

„Máš tolik?“

„U matky bohů, ukáži ti kvitance.“

„Nikoli, slovo Římana tak statečného platí. Jenom tu sumu zrovnej... zvyš ji na šest a já ji napíšu.“

„Napiš šest.“

I vyměnili si hned záznamy.

Sanballat vstal potom a rozhlédl se kolem sebe s úšklebkem na rtech místo úsměvu. Nikdo než on neznal lépe těch, s nimiž bylo mu činiti.

„Římané,“ pravil, „ještě jednu sázku, máte-li odvahu! Pět hřiven proti pěti hřivnám, že bílý vyhraje!“

Byli zase překvapeni.

„Jakže?“ zvolal hlasitěji. „Což chcete, aby se zítra v cirku říkalo, že izraelský pes přišel do salonu v paláci plného římských šlechticů – mezi nimi štěp cézara –, že jim nabídl sázku o pět hřiven a že neměli tolik zmužilosti, aby ji přijali?“ Sanballat šel do živého.

„Budiž, nestoudníče!“ řekl Drusus. „Napiš vyzvání a nech je na stole, a přesvědčíme-li se zítra, že máš skutečně tolik peněz, abys je dal beznadějně všanc, slibuji já, Drusus, že bude přijato.“

Sanballat psal opět, a vstav pravil chladně jako vždy:

„Hle, Druse, zanechávám nabídku u tebe. Až bude podepsána, pošli mi ji kdykoli předtím, než počnou dostihy. Naleznete mě u konzula v sedadle nad portou pompae. Mír s vámi, pokoj všem!“

Uklonil se a odešel, nedbaje posměšných výkřiků, jimiž ho vyprovodili ze dveří.

Přes noc rozlétla se i ulicemi po všem městě pověst o neobyčejné sázce; a zvěděl o ní i Ben Hur, odpočívající se svým čtyřspřežím, a též o tom, že Messala vsadil celé své jmění.

48

Cirkus

Cirkus v Antiochii byl na jižním břehu řeky skoro naproti ostrovu, neliše se nikterak od rázu podobných staveb vůbec.

Hry v cirku bývaly jaksi darem širšímu obecenstvu – každý měl sem vstup volný, a jakkoli prostranství cirku bylo rozsáhlé, obávali se lidé, že se na ně nedostane místa, a proto den před zahájením zaujali záhy všechny prostory v sousedství, kde jich dočasný pobyt podobal se vojenskému táboru.

O půlnoci otevřeny vchody dokořán a dav, nahrnuv se dovnitř, zasedl místa jemu určená, s nichž nic nebylo s to, aby je zapudilo, leda zemětřesení nebo sbor, kopími ozbrojený. Probděvše noc na lávkách, vytrvali tam až do sklonku představení.

Lepší třídy obecenstva, zajistivše si sedadla, chodily do cirku kolem první hodiny ranní a šlechtice a velké boháče mezi nimi bylo lze poznati po nosítkách a družinách sluhů v livreji.

O druhé hodině byl nával z města nepřetržitým a nesčíslným proudem.

Právě když rafije úředních hodin slunečních nahoře ve tvrzi ukazovala půl třetí, sestoupila legie v úplném odění a se všemi nezastřenými korouhvemi z hory Sulpia. A když zadní řada poslední kohorty zmizela na mostě, byla Antiochie doslova opuštěna...

Značný sběh na břehu řeky svědčil o tom, že konzul přijíždí z ostrova v parádní lodici. Když velmož přistal, vítán jsa legií, ustoupila přitažlivost cirku na chvílku vojenskému divadlu.

O třetí hodině bylo hlediště cirku naplněno do posledního místa. Posléze zavřeštěly polnice na znamení ticha a hned poté obrátily se zraky sta tisíc lidí na stavbu, tvořící východní oddíl budovy.

Záležela z širokého klenutého průchodu, řečeného porta pom-pae, nad nímž na povýšené tribuně, vyzdobené nádherně odznaky důstojenství a legionářskými korouhvemi, seděl konzul na čestném místě. Po obou stranách průchodu byl spodek rozdělen na místa nazvaná carceres, z nichž každé bylo vpředu chráněno silnými vraty, zavěšenými v pilířích v podobě soch. Hned nad carceres byl vlys, po němž táhlo se nízké zábradlí; za tímto zábradlím vystupovala divadelním pořadem sedadla zabraná vesměs zástupem skvostně oděných hodnostářů. Stavba táhla se po šířce cirku, končíc po obou bocích věžemi, jimiž stavitelé dodávali leposti svému dílu a mezi nimiž se kromě toho rozpínaly velaria čili purpurové plachty takovým způsobem, že celou tu stranu zastíraly stínem, který působil tím příjemněji, čím více přibývalo dne.

Budova tato přispěje jistě k tomu, aby čtenář dlící v duchu na tribuně u konzula obrácen k západu, pochopil dostatečně úpravu ostatního zařízení cirku, může odtud vše dobře přehlédnouti.

Podívá-li se, uvidí napravo a nalevo hlavní vchody, velmi prostranné a zavřené vraty stěžeji ve věžích zavěšenými.

Hned pod ním jest arena, rovná plocha valně rozsáhlá a drobným bílým pískem posypaná. Tam budou se konati veškery zápasy mimo jízdu o závod.

Pohlédne-li čtenář přes tuto arénu pískem posypanou ještě dále k západu, spatří mramorový podstavec, nesoucí tři nízké kuželovité sloupy trachytové s mnohými ozdobnými výtesy. Nejedny oči utkví na těchto sloupech prve, než uplyne den, neboť jsou prvním cílem a označují začátek a konec závodní dráhy. Za podstavcem, za nímž je průchod a místo na oltář, počíná hradba zšíří desíti

nebo dvanácti stop a zvýší pěti až šesti, a táhne se odtud přesně na 125 kroků čili olympické stadium. Na druhém neboli západním konci hradby, je druhý podstavec, na němž trčí sloupy, označující druhý cíl.

Závodníci vyjedou na dráhu vpravo od prvního cíle a budou míti po všechen čas hradbu po levici. Začátečné a konečné místo dostihů nalézají se tudíž přímo před konzulem za arénou a z té příčiny bylo jeho sedadlo bez odporu nejžádoucnější v celém cirku.

Vzhledne-li pak čtenář, který, myslíš si posud, že sedí na konzulské tribuně nad portou pompae, od přízemní úpravy vnitřku, prvním předmětem, jenž upoutá jeho zřetel, bude vnější hranice závodní dráhy, to jest hladce omítnutá, pevná hradba zvýší patnácti až dvacíti stop s prolamovaným zábradlím na svršku, jako jest zábradlí nad carcery na východě. Tento pavlán běží kolem závodní dráhy a jest proražen na třech místech průchody, jimiž se vychází a vchází, a to dvěma na severu a jedním na západě. Tento jest velice ozdobný a „vítězoslavnou branou“ zvaný, ježto když je po všem, vycházejí jím ověnění vítězové s vítězoslavným průvodem a obřady.

Na západním konci objímá pavlán závodní dráhu v podobě půlkruhu a je tak zařízen, že jsou na něm dvě velké galerie.

Za zábradlím jest na pavlánu první sedadlo, odkudž vzestupují další lávky, každá jsouc vyšší než lávka před ní se nalézající. Poskytují podívanou nadmíru zajímavou – podívanou na ohromný prostor, červenající a kmitající se lidskými obličejí a zpestřený různobarvými oděvy. Prostý lid zaujímá místa na západě, počínaje tam, kde končí plachta, rozepjatá, jak se zdá, jedině pro pohodlí lepších tříd.

Maje takto před očima všechen vnitřek cirku v tu chvíli, kdy zazvučely polnice, nechat si čtenář dále představit, že účastníci cirku mocně zaujati sedí tu nehybně a tiše.

Z porty pompae na východě zazní hlahol hlasů a nástrojů harmonicky splývajících. Ihned potom vychází zpěvácký sbor průvodu, jímž zahajuje se slavnost. Za ním ubírají se správce a občanští úředníci města, pořadatelé her, v slavnostních oděvech a s pletenci z kvítí; pak bohové, někteří nesení lidmi na plošinách, jiní vezení na velkých čtyřkolových vozech nádherně okrášlených, a za nimi posléze závodníci dne, každý v témž úboru, v jakém podstoupí běh, skok, zápas křížkem a pěstmi nebo jízdou.

Průvod přejda arénu, ubírá se kolem závodní dráhy. Podívaná imponantní a malebná. Pochvalný ruch předbíhá průvod diváctvem, jako když voda stoupá a dme se před rozjetým člunem. Nedávají-li němé sochy bohů ničím najevo, že dovedou oceniti uvítanou, nezůstávají správce a jeho společníci tak lhostejní.

Pozdravy, svědčící zápasníkům, jsou ještě okázalejší, neboť mezi shromážděnými není člověka, jenž by nebyl něco na ně vsadil, byť i jen haléř. A co jednotlivé třídy přecházejí, lze pozorovati, že oblíbenci mezi nimi docházejí povšimnutí: buď ozývají se jich jména nejhlasitěji ze všeobecné vřavy, buď sypou se na ně hojněji věnce a pletence, metané jim z pavlánu.

Je-li pochybnost o tom, které hry jsou obecnstvu nejmilejší, přestává nyní. Jsou to bez odporu dostihy vozové a největší zájem poutá k sobě průvod nádherných vozů a bezvadná ušlechtilost koní spolu s osobním zevnějškem vůdců. Jich krátké tuniky bez rukávů a z nejjemnějšího vlněného tkaniva jeví určené barvy. Každého z nich doprovází jezdec mimo Ben Hura, jenž z nějaké příčiny – možná, že z nedůvěry – volil raději jeti sám, tak mají i všichni přílby na hlavách kromě něho. Když se blíží, vstávají diváci z lávek a patrně se zesiluje hluk, v němž bystrý posluchač postřehl by pronikavé hlasy ženské a dětské; zároveň houstnou květiny z pavlánu házené v hotovou pršku, a odrážejíce se od mužů, padají

do vozových korb, které se div jimi nenaplní až po kraj. I koně jsou účastni těchto lichotných projevů, dávajíce najevo, že nejsou si méně vědomi nežli jich páni poct jim prokazovaných.

Zanedlouho je patrné, že podobně jak ostatní závodníci těší se někteří vůdci větší oblibě než druzí, a mimo to neujde pozorovateli, že skoro každý jednotlivec na sedadlech, ženy a děti rovněž jako mužové, nesou některou barvu, nejčastěji stužku na prsou nebo ve vlasech; tu zelená, tam žlutá, onde modrá, leč přehlédne-li se všechna ta spousta lidí bedlivým zrakem, je patrné, že převládají bílá a šarlatová se zlatou.

Za našich časů rozhodovaly by při podobném divadle, zvláště když jde o velké sázky, vlastnosti nebo výkon koní o tom, komu náleží přednost; zde však byla měřítkem národnost. Měli-li Byzantinc a Sidoňan málo stoupenců, bylo to tím, že jich města byla na lávkách slabě zastoupena. Řekové pak, ač velice četní, byli rozděleni mezi Korintjany a Athénjany, pročť nejevily se ani barvy zelená a žlutá příliš hojně. Messalova šarlatová se zlatou nebyla by vynikala o mnoho lépe, kdyby měšťané antiošští, pověstní lichotníci a dvořané, nebyli se přidali k Římanům, přijavše barvu jich oblíbenice. Zbýval pak už jen lid venkovský čili Syrové, Židé a Arabové, a ti důvěřující v dobrou krev šejkova čtyřspřeží, smíšené s úpalnou nenávisť k Římanům, jimž nade vše přáli porážky a pokoření, přiklonili se k bílé barvě, jsouce nejhluchnější a bezpochyby i nejčetnější stranou ze všech.

Co vůdcové čtyřek kolem objíždějí, vzmáhá se rozčilení. U druhého cíle, kde, zvláště pak na galeriích, má převahu bílá barva, lid sype květiny do poslední a rozrývá vzduch výkřiky.

„Messala! Messala!“

„Ben Hur! Ben Hur!“

Tak volá se a křičí.

Jakmile průvod přejde, straníci opět usedají a zapřádají hovor znovu.

„Ha, při sám Bakchus! Nebyl-li švarný?“ zvolá žena, o jejímž římském přesvědčení svědčí stužky z vlasů jí vlající.

„A jak nádherný jeho vůz!“ odpovídá její sousedka. „Je samá slonovina a samé zlato! Dejž Jupiter, ať zvítězí!“

Poznámky na lávce za nimi zněly však jinak.

„Sto šekelů na Žida!“ ozývá se silný, pronikavý hlas.

„Jen se neukvap,“ šeptá mluvčímu rozvážnější přítel. „Synové Jakobovi neznají se valně v pohanských závodech, které bývají často zlořečeny před tváří Hospodinovou.“

„Díš pravdu, ale viděl-lis kdy někoho tak chladného u vědomí svého vítězství? A jaké má paže!“

„A jaké koně!“ ozve se třetí.

„A mimo to,“ dokládá čtvrtý, „zná prý všechny úskoky Římanů.“

A chvalořeč tu doplňuje žena, řkouc:

„Ano, a jest ještě hezčí nežli Říman.“

Jsa takto povzbuzen, nadšenec vzkřikne opět:

„Sto šekelů na Žida!“

„Ty blázne!“ odvětí antiošský měšťan, sedící na předním pavlánu, „což nevíš, že jest proti němu vsazeno na Messalu padesát hřiven, šest proti jedné? Schovej si šekely, aby Abraham nevstal a neudeřil tě.“

„Ha, ha, antiošský osle! Přestaň hýkat. Což nevíš, že se Messala vsadil sám na sebe?“ zněla odpověď.

Takové, ne vždy přátelské rozmluvy ozývaly se všude.

Když bylo posléze po objíždce a porta pompae zavřela se zase za průvodem, věděl Ben Hur, že jeho modlitba byla vyslyšena: zraky Východu spočívaly na jeho zápase s Messalou.

Rozjížd'ka

Kolem tří hodin odpoledne podle našeho časopočtu byl program skončen mimo vozové dostihy. Správce uváživ moudře pohodlí obecnstva, ustanovil tuto dobu k přestávce. Vomitoria⁷⁷ otevřela se najednou dokořán a všichni, kdo mohli, spěchali ven do podloubí, kde rozbili své stánky prodavači potravin a nápojů. Kdož zůstali, zívali, rozmlouvali, klevetili, zkoumali své tabulky, a zapomenouce na všelike rozdíly stavu, splynuli toliko ve dvě třídy: vyhrávající, kteří byli šťastni, a prohrávající, kteří se mračili a přeli.

Třetí třída diváků pak, sestávající z měšťanů, již přáli si toliko viděti vozové dostihy, používajíc přestávky, vešla do cirkusu a zaujala sobě vyhrazená sedadla; činíce tak, domnívali se, že obrátí k sobě nejmenší pozornost a budou nejméně na závalu. Mezi nimi byli Simonides a jeho společnost, jichž místa byla blízko u hlavního vchodu na severní straně naproti konzulovi.

Když čtyři složití sluhové nesli kupce v jeho křesle průchodištěm nahoru, vzbudili nemalou zvědavost. Tu kdosi vykřikl jeho jméno. Kolem sedící zaslechli je i šlo z úst do úst po lavicích na západ; a diváci vylézali chvatně na sedadla, aby zahlédli muže, o němž šla pověst a roznesla román propletený tolika šťastnými a nešťastnými událostmi, že nikdy předtím neslyšeno něco podobného.

Ilderim byl rovněž poznán a srdečně přivítán, avšak nikdo neznal Baltazara a dvě ženy hustými rouškami zastřené, které kráčely za ním.

---

⁷⁷ Východy.

Lidé propouštěli společnost, uctivě se uhýbajíce, a dozorcové uvedli je na pohodlná místa dole při zábradlí, odkud mohli dobře přehlédnouti arénu a vespolek rozmlouvati. Pro lepší pohodlí seděli na polštářích a měli pod nohama stoličky.

Zastřené ony ženy byly Iras a Ester.

Když se posadily, rozhlížela se Ester plachým okem po cirku a stáhla si závoj těsněji na tvář, Egyptanka pak, shrnuvši si roušku na ramena, dala se obdivovati a rozhlížela se nenuceně kolem, jako by si snad nebyla ani vědoma, že na ní tkví nesčíslné zraky, což u ženy bývá výsledkem dlouhé společenské zvyklosti.

Co nově příchozí podrobovali namnoze ještě ohromné divadlo první prohlídce, začavše u konzula a jeho družiny, přiběhlo několik dělníků a jalo se napínati nakřídovaný provaz přes arénu od pavlánu k pavlánu přes sloupy prvního cíle.

Touž asi dobou vešlo také šest mužů portou pompae a postavilo se po jednom před každé obsazené carceres; tu vznikl šum hlasů na všech stranách.

„Hle, hle! Zelený jde k číslu čtvrtému napravo; tam jest Athéňan!“

„A Messala... ano, je v čísle druhém.“

„Korintan...“

„Pozor na bílého! Hle, jde na druhou stranu; již se zastavuje; to je číslo první... číslo první nalevo!“

„Ne, tam stojí černý, a bílý u čísla druhého!“

„Tak jest!“

Sluší připomenouti, že vrátní měli na sobě tuniky téže barvy, jaké byly tuniky závodících vůdců; pročež jakmile zaujali svá stanoviska, poznal každý, v kterém carceres čeká v tu chvíli jeho miláček.

„Viděla jsi někdy Messalu?“ zeptala se Egyptanka Estery.

Židovka se zachvěla, když odpověděla záporně. Nebyl-li Říman nepřítelem jejího otce, byl nepřítelem Ben Hurovým.

„Je krásný jak Apollo.“

To pravíc, Iras potřásla vějířem drahokamy ozdobeným a velké oči jí zazářily... Ester pohlédla na ni myslíc si: „Což jest opravdu švarnější než Ben Hur?“ V druhém okamžiku zaslechla Ilderima, an praví k jejímu otci: „Ano, jeho místo má druhé číslo nalevo od porty pompae,“ a domnívající se, že to mluví o Ben Hurovi, obrátila zraky v onu stranu. Věnovavši jen kratinký pohled proutěnému vnějšku vrat, stáhla si docela roušku a odříkávala potichu modlitbičku.

Vtom přistoupil Sanballat ke společnosti.

„Byl jsem právě v carcerech, šejku,“ pravil, ukláněje se vážně Ilderimovi, který jal se čechrati bradu, kdežto oči leskly se mu tázavou dychtivostí. „Koně jsou v úplném pořádku.“

Ilderim odtušil pouze: „Budou-li poraženi, modlím se, aby byli poraženi někým jiným nežli Messalou.“

Sanballat obrátil se pak k Simonidovi, a vyňav tabulku, řekl:

„Přináším ti také cosi zajímavého. Jak se pamatuješ, oznámil jsem ti, že jsem včera v noci vešel v sázku s Messalou, a připomenul jsem, že jsem nabídl ještě druhou sázku, která bude-li přijata, měla mi býti odevzdána písemně dnes před počátkem závodů. Tu jest.“

Simonides vzal tabulku a přečetl si pozorně záznam.

„Ano,“ pravil, „jich odeslanec přišel se mne otázat, máš-li tolik peněz u mne uloženo. Schovej si dobře tabulku. Prohraješ-li, víš, kam přijíti; pakli vyhraješ,“ obličej silně se mu svraštil, „pakli vyhraješ... ach, příteli, dej pozor! Hleď, ať se ti podepsatelé nevy-mknou, donuť je, aby zaplatili do posledního šekelu. Oni by nás také donutili.“

„Spolehej na mne,“ odvětil dodavatel.

„Přisedni k nám!“ vyzval jej Simonides.

„Jsi příliš laskav,“ odvětil druhý, „ale kdybych opustil konzula, překypěl by tam ten mladý Řím. Pokoj tobě i všem.“

Konečně minula přestávka.

Trubači zatroubili heslo, po němž nepřítomní pospíšili nazpět na svá místa. Zároveň přikvapilo několik sluhů do arény, vylezlo na předelovou hradbu, přistoupilo k příčnicku nedaleko druhého cíle na západním konci a položilo naň sedm dřevěných kulí. Vrátivše se potom k prvnímu cíli, postavili tam rovněž na příčník sedm jiných kusů dřeva vytesaných v podobu delfínů.

„Co počnou s těmi kulemi a rybami, šejku?“ otázal se Baltazar.

„Což jsi nebyl nikdy při závodech?“

„Ještě nikdy, a nevím ani, proč tu vlastně jsem.“

„Nuže, podle těch kulí a ryb se počítá. Po každém objetém kole uvidíš, jak sejmou kouli a rybu.“

Poté byly přípravy skončeny a u správce povstal trubač v pestrém stejnokroji, jsa hotov k jeho rozkazu dáti znamení k začátku. Ihned ztišil se ruch lidí a šum jich hovoru. Vše zíralo k východu, zraky všech utkvěly na vratech šesti carceres, v nichž byli uzavřeni závodníci.

Obličej neobvyklou měrou rozpálený jevil, že i Simonida zachvátilo všeobecné rozčilení. Ilderim dral si vousy rychle a silně.

„Podívej se teď na Římana,“ pravila sličná Egyptanka k Esteře, která ji neslyšela, neboť seděla se shrnutou rouškou a bušícím srdcem, očekávajíc chvíle, kdy vyjede Ben Hur.

Sluší podotknouti, že stavba, v níž byly carceres, měla podobu kruhové úseče, posunuté vpravo nazad tak, že její ústředí vystupovalo kupředu a doprostřed závodní dráhy na výjezdni straně prvního cíle, pročež bylo každé carceres rovně vzdáleno od výjezdni šňůry neboli nakřídovaného provazu svrchu dotčeného.

Polnice zavřeštěla zkrátka a zostra; tu pak startéři, jeden pro každý vůz, vyskočili za sloupy cíle, hotovi jsou přispěti pomocí, kdyby snad některé ze čtyřspřeží nedalo sebou vládnouti.

Opět zahlaholila polnice a zároveň otevřeli vrátní naráz carceres.

Nejprve vyjeli jízdní pomocníci vůdců, všeho všudy pět, ježto Ben Hur byl odmítl tuto pomoc. Nakřídovaná šňůra spuštěna, aby mohli volně projeti, poté zase napjata. Seděli na krásných koních, ale skorem nikdo si jich nevšímal, když jeli dále, neboť po celou tu chvíli ozýval se vzadu v carcerech dupot nedočkavých koní a hlasy vůdců neméně nedočkavých, pročez nechtělo se nikomu odvrátiti oči, byť jen na okamžik, od vrat dokořán zejících.

Sotva se nakřídovaná šňůra octla zase nahoře, zavolali vrátní své muže; dozorcové na pavlánu kynuli hned rukama a křičeli, co hrdla měli: „Dolů! Dolů!“

Stejně bylo by lze hvízdáním zarazit vichřici.

Z každé carceres vyřítilo se čtyřspřeží jako šest kulí najednou z tolikéž děl vypálených a všichni ti nesčíslní diváci vstali, jako by byli neodolatelnou mocí puzeni, skákali na lavice a plnili cirkus a vzduch nad ním ryky a výkřiky. Bylať to chvíle, na kterou byli čekali tak trpělivě – to byl okamžik svrchovaného napětí nadržaného v hovorech a snech od té doby, co byly hry veřejně vyhlášeny!

„Už vyjel... tam... pohled!“ zvolala Iras, ukazujíc na Messalu.

„Vidím ho,“ odpověděla Ester, dívajíc se na Ben Hura.

Odhrnula roušku. Drobné Židovky zmocnila se na chvíli zmužilost. Napadlo jí, že působí rozkoš vykonati hrdinský čin před očima tolika lidí, a později vždy chápala, jak v takové chvíle duše mužů, planouce šílenou žádostí vyniknouti, mohou pohrdati smrtí nebo zcela na ni zapomenouti.

Závodníky bylo pak viděti skoro na všech místech cirku, leč dostihy ještě nezačaly. Nejprve bylo jim se zdarem dostat se přes nakřídovanou šňůru.

Šňůra byla napjata za tou příčinou, aby se rozjížd'ka vyrovnala. Kdyby se do ní zprudka vrazilo, bylo se obávati porážky muže i koní; kdyby se jí naproti tomu vůdce přiblížil bázlivě, vydal by se v nebezpečí, že zůstane pozadu hned na počátku jízdy, pozbyli by tím zajisté velké výhody, o niž každý závodník nejvíc usiloval: stanovisko hned u předělové hradby na vniterním kraji závodní dráhy.

Diváci znali velmi dobře tento pokus, jeho obtíže a následky, a je-li pravdivé mínění starého Nestora, jež vyslovil, odevzdávaje otěže svému synovi, že

*„zřídka zvítězit um dává síly -
moudrost spíš než rychlost dojde cíle“,*

tu dojista všichni na lavicích čekali, že se v tuto chvíli dostane nějakého pokynu vítězi v zápase o stanovisko; s tak bezdechým napětím pozorovali, jak dopadne.

Aréna tonula v záplavě oslnivého světla. Každý vůdce hleděl nejprve na provaz, pak teprve na žádoucí vniterní kraj. Ježto pak všech šest mířilo k témuž místu a ujíždělo zběsile, zdála se býti srážka nevyhnutelnou. A nedosti na tom. Což kdyby správce, nejsa spokojen s rozjížd'kou, nedal v posledním okamžiku znamení, aby byl provaz puštěn? Či kdyby ho nedal včas?

Vzdálenost činila asi sto a padesát stop. Bylo třeba bystrého oka, pevné ruky, neomylného úsudku. Což kdyby teď některý pohlédl jinam! Nebo pomyslil na něco jiného! Nebo kdyby mu vyklouzla otěž! A jaká přitažlivost spočívá v tom tisícihlavém množství

nad rozlehlým pavlánem! Zloba, spoléhajíc na přirozený popud pohlédnouti kolem sebe – jednou jen – pro úkoj zvědavosti nebo ješitnosti, číhá tam třebas s úskokem, přátelství pak a láska, nesouce se za týmž výsledkem, mohly by se osvědčiti rovněž záhubnými jako zloba.

Božským rysem v dokonalém krásnu jest oduševnělost. Je-li zde tento výrok správný, honosí se tyto pozdní časy, tak krotké v kratochvích a mdlé v závodních hrách, stěží něčím, co lze přirovnati k podívané, jakou poskytovalo šest závodníků. Nechať se čtenář pokusí představit si ji, nechať shlédne nejprve na arénu lesknoucí se v rámci tmavošedých žulových zdí, nechať se pak na tomto dokonalém kolbišti podívá na lehkokolé vozy, úhledné a ozdobné tou měrou, s jakou jest malba a lešení – na vůz Messalův bohatý slonovinou a zlatem –, nechať se podívá na vůdce stojící zpříma a jako sochy přes prudký pohyb vozů s obnaženými údy, osvěženými, zčervenálými a lesklými zdravými koupelemi, ani drží v pravicích bodce, připomínající muky hrozné nad pomýšlení – v levicích vysoko, aby jim nevadily v pohledu na běhouny, pečlivě rozdělené otěže, jdoucí ztuha od předních konců vozových vojů –, nechať se podívá na čtyřky vybrané rovněž pro rychlost, nechať sleduje, kterak znamenitě pracují, nejsouce si o nic méně nežli jich páni vědomi okolností a všeho, čeho se od nich žádá a očekává, nechať pozoruje jich hlavy, jimiž pohazují, na jich nepokojné nozdry, tu se rozvírající, tu se stahující – na údy příliš lepe pro ten písek, jehož se dotýkají a ježž rozdeptávají – údy štíhlé, leč v dopadu drtivé jako kladiva –, nechať se podívá, jak každyčký sval jich oblých těl kypí bujarostí, jak se napíná a smršťuje, omlouvaje lidi, že na nich vymáhají svrchované napětí síly, nechať se čtenář konečně podívá, kterak průvod stínů uhání zároveň s vozy, vozataji, koňmi o závod, a maje tento obraz na mysli, dovede pak

posouditi spokojenost a požitek těch, jimž byl úchvatnou skutečností, a nikoli slabou představou. Každý věk přináší s sebou hojně trampot; nebesa pomoztež věku, kdy nebude již zábavy vůbec!

Závodníci vyrazili každý nejkratším směrem ke stanovisku při hradbě, a zůstatí pozadu znamenalo tolik jako podlehnouti v dostizích; a kdož by se odvážil zůstatí pozadu? Obyčejné povaze není dáno měniti úmysl v polovici cesty, a podněcující výkřiky s pavlánu nebylo lze rozeznati a popsati: splývalyť ve vřavě, kteráž účinkovala stejně na všechny vůdce.

Čtyřky blížily se pospolu k provazu. Poté dal trubač po boku správcově znamení hlučným zatroubením. Na dvacet stop nebylo ho slyšeti. Avšak soudcové, vidouce výkon trubačův, spustili provaz, a to právě včas, neboť kopyto jednoho z koní Messalových zavadilo o něj, když padal. Nepozbyv nikterak myslí Říman rozšvihl svůj dlouhý bič, povolil otěže, naklonil se vpřed, a vyraziv ze sebe vítězný výkřik, přibochl ke hradbě.

„Jupiter s námi! Jupiter s námi!“ jásala všechna římská strana šílenou radostí.

Když se Messala zatočil ke hradbě, uchvátila bronzová lví hlava na konci jeho nápravy přední nohu Athénanova pravého krajního běhouna a odmrštila jej stranou na jeho jařmového druha. Oba se zarazili, zmítali sebou a vybočili ze směru. Dozorcům učiněno po vůli aspoň částečně. Tisícové zatajili hrůzou dech – jenom na té straně, kde seděl konzul, neutichl povyk.

„Jupiter s námi!“ křičel zběsile Drusus.

„On vyhrává! Jupiter s námi!“ přizvukovali mu jeho společníci, vidouce, že Messala pádí dále.

Sanballat obrátil se k nim s tabulkou v ruce. Hlučný praskot dole na závodní dráze zarazil mu slova na jazyku; i nedalo mu, aby tam nepohleděl.

Když Messala přejel, zůstal Korintán jediným soupeřem po pravici Athéňanově, a v tu stranu zavracel Athéňan svou poplašenou čtyřku. Vtom pak chtělo tomu neštěstí, že kolo Byzantinece, jenž byl nejbližší nalevo, vrazilo do zadku jeho vozu a podmetlo mu nohy. Zazněl praskot, výkřik vzteku a strachu a nešťastný Cleanthus padl pod kopyta svým vlastním běhounům – divadlo tak strašlivé, že si Esther zakryla oči.

Dál uháněl Korintán, dále Byzantinec, dále Sidoňan.

Sanballat pohlédl na Ben Hura a obrátil se opět k Drusovi a jeho družině.

„Sto sesterciů na Žida!“ zvolal.

„Platí!“ odvětil Drusus.

„Ještě sto na Žida!“ vzkřikl Sanballat.

Nikdo nezdál se ho slyšeti. Volal zase, leč výjev dole byl příliš napínavý, a mimo to měli příliš napilno, jásajíce:

„Messala! Messala! Jupiter s námi!“

Když si Židovka dodala odvahy a opět se podívala, odklízela tlupa dělníků koně a rozbitý vůz. Druhá tlupa odnášela nešťastného závodníka, a každé sedadlo, kde byl Řek, rozléhalo se kletbami a modlitbami za pomstu. Najednou spustila ruce. Ben Hur byl neporušen napřed, ujížděje letem dále podle Římana! Za nimi hnali se pohromadě Sidoňan, Korintán a Byzantinec.

Dostihy byly v proudu.

Duše závodníků cele k nim upjaty.

Nad nimi nachylovaly se myriády.

50

Dostihy

Když počal náběh o stanovisko, byl Ben Hur, jak jsme viděli, nej-
krajnějším ze šesti po levici. Chvilku byl jako druzí napolo oslepen
světlem v aréně, nicméně podařilo se mu přehlédnouti své sou-
peře a uhodnouti jich úmysl. Po Messalovi, jenž mu byl více než
soupeřem, ohlédl se pátravě. V té sličné patricijské tváři jevil se
posud význačný výraz chladné pýchy jako za bývalých časů a jevi-
la se též italská krása, již přílba spíše zvyšovala, ba více – možná,
že to byl řevnivý domysl aneb účinek kovového stínu, jímž byl
obličej v ten okamžik obestřen, avšak izraelitovi zdálo se, jako by
zřel duši Římanovu nejasně jako v zrcadle: ukrutnou, zchytralou,
odvážnou; ne tak vzrušenou jak odhodlanou – duši napjatou bed-
livostí a nezvratným rozhodnutím.

Během chvilky, nedelší nežli bylo třeba obrátiti zase pozor ke
čtyřce, pocítil Ben Hur, že i jeho předsevzetí nabývá rovné neob-
lomnosti. Pokoří tohoto nepřítelů stůj co stůj, v každém případě!
Odměna, přátelé, sázky, čest – vše, co lze pokládati při dostizích
za možný zájem, ustoupilo tomuto úmyslu zrale uváženému. Ne-
odvrátí ho od něho ani cena života. Leč přitom nehnula se v něm
náruživost, rozpálená krev nehrnula se mu slepě ze srdce do moz-
ku a nazpět, nezachtělo se mu nikterak spolehnouti na Fortunu,
nevěřit ve Fortunu, právě naopak. Měl svůj záměr, a bezpečí se
sám na sebe, podjal se úkolu s pozorností a způsoblostí nikdy ne-
bývalou. Zdálo se mu, jako by vzduch okolo něho žíhal obnovenou
a dokonalou průhledností.

Nebyl ještě ani v polovici arény, když poznal, že Messalův náběh dopomůže mu ku stanovisku při hradbě, ač nestane-li se srážka a spadne-li provaz. Že provaz spadne, o tom přestal rovněž brzy pochybovati, a pak šlehla mu náhle mozkiem jako blesk myšlenka, že Messala ví, že bude provaz spuštěn v posledním okamžiku (této výhody v závodech bylo snadno dosíci předchozí úmluvou se správcem); i připadlo mu také, že římský úředník není od Římana a propůjčí se zajisté k službám krajanovi, jenž jsa tak oblíben měl mimo to i tolik peněz v sázce! Nebylo jiného výkladu pro bezpečnost, s jakou Messala poháněl svou čtyřku, zatím co jeho soupeři opatrně zdržovali čtyřky před překážkou – nebylo jiného výkladu leč šílenství.

Jednou věcí jest viděti nezbytnost a druhou jednati podle ní. Ben Hur vzdal se pro tu chvíli úmyslu přibojiti ku hradbě.

Provaz spadl a všechna čtyřspřeží rozehnala se drahou za pobídek hlasem i bičem.

Ben Hur zahnul napravo a vyrazil, pokud arabové jeho stačili, přes koleje svých soupeřů, opisuje zatačkou takový úhel, aby zmařil co nejméně času a nabyl co největšího náskoku. A tak co se diváci chvěli zděšením z nehody Athéňanovy, a co Sidoňan, Byzantinec a Korintán napínali všechnu sílu a obratnost, s jakou byli, aby se vyhnuli srážce, zatím obejel je Ben Hur, a octnuv se po boku Messalově, ujížděl zároveň s ním, ač po vnější straně. Podivuhodná obratnost, již osvědčil, vykonav takto obrat z nejkrasnější levice napříč na pravici bez patrné újmy, nezůstala nepovšimnuta bystrými zraky na lavicích: cirkus zdál se otřásati opět a opět dlouhým potleskem. Tu Ester sepjala ruce radostným překvapením, tu Sanballat s úsměvem nabízel podruhé sázku sto sesterciů, avšak nebylo nikoho, kdo by ji přijal. A tu vzmáhaly se Římanů pochybnosti a domněnka, že snad Messala našel sobě rovného, ne-li mistra, a to v izraelitovi!

A ti dva blížili se druhému cíli, pádíce spolu bok po boku a majíce mezi sebou úzkou mezeru.

Podstavec tří sloupů, hledělo-li se od západu, byl kamennou zdí v podobě půlkruhu, kolem něhož zatačely se závodní dráha a protější pavlán s přesnou rovnoběžností. Projeti tímto ohybem považováno ve všem všudy za nejpádňější důkaz o zručnosti závodníkův; právě při takovém obratu stihl Oresta nezdar. Jako bezděčný projev účasti diváků rozhostilo se po celém cirku takové ticho, že poprvé od té chvíle, co začaly dostihy, bylo zřetelně slyšeti rachot a hrkot vozů ujíždějících za koňmi úsilně pracujícími. Tu zdálo se, jako by byl Messala upozoroval a poznal Ben Hura, a jeho smělost vzplanula na ráz úžasným způsobem.

„Pryč s Erotem, ať žije Mars!“ vzkřikl, zamáchav bičem cvičnou rukou – „Pryč s Erotem, ať žije Mars!“ opětoval a zasáhl Ben Hurovy araby statně pádící švihnutím, jemuž podobného ještě nikdy nepocítili.

Ránu bičem viděli všichni a úžas byl všeobecný.

Zavládlo ticho ještě hlubší. Nahoře na sedadlech za konzulem tajili i nejsmělejší dech čekající, co z toho pojde. Než ticho trvalo jen okamžik. Poté zalehl dolů z pavlánu, jako když hrom burácí, mimovolný křik rozhněvaného lidu.

Čtyřka poskočila poplašeně. Nikdy nevložena na ně ruka leč z lásky. Odjakživa znali jen péči a vlídnost. Když dospěli, mohla býti jich důvěřivost k člověku krásným naučením pro lidi. Co měly počítí povahy tak něžné při takové potupě než prchati jako před smrtí?

Skákali dále jako jedním popudem a za nimi poskakoval vůz. Jakákoli zkušenost jest nám bez odporu užitečná. Kde získal Ben Hur takové síly, jež mu nyní tak platně prospěla? Kde jinde než od vesla, jímž tak dlouho potýkal se s mořem? A čím bylo to klá-

cení se podlahy pod jeho nohama proti závratnému výstřednímu hourání, kterým za starých časů trnoucí loď povolovala nárazům potácejících se vln, zpitých svou mocí? Pročež obstál na svém místě a popustil koním otěže a volal na ně konejšivým hlasem, snaže se jen o to, aby je provedl nebezpečnou zatáčkou, a prve nežli se tišilo horečné rozechvění lidu, domohl se již zase vlády nad čtyřkou. A nejenom to: dojížděje prvního cíle byl opět bok po boku s Messalou a naklonil si přízní a obdivem kdekoho mimo Římany. Tak zřejmo bylo osvědčené smýšlení, tak mocný jeho projev, že Messala při vši drzosti uznal za radno dále si nezahrávat.

Když vozy objížděly cíl, zahlédla Ester tvář Ben Hurovu – poněkud bledou, poněkud výše vypjatou, jinak nepohnutou, ba klidnou.

Sotva vozy přejely ohybem, vylezl sluha na příčník na západním konci předělové hradby a sňal jednu z kuželovitých dřevěných kulí. V touž chvíli sňat delfín na východním příčníku.

Podobným způsobem zmizely druhá koule a druhý delfín.

A pak třetí koule a třetí delfín.

Kolo objeto třikrát: Messala uhájil dosud stanovisko na vniterním kraji; Ben Hur pádil s ním dosud bok po boku; druzí závodníci uháněli dosud za nimi jako předtím. Jízda nabývala rázu dvojitých dostihů, které došly v Římě takové obliby za pozdějšího císařství: Messala a Ben Hur v první řadě, Korintan, Sidoňan a Byzantinec v druhé. Zatím podařilo se dozorcům přiměti lidstvo, že opět usedlo na svá místa, jakkoli hluk neustával probíhati dokola, provázeje takřka krok za krokem soupeře dole závodící.

V pátém kole poštětilo se Sidoňanovi, že se dohnal místa na vnější straně Ben Hurově, leč ihned zase zůstal pozadu.

Objížděli kolo již po šesté a posud nenastala změna v poměrném postavení.

Rychlost zostřena ponenáhlu... krev závodníků rozechřívala se ponenáhlu jízdou. Podobalo se, jako by lidé i zvířata byli si toho stejně vědomi, že nastává konečné rozhodnutí, že jest čas, aby si vybojoval čestného místa, kdo chce zvítěziti.

Účast, kteráž od počátku soustředila se hlavně v zápase mezi Římanem a Židem, jenž si dobyl mocné a všeobecné sympatie, měnila se rychle v úzkost o Ben Hura. Na všech sedadlech byli diváci nehybně nachýleni dopředu, leda že se jich obličeje obracely, sledující závodníky. Ilderim přestal si čechrati bradu a Ester zapomněla na obavy.

„Sto sesterciů na Žida!“ vzkřikl Sanballat na Římany pod konzulovou plachtou.

Nedostal odpovědi.

„Hřivnu... nebo pět hřiven anebo deset, jak je libo!“

Mával před nimi vyzývavě tabulkami.

„Přijmu sázku o sestercie,“ ozval se římský mladík, chystaje se psáti.

„Nečiň tak,“ varoval ho přítel.

„Proč?“

„Messala jede již, co nejrychleji může. Viz, jak se vyklání přes okraj vozu, jak má popuštěny otěže jako vlající stužky. A teď se podívej na Žida.“

Mladík uposlechl.

„Při sám Herkules!“ zvolal, pozbyv myslí. „Ten pes zapírá se celou vahou v uzdy. Vidím, vidím! Nepomohou-li bozi našemu příteli, předstihne ho izraelita. Ne, ještě ne. Pohled! Jupiter s námi! Jupiter s námi!“

Výkřik ten, zesílený kdejakým latinským jazykem, otrásl velarii nad konzulovou hlavou.

Bylo-li pravda, že Messala jel s největší možnou rychlostí, neminulo se jeho úsilí s účinkem. Zvolna, leč jistě uháněl nadškok. Jeho koně pádili s hlavami hluboko schýlenými. Z pavlánu zdálo se skutečně, jako by jich těla země se dotýkala. Jich nozdry široko rozevřené jevily krvavou rudost, oči zdály se jim vystupovati z důlků. Dobří ti běhouni činili věru, seč byli! Jak dlouho vytrvají v tomto úprku? Byl to teprve začátek šestého kola.

Letěli dále. Když se blížili k druhému cíli, zahrnul Ben Hur za Římanův vůz.

Radost Messalovy strany dostoupila vrchu: křičeli, hulákali a mávali praporečky a Sanballat popsal své tabulky sázkami od nich nabídnutými.

Malluchovi, sedícímu na spodní galerii nad vítězoslavnou branou, bylo za těžko utajiti v sobě povzbuzující výkřik. Těšil se neurčitou poznámkou, prohozenou k němu Ben Hurem, že se něco stane v zatáčce u západních sloupů. Bylo již páté kolo, leč to něco dosud nenadešlo; i řekl sám k sobě, že se toho dočká při šestém kole. Však hle! Ben Hur byl stěží s to, aby si uhájil místa za vozem svého nepřítele.

Nahoře na východním konci seděla mlčky společnost Simoni-dova. Kupec měl hlavu hluboko svěšenou. Ilderim drchal si bradu a svažtil obočí, až mu nebylo skorem viděti oči, z nichž jen chvílemi vyšlehl blesk. Ester sotva dýchala. Jediná Iras, jak se zdálo, byla dobré mysli.

V šestém, předposledním kole jel Messala v čele, Ben Hur za ním, jak pěl starý básník:

„S ferejskými oři Eumel v čele,
Diomed za ním s trojskou spřeží směle;
Eumelovi vítr v týle věje,

jak vůz soupeřův mu v patách spěje,
jak dech horký koním z nozder supí
a jich stín se v zatačce naň kupí.“

Tak k prvnímu cíli a kolem něho. Messala, boje se, aby nepřišel o své místo, odvážil se tak blízko ku kamenné zdi, že byl u velkém nebezpečí. O stopu nalevo a byl by se rozbil na kusy, ale když byla zatačka projeta, nikdo nebyl by mohl říci, pozoruje koleje těch dvou vozů, kudy jel Messala a kudy Žid. Zůstavilyť za sebou toliko jednu stopu.

Když se řítili mimo, spatřila Ester opět tvář Ben Hurovu; byla bledší než prve.

Simonides, ostrovtipnější než Ester, pravil k Ilderimovi, jakmile soupeři zahruli na dráhu:

„Ať nejsem znalcem, dobrý šejku, nemá-li Ben Hur cosi za lubem. Zračí se mu to v obličejí.“

Na to odpověděl Ilderim:

„Povšiml sis, jak jsou bystří a jaří? Při velebnosti boží, příteli, až dosud neběželi! Ale teď dej pozor!“

Na příčnicích zbývala koule a delfín a veškero diváctvo nabralo dechu, neboť začátek konce nadešel.

Nejprve pobídl Sidoňan svou čtyřku bičem a koně, jsouce puzeni strachem a bolestí, vyrazili zběsile vpřed, že byla naděje, že se dostanou v čelo. Leč námaha skončila nadějí. Potom učinili Byzantinec a Korintán týž pokus s výsledkem, jenž odňal jim veškeru možnost dobýti ještě v dostizích vítězství. Poté složily veškery strany kromě Římanů s ochotou snadno pochopitelnou naději v Ben Hurovi a své smýšlení projevovaly nepokrytě.

„Ben Hur! Ben Hur!“ křičeli a hlahol tolika hlasů zaléhal hřímavě na konzulovu tribunu.

Když ujížděl mimo, zaznívala k němu přízeň z lavic nad ním ráznými pobídkami.

„Pospěš si, Žide!“

„Zaboč teď ku zdi!“

„Kupředu! Pust' araby! Pust' jim otěže a popožeň je bičem!“

„Ať už tě v zatačce nepředjede... Teď, anebo nikdy!“

Nakláněli se k němu hluboko přes zábradlí, vztahující k němu prosebně ruce.

Buď neslyšel, buď nebyl s to již vyvíjeti větší rychlost, neboť již ujeli polovici dráhy, a posud byl vzadu; ani u druhého cíle ještě žádná změna! A tu Messala zahýbaje jal se přitahovati otěže svých běhounů po levé straně, čímž nevyhnutelně uvolnil jich běh. Byl veselý mysli. Svými sliby obohatil nejeden oltář. Římská obratnost byla dosud obdivována. Za třemi sloupy zdálí jen šesti set stop kynuly mu sláva, vzrůst jmění, hodnosti a vítězství nevýslovně oslazené nenávistí! V tu chvíli spatřil Malluch na galerii, jak se Ben Hur nahnul k arabům a pustil jim otěže. Bič v jeho ruce mnohonásobně složený vyletěl náhlým rozmachem. Nad hřbety polekaných běhounů kroutil se a svištěl a kroutil se zas a zase, a jakkoli nedopadl, přece spočívala v jeho rychlých pohybech i bolest i hrozba. A co vůdce přešel takto z klidu v neodolatelnou činnost, zarděla se mu tvář a zaleskly oči. Zdálo se, jako by otěžemi přecházela jeho vůle do spřežení, a hned nikoli jeden kůň, ale všichni čtyři jako jeden odpověděli skokem, který je přehoupl k boku Římanova vozu. Messala jsa na nebezpečném kraji cíle slyšel, ale neodvážil se podívat, co věští ten neblahý ruch. Od diváků nedostalo se mu znamení. Z lomozu dupajících koní u hrčících vozů vyzníval jedinký hlas, a to byl hlas Ben Hurův. Starou aramejštinou jako šejk volal sám na araby:

„Kupředu, Ataire! Kupředu, Rigele! Jakže, Antarese, teď bys otálel? Aj, buď hodný, Aldebarane! Slyším je, jak zpívají ve stanech! Slyším zpívající děti a ženy... zpívají o hvězdách, o Atairovi, Antaresovi, Rigelovi, Aldebaranovi, o vítězství...! A ten zpěv nikdy neumlkne. Dobře jste si vedli! Zítra půjdeme domů pod černý stan... domů! Kupředu, Antarese! Kmen na nás čeká! Už je hotovo! Už je hotovo! Ha, ha! Překotili jsme hrdopýška. Ruka, která nás udeřila, válí se v prachu. Naše je sláva! Ha, ha...! Jen křepce! Práce jest vykonána... hoj! Dost!“

Nikdy neudálo se cosi podobného prostěji, málokdy událo se cosi tak okamžitého.

Právě v tom okamžiku, když hodlal vyraziti, Messala jel obloukem okolo cíle. Aby jej předstihl, bylo Ben Hurovi přejeti napříč dráhu a obrat ten vyžadoval nemalého umění, ač měl-li se státi směrem dopředu, to jest podobným obloukem, co možná nejméně zvětšeným. Tisícové na sedadlech pochopili to vše. Viděli dané znamení – podivuhodnou odpověď. Čtyřka u samého vnějšího kola Messalova, vnitřní kolo Ben Hurovo za vozem soupeřovým – to vše viděli. Pak uslyšeli praskot tak hlasitý, že mráz proběhl cirkem, a rychleji než myšlenka vyrazil z dráhy déšť lesklých bílých a žlutých třísek. Na pravý bok překotila se korba Římanova vozu. Potom se odmrštila, jako když náprava narazí na tvrdou zemi; zas a zase; tu se vůz roztříštil na kusy, a Messala zapletený v otěže vyletěl střemhlav dopředu.

K dovršení hrozného výjevu, jehož koncem byla jistá smrt, nebyl Sidoňan jedoucí vzápětí při zdi, s to, aby zastavil anebo vybočil. Vjel do trosek vozu s největší rychlostí, pak přes Římana do jeho čtyř koní strachem zběsilých. Vymotal se ihned z rozruchu, z koní kolem sebe bijících, z hluku ran, z temného oblaku prachu a písku, právě včas, že ujrél Korintána a Byzantince, ani ujíždějí drahou dále za Ben Hurem, jenž nebyl se omeškal ani o chvílku.

Lidé vstávali a vyskakovali na lávky a volali i hlučeli. Ti pak, kdo se podívali v tu stranu, zahlédli Messalu hned pod kopyty čtyřspřeží, hned pod opuštěnými vozy. Nehýbal se. Měli jej za mrtvého, avšak počet mnohem větší nespouštěl očí z Ben Hura dále pádícího. Nebyliť si povšimli obratného trhnutí otěžemi, jímž zabočil o něco nalevo a rozdrtil Messalovo kolo, uchvátiv je koncem své nápravy okutým železem; ale byli postřehli změnu, která se udála s vůdcem, a sami pocítili zápal a prudkost jeho ducha, hrdinskou odhodlanost, neodolatelnou ráznost, jimiž nadchl své araby pohledem, slovem i posunkem. A nebyl to prostý běh koní, ale dlouhé skoky lvů v postroji. Nebýti plouhavého vozu, bylo by se zdálo, že čtyřka téměř letí. Když Byzantinec a Korintán urazili polovici závodní dráhy, Ben Hur zahýbal již okolo prvního cíle!

A vítězství bylo dobyto!

Konzul vstal.

Lidé provolávali slávu do ochraptění.

Správce sešel dolů ze svého místa a ověnil hlavu vítěze.

Šťastným mužem mezi zápasníky pěstmi byl plavovlasý Sas nízkého čela a tváře hrubé, že Ben Hurovi nedalo, aby naň nepohlédl podruhé. Poznal v něm cvičitele, jehož byl v Římě miláčkem. Obrátiv se od něho mladý Žid, spatřil na pavlánu Simonida a jeho společnost. Kynuli mu rukama. Ester zůstala seděti, leč Iras vstala a obmyslila jej úsměvem a mávnutím vějíře, kteréžto projevy přízně působily naň opojně, tím spíše, ježto víme, že by byly jistě připadly Messalovi, kdyby byl zvítězil.

Poté sestaven průvod i vyšel vítězoslavnou branou za provolávání davů, jimž učiněno po vůli.

A den minul.

Irasino pozvání

Ben Hur přeplavil se přes řeku s Ilderimem, neboť o půlnoci, jak předem ustanoveno, chtěli se pustiti silnicí, kterou se byla karavana před třicíti hodinami vydala na pochod.

Šejk byl všecek blažen. Nabízel dary vpravdě královské, leč Ben Hur odmítl vše, neustáváje ujišťovati, že je zcela spokojen, pokořiv svého nepřítele. Šlechetná hádka trvala dlouho.

„Pomysli,“ říkal šejk, „co jsi pro mne učinil. Po všech černých stanech až dolů k Akabě a k moři a přes Eufrat a za moře Skythů roznese se pověst o mé Miře a jejích dětech, a ti, kdož o nich zpívají, zvelebí mne a zapomenou, že jsem na sklonu života, a veškery oštěpy nyní pána nemající přijdou ke mně a moji mečníci rozmnoží se do nesčíslna. Nevíš, co je panství nad pouštěmi, jakého se mi teď dostane. Věř, že mi přinese nespočetné poplatky od obchodu a osvobození od daní od králů. Ano, při meči Šalamounově! Kdyby můj vyslanec vyhledával pro mne milosti u cézara, nebyla by mu odepřena. Což nic...? Pranic?“

A Ben Hur odpovídal:

„Nic, šejku! Zda nemám tvou ruku a tvé srdce? Věnuj svou zesílenou moc a vliv králi, jenž přichází. Kdož ví, nebylo-li ti jich dopřáno kvůli němu. Možná, že v úkolu, jehož se podjímám, bude mi třeba velké pomoci. Nepřijímaje nyní ničeho, budu moci později s lepší odvahou přistoupit k tobě s prosbou.“

Co takto spolu rozmlouvali, přibyli dva poslové: Malluch a druhý neznámý. Onen předpuštěn první.

Dobrý staroch netajil se radostí z události dne.

„Než, ať nezamluvím, co mám na starosti,“ pravil, „mistr Simonides posílá mne se vzkazem, jakmile bylo po hrách, že se někteří z římské strany vytasili honem s námitkami proti výplatě peněžní ceny.“

Ilderim vyskočiv vzkřikl svým nejpronikavějším hlasem:

„Při velebnosti boží! Východ rozhodne, bylo-li výhry v dostizích poctivě dobyto.“

„Upokoj se, dobrý šejku,“ odvětil Malluch, „správce vyplatil peníze.“

„Dobře učinil.“

„Když řekli, že Ben Hur vrazil do Messalova kola, zasmál se správce a připomněl jim, jak Messala švihl araby v zatáčke kolem cíle.“

„A co je s Athéňanem?“

„Je mrtev.“

„Mrtev!“ zvolal Ben Hur.

„Mrtev!“ opáčil Ilderim. „Jaké štěstí mají ti římsští psové! Zdaž vyvázl Messala?“

„Vyvázl životem... ano, šejku, ale bude mu břemenem. Lékaři praví, že zůstane na živu, ale že již nikdy nebude choditi.“

Ben Hur vzhlédl mlčky na nebe. Na mysl vytanul mu Messala, upoutaný ke křeslu jako Simonides a vycházející jak on na plecích sluhů. Hodný ten muž měl dobré bydlo, ale co si počne Messala se svou pýchou a ctižádostí?

„Simonides vzkazuje dále,“ pokračoval Malluch, „že Sanballat má potíže. Drusus a ti, kteří s ním podepsali, vznesli spor o zaplacení pěti hřiven, jež prohráli, na konzula Maxentia, a ten odkázal jej k cízarovi. Messala zdráhal se rovněž zaplatiti své prohry a Sanballat, následuje příkladu Drusova, stěžoval si konzulovi, kde se posud o věci rokuje. Lepší Římané říkají, že námitky budou

zamítnuty, a všechny protivné strany se s nimi srovnávají. Město je plno pohoršení.“

„Co říká Simonides?“ otázal se Ben Hur.

„Mistr se směje a má velkou radost. Zaplatí-li Říman, octne se na mizině, pakli odepře zaplatiti, bude zneuctěn. Politika císařova rozhodne o věci! Uraziti Východ bylo by špatným začátkem války s Parthy, uraziti šejka Ilderima bylo by tolik, jako popuditi proti sobě poušť, za kterou směřují všechny válečné podniky Maxentiovy. A proto vzkazuje Simonides, abyste se neznepokojovali – Messala zaplatí.“

Ilderim nabyl rázem zase dobré míry.

„Vydejme se teď na cestu,“ pravil, mna si ruce. „Simonides obstará dobře vše, čeho bude třeba. Sláva jest naše. Dám přivést koně.“

„Stůj,“ ozval se Malluch. „Nechal jsem venku posla. Přijmeš ho?“

„Při velebnosti boží, zapomněl jsem na něj.“

Malluch odstoupil a po něm přišel jinoch uhlazených způsobů a švarného zevnějšku, jenž poklekl na koleno, řka příjemným hlasem:

„Iras, dcera Baltazarova, dobře známá dobrému šejku Ilderimovi, svěřila mi poselství k šejkovi, jenž prý jí prokáže velkou laskavost, přijme-li její blahopřání k vítězství jeho čtyřspřeží.“

„Dcera mého přítele je laskava,“ odpověděl Ilderim s jiskřícíma očima. „Dej jí tento klenot na znamení, jak jsem byl potěšen jejím vzkazem,“ dodal, sňav si prsten z prstu.

„Učiním, jak pravíš, šejku,“ děl jinoch a mluvil dále: „Mám od dcery Egyptanovy ještě něco jiného vyřídit. Prosí totiž dobrého šejka Ilderima, aby vzkázal mladíku Ben Hurovi, že se její otec ubytoval na čas v paláci ildernejském, kdež očekává mladíka zítra

po čtvrté. A přijme-li šejk Ilderim s jejím blahopřáním i její díky za tuto druhou prokázanou laskavost, bude rovněž potěšena.“

Šejk pohlédl na Ben Hura, jemuž se tvář zarděla radostí.

„Co učiníš?“ optal se.

„S tvým dovolením, šejku, půjdu k sličné Egyptance.“

Ilderim zasmáv se prohodil:

„Což nemá člověk užívatí mládí?“

Ben Hur odpověděl pak poslu:

„Rci té, která tě poslala, že já, Ben Hur, navštívím ji zítra o poledni v paláci idernejském, ať je to kdekoli.“

Jinoch vstal a pozdraviv mlčky odešel.

O půlnoci vydal se Ilderim na cestu, umluviv s Ben Hurem, jenž měl se za ním pustiti, že mu zanechá koně a průvodce.

V paláci idernejském

Ubíraje se nazítrí ke slíbenému dostaveníčku s Irasou, zahnul Ben Hur z Omfalu, jenž byl v srdci města, do sloupořadí Herodesova a dospěl zanedlouho paláce idernejského.

Z ulice vešel nejprve do nádvoří, po jehož stranách byly kryté schody, vedoucí do podloubí. Okřídlení lvové seděli u schodů, uprostřed chrtil obrovský ibis vodu po dlažbě, lvi, ibis, zdi a dlažba připomínaly Egyptany, vše, i zábradlí na schodech bylo z hmotného trachytu.

Nad nádvořím vystupovalo, chráníc hořejší stupně, krásné podloubí, spočívající na sloupech tak lehkých, tak lepě úměrných, že by je byl v onu dobu sotva kdo vytvořil mimo Řeka. Jsouc z bělostného mramoru, činilo dojem lilie klíčící bezstarostně na velké holé skále.

Ben Hur stanul ve stínu podloubí, obdivuje se jeho ozdobným obrysům a dokonalosti, jakož i čistému mramoru. Poté vkročil dále do paláce. Široké podvojně dvěře byly otevřeny, zvouce jej ke vstupu. Chodba, v níž se nejdřív octl, byla vysoká, leč poněkud úzká, dlažba skládala se z červených cihel a stěny byly podobně zbarveny. Avšak tato jednoduchost byla pokynem, že přijde něco krásného.

Kráčel dál zvolna s úplným klidem duševním. Za okamžik stane před Irasou. Ona zajisté naň čeká, čeká s písněmi a povídkami a laškováním, jsouc zářiva, blouzniva, vrtkava – s úsměvy, které dodávají kouzla jejímu pohledu, a s pohledy, jež projímají rozkošnou svůdností její šepot. Poslala proň tehdá, když se projížděli večer na loďce po jezeře v palmových sadech, poslala proň i nyní, a on k ní šel do velkolepého paláce idernejského.

Chodbou dospěl k uzavřeným dveřím, před nimiž zůstal státi. Náhle počaly se široké dveře otvírati tiše samy sebou. Nepozastavil se nad touto zvláštní okolností jsa zaujat podívanou, jež se mu naskytla.

Stoje ve stínu přitmělé chodby a dívaje se dveřmi, spatřil atrium římského domu, prostranné a bohaté báječnou nádherou.

Když Ben Hur stanul rozhlížeje se a shlédl na zemi, stál na nadrech Ledy znázorněné, která si pohrává s labutí, a pohlédnuv dále viděl, že celá podlaha byla podobně vyložena mozaikovými obrazy bájeslovného rázu. A byly tu stolice a křesla, každé jiného tvaru, umělecké práce a vytříbeného vkusu, a stoly hojně vyřezávané, a tu i tam pohovky lákavě zvoucí k odpočinku. Tento nábytek od stěn odstávající ohrázel se zřetelně na podlaze, jako by plynul na nezčeřené vodě. I vykládané stěny, figury na nich provedené malbou a polovypuklou řezbou a malba na omítce stropu zračily se na podlaze. Strop vystupoval obloukovitě do středu, kde byl otvor propouštějící bez závady sluneční světlo, a obloha vždy tak blankytná zdála se býti tak blízko, že by jí rukou dosáhl; impluvium⁷⁸ pod otvorem bylo ohrazeno bronzovým zábradlím. Pozlacené sloupy, nesoucí strop v rozích otvoru, zářily jako plamen, kde na ně slunce svítilo, a jich odlesky dole zdály se šlehati do nekonečné dálky. A byly zde ozdobné, podivné svícny a sochy a vázy. To vše pak pojilo se v celek, jenž by se byl dobře hodil do domu, jež Cicero koupil od Crassa, nebo do tuskulského letohradu Scaurova, marnotratnou nádherou ještě proslulejšího.

Jsa ve snivé náladě, loudal se Ben Hur sem tam a čekal, okouzlen vším, co viděl. Čekal vytrvale, až bude Iras hotova, až přijde nebo

---

78 Otvor uprostřed atria, jímž odtékala dešťová voda.

pošle sluhu. Bývaloť atrium v každém spořádaném domě římském přijímacím pokojem pro návštěvy.

Dvakrát třikrát obešel pokoj. Tolikrát stanul též pod otvorem ve stropě a zadíval se na oblohu a její blankytnou dálavu, pak opřev se o sloup, pozoroval rozdělení světla a stínu a jich účinky. Zde clona zmenšující předměty, onde jas jiné zvětšující – leč nikdo nepřicházel. Divil se, proč Iras nejde tak dlouho. Jal se znovu prohlížeti obrazy na podlaze, ale již ne s takovým zájmem jako při prvním rozhledu. Vyrhl se často naslouchaje; tu ovanula netrpělivost jeho mysl dechem poněkud horečným, dech ten stal se silnějším a hořčím, až posléze probudil se k vědomí ticha, jež svíralo dům, a myšlenka na ně vzrušila v něm nevolnost a nedůvěru. Nicméně zhostil se toho pocitu s úsměvem a nadějí.

„Ukončuje zajisté úpravu svých víček anebo mi plete věnec!“

Usedl, obdivuje se svícnu – bronzovému podstavci na kolečkách s filigránskými ozdobami po bocích a hranách. Na jednom konci byl stojan a na protějším konci oltář s přísluhující kněžkou. Lampy houpaly se na úhledných řetězech z konců svislých palmových haluzí, celkem hotový div svým způsobem. Ale ticho jej tísnilo, naslouchal, i když se díval na pěkný předmět – naslouchal, avšak ani slechu o zvuku. V paláci bylo ticho jako v hrobě.

Či je na omylu? Nikoliv, vždyť posel přišel od Egyptanky, a to byl palác idernejský. Tu si vzpomněl, jak tajemně otevřely se dveře, tak neslyšitelně, tak samy sebou. Přesvědčí se!

Zamířil k týmž dveřím. Ačkoli kráčel zase tak zlehka, ozývaly se přece jeho kroky hlasitě a protivně, až se jich zalekl. Vzmáhalo se ho rozechvění. Těžký římský zámek odolal prvnímu jeho pokusu otevřítí jej, a druhému také... krev v lících mu tuhla... kroutil vší silou: leč nadarmo... dveře se ani nepohnuly. Obešel ho pocit nebezpečí a nějakou chvíli váhal.

Kdo měl v Antiochii příčinu mu ublížiti?

Messala!

A tento palác idernejský? V nádvoří byl uzřel Egypt, v sněhobílém podloubí Athény, zde však, v atriu, byl Řím. Vše kolem něho svědčilo o římském vlastnictví. Palác stál ovšem v hlavní třídě městské na místě příliš veřejném, než aby zde spácháno býti mohlo násilí, leč právě z této příčiny podobalo se pravdě, že si je obrala odvážná mysl jeho nepřítele. S atriem udála se změna: při vší vytríbenosti vkusu a nádhery bylo zde jako v pasti. Předtucha nebezpečí maluje vždy černě.

Také Ben Hurovi zdálo se tu vše černé.

Po pravé i levé straně atria bylo mnoho dveří vedoucích bezpochyby do ložnic. Pokoušel se je otevřít – leč marně. Byly vesměs pevně zamčeny. Snad by se doklepal odpovědi. Stydl se však způsobit hluk. Přistoupil k pohovce, ulehl a snažil se přemýšlet.

Bylo až příliš jasno, že jest uvězněn, ale proč a kým?

Aby to bylo dílem Messalovým?

Usedl, rozhlédl se kolem a usmál se vyzývavě. Bylyť zbraně na každém stole. Leč ptáci zahynuli hladem i v zlatých klecích...! Pohovky zde rozestavené poslouží mu ve chvíli nebezpečí za berany, byl silen, a vztek a zoufalství dodávají mohutnosti a odvahy.

Messala sám nemohl přijíti. Nebude už nikdy choditi. Bylť mrzákem jako Simonides, ale mohl poštvati proti němu jiné. Ben Hur vstal a zkoušel opět dveře, i volal. Pokoj zazněl takovou ozvěnou, až se ulekl. S klidností, jaké dovedl se domoci, umínil si čekati ještě nějaký čas, nežli se odhodlá prorazit si cestu.

V takovém postavení mívá mysl svůj odliv a příliv nepokoje s krátkými přestávkami utišení. Posléze – za jakou chvíli však, nebyl by mohl říci – dospěl k důsledku, že věc ta spočívá na náhodě neb omylu. Palác nebyl opuštěn – bylo zde někoho, kdo by o něj

pečoval a jej hlídal – a hlídač přijde; večer anebo noc přivede jej sem jistě. Jen strpení!

Tak usoudiv čekal.

Když uběhlo půl hodiny, otevřely a zavřely se neslyšitelně jako předtím tytéž dveře, jež ho byly propustily dovnitř, neobrátivše k sobě jeho zřetele.

V tu chvíli, kdy se tak stalo, seděl na zadním konci pokoje.

Trhl s sebou, zaslechnuv kroky.

„Konečně přišla!“ pomysll si vstávaje a srdce mu zatepalo radostí.

Chůze byla těžká a provázena dupotem a šramotem hrubých sandálů. Pozlacené sloupy byly mezi ním a dveřmi. Pokročiv potichu, opřel se o jeden z nich. Vtom uslyšel mužské hlasy... jeden chraplavý a hluboký. Co se mluvilo, nerozuměl.

Rozhlédnuvše se po celém pokoji, cizinci přešli nalevo, a octli se tak v blízkosti Ben Hurově: dva mužové, jeden nadmíru složitý, oba velcí a oba v krátkých tunikách. Nevypadali jako páni domu nebo sluhové. Všem, co viděli, divili se na pohled, přes tu chvíli se zastavujíce a dotýkajíce se všeho, co si prohlíželi. Byli to prostí lidé. Atrium zdálo se zneuctěno jich přítomností. Jich nenucené chování pak a jistota, s jakou si počínali, nasvědčovaly nějakému právu nebo řízení zde – avšak s kým asi?

Čile hovoříce loudali se semo tam a po celou tu chvíli blížili se znenáhla ke sloupu, za nímž stál Ben Hur. Opodál, kde šikmý paprsek sluneční dopadl třpytivě na mozaikovou podlahu, stála socha, jež upoutala k sobě jejich pozornost. Stanuli ve světle prohlížejíce si ji.

Tajemství, obestírající jeho vlastní přítomnost v paláci, vzrušovalo, jak jsme viděli, rozechvění v Ben Hurovi, a proto nyní, když ve velkém, složitém cizinci poznal Normana již z Říma mu zná-

mého, jenž byl teprve den předtím ověnčen v cirku jakožto vítěz mezi zápasníky pěstmi, když uzřel tvář muže, zjizvenou ranami mnohých bojů a zesurovělou divokými náruživostmi, když viděl i jeho nahé údy, hotové divy cviku a tužení, a jeho plece herkulsky široké, zamrazila jej myšlenka na osobní nebezpečí všemi žilami. Neklamný pud pravil mu, že příležitost ku vraždě jest příliš jista, aby byla dílem náhody, a tu byli pochopové a jich řízení čelilo proti němu. Utkvěl úzkostlivýma očima na soudruhu Normanově, mladém, černookém, černovlasém, vzhledu venkoncem židovského. Povšiml si také, že oba mužové mají na sobě oděv, jaký lidé jich řemesla nosívali v aréně. Shrnuv všecky zvláštní okolnosti, Ben Hur nemohl déle pochybovati: byl do paláce vláknán úmyslně. Nemaje nikoho ku pomoci, měl umříti v této skvostné skrytosti.

Nevěda, co počíti, zíral z muže na muže, co se zatím v jeho mysli odehrával zázrak, jenž nám předvádí život s hroznou podrobností, až jej vidíme tak, jako by to byl život kohosi jiného; a tento rozvoj, vycházející ze skryté hloubi, ať tak díme, mocí skryté ruky, představil mu, že vstoupil do nového života, lišícího se od starého života tím, že v tomto byl obětí násilí na něm páchaných, kdežto od nynížka měl sám násilně nastupovati. Teprve včera našel svou první obět! V povaze čistě křesťanské bylo by se tímto pomyslem ozvalo svědomí. Ne tak v Ben Hurovi; duch jeho byl prodchnut naukami prvního zákonodárce, nikoli posledního a největšího. Messalu stihl trestem, ne křivdou. S vůlí Hospodinovou byl zvítězil, a z toho vážil víru – víru, zdroj vši rozumové síly, zvláště pak síly v nebezpečí.

A na tom jen vliv ten nepřestal. Nový život ukázal mu úkol právě zahájený a rovněž svatý, jako svatý byl král, jenž měl přijíti, a rovněž jistý, jako jisté bylo příští královo – v kterémž úkolu násilí bylo oprávněno, byť i jen proto, že bylo nezbytno. Zdaž se měl strachovati na samém prahu takového poslání?

Odepjal si pás okolo těla, obnažil si hlavu, a shodiv ze sebe bílou židovskou řízu, vystoupil za sloupem ve spodní tunice, nikoli nepodobné tunikám nepřítelovým, a očekával tak příštích okamžiků. Založiv si paže, zapřel se zády o sloup a čekal klidně.

Prohlídka sochy netrvala dlouho. Norman otočil se v druhém okamžiku a prohodil cosi neznámým jazykem; pak pohleděli oba na Ben Hura. Promluvili ještě několik slov a přikročili k němu.

„Kdo jste?“ zeptal se po latinsky.

Norman zkřivil ústa do úsměvu, jenž nezmírnil hrubosti v jeho tváři, a odpověděl:

„Barbaři.“

„To jest palác idernejský. Koho hledáte? Stůjte a odpovězte.“

Slova ta pronesena s vážným důrazem. Cizinci stanuli a Norman otázel se ho:

„Kdo jsi?“

„Říman.“

Obr srazil hlavu mezi ramena.

„Ha, ha, ha! Slyšel jsem, jak jednou bůh vyšel z krávy lízající slavný kámen, avšak ani bůh není s to, aby z Žida udělal Římana.“

Směje se promluvil opět se svým tovaryšem, i pokročili blíže.

„Stůjte!“ zvolal Ben Hur, odstoupiv od sloupu. „Ještě slůvko.“

Zastavili se zase.

„Slůvko!“ opáčil Sas, založiv si ohromné paže na hrudi a uhladiv tvář hrozivě se vraštící. „Slůvko! Mluv.“

„Tys Norman Thord.“

Obr vyvalil modré oči.

„Byl jsi lanistou v Římě.“

Thord přikývl.

„Byl jsem tvým žákem.“

„Ne,“ vrtěl Thord hlavou. „Při bradě Irminově⁷⁹, nikdy jsem necvičil Žida na zápasníka.“

„Ale já ti dokážu, co pravím.“

„Jak?“

„Přišli jste mě sem zabít.“

„To jest pravda.“

„Nech tedy, ať se pustím v zápas s tímto mužem samým, a já ti podám důkaz na jeho těle.“

Paprsek humoru zasvitl v Normanově obličejí. Promluvil se svým druhem, jenž odpověděl, potom odvětil prostodušně jak obveselené dítě:

„Počkej, až dám k tomu povel.“

Přistrčil si pohovku na podlahu, kopnul do ní několikrát, a natáhl na ni pomalu svou mohutnou postavu; když se pohodlně uvelebil, řekl prostě:

„Nuže – začněme!“

Ben Hur postoupil bez dalších okolků ke svému protivníkovi.

„Braň se,“ pravil.

Muž nejsa nikterak nepřipraven k zápasu, pozdvihl ruce.

Když tak ti dva stáli vůči sobě v osvědčeném postoji, nebylo mezi nimi pozorovati nijakého rozdílu; naopak byli si podobni jako bratři. Cizinec usmíval se sebevědomě, Ben Hur pak jevil vážnost, v níž, kdyby byl soupeř znal jeho obratnost, byl by znamenal opravdovou výstrahu před nebezpečím. Oba věděli, že jde o život aneb o smrt.

Ben Hur učinil pravicí pohyb na oko. Cizinec jej odrazil, vztáhnuv zlehka levou paži dopředu. Nežli mohl zase paži odtáhnouti k obraně, uchvátil jej Ben Hur v zápěstí rukou, již léta při vesle

---

79 Polobůh starých Sasů.

prožitá zocelila strašlivou silou svěráku. Překvapení bylo úplné a času nepopřáno. Poskočiti vpřed, přehoditi paži protivníkovi kolem krku a přes jeho pravé rameno, otočiti jej čelem nalevo; udeřiti jej neomylně přichystanou levicí; udeřiti do holého krku pod uchem – vše to bylo dílem jediného okamžiku. Druhé rány nebylo již ani třeba. Najatý vrah skácel se těžce, ani nehlesnuv.

Ben Hur obrátil se k Thordovi.

„Ha! Cože! Při bradě Irminově!“ vzkřikl Norman úžasem, vy-mrštiv se do posedu. Poté se rozesmál.

„Ha, ha, ha! Nebyl bych to sám lépe dovedl.“

Prohlížel si chladně Ben Hura od hlavy po paty a povstav zíral mu do tváře s nelíčeným obdivem.

„To byl můj obrat! Tomu obratu učil jsem se po deset let v římských školách. Ty nejsi Žid. Kdo jsi?“

„Znal jsi duumvira Arria?“

„Quinta Arria? Ano, byl mým patronem.“

„Měl syna.“

„Měl,“ přisvědčoval Thord a zjizvený obličej jasně se mu slabě. „Znal jsem toho hochy – byl by se stal králem gladiátorů. Cézar nabízel mu svou ochranu a přízeň. Naučil jsem ho témuž obratu, jenž jsi provedl na tom zde... obratu, z něž je pouze taková ruka a paže, jaké mám já. Dobyl mi nejednoho věnce.“

„Já jsem syn Arriův!“

Thord, přistoupiv blíže, díval se naň bedlivě, pak zaleskly se mu oči opravdovým potěšením a směje se vztáhl ruku.

„Ha, ha, ha! On mi řekl, že zde zastanu Žida... Žida... psa židovského... a zabiju-li ho, že posloužím bohům.“

„Kdo ti to řekl?“ otázal se Ben Hur, přijav podávanou ruku.

„On... Messala... ha, ha, ha!“

„Kdy, Thorde?“

„Včera večer.“

„Myslíl jsem, že je potlučen.“

„Nebude již nikdy choditi. Řekl mi to, sténaje na posteli.“

Velmi živé vyličení nenávisti několika slovy; a Ben Hur poznal, zůstane-li Říman na živu, že ještě bude schopen a nebezpečný a že jej bude stíhati neoblomně. Zbývala pomsta, aby mu osladila zmařený život, proto se tak upínal ke jmění, prohranému v sázce se Sanballatem. Ben Hur přemýšleje rychle postřehl jasně nejeden způsob, kterým by byl jeho nepřítel s to, aby zavaloval překážky úkolu, v němž se uvázal pro přicházejícího krále. Proč by se též neuchýlil k úkladům Římanovým? Muž najatý, aby ho usmrtil, mohl býti najat, aby ránu vrátil. Bylo mu možno nabídnouti větší mzdu. Pokušení bylo mocné, a podlehnuv mu již napolo, zavadil náhodou pohledem o nedávného soupeře, nehybně ležícího na zemi s bledou, vzhůru obrácenou tvář a jemu tak podobného. Rozbřesklo se mu pojednou, i zeptal se:

„Thorde, co ti měl dáti Messala za to, že mě zabiješ?“

„Tisíc sesterciů.“

„Dostaneš je přec, a učiníš-li, co ti teď povím, přidám ti k té sumě ještě tři tisíce.“

Obr rozvažoval nahlas.

„Včera jsem vyhrál pět tisíc, od Římana tisíc... šest. Dej mi čtyři, dobrý Arrie... ještě čtyři... a budu státí pevně k tobě, sic ať mě starý Thor⁸⁰, můj jmenovec, uhodí svým kladivem! Dej čtyři a já zabiju ochroměného patricia, řekneš-li mi. Jen mu ústa rukou zakryju... takhle.“

Znázornil ten čin, plesknuv si rukou na ústa.

„Vím,“ pravil Ben Hur, „deset tisíc sesterciů jest celé jmění. Podám ti možnost vrátiti se do Říma, otevřítí si vinárnu u velkého cirkusu a žítí, jak se sluší prvnímu z lanistů.“

---

80 Bůh hromovládce starých Norů.

Obrovi zarděly se i jizvy na tváři radostí, kterou v něm vznítíl tento obraz.

„Dám ti čtyři tisíce,“ mluvil dále Ben Hur, „a co za ty peníze učiníš, tím si rukou neposkvrníš krví, Thorde. Poslyš mne tedy. Není-li mi tento tvůj přítel podoben?“

„Byl bych řekl, že jest jablkem z téhož stromu.“

„Dobrá, vezmu-li na sebe jeho tuniku a obleku ho do tohoto svého šatu a odejdeme-li pospolu, zanechajíce ho zde, zda nemůžeš rovněž dobře dostati od Messaly ony sestercie? Třeba ti jen přesvědčit ho, že jsem mrtev.“

Thord smál se, až mu slzy tekly do úst.

„Ha, ha, ha! Deset tisíc sesterciů nikdo nezískal nikdy tak snadno. A vinárnu u velkého cirkusu...! To vše za lež bez prolité krve! Ha, ha, ha! Dej mi ruku, synu Arriův. Převlec se teď a... ha, ha, ha... přijdeš-li kdy do Říma, neopomíň zeptat se na vinárnu Normana Thorda. Při bradě Irminově, naleju ti nejlepšího, byť si je i vypůjčiti měl od cézara!“

Stiskli si zase ruce. Poté vykonána změna oděvu. Pak umluveno, že posel přinese večer čtyři tisíce sesterciů Thordovi do bytu. Když byli hotovi, zaklepal obr na přední dveře. Otevřely se mu. Vyšel z atria, zavedl Ben Hura do sousedního pokoje, kde tento vzal na sebe ostatní hrubý šat mrtvého zápasníka. Rozešli se hned v Omfalu.

„Nezapomeň, synu Arriův, nezapomeň na vinárnu u velkého cirkusu! Ha, ha, ha! Při bradě Irminově, nikdy se nenabylo jmění tak lacino. Bohové tě ostříhejte!“

Odcházejí z atria, pohlédl Ben Hur naposledy na pochopa, ležícího na zemi v židovském rouše. Dostojí-li Thord slovu, zůstane klam tajemstvím navždy neproniknutelným.

* * *

Večer vyprávěl Ben Hur v domě Simonidově dobrému muži vše, co se událo v paláci idernejském, i usnesli se na tom, že za několik dní bude zahájeno veřejné pátrání po pohřešovaném synu Arriovu, a věc snad i směle oznámena Maxentiovi; potom, nevyjde-li tajemství najevo, soudili, že Messala a Gratus budou upokojeni a šťastni, a že Ben Hur bude se moci svobodně odebrat do Jeruzaléma a pít se po zmizelé matce a sestře.

Při loučení seděl Simonides v křesle na tarase, z něhož byl výhled na řeku, i rozžehnal se s Ben Hurem, přeje mu pokoje Hospodinova, s pohnutím vpravdě otcovským. Ester doprovodila mladíka až ke schodům.

„Naleznu-li matku, Estero,“ pravil, políbiv ji, „půjdeš k ní do Jeruzaléma a budeš Tirze sestrou.“

Zda jeho polibek vyjadřoval jen prosté přání míru?

Přeplavil se přes řeku a zašel nejprve do nedávného bytu Ilde-
rimova, kde zastihl Araba, jenž mu měl býti průvodcem.

„Tento je tvůj,“ řekl Arab, ukazuje na koně.

Ben Hur se podíval, a aj, byl to Aldebaran, nejrychlejší a nejbu-
jarejší ze synů Miřiných, a vedle Siria první miláček šejkův; i po-
znal, že tímto darem přilnulo k němu nadobro srdce starcovo...

Mrtvola v atriu odnesena a pohřbena v noci, a podle Messalova
záměru vypraven rychlý posel ke Gratovi, aby ho upokojil zprávou
o Ben Hurově smrti – tentokrát nade vši pochybu.

Zanedlouho otevřena nedaleko cirkusu Maximova vinárna s ná-
pisem nade dveřmi:

U Normana Thorda

Hrad Antonie. – Kobka číslo VI

Vypravující dále, přeskočíme nyní třicet dní od noci, kdy Ben Hur opustil Antiochii, vydav se za šejkem Ilderimem do pouště.

Veliká změna nastala – veliká aspoň, pokud se týče osudů našeho reka.

Po Valeriu Gratovi nastoupil Pontský Pilát!

Sluší uvést, že odvolání Gratovo stálo Simonida rovných pět hřiven římských peněz, hotově vysázených Seianovi, jenž octl se tehdy na vrcholu moci, jsa císařským oblíbencem. Kupec učinil tak proto, aby byl nápomocen Ben Hurovi, zmenše nebezpečí, co bude v Jeruzalémě a vůkol pátrati po své rodině. Na tento vděčný účel vynaložil věrný společník výhry od Drusa a jeho spřeženců, kteří byvše donuceni zaplatiti sázky, stali se rázem a přirozenou měrou nepřáteli Messalovými, o jehož vypovězení v Římě dosud nebylo rozhodnuto.

Jakkoliv uplynulo jen málo času, poznali Židé přece, že ze změny vladařů nevzešlo jim nic lepšího.

Kohorty poslané, aby vystřídaly posádku Antonie, vešly v noci do města. Nazítří ráno byly první podívanou, kteráž uvítala lidi bydlící v sousedství, zdi starého hradu ozdobené vojenskými odznaky, jež záležely na neštěstí v poprsích císařových a v orlech i koulích. A rozkvašené zástupy vytáhly do Caesareji, kde Pilát meškal, a prosily ho poníženě, aby dal odstraniti nenáviděné obrazy. Pět dní a nocí obléhaly brány jeho paláce, až konečně ustanovil, že se s nimi sejde v cirku. Když byly pohromadě, sevřel je vojskem. Namísto odporu podávaly mu své životy a zvítězily. Dal obrazy a odznaky přivézt do

Caesareji, kde Gratus byl s větším rozmyslem choval taková dráždila lidu pod střechou po celých jedenáct let své vlády.

I nejhorší lidé učiní jednou za čas ve své zlotřilosti dobrý skutek; tak i Pilát. Nařídil přehlídku veškerých žalářů v Judeji a soupis jmen uvězněnců s udáním, pro jaké zločiny byli zatčeni. Pohnutka k tomu byla mimo pochybu zcela obyčejnou, jakouž úředníci nově dosazení bývají vedeni: obava z převzaté odpovědnosti. Lid však mysle, že z opatření toho vzejde mnoho dobrého, dal mu víru a byl na čas potěšen.

Vyšly najevo úžasné věci. Propuštěno na sta lidí, proti nimž nebylo žaloby. Na svobodě octlo se též mnoho jiných, kteří byli dávno považováni za mrtvé, ale ještě podivnější bylo, že objeveny žaláře netoliko lidu tehdy neznámé, nýbrž i vězeňskými úřady vskutku zapomenuté. S podobným případem jest nám nyní činiti, a divná věc, udál se v Jeruzalémě.

Tvrz Antonie, jež zaujímal, jak dlužno připomenouti, dvě třetiny posvátné plochy na hoře Móriji, bývala původně hradem vystavěným Makedoňany. Později upravil Jan Hyrkán hrad na tvrz k obraně chrámu a za jeho doby pokládán za nedobytný; ale když dosedl na stolec Herodes se svým smělejším duchem, zesílil a rozšířil jeho hradby, zdělav ohromnou budovu, zavírající v sobě všeliké příslušenství potřebné pevnosti, která měla po jeho úmyslu trvati na věky, jako jsou kanceláře, kasárny, zbrojírny, skladiště, cisterny a v řadě poslední, byť i ne nejnepatrnější, žaláře všech stupňů. Srovnal pevnou skálu, proryl ji hlubokými prohlubinami a stavěl nad nimi, spojiv ohromný ten celek s chrámem krásným sloupořadím, z jehož střechy byl rozhled po síních svatého stánku. V takovém stavu přešel hrad posléze z jeho rukou do rukou Římanů, kteří rázem postrehli jeho sílu a výhody a použili jich způsobem hodným takových mistrů. Po celou dobu správy Grato-

vy byl sídlem posádky a podzemním vězením strašlivým buřičům. Běda, když kohorty vyrazily z jeho bran potlačit nepokoj! Běda, prošel-li Žid týmiž branami vlečen do vazby!

* * *

Rozkaz nového prokurátora, vyžadující zprávy o vězních, vydán na hradě Antonii a rychle vykonán, a dva dni uplynuly od té chvíle, kdy byl poslední nešťastník předveden k výsledku. Seznam na sloupce rozdělený leží připraven k odeslání na stole velícího tribuna, za chvíli bude na cestě k Pilátovi, bydlícímu v paláci nahoře na hoře Sionu.

Tribunova úřadovna jest prostranná, provanuta příjemným chládkem a upravena způsobem, jenž srovnává se s důstojností velitele stanoviště ve všem všude tak důležitého. Podíváme-li se tam na něho kolem sedmé hodiny denní, vidíme, že je důstojník na pohled unaven a netrpěliv; až vypraví zprávu, uchýlí se na střechu sloupořadí na čerstvý vzduch projít a pobavit se pohledem na Židy na druhé straně v síních chrámových. Jeho podrženci a písaři jeví rovněž netrpělivost.

Co takto čekali, objevil se muž ve dveřích jdoucích do sousední komnaty. Chřestil svazkem klíčů, z nichž byl každý těžký jako kladivo, a obrátil k sobě hned pozornost náčelníkovu.

„Á, Gesius! Pojd' dále,“ pravil tribun.

Když nově příchozí přistupoval ke stolu, za nímž seděl náčelník v lenošce, kdekdo z přítomných pohlédl na něj, a znamenavše na jeho obličeji jakýsi výraz nepokoje a mrzutosti, umklili, aby slyšeli, co přednese.

„Tribune!“ ujal se slova s hlubokou poklonou. „Bojím se říci, co ti říci musím.“

„Zase nějaký omyl... he, Gesie?“

„Kdybych se dovedl přesvědčiti, že jde o pouhý omyl, nestrachoval bych se.“

„Tedy zločin... nebo, což horšího, porušení povinnosti. Byť by ses i smál cézarovi nebo proklínal bohy, mohl bys žít; ale stala-li se potupa orlům... ach, víš, Gesie... mluv dále!“

„Je tomu teď as osm let, co mě Valerius Gratus ustanovil žalářníkem vězňů na zdejším hradě,“ odvětil muž rozvážně. „Pamatuji se na ono jitro, kdy jsem se uvázal v povinnosti svého úřadu. Den předtím strhly se shluknutí a půtky na ulicích. Pobili jsme mnoho Židů a sami jsme utrpěli ztráty. Podnětem k tomu byl prý pokus zavraždit Grata, jenž byl sražen z koně cihlou vrženou ze střechy. Zastal jsem jej sedícího, kde sedíš nyní ty, tribune, s obvázanou hlavou. Řekl mi, k čemu jsem byl ustanoven, a dal mi tyto klíče číslované souhlasné s čísly kobek, řekl, že jsou odznakem mého úřadu a že jich nikdy nesmím dáti od sebe. Na stole ležel svinutý pergamen. Zavolav mě k sobě, rozvinul svitek. Zde jsou půdorysy kobek,“ pravil. Byly tři. „Tento,“ mluvil dále, „znázorňuje úpravu svrchního patra, tento druhý znázorňuje druhé patro a tento poslední spodní patro. Svěřuji a dávám ti je na starost.“ Přijal jsem je z jeho ruky, on pak pokračoval: „Nyní máš klíče a půdorysy. Jdi hned a seznam se s celým zařízením. Vstup do každé kobky a prohlédni si její stav. Bude-li něčeho třeba pro bezpečné opatření některého vězně, naříd, co sám uznáš za dobré, poněvadž po mně jsi ty pánem a nikdo jiný.“

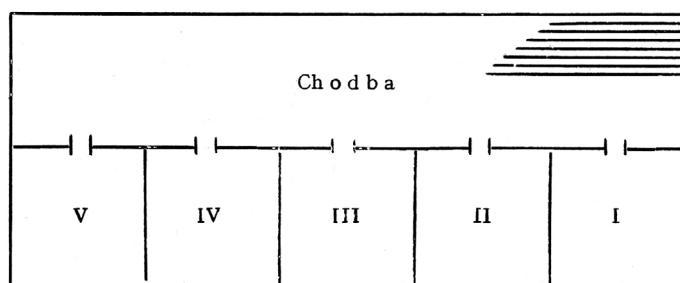
Pozdravil jsem jej a otočit se k odchodu. Zavolal mě ještě jednou. „A, zapomněl jsem,“ pravil. „Dej mi půdorys třetího patra.“ Dal jsem mu jej, i rozložil jej na stole. „Hle, Gesie,“ řekl, „podívej se na tuto kobku.“ Položil prst na kobku číslo V. „Zde v této kobce jsou zavřeni tři mužové, nebezpeční provinilci, kteří dopídili se státního tajemství a pykají za svou zvědavost, jež,“ – pohlédl přísně

na mne –, ,bývá v takových věcech horší nežli zločin. Pročež byli zbaveni zraku a jazyka a jsou uvězněni na celý život. Ať nedostanou ničeho kromě potravy a nápoje podávané jim děrou opatřnou zásuvkou, kterou nalezneš ve zdi. Slyšíš-li, Gesie?’ Přisvědčil jsem. ,Dobrá,‘ vykládal dále. ,Ještě na něco ať nezapomeneš, sice,‘ – pohlédl na mne hrozivě. – ,Dvěře do jich kobky... do kobky čísla V v témž patře... do této, Gesie,‘ – ukázal prstem na tu kobku, aby mi ji vštípil v paměť –, ,ať se nikdy neotevrou za žádnou příčinou, hled, aby nebyl nikdo vpuštěn dovnitř ani ven, ani ty sám.‘ –, ,Což zemrou-li?’ otázal jsem se. –, ,Zemrou-li,‘ odpověděl, ,bude kobka jejich hrobem. Byli tam proto vsazeni, aby zemřeli. Kobka je nakažena malomocenstvím. Rozumíš?’ Poté mě propustil.“

Gesius umlknuv, vyňal ze záhradří tuniky tři pergameny, všechny silně zežloutlé časem a potřebou. Vybral jeden z nich a rozestřel jej na stůl před tribuna, řka pouze:

„To je spodní patro.“

Všecka společnost podívala se na tento půdorys:

„Právě tento půdorys, tribune, dostal jsem od Grata. Viz, tu je kobka číslo V,“ pravil Gesius.

„Vidím,“ odtušil tribun. „Pokračuj nyní. Řekl, že je kobka nakažena malomocenstvím.“

„Rád bych si dovolil k tobě otázku,“ prohodil skromně žalárník.

Tribun projevil souhlas.

„Neměl-li jsem za těch okolností právo věřit, že je půdorys správný?“

„Jak jinak jsi mohl?“

„Nuže, ten půdorys není správný.“

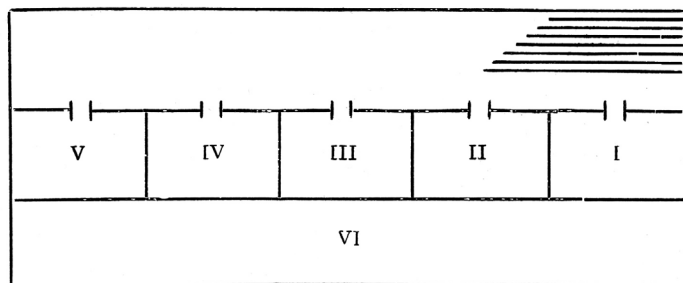
Náčelník vzhledl překvapen.

„Není správný,“ opakoval žalárník. „Jeví jenom pět kobek v tom patře, kdežto je jich šest.“

„Pravíš, že šest?“

„Ukážu ti, v čem to patro záleží... vlastně v čem po mém soudu záleží.“

Na stránce svých tabulek načrtl Gesius tento výkres a dal jej tribunovi:

„Dobře jsi učinil,“ pravil tribun, prohlénuv si nárys, a máje za to, že žalárník dopověděl. „Dám půdorys opravit, či ještě lépe, dám nakreslit nový a odevzdám ti jej. Přijď si pro něj zítra.“

To praviv, povstal.

„Ale poslyš mě dále, tribune.“

„Zítřa, Gesie, zítřa.“

„Co ti mám ještě říci, netrpí odkladu.“

Tribun usedl opět dobromyslně do lenošky.

„Pospíším si,“ mluvil pokorně žalářník, „jen mi dovol ještě jednu otázku. Neměl-li jsem právo věřiti Gratovi, co mi dále řekl o věz-
ních v kobce čísla V?“

„Ano, bylo tvou povinností věřiti, že jsou v kobce tři věžňové...
státní věžňové... slepí a bez jazyků.“

„Nuže,“ děl žalářník, „ani to nebylo pravda.“

„Že ne?!“ zvolal tribun s vracející se účastí.

„Slyš, a suď sám, tribune. Jak mi nařízeno, podíval jsem se do všech kobek, začav s kobkami v prvním patře a skončiv s kobkami ve spodním. Rozkazu, aby se dveře do čísla V nikdy neotvíraly, bylo šetřeno; po celých osm let procházely jídlo a nápoj pro tři lidi otvorem ve zdi. Přišel jsem včera k těm dveřím, jsa zvědav spatřiti ubožáky, kteří zůstali mimo vše nadání tak dlouho na živu. Zámky nepovolily klíči. Zalomcovali jsme trochu a dveře vypadly ze stěžejí, rzí sežraných. Vešed, zastal jsem muže bez jazyka, starého, slepého a nahého. Vlasy splývaly mu tuhými chumáči až pod pás. Jeho kůže byla jako tento pergamen. Nastavil ruce, a nehty u prstů kroutily a zahýbaly se mu jako ptačí drápy. Zeptal jsem se ho, kde jsou jeho soudruzi. Zavrtěl hlavou záporně. Myslíte, že najdeme ty druhé, prohledali jsme kobku. Půda byla sucha, tolikéž stěny. Kdyby tam byli tři muži zavřeni bývali a dva z nich byli zemřeli, byly by aspoň vytrvaly jich kosti.“

„A proto máš za to...“

„Mám za to, ó tribune, že tam byl jen jeden vězeň po celých osm let.“

Náčelník, pohlédnuv zostra na žalářníka, pravil:

„Měj se na pozoru! Říkáš více, nežli že Valerius lhal.“

Gesius uklonil se, avšak odpověděl:

„Možná, že se mýlil.“

„Nikoli, měl pravdu,“ namítal tribun horlivě. „Podle tvé vlastní výpovědi měl pravdu. Což jsi neřekl právě teď, že po osm let podávány jídlo a nápoj třem lidem?“

Přítomní vzdali pochvalu ostrovtipu svého představeného, leč Gesius nedal se na pohled zmásti.

„Dopověděl jsem teprve do polovice, tribune. Až mě vyslechněš do konce, dáš mi za pravdu. Víš, co jsem učinil s tímto mužem: poslal jsem ho do lázní, dal jsem ho ostrihati a obléci, pak jsem ho dovedl do hradní brány a pustil na svobodu. Umyl jsem si ruce po něm. Dnes přišel nazpět, i přivedli ho ke mně. Znameními a slzami dal mi posléze na srozuměnou, že si přeje vrátiti se do kobky, a tak jsem poručil. Když ho odváděli, vytrhl se jim, a líbaje mi nohy, stál žalostnou němou prosbou na tom, abych šel s ním, i šel jsem. Vrtaloť mi tajemství tří lidí hlavou. Nebyl jsem v té věci přesvědčen. Nyní jsem rád, že jsem vyhověl jeho žádosti.“

Když vypravování dospělo až sem, zmlkla všechna společnost nadobro.

„Když jsme se octli opět v kobce a vězeň to poznal, chytil mne zprudka za ruku a dovedl mne k díře, podobné té, kterou jsme mu podávali potravu. Ačkoli je tak velká, že by jí prošla tvá přílba, přec jsem si jí včera nevšiml. Drže mne pořád za ruku, přistrčil obličej k díře a vyrazil ze sebe jakýsi zvířecí skřek. Za zdí ozval se slabý zvuk. Užasl jsem, a odstrčiv ho, vykřikl jsem: ‚Hej, kdo to?‘ Poprvé nedostal jsem odpovědi. Zvolal jsem poznovu a tu jsem uslyšel tato slova: ‚Budiž pochválen, Hospodine!‘ A ještě podivnější bylo, tribune, že to byl ženský hlas. I otázal jsem se: ‚Kdo jsi?‘ a odpověď zněla: ‚Žena izraelská, pohřbená zde se svou dcerou.‘

Pomozte nám rychle, sice zemřeme.' Privil jsem jim, aby byly dobré mysli, a odkvapil jsem zvědět tvou vůli."

Tribun vstal chvatně.

„Dobře jsi učinil, Gesie,“ vece. „Nyní chápu! Pūdorys byl lživý a rovněž i historie o třech lidech. Byli lepší Římané než Valerius Gratus.“

„Ano,“ odvětil žaláříík. „Dověděl jsem se od vězně, že dával pravidelně ženám jídlo a nápoj, které se mu přinášely.“

„Tím jest věc vysvětlena,“ prohodil tribun, a pozoruje tváře svých přátel a uvažuje, jak dobře by bylo, kdyby měl svědky, doložil: „Zachraňme ony ženy. Pojdte všichni.“

Gesius byl potěšen.

„Dáme prolomiti zeď,“ podotkl. „Nalezl jsem místo, kde bývaly dveře, avšak je pevně zastavěno kamením a maltou.“

Tribun stanul, přikazuje písari:

„Pošli za mnou dělníky s nástroji. Pospěš si – ale neodesílej zprávy, neboť vidím, že ji bude třeba opravit.“

Za chvílku odešli.

Malomocné

„Žena izraelská, pohřbená zde se svou dcerou. Pomozte nám rychle, sice zemřeme.“

Této odpovědi dostalo se žalárníku Gesiovi z kobky, která jest na jeho opraveném půdorysu číslem VI. Čtenář, všimnuv si té odpovědi, poznal, kým byly nešťastnice, a řekl bezpochyby sám k sobě:

„Tu je konečně matka Ben Hurova a jeho sestra Tirza!“

A tak tomu bylo.

Tenkrát před osmi lety, když byly ráno jaty, dovedeny na hrad, kde si Gratus umínil je odstraniti. Za tou příčinou vybral si hrad, ježto jej měl pod přímým dozorem, a kobku VI, poněvadž předně byla lépe skryta než kterákoli jiná a za druhé nakažena malomocenstvím, neboť neběželo mu jen o to, aby se tito vězňové dostali na bezpečné místo, nýbrž i na takové, kde by zahynuli. Tirza a její matka odvečeny tudíž dolů otroky v noci, když nebylo svědků, potom, dokonávajíce ukrutný úkol, otroci zazdili dveře, načež byli sami rozloučeni a odesláni pryč a nikdy již nebylo o nich slechu. Aby se vyvaroval obžaloby, a kdyby jeho skutek vyšel najevo, aby se mohl vytasiti s omluvou, jakou by připustil rozdíl mezi výko-nem trestu a spáchanou dvojí vraždou, Gratus volil raději uvrhnouti své oběti tam, kde přirozená smrt byla jistá, ač nenáhlá. Aby dále živořily, vybral si provinilce, jenž byl zbaven zraku a jazyka, a uvěznil ho v jediné přilehlé kobce, by jim podával jídlo a nápoj. Ubožák ten nebyl žádnou měrou s to, aby věc prozradil anebo ztotožnil buď uvězněné, buď jich uvěznitele. A tak urovnal si Ří-

man se zchytralostí, za niž byl částečně zavázán Messalovi, pod záminkou, že ztrestal rod vrahů, cestičku k zabavení jmění Hurů, z něhož nedostalo se nikdy ani zbla do císařských pokladnic.

Gratus, postoupiv na poslední stupeň svého záměru, odstranil bez okolků starého dozorce nad žaláři, nikoli proto, že věděl, co se stalo – neboť nevěděl o ničem –, ale proto, že znal místnosti podzemní, a že by tudíž bylo nemožno věc před ním zatajiti. Poté dal prokurátor s mistrovským důvtipem nakresliti nové půdorysy, jež odevzdal novému žalářníkovi, vynechav v nich, jak jsme viděli, kobku VI. Příkazy, dané žalářníkovi spolu s úmyslnou chybou na půdorysu dovršily záměr: kobka a její nešťastné obyvatelky byly stejně pohřbeny.

Chceme-li si představiti, jaký život vedla matka a dcera za těchto osm let, musíme si připomenouti jejich dřívější způsob života i jejich vzdělání. – Okolnosti jsou nám milé nebo trapné podle naší citlivosti. Není přepjat výrok, kdyby všichni lidé náhle sešli ze světa, že by nebe, jak si zobrazuje křesťanská představa, nebylo většinou nebem; naproti tomu pak netrpěli by všichni stejně v tak zvaném pekle. Vzdělání má své stupně. Čím jest mysl vytríbenější, tím vnímavější jest duše pro čistou radost. Pročež dobře, je-li spasena! Pakli je ztracena, žel, že nabyla kdy vzdělání! Její vnímavost pro radost v onom případě je měřítkem její vnímavosti pro utrpení v tomto případě. Pokuta je tudíž zajisté něčím více než pouhým pokáním za hříchy; zahrnuje v sobě změnu přirozenosti pro nebe způsobilé.

Opakujeme: chceme-li si učiniti přiměřený pojem o útrapách, jež zakoušela matka a sestra Ben Hurova, nechat čtenář nezapomíná jejich ducha a jejich citlivosti rovněž více ještě než okolností, za jakých uvrženy do žaláře. Nejde pak o to, jaké to byly okolnosti, nýbrž jak na ně účinkovaly. A nyní budiž nám dovoleno říci, že

tato myšlenka přiměla nás již předem, že jsme výjev v besídce na střeše rodinného paláce vylíčili tak obsírně na začátku knihy našeho vypravování. A proto též, abychom předešli nejistotě čtenářově, odvážili jsme se důkladného popisu paláce Hurů.

Jinými slovy, nechť si čtenář připomene jasný, blažený, přepychem oplývající život v knížecím domě a přirovná jej k tomuto živoření ve spodní kobce hradu Antonie, a nezmýlí se, vezme-li, chtě si představití bídu ubohých žen, zřetel jedině k fyzickým okolnostem; miluje-li lidi a má-li měkké srdce, neubrání se soucitu tím většímu. Leč jděmež dále: chce-li více než věnovati jim soustrast, chce-li se vmysliti v trýzeň jejich myslí a duší, chce-li se konečně pokusiti, aby ji změřil – ať si uvede na paměť, jak rozmlouvala matka Ben Hurova se svým synem o Bohu, národech a recích, jsouc chvíli filozofem, chvíli učitelkou a neustále matkou.

Chcete-li muži nejkrutěji ublížiti, poraňte jeho samolibost; chcete-li ženě nejhůř ublížiti, sáhněte na její lásku.

Osvěživše takto vzpomínku na tyto nešťastnice – vzpomínku na ně, jaké bývaly –, sestupme pod zemi a vizme, jaké jsou.

Kobka VI měla tvar, jež Gesius načrtl na půdorysu. O jejích rozměrech lze si učiniti nevalný pojem. Dosti na tom, že byla prostrannou, nevlídnou místností s vystouplými, pobořenými stěnami a dlažbou.

Z počátku bývala poloha makedonského hradu oddělena od polohy chrámu úzkou, leč hlubokou skalinou jaksi v podobě klínu. Dělníci chtě vytesati řadu světnic, zahájili práci v severním boku rozsedliny a tesali do skály, ponechávající strop ze samorodého kamene; dobývajíce se dále, vyhloubili kobky V, IV, III, II, I spojené s číslem VI toliko číslem V. Podobnou měrou prodělali chodbu a schody do svrchního patra. Práce dala se týmž způsobem jako při hloubení hrobů královských, které je dosud viděti severně

nedaleko Jeruzaléma, jenže když dotesáno, uzavřena kobka VI na vnější straně zdí z ohromných balvanů, v níž ponechány úzké otvory, šikmé jako novověké střelny, aby tam mohl vnikati vzduch. Když se Herodes uvázal ve chrám a hrad, zesílil tuto vnější zeď hradbou ještě mohutnější a zazdil všechny otvory mimo jediný, který propouštěl trochu čerstvého vzduchu a paprsek světla skorem ani ne tak silný, aby zažehnal z místnosti čirou tmou.

Taková byla kobka VI.

Zmínka o slepém ubožákovi bez jazyku, vysvobozeném právě z kobky V, přispěje snad k umenšení hrůzy z toho, co spatříme nyní.

Ony dvě ženy tisknou se k sobě u samého otvoru; jedna sedí, druhá jest zpola o ni opřena; mezi nimi a holou skalou není ničeho. Světlo šikmo vzhůru prorážejíc padá na ně s příšerným účinkem, i nemůžeme neviděti, že nemají oděvu, ani pokrývky. Zároveň však nabýváme přesvědčení, že tu láska dlí dosud, neboť ženy spočívají si v náručí. Bohatství prchá, pohodlí mizí, naděje hasne, než láska zůstává s námi. Láska jest Bůh.

Tam, kde tyto dvě ženy se choulí k sobě, je kamenná podlaha do leskla vyhlazena. Kdož ví, kolik času z těch osmi let strávily na místě před otvorem, vážíce naději na spásu z toho plachého, avšak přátelského paprsku světla? Když se jasno vkrádalo dovnitř, věděly, že se rozednívá, když bledlo, věděly, že svět umlká na noc, která nemohla býti nikde tak dlouhá a tak svrchovaně tmavá jako u nich. Svět! Touto skulinou, jako by byla široká a vysoká jako brána královská, vycházely v myšlenkách do světa a trávil čas úmorně se vlekoucí, obcházejíce sem a tam, jak obcházejí duchové, pátrající a ptající se, jedna po synovi, druhá po bratrovi. Na mořích ho hledaly a na mořských ostrovech. Dnes byl v tomto městě, zítra v onom a všude a pokaždé pobýval jen mimochodem, neboť

jak ony žily, čekající na něj, tak on žil, ohlížeje se po nich. Kolikrát minuly se vzájemné jich myšlenky v nekonečném hledání, jeho přicházejíce, jejich odcházejíce! Bylo jim milým lichocením, když si obapolně říkaly: „Pokud on žije, nebude na nás zapomenuto, pokud on na nás pamatuje, je naděje!“ Co síly a útěchy lze čerpati i z mála, ví jen ten, kdo prodělal podobnou zkoušku.

Naše vzpomínky na ně za dřívějších časů nutí nás k úctě, jich strasti odívají je svatostí. Nepřístupující k nim žalářem příliš blízko, vidíme, že v jich vzezření udála se změna, které nelze přičísti času nebo dlouhé vazbě. Matka bývala krásna jakožto žena, dcera krásna jakožto dívka, ani láska není s to o nich říci tolik. Jejich vlasy jsou dlouhé, nečesané a divně bílé; děsí a odpuzují nás nevysvětlitelným odporem, ačkoli je to třebas účinek klamného světla, prosvítajícího smutně nezdravou tmou, nebo možná, že podstupují muky hladu a žízně, od té doby, co byl propuštěn jich sluha, slepý provinilec, to jest od včerejška.

Tirza opírajíc se o matku a zpola ji objímajíc, vzdychá žalostně.

„Utiš se, Tirzo! Oni přijdou! Bůh je dobrý! Byly jsme ho pamětlivý a nezapomínaly modliti se pokaždé, když zazněly trouby onde v chrámě. Vidíš, světlo je posud jasné! Slunce stojí ještě na jižní obloze a je sotva více nežli sedm hodin. Někdo k nám přijde! Nespouštějme se víry! Bůh je dobrý!“

Tak matka. Její slova byla prostá a účinná, jakkoli Tirza nebyla již dítětem, neboť dalších osm let přibýlo k těm třinácti, jichž byla dospěla, když jsme ji viděli naposledy.

„Pokusím se, matko, a budu silna,“ odvětila. „Tvé utrpení je zajisté tak veliké jako moje a já bych tak ráda žila pro tebe a pro bratra! Ale jazyk mě pálí, rty mi prahnou. Ráda bych věděla, kde jest, a nalezne-li nás kdy!“

Ve hlasech žen spočívá cosi, co se nás podivně dotýká – jakýsi neobyčejný zvuk, ostrý, suchý, kovový, nepřirozený.

Matka přivine dceru těsněji k ěadrům řkouc:

„Snilo se mi o něm včera v noci i viděla jsem ho tak zřetelně, jako vidím tebe, Tirzo. Musíme věřiti snům, víš, poněvadž jim naši otcové věřili. Hospodin tolikrát s nimi mluvíval tímto způsobem. Mněla jsem, že jsme v síni žen právě před krásnou branou; bylo tam s námi mnoho žen; on přišel, stanul ve stínu brány a hleděl sem i tam, na tu i na onu. Srdce mi silně bilo. Věděla jsem, že se ohlíží po nás, i vztáhla jsem k němu ruce a rozběhla se, volajíc jej. Slyšel mě a viděl mě, ale nepoznal mne. Za chvílku byl ten tam.“

„Zda by se tak nestalo, matko, kdybychom se s ním vskutku setkaly? Tolik jsme se změnily.“

„Dost možná, ale,“ matka svěsí hlavu, a tvář se jí svraští jako bolestným záchvatem. Vzmuží se však a dopoví: „Ale mohly bychom se mu dát poznati.“

Tirza pozdvihla paže a zase zasténala.

„Vodu, matko, vodu, byť i jen kapku.“

Matka zírá kolem v čiré malomocnosti. Jmenovala Boha tak často a tak často slibovala jeho jménem, že opakování činí již na ni samu dojem výsměchu. Míhá se před ní stín, zatemňuje ještě více šeré světlo, ona pak jest už tak kleslá na mysli, že tuší zcela nablízku číhající smrt, aby ji zachvátila, na okamžik, až dohasne její víra. Sotva vědouc, co počíná, a mluvíc bez účelu, jen proto, že musí mluvit, praví opět:

„Strpení, Tirzo; oni přicházejí... jsou již skoro zde.“

Domnívala se, že zaslechla jakýsi zvuk na druhé straně děrou v předělové zdi, která byla vskutku vším, co je pojilo se světem. A nemýlila se. Ještě chvílku a skřek slepého provinilce zalehl do kobky. Tirza jej také slyšela, i vstaly obě, posud se objímající.

„Pochválen Buď Hospodin na věky!“ zvolala matka s vroucností obnovené víry a naděje.

„Hej, vy tam!“ ozval se pak výkřik a potom otázka: „Kdo jste?“

Hlas byl neznámý. Byla to první a jediná slova, jež matka za osm let zaslechla. Obrat byl mocný... ze smrti do života... a tak okamžitý!

„Žena izraelská, pohřbená zde se svou dcerou. Pomozte nám rychle, sice zemřeme.“

„Budte dobré mysli. Vráťím se.“

Ženy štkaly nahlas. Byly nalezeny – budou vyproštěny. A pak budou navraceny světu... nabudou zase všeho, oč přišly: domova, společnosti, majetku, syna a bratra! Skrovné světlo oblévalo je denní září, a zapomenuvše na trýzeň a žízeň a hlad a hrozící smrt, klesly na zemi a plakaly, držíce se pevně v objetí po celou tu dobu.

A tato doba neprotáhla se na dlouho. Žalářník Gesius vyprávěl svou historii rozvláčně, ale posléze ji přece dopověděl. – Tribun jednal rychle.

„Hej, vy tam!“ vzkřikl do otvoru.

„Tu jsme!“ odpověděla matka povstavši.

V druhém okamžiku zaslechla jiný zvuk na jiném místě jako rány do zdi... rány rychlé, pádné, zasazované železnými nástroji. Ani ona, ani Tirza nemluvily, nýbrž naslouchaly, chápající dobře význam toho všeho – že se jim razí cesta na svobodu. Tak poslouchají lidé drahně času v hlubokých dolech pohřbení postup vysvoboditelů, zvěstovaný údery a tepotem kopáčů, a odpovídají vděčně bušícím srdci, nespouštějíce očí z místa, odkud zvuky vycházejí, i nejsou s to aby odvrátili zraky, leč by práce utichla a oni znova propadli zoufalství.

Paže venku byly křepké, ruce obratné, vůle dobrá. Přes tu chvíli zaznívaly rány zřetelněji. Občas vypadl s rachotem kus zdi

a svoboda přicházela blíž a blíže. Již bylo slyšeti dělníky, ani mluví. Pak – ó toho štěstí! – probleskla skulinou rudá záře pochodní. Zaržela se takorča do temnoty dýmavou skvělostí, krásnou jako jitrní paprsek.

„Toť on, matko, toť on! Našel nás konečně!“ zvolala Tirza s náhlým vzplanutím mladistvé obrazivosti.

Avšak matka odpověděla tiše:

„Bůh je dobrý!“

Kámen padl dovnitř a zase jeden... potom velká spousta a dveře byly proráženy.

Muž ušpiněný omítkou a prachem z kamení vkročil do kobky a stanul, třímaje pochodně nad hlavou. Dva nebo tři vešli za ním s pochodněmi a postavili se stranou, svíce tribunovi na cestu.

Šetrnost k ženám není pouhým zvykem, neboť jest nejlepším důkazem o jich vlastní přirozenosti.

Tribun se zastavil, poněvadž před ním prchaly – nikoli ze strachu ovšem, nýbrž ze studu; a nejenom ze studu. Ze tmy částečně je skrývající vyzněla k němu tato slova, nejhorší, nejstrašlivější, nejzoufalejší slova lidského jazyka:

„Nepřibližujte se k nám... nečisté, nečisté jsme!“

Mužové nahnuli pochodně, zírajíce na sebe.

„Nečisté, nečisté jsme!“ zabědoval zase z kouta zdlouhavý, chvějící se, neskonale bolestný hlas.

Slyšíce takový výkřik, domýšleli bychom se, že to prchá duch z rajských bran a ještě se ohlíží.

Tak vykonala vdova a matka svou povinnost, mžikem poznávši, že svoboda, za níž se modlila a o níž snila, svoboda, kynoucí zdáli jako šarlatové a zlaté ovoce, je v ruce toliko sodomským jablkem.

Bylyť ona a Tirza – malomocné!

Možná, že čtenář neví, co vše to slovo znamená. Dovolíš, ať mu to povíme vzhledem k zákonu tehdejší doby, jenom nehrubě pozměněnému za nynější doby.

„Tito čtyři počítají se za mrtvé: slepý, malomocný, chudý a bezdětný.“ Tolik talmud.

To jest, kdo byl malomocný, s tím se zacházelo jako s mrtvým – byl vyloučen z města jako bezduché tělo, mluvili s ním jen opodál i ti, které nejvíce miloval, a jimiž nejvíce byl milován; nebydlil s nikým než s malomocnými a neměl naprosto žádných práv, nesměl obcovati obřadům v chrámě a synagoze, bylo mu choditi s roztrženým rouchem a se zastřenými ústy, leč když volal: „Nečistý, nečistý jsem!“, a rozbiti si bydlo v pustině nebo v opuštěných hrobkách, stal se ztělesněným přízrakem Hinómu⁸¹ a Gehenny⁸²; byl na všechny časy jak živoucím pohoršením druhým, tak dýchající trýzní sám sobě, boje se zemřítí, ale nemaje naděje mimo smrt.

Jednou – nebyla by mohla říci, kterého dne nebo roku, neboť dole v tom kletém pekle vzal za své i smysl pro čas – ucítila matka suchý svrab na dlani pravé ruky, maličkost, kterou snažila se smýti. Lpěl urputně na údu, leč nedbala toho hrubě, až si Tirza postěžovala, že je stížena touže vyrážkou. Zásoba vody byla skrovna i nepily jí raději a používaly za lék. Posléze zachváčena celá ruka. Kůže popraskala, jitříc se, nehty u prstů odchlípily se od masa. Rána ostatně nepůsobila valné bolesti, jenom nepříjemný pocit stále se vzmáhal. Později vysychaly a prýskaly jim rty. Matka, jež byla až úzkostlivě čistotna a bojovala vším důmyslem proti nečistotám žaláře, domnívajíc se, že zlý duch posedá Tirzinu tvář,

---

81 Údolí Molochovi k dětským obětem zasvěcené.

82 Peklo.

odvedla ji na světlo, a když pohlédla na ni s náhlým záchvatem nevýslovné hrůzy, aj, obočí mladé dívky bylo bílé jako snůh.

Ó, těch muk strašlivé jistoty!

Matka seděla chvíli beze slova, bez hnutí, jsouc ochromena na duši a schopna jediné myšlenky: malomocenství.

Když opět po mateřsku uvažovala, nemyslíla na sebe, nýbrž na své dítě, a její přirozená něžnost změnila se po mateřsku ve zmužilost. Odhodlala se k poslední oběti pravého hrdinství. Pochovala krutou jistotu v srdci, sama jsouc prosta vší naděje, zdvojila svou oddanost k Tirze a s podivuhodným důvtipem – podivuhodným pro svou skutečnou nevyčerpatelnost – ponechávala dceru dále v nevědomosti o tom, čím byly postiženy, a v pevné víře, že to nic není. Provozovala dále malé hry, vyprávěla zas a zase povídky, vymýšlela nové a poslouchala vždy s rovnou zálibou písně, do nichž nutkala Tirzu, kdežto žalmy krále-pěvce jejího národa, splývající z jejích vlastních chřadnoucích rtů, přinášely konejšivé zapomenutí a oživovaly v nich obou vzpomínku na Boha, jenž zdálo se, že je opustil rovněž lhostejně a nadobro jako svět.

Zvolna, s hroznou jistotou rozmáhala se choroba, zbělivši jim za nějaký čas hlavy, vyžírajíc jim díry do rtů a víček, a pokrývajíc jim těla šupinami, pak vrhla se jim na hrdla, zostřujíc jim hlasy do pronikavosti, a na klouby, na tkanivo a chrupavky, jež tvrdly – pomalu, a jak matka dobře věděla, nevyléčitelně zajídala se jim do plic, do tepen a kostí, činíc každým krokem trpitelky odpornějšími a odpornějšími; a tak bude pokračovati až do smrti, která je třebaš schvátí za léta.

Posléze nadešel jiný den hrůzy – den, kdy matka z nátlaku povinnosti vyjevila konečně Tirze jméno jich nemoci, a obě podléhající zoufalství, modlily se, aby skon rychle nastal.

Ale tak mocný je zvyk, že tyto ženy, tak soužené, dospěly časem až tam, že nejen mluvily klidně o své chorobě, pozorovaly ošklivou změnu svého vzezření jako něco, co se rozumí samo sebou, a přesto lnuly k životu. Zbývalať ještě jedna páska, k zemi je vážící. Nedbaly vlastní osamělosti a dodávaly si jaksi myslí, hovoříce a sníce o Ben Hurovi. Matka slibovala dceři, že se s ním shledají, a dcera matce, nepochybující ani jedna, ani druhá, že jest jim stejně věren a že bude stejně šťasten nad shledáním s nimi. A zapřádající zas a zase toto tenké vlákno, docházely potěchy a omlouvaly se, že nechtějí zemřít. Takovým způsobem, jak jsme viděli, utěšovaly se v okamžik, když na ně zavolal Gesius po dvanáctihodinném postu a žízni.

Pochodně plápolaly rudě žalářem a svoboda nadešla. „Bůh je dobrý,“ zvolala vdova – nikoli proto, co minulo, nýbrž proto, co bylo. Ve vděčnosti za přítomnou milost nic nám tak není vhod, jako pustiti mimo sebe minulé strasti.

Tribun vstoupil.

„Nečisté, nečisté jsme!“ volala mu vstříc matka, schoulivši se v koutě.

Ach, jak mučivou námahu stálo matku, aby se zhostila této povinnosti! Ani všecka sobecká radost z naděje nebyla s to, aby ji učinila slepou k následkům vysvobození, kdyby nyní nadcházelo. Bývalý šťastný život nemohl se již nikdy obnoviti. Kdyby přišla blízko k domu, domovem zvanému, musila by stanouti u vrat a volati: „Nečistá, nečistá jsem!“ Musí choditi s touhou po lásce, žijící jí v nadrech silně jako kdy jindy a ještě citlivější, poněvadž návrat mezi lidi není možný. Hoch, na něž myslila neustále a s veškerými sladkými nadějemi, jaké jsou matkám nejčistší rozkoší, musí, setkaje se s ní, stanouti opodál. Vztáhne-li k ní ruce a zvolá: „Matko, matko,“ musí ona právě z lásky k němu odpověděti: „Nečistá,

nečistá jsem!“ A to drahé dítě, před nímž, nemajíc jiné pokrývky, rozestírala své dlouhé, zcuchané kadeře, vybledlé nepřírozeně do běla... ach, čím bylo, bude i dále: jedinou družkou v jejím ostatním zničeném životě. Nicméně, hodná žena přijala svůj osud a nezatajila výkřiku, jenž býval od nepaměti znamením a od nyníška měl býti jejím nezměnitelným pozdravem: „Nečistá, nečistá jsem!“

Tribun, uslyšev jej, zachvěl se, leč vytrval na místě.

„Kdo jste?“ otázal se.

„Dvě ženy, umírající hladem a žízní. Avšak –,“ matka neváhala, „– nepřibližujte se k nám ani se nedotýkejte podlahy nebo stěny. Nečisté, nečisté jsme!“

„Pověz mi své příhody, ženo... své jméno a kdy jsi sem byla vsazena a kým a proč.“

„V zdejším městě Jeruzalémě býval kdysi kníže Ben Hur, přítel všech šlechtných Římanů, jemuž byl i cízar přítelem. Jsem vdova po něm a tato dívka jest jeho dcerou. Kterak ti povědět, proč jsme sem byly uvrženy, když to nevím, leč by se tak bylo stalo proto, že jsme byli bohati? Valerius Gratus může ti říci, kdo byl naším nepřítelem a kdy jsme byly uvězněny. Nikoliv já! Viz, jak jsme sešly – oh, viz a měj slitování!“

Vzduch byl dusný nákazou a čoudem z pochodní, ale Říman zavolal proto přece jednoho ze světloňů k sobě a napsal odpověď téměř slovo od slova. Byla hladká a výrazně stručná, obsahujíc zároveň děj, obžalobu i prosbu. Všední osoba nebyla by ji dovedla tak podati i nemohl než litovati a věřiti.

„Budeš propuštěna, ženo,“ pravil, zavřev zápisní tabulky. „Pošlu ti jísti a pítí.“

„A oděv a vodu na umytí, prosíme tebe, šlechtný Římane!“

„Všeho se ti dostane,“ odvětil.

„Bůh je dobrý,“ zaštkala vdova. „Jeho pokoj přebývejš s tebou!“

„Ostatně,“ dodal, „neuvidím tě již. Připrav se a dnes večer dám tě vyvésti ze hradní brány na svobodu. Znáš zákon. Měj se dobře.“

Promluvil s muži a vyšel ze dveří.

Velmi brzy přišlo do kobky několik otroků, nesouce velkou nádobu vody, koupací kád' a utěradla, podnos s chlebem a masem a něco šatstva ženského kroje; a postavivše vše na zemi v dosahu vězňů, utekli.

Asi v polovici prvního bdění byly obě dovedeny do brány a vystrčeny na ulici. Tak zbavil se jich Říman, i octly se zase na svobodě v městě svých otců.

Vzhlédly na hvězdy, vesele se třpytící, jako za dřívějšíka; potom otázaly se samy sebe:

„Co teď? A kam?“

Opět v Jeruzalémě

V tutéž asi hodinu, kdy žalárník Gesius předstoupil před tribuna na hradě Antonii, lezl chodec po východní straně hory Olivetské. Cesta byla hrbolatá, plná prachu, a rostlinstvo na této straně do hněda sežehnuto, neboť v Judeji byla suchá doba roční. Dobře, že byl pocestný mlád a měl sílu, nehledě ani na chlad, pronikající šat, jímž byl oděn.

Stoupal zvolna, ohlížeje se často napravo i nalevo, nikoli s nepokojným, úzkostlivým výrazem, jevícím člověka, jenž jde neznámou cestou, nýbrž se vzhledem, s jakým po dlouhém rozloučení přicházíme v místa odedávna známá – zpola radostným, zpola zvědavým, jako by si říkal: „Jsem rád, že jsem opět u vás; podívejme se, v čem jste se změnila.“

Stoupaje výše, zastavoval se chvílemi a ohlížel na divadlo, ponenáhlu se šířící a končící horami Moabskými. Avšak když posléze dospíval temene, urychlil kroky, nedbaje únavy, a kvapil dále, nezastavuje se a neobraceje tváře. Na temeni – jehož aby dostoupil, odbočil poněkud napravo z ražené cesty – přišel na holé místo a stanul, jako by ho byla mocná ruka zarazila. Tu se mu oči zvětšily, tváře zarděly a dech zrychlil, což bylo vše účinkem jasného, širokého pohledu na to, co se před ním rozkládalo.

Pocestným nebyl nikdo jiný nežli Ben Hur, divadlem Jeruzalém.

Nikoli dnešní Svaté město, nýbrž svaté město, jaké zůstavil Herodes – Svaté město Kristovo. Je dosud krásné, pohlížíme-li na ně ze staré hory Olivetské, jakým zajisté bývalo tehdy?

Ben Hur přistoupil ke kameni, usedl naň a shrnul si těsně přiléhající bílý šátek, jenž mu pokrýval hlavu, aby se mohl bez závady rozhlížeti.

Totéž učinili začasť od té doby přerozmanití lidé za okolností nadmíru zvláštních: syn Vespasianův, islamité, křižáci, vesměs dobyvatelé i mnozí poutníci z velkého Nového světa, jenž byl objeven bezmála za patnácte set let po čase naší povídky; ale ze všech těch davů ani jediný bezpochyby nerozhlížel se po velkolepém divadle s pocity tak ostře pronikavými, tak truchle sladkými, tak hrdě trpkými jako Ben Hur. Byl vzrušen vzpomínkami na své krajany, na jich vítězství a změny, na jich dějiny, dějiny to boží. Město bylo jich stavbou, vydávajíc trvalé svědectví o jich zločinech a spoluobětech, o jich slabosti a důmyslu, o jich náboženství a nevěře. Jakkoli poznal Řím do kořene, byl spokojen. Tato podívaná naplnila míru hrdosti, která by ho byla opojila pýchou, kdyby nebylo bývalo myšlenky, že přece, jakkoli je to majetek knížecí, již nenáleží jeho krajanům. Bohoslužba v chrámě konala se se svolením cizinců, pahorek, kdež obýval David, byl mramorovým klamem – úřadovnou, kde se na vyvolených Hospodinových zas a zase vydíraly daně, kde byli týráni i pro nesmrtelnou víru. Než to byly útěchy a bolesti vlastenecké, jež zakoušel každý Žid té doby. Ben Hur pak přinášel s sebou osobní historii, které by nebyla setřela z mysli nižádná jiná úvaha, kterou divadlo jen osvěžilo a živilo.

Pahorkatá krajina mění se málo. Kde jsou pahorky skalnaté, nemění se vůbec. Výjev, jež spatřil Ben Hur, jest nyní týž mimo město. Úpadek stal se jedině ve výtvorech lidských.

Slunce vysílalo paprsky své vlídněji na západní strany Olivetské hory než východní a lidé měli v ní jistě větší zálibu. Révová, jímž byla částečně přioděna, a roztroušené stromy, zejména smokvoně

a staré plané olivy, byly poměrně zelené. Až dolů k suchému korytu Kidrónu táhla se zeleň, zrak mile dojímajíc. Tam končila hora Olivetská a počínala Mórija – vysoká, příkrá stěna, bílá jako sníh, založená Šalamounem, dokončená Herodesem. Nahoru, nahoru nesly se oči po mohutných skalních vrstvách, z nichž se skládá – nahoru k předsíni Šalamounově, která byla jako podstavec pomníku, kdežto pahorek byl podvalen. Prodlevše tam chvíli, oči stoupaly dál a utkvěly nejprve na síni pohanů, pak na síni izraelitů, na síni žen a konečně na síni kněží, z nichž každá byla řadou bílých mramorových sloupů, jedna nad druhou jako stupně; nad nimi nade všemi konečně koruna korun neskonale svatá, neskonale krásná, velkolepě souměrná, zářící taženým zlatem... aj, stánek, archa úmluvy, svatyně svatyň. Archy tam nebylo, leč Jehova tam byl – po víře každého dítěte izraelského byl tam osobně přítomen. Cokoli kde člověk zbudoval, nic nebylo lze ani přibližně srovnati s tímto svrchovaným zjevem, chrámem a pomníkem. Nyní nezbyvá z něho kámen na kameni. Kdo vystaví znovu tu budovu? Kdy se počne se stavbou? Tak táže se každý poutník, jenž stál tam, kde byl Ben Hur – táže se věda, že odpověď jest skryta v řadrech božích, jehož tajemství nejsou nejméně zázračná tím, že jsou tak dobře zachovávána. A pak namítá se třetí otázka: Kdo je ten, jenž předpověděl zkázu, která tak jistě nadešla? Bůh, či člověk boží, či –? – Dosti toho, že nám zbývá odpověděti na tu otázku.

A posud sunuly se zraky Ben Hurovy výš a výše... vzhůru přes střechu chrámovou na horu Sion, zasvěcenou svatým památkám, pojícím se nerozlučně k pomazaným králům. Věděl, že Sýrařovo údolí zarývá se hluboko mezi Mórijí a Sionem, že je přepjato krytým sloupořadím, že v jeho hlubinách jsou zahrady a paláce, avšak zároveň s očima nesly se všechny jeho myšlenky k veliké skupině na královské hoře: tam vypínaly se dům Kaifášův, ústřední synagoga,

římské pretorium, věčný Hippius a smutné, ale mohutné pomníky Fasaelus a Mariamna, jež se vesměs obrážely na Horebu v dáli nalem se rdícím. A když uprostřed nich spatřil Herodesův palác, zda mohl nepomyslet na *krále, jenž přicházel*, jemuž se oddal, jemuž urovnati cestu se uvázal, jemuž prázdné ruce naplniti bylo jeho snem? A vpřed šla jeho obrazivost za dnem, kdy nový král přijde domáhat se svého vlastnictví a ujet se ho – Mórije a jejího chrámu, Sionu a jeho hradů a paláců, Antonie chmurně se mračící onde zrovna napravo od chrámu, nového neohrazeného města Bezety, milionů izraelských, které se shromáždí s palmovými ratolestmi a korouhvemi zpívající a plesající, že Hospodin zvítězil a dal jim svět.

Lidé říkají o snech, že jsou úkazem noci a spánku. Nemají zcela pravdu.

Všecky skutky námi vykonané jsou výsledkem slibů, jimiž sami sobě se zavazujeme, a podnět k těmto slibům vychází ze snů, v něž se bdíce zabýváme. Snění jest úlevou v práci, vínem k činnosti nás vzpružujícím. Učíme se milovati práci nikoli pro ni samu, nýbrž proto, že nám podává příležitost ke snění, které zjařujíc jednotvárnosti skutečného života, neslyšitelně, nepozorovaně, poněvadž trvá neustále. Žítí je snění. Jedině v hrobě není snů.

Nedivmež se proto nikdo Ben Hurovi, že se kochal sny, jak by byl učinil každý v tu dobu a na tom místě, za týchž okolností.

Slunce sklonilo se hluboko na své dráze. Nějakou chvíli se zdálo, jako by zářivý kotouč usedal na daleké téměř hor na západě, rozlévaje rudou záplavu po vši obloze nad městem a lemuje hradby a věže zlatou skvělostí. Poté zmizel, jako by se byl náhle ponořil. Klid obrátil Ben Hurovy myšlenky k domovu. Na obloze poněkud na sever od nevyrovnaného průčelí svatyně svatyně bylo místo, na němž tkvěli jeho zrakové: kolmo pod ním, kam byla by dopadla olovnice, stál otcovský dům, ač stál-li ještě.

Konejšivý vliv večera zkonejšil jeho city; zapomínaje na svou ctižádost, vzpomněl si na povinnost, která ho zavedla do Jeruzaléma.

Co meškal s Ilderimem na poušti, ohlídaje se po pevných místech a povšechně se s ní seznamuje, jako zkoumá vojín krajinu, kam hodlá podniknouti válečnou výpravu, přišel jednou večer posel s novinou, že byl Gratus sesazen a na jeho místo poslán Pontský Pilát.

Messala byl zmrzačen a pokládal jej za mrtva; Gratus byl bezmocen a odstraněn; proč by Ben Hur odkládal déle pátrati po matce a sestře? Nebylo se mu již ničeho obávati. Nemohl-li sám nahlížeti do judejských žalářů, mohl je prohledati očima jiných. Kdyby zmizelé byly nalezeny, neměl by Pilát důvodu nechati je ve vazbě, a kdyby si smyslnil záminku, překonala by se úplatkem. Kdyby je našel, odvedl by je na bezpečné místo, a pak máje klidnější mysl, upokožené svědomí a vědomí, že vykonal tuto první povinnost, mohl by se úplněji věnovati králi, jenž přicházel.

Rozhodl se rázem.

V tu noc radil se s Ilderimem, jenž svolil neváhaje. Tři Arabové přijeli s ním do Jericha, kde zanechal je s koňmi, a vydal se dále na cestu sám a pěšky. Malluch měl se s ním sejíti v Jeruzalémě.

Sluší podotknouti, že Ben Hurův záměr byl až dosud všeobecný.

Vzhledem k budoucnosti bylo radno zůstat v skrytosti před úřady, zvláště římskými. Malluch byl bystrovtipný a spolehlivý, muž zcela způsobilý k úloze slídiče.

Kde pátrání zahájiti, bylo první věcí. Neměl o tom jasného po-
nětí. Byl by nejraději počal s hradem Antoníí. Pověst nepřiliš stará vyprávěla, že pochmurná ta budova stojí nad bludištěm žalářních kobek, které ji ještě více nežli silná posádka uváděly v postrach židovské obrazotvornosti. Kromě toho nutká v takové nesnázi přirozená náklonnost dáti se do hledání na místě, kde se ztráta

stala, on pak nemohl zapomenouti, že viděl naposledy milované bytosti, když je stráž hnala ulicí směrem k hradu. Nejsou-li tam již, ale byly, zůstal tam do jista nějaký záznam o té okolnosti, nějaká stopa, po níž bylo jen bráti se poctivě až do konce.

Nadto pojila se k této náklonnosti naděje, jíž se nemohl vzdáti.

Zvědělť od Simonida, že Amra, egyptská chůva, žije. Čtenář se bezpochyby pamatuje, že tehdy ráno, kdy pohroma stihla Hury, věrná ta bytost vytrhla se stráži a utekla nazpět do paláce, kde byla s ostatními movitostmi zabavena. Prodlením následujících let opatroval ji Simonides vším, co potřebovala; tak byla nyní samojedinou obyvatelkou velkého domu, jehož Gratus přes všechny nabídky nedovedl prodati. Historie jeho pravých vlastníků stačila ochrániti majetek od cizinců, ať kupců, ať pouhých nájemníků. Lidé sem a tam chodící míjeli jej šeptajíce si. Rozneslať se o domě pověst, že v něm straší; vznikla asi tím, že mimojdoucí zahlédli časem, ač zřídka, ubohou starou Amru někdy na střeše, někdy v některém mřížovém okně. Věru nebylo nikdy stálějšího ducha nad ni a nikdy nebylo též příbytku tak děsivého a příhodného ke strašidelným rejdům. Kdyby pak se dostal k ní, Ben Hur domníval se, že by leccos od ní se dověděl, co by mu mohlo prospěti v těžkém úkolu pátrání. Buď jak buď, spatřiti ji na tom místě, tak drahém vzpomínkami, bude mu potěšením prve, nežli dojde cíle své starosti.

A proto půjde nejprve ke starému domu a ohlédne se po Amře.

Takto se odhodlav, povstal brzy po západu slunce a jal se slézati z hory cestou, jež s vrcholu zahýbá poněkud na severovýchod. Sestoupiv skorem až na úpatí u samého koryta Kidrónu, přišel na křižovatky silnice, běžící na jih do vsi Síloy a k rybníku téhož jména. Tam setkal se s pastýřem, ženoucím několik ovcí na trh. Oslovil muže, a přidruživ se k němu, prošel Getsemanou dále do města rybnou branou.

Ben Hur u otcovských vrat

Bylo již tma, když Ben Hur, rozešed se v bráně s ovčákem, zabočil do úzké uličky k jihu vedoucí. Několik lidí, kteří ho potkali, pozdravilo jej. Oblázková dlažba byla hrbolatá. Domy po obou stranách byly nízké, temné a smutné, dveře vesměs zavřeny. Ze střech zaslechl chvílemi ženy plísňící děti. Osamělost, noc, nejistota obestírající cíl jeho cesty, vše působilo naň teskným dojmem. S myslí čím dále tím malátnější dorazil zanedlouho k hluboké vodní nádržce, známé nyní jako rybník Bethesda, v jejíž vodě obrážela se hvězdnatá obloha. Vzhlednuv uzřel severní hradbu hradu Antonie, černou mračnou spoustu, tyčící se k temnému ocelovému nebi. Zastavil se, jako by byl vyzván hroživou stráží.

Hrad strměl tak vysoko a zdál se tak ohromným, spočívaje na pohled na základech tak bezpečných, že byl nucen uznati jeho pevnost. Žila-li tam jeho matka pohřbena, co mohl učiniti pro ni? Násilím ničeho. Kdyby celá armáda bila do jejího kamenného čela balistami⁸³ a berany, vysmáli by se jí. Na něj samotného shlížela obrovská jihovýchodní bašta zpupně jako vrch. I pomyslí si, že zchytralost lze snadno oklamati a že Bůh – vždy poslední útočiště opuštěných – že Bůh někdy dlouho váhá, jde-li o skutek.

S pochybností a zlou předtuchou zahnul do ulice před hradem a kráčel jí zvolna k západu.

Dávný obřadný pozdrav, jehož se mu dostávalo od několika mimojdoucích, nezněl nikdy tak mile.

---

83 Balista – římský samostříl.

Věděl, že na druhé straně v Bezetě je khan, kde se hodlal ubytovati na ten čas, co prodlí ve městě, leč právě teď nedovedl odolati touze podívat se domů. Srdce jej táhlo mocně v tu stranu.

Východní obloha byla jakoby vysmejčena a předměty na západě dříve neviditelné – zejména štíhlé věže na hoře Sionu – vystoupily jako z tmavé hloubi a oděly se strašidelnou zřetelností, plynouce takorůzka nad zející temnotou údolí dole jako hotové vzdušné zámky.

Dorazil posléze k otcovskému domu.

Lze snadno se domyslit, jaké pocity jej rázem ovládaly. I mezi čtenáři je snad mnoho těch, kdo snad mívali za mladých let šťastné domovy, nechat již sahat v minulost – domoviny, k nimž poutají je nyní veškeré vzpomínky, ráje, z nichž odešli, roníce slzy, a do nichž by se teď rádi vrátili jako malé děti, kdyby mohli, místa smíchu a zpěvu a družnosti, dražší než kterékoli nebo všechny radosti pozdějšího života.

U vrat na severním boku starého domu stanul Ben Hur. V koutech bylo posud jasně viděti vosk, jehož užito k zapečetění, a přes vrátné bylo posud přibito prkno s nápisem:

„Toto jest majetek císařův!“

Od hrozného dne onoho rozloučení neprošel již nikdo těmito vraty. Stál tu chvíli v rozpacích, nevěda, má-li zabušiti na vrata, jako kdysi činíval, čili nic. Věděl, že to není nic platno, leč neodolal pokušení. Možná, že jej Amra uslyší a vyhlédne z některého okna na té straně. Zdvihl kámen, vystoupil na široký kamenný stupeň a zabušil třikrát. Dutá ozvěna odpověděla. Zkoušel zase silněji než předtím a zase, a pokaždé ustal, naslouchaje. Odstoupiv do ulice, pozoroval okna. Ani v těch neobjevil se nikdo. Hradba na střeše

rýsovala se ostře na jasnící se obloze. Tajemný klid rozkládal se vůkol.

Ze severní strany přešel na západní, kde bylo čtvero oken, do nichž díval se dlouho a napjatě, ale rovněž nadarmo. Chvillemi dmulo se mu srdce malomocnými tužbami, chvillemi chvěl se mámením vlastní obrazivosti. Amra nedala znamení... ani duch se nepohnul.

Mlčky odplížil se pak okolo rohu na jih. Tam byla též vrata zapečetěna a opatřena nápisem. V měkkém svitu srpnového měsíce, jenž rozléval se po hřebenech Oliveta, od té doby „Vrchem pohoršení“ zvaného, vystupovala písmena zřetelně, i četl a vzplánil zlostí. Avšak nemohl učiniti nic jiného než vykroučiti prkno z hřebů a mrštiti jím do stoky. Potom usedl na stupeň a modlil se za nového krále, aby se jeho příští uspíšilo. Když se byl poněkud utišil, podléhal nepozorovaně únavě po dlouhé cestě v letním vedru, a klesaje níž a níže, usnul posléze.

Touž asi dobou přicházely sem dvě ženy ulicí směrem od hradu Antonie, blížíce se k paláci Hurů.

Kráčely bázlivými kroky a často se zastavovaly, naslouchajíce. Na rohu zasmušilé budovy pravila jedna k druhé tichým hlasem:

„To jest on, Tirzo!“

A Tirza podívavši se uchopila matku za ruku, opřela se o ni těžce a rozeštkala se, avšak mlčela.

„Pojďme dále, milé dítě, poněvadž,“ matka váhala, chvějíc se, avšak nabyvši úsilným napětím klidnosti, mluvila dále, „poněvadž, až nastane jitro, dají nám výhost z městské brány, abychom se – nikdy již nevrátily.“

Tirza div neklesla.

„Ach, ano!“ vzlykala. „Zapomněla jsem! Bylo mi, jako bychom se ubíraly domů. Ale jsme malomocné a nemáme domova – jsme za živa již mrtvé!“

Matka sehnula se a pozdvihla ji něžně řkouc:

„Neobávejme se ničeho. Pojďme dále.“

A plížíce se při samé drsné zdi, sunuly se dále jako dvě strašidel, až se dostaly ke vratům, před nimiž také stanuly.

Vidouce prkno, vystoupily na kámen v šlépěje Ben Hurovy, sotva vychladlé, a četly nápis:

„Toto jest majetek císařův.“

Tu sepjala matka ruce, a povznesši oči, zasténala nevýslovným bolem.

„Co nyní, matko? Ty mě děsíš!“

„Och, Tirzo, ti ubožáci jsou mrtvi! On jest také mrtev!“

„Kdo, matko?“

„Tvůj bratr! Odňali mu všechno... všecičko... i tenhle dům!“

„Chudák!“ prohodila Tirza bezděčně.

„Nikdy nám již více nepřispěje ku pomoci!“

„A pak, matko?“

„Zítra... zítra, mé dítě, najdeme si místo při cestě a budeme žebrati o almužny, jak činí malomocní... žebrati nebo...“

Tirza opřela se opět o ni a zašeptala:

„Umřeme... umřeme!“

„Nikoliv!“ odtušila pevně matka. „Hospodin určil nám čas a my věříme v Hospodina! I v tom vyčkáme jeho vůle! Pojď odtud!“

To pravivši, uchopila Tirzu za ruku a spěchala k západnímu rohu domu, berouc se podle samé zdi.

Nespatřivše tam živé duše, kradly se dále k nejbližšímu rohu a zalekly se měsíčního světla, jež bylo s neobyčejnou jasností rozestřeno po celém jižním průčelí a částečně i po ulici.

Matčina vůle byla silná. Ohlédla se za sebe a vzhůru po oknech na západní straně a vykročila do světla, táhnouc Tirzu za sebou. Tu teprve jevila se ubohost jejich stavu. Na rtech a na lících, v krvavých očích, na rozprýskaných rukou, zvláště pak v dlouhých, hadovitých pramenech vlasů, tuhých hnusným hnisem slepených a jako jich obočí příšerně bílých. A nemožno také bylo rozeznati, kdo z obou jest matka nebo dcera, bylyť obě stejně staré a nevylicitelně sešlé.

„Pst!“ zašeptala náhle matka. „Tamo leží kdosi na stupni... nějaký muž! Obejděme ho.“

Přešly rychle na protější stranu ulice a tam sunuly se dále ve stínu až před vrata, kde stanuly.

„Spí...! On spí, Tirzo!“

Muž zde ležící, tvrdě spal.

„Počkej zde a já zkusím vrata.“

Po těch slovech odplížila se matka neslyšitelně přes ulici a odvažila se dotknouti dvířek. Nevěděla nikdy, povolily-li, neboť vtom procitl muž, a převaliv se nepokojně, pošnul šátek na hlavě tak, že obličej vzhůru obrácený byl měsícem jasně ozářen.

Shlédla naň a trhla sebou.

Sepjala ruce a povznesla oči k nebesům v němém vzývání.

Tak setrvala okamžik a poté vrátila se kvapem k Tirze.

„Živ tě Hospodin, že ten muž je můj syn... tvůj bratr!“ zvolala děsivým šepem.

„Můj bratr...? Juda?“

Matka chopila ji zprudka za ruku.

„Pojď!“ pravila týmž nuceným šepem. „Podívejme se naň... ještě jednou... jen jednou... pak budiž milostiv svým služebnicím, Hospodine!“

Přešly ulici ruku v ruce rychle jako duchové. Když jich stíny dopadly na něj, zastavily se. Měl ruku nataženu na stupni dlaní

vzhůru. Tirza spustila se na kolena a chtěla ji políbiti, ale matka ji odtrhla.

„Ne, nikdy – nikdy! Jsme nečisté – malomocné!“ zašeptala.

Tirza ucouvla úžasem od něho, jako by on sám byl malomocný.

Ben Hur byl hezký, švarný muž. Tváře jeho a čelo byly snědé vlivem slunce a vzduchu na poušti, avšak pod slabým chmýřím červenaly se rty a bělaly se lesklé zuby a hebké vousy nestačily skrýti plnou, oblou bradu a hrdlo.

Jak krásným zdál se býti matčiným zrakům! Jak mocně vzkypěla v ní žádost ovinouti paže kolem něho, přivinouti si jeho hlavu na ňadra a zlíbati ho, jak bývalo jejím zvykem za jeho blaženého dětství! Odkud nabrati síly, aby odolala tomuto návalu? Mateřská láska jest nadevše jiné mocná, je schopna býti neskonale násilnou, a proto ona mohutnost obětovnosti. Ani za navrácené zdraví a jmění, za nižádné požehnání života, ani za život sám nebyla by zůstavila svůj malomocný polibek na jeho líci! Ale dotknouti se ho musila. Vždyť v tom okamžiku, kdy se s ním shledala, musí se ho navždy odřící! Poklekla k jeho nohám, dotkla se rty podešve jednoho z jeho sandálů, jakkoli byl žlutý od pouličního prachu... a dotkla se ho zas a zase a v těch polibcích spočívala sama její duše.

Pohnul se a přehodil ruku. Couvaly, než slyšely ho, an mručí ze sna:

„Matko! Amro! Kde jest...“

Pohroužil se opět v hluboký spánek.

Tirza hleděla zadumaně před sebe. Matka vtiskla obličej do prachu, potlačujíc vzlykot tak hluboký a prudký, že se zdálo, jako by jí srdce pukalo. Přála si, aby procitl.

Volal na ni ve snu – nezapomněl dosud na ni.

V následujícím okamžiku pokynula matka Tirze, i vstaly, a pohleděvše naň ještě jednou, jako by si vtiskovaly v paměť jeho obraz,

nežli zmizí, přešly opět ulici ruku v ruce. Uchýlily se tam do stínu zdi a poklekly, dívajíce se naň, čekajíce, až se probudí a doví se od něho nějakých zpráv. Nikdo ještě nevystihl míru trpělivosti takové lásky, jakou byla jejich.

Spal dosud, když se brzy potom objevila jiná žena na rohu paláce. Dvě ženy ve stínu viděly ji zřetelně ve světle: malou postavu, silně shrbenou, temné pleti, šedivých vlasů, oděnou čistě rouchem služebnic a nesoucí na hlavě koš zeleniny.

Nově příchozí stanula, spatřivši muže na stupni. Poté kráčela dále, jako by se byla rozhodla – velmi zlehka, když se blížila ku spáči. Obešedši ho, přistoupila ke vratům, odsunula snadno závoru u dvířek a vstrčila ruku do otvoru. Jedno z širokých prken v levé vrátni poodstálo bez hluku. Prostrčila koš a promykala se za ním. Nemohouc odolati zvědavosti, postanula a pohlédla na cizince, který ležel tu zřetelně před ní.

Pozorovatelky na druhé straně ulice zaslechly tichý výkřik a viděly, jak si žena mne oči, jako by si tříbila zrak, jak se nachýlila níže, jak sepjala ruce, zírajíc vyjeveně kolem sebe, jak pohlédla na spáče, sehnula se a pozdvihla nataženou ruku a jak ji upřímně celuje, což ony tak snažně si přály učiniti, ale neodvážily se.

Ben Hur, probuzen byv dotykem, utrl mimovolně ruku, a tu střetly se jeho oči s očima ženy.

„Amro! Ó Amro, jsi-li to ty?“ zvolal.

Dobrá ta duše neodpověděla slovy, nýbrž vrhla se mu na šíji, plačíc radostí.

Vybavil se zlehka z jejích paží, a obrátiv k sobě osmahlou tvář ženy, slzami smáčenou, políbil ji, neboť jeho radost byla jen o málo menší nežli její.

Ženy přes ulici slyšely jej pak, an praví:

„Matka... Tirza... ó Amro, pověz mi o nich! Mluv, mluv, prosím tebe!“

Amra jen znova se rozplakala.

„Tys je viděla, Amro. Ty víš, kde jsou! Rci mi, že jsou doma!“

Tirza se pohnula, než matka, uhodnuvši její úmysl, zadržela ji a zašeptala:

„Nechod!... Nechod, pravím, neboť jsme nečisté – malomocné!“

Láska její byla neoblomná. Ačkoli oběma srdce lítostí a radostí pukala, nesměl se jich dotknouti.

Zatím Amra, slyšíc prosby, plakala tím usedavěji.

„Byla jsi uvnitř?“ tázal se za chvíli, vida, že je prkno odsunuto. „Pojď tedy! Půjdu s tebou!“ a vzpřímiv se, měl se k odchodu. „Římané – stihniž je kletba Hospodinova! – Římané lhali...! Ten dům jest můj...! Vstaň, Amro, a vstupme dovnitř!“

Zmizeli pak ve vratech, kdežto oněm ženám ve stínu stojícím zbyl jen bolestný pohled na vrata, prázdnotou na ně zející – na vrata, do nichž nikdy již nevzkročí. Uložily se pospolu do prachu.

Jejich láska se osvědčila.

Nazítří ráno byly přistiženy a kamením vyhnány z města.

„Prchněte! Jste mrtvy! Jděte mezi mrtvé!“ znělo jim za úprku v uších.

Hrobka nad královskou zahradou

Dnešní cestující po svaté zemi, jda se podívat na proslulé místo s krásným jménem „královské zahrady“, sestoupí podle koryta Kidrónu neb ohybem Gíchonu a Hinómu až ke staré studni En-rogelu, napije se sladké živé vody a stane, dospěv meze, kde přestávají zajímavé památnosti na této straně. Prohlédne si velké kameny, jimiž je studnice obezděna, zeptá se na její hloubku, usměje se prostínkému způsobu, jakým se váží tekutý poklad, a věnuje trochu útrpnosti rozedraným ubožákům, kteří u ní sedávají. Pak okouzlen horami Móriji a Sionem, kteréž obě svázejí se k němu od severu, ona končíc Ofelem, tato místem, kde stávalo město Davidovo. V pozadí rýsuje se nahoře daleko na obloze okrasa posvátných míst: zde Haram s lepotvárnou kupolí, tam mohutné pozůstatky Hippiku, vzdorné i v rozvalinách. Pokochav se touto podívanou a vštípiv si ji dostatečně v paměť, cestující obrátí zřetel na Vrch pohoršení, zvedající se po pravici v drsné velebnosti, a pak na Vrch zlé rady na druhé straně po levici, jenž je-li dobře zběhlý v biblických dějinách a v rabbinských i mnišských tradicích, vzbudí v něm jakýsi zájem, ač nezmocní-li se ho pověrečná hrůza.

Trvalo by dlouho, kdybychom zde uváděti měli všechna zajímavá místa, skupená kolem tohoto vrchu. Stačí, připomeneme-li, že jeho paty tkví ve skutečném pekle novověkých pravověrců – v pekle síry a ohně – za starodávna Gehenna řečeném a že nyní, jako za doby Kristovy, srážné jeho úbočí, čelící k městu na jihu a jihovýchodě, jest prostoupeno a rozryto hrobkami, které bývaly

od nepaměti bydlíštěm malomocných, nikoliv ojediněle, nýbrž hromadně. Tam zavedli svou vládu a ustavili svou společnost, tam si také založili město a bydlili pro sebe, a kdekdo se jich stranil jako Bohem prokletých.

Než vraťmež se k vlastnímu ději.

Druhého dne z rána po příhodách, v předešlé kapitole vylíčených, dostavila se Amra ke studnici En-rogelu a sedla si opodál na kámen. Kdo znal Jeruzalém, byl by řekl, vida ji tu státi, že jest služkou některé zámožné rodiny. Přinesla s sebou džbán na vodu a košík, jehož obsah byl přikryt bělostným ubrusem. Postavivši džbán a košík k sobě na zemi, rozvázala si šátek, jenž jí splýval z hlavy, složila prsty na klíně a zahleděla se vážně tam, kde se vrch spouští příkře do Hakeldamy a Hrnčířova pole.

Bylo velmi záhy a ona byla první u studnice. Brzy však přidružil se k ní muž, nesoucí provaz a kožené vědro. Pozdraviv drobnou ženu tmavé tváře, roztočil provaz, přivázal jej k vědru, očekávaje zákazníků. Komu se chtělo, mohl si navážiti vody sám. On vážil ji ze řemesla a plnil za *geru*⁸⁴ největší džbán, jaký nejsilnější žena unéstí byla s to.

Amra seděla tiše a neříkala ničeho. Vida džbán, zeptal se jí muž za chvíli, přeje-li si, aby jej naplnil. Odpověděla mu zdvořile: „Teď ne,“ pak už si jí nevšímal.

Když se úsvit slunce rozbřeskl nad horou Olivetskou, dostavovali se jeho odběratelé, i měl velice napilno, aby jim posloužil. Po všech ten čas seděla Amra na svém místě, pohlížeje upjatě na vrch.

Slunce vyhouplo se nad obzor, avšak ona seděla tu dosud, pozorujíc a očekávajíc cosi.

---

84 Hebrejský peníz v ceně necelých 10 hal. r. m.

Jejím zvykem bývalo choditi na trh, jakmile se setmělo. Vykradši se z domu nepozorovaně, zašla do krámů v Tyropoionu nebo na druhou stranu do krámů u Rybné brány na východě, nakoupila si masa a zeleniny a vrátila se, zavřevši za sebou.

Jakou rozkoší potěšovala ji opětná přítomnost Ben Hurova ve starém domě, lze si představit. Nemohla mu nic říci o své paní a Tirze... pranic. Chtěl ji vzíti s sebou na místo ne tak osamělé, ona však návrh jeho odepřela. Byla by ráda viděla, aby se zas uhostil ve svém vlastním pokoji, jenž byl právě v takovém stavu a pořádku, v jakém jej opustil, avšak nebezpečí, že by se prozradil, bylo příliš veliké a jeho přáním nade vše, aby se vyhnul dotazům. Bude ji za to navštěvovati pokud možná častěji. Přijda v noci, odejde též v noci. Byla nucena spokojiti se a hned byla zaměstnána, vymýšlejíc, jak a čím jej oblažiti. Že jest nyní již mužem, to jí nepřipadlo, aniž se jí namanulo na mysl, že už zanechal chlapeckých libůstek nebo jich pozbyl. Domnívala se, že se mu zavděčí, zahrne-li jej pečlivými službami jako za dřívějšíka. Rozpomínala se na lahůdky, které mu nejvíce chutnávaly, umiňujíc si, že je ustrojí a stále bude míti pohotově zásobu – kdykoliv on přijde. Zda mohlo býti co utěšenějšího? Vykradla se proto s košíkem nazítří večer časněji než obvykle a pospíšila na trh u Rybné brány. Chodila semo tam, hledajíc nejlepší med, a uslyšela nějakého muže, an vypravuje historii.

Jaká to byla historie, toho se čtenář dovtípí s dostatečnou jistotou, povíme-li, že vypravovatelem byl jeden z mužů, kteří svítili pochodněmi veliteli hradu Antonie, když byly Hurová a Hurovna nalezeny dole v kobce VI. Nevynechal žádné podrobnosti o tom, v jakém stavu je zastali, a Amra je vyslechla, jakož i jména uvězněných a vdovinu zprávu o sobě samé.

Pocitů, s kterýmiž Amra poslouchala vypravování, bylo se na-
dítí do bytosti tak oddané. Nakoupila, čeho bylo potřebí, a vrátila
se domů. Jaké štěstí měla za lubem pro svého hochu!

Bylať našla jeho matku!

Odložila košík, smějíc se a plačíc. Pojednou stanula a zamys-
lila se. Usmrtilo by jej, kdyby zvěděl, že jeho matka a Tirza jsou
malomocné. Prošel by strašlivé město na Vrchu zlé rady... nedal
by si pokoje a vlezl do kdejaké nakažené hrobky, poptáváje se po
nich, a choroba by jej zachvátila a stihl týž osud, jako je. Lomila
rukama. Co počítí?

Jako mnoho jiných před ní a mnoho jiných po ní nabyla láskou
vnuknutí, ne-li moudrosti, a dospěla ke zvláštnímu důsledku.

Věděla, že malomocní přicházejí každého rána ze svých hro-
bových bytů v úbočí vrchu a zásobují se vodou na den ze studnice
En-rogelu. Přinesše si džbány, postavili je na zemi a čekali, stojíce
opodál, až byly nality. Za tou příčinou musily paní a Tirza přijíti,
neboť zákon byl neúprosný a nedopouštěl rozdílu. Bohatému ma-
lomocnému nevedlo se o nic lépe než chudému.

A protož ustanovila se Amra na tom, že se Ben Hurovi nezmíní
o příběhu, ježž byla slyšela, nýbrž že půjde sama ke studnici a bude
čekati. Hlad a žízeň dožene sem nešťastnice, i věřila pevně, že je
pozná prvním pohledem, ne-li, poznají ony ji.

Zatím dostavil se Ben Hur i hovořili mnoho.

Zítra měl přijeti Malluch a pak se mělo hned zahájit pátrání.
Hořel nedočkavostí, aby se dal již do díla. Chtěl se ještě podívat
na posvátná místa, aby se povyrazil. Jisto jest, že tajemství těžce
uléhlo na ženu, nicméně pomlčela o něm.

Když odešel, měla napilno, chystajíc dobré věci k jídlu, a konala
tuto práci s největší bedlivostí. Sotva nadcházel den, jak věstily
hvězdy, naplnila košík, vybrala džbán a pustila se k En-rogelu,

vyšedši Rybnou branou, která byla nejčasněji otevřena, a dorazila na místo, jak jsme viděli.

Brzy po východu slunce, co práce u studnice nejvíce kvapila a vodař sotva postačil, když opravdu pultuctem věder najednou voda se vážila, ježto kdekdo spěchal, aby se dostal odtud prve, než ranní chládek ustoupí dennímu parnu, objevovali se obyvatelé vrchu, chodíce kolem dveří svých hrobek. Zanedlouho potom bylo je viděti v hloučcích, mezi nimiž bylo nemálo dětí tak mladičkých, že připomínaly nejsvětější poměr. Mnoho jich vyšlo za okamžik za ohybem strminy: ženy, nesoucí džbány na rameni, velmi slabí starci, belhající se o holích a berlách. Někteří opírali se jiným o ramena, několik jich – úplně bezvládných – leželo na nosítkách jako hromady cárů. I v této pospolitosti svrchovaných útrap jevila se láska, činíc život snesitelnějším. – Vzdálenost dodávala bídě vyvrženců mírnějšího rázu, zcela ji zastírajíc.

Sedíc na kameni u studnice, dívala se Amra nepohnutě na příšerné hloučky. Pojednou domnívala se, že spatřila ty, jež hledala. Že jsou onde na vrchu, o tom nepochybovala, že dojísta přijdou dolů a blízko, to věděla, přijdou třeba, až všichni lidé u studnice budou opatřeni vodou.

U samé paty strminy pak byla hrobka, jež byla nejednou upoutala k sobě pozor Amřin, široce zejíc. U jejího ústí stál balvan velikých rozměrů. Slunce nahlíželo do ní po nejparnější hodiny denní a vůbec zdálo se, že v ní nemůže nic živého obývati, leda snad divocí psi, vrátivší se z metařské práce dole v Gehenně. Leč odtud vyšly k nemalému překvapení Egyptanky, trpělivě pozorující, dvě ženy, vzájemně se podpírající a vedoucí. Obě měly bílé vlasy, obě vypadaly staré, avšak jejich šaty nebyly roztrženy, i pohlížely kolem sebe, jako by se byly octly v místech jim nových. Pozorovatelce dole zdálo se, jako by se děsily podívané na hnusnou společnost,

jejímiž byly členy. Nepatrné věru příčiny, aby jí srdce rychleji rozbušilo a k nim obrátily její zřetel; a přece tomu tak bylo!

Obě ženy otály chvíli u balvanu – poté zamířily pomalu, pracně a ustrašeně ke studnici, kdež ozvaly se některé hlasy, aby je zastavily, avšak ony šly dále. Vodař sebral několik oblázků a chystal se je odehnati. Společnost jim zlořečila. Četnější společnost na vrchu křičela pronikavě: „Nečisté, nečisté jsou!“

„Věru,“ pomyslíla si Amra, co zatím dvě ženy přicházely blíže –, „věru, jsou tu cizí a neznají zvyku malomocných.“

Vstala a kráčela jim naproti, vzavši košík a džbán s sebou. Hluk u studnice ztišil se ihned.

„Jaký to blázen,“ zasmál se kdosi. „Jaký to blázen, že takto dává dobrý chléb mrtvým!“

„Co jí to napadlo, že šla tak daleko?“ ozval se jiný hlas. „Já aspoň počkala bych si na ně leda u brány.“

Amra brala se dále, vedena jsouc lepší pohnutkou. Kdyby se mylila! Srdce stoupalo jí k hrdlu. A čím dále šla, tím větší pochybnost a zmatenost se jí zmáhaly. Stanula na čtyři nebo pět kroků od místa, kde stály, čekající na ni.

To že by byla paní, kterou milovala? Jejíž ruku tolikrát vděčně líbala? Ta důstojná paní, jejíž milostný obraz chovala tak věrně v paměti? A to že by byla Tirza, kterou kojila jako nemluvně? Jejíž bolesti konejšila, jejíchž her se zúčastnila? To že by byla usměvavá, sličná, zpěvavá Tirza, světlo velkého domu, nadějně požehnání jejích starých let? Její paní, její miláček... To že by byly ony?! Bol zaťal se ženě do nejhlubších útrob tím pohledem.

„To jsou stařeny,“ pravila sama k sobě. „Nikdy ještě jsem jich neviděla. Vrátím se.“

Otočila se.

„Amro!“ zvolala jedna z malomocných.

Egyptanka pustila džbán, zachvěvši se, a ohlédlá se.

„Kdo na mne volal?“ otázala se.

„Amro!“

Udivené oči služčiny utkvěly mluvčí na tváři.

„Kdo jste?“ vzkřikla.

„My jsme ty, které hledáš.“

Amra padla na kolena.

„Ó, paní, paní! Poněvadž jsem tvého Boha přijala za svého, budiž pochválen, že mne k tobě dovedl!“

A ubohá ta zdrcená bytost sunula se k nim po kolenou.

„Stůj, Amro! Nechoď blíže. Nečisté, nečisté jsme!“

Ta slova stačila. Amra klesla na obličej, štkajíc tak hlasitě, že ji lidé u studnice slyšeli. Pojednou vztyčila se opět na kolena.

„Ó paní, kde je Tirza?“

„Zde jsem, Amro, zde! Podej mi kapku vody!“

Zvyk služby hnul se v ní. Amra vstala, odhrnuvši si hrubé vlasy, které se jí svezly do tváře, přistoupila ke košíku a odkryla jej.

„Viz,“ pravila, „tu je chléb a maso.“

Byla by ubrus rozprostřela na zemi, ale paní promluvila zase, řkouc:

„Nečiň tak, Amro. Ti tam by tě kamenovali a nedali by nám napítí se. Nech mi tu košík. Vezmi džbán, naplň jej a přines sem. Vezmeme si jej s sebou do hrobky. Pro dnešek pak prokážeš nám tím službu, kterou zákon dovoluje. Popil si, Amro.“

Lidé, před jichž očima to vše se dalo, uhnuli se služce a pomohli jí dokonce nalít džbán; tak dojemné hoře jevilo se jí ve tváři.

„Kdo to jest?“ otázala se nějaká žena.

Amra odpověděla lítostně:

„Bývaly ke mně hodné.“

Vyzdvihši si džbán na rameno, pospíšila zpátky. Zapomínajíc se, byla by šla až k nim, ale výkřik: „Nečisté, nečisté jsme! Pozor!“ ji zarazil. Postavila vodu ke košíku a ustoupivši stanula opodál.

„Děkuji ti, Amro!“ pravila paní, ujavši se věcí. „Jsi velmi dobrá!“

„Nemohu pro vás nic víc učinit?“ optala se Amra.

Matčina ruka spočívala na džbánu, hořelať žízni, ale přemohla se, a vstavši odvětila pevně:

„Ano, vím, že Juda přišel domů. Viděla jsem ho u vrat předevcírem v noci, jak spal na stupni. Viděla jsem, jak jsi ho vzbudila.“

Amra sepjala ruce.

„Ó paní! Tys to viděla, a nepřišla jsi!“

„Byla bych ho usmrtila. Nemohu ho již nikdy pojmouti do náručí. Nemohu ho již nikdy políbiti. Ó Amro, Amro, vím, že ho miluješ!“

„Ano,“ přisvědčila věrná duše a pokleknouc znova se rozplakala. „Zemřela bych za něj.“

„Dokaž mi, co pravíš, Amro.“

„Jsem připravena.“

„Nuže, neříkej mu, kde jsme nebo že jsi nás viděla... jediné to, Amro.“

„Ale vždyť vás hledá. Přišel z daleka, aby vás vypátral.“

„Nesmí nás nalézt. Nesmí se státi tím, čím jsme my. Slyš, Amro. Budeš nám sloužiti, jako jsi nám dnes posloužila. Budeš nám nositi tu trochu, které potřebujeme... nedlouho již... nedlouho. Přijdeš tak každý den ráno a večer, a... a,“ – hlas se jí zajíkl, silná vůle div ji neopustila, „a budeš nám o něm vypravovati, Amro, ale jemu nepovíš o nás ničeho. Slyšíš?“

„Oh, bude mi krušno, až ho uslyším o vás mluvit, až ho uvidím, jak chodí sem a tam, hledaje vás... až uvidím všecku jeho lásku a nebudu smět říci mu ani tolik, že jste živý!“

„Můžeš-li mu říci, Amro, že se nám daří dobře?“

Služka sklonila hlavu do dlaní.

„Nemůžeš,“ mluvila dále paní; „a proto raději mlč. Jdi tedy a přijď opět večer. Budeme tě očekávat. Do té doby měj se dobře!“

„To břímě bude těžké, paní, a krušno je nésti,“ pravila Amra, padši na tvář.

„Oč krušnější bylo by zříti ho takového, jakými jsme my?“ odtušila matka, dávajíc košík Tirze. „Přijď zase dnes večer,“ opětovala, zdvihla vodu a zamířila do hrobky.

Amra čekala klečíc, až jí zmizely z obzoru, pak se vydala zkor-mouceně na cestu domů.

Večer se navrátila, potom si zvykla sloužiti jim ráno a večer, pročež neměly nouze o nic potřebného. Jakkoli byla hrobka rovněž kamenná a osamělá, nebyla přece tak neutěšená jako hrobka na hradě. Bylať venku v krásné přírodě a slunce zlatilo její dveře. S tím větší vírou může tudíž člověk očekávat smrt pod širým nebem.

Úskok Pilátův. – Boj

Z rána prvního dne sedmého měsíce – po hebrejsku tišri, po česku října řečeného – vstal Ben Hur z lože v khanu, mrze se na celý svět.

Nemnoho času zmařeno poradou po příchodu Malluchově. Staroch začal hledati na hradě Antonii a začal směle přímým dotazem u velícího tribuna. Vyprávěl důstojníkovi historii Hurů a veškery podrobnosti o nehodě Gratově, líče ji za věc, prostou vši zločinné podstaty. Privil mu, že účelem nynějšího pátrání jest, ukáže-li se, že jsou někteří z nešťastné rodiny na živu, podati žádost k nohám cízarovým s prosbou, aby jim bylo jmění navráceno a jich občanská práva obnovena. Nepochybuje prý, že taková žádost zavdává podnět k vyšetřování z císařského rozkazu, kteréhož kroku přátelé rodiny nijak prý se neobávají.

V odpověď oznámil mu tribun obšírně, jak nalezl ženy v hradním žaláři, a dal mu čísti zprávu, kterou sepsal dle jejich vlastních výpovědí; když pak byl požádán, aby dovolil opsati si ji, i tu svolil.

Potom pospíšil Malluch k Ben Hurovi.

Marně bychom se pokoušeli vylíčit, jaký dojem učinila strašlivá zvěst na mladíka. Hluboký bol neustával ani slzami, ani vášnivými výkřiky. Seděl tiše drahnou chvílí se zsinanou tváří a usedajícím srdcem. Chvílemi mružel, jako by projevoval myšlenky, které naň nejkrutěji doléhaly:

„Malomocné, malomocné! Ony... moje matka a Tirza... ony malomocné! Jak dlouho, jak dlouho, Pane!“

Hned byl uchvácen spravedlivým hněvem bolu, hned zase dychtivostí pomsty, která, jak dlužno uznati, byla sotva méně spravedlivá.

Posléze vstal.

„Musím je vyhledati. Možná, že umírají.“

„Kde je budeš hledati?“ otázal se Malluch.

„Jest toliko jedno místo, kam mohly jíti.“

Malluch odporoval a konečně zvítězil potud, že mu svěřeno řízení dalších pokusů. Odebrali se spolu ku bráně na druhé straně naproti Vrchu zlé rady, kde malomocní od nepaměti žebrávali. Tam prodleli celý den, dávajíce almužny, ptajíce se na dvě ženy a nabízejíce bohaté odměny tomu, kdo je vypátrá. To opakovali den ode dne po ostatní pátý měsíc a po celý šestý. Po hrozném městě na vrchu pilně slídili malomocní, které nabízené odměny silně lákaly, neboť byli mrtvi jen po zákonu. Drali se zas a zase do zející hrobky dole u studnice, dotírajíce otázkami na její obyvatelky, leč ony zachovaly pevně své tajemství. Vše bylo nadarmo. A nyní, z rána prvního dne sedmého měsíce přibyl k původní zprávě jenom ten dodatek, že před nedávnem byly dvě malomocné ženy vykamenovány úředními sluhy z Rybné brány. Přiložil-li se jen trochu bedlivější zřetel k této stopě a srovnaly-li se údaje poněkud bystrovtipně, dospělo se k smutné jistotě, že trpitelkami byly Hurová a její dcera, a dřívější otázka zůstala záhadnější než předtím. Kde byly? A co se s nimi stalo?

„Nebylo dosti na tom, že moje matka a sestra byly uvrženy v malomocenství,“ říkal syn zas a zase s trpkostí, jejíž palčivost dovede si čtenář představit; „na tom nebylo dosti. Och, nikoli! Byly také vykamenovány z rodného města! Moje matka je mrtva! Odešla do pustiny! Je mrtva! Tirza je mrtva! Já sám jsem zbyl. A nač? Jak dlouho, ó Bože, ty Otče mých otců, jak dlouho ještě bude vládnout tento Řím?“

Kypě hněvem, nemaje naděje, hoře žádostí pomsty, vstoupil na dvůr khanu, kde se hemžili lidé přišlí během noci. Snídaje poslouchal některé z nich. Zvláště jedna společnost jej zaujala. Byli to namnoze mladí, silní, živí, otužilí muži venkovských způsobů a mluvy. Ve tvářnosti, v jistém neoznačitelném výraze, v nesení hlavy, v pohledu očí zračila se jim jarost, která nebývala obyčejným zjevem u vzezření nižších tříd v Jeruzalémě; jarost pokládaná některými za význačný ráz života v horských krajích, již však lze spíše přičísti životu zdravé svobody. Zanedlouho přesvědčil se, že jsou to Galilejští, přišlí do města za různými příčinami, leč především proto, aby se zúčastnili slavnosti trub, na ten den ustanovené. Vzbudili v něm rázem účast jako ohlas z krajiny, kde se nadál, že nalezne nejochotnější pomoc v díle, jež hodlal vbrzku podniknouti.

Co se na ně díval a jeho myšlenky zatěkaly do budoucnosti, osnujíce záměr, jak by bylo lze sestaviti z takových mužů legii a vycvičiti ji v kázni po přísném římském způsobu, vešel do dvora muž s tváří silně rozpálenou a s očima rozčilením jiskřícíma.

„Proč zde meškáte?“ pravil ke Galilejským. „Rabbiové a starší jdou z chrámu k Pilátovi. Vzhůru, pospěšte si a pojďme s nimi.“

Shrnuli se mžikem kolem něho.

„K Pilátovi? Proč?“

„Bylo vyzraženo spiknutí. Pilátův nový vodovod má se zaplatiti chrámovými penězi.“

„Jakže, posvátným pokladem?“

Opakovali otázku muž muži s planoucím očima.

„Vždyť je to corban⁸⁵... peníze boží. Ať sáhne jenom na šekel, má-li tolik odvahy!“

---

85 Obětní dar.

„Pojďte!“ vzkřikl posel. „Průvod přešel už zatím most. Všecko město se tam hrne. Možná, že nás bude potřebl. Pospěšte si!“

Jako by myšlenka a skutek byly totéž, nastalo rychlé svlékání zbytečných šatů a za chvíli stál tu zástup s obnaženými hlavami a v krátkých spodních tunikách bez rukávů, které nosívali jako ženci na polích a lodníci na jezeře – v oděvu, v němž lezli po horách za stády a sbírali zralé víno, nedbajíce slunce. Prodleli jen, utahujíce si pasy; poté řekli:

„Jsme hotovi.“

Tu oslovil je Ben Hur.

„Mužové Galilejští,“ vece, „jsem syn Judův. Přijměte mě mezi sebe!“

„Bude nám třebas bojovat,“ odvětili.

„Och, tu já nebudu první, kterýž uteče!“

Zasmáli se dobrácky odpovědi a posel pravil:

„Zdáš se býti dost silný. Pojď s námi.“

Ben Hur svlekl svrchní roucho.

„Což myslíte, že bude boj?“ otázal se klidně, utahuje si pás.

„Ano.“

„S kým?“

„Se stráží.“

„S legionáři?“

„Komu jinému by Říman důvěřoval?“

„Čím budete bojovati?“

Pohlíželi naň mlčky.

„Nu,“ mluvil dále, „učíníme, seč budeme – ale zda by nebylo lépe, abychom si vyvolili vůdce? Legionáři mají vždy vůdce a jsou tak s to, aby jednali jednomyslně.“

Galilejští hleděli pozorněji, jako by jim ta myšlenka byla nová.

„Budmež aspoň za jedno v tom, abychom zůstali pohromadě,“ dodal. „Nyní jsem hotov, a vy, doufám, že také.“

„Ano, pojďme.“

Nebudiz zapomenuto, že khan byl v Bezetě, novém městě, a chtě se dostat do pretoria, jak Římané zvučně říkali Herodesovu paláci na hoře Sionu, musil zástup přejít nížiny severně a západně od chrámu. Ulicemi – ač lze-li je tak nazvat – směřujícími na sever a jih a prostoupenými napříč uličkami, které sotva zasluhovaly toho jména, obešli rychle okres Akru a dospěli k hradu Mariamny, odkud nebylo daleko k velké bráně výšin hradbou obehnaných. – Cestou předstihovali lidi nebo byli předstihováni lidmi, kteří rovněž jako oni hořeli hněvem, uslyševše o zamýšleném znesvěcení. Když posléze dorazili ku bráně pretoria, byl již průvod starších a rabbiů vešel dovnitř s četným zástupem lidí, kdežto venku hlučel dav ještě silněji.

Centurio střehl vchod se stráží sešikovanou v úplné výzbroji pod krásným mramorovým cimbuřím. Slunce sálalo vojákům palčivě do přilb a štítů, avšak stáli pevně v řadách, nedbajíce ani jeho žáru, ani povyku shluklého lidstva. Otevřenou bronzovou branou valil se proud občanů dovnitř, mnohem slabší proud pak valil se ven.

„Co se děje?“ zeptal se jeden z Galilejských mužů právě vyšlého.

„Nic,“ zněla odpověď. „Rabbiové stojí přede dveřmi do paláce a přejí si mluvit s Pilátem. Zdráhá se vyjít ven. Poslali k němu se vzkazem, že se nehnou, dokud jich nevyslechne. Čekají.“

„Pojďme dále,“ pravil Ben Hur svým klidným způsobem, vida, čehož jeho společníci bezpochyby neviděli, že vznikla nejenom neshoda mezi prosebníky a vladařem, ale že došlo již na rozhodnutí, při němž běželo o vážnou otázku: Čí vůle tu zvítězí?

Uvnitř brány bylo listnaté stromořadí a pod stromy sedátka. Lidé vyhýbali se opatrně stínu, mile se rýsujícímu na bílé, čistě

zametené dlažbě, neboť byť se to i zdálo sebepodivnějším, rabbin-
ský zákaz, vážený prý ze zákona, nedovoloval, aby něco zeleného
rostlo v obvodu hradeb jeruzalémských. I moudrý král, potřebuje
zahradu pro svou egyptskou nevěstu, byl prý nucen založiti ji dole
v místech, kde se sbíhaly údoly nad En-rogelem.

Stromovými korunami prokmitalo vnější průčelí paláce. Zá-
stup, zahnuv napravo, kráčel kousek cesty a octl se v prostranném
čtverhranném nádvoří, na jehož západním boku stálo sídlo vla-
dařovo. Nádvoří bylo plno rozčileného lidstva. Veškery tváře byly
obráceny k podloubí, vystavěnému nad širokým vchodem, který
byl zavřen. Pod podloubím stála jiná řada legionářů.

Dav tísnil se tak, že přátelé nebyli by se jím lehko prodrali,
kdyby se byli chtěli dostat dopředu, pročež zůstali vzadu, pozo-
rujíce, co se děje. Kolem podloubí viděli vysoké turbany rabbiů,
jichž netrpělivost přecházela chvílemi v lidstvo za nimi se tlačící,
vyznívajíc častým výkřikem:

„Piláte, jsi-li vladařem, vyjdi ven, vyjdi!“

Jednou vyrazil ze dveří muž a dral se davem s tváří hněvem
zrudlou.

„Izrael je tu považován za nic,“ zvolal nahlas. „Na této svaté
půdě nejsme ničím lepším než římské psi.“

„Myslíš-li, že nevyjde?“

„Jak by vyšel? Což neodepřel již třikrát?“

„Co počnou rabbiové?“

„Jako v Caesareji... utáboří se zde, až je vyslechne.“

„Neodvážá se sáhnouti na poklad, co?“ otázal se jeden z Galilej-
ských.

„Kdož ví? Což nezprznil Říman svatyni svatyn? Zda je Římanům
něco posvátným?“

Hodina minula, a jakkoli jich Pilát neuznal za hodny odpovědi, rabbiové a dav přece zůstali. Nadešlo poledne, přinesši pršku od západu, avšak okolnosti se nezměnily, leč že lidstvo se rozmohlo a hlučněji si vedlo a že hlavy rozpalovaly se rozhodnějším hněvem. Volání: „Vyjdi ven, vyjdi!“ téměř ani neutuchalo. V tyto výkřiky mísily se časem neuctivé přímětky. Zatím hleděl Ben Hur k tomu, aby se mu galilejští přátelé neroztrousili. Soudil, že pýcha Římanova nabude snad vrchu nad jeho rozvahou a že do konce není daleko. Pilát čekal jen, až mu lid zavdá podnět, aby užil násilí.

A konec posléze nadešel.

Ve stísněném davu ozval se zvuk ran, vzápětí strhly se výkřiky bolesti a vzteku a divoký rozruch. Ctihodní mužové u podloubí otočili se poděšeně. Prostí lidé vzadu hrnuli se nejprve vpřed, uprostřed vznikla snaha dostat se ven a nějakou chvíli nátlak protivných sil byl strašný. Z tisícera hrdel zazněla najednou otázka, co se děje, a ježto nikdo neměl kdy odpovědět, změnilo se překvapení rázem v poplach.

Ben Hur nepozbyl klidné mysli.

„Nevidíš?“ pravil k jednomu z Galilejských.

„Nevidím.“

„Vyzdvihnu tě.“

Uchopil muže kolem pasu a pozvedl jej do výše.

„Co jest?“

„Vidím teď,“ odvětil muž. „Někteří lidé jsou ozbrojeni kyji a bijí do lidu. Jsou oblečeni jako Židé.“

„Kdo jsou?“

„Římané, jako že Hospodin žije! Přestrojení Římané. Ohánějí se kyji jako cepy. Hle, srazili na zemi rabbie... starce! Nešetří nikoho!“

Ben Hur spustil muže na nohy.

„Mužové Galilejští,“ pravil, „toť úskok Pilátův. Slyšte: učiníte-li, co vám povím, vyklidíme ty chlapy s kyji.“

Galilejská krev vzkypěla.

„Ano, ano!“ odpovídali.

„Vraťme se ku stromům u brány, přesvědčíme se, tuším, že je přece k něčemu to, co Herodes nasázel, byť se to i přičilo zákonu. Pojdte!“

Rozběhli se nazpět všichni, co jim nohy stačily, a zavěsivše se spojenou vahou na větve urvali je od kmenů. Za chvílku byli též ozbrojeni. Vracejíce se narazili v koutě nádvoří na dav deroucích se šíleně ke bráně. Vzadu trvala vřava dále... směs výkřiků, stonů a kleteb.

„Ke zdi!“ vzkřikl Ben Hur. „Ke zdi...! Ať to hejno přejde!“

Tak vyhnuli se mohutnému přívalu, tisknouce se ke zdi po pravici, a postupovali znenáhla, až se posléz octli na nádvoří.

„Teď se nerozcházejte a pojdte za mnou!“

V tu chvíli byl již Ben Hur uznaným vůdcem, a když vrazil do tlačícího se davu, hnali se jeho stoupenci v patách za ním. A jakmile Římané, tepající kyji do lidu a žertující, když někoho srazili na zemi, utkali se muž proti muži s Galilejci hbitými, bojechtivými a stejně ozbrojenými, byli zas oni překvapeni. Poté strhl se mocný, divoký pokřik. Kyje duněly rychle a zhoubně dopadající. Útok byl prudký. Nikdo nekonal svou povinnost tak dobře jako Ben Hur, jehož výcvik prospěl mu ku podivu, neboť uměl netoliko rány zasazovati, ale i odrážeti. Dlouhá paže, zralá rozvaha a nevyrovnaná síla dopomáhaly mu k vítězství v každé pútcce. Byl bojovníkem a spolu vojevůdcem. Kyj, jímž se oháněl, byl dlouhý a pádný, pročež stačilo udeřiti odpůrce jen jednou. Nadto zdálo se, jako by měl oči pro každý zápas svých přátel a schopnost býti

včas právě tam, kde ho bylo nejvíce třeba. Jeho bojovný pokřik vzněcoval nadšení v jeho soudruzích a pouštěl postrach na jeho nepřátele. Římané byvše takto překvapeni a narazivše na sobě rovné ustupovali zprvu, posléze však ukázali paty a prchali do podloubí. Rozlícení Galilejci byli by je pronásledovali ke stupňům, avšak Ben Hur moudře jim zabránil.

„Stůjte hoši!“ zvolal. „Onde přichází centurio se stráží. Mají meče a štíty. Nemůžeme se s nimi pustit do boje! Dobře jsme poříдили! Vraťme se a vyjdeme z brány, dokud je čas.“

Uposlechli ho, ač zvolna, neboť bylo jim často překračovati krajany ležící tam, kde je rána povalila. Někteří svíjeli se a úpěli, někteří prosili za pomoc, jiní byli němi jako mrtví. Ale padlí nebyli všichni Židé. To bylo jakous útěchou.

Centurio vzkřikl na ně, když odcházeli. Ben Hur zasmáv se mu odpověděl jeho vlastním jazykem:

„Jsme-li my izraelskými psy, jste vy římskými šakaly. Zůstaň zde a my přijdeme zase.“

Galilejští zavýskli a smějíce se šli dále.

Vně brány byl bezpočet lidí, že tolik jich Ben Hur nikdy neviděl, ani v cirku antiošském. Domovní střechy, ulice, úbočí vrchu byly hustě obsazeny nařikajícími a modlícími se lidmi. Vzduchem rozléhal se jich křik a zlořečení. Vnější stráž propustila zástup Galilejských nezastavivši ho. Leč sotva vykročili ven, přikvapil centurio, jenž konal službu v podloubí, a v bráně zavolal na Ben Hura: „Hej, smělče! Jsi Říman, nebo Žid?“

Ben Hur odpověděl:

„Jsem syn Judův zde narozený. Co mi chceš?“

„Stůj a bojuj!“

„Sám?“

„Jak chceš!“

Ben Hur zasmál se potupně.

„Ó chrabrý Římane! Důstojný synu zvrhlého římského Jupitera! Nemám zbraní.“

„Dám ti své,“ odtušil centurio. „Vypůjčím si jiné od stráže.“

Lidé slyšící tuto rozmluvu, umlkli a od nich rozkládalo se ticho dále. Teprve nedávno porazil Ben Hur Římana před očima Antiochie a dalšího Východu. Kdyby nyní porazil druhého před očima Jeruzaléma, mohla by ta čest nesmírně prospěti věci nového krále. Přistoupiv zpříma k centurionovi, pravil:

„Jsem ochoten. Půjč mi svůj meč a štít.“

„Což přílbu a krunýř?“ otázal se Říman.

„Ponech si je. Nehodily by se mi třebas.“

Zbraně byly rovněž zpříma odevzdány a centurio byl ihned hotov. Po celou tu chvíli vojáci seřazení u samé brány, ani se nepohnuli, jenom naslouchali. Lidstvem pak, když soubojníci pokročili proti sobě, dávající se v zápas, probíhala z úst do úst otázka: „Kdo je to?“ A nikdo nevěděl.

Římská svrchovanost ve zbraních vyplývala z trojí věci: z kázně přísně šetřené, z bitevního šiku v legiích a ze zvláštního způsobu, jak zacházeli krátkým mečem. V boji nikdy nebili ani nesekali; od začátku doposledka bodali... postupovali bodající, couvali bodající a jich cílem býval obyčejně nepřítelův obličej. To vše bylo dobře známo Ben Hurovi. Nežli se srazili, pravil:

„Řekl jsem ti, že jsem syn Judův; ale neřekl jsem, že jsem se cvičil u lanisty. Braň se!“

Při posledním slově utkal se Ben Hur se soupeřem. Chvilku stáli nohou k noze, hledíce na sebe přes kraje vypouklých štítů. Poté Říman postoupil a bodl na oko spodem. Žid se mu zasmál. Pak bodl po tváři. Žid uhnul se zlehka nalevo. Jakkoli bylo bodnutí rychlé, bylo přec uhnutí ještě rychlejší. Pod vztaženou paži nepříteli

telovu vjel štítem a posunul jej, až meč i paže jím vládnoucí byly zachyceny jeho svrškem. Druhý krok, tentokrát vpřed a nalevo, a Římanův celý pravý bok octl se na ráně. Centurio svalil se těžce na prsa, až dlažba zaduněla, a Ben Hur byl vítězem. Postaviv nohu nepříteli na hřbet, pozdvihl štít nad hlavu po způsobu gladiátor-ském a pozdravil klidné vojáky u brány.

Když lid znamenal, kdo zvítězil, počínal si jako šílený. Na domech až k mostu, až kam vítězná zvěst bleskem se donesla, mávali šátky a kapesníky a volali, a kdyby byl svolil, byli by Galilejští odnesli Ben Hura na ramenech.

K poddůstojníkovi, jenž vyšel z brány, pravil:

„Tvůj soudruh umřel jako vojín. Neoloupím ho. Jen jeho meč a štít jsou mé.“

Potom odešel. Opodál promluvil ke Galilejským:

„Bratři, statečně jste se zachovali. Rozejděme se teď, abychom nebyli stíháni. Přijďte ke mně dnes večer do khanu v Bethanii. Hodlám vám navrhnouti cosi pro Izraele veledůležitého.“

„Kdo jsi?“ tázali se ho.

„Judovec,“ odpověděl prostě.

Kolem zástupu shlukoval se dav hořící žádostí spatřiti jej.

„Přijdete do Bethanie?“ zeptal se.

„Ano, přijdeme.“

„Tu přineste s sebou tento meč a štít, abych vás poznal.“

Prodrav se zprudka rostoucím davem, zmizel rychle.

Po příkladě Pilátově přišli lidé nahoru z města a odnesli si mrtvé a raněné, pro něž byl velký nárek, avšak nemalou útěchou v zármutku bylo vítězství neznámého bojovníka, jež všude hledali a kdekdo velebil. Malátnější duch národa byl vzpružen chrabrým činem tou měrou, že v ulicích, ba i nahoře v chrámu za slavnost-

ních obřadů vypravovali si zase staré příběhy o Makabejských a tisícové kroutili hlavami, moudře šeptajíce:

„Ještě nějaký čas, jenom nějaký čas ještě, bratři, a Izrael dojde zase toho, co mu náleží. Mějte víru v Hospodina a strpení.“

Takovým způsobem domohl se Ben Hur vlivu v Galileji a urovnával cestu k platnějším službám ve věci *krále, jenž přichází*.

Jeruzalém chodí k prorokovi

Jak umluveno, sešel se Ben Hur s Galilejskými v bethanijském khanu. Odtud vydal se s nimi do jich vlasti, kde jeho rekovství na starém náměstí dopomohlo mu ke slávě a vlivu. Než minula zima, sehnal tři legie a spořádal je po římském vzoru. Byl by jich sehnal ještě jednou tolik, neboť bojovný duch tohoto udatného lidu nikdy neutuchl. Bylo mu však počínati si opatrně jak vzhledem k Římu, tak vzhledem k Herodesu Antipovi. Spokojiv se zatím s třemi, cvičil a vychovával je do pravidelného boje. Za tím účelem odvedl důstojníky do lávovišť trachonických a učil je vládnouti zbraněmi, zvláště kopím a mečem, a obratům vlastním legionářskému šiku, pak je poslal domů za učitele. A cvičení stalo se brzo lidu kratochvílí.

Jak si lze pomysleti, vyžadoval ten úkol od něho trpělivosti, obratnosti, horlivosti, víry a oddanosti, z kterýchžto vlastností skládá se vždy moc nadchnouti jiné v nesnadných věcech, a nikdo nebyl jimi nikdy obdařen v takové míře a neužíval jich s takovým zdarem. Jak se přičiňoval! A s jakým svrchovaným sebezapřením! Ale přesto byl by se minul s úspěchem, kdyby se mu nebylo dostalo podpory od Simonida, který jej opatroval zbraněmi a penězi, a od Ilderima, jenž byl na stráži a dodával mu potraviny. A přece byl by se minul s úspěchem, kdyby nebylo bývalo nadání Galilejských.

Tímto jménem rozumělo se čtvero pokolení – Asserovo, Zabulonovo, Isacharovo a Neftalímovo – a kraje původně jim přidělené. Židé zrození v dohledu chrámu povrhovali těmito severními bratry. Než sám talmud pravil: „Galilejský miluje čest a Žid peníze.“

Nenávidějící Říma rovněž horoucně, jako milovali svou vlast, bývali v každém odboji prvními na bojišti a posledními na ústupu. Sto a padesát tisíc galilejských mladíků zahynulo v konečné válce s Římem. Na velké slavnosti přicházivali do Jeruzaléma, táhnouce a táboříce jako vojsko; ale byli smýšlení svobodného a i snášeliví k pohanům. Byli hrdi krásnými městy Herodesovými, která byla římská ve všem všude, Sepphoridou a Tiberiadou, a při jich stavbě pomáhali poctivě. Jich spoluobčany byli lidé ze všech úhlů vnějšího světa i žili s nimi v pokoji. Ke slávě hebrejského jména přispěli básníky, jako byl pěvec písně písní, a proroky, jako byl Ozeáš.

Na tento lid tak bystrý, tak hrdý, tak udatný, tak obětavý, takovou obrazivostí obdařený učinila zvěst o příštím králi dojem všemohoucí. Že přicházel pokořit Řím, bylo by stačilo, aby se přidali k záměru osnovanému Ben Hurem, ale když se jim kromě toho dostalo ujištění, že opanuje svět, jsa mocnější césara, milovnější nádhery nežli Šalamoun, a že jeho panství potrvá na věky, tu nedolali i oddali se věci s tělem i s duší. Když se ho tázali, na jakých základech spočívají jeho výroky, uváděl jim proroky a vyprávěl jim o Baltazarovi v Antiochii čekajícím; i byli spokojeni, neboť byla to stará oblíbená pověst o Mesiášovi, známá jim téměř jako jméno Hospodinovo... sen dávno chovaný s časem určitě označeným, kdy se uskuteční. Král nepřicházel už jen – byl již nablízku.

Tak uplynuly Ben Hurovi zimní měsíce a nastalo jaro s osvěživými prškami, přiháněnými z oteplujícího se moře na západě; a zatím byl tak úsilně a zdárně pracoval, že mohl říci sám sobě a svým stoupencům:

„Ať přijde dobrý král. Ať nám jen řekne, kde si přeje, aby mu byl trůn postaven. Máme meče, abychom mu ho uhájili.“

A jakkoliv obcoval neustále s tolika lidmi, znali ho přece jenom jako syna Judova a pod tímto jménem.

* * *

Když jednou večer seděl Ben Hur v Trachonitě s několika Galilejskými u vchodu do jeskyně, v níž bydlil, přijel k němu rychlý posel arabský a odevzdal mu list. Rozbaliv balíček, četl:

„V Jeruzalémě, nisan IV.⁸⁶

Objevil se prorok, ježž lidé praví býti Eliášem. Strávil drahně let v pustině a po našem zdání je prorokem; a prorocky zní jeho řeč, ježž smysl je vždy ten, že přijde nyní kdosi mnohem větší než on. Očekává ho teď na východním břehu řeky Jordánu. Byl jsem se naň podívat a jej poslechnout, a ten, jehož očekává, je dojista král, na kterého čekáš. Přijď a sud' sám.

Všechn Jeruzalém chodí k prorokovi a ještě mnoho jiných lidí, a tak vypadá břeh, kdež on přebývá, jako hora Olivetská v poslední dni slavnosti Pesach.

Malluch.“

Ben Hurovi zarděla se tvář radostí.

„Podle těchto slov, přátelé,“ pravil, „podle těchto slov jest konec našemu čekání. Hlasatel králův přišel a opověděl jej.“

Vyslechnuvše obsah dopisu, zaradovali se také z naděje, která z něho kynula.

---

86 Nisan (chaldejsky) čili po hebrejsku abib – první měsíc židovského roku církevního, konec března a začátek dubna.

„Připravte se,“ dokládá, „a ráno zaměříte k domovu; až tam dorazíte, vzkažte těm, kteří jsou vám podřízeni, ať jsou hotovi sejít se, jakmile vydám heslo. Co se týče mne a vás, půjdu se podívat, je-li král vskutku blízek, a dám vám věděti. Zatím kochejme se radostnou nadějí.“

Odešel do jeskyně a napsal list Ilderimovi a druhý Simonidovi, oznamuje jim novinu, kterou dostal, a úmysl odebrati se hned do Jeruzaléma. Psaní odeslal po rychlých poslech. Když nastala noc a vyšly hvězdy, jimiž bylo lze se řídit, vsedl na koně a rozjel se za arabským průvodcem k Jordánu, hodlaje se pustiti po stopě karavan mezi Rabbath Ammonem a Damaškem.

Průvodce byl dobře znalý cesty a Aldebaran bystrý, pročez dostali se ti dva okolo půlnoci z lávové pevnosti a uháněli k jihu.

Polední odpočinek u studánky. – Iras

Ben Hur zamýšlel odbočiti stranou na úsvitě a vyhledati bezpečné místo, kde by si oddechli, avšak rozbřesk dne zastihl ho ještě na poušti, i jel dále, poněvadž průvodce jistil, že ho za chvíli dovede do údolí, sevřeného vysokými skalami, kde je pramen, několik moruší a hojnost pastvy pro koně.

Co se bral svou cestou, přemýšleje o podivných událostech, jež se měly co nevidět sběhnouti, a o změnách, které jimi nastanou v poměrech lidí a národů, upozornil ho průvodce, stále ostražitý, na zjev cizinců za nimi. Vůkol rozkládala se všude poušť písčnými vlnami, žlutnouchými ponenáhlu přibývajícím světlem, a nikde nebylo spatřiti nic zeleného. Nalevo, ale ještě u velké dáli, táhlo se pásmo nízkých hor na pohled do nekonečna. V prázdnotě takové pustiny nemohl pohyblivý předmět zůstati dlouho záhadou.

„Je to velbloud s jezdcí,“ pravil za chvíli průvodce.

„Zdá se, že jsou ještě jiní vzadu!“ děl Ben Hur.

„Nikoliv, je sám... Ne, jede při něm muž na koni... bezpochyby vodič.“

Za chvíli Ben Hur sám viděl, že je velbloud bílý a mimo obyčej velký, připomínaje mu podivuhodného velblouda, na němž Baltazar a Iras přijeli ke prameni v Dafnině háji. Nebylo možná, aby byl druhý jemu podobný. Mysle pak na sličnou Egyptanku, uvolňoval nepozorovaně chod a posléze jel loudavým krokem, až rozeznal haudu se záclonami a dvě osoby v ní sedící. Kdyby to byli Baltazar a Iras! Měl-li se jim dát poznat? Ale nemohlo to býti, vždyť tu byla poušť a oni byli samotni. Zatím však co přetřásal v duchu

tuto otázku, donášel velbloud dlouhým, houpavým krokem jezdce blíž a blíže. Zaslechl cinkot drobných zvonků a spatřil nádherný postroj, jenž tak upoutal zřetel davu u kastalského pramene. Užřel též Etiopa, jenž byl ustavičně Egypťanům k službám. Statný velbloud stanul u samého jeho koně, a když Ben Hur vzhlédl, sama Iras shlížela naň z pod ohrnuté záclony velkým a opojným očima, zářícíma údivem a zvědavostí!

„Požehnání pravého Boha s tebou!“ pravil Baltazar svým třaslavým hlasem.

„A tobě i tvé dceři pokoj Hospodinův,“ odpověděl Ben Hur.

„Zrak mi zeslábl věkem,“ děl Baltazar; „ale přece mi dosvědčuje, že jsi ty syn Hurův, ježž jsem nedávno znal jako ctěného hosta ve stanu Ilderima Velikodušného.“

„A ty jsi Baltazar, moudrý Egypťan, jehož výklady o jistých svatých věcech, které mají nadejít, přispěly takovou měrou k tomu, že se shledáváš se mnou v těchto pustých místech. Co zde činíš?“

„Nikdy není samotný, kdo je s Bohem... a Bůh je všude,“ vážně odtušil Baltazar. „Ale ve smyslu své otázky věz, že nedaleko za námi je karavana, jdoucí do Alexandrie, a ježto půjde Jeruzalémem, uznal jsem za dobré přidružit se ke společnosti až do Svatého města, kam cestuji. Dnes ráno však jsou rozmrzeni jejím zdlouhavým pochodem – proto zdlouhavějším, že ji provází římská kohorta –, vstali jsme časně a odvážili jsme se tak daleko napřed. Co se týče loupežníků při cestě, nebojíme se, neboť mám pečeť šejka Ilderima; proti dravé zvěři pak jest nám Bůh dostatečnou ochranou.“

Ben Hur uklonil se řka:

„Pečeť dobrého šejka je bezpečným průvodcem všude, kde se rozkládá pustina, a bystronohý byl by lev, jenž by dostihl tohoto krále své čeledi.“

Tak mluviv potřepal velblouda po krku.

„Avšak,“ ozvala se Iras s úsměvem, jenž neminul se dojmem na mladíka, jehož oči, jak sluší uznati, zatékaly k ní několikrát, co rozmlouval s jejím otcem –, „avšak i jemu bylo by lépe, kdyby dostal snídani. Králové mívají hlad a bolest hlavy. Jsi-li vskutku onen Ben Hur, o němž se zmínil můj otec a jehož přátelství bylo mi tak milé, budeš zajisté tak laskav a ukážeš nám nějakou blízkou cestu k živé vodě, abychom si jejím třpytem zpříjemnili ranní zákusek na poušti.“

Ben Hur spěšně odpověděl:

„Sličná Egyptanko, přijmi mou soustrast. Sneseš-li útrapy ještě chvilku, najdeme studánku, po níž prahneš, i slibuji ti, že doušek z ní bude lahodný a chladivý jako doušek z proslulejšího pramene kastalského. Dovolíš-li, pospíšíme si.“

„Měj požehnání žíznivé,“ pravila nato. „Nabízím ti oplátkou sousto chleba z městských pecí, smočený v čerstvém másle z ros-
ných lučin Damašku.“

„Přízeň nadmíru vzácná! Dejme se v pochod.“

Domluviv, rozjel se Ben Hur s průvodcem napřed, neboť jednou z nepříjemností jízdy na velbloudech jest, že při ní není možno zachovati pravidla dvorné rozmluvy.

Za nějakou chvíli dospěla společnost k mělkému vádí, do něhož je průvodce zavedl, odbočiv napravo. Koryto výmolu bylo poněkud rozměklé nedávnými dešti a sváželo se náhle. Brzy však se rozšířilo, jevíc zanedlouho po bocích příkré skalní srázy, silně rozryté přívaly stékajícími do hlubiny čím dále tím větší. Úzkým průchodem vjeli konečně pocestní do širokého údolí, velmi utěšeného, činícího nenadálým přechodem ze žluté, nekonečné, všeho zelena prosté pláně dojem ráje znova nalezeného. Prameny, sem tam se vinoucí bíle se lesknoucími záhyby, vyjímaly se jako niti

propletené mezi ostrůvky zelenými travou a lemovanými rákosím. Z konečných nížin úvalu jordánského rostlo zde několik obrovských oleandrů, které se pnuly širokými květy na tomto zapadlém místě. Jediná palma vypínala se tu mezi nimi. Podvaly okolních stěn byly oděny popínavou révou a nalevo pod převalou skalinou ujal se morušový hájek, prozrazuje studánku, již společnost hledala. A sem dovedl je průvodce, nevšímaje si pištících koroptví a menších ptáků skvělých barev, kteří byvše vyplašení, vzlétali z rákosových skrýší.

Voda prýštila se ze skalní rozpukliny, kterou jakási vlídná ruka vyhloubila v klenbu. Nad ní bylo hebrejskými literami vytesáno slovo *Bůh*. Z pod klenby vytékal pramen vesele přes kamennou desku, porostlou jasným mechem, a spadl do studánky čisté jako křišťál; odtud bral se pomalu dále mezi travnatými břehy, napájeje stromové prve, nežli zanikl v žíznivém písku. Kolem kraje studánky bylo lze rozeznati několik úzkých stezek; ostatně byl zelený prostor nedotčen, což když průvodce spatřil, byl ubezpečen, že zde nebudou nikým vyrušováni z odpočinku. Koním dopřáno hned volnosti a Baltazarovi a Irase pomohl Etiop z klečícího velblouda; potom obrátil se stařec obličejem k východu, a přeloživ uctivě ruce na prsou, modlil se.

„Přines mi číši,“ kázala Iras poněkud netrpělivě.

Otrok přinesl jí z haudy křišťálový pohár, načež pravila k Ben Hurovi:

„Budu tvou služebnicí u pramene.“

Přistoupili spolu ke studánce. Chtěl jí nabrati vody, ona však poděkovala za jeho úsluhu a sama nastavila číši, aby ji proud naplnil; a nemajíc dosti na tom, když se ochladila a přetékala, podala mu ji, aby se napil první.

„Nikoli,“ řekl, odstrčiv jí zlehka ruku a vida toliko velké oči zpola skryté pod oblouky vztažených obočí, „dovol, prosím, ať posloužím já tobě.“

Setrvala na svém.

„V mé vlasti, synu Hurův, máme přísloví: ‚Lépe býti číšníkem šťastnému nežli ministrem králi.‘“

„Šťastnému!“ opáčil.

Z jeho hlasu vyznívalo překvapení a jeho pohled jevil otázku, pročez pravila rychle:

„Bohové dopřávají nám zdaru jakožto znamení, po němž poznáváme, že jsou při nás. Což jsi nebyl vítězem v cirku?“

Líce se mu zardívala.

„To jest jedno znamení. Jest však ještě jiné znamení. V souboji meči zabil jsi Římana.“

Ruměnec ztemněl ještě více... ne tak pro vítězství sama jako pro lichotivou myšlenku, že na něho nezapomínala. Ale za okamžik ustoupila radost úvaze. Věděl, že pověst o souboji roznesla se po Východě; leč jméno vítězovo znalo jen málo lidí: Malluch, Ilderim a Simonides. Což by se byli svěřili této ženě? A tak přidružily se k údivu a radosti i rozpaky. Zpozorovavši je, vztyčila se, vztáhla ruku s číší nad studánku a zvolala:

„Ó bozi egyptští! Vzdávám díky za objeveného reka... díky za to, že obětí v paláci ildernejském nebyl můj král lidí. A protože, ó svatí bozi, leji a piji.“

Ulivši z číše do proudu, vypila ostatek. Když křišťálový pohár opustil její rty, zasmála se mu.

„Synu Hurův, sluší-li se muži statečnému, aby tak snadno podlehl ženě? Vezmi teď číši a zkus, nalezneš-li v ní šťastné slovo pro mne.“

Vzal číši a shýbl se, nabíraje jí.

„Syn Izraelův nemá bohů, jimž by vodu obětoval,“ pravil, pohrávaje si s vodou, aby zatajil úžas větší než předtím. Co věděla o něm ještě ta Egyptanka? Zda byla zpravena o jeho poměru k Simonidovi? A tu byla smlouva s Ilderimem... věděla též o ní? Byl jat nedůvěrou. Kdosi prozradil jeho tajemství a byla to vážná tajemství. A kromě toho ubíral se do Jeruzaléma, kde jako v žádném jiném místě na světě mohlo vzejít největší nebezpečí jemu, jeho druhům a celé věci, kdyby se nějaký nepřítel dopátral tajných jeho úmyslů. Ale zdaž byla nepřítelem? To vše proběhlo mu myslí rychle jako blesk. Když se číše dost ochladila, nabral ji a povstav řekl s lhostejností dobře líčenou:

„Přespanilá, kdybych byl Egyptan anebo Řek anebo Říman, zvolal bych,“ povznesl mluvě pohár nad hlavu, „ó, vy lepší bohové! Vzdávám díky za to, že zbývá posud na světě při všech jeho křivdách a útrapách kouzlo krásy a útěcha lásky, i připíjím té, která je nejlépe představuje... Irase, nejmilostnější z nilských dcer!“

Položila mu ruku zlehka na rameno.

„Prohřešil jsi se proti zákonu. Bohové, jimž jsi připil, jsou lživí bohové. Což povím-li to na tebe rabbiům?“

„Och!“ zasmál se. „Tu bys velmi málo pověděla, vědouc tolik jiného, co je vskutku důležité.“

„Pokročím dále... pokročím k malé Židovce, která zastiňuje růže a ozařuje stíny v domě velkého kupce v Antiochii. U rabbiů obžalují tě z nekajčnosti; u ní...“

„Nuž, u ní?“

„Budu opětovati, co jsi mi pravil pod zdviženou číší, vzav si bohy za svědky.“

Mlčel chvíli, jako by čekal, že Egyptanka bude mluvit dále. V myšlenkách objevila se mu rázem Ester, poslouchající po boku otcově zprávy jím zaslané – časem je čtoucí. V její přítomnosti

vyprávěl Simonidovi, co se událo v paláci idernejském. Ona a Iras znaly se. Tato byla zchytralá a do světa, ona nelíčená a laskavá, a protože bylo snadno ji ošáliti. Simonides dojista nezrušil slova aniž Ilderim – neboť i kdyby mu nesešlo na cti, nestihly by následky odhalení nikoho krutěji a jistěji, leč jej sama. Což by jej byla Ester prozradila Egyptance? Nevinil ji, leč s myšlenkou přišlo i podezření, a podezření, jak víme všichni, je plevellem ducha, jenž roste sám sebou a tím rychleji, čím méně si ho přejeme. Nežli mohl odpovědět na zmínku o malé Židovce, přišel Baltazar ke studánce.

„Jsme ti zavázáni velkými díky, synu Hurův,“ pravil svým vážným způsobem. „Toto údolí je překrásné – tráva, stromy, chládek zvou nás, abychom zůstali a si odpočinuli, a tento pramen třpytí se jako poskakující dýmáky a šepce mi o milujícím Bohu. Není dosti na díky za rozkoš, která nám kyne. Přisedni k nám a ochutnej náš chléb.“

„Dovol, ať dříve tobě posloužím.“

Po těch slovech nabral Ben Hur pohár a podal jej Baltazarovi, jenž pozdvihl oči, vzdav díky.

Hned potom přinesl otrok ubrousky. Všichni tři umyli si ruce a utřevše si je usedli po východozemsku pod stanem, jenž byl před lety posloužil mudrcům při schůzi na poušti. I jedli s chutí dobré věci, vybalené z nákladu velbloudova.

Ben Hur na stráži s Irasou

Stan byl útulně rozbit pod stromem, kde bylo slyšeti neustále zurčící potůček. Nad hlavami visely jim široké listy palmy, úhledné rákosové lodyhy opodál v perlovém oparu trčely do výše zpříma jako šípky. Chvillemi mihla se stínem včelka domů se vracející, tiše bručíc, a koroptev vylézajíc po napojení ze sítí zapištěla na družku a běžela odtud. Zdálo se, jako by klidné údolí, čerstvý vzduch, zahradní krása, sváteční ticho dojímalý mysl starého Egyptana. Hlas, posunky a všechno chování jeho byly nadmíru laskavé, a kdykoliv utkvěly jeho oči na Ben Hurovi s Irasou hovořícím, rozplývaly se lítostí.

„Když jsme tě dohonili, synu Hurův,“ pravil po skončené snídani, „podobalo se, že je tvoje tvář rovněž obrácena k Jeruzalému. Smím-li se ptáti – neměj mi za zlé –, jdeš také tak daleko?“

„Jdu do Svatého města.“

„Je mi velice potřebí se šetřiti před delší námahou, pověz mi proto, vede-li někudy kratší cesta než Rabbath Ammonem?“

„Neschůdnější, ale kratší cesta jde Gerasou a Rabbath-Gileadem. Tou se hodlám pustiti.“

„Trápím se netrpělivostí,“ posteskl si Baltazar. „Ondy byl můj spánek znepokojován sny, týmž snem stále se opakujícím. Hlas nějaký – není to již nic – přichází a říká mi: „Pospěš si... vstaň! Ten, jehož jsi tak dlouho očekával, je nablízku.““

„Míníš-li toho, jenž se má státi králem židovským?“ otázal se Ben Hur, pohlížeje na Egyptana.

„Tak jest.“

„Což jsi o něm nic neslyšel?“

„Slyšel, ale jen ve snách.“

„Tu jsou tedy zprávy, které tě potěší, jako potěšily mne.“

Ben Hur vyňal z řízy list, jež dostal od Mallucha. Egypťan vztáhl ruku zjevně se třesoucí. Četl nahlas, a čím dále četl, tím více vzrůstalo se jeho rozechvění; ochablé žíly na krku mu nabíhaly a tepaly. Když dočetl, pozdvihl oči slzami zalité, čině díky a modle se. Nevyptával se, leč nepochyboval nikterak.

„Byl jsi ke mně velmi dobrý, ó Bože,“ pravil. „Dejž, prosím tebe, ať užírám opět Spasitele a jemu se pokloním, a tvůj služebník bude hotov odejít v pokoji.“

Slova, způsob, zvláštní osobitost prosté modlitby vzrušily v Ben Hurovi pocit nový a trvalý. Bůh nezdál se mu nikdy tak skutečným a blízkým; bylo mu, jako by se k nim skláněl anebo jim seděl po boku... jsa přítelem, jenž rozdával milosti bez dlouhého prošení... otcem, jenž všechny své dítky stejně miloval... otcem Židům rovněž jako pohanům – všeobecným otcem, jemuž nebylo třeba prostředníků, rabbiů, kněží, učitelů. Myšlenka, že by takový Bůh mohl poslati člověčenstvu spasitele místo krále, zasvitla Ben Hurovi ve světle netoliko novém, ale i tak jasném, že téměř rozeznával i větší potřebu takového daru i jeho větší srovnalost s povahou takového Božstva. Pročež nedalo mu, aby se nezeptal:

„Zdali máš posud za to i nyní, když přišel, Baltazare, že bude spasitelem, a ne králem?“

Baltazar pohlédl naň zamyšleně a spolu laskavě.

„Kterak ti porozumět?“ otázal se v odpověď. „Duch, jenž byl hvězdou, která mě vedla za dřívějška, nezjevil se mi od té doby, co jsem se s tebou sešel ve stanu dobrého šejka; to jest neviděl a neslyšel jsem ho jako před lety. Myslím, že hlas, který na mne promluvil ve snu, byl oním duchem, ovšem kromě toho nedostalo se mi jiného zjevení.“

„Připomenu ti, v čem jsme se rozcházel,“ řekl uctivě Ben Hur. „Byl jsi toho mínění, že bude králem, ale ne takovým, jako je cízar. Soudil jsi, že jeho panství nebude světské, nýbrž duchovní.“

„Oh, ano,“ odvětil Egyptan, „a soudím tak dosud. Vidím rozdíl v naší víře. Ty doufáš, že přijde král lidí, já zas, že přijde spasitel duší.“

Odmlčel se s výrazem ve tváři, jež lze pozorovati, když se člověk s vnitřním úsilím snaží jasně rozpoznati a případnými slovy projevit nesnadnou myšlenku.

„Synu Hurův,“ ujal se posléze zase slova, „zrale-li vše uvážíš, dospěješ ku přesvědčení, že potřeba spasitele je neskonale větší nežli potřeba krále, a proto dáš konečně výhost naději, která ti ho představuje jako válečníka s mečem v ruce nebo panovníka s korunou na hlavě. Ze skutečné potřeby namítá se otázka: Jak ho poznáme na pohled? Kdybys setrval ve své víře, co se týče jeho povahy – že totiž bude králem, jako byl Herodes –, čekal bys ustavičně, až by se ti vyskytl člověk oděný purpurem a třímající žezlo. Ten pak, jehož očekávám já, bude chudý, skromný, nevynikající... člověk takového zevnějšku jako jiní lidé, avšak znamení, po němž jej poznám, nebude tak nepatrné, neboť ukáže mně a všemu lidstvu cestu k životu věčnému.“

Společnost seděla chvíli v hlubokém mlčení, které přerušil Baltazar.

„Vstaňme teď,“ pravil, „vstaňme a vydejme se zase na cestu. Vzmohla se mne opět nedočkavost, abych spatřil toho, jenž mi nikdy z mysli nevymizí, promiňte mi to.“

Na jeho pokyn přinesl jim otrok víno v kožené láhvi, i napili se a povstali, vytrásše drobty z šátků na klíně.

Co otrok ukládal stan a druhé věci do koše pod haudou a Arab přiváděl koně, zatím umyly se tři jmenované osoby ve studánce.

Netrvalo dlouho a brali se zpět vádí po vlastních šlépějích, hodlajíce dostihnouti karavany, kdyby je byla již přešla...

Karavana, rozvleklá v dlouhou řadu po poušti, byla velice malebna, postupovala však pomalu jako líný had. Její protivná plíživost rozmrzela znenáhla nesnesitelnou měrou Baltazara, jakkoli byl trpěliv, pročez usnesla se společnost k jeho návrhu na tom, že půjde sama svou cestou.

Ben Hur, jedoucí podle velblouda Egyptanů, podíval se naposledy po čele zdlouhavé řady, téměř již mizející na blyštící se rovině.

Přítomnost Irasina působila na Ben Hura okouzleně. Shlédl-li naň ze svého vysokého místa, spěchal přibíhat k ní, promluvila-li naň, rozbušilo se mu srdce neobvyklou prudkostí. Byl všecek a neustále ovládán přáním, aby se jí zavděčil. Předměty při cestě, byť i sebevšednější, nabývaly zajímavosti, jakmile na ně upozornila. Když ukázala prstem na vlaštovku v povětří, zdálo se mu, jako by drobný ten ptáček plynul v čarovné záři, zaleskl-li se kousek křemene nebo plátek slídy na šedavém písku v polibcích slunce, stačilo slovo, aby odbočil z cesty a přinesl jí jej, a odhodila-li jej zklamána a nepomýšlejíc ani z daleka námahy, s níž se to stalo, hnětlo ho, že se kámen osvědčil tak bezcenným, i rozhlížel se a pátral po něčem lepším... po nějakém rubínu, nebo dokonce démantu. Tak nabýval purpurový nádech vzdálených hor syté skvělé barvy, povšimla-li si jich a uznala-li je hodnými pochvalné zmínky, a kdykoli se časem shrnula záclona haudy, zdálo se mu, jako by se bylo z oblohy spustilo šero a rozložilo po vši krajině.

Z rozličných známek pak bylo lze souditi, že sličná Egyptanka jest si dobře toho vědoma, jakým vlivem ho ovládá. Z nějakého skrytého místa vytasila se od rána se sítkou ze zlatých penízků a upravila si ji na hlavě tak, že lesknoucí se šňůrky splývaly jí

na čelo a na tváře, třpytně se odrážejíce od jejích modravě černých vlasů. Z téže bezpečné schránky vyňala též všeliké klenoty: prsteny, náušnice, náramky, perlový náhrdelník a šátek vyšíváný jemnými zlatými vlákny, což vše přistřela rouškou z indických krajek vlnadně složenou kolem šíje a ramenou. A takto se vyšňořivši laškovala zálibně s Ben Hurem slovy i chováním, zahrnovala ho úsměvy, smála se měkce jako flétna a neustávala opájetí ho pohledy hned tklivě něžnými, hned zářivě ohnivými. Podobné svůdnosti podlehl svatý Antonín, ale ta, jež způsobila jeho zkázu, nebyla vskutku ani zpola tak krásná jako tato její krajanka.

A tak uběhl den a nadešel večer.

Když slunce zapadalo za ostrým výběžkem starého Bašana, zastavila se společnost u rybníčka s jasnou vodou dešťovou v poušti Abilenské. Tam rozbit stan, požita večeře a vykonány přípravy na noc.

Druhé bdění připadlo Ben Hurovi. Stál na stráži s kopím v ruce u dřímajícího velblouda, dívaje se chvilkou na hvězdy a chvilkou po krajině šerem zahalené. Ticho bylo úplné. Jen čas od času ovanul ho dech teplého větříku a zaujat v myšlenkách Egyptankou a jejími vlnadami uvažoval, kterak se dopídila jeho tajemství, použije-li jich a jakým způsobem, a kterak by se k ní zachoval. A při všem tom uvažování stála Lásky opodál jako mocné pokušení, tím mocnější, že se v pozadí jevila politika. Právě v tom, když již již podléhal vábnému kouzlu, spočinula mu zlehka na rameni ruka krásná i v tom bezměsíčním šeru. Dotyk jím zachvěl. Trhl sebou, obrátil se – a u něho stála sličná Egyptanka.

„Domníval jsem se, že spíš,“ pravil.

„Spánek je pro staré lidi a malé děti. Vyšla jsem si pohledět na své přátele, hvězdy na jihu, které nyní rozestírají půlnoční oponu nad Nilem. Ale příznej se, že jsi překvapen!“

Uchopil ruku, jež se mu svezla z ramene, a zeptal se:

„Nuže, byl-li jsem překvapen nepřítelem?“

„Ó, nikoli! Býti nepřítelem jest nenáviděti, a nenávist je chorobou, jíž Isis brání ke mně přístupu. Věz, že mě políbila na srdce, když jsem byla dítětem.“

„Tvá slova neznějí nikterak jako slova tvého otce. Což nejsi jeho víry?“

„Byla bych snad,“ zasmála se tiše, „byla bych snad, kdybych byla viděla, co viděl on. Možná, že budu, až zestárnu jak on. Mládí nemá míti náboženství mimo poezii a filozofii, a jen tu poezii, kterou vzněcuje víno, veselost a láska, a jen tu filozofii, která nekývá na omluvu pošetilostem, jež nepřetrvají roční doby. Bůh mého otce je mi příliš hrozný. Nenalezla jsem ho v Dafnině háji. Neslyšela jsem nikdy, že by byl přítomen v římských atriích. Avšak, synu Hurův, mám jakési přání.“

„Přání! Kdož by byl s to ti odřící?“

„Zkusím tebe.“

„Mluv tedy.“

„Je velice prosté. Přeji si ti pomáhati.“

Mluvic přistoupila blíže.

Zasmál se a odtušil nenuceně:

„Ó Egypte...! Byl bych málem řekl: drahý Egypte... nepřebývá-li sfinx ve tvé vlasti?“

„Nu?“

„Tys jednou z jejích hádanek. Bud' milosrdna a napověz mi trochu, abych ti porozuměl. V čem třeba mi pomoci? A kterak můžeš mi pomoci ty?“

Vybavila se z jeho ruky, obrátila se k velbloudu, a mluvic naň lichotivě, hladila ho po nestvůrně hlavě, jako by byla krásným útvarem.

„Ó ty poslední a nejrychlejší a nejstatnější ze stád Jobových! I ty časem klopýtneš, poněvadž je cesta hrbolatá a kamenitá a břímě těžké. Čím to jest, že poznáváš po slově laskavý úmysl a vždy vděčně odpovídáš, ač nabízená pomoc pochází od ženy? Políbím tě, zvíře královské!“ – sehnula se, a dotekši se rty jeho širokého čela, připojila hned – „protože ve tvém rozumu není podezření!“

A Ben Hur přemáhaje se pravil klidně:

„Výčitka neminula se cíle, Egypte! Zdá se, že ti odříkávám – možná, že proto, poněvadž jsem vázán ctí a svým mlčením, chráním životy a jmění jiných.“

„Možná?“ opáčila rychle. „Chci raději, že tomu skutečně tak.“

Ucouvl o krok a otázel se hlasem, v němž obrazil se úžas:

„Což víš všechno?“

Zasmála se a odpověděla:

„Proč popírají mužové, že smysly žen nejsou tak bystré jako jejich? Tvůj obličej nesešel mi z očí po celý den. Jen jsem naň pohlédla a viděla jsem, že cosi tíží tvou mysl, abych poznala tu tíži, stačilo mi připamatovati si tvé rozhovory s mým otcem. Synu Hurův!“ – přitlumila hlas se zvláštní obratností, a mluvíc přistoupila tak blízko, že cítil na tváři její teplý dech, „synu Hurův, ten, jehož hledáš, má býti králem židovským, není-li pravda?“

Srdce tepalo mu rychle a tísnivě.

„Králem židovským jako Herodes, jenže větším,“ doložila.

Zadíval se jinam... do noci, nahoru na hvězdy, pak setkal se zrak jeho s jejím a utkvěl na něm a dech její ovíval mu rty.

„Od rána,“ pravila dále, „měli jsme vidění. Povím-li ti své vidění, zda mi oplatíš rovnou měrou? Jakže! Ty mlčíš?“

Odstrčila jeho ruku a nakročila si jako k odchodu, leč zachytil ji a pravil něžně:

„Zůstaň... zůstaň a mluv!“

Vrátila se, a položivši mu ruku na rameno, opřela se o něj. Objal ji a přivinul těsně k sobě, a tímto objetím projevil slib, jehož si žádala.

„Mluv a pověz mi své vidění, drahý Egypte! Prorok – nikoliv ani Tesbitský⁸⁷, ba ani zákonodárce⁸⁸ – nebyl by ti ničeho odepřel, kdybys ho byla o něco požádala. Poddávám se tvé vůli. Bud' milosrdna... milosrdna, prosím.“

Jak se podobalo, nevšimla si nebo neslyšela této prosby, ježto vzhledla, a přitulivši se k jeho hrudi, řekla zvolna:

„Vidění, které mě provázelo, ukázalo mi velkolepou válku... válku na zemi i na moři... s takovým třeskem zbraní a návaem vojsk, jako by byli vstali z mrtvých Caesar a Pompeius a Octavianus a Antonius. Mrak prachu a popela vyvstal a pokryl svět a Říma již nebylo! Veškero panství navráčeno Východu! Z toho mraku vyšlo nové plémě hrdinů, a byly tu na rozdanou rozsáhlejší satrapie⁸⁹ a skvělejší koruny, než o jakých se kdy komu snilo. A co jsem měla toto vidění, synu Hurův, tázala jsem se sama sebe: Čeho se nedostane tomu, jen sloužil králi nejdříve a nejlépe?“

Ben Hur ucouvl na krok. Bylať to táž otázka, jež po celý den ho zaujala.

„Již jsem uhodl,“ pravil. „Satrapie a koruny jsou těmi věcmi, k nimž bys mi ráda dopomohla. Vidím, vidím! A nikdy nebylo královny, jakou bys ty byla... tak bystrovtipné, tak krásné, tak vznešené... nikdy! Ale pohříchu, drahý Egypte, ceny, které mi tvé vidění ukazuje, jsou vesměs cenami války a tys toliko žena, jakkoli tě Isis políbila na srdce. A koruny jsou hvězdnými dary

---

87 Eliáš.

88 Mojžíš.

89 Provincie podřízená satrapovi čili místodržiteli.

vyvýšenými nad dosah tvé pomoci, leč bys vskutku znala jinou cestu k nim, jistější nežli cesta meče. Ó Egypte, Egypte, znáš-li ji, ukaž mi ji a já se po ní pustím, byť i jen kvůli tobě.“

Vybavivši se z jeho paže, pravila:

„Rozestři svůj plášť na písek... sem, abych se mohla opřít o velblouda. Sednu si a povím ti pohádku, která donesla se po Nilu do Alexandrie, kde jsem ji slyšela.“

Učinil, jak mu řekla, zabodnuv nejprve kopí vedle do země.

„A co počnu já?“ zeptal se zkormouceně, když usedla. „Je-li v Alexandrii zvykem posluchačů seděti, nebo státi?“

Uvelebivši se pohodlně podle starého služebníka, zasmála se a odpověděla:

„Posluchači vypravovatelů jsou svéhlaví a činívají časem, jak se jim líbí.“

Sedl rychle bez dalších okolků na písek a ovinul si její paži kolem šíje.

„Jsem hotov,“ prohodil.

Ona pak jala se hned vyprávěti:

Jak krásno přišlo na zemi

„V prvé řadě věz, že Isis byla – a ještě, tuším, jest – nejkrásnější z bohyň, a Osiris, její manžel, ač moudrý a mocný, býval časem trápen žárlivostí na ni, neboť bohové jsou v lásce rovni smrtelníkům.

Palác božské ženy byl stříbrný a vypínal se na nejvyšší hoře na Měsíci a odtud přecházívala začasť na Slunce, v jehož srdci, zřídle věčného světla, měl Osiris svůj zlatý zámek tak skvoucí, že nebylo možno naň pohleděti.

Jednoho času – u bohů není dní – bavila se a laškovala s ním na střeše zlatého paláce, a vzhlednuvši maně spatřila v dáli na samém kraji všehomíra Indru, an se blíží s vojskem opic sedících vesměs na hřbetě letícím orlům. On, „přítel živoucích věcí“ – takovým jménem láska nazývá Indru –, vracel se z poslední války s ohyzdnými Rakšaky – vracel se vítězem a v jeho družině byl rek Rama a jeho nevěsta Sita, která po Isidě byla nejkrásnější. A Isis vstala a odepjala si hvězdný pás a mávala jím, pozdravující radostně Situ... Situ, rozuměj dobře. A hned zašeřilo se cosi jako noc mezi blížícími se hostmi a mezi těmi dvěma na zlaté střeše, a zakrylo výhled; ale nebyla to noc... to se jen Osiris zamračil.

Stalo se, že v tu chvíli mluvil o něčem, co by nebylo nikomu jinému připadlo než jim; i vstal a pravil vznešeně:

„Jdi domů. Vykonám práci sám. Abych učinil bytost úplně šťastnou, k tomu netřeba mi tvé pomoci. Jdi domů.“

Isis pak měla oči velké jako bílá kráva, jež pojídá v chrámě sladkou travu z rukou věřících, i když odřikávají modlitby, a její oči byly téže barvy jak oči krávy a stejně něžné. I vstala též a pravila s úsměvem, jevíc vzhled jako měsíc obestřený podzimní mlhou:

„Měj se dobře, dobrý pane můj. Zavoláš mě co nevidět, vím, neboť beze mne nejsi s to, abys učinil úplně šťastným tvora, jenž ti tanul na mysli, rovněž jako,“ – stanula a zasmála se, jsouc si dobře vědoma pravdivosti svých slov –, „rovněž jako nemůžeš, pane můj, býti sám úplně šťasten beze mne.“

„Uvidíme,“ prohodil.

I odešla svou cestou, vzavši si s sebou dráty a lenošku, a usedla na střechu stříbrného paláce, dávajíc pozor a pletouc.

A vůle Osiridova, pracujíc mu v mohutných prsou, byla jako hřmot mlýnků všech ostatních bohů najednou meloucích, tak

hlasitá, že blízké hvězdy chřestily jako semena v usušených lupínách a některé vypadly a byly ty tam. A co hřmot trval, ona čekala a pletla, a za celou tu chvíli ani oka nepustila.

Zanedlouho objevila se skvrna v prostoru směrem k Slunci, i vzrůstala, až byla zvící Měsíce, a tu poznala Isis, že se tvoří svět, ale když rostouc zastínila posléze celou její oběžnici kromě místa osvětleného její přítomností, poznala, jak velice se manžel hněvá, ale proto přece pletla dále, vědouc jistě, že to dopadne tak, jak ona řekla.

A tak vznikla země, jsouc zprvu jen chladnou šedavou hmotou, visící bez povšimnutí v neživém prázdnu. Později spatřila Isis, jak se rozřaduje na oddíly; tu byla rovina, tam hory, onde moře, ale vše jako dosud bez kmitu a třpytu. A tu se cosi pohnulo na břehu řeky, i jal ji takový údiv, že přestala plésti. Tu cosi vstalo a vztáhlo ruce ke Slunci na znamení, že ví, odkud vzešla jeho jsoucnost.

A tento první muž byl krásný na pohled. A kolem něho byli tvorové, jež zoveme přírodou: tráva, stromy, ptactvo, zvířata, hmyz i plazi.

A po nějaký čas chodil muž semo tam, veda šťastný život. A když utichl hřmot práce, zaslechla Isis potupný smích a hned po něm tato slova vyznívající ze Slunce:

„Třeba mi tvé pomoci, opravdu! Ejhle, tvor úplně šťastný!“

A Isis jala se zase plésti, neboť byla rovněž trpělivá, jako byl Osiris silný; a mohouc pracovati, mohla čekati, i čekala vědouc, že pouhý život nestačí ke stálé spokojenosti.

A nemýlila se. Netrvalo dlouho a božská žena upozorovala na muže změnu. Stal se netečným a seděl sehnut na jednom místě při řece a vzhlédl málokdy, a to vždy s mrzutostí ve tváři. Účast v něm umírala. Ale sotva se Isis o tom přesvědčila, řkouc sama k sobě: „Jen tvor stůně svou jsoucností,“ rozlehl se opět lomoz pracující

tvůrčí vůle, a země, až dosud chladná šedavá hmota, mžikem vzplanula barvami; hory tonuly v nachu, roviny oděly se travou a stromy zelení; moře zaskvělo se modře a oblaky měnily se do nekonečna. A muž vyskočil a tleskal rukama, neboť byl vyléčen a zase šťasten.

A Isis usmívala se a pletla dále, řkouc sama k sobě:

„Byla to dobrá myšlenka a prospěje na čas; ale pouhá krása na světě nedostačí takové bytosti. Můj pán bude nucen zkoušeti znova svou sílu.“

Sotva dopověděla, otrásl hrom pracující vůle Měsícem, a Isis pohleděvši pustila pletení a sepjala ruce, neboť všecko na zemi tkvělo až dosud na určitém místě mimo muže: v tu chvíli však všechno, co žilo, a mnoho neživého bylo obdařeno pohybem. Ptáci vzlétali vesele; velká i malá zvířata rozcházela se svou cestou; stromy zachvívaly zelenými větvemi, kývajíce na zamilované větry; řeky ubíhaly do moře a moře zmítalo se ve svém loži a čeřilo se vlnami, a příliv i odliv metal na pobřeží lesknavou pěnu, a nahoře plynuly mraky jako lodi s vytaženými kotvami.

A muž vstal, jsa šťasten jako dítě; tu se Osiris tak zaradoval, že vzkřikl:

„Ha, ha! Hle, jak se mi práce daří bez tebe!“

Dobrá žena dala se opět do díla a odpověděla klidně jako vždy:

„Byla to dobrá myšlenka, pane můj... rovněž dobrá myšlenka... a prospěje na čas.“

A jako dříve, tak zase. Podívaná na pohybující se věci zevšedněla muži jako předtím. Létající ptáci, tekoucí řeky, rozbouřené moře dobavily jej, i soužil se ještě více.

A Isis čekala, řkouc sama k sobě:

„Ubohý tvor! Je nešťastnější než kdy jindy.“

A jako by slyšel tu myšlenku, Osiris pohnul se a hluk jeho vůle zalomcoval vším mírem; jenom Slunce, tkvíc ve středu, setrvalo v stálosti. A Isis pohleděvši neznamenalala změny. Když se usmála, majíc za to, že poslední výmysl jejího pána vyšel na zmar, vstal pojednou tvor a zdál se naslouchati; tvář se mu rozjasnila i tleskal radostně rukama, neboť zvukové ozvali se po prvé na zemi... zvukové nelibí, zvukové příjemní. Větríky šeptaly ve stromoví; ptáci pěli, každý druh svým vlastním nápěvem, anebo štěbetali hovoříce; potůčky hrčící do řek změnily se v harfeníky s harfami o stříbrných strunách vespolek zvučících; řeky tekoucí do moře šuměly velebným souzvukem, moře pak tepalo do země hromovou písni.

Byla hudba, hudba všude a po všechen čas; pročež nemohl muž jinak nežli býti šťasten.

Tu se Isis zadumala, pomýšlejíc, jak dobré, jak ku podivu dobré dílo vykonal její pán; ale hned poté zavrtila hlavou: barva, pohyb, zvuk – i opakovala je zvolna – nebylo již jiného živlu krásy mimo tvar a světlo a v těch se země zrodila. Osiris byl nyní skutečně v koncích, a bude-li tvor opět zachvácen žalem, dojde zajisté na její pomoc a prsty jen se jí míhaly... dvě, tři oka, pět, ba i deset ok nabírala najednou.

A muž byl šťasten drahně času... drahněji než kdy předtím. Zdálo se věru, že omrzlost nikdy již na něj nedolehne. Než Isis věděla lépe, i čekala, nedbajíc častého smíchu, jenž k ní zazníval ze Slunce. Čekala a čekala, a posléze postřehla známky konce. Muž poznal zvuky a celá jich stupnice, od cvrkání cvrčka pod růžemi až po hukot moře a rachot mračen v bouři, neměla do sebe nic neobvyklého. I soužil se a churavěl a zašel k řece na místo, kde tupě dumával, a svalil se konečně bez vlády.

Tu promluvila Isis útrpně:

„Pane můj, ‘ vece, ‘tvor umírá.’“

Avšak Osiris trval v úmlku, ač viděl to vše, nemohl již učiniti ničeho.

„Mám mu pomoci?“ zeptala se.

Osiris byl příliš hrd, aby mluvil.

Tu nabrala Isis poslední oko v pletení, a stočivši své dílo ve skvoucí klubko, hodila jím... hodila jím tak, že dopadlo k samému muži. A on, uslyšev zvuk dopadu tak blízko u sebe, vzhlédl, a aj, žena – první žena – skláněla se k němu, pomáhajíc mu! Podávala mu ruku; uchopil ji a vstal; a nikdy již nebyl nešťasten, nýbrž ustavičně šťasten.

Takový, ó synu Hurův, je vznik krásna, jak o něm vypravují u Nilu.“

Zamlčela se.

„Hezká pohádka a vtipná,“ ozval se, „ale není úplná. Co učinil Osiris potom?“

„Ó ano,“ odtušila. „Povolal opět božskou ženu na Slunce i žili všichni vesele pospolu, pomáhajíce si navzájem.“

„Což abych učinil jako první muž?“

Povznesl ruku, spočívající mu na šíji, ke rtům.

„V lásce... v lásce!“ zašeptal.

Hlava klesla mu zlehka do jejího klína.

„Nalezneš krále,“ pravila, kladouc mu druhou ruku lichotně na hlavu. „Půjdeš a nalezneš krále a budeš mu sloužiti. Svým mečem sklidiš jeho nejbohatší dary a jeho nejlepší vojin bude mým rekem.“

Obrátil tvář a uzřel její těsně nad sebou. Na celé obloze nebylo mu v ten okamžik nic tak zářivého jako její oči, ač byly zastíněny.

Usedl, objal ji a líbaje ji vášnivě, pravil:

„Ó Egypte, Egypte! Má-li král na rozdanou koruny, bude jedna moje, i přinesu ji a postavím ji sem nad místo, kteréž označily mé rty. Ty budeš královnou.. mou královnou... a nebude nad ni spanilejší! A budeme vždy, vždy tak šťastni!“

„A povíš mi vše a dovolíš, abych ti ve všem byla nápomocna?“ prohodila, rovněž jej líbajíc.

Ta otázka ochladila jeho zápal.

„Což není dosti na tom, že tě miluji?“ otázal se.

„Dokonalá láska znamená dokonalou víru,“ odvětila. „Než na tom nesejde... poznáš mě lépe.“ – Vybavila si ruku a vstala.

„Jsi ukrutná,“ pravil.

Odcházejíc, stanula u velblouda a dotkla se rty jeho čela.

„Ó, ty nejušlechtilejší svého druhu...! Tu máš, poněvadž tvá láska je prosta podezření.“

V příštím okamžiku byla ta tam.

V Bethabaře

Třetí den cesty zastavila se společnost v poledne u řeky Jabbok, kde bylo na sto nebo přes sto mužů namnoze z Pereje, popřávající odpočinku sobě i svým zvířatům. Sotva byli usedli, přišel k nim člověk s vědrem vody a číší, nabízejí jim píti. Když použili jeho velmi zdvořile laskavosti, pravil, dívaje se na velblouda:

„Vracím se od Jordánu, kde jest právě teď mnoho lidí z rozličných končin, cestujících, jako ty, slovutný příteli – ale nikdo z nich nemá služebníka, jenž by se vyrovnal tomuto tvému služebníkovu. Velmi ušlechtilé zvíře! Smím-li se ptáti, z jakého plemene pochází?“

Baltazar, odpověděv, šel si odpočinout, avšak Ben Hur, jsa zvědavější, zapředl hovor.

„Na kterém místě u řeky jsou ti lidé?“ zeptal se.

„V Bethabaře.“

„Býval to osamělý brod,“ děl Ben Hur. „Nemohu pochopiti, čím nabyl takové zajímavosti.“

„Vidím,“ odtušil cizinec, „že jsi také zdaleka a neslyšels dobré noviny.“

„Jaké noviny?“

„Nu, z pustiny přišel muž... velmi svatý muž... a z jeho úst řinou se podivná slova, kteráž uchvacují každého, kdo je slyší. Říká se, že jest Jan Nazaret, syn Zachariášův, a praví se býti poslem vyslaným před Mesiášem.“

I Iras poslouchala napjatě, když muž vyprávěl dále:

„Tento Jan trávil prý život od dětství v jeskyni dole v En-gadi, modle se a žije přísněji než esejec. Množství lidí chodí poslouchat jeho kázání. Já a ostatní přišli jsme také jej poslechnout.“

„Byli tam všichni tito tvoji přátelé?“

„Většinou tam teprve jdou, někteří ubírají se již domů.“

„Co káže?“

„Nové učení... jaké se nikdy před tím nehlásalo v Izraeli, jak povídají všichni. On tomu říká pokání a křest. Rabbiové nevědí, zač ho považovati, a my také ne. Někteří se ho ptali, je-li Kristus, jiní, je-li Eliáš, ale těm všem odpovídá stejně: „Já jsem hlas volajícího na poušti. Připravujte cestu Páně, přímé čiňte stezky jeho!““

Vtom zavolali na muže jeho přátelé; když odcházel, promluvil Baltazar.

„Dobrý cizínče!“ řekl chvějícím se hlasem. „Rci nám, zastihneme-li kazatele na témž místě, kde jsi ho zůstavil?“

„Ano, v Bethabaře.“

„Kdož by byl tento Nazaretský,“ obrátil se Ben Hur k Irase, „ne-li zvěstovatel našeho krále?“

Za čas tak krátký událo se mu poznati, že tajemná osoba, již očekával, zajímá dceru větší měrou než letitého otce! Nicméně povstal tento s určitým leskem v zapadlých očích a pravil:

„Pospěšme si. Nejsem unaven.“

Odstoupivše, pomáhali otrokovi.

Na zastávce na noc západně od Ramoth-Gileadu rozpředel se mezi touto trojicí kratičký hovor.

„Vstaňme záhy, synu Hurův,“ pravil stařec. „Možná, že spasitel přijde, a my bychom tam nebyli.“

„Král zajisté není daleko za svým hlasatelem,“ zašeptala Iras, ukládajíc se na velbloudovi.

„Zítra uvidíme!“ odpověděl Ben Hur, políbiv jí ruku.

Nazítří okolo třetí hodiny dorazila společnost na holou step východně od svaté řeky, vyšedši z průsmyku, jímž byla se od úpatí pohoří Gileadského ubírala od té doby, co opustila Ramoth. Naproti sobě spatřili hořejší mez starých palmovišť jerišských, rozkládajících se až k pahorkatině judejské.

„Upokoj se, dobrý Baltazare,“ pravil Ben Hur; „jsme již téměř na místě.“

Vodič pobídl velblouda do rychlého kroku. Vbrzku zahlédli boudy a stany a zvířata na dlouho přivázaná a potom řeku a sílu lidí shromážděných dole při samém břehu a ještě jeden dav na protějším západním břehu. Vědouce to, že kazatel káže, spěchali ještě více. Když však dojížděli, nastal pojednou v zástupech ruch, i trhaly a rozcházely se.

Přišli pozdě!

„Zůstaňme zde,“ řekl Ben Hur k Baltazarovi, jenž lomil rukama. „Možná, že Nazaretský půjde tudy.“

Lidé nevšímali si nově příchozích, jsouce příliš zaujati tím, co byli slyšeli, a příliš zabrání v hovor. Když jich mimo ně přešlo několik set a již se zdálo, že není naděje, aby v takovém davu spatřili Nazaretského, zahlédli nedaleko u řeky člověka, jdoucího směrem k nim, jehož zevnějšek byl tak zvláštní, že zapomněli na vše jiné.

Byl muž vzhledu hrubého a divného, ba divokého. Do hubeného, vyzáblého obličejе pleti hnědého pergamenu, přes plece a po týle až pod pás splývala mu čarodějnickými prameny houšť vlasů sluncem vysmahlých. Oči se mu svítily palčivě. Celý jeho pravý bok byl obnažen, jevě touž barvu a churavost jako tvář. Ostatní tělo bylo až po kolena zahaleno košilí z nejhrubší velbloudí srsti – hrubou jako beduínova stanová látka – staženou kolem beder širokým pásem z kůže. Nohy měl bosé. U pasu visela mu kožená torba.

Kráčejte, opíral se o sukovici. Jeho pohyby byly bystré, rozhodné a ku podivu ostražitě. Přes tu chvíli odhrnoval si nečesané vlasy z očí a rozhlížel se kolem, jak by kohosi hledal.

Sličná Egyptanka dívala se na syna pouště s údivem, ať nedíme s ošklivostí. Odhrnuvši záclonu haudy, pravila k Ben Hurovi, jenž seděl u ní na svém koni:

„To má být hlasatel králův?“

„Je to Nazaretský,“ odpověděl, ani se neohlédnuv.

Bylť vpravdě sám více než zklamán. Ačkoli znal engadské kajícíky, jich oděv, jich netečnost ku všelikému světskému mínění, jich vytrvalost ve slibech, které je podněcovaly ku všelikému tělesnému trýznění a lišily od ostatních lidí tak úplně, že se zdálo, jako by se byli narodili jinými – a přesto, že mu bylo cestou řečeno, aby hledal Nazaretského, který nazývá sám sebe hlasem z pouště, nicméně obetkal Ben Hurův sen o králi, jenž měl býti tak veliký a tolik vykonati, veškery jeho myšlenky tou měrou, až nikterak nepochyboval, že uzří na předchůdci nějaké znamení královské krásy a velkoleposti, kterou hlásal. Zíraje na divokou postavu před sebou, srovnával ji bezděčně s nekonečným dvorním komonstvem, jež vídal v Římě v lázních a na císařských chodbách. Jsa zaražen, zahanben, pomaten, nedovedl než odpověděti:

„Je to Nazaretský.“

Prajinak bylo Baltazarovi. Věděli, že cesty boží nejsou takové, jaké by je lidé chtěli mít. Viděl Spasitele jako nemluvně v jeslích a byl vírou připraven, že božství zjeví se opět ve společnosti neúhledné a prosté. Pročež seděl na svém místě s rukama na prsou přeloženýma, modle se potichu. Neočekával krále.

Co byl takto zaujat zřetel nově příchozích a vzbuzeny v nich dojmy tak různé, seděl ještě jeden muž samotný na kameni při samé řece, přemýšleje bezpochyby dosud o kázání, které byl právě

slyšel. Poté však povstal, a odchází od břehu, dal se napříč směrem, jímž ubíral se Nazaretský a jenž vedl mimo velblouda.

A tito dva – kazatel a cizinec – kráčeli dál, až došli k velbloudovi, onen na dvacet kroků, tento na deset. Tu kazatel stanul, odhrnul si zprudka vlasy z očí, pohlédl na cizince a vztáhl ruce jako na znamení všem lidem v okolí – i zastavili se též, každý v postoji posluchače; a když nastalo úplné ticho, sklonila se hůl v pravici Nazaretského a ukázala na cizince. Všichni ti pak, kteří byli předtím jen posluchači, stali se i pozorovateli.

V touž chvíli upjali Baltazar a Ben Hur pohled na označeného muže, vedeni jsouc tímž popudem, a oba pocítili týž dojem, jenže nestejnou měrou. Kráčel zvolna k nim prázdným prostorem před nimi, jevě postavu poněkud nad průměrnou výšku, štíhlou, ba útlou. Vedl si klidně a důstojně, jak je zvykem lidí, obírajících se vážnými myšlenkami o vážných věcech, a dobře mu slušel šat, záležející ve spodním, po kotníky sahajícím rouše s dlouhými rukávy a ve svrchní říze, talit řečené; přes levou paži měl přehozenou obvyklou plachetku, jejíž červený lem splýval mu volně po boku. Mimo lem plachetky a úzkou modrou obrubu po spodním kraji talitu – byl oděv jeho z plátna zežloutlého prachem a skvrnami od cesty. Výjimka vztahovala se snad ještě k trásnám, které byly modré a bílé, jak zákon předpisoval rabbiům. Jeho opánky byly co nejprostší. Neměl ani torby, ani pasu, ani holi.

Těchto částek zevnějšku povšimli si však tři pozorovatelé jenom zběžně a spíše jako příslušenství hlavy a tváře mužovy, které – zvláště tvář – byly pravým zdrojem kouzla, jež je uchvátilo spolu se všemi, kteří se naň dívali.

Hlavu oblévalo volně bezmraké světlo, pokud nebyla chráněna dlouhými vlasy, slabě zvlněnými, uprostřed rozčísnutými, světlehnědými a měnícími se zlatě do ryšava, kde slunce nejsilněji se

jich dotýkalo. – Pod širokým, nízkým čelem a pod černým, pěkně vyklenutým obočím zářily velké tmavomodré oči, jimž dodávaly neobyčejné měkkosti a něžnosti velmi dlouhé brvy, jaké lze vídati někdy u dětí, ale zřídka u mužů. O ostatních rysech pak bylo by těžko bývalo rozhodnouti, jsou-li řecké, nebo židovské. Úměrnost chřípí a úst byla neobvyklá u židovského rázu, a povšiml-li si kdo lahodných očí bledé pleti, jemných hustých vlasů a hebké brady, která mu splývala vlnivě přes hrdlo na prsa, nebyl by se mu nikdo mimo vojína vysmál v půtce, nebyla by žádná žena váhala věnovati mu na první pohled svou důvěru, nebylo by žádné dítě odolalo mimovolnému hnutí, aby mu podalo ruku a přilnulo k němu srdcem, a nikdo vůbec nebyl by řekl, že není krásný.

Kromě toho zračil se v té tváři výraz, jenž mohl po libosti pozorovatele přičten býti stejně správně vlivu rozumu, lásky, soustrasti nebo bolu, ač byl, ať lépe díme, splynutím toho všeho – výraz, jež bylo snadno považovati za známku duše hříchu prosté, odsouzené zřítí a chápati svrchovanou hříšnost těch, mezi nimiž putovala; zároveň však nebylo by nikomu, kdo pozoroval tuto tvář, připadlo domýšleti se slabosti do toho muže; nebyli by se jí aspoň domýšleli, kdo vědí, že dotčené vlastnosti – láska, bol, soustrast – vyplývají z vědomí síly snášeti častěji útrapy, nežli síly působiti je.

Taková bývala moc mučeníků a nábožných a těch tisíců zapsaných v kalendářích svatých. A takový byl vpravdě vzhled tohoto muže.

Zvolna přicházel blíže... blíže k naší trojici.

Ben Hur, sedě na koni s kopím v ruce, byl hoden toho, aby na něm utkvěl pohled králův; avšak oči blížícího se muže nesly se po celou tu chvíli nad něj – a nikoli k Irase, jejíž milostný zjev upoutal k sobě tolikrát pozornost, nýbrž ke starému neužitečnému Baltazarovi.

Ticho bylo hluboké.

Tu zvolal Nazaretský silným hlasem, ukazuje posud holí:
„Aj, beránek Boží, kterýž snímá hřích světa!“

Diváci tiše stojící, zaražení chováním mluvčího a poslouchající, co bude dále mluvit, byli jati posvátnou hrůzou po těchto slovech tak divných a jejich rozumu se vymykajících; na Baltazara pak učinila dojem mohutný. Zde viděl opět Vykupitele lidstva. Víra, která mu přinesla zvláštní přednosti v dobách dávno uplynulých, kotvila posud v jeho srdci, a nadchla-li ho mocí viděti, která ho vyvyšovala nad jeho spolčníky – mocí viděti a poznati toho, jehož očekával, mocí lepší nad moc zázraku –, budiž připočtena za schopnost duše dosud zcela nevybavené z božských vztahů, jichž bylo jí kdysi dopřáno, nebo za náležitou odměnu života, za onoho věku svatostí tak bezpříkladného – života, jenž sám o sobě byl zázrakem. Vidina jeho víry stála před ním, dokonalá tvář, postavou, oděvem, chováním, lety, a on ji viděl, a vida ji, též poznával. Nyní udá se cosi, co totožnost cizincovu zjistí nade vši pochybu.

Právě včas opětoval Nazaretský svůj výkřik jakoby na utvrzení chvějícího se Egyptana:

„Aj, beránek boží, kterýž snímá hřích světa!“

Baltazar svezl se na kolena. Jemu nebylo třeba vysvětlení, a jako by to věděl, obrátil se Nazaretský k lidem blíže kolem něho stojícím a úžasem trnoucím a mluvil dále:

„Tentoť jest, o kterémž jsem já pravil, že za mnou jde, muž, kterýž mne předešel, neboť přednější jest nežli já. A já jsem ho neznal, ale aby zjeven byl lidu izraelskému, proto jsem já přišel, křtě vodou. Viděl jsem Ducha sestupujícího jako holubici z nebe a spočínuvšího nad ním. A já jsem ho neznal, ale kterýž mne poslal křtíti vodou, ten mi řekl: Nad kýmž uziš Ducha sestupujícího a spočínuvšího nad ním, tentě jest, kterýž křtí Duchem svatým. A já jsem viděl a svě-

dectví jsem vydal, že on,“ odmlčel se, ukazuje posud holí na cizince, jako by dodával naprostější jistoty i svým slovům i zamýšleným důsledkům, „svědectví jsem vydal, že *on jest ten syn Boží!*“

„On jest to, on jest to!“ vzkřikl Baltazar se slzami v pozdvižených očích a v následujícím okamžiku klesl, pozbyv vědomí.

Sluší připomenouti, že Ben Hur zkoumal zatím tvář cizincovu, ač s účastí zcela jinou. Neubránil se dojmu, vida její ušlechtilé rysy a její oduševnělost, něžnost, pokornost a svatost, avšak právě v tu chvíli vířila mu hlavou jediná jen myšlenka: Kdo je ten muž? A kým? Mesiášem, či králem? Nikdy nebylo zjevu tak nekrálovského. Nikoli! Když se díval v ten pokojný, dobrotivý obličej, zdála se mu pouhá myšlenka na válku a výboj a panovačnost bezbožností. Řekl si, jako by mluvil k vlastnímu srdci, že Baltazar má dojistu pravdu a Simonides že se mýlí. Tento muž nepřišel postavit znovu trůn Šalamounův, neměl ani povahy, ani ducha Herodesova, třeba byl králem, ale jiným a větším nežli Řím.

Rozumí se, že nebyl to u Ben Hura závěrek, nýbrž pouze dojem, a co se tento dojem vyvíjel, co Ben Hur zíral na ten podivuhodný obličej, počal uvažovati.

„Věru,“ pravil sám u sebe, „tohoto muže jsem již kdesi viděl, ale kdy?“

Že pohled ten tak opojný, útrpný a laskavý zazářil naň kdesi v minulé době, jako zářil v tuto chvíli na Baltazara, tím si byl jist. Zprvu slabě, posléze jasným světlem, náhlým výsvitem slunce zatanul mu na mysli výjev u studnice v Nazaretě, když ho římská stráž vlekla na galeje, a vši jeho bytostí projel záchvěv. Ty ruce mu pomohly, když hynul. Ta tvář byla z obrazů, které nosil neustále v mysli. V návalu vzrušených citů přeslechl vysvětlení kazatelovo kromě posledních slov – slov tak podivuhodných, že se jimi svět dosud ozývá:

„... on jest ten Syn Boží!“

Ben Hur zhoupl se z koně, chtě dát poctu svém dobroději; leč Iras vzkřikla na něj:

„Pomoz, synu Hurův, pomoz, sice můj otec umřel!“

Stanul, a ohlédnuv se, pospíšil jí na pomoc. Podala mu číši; zůstaviv otrokovi na starost, aby přiměl velblouda pokleknouti, odkvapil k řece pro vodu. Když se vrátil, byl cizinec ten tam.

Posléze vzkřísili Baltazara. Vztáhnuv ruce, otázal se slabým hlasem:

„Kde jest?“

„Kdo?“ zeptala se Iras.

Dobrému muži zaskvěla se na tváři na okamžik mocná účast, jako by bylo poslední přání došlo splnění, i odpověděl:

„On... Vykupitel... Syn Boží, kterého jsem opět uzřel.“

„Věříš tomu?“ otázala se Iras potichu Ben Hura.

„Doba naše je dobou divů, vyčkejme,“ pravil.

A když nazítrí všichni tři poslouchali Nazaretského, přerušil si on najednou řeč a pravil uctivě:

„Aj, beránek Boží!“

Hledíce směrem, kam ukazoval, spatřili zase cizince. Co se Ben Hur díval na tu štíhlou postavu a na tu svatou, spanilou tvář, až smutně útrpnou, šlehla mu hlavou nová myšlenka.

„Baltazar i Simonides mají pravdu. Zda nemůže býti Vykupitel i králem?“

I zeptal se člověka nablízku:

„Kdo je ten muž, který přichází?“

Oslovený, zasmáv se povržlivě, odtušil:

„Je to syn tesařův z Nazareta.“

Hosté v domě Hurovů

„Ester... Ester! Rci sluhovi dole, ať mi přinese pohár vody.“

„Neměl bys raději víno, otče?“

„Ať přinese obojí.“

To bylo v besídce na střeše starého paláce Hurů z Jeruzaléma. Ester, nahnuvši se přes hradbu do dvora, zavolala na muže tam čekajícího. V touž chvíli vystoupil jiný sloužící na střechu a pozdravil uctivě.

„Balíček pro pána,“ řekl, podáváje jí list ovinutý plátnem, svázaný a zapečetěný.

Bylo to dvacátého prvního března, bezmála tři léta po zvěstování Kristově v Bethabaře.

Zatím byl Malluch, jednaje za Ben Hura, jenž nemohl déle snést prázdnotu a úpadek otcovského domu, koupil jej od Pontského Piláta a dal vrata, dvory, kotce, schody, pavlače, komnaty a střechu vyčistit a důkladně opravit; nezůstala tu žádná památka na truchlivé okolnosti rodině tak osudné, spíše obnova vykonána způsobem bohatším než předtím. Návštěvník setkával se tu vskutku všude se známkami vytríbenějšího vkusu, jež si mladý vlastník osvojil za léta prožitá v letohradě u Misena a v římském hlavním městě.

Z tohoto výkladu nikdo však se nedomnívej, že se Ben Hur uvázal veřejně ve svůj majetek. Po jeho zdání nenadešla ještě příhodná k tomu chvíle. Trávě čas přípravnými pracemi v Galileji, očekával trpělivě činnosti Nazareťanovy, jenž byl mu záhadou den ode dne větší, a konaje zázraky, zhusta před jeho očima, uváděl jej

v tesklivé pochybnosti, jak o své povaze, tak o svém poslání. Časem přicházel do Svatého města, zastavuje se v otcovském domě, ale pokaždé jako cizinec a host.

Tyto návštěvy Ben Hurovy – budiž připomenuto – byly mnohem více než pouhým odpočinkem po práci. Baltazar a Iras uhostili se v paláci a vnady dceřiny jímaly ho dosud vším mocným kouzlem jako z počátku, kdežto otec, ač tělesně sešlejší, měl v něm neúnavného posluchače řečí ku podivu účinných, dovozujících božství putujícího divotvorce, do něhož všichni skládali takové naděje.

Simonides pak a Ester zavítali sem z Antiochie teprve před několika dny. Byla to úmorná cesta pro kupce, ježto byl nesen v nosítkách, zavěšených mezi dvěma velbloudy, kteří při své houravé chůzi nezachovávali vždy stejný krok. Ale dobrý muž, octnuv se na místě, nemohl, jak se zdálo, ani dosti se vynadívati na svou rodnou zemi. Liboval si na střeše, stráviv skoro všechny denní hodiny v pohodlném křesle, podobném zcela křeslu, v němž sedával v pokoji nad skladištěm při Orontu. V chládku besídky mohl se dosyta nadýchatí osvěživého vzduchu, vanoucího mile nad známými vrchy; mohl lépe pozorovati slunce, ano vychází, stoupá a zapadá, jak činilo od pradáвна s rovnou stejnoměrností, a ježto Ester dlela u něho, bylo mu tím volněji tady nahoře, kde byl blíže nebi, připomínajícímu onu druhou Esteru, jeho lásku za mladosti, jeho ženu, která mu byla tím dražší, čím více let mýjelo. A přece nezanedbával obchodu. Den jako den přinášel mu posel zprávu od Sanballata, jemuž svěřen rozsáhlý závod, zůstavený v Antiochii, a den co den odesílal Sanballatovi zprávu s rozkazy tak podrobnými a určitými, že vylučovaly všeliký úsudek mimo jeho vlastní a všeliké nahodilosti kromě těch, které Všemohoucímu nevidělo se podřídit i lidem nejobezřelejším.

Když se Ester spěšně vracela do besídky, zatápělo slunce čistou střechu lahodnou září, v níž jevila se nyní jako žena – drobné, lepotvárné postavy, pravidelných rysů ve tváři růžové mládím a zdravím, oduševnělé rozumem, sličné výrazem obětovné povahy – jako žena hodná lásky, poněvadž milovati bylo jí nevykořetelným zvykem života.

Otočivši se, pohlédla na balíček, stanula, pohlédla naň po druhé bedlivěji než po prvé, a krev vhrnula se jí ruměncem do lící: poznalať pečeť Ben Hurovu. Kvapila dále zrychlenými kroky.

Simonides držel chvilku balíček, prohlížeje si také pečeť. Rozpečetiv jej podal jí svitek, jenž byl v něm.

„Čti,“ pravil.

Jeho oči tkvěly při tom na ní, a hned rozestřel se mu nepokojný výraz po tváři.

„Jak vidím, Estero, víš, odkud jest.“

„Ano... od... našeho pána.“

Ačkoli promluvila zajíkávě, přece snesla jeho pohled se skromnou upřímností. Brada zapadla mu zvolna v masitý podbradek, vypnulý pod ní jako poduška.

„Ty jej miluješ, Estero,“ řekl klidně.

„Ano,“ přisvědčila.

„Zdali sis dobře rozmyslila, co činíš?“

„Snažila jsem se nemysleti na něj, otče, leč jako na pána, jemuž jsem povinna poslušností. Avšak síly jsem se nedosnažila.“

„Jsi dobré děvče, dobré děvče, zrovna jako byla tvoje matka,“ prohodil, zabrav se ve snění, z něhož jej vytrhla, rozvinuvši papír.

„Bůh mi odpust, ale... ale tvá láska nebyla by marna bývala, kdybych byl pevně držel vše, co jsem měl učiniti – taková moc spočívá v penězích!“

„Bylo by mi ještě hůře, otče, kdybys byl tak učinil, neboť tu bych nebyla bývala hodna jeho pohledu a zbavena hrdosti z tebe. Mám nyní čísti?“

„Za okamžik,“ odvětil. „Nech, mé dítě, ať ti kvůli tobě ukážu nejhorší. Bude ti to třeba méně strašlivé, zvlášť-li to ode mne. Jeho láska, Estero, je už zadána.“

„Vím to,“ pravila pokojně.

„Egyptanka zapletla jej v osidla,“ mluvil dále. „Jeť obdařena lstivostí svého plemene a krása jest jí nápomocna – luzná krása, velká lstivost, ale nemá srdce jako její plémě. Dcera, jež opovrhne otcem, uvalí zármutek na svého manžela.“

„Což jím opovrhne?“

Simomdes pokračoval:

„Baltazar je moudrý muž, kterému jako pohanu dostalo se podivuhodné milosti a jeho víra mu sluší, leč ona tropí si z ní žerty. Slyšel jsem včera, jak řekla, mluvíc o něm: „Mladické pošetilosti lze omluviti; u starců nezasluhuje nic povšimnutí než moudrost, a když ta je opustí, ať umrou.“ Ukruťná slova jako stvořená pro Římana. Vztáhl jsem je na sebe, věda, že vratkost zachvátí rovněž mne, jako zachvátí jejího otce... ba že není již daleko. Ale ty, Estero, neřekneš nikdy o mně – ne nikdy: „Lépe by bylo, kdyby byl mrtev?“ Nikoli, bylať tvá matka dcera Judova.“

Políbila jej, stěží slzy potlačujíc, a pravila:

„Jsem dítě své matky.“

„Ano, a moje dcera... moje dcera, která je mi tím, čím byl chrám Šalamounovi.“

Pomlčev, položil jí ruku na rameno a ujal se opět slova:

„Až pojme Egyptanku za ženu, Estero, bude s lítostí na tebe vzpomínati a po štěstí toužiti, neboť nakonec procitne a uvidí, že jest jen služebníkem její zlé ctižádosti. Řím jest ohniskem všech

jejích snů. Jí jest synem duumvira Arria, nikoli synem Hura, knížete jeruzalémského.“

Ester nepokoušela se utajiti dojem těchto slov.

„Zachraň jej, otče! Není ještě pozdě!“ zvolala snažně.

Odpověděl s pochybným úsměvem:

„Tonoucího lze zachrániti, zamilovaného nelze.“

„Ale vždyť máš na něj vliv, je sám na světě. Ukaž mu nebezpečí. Rci mu, jaká je to žena.“

„To by jej snad zachránilo od ní. Zdaž by se tím přiklonil k tobě, Estero? Ne.“ Obočí přimklo se mu zasmušile k očím. „Jsem služebníkem, jako byli moji otcové po mnoho kolen; ale nedovedl bych říci mu: ‚Hle, pane, má dcera! Je sličnější než Egyptanka a miluje tě vroucněji!‘ Léta svobody a nadřícenosti příliš se do mne vžila. Ta slova spálila by mi jazyk. Kameny na oněch starých vrších obrátily by se v ložiskách hanbou, kdybych k nim vyšel. Nikoliv, Estero, patriarchové budte mi svědky, že bych se raději uložil i s tebou ke spánku, kterým spí tvá matka!“

Esteře zahořela tvář ruměncem.

„Nemínila jsem otče, aby ses k němu tak vyslovil. Měla jsem na zřeteli toliko jej... jeho štěstí, ne svoje. Poněvadž jsem se opovážila jej milovati, musím zůstatí hodnou jeho úcty; jedině tím omlouvám svou zpozdilost. Dovol nyní, ať ti přečtu jeho psaní.“

„Ano, čti.“

Jala se hned čísti, toužíc zamluviti tuto nechutnou věc.

„Dne 8. nisanu.

Na cestě z Galileje do Jeruzaléma.

Nazareťan je také na cestě. Přivádím s ním celou svou legii, ač bez jeho vědomí. Druhá legie jde za námi. Vzhledem k slavnosti Pesach nepozastaví se nikdo nad tou silou lidí.

Vydávaje se na cestu, pravil: „Půjdeme do Jeruzaléma a vše, co o mně napsali prorokové, se naplní.“

Naše čekání chýlí se ku konci.

Pokoj tobě, Simonide.

Ben Hur.“

Estera vrátila dopis otci a dusivý pocit svíral jí hrdlo. Nebyloť ve zprávě pro ni slůvka... ani pozdravu... a bylo by se tak snadno připsalo „a mír tvé rodině“. Poprvé v životě pocítila bolestný osten žárlivosti.

„Dne osmého,“ prohodil Simonides, „dne osmého; a dnes, Estero, dnes je...“

„Devátého,“ odvětila.

„Ach, tu je, tuším, již v Betanii.“

„A možná, že jej uvidíme dnes večer,“ dodala radostně ve chvílkovém zapomnění.

„Dost možná! Zítra je slavnost přesnic a snad by ji rád oslavil. Nazareťan třeba také, a možná, že jej uvidíme... možná, že uvidíme oba, Estero.“

Vtom přišel sloužící s vínem a chlebem. Ester podávala otci a za této služby vystoupila Iras na střechu.

Egyptanka nezdála se Židovce nikdy tak krásnou, tak překrásnou jako v tuto chvíli. Šaty tenké jako zář splývaly kolem ní jako mlhový obláček, čelo, krk a paže blyštěly se jí těžkými skvosty, jejímu lidu tak oblíbenými. Tvář zardívala se jí potěšením. Šla pružným krokem a sebevědomě, ač beze vší strojenosti. Ester uzřevši ji zapadla sama v sebe a přitulila se těsněji k otci.

„Pokoj tobě, Simonide, a mír hezké Esteře,“ pravila Iras, pokynuvši jí hlavou. „Připomínáš mi, dobrý mistře – ač smím-li se tak vyjádřiti bez urážky –, připomínáš mi kněze v Persii, kteří vylézají

na chrámy na sklonku dne a vysílají modlitby za zacházejícím sluncem. Je-li ti cosi neznámo o tom uctívání, nech, ať zavolám otce. Jeť z rodu magů.“

„Sličná Egyptanko,“ odtušil kupec, kývaje hlavou s vážnou zdvořilostí, „tvůj otec je dobrý muž, jenž by nebyl uražen, kdyby věděl, že jsem řekl, že jeho perská věda je nejmenší částí jeho moudrosti.“

Iras povyhrnula rty.

„Ať mluvím jako filozof, jak mě vybízíš,“ pravila, „nejmenší část je příznakem větší. Dovol, ať se otážu, co pokládáš za větší část vzácné vlastnosti, kterou laskavě mu přičítáš?“

Simonides obrátil se k ní poněkud přísně.

„Ryzí moudrost vždy se nese k Bohu; nejryzejší moudrostí je známost Boha; ze všech pak lidí, co jich znám, nemá ji nikdo vyšší měrou, nebo nikdo jí neprojevuje zřejměji slovy i skutky nežli dobrý Baltazar.“

Domluviv pozdvihl číši a napil se.

Egyptanka otočila se trochu nevrle k Esterě.

„Muž, který má miliony v obchodě a celá loďstva na moři, nedovede rozeznati, v jaké prosté zábavě ženy si libují. Odejďme od něho. Tamto při hradbě si pohovoříme.“

Přistoupily poté k hradbě a stanuly na místě, kde před lety cihla Ben Hurovou rukou uvolněná svezla se na hlavu Gratovi.

„Nebyla jsi v Římě?“ ujala se slova Iras, zahrávajíc si při tom nezapjatým náramkem.

„Nebyla,“ odpověděla vážně Ester.

„Nepřála by sis tam jít?“

„Ne.“

„Ach, jak málo jsi dosud užila života!“

Vzdech, jenž se vydral Egyptance z prsou po tomto zvolání, nebyl by mohl býti lítostivěji významnější, kdyby byla ta újma ji samu potkala. V druhém okamžiku zasmála se tak hlučně, že ji bylo slyšeti až dolů na ulici, a řekla:

„Ó, ó, milý, hezký blázínku! Nedopeřená ptáčata, uhnížděná v uchu velké sochy tam daleko v memfidské písčině, vědí skorem tolik co ty.“

Pak vidouc Esterinu rozpačitost, změnila chování a pravila důvěrně:

„Nehorši se proto. Och ne! Žertovala jsem. Nech, ať políbím ránu a povím ti, co bych nepověděla nikomu jinému... ani kdyby se mne sám Simbel tázal, podáváje mi lotosovou číši z Nilu vyrostlou!“

Opětným smíchem zastřela ostrý svůj pohled, vržený po Židovce.

„Král přichází,“ řekla.

Ester pohlížela na ni s nevinným údivem.

„Nazareťan,“ mluvila Iras dále, „o němž naši otcové tolik se narozmlouvali, jemuž Ben Hur tak dlouho sloužil, a pro nějž se namáhal,“ přitlumila hlas, „Nazareťan zavítá sem zítra a Ben Hur dnes večer.“

Ester snažila se zachovati klidnost, ale nadarmo. Sklopila oči, zrádná krev vehnala se jí do lící a do čela, i zůstala tak ušetřena pohledu na vítězný úsměv, jenž mihl se jako blesk Egyptance tváří.

„Hle, zde jest jeho slib.“

I vyňala za pasem svitek.

„Raduj se se mnou, milá přítelkyně! Bude zde dnes večer! Nad Tiberou je dům, příbytek královský, jež mi slíbil, a stanu-li se jeho majitelkou, stanu se...“

Šramot, jako by kdosi kráčel rychle ulicí dole, přerušil jí řeč, i nahnula se přes zábradlí. Potom ucouvla a zvolala s rukama nad hlavou sepjatýma.

„Požehnána budiž Isis! Je to on... Ben Hur sám! Přišel, právě když jsem naň myslila! Není bohů, není-li to dobré znamení. Obejmi mě, Estero... a dej polibek!“

Židovka vzhledla. Na lících plál jí ruměnec, oči jiskřily jí leskem takměř hněvivým, jakého v nich snad ještě nikdy nezanítila její povaha. Byloť její dobrotě příliš těžce ublíženo. Nebylo dosti na tom, že jí bylo zakázáno jenom snít o muži, kterého milovala, chlubná sokyně vyznala se jí důvěrně ze svého úspěchu a skvělých nadějí, jež byly jeho odměnou. O ní, služce sluhy, nebylo ani zmínky; tato pak mohla ukázati jeho dopis se všemi domysly, které vzbuzoval, pročež pravila:

„Což jej tak horoucně miluješ? Či miluješ Řím ještě více?“

Egyptanka ustoupila o krok. Poté sklonila pyšnou hlavu k samé tazatelce.

„Čím jest tobě, dcero Simonidova?“

Ester, všecka trnouc, odpověděla:

„Jest mi...“

Myšlenka ohromivá jako blesk přetála jí řeč: zbledla, zachvěla se, a vzmuživši se dopověděla:

„Jest mi přítelem otcovým.“

Její jazyk zpěchoval se přiznati k služebnosti.

Iras zasmála se nenuceněji než předtím.

„Ničím více?“ pravila. „Ach, u egyptských bohů lásky, ponech si své polibky... ponech si je. Právě teď poučila jsi mě, že jsou jiné polibky mnohem žádoucnější, které mne očekávají zde v Judeji, a –“ odvrátila se a ohlédla přes rameno, „půjdu si pro ně. Pokoj tobě!“

Když Esteře sešla z očí na schodech, přitiskla si tato ruce na tvář a rozplakala se, až jí palčivé slzy tekly skrze prsty – slzy hanby a dusivé vášně. A k dovršení záchvatu i u její povahy tak podivného vytanula jí na mysl otcova slova s novým významem a drtivou silou:

„Tvá láska nebyla by marna bývala, kdybych byl pevně držel to vše, co jsem měl, jak jsem mohl učiniti.“

A všechny hvězdy vysvitly, třpytíce se nízko nad městem a nad tmavým valem vrchů kolem něho, nežli se vzpamatovala do té míry, že se mohla vrátiti do besídky, zaujati mlčky obvyklé místo po boku otcově a čekati, až vysloví nějaké přání. Zdálo se, že této povinnosti náleží její mladost, ne-li její život. A nechat pravdu díme, nyní když se náhlý její bol utišil, ujala se nikoliv neochotně své povinnosti.

Ben Hur vypráví o Nazareťanovi

Asi za hodinu po výstupu na střeše sešli se ve velké komnatě paláce Baltazar a Simonides provázený Esterou, a zatím co hovořili, Ben Hur a Iras vstoupili pospolu.

Mladý Žid, předešed svou společnici, přikročil nejprve k Baltazarovi a oslovil jej pozdravem, za nějž dostalo se mu vzájemné uvítané. Pak obrátil se k Simonidovi, leč stanul, uzřev Esteru.

Nepřihází se často, že máme srdce dosti velká, aby stačila najednou pro více než jednu z mocných vášní; v jejím plameni žijí třeba druhé dále, avšak jen jako menší světla. Tak bylo u Ben Hura. Úsilné uvažování možností, hovnění nadějím a snům, vlivy vzniklé ze stavu jeho vlasti, vlivy přímější – na příklad vliv Irasin – učinily jej ctižádostivým v nejširším světském smysle, a ježto ovládan byl vášní, vytrácely se úmysly a podněty dřívějších časů nepozorovaně z bytosti a nakonec i z paměti. Vždyť je tak snadno zapomenouti na mládí. Nebylo divu, že jeho vlastní útrapy a tajemství, obestírající osud jeho rodiny, dojímalý jej čím dále tím méně, ježto – aspoň v naději – přicházel blíž a blíže k cílům, které zaměstnávaly všechny jeho vidiny. Jen ho však nesudme příliš přísně.

Stanul překvapením, spatřiv Esteru jako ženu, a to ženu tak krásnou, a co se na ni díval, připomenul mu tichý hlas zrušené sliby a nevykonané povinnosti – div v něm neožila bývalá jeho povaha.

Chvilku byl zaražen, ale vzpamatovav se přistoupil k Ester a pravil:

„Mír s tebou, spanilá Estero, mír s tebou, Simonide,“ pohlížel na kupce, tak propovíádaje, „sešli tobě Hospodin požehnání již proto, žeš byl dobrým otcem osiřelému.“

Ester poslouchala jej se sklopenou tváří; Simonides odpověděl:

„Pravím jako dobrý Baltazar: buď vítán, synu Hurův... vítán v domě svého otce, a sedni, a povídej nám o svých cestách a o svém díle a o podivném Nazareťanovi: kdo jest a čím. Není-li ti volno zde, kde by ti bylo? Posad' se, prosím... sem, mezi nás, ať slyšíme všichni.“

Ester vyšla rychle, a přinesši potaženou stolicí, postavila ji k němu.

„Díky,“ pravil k ní vděčně.

Usednuv obrátil se k mužům po krátkém hovoru o jiných věcech:

„Přišel jsem vám vyprávět o Nazareťanovi.“

Ti dva napjali hned pozornost.

„Po mnoho dní chodil jsem již za ním a pozoroval jej tak bedlivě, jak může člověk pozorovati člověka, na kterého čeká tak dychtivě. Viděl jsem ho za všelikých okolností, o nichž lze říci, že jsou zkouškami a důkazy mužů, a věda jistě, že je člověk, jako jsem já, vím neméně jistě, že jest i něčím více.“

„Čím více?“ otázal se Simonides.

„Povím vám...“

Kdosi vešel do komnaty a přerušil mu řeč; obrátiv se vstal se vztaženými rukama.

„Amro! Drahá stará Amro!“ zvolal.

Pokročila k němu. Vidouce radost v její tváři, ani nepomyslili na to, jak je vrásčitá a snědá. Klekla mu k nohám, objala jeho kolena a líbala mu ruce zas a zase; a když konečně mohl, odhrnul jí rozpuštěné šedivé vlasy z tváří, a pocelovav je, řekl:

„Dobrá, Amro, nemáš-li zprávy o nich? Pražádné zprávy...? Ani slůvka...? Ani malého znamení?“

Tu se dala do pláče, jenž mu byl zřetelnější odpovědí nežli promluvené slovo.

„Děj se vůle boží,“ pravil pak vážně hlasem, z něhož každý posluchač poznal, že nemá již naděje, že nalezne matku a sestru. Do očí draly se mu slzy, jichž nechtěl, aby postřehli, protože byl muž.

Vybaviv se Amře z rukou, usedl a řekl:

„Pojď, Amro, sedni si ke mně... sem, k mým nohám, neboť mám mnoho vyprávěti těmto dobrým přátelům o podivném muži, který přišel na svět.“

Avšak ona odstoupila, posadila se zády ke stěně a obemkla si rukama kolena majíc, jak všichni mysli, dosti na tom, že jej vidí. Poté poklonil se Ben Hur starcům a jal se opět mluvit:

„Bojím se odpověděti na otázku vznesenou na mne vzhledem k Nazareťanovi, dokud vám nepovím některé věci, jež vykonal před mýma očima, a jsem k tomu nakloněn tím spíše, milí přátelé, že zavítá zítra do města a vstoupí do chrámu, jež praví býti domem otce svého, kde se projeví, jak se povídá. A proto my a Izrael zítra zvíme, máš-li pravdu ty, Baltazare, nebo ty Simonide.“

Baltazar, mna si třaslavě ruce, zeptal se: „Kam půjdu, abych jej, viděl?“

„V davu bude velká tlačence. Lépe bude, tuším, odeberete-li se všichni na střechu nad sloupopřadými – třebaš na síň Šalamounovu.“

„Půjdeš s námi?“

„Nemohu,“ odvětil Ben Hur; „možná, že mne moji přátelé budou potřebovati v průvodu.“

„V průvodu?“ zvolal Simonides. „Což cestuje okázale?“

Ben Hur viděl v duchu důsledek.

„Vede s sebou dvanáct mužů, rybářů, rolníků a jednoho publikána⁹⁰; všichni jsou z nižší třídy a on i oni konají cesty pěšky, nedbajíce větru, zimy, deště ani slunce. Když jsem viděl, jak se zastavil za soumraku při cestě a lámal chléb anebo se ukládal ku spánku, vzpomněl jsem si na hlouček pastevců, vracejících se z trhu ke svým stádům, nikoli šlechticů a králů. Jenom když pozdvihne cípy šátku, dívá se na někoho neb oprašuje si hlavu, poznávám, že jest rovněž jich učitelem jako soudruhem... rovněž jich představeným jako přítelem.“

„Jste muži bystrého vtipu,“ pokračoval Ben Hur po krátké pomlčce. „Víte, jak jsme my tvorové ovládáni jistými mocnými pohnutkami a že naše povaha podléhá takorůzka zákonu strávití život dychtěním po jistých účelech. Přihlížejíce pak k tomuto zákonu jako k něčemu, po čem se poznáváme, co byste řekli o člověku, jenž by mohl býti bohat, obraceje ve zlato kamení pod svýma nohama, a přece je samovolně chud?“

„Řekové nazvali by jej filozofem,“ ozvala se Iras.

„Nikoli, dcero,“ namítl Baltazar, „filozofové neměli nikdy moci učiniti takovou věc.“

„Jak víš, že ten muž má takovou moc?“

Ben Hur odtušil rychle:

„Viděl jsem, jak změnil vodu ve víno.“

„Divná, podivná věc,“ pravil Simonides; „ale mně nikoli tak divná jako to, že volí raději žítí v chudobě, moha býti bohat! Což je tak chud?“

„Nemá ničeho a nezávidí nikomu toho, co má. Lituje bohatých. Ale nehledíce na to, co byste řekli, kdybyste viděli, jak člověk

---

90 Nájemce nebo výběrčí státních důchodů v římských provinciích. Pozn. red.

rozmnožil sedm chlebů a dvě ryby – více neměl – na tolik, že se jimi nasýtilo pět tisíc lidí a zbyly ještě plné koše? Já jsem viděl Nazareťana, kterak to učinil.“

„Žes to viděl?“ užasl Simonides.

„Ano, a jedl jsem chleba i ryby.“

„Povím vám ještě větší zázrak,“ vyprávěl dále Ben Hur. „Co byste řekli o člověku, v němž je tolik léčivé moci, že se choří jen dotknou lemu jeho roucha nebo z dáli naň zavolají, a již jsou uzdraveni? Toho jsem byl také svědkem, nejednou, ale mnohokrát. Když jsme vyšli z Jericha, zavolali dva slepci při cestě na Nazareťana, i dotekl se jejich očí a oni prohlédli. Tak přinesli k němu člověka mrtvicí raněného, i řekl pouze: ‚Jdi do domu svého‘, a člověk odešel zdrav. Co říkáte těmto věcem?“

Kupec neodpověděl.

„Zdaž soudíte, jak slyšel jsem mnohé vykládati, že to, co jsem pravil, jsou kousky kejklářské? Odpovím vám, zmíniv se o větších věcech, které vykonal před mýma očima. Považte nejprve kletbu boží, od níž, jak všichni víte, není pomoci mimo smrt – malomocenství.“

Po těch slovech spustila Amra ruce na podlahu a popovstala, dychtivě poslouchajíc.

„Co byste řekli,“ pravil Ben Hur s vážností ještě větší, „co byste řekli, kdybyste byli viděli, co vám teď povím? Když jsem byl s Nazareťanem dole v Galileji, přišel k němu malomocný a pravil: ‚Pane, kdybys chtěl, můžeš mne očistiti.‘ Uslyšel tuto prosbu a dotekl se rukou vyvržence řka: ‚Chci, buď čist!‘ a hned byl onen muž zase, jako býval, zdrav jako kdokoli z nás, kteří jsme viděli vyléčení, a bylo nás mnoho.“

Tu Amra vstala, odhrnujíc si vyzáblými prsty tuhé vlasy z očí, i poslouchala vypravování, všechna jsouc zmatena.

„Jednou zase,“ mluvil Ben Hur dále nezamlčuje se, „přišlo k němu najednou deset malomocných, a padnouce na kolena – viděl a slyšel jsem vše –, zvolali: ‚Mistře, mistře, smiluj se nad námi!‘ I řekl jim: ‚Jdouce ukažte se knězi, jak zákon káže; a prve než tam dojdete, očištění budete.‘“

„A byli?“

„Ovšem! Když se brali silnicí, opustila je choroba tak, že nám ji nic jiného nepřipomínalo nežli jich poskvrněný šat.“

„O takových věcech nebylo nikdy slýcháno... nikdy ve všem Izraeli!“ prohodil Simonides tichým tonem.

A co to pravil, otočila se Amra, zamířila neslyšnými kroky ke dveřím a vyšla z komnaty, aniž si kdo ze společnosti toho všiml.

„Zůstavuji vám, abyste si představili myšlenky vzrušené takovými věcmi,“ pokračoval Ben Hur; „ale mé pochybnosti, mé předtuchy, můj úžas, nedostoupily ještě vrchu. Lid galilejský, jak víte, je popudlivý a kvapný; po letech čekání pálily je meče v rukou, toužili jen po boji. Otálí projevit se – donutíme ho, křičeli na mne. A i mne vmáhala se netrpělivost. Má-li býti králem, proč ne hned? Legie jsou pohotově. A proto když jednou kázal na břehu mořském, chtěli jsme jej korunovati, ať je mu vhod čili nic; ale zmizel a byl pak viděn, an odjíždí po lodi ode břehu. Dobrý Simonide, žádosti, které rozpalují jiné lidi šílenstvím... bohatství, moc, ba i královské koruny podávané z velké lásky velkým národem... nemají k němu nižádného přístupu. Co říkáš?“

Kupcova brada spočívala hluboko na hrudi; vztyčiv hlavu, od-slovil odhodlaně:

„Hospodin žije a žijí i slova proroků. Čas se teprve zazelenává, nechat odpoví zítřek.“

„Budiž,“ usmál se Baltazar.

A Ben Hur dodav: „Budiž,“ vyprávěl dále:

„Ještě však jsem nedopověděl. Pomíjíje těchto věcí ne tak velikých, aby byly vyvýšeny na podezření těch, kteří neviděli je vykonati, jak jsem viděl já, přistoupím teď s vámi k jiným, neskonale větším, o nichž uznáno od počátku světa, že se vymykají z lidské moci. Řcete mi: znáte-li koho, jenž byl kdy s to, aby vyrval smrti, co si smrt přisvojila? Kdo vdechl kdy zase život do bezduchého těla? Kdo než...“

„Bůh!“ ozval se uctivě Baltazar.

Ben Hur se poklonil.

„Ó moudrý Egyptane, nemohu odmítnouti jméno, které jsi vyslovil. Co bys ty... nebo ty, Simonide..., co byste jeden aneb oba byli řekli, kdybyste byli viděli, jako jsem viděl já, kterak člověk několika slovy a beze všech příprav, s největší námahou nežli když matka osloví probouzejíc spící dítě – kterak odčinil dílo smrti? Stalo se tak dole v Naimu. Když jsme vcházeli do brány, potkali jsme zástup lidí nesoucích nebožtíka. Nazareťan stanul, až by průvod přešel. Byla mezi nimi plačící žena. Viděl jsem, jak se mu tvář pohnula milosrdenstvím. Promluvil na ženu a přistoupiv do-
tekl se már a řekl k muži, který na nich ležel v rubáši: „Mládenče, pravím tobě, vstaň!“ A hned posadil se mrtvý a počal mluvit.“

„Jedině Bůh je tak veliký,“ pravil Baltazar k Simonidovi.

„Mějte na mysli,“ pokračoval Ben Hur, „že vám vyprávím jen o věcech, jichž jsem byl svědkem netoliko já, nýbrž i dav jiných lidí. Cestou sem uzřel jsem skutek ještě zázračnější. V Betanii žil muž jménem Lazar, jenž umřev byl pochován; když už ležel čtyři dni v hrobě zavřeném velkým kamenem, dovedli Nazareťana na toto místo. Kámen odvalen, i spatřili jsme nebožtíka, kterak leží uvnitř hrobu zaobalen v příkrov. Okolo stálo mnoho lidí a všichni jsme slyšeli, co Nazareťan řekl, neboť mluvil hlasem velikým: „Lazare, pojď ven!“ Nejsem s to, abych vám vypověděl, co jsem cítil, když ta-

kořka v odpověď muž ten vstal a vyšel k nám, maje na sobě všechna pohřební roucha. „Rozvažte jej,“ pravil pak Nazareťan, „rozvažte jej, a nechte, ať odejde.“ A když sňali šátek z tváře vzkříšenému, aj, přátelé, krev proudila znovu porušeným tělem i nabyl zase téhož vzezření, jaké míval za živa předtím, nežli jej nemoc schvátla. Žije dosud i lze jej kdykoli viděti a s ním mluvit. Můžete se jíti zítra naň podívat. A nyní, když už není třeba dalších důkazů, ptám se vás, nač přišel jsem se zeptat, a což jest pouhým opakováním otázky, kterou jsi na mne vznesl, Simonide: Čím více nežli člověkem je tento Nazareťan?“

Otázka pronesena vážně a společnost seděla dlouho přes půlnoc, rokujíc o ní, neboť Simonides nevzdával se dosud svého rozumu o výrocích proroků, a Ben Hur trval na tom, že oba starší rokovatelé mají pravdu: že Nazareťan je vykupitelem, jak tvrdil Baltazar, a zároveň určeným králem, jímž pravil jej býti kupec.

„Zítra uvidíme. Pokoj vám všem.“

Po těch slovech rozloučil se Ben Hur, hodlaje se vrátiti do Betanie.

Malomocné vyjdou z hrobu

První osobou, která nazítří vyšla z města, jakmile se otevřela Ovčí brána, byla Amra s košíkem na ruce. Strážcové neptali se jí na nic od té doby, co jitro samo nepřicházelo pravidelněji než ona; věděli, že jest věrnou služebnicí kohosi, a na tom měli dosti.

Dala se cestou do východního údolí. Tmavozelená stráň Olivetská byla poseta bílými stany, rozbitými nedávno lidmi, kteří zavítali na slavnost, doba však byla tak časná, že příchozí nevyšli ještě ze stanů, a byť i byli vyšli, nebyl by jí přece nikdo překážel. Přešla dvůr getsemanský. Přešla hroby u křížovatek betanijských silnic, přešla hrobovou dědinu siloamskou. Chvílemi se ta drobná sešlá postava zapotácela. Chvílemi byla nucena sednouti si, aby popadla dechu; vstavši brzy, pachtila se dále s obnoveným spěchem. Kdyby velké skály, po obou stranách vyvstávající, byly měly uši, byly by ji slyšely, ana si šeptá, majíce zrak, byly by viděly, jak často dívá se nad Horu, hněvající se na svítání pro jeho dochvilnost; kdyby byly mohly mluvit, byly by si bezpochyby řekly vespolek: „Naše přítelkyně má dnes naspěch; ústa, která jde nasytit, jsou zajisté velmi lačna.“

Když konečně dospěla královské zahrady, uvolnila chvatnou chůzi, neboť tu objevilo se zrakům hrozné město malomocných, rozkládajíc se daleko kolem jižního vrchu hinómského, prohlubněmi prostoupeného.

Jak čtenář zatím asi tušil, šla ke své paní, z jejíž hrobky – budiž opět připomenuto – hledělo se na studnici En-rogel.

Jakkoli bylo záhy, byla nešťastná žena přece již vzhůru, sedíc venku, kdežto Tirza spala uvnitř. Průběh choroby za poslední tři léta byl strašlivě rychlý. Jsouc si toho vědoma, jak vypadá, měla obyčejně z vrozeného přirozeného taktu celou postavu zahalenu. Ukazovala se Tirze co nejřídčeji.

Tohoto jitra užívala vzduchu s obnaženou hlavou, vědouc, že tu není, koho by poděsila svým vzezřením. Světlo nebylo úplné, ale dosti jasné, aby bylo zjevno, jak zhoubně choroba na ni působila. Její vlasy byly bílé jako sníh a do tuha zhrublé, splývající jí po týle a plecích jako stříbrné dráty. Oční víčka, rty, chřípě, maso na lících byly buď nadobro ty tam, anebo do puchu rozkvašené. Krk byl samé popelavé šupiny. Ruka vybavená z řas roucha byla vyzáblá jako ruka umrlčí, nehty byly užrány, klouby na prstech, pokud nebyly na kost holé, byly naběhlé bakulemi, zkornatělé červeným hnisem. Hlava, obličej, šíje a ruka svědčily vesměs až příliš zřejmě o stavu celého těla. Vzhledem k tomuto zevnějšku bylo snadno pochopiti, kterak bylo možná, aby vdova knížete Hura, kdysi sličná, zůstala nepoznána po tak drahá léta.

Až slunce ozlatí hřeben hory Olivetské a Vrchu pohoršení světlem ostřejším a skvělejším v této staré zemi nežli na Západě, věděla, že Amra přijde, nejprve ke studnici, pak ke kameni uprostřed mezi studnicí a úpatím vrchu, kde měla ona své obydlí, a že tam dobrá služka složí potravu, kterou ponese v košíku, a naplní džbán čerstvou vodou pro denní potřebu. Tato krátká návštěva byla vším, co nešťastníci zbývalo z bývalého svrchovaného štěstí. Mohlať se tu vyptávat na syna a slyšeti, jak se mu daří, z kusých zpráv jeho se týkajících, jichž se poselkyně dopídila. Noviny byly obyčejně dosti skrovné, leč přece potěšitelné. Časem se dovídala, že je doma, tu pak vycházela na úsvitě z pusté kobky a sedala venku až do poledne a od poledne do západu slunce nehybně jako

socha bíle oděná, zírājíc strnule a tupě na jedno místo – na chrám v tu končinu pod klenbou nebeskou, kde stál starý dům, drahý vzpomínkami a ještě dražší tím, že tam dlel on.

Nic jiného jí nezbývalo. Považovalať Tirzu za mrtvu, a co bylo na ní, čekala pouze skonu vědouc, že každá hodina života je hodi-nou umírání – na štěstí umírání bez bolesti.

Až běda poskrovnu bylo kolem vrchu přírodních zjevů, které by v ní byly vzbouzely smysl a zájem pro svět. Ptactvo i jiná zvířata stranili se toho místa, jako by znali jeho historii a nynější účel. Každá bylina zhynula tu v prvním rozkvětu, větry dotíraly na křoviny a opovážlivou travu a umořovaly je suchotou, nemohouce jich vyrvati z kořenů. Kamkoli pohleděla, všude setkávala se se skličující podívanou na hroby... hroby nad ní, hroby dole, hroby naproti jejímu vlastnímu hrobu – nyní vesměs čerstvě obílené na výstrahu zvědavým poutníkům. Zdálo by se, že na obloze – jasné, milé, vábné – nalézala jakous úlevu v bolestech ducha, leč pohříchu! Slunce rozsévājíc jinde krásu, prokazovalo jí službu nehrubě přátelskou: ukazovaloť jí tím očitěji rostoucí šerednost. Kdyby nebylo slunce, nebyla by takovou hrůzou sama sobě, aniž by ji byly tak ukrutně burcovaly ze spánku Tirziny sny. Dar zraku bývá někdy strašlivou kletbou.

Proč neučinila konec svým útrapám?

Zákon jí zapovídal!

Pohan usměje se třebas té odpovědi: nikoli však syn Izraelův.

Co tam seděla, zalidňujíc chmurnou samotu myšlenkami ještě neutěšenějšími, stoupala najednou jakás žena do vrchu, vrávora-jíc a se namáhajíc.

Vdova vstala chvatně, a zastřevši si hlavu, vykřikla hlasem nepřírozeně chraptivým:

„Nečistá, nečistá jsem!“

Nedbajíc výstrahy, Amra octla se mihem u jejích nohou. Veškerá dlouho tlumená láska prostinké té bytosti propukla: se slzami a vášnivými výkřiky líbala roucho své paní, kteráž usilovala nějakou chvíli vymknouti se jí; než vidouc pak, že není s to, čekala, až prudký záchvat pomine.

„Cos to učinila, Amro?“ pravila. „Takovou-li neposlušností osvědčuješ lásku k nám? Bezbožná ženo! Veta je po tobě; a on... tvůj pán... nemůžeš se nikdy již nikdy k němu vrátiti!“

Amra plazila se v prachu, štkajíc.

„Kletba zákona lpí i na tobě! Nesmíš už odejít do Jeruzaléma. Kam se podějeme? Kdo nám bude nositi chléb? Ó bezbožná, bezbožná Amro! Jsme všechny, všechny stejně zahubeny!“

„Milost! Milost!“ prosila Amra ze země.

„Mělas býti milosrdná sama k sobě a tím nám prokázati největší milost. Kam teď uprchneme? Není, kdo by nám pomohl. Ó, ošemetná služebnice! Hněv Hospodinův doléhal vždy příliš těžce na nás!“

Tu objevila se Tirza ve dveřích hrobky, hlukem procitnuvší.

Péro děsí se obrazu, jež poskytovala.

V té polonahé postavě, oblitě šupinami, popelavě rozjizvené, téměř slepé, s údy a končetinami odulými do nepřirozené tloušťky, nebyly by ani známé oči, byť i láskou zbystřené, poznaly dívku dětsky líbeznou a čistou, jakou jsme ji spatřili po prvé.

„Je-li to Amra, matko?“

Služka plazila se i k ní.

„Stůj, Amro!“ vzkřikla vdova velitelsky. „Zapovídám ti, aby ses jí nedotýkala. Vstaň, a hled' ujíti, nežli tě někdo tady uzří od studnice. Ne, zapomněla jsem... je pozdě! Musíš teď zůstat, jsouc účastníci našeho osudu. Vstaň, pravím!“

Amra sebrala se na kolena a vypravila ze sebe přerývaně se sepjatýma rukama:

„Ó, dobrá paní! Nejsem ošemetná... nejsem bezbožná. Nesu dobré zprávy.“

„O Judovi?“

A pravivši tak, vdova poodeštrěla si šat z hlavy.

„Žije zázračný muž,“ mluvila Amra dále, „jenž má moc uzdraviti vás. Vyřkne slovo a choří okřívají, ba i nebožtíci nabývají zase života. Přišla jsem, abych vás k němu dovedla.“

„Ubohá Amro!“ pravila Tirza soustrastně.

„Ne,“ zvolala Amra, postřehši pochybnost, tající se v těch slovech, „ne, živtě Hospodin, Hospodin izraelský, můj Bůh tak jako váš, že mluvím pravdu. Pojdte se mnou, prosím, a nemařte času! Dnes ráno půjde kolem do města. Hle, den nastává. Vezměte pokrmy... najeďte se a pojďme!“

Matka poslouchala napjatě. Byla bezpochyby doslechla o tom podivuhodném muži, o němž tou dobou roznesla se již pověst do všech koutů země.

„Kdo je to?“ zeptala se.

„Nazareťan.“

„Kdo ti o něm pověděl?“

„Juda.“

„Juda že ti pověděl? Což je doma?“

„Přišel včera večer.“

Vdova mlčela chvíli, tišíc bušící srdce.

„Poslal tě Juda, abys nám to řekla?“ otázala se potom.

„Neposlal. Myslí, že jste mrtvy.“

„Byl kdysi prorok, jenž uzdravil malomocného,“ pravila matka zamyšleně k Tirze; „ale měl tu moc od Boha.“

Pak obrátila se k Amře s otázkou:

„Kterak ví můj syn, že je ten muž nadán takovou mocí?“

„Cestoval s ním a slyšel malomocné, jak naň volali, a viděl, jak odcházeli zdrávi. Nejprve byl to jeden člověk, pak jich bylo deset, a ti všichni byli vyléčení.“

Starší posluchačka zmlkla opět. Umrlčí ruka se jí třásla. Snažila se stvrditi vypravování vírou. Nepochybovala o skutku, neboť její vlastní syn byl svědkem vypovídajícím ústy služky; než usilovala pochopiti moc, kterou člověk vykonal dílo tak úžasné. Avšak nebyla dlouho na rozpacích. Pravila k Tirze:

„To je zajisté Mesiáš!“

Nepravila to chladně jako člověk, jenž se chce rozumováním zhostit pochybnosti, nýbrž jako žena izraelská, znající sliby, učinné Bohem jejímu národu – žena rozvážná a ochotná radovati se z nejmenšího znamení, že se sliby uskutečňují.

„Byl čas, kdy Jeruzalémem a vši Judejí kolovala pověst, že se narodil. Pamatuji se na to. Za tu dobu vyspěl v muže. On je to asi... on je to dojista. Ano,“ obrátila se k Amře, „půjdeme s tebou. Přines vodu, kterou najdeš v hrobce ve džbánu, a připrav nám pokrm. Najíme se a půjdeme.“

Snídaně v rozčilení požitá odbyta brzy a tři ženy vydaly se na neobyčejnou cestu. Ježto i Tirzu zachvátila důvěra a naděje druhých, byl hlouček znepokojen toliko jednou obavou. Amra pravila, že muž přichází z města Betanie. Odtud pak šly do Jeruzaléma tři cesty, nebo vlastně pěšiny: jedna přes první téměř hory Olivetské, druhá po její patě a třetí mezi druhým temenem a Vrchem pohoršení. Ty tři cesty nebyly daleko od sebe, dosti však daleko, aby se nešťastnice mohly minouti s Nazareťanem, kdyby se nedaly cestou, kterou volil jíti.

Trochu se vyptávajíc, nabyla matka přesvědčení, že Amra nezná nikterak krajinu za Kidrónem a tím méně úmysly muže, ježž přály si potkati, ač bude-li lze. Znamenala také, že obě, Amra i Tir-

za – ona z dávného zvyku služebnosti, tato z přirozené závislosti –, spoléhají, že je povede, i ujala se vedení.

„Nejdříve půjdeme do Bethfage,“ pravila k nim. „Tam se třebaš dovíme, bude-li nám Hospodin přízniv, co dále činiti.“

Sestoupily z vrchu k Tofetu a královské zahradě a stanuly ve hluboké rýze, vyšlapané jimi staletým putováním.

„Bojím se cesty,“ ozvala se paní. „Učiníme lépe, zůstaneme-li stranou mezi skalami a stromy. Dnes je slavnost, a onde na stráních vidím známky, že tam čeká velká síla lidí. Vyhňeme se jim, pustíme-li se rovnou přes Vrch pohoršení.“

Tirza byla kráčela velmi namáhavě; uslyševši tato slova, pozbývala srdce.

„Vrch je příkrý, matko, nevylezu naň.“

„Pamatuj, že si jdeme pro zdraví a život. Viz, mé dítě, jak se den jasní vůkol nás! A tam přicházejí ženy touto cestou ke studnici. Zastihnou-li nás tu, budou nás kamenovati. Pojď, buď jen tentokrát silná!“

Takto povzbuzovala matka dceru, nemenší trýzeň zakoušející, a i Amra přispěla jí pomocí. Až po tuto chvíli nebyla se služka dotkla těla nemocných, aniž ony jí. Ale tu přistoupila věrná ta bytost k Tirze, neohlížejíc se ani na následky ani na rozkaz, položila jí paži přes rameno a šeptala jí:

„Podpírej se o mne. Jsem silná, ač jsem stará, a je to jen kousek cesty. Tak... teď půjdeme.“

Úbočí vrchu, jež přelézaly, bylo poněkud prostoupeno jamami a zavaleno zříceninami starých staveb, ale když posléze stály na temeni, oddychující si, a pohlížely na divadlo, jevící se jim na severozápadě – na chrám a jeho stupňovité síně, na Sion, na věkovité bašty, bíle se obrážející na obloze v pozadí – tu pocítila matka, že ji sílí láska k životu pro život.

„Podívej se, Tirzo,“ pravila, „podívej se na zlaté desky na ‚Krásné bráně‘. Jak odrážejí paprsky sluneční, jak lesk odměňují leskem! Pamatuješ-li se, jak jsme tam chodívaly? Nebude-li rozkoš, že zase budeme moci? A považ: domov jest jen kousek cesty odtamtud. Vidím jej takměř nad střechou svatyně svatyň a Juda tam bude a přivítá nás!“

Z boku prostředního temene, zeleně oděného myrtou a olivami, viděly, obrátivše zraky v onu stranu, tenké sloupy kouře, any stoupají zlehka a kolmo do nepohnutého ranního vzduchu na důkaz, že jsou nepokojní poutníci vzhůru, že hodiny nemilosrdně prchají a že třeba si pospíšíti.

Ačkoli se dobrá služka poctivě snažila ulehčiti jí namáhavý sestup z vrchu, nešetříc sebe ani dost málo, přece dívka sténala každým krokem; chvílemi i vykřikovala velikou bolestí. Když dorazily na cestu – to jest, na cestu mezi Vrchem pohoršení a prostředním čili druhým temenem Oliveta – klesla na zemi vysílena.

„Jdi dále s Amrou, matko, a nech mne zde,“ pravila slabým hlasem.

„Ne, ne, Tirzo. Co bych tím získala, kdybych se pozdravila a ty ne? Až by se Juda ptal na tebe – a bude se ptáti –, co bych mu řekla, kdybych tě opustila?“

„Rci mu, že jsem ho milovala.“

Starší malomocná, skloněná nad usláblou trpitelkou, vztyčila se a rozhledla kolem sebe s pocitem hynoucí naděje, který je spíše jako zmar duše než co jiného. Svrchovaná radost z myšlenky na uzdravení pojila se nerozlučně k Tirze, jež nebyla příliš stará, aby v blaženosti nastávajícího zdravého života zapomněla na léta strastí, kterými tak sešla tělem a zmalátněla duchem. – Právě, když se hodná ta žena vzdávala pokusu, jehož se podjaly z rozhodnutí Božího, spatřila muže, an přichází pěšky a chvatně cestou od východu.

„Zmužilost, Tirzo! Bud' dobré mysli,“ domlouvala jí. „Onde je někdo, jenž nám – vím to – řekne o Nazareťanovi.“

Amra pomohla dívce si sednouti, podpírajíc ji, zatím co muž přicházel blíže.

„Jsouc tak dobrotivá, matko, zapomněla jsi, čím jsme. Člověk nás obejde; čím nás obdaří, bude leda kletba, ne-li kámen.“

„Uvidíme.“

Nebylo lze dáti jiné odpovědi, ježto matka měla příliš dobrou a smutnou zkušenost, jak její krajané zacházejí s vyvrženci toho druhu, k němuž náležela.

Jak již praveno, byla cesta, při jejímž kraji ženy stály, ledva čím jiným než ušlapanou stezkou nebo pěšinou, vinoucí se křivolace mezi vápennými kopci. Neodbočí-li z ní cizinec, setká se s nimi tváří ve tvář; on pak šel po ní dál, až se octl tak blízko, že mohl slyšeti výstrahu, již musila dáti. Tu odkryla si hlavu, jak zákon rovněž velel, a vykřikla pronikavě:

„Nečisté, nečisté jsme!“

Podivila se, vidouc, že muž kráčí blíže.

„Co chcete?“ zeptal se, stanuv vůči nim ani ne na čtyři kroky.

„Vidíš nás. Měj se na pozoru,“ odvětila důstojně matka.

„Ženo, jsem poslem toho, jenž promluví jen jednou na takové, jako jsi ty, a ozdravějí. Nebojím se!“

„Nazareťana?“

„Mesiáše,“ pravil.

„Pravda-li, že přijde dnes do města?“

„Je nyní v Bethfage.“

„Kterou cestou, mistře?“

„Touto.“

Sepjavši ruce, vzhlédla vděčně.

„Za koho jej pokládáš?“ otázal se muž útrpně.

„Za syna Božího,“ odtušila.

„Zůstaň tedy zde, neboť jde s ním mnoho lidí. Postav se k onomu skalisku, k tomu bílému pod stromem, a až půjde mimo, neopomíň zavolati na něj. Zavolej a nestrachuj se. Vyrovná-li se tvá víra tvé vědomosti, uslyší tě, byť i veškera nebesa rachotila hromem. Jdu oznámit Izraelským shromážděným ve městě a kolem něho, že jest nablízku, aby se připravili k jeho uvítání. Mír s tebou a s tvojí rodinou, ženo.“

Cizinec bral se dále.

„Slyšelas, Tirzo? Slyšelas? Nazareťan je na cestě, na této cestě, a uslyší nás. Ještě jednou, mé dítě... och, jen jednou! Pojdme k tomuto skalisku. Vždyť je to jenom krok.“

Tirza dodavši si srdce, vzala Amru za ruku a vstala, leč sotva se hnuly, pravila Amra:

„Stůjte! Muž se vrací.“

Zastavily se.

„Prosím tě za odpuštění, ženo,“ řekl, dostihnuv jich. „Vzpomněl jsem si, že bude slunce páliť, než dojde Nazareťan, a že je nablízku město, kde se mi dostane občerstvení, jehož bych potřeboval, i připadlo mi, že tato voda tobě lépe prospěje než mně. Vezmi ji a buď dobré mysli. Zavolej naň, až půjde mimo.“

To praviv nabídl jí tykvici s vodou, jakéž pocestní nosívali časem s sebou, když se ubírali přes vrchy. Nepostavil pak dar ten na zemi, aby si jej zdvihla, až by se octl v bezpečné vzdálenosti, nýbrž dal jí jej do ruky.

„Jsi-li Žid?“ otázala se překvapena.

„Jsem Žid, a to lepší Žid! Jsem učedníkem Kristovým, jenž učí denně slovem i skutkem tomu, co jsem učinil tobě. Svět znal již dlouho slovo ‚lásky k bližnímu‘, ale nechápal ho. Opět pravím, mír s tebou a s tvojí rodinou a buď dobré mysli.“

Šel dále, ony pak zamířily ke skalisku, jež jim ukázal. Čnělo do výšky po hlavu, jsouc od cesty napravo vzdáleno sotva třicet kroků.

Když před ním stanuly, přesvědčila se matka, že mohou býti zřetelně viděny i slyšeny mimo jdoucími, jichž zřetel přály si k sobě obrátiti. Tam usedly do chládku pod strom, napily se z tykvice a takto posilněny odpočívaly.

Tirza usnula zanedlouho a druhé dvě mlčely z obavy, aby ji nevzbudily.

66

Zázrak

Během třetí hodiny vzrůhal se poznenáhlů ruch čilejší a čilejší na cestě před místem, kdež odpočívaly malomocné, neboť lidé chodili směrem k Bethfage a k Betanii. O čtvrté hodině objevil se náramný zástup na hřebeni hory Olivetské, a když sestupoval řadou po cestě počtem do tisíců, znamenaly dvě pozorovatelky s údivem, že každý nese palmovou ratolest čerstvě uříznutou. Co přemýšlely o této novince, upoutal hluk jiného davu, od východu sem zaléhající, jich zřetel v tu stranu. Tu vzbudila matka Tirzu.

„Co vše to znamená?“ otázala se.

„On přichází,“ odpověděla matka. „Ti, které vidíme, jsou z města a jdou mu naproti; oni, které slyšíme na východě, jsou jeho přátelé jej provázející, a nebylo by divu, kdyby se oba průvody setkaly zde před námi.“

„Stane-li se tak, obávám se, že nebudeme slyšeny.“

Tatáž myšlenka zrodila se matce v hlavě.

„Amro,“ zeptala se, „když Juda vyprávěl, jak bylo uzdraveno oněch deset malomocných, jakými slovy, řekl, že volali na Naza-rešana?“

„Bud' pravili: ‚Pane, smiluj se nad námi,‘ nebo: ‚Mistře, smiluj se.‘“

„Jen to?“

„Neslyšela jsem nic více.“

„Ale bylo toho dosti,“ dodala matka sama k sobě.

„Ano,“ vece Amra, „Juda řekl, že je viděl, jak odešli zdraví.“

Zatím blížil se zvolna dav od východu. Když se posléze nejpřednější octli v blízkosti, utkvěly zraky malomocných na muži jedoucím uprostřed zástupu, jak se zdálo, vybraného, jenž okolo něho zpíval a tančil s velikou radostí. Jezdec měl nepokrytou hlavu a na sobě šat celý bílý. Když přijel blíže, že jej bylo zřetelněji rozeznati, spatřily ženy napjatě vyhlízející tvář olivové pleti, zastíněnou dlouhými kaštanovými vlasy, slabě sluncem vysmahlými a uprostřed rozčísnutými. Nedíval se ani napravo, ani nalevo. Podobalo se, že nemá účasti v hlučných projevech svých společníků, nedával se nikterak másti okázalou jich přízní ani vyrušovati z hluboké zádumčivosti, v níž byl zabrán, jak svědčil jeho obličej. Slunce pražilo mu vzadu do hlavy, a pohrávajíc ve splývajících vlasech, oblávalo je jakoby zlatou svatozáří. Za ním táhl se do nedohledna nespořádaný průvod, vale se vpřed za nepřetržitého zpěvu a provolávání. Nebylo potřebí, aby kdo řekl malomocným, že je to on – divotvorný Nazareťan!

„Tu je, Tirzo,“ pravila matka, „tu je. Pojd', mé dítě.“

Po těch slovech postoupila před bílé skalisko a spustila se na kolena.

Dcera a služka byly jí hned po boku. Vtom tisícové z města stanuli, spatřivše průvod na západě, a jali se máváti zelenými ratolestmi provolávající a zpívající, neboť všechny hlasy vyznívaly v jeden:

„Požehnaný král izraelský, kterýž se bere ve jménu Páně!“

A veškeří ti tisícové, kteří provázeli jezdce nablízku i v dáli, odpovídali, až se vzduch chvěl hlaholem, jenž zněl jako velký vítr, dující v úbočí vrchu. V této vřavě zamlkly výkřiky ubohých malomocných jako tíkání omámených vrabců.

Chvilé setkané s příchozími nadešla a s ní i příležitost, již trpělivky hledaly; nepoužije-li se jí, bude zmařena navždy, a po nich bylo by rovněž veta.

„Blíže, mé dítě... pojďme blíže. Neslyší nás,“ pravila matka.

Vstala a potácela se dále. Měla příšerné ruce vztaženy a křičela s děsnou pronikavostí. Lid ji viděl... viděl její ohyzdnou tvář a stannul hrůzou, neboť svrchovaná bída lidská, tak očitá jako v tomto případě, je rovněž mocna jako vznešenost královská v nachu a zlatě. Tirza, vlekoucí se opodál za ní, padla na zemi, jsouc příliš slába a lekajíc se jíti dále.

„Malomocné! Malomocné!“

„Ukamenujte je!“

„Bohem proklaté! Zabijte je!“

Tyto a podobné výkřiky pronikaly z jásotu té části davu, která jsouc příliš vzdálena neviděla a nechápala příčinu zastávky. Nablízku však byli někteří, kdo znali povahu muže, jehož se nešťastnice doprošovaly... někteří, kdož dlouho s ním obcujíce, pochytili něco z jeho božského soucitu: pohlíželi na něj a mlčeli, zatím co on před očima všech popojel k ženě a zastavil se před ní. Ona též uzřela jeho tvář: klidnou, útrpnou a nadmíru krásnou, z níž hleděly velké oči mile a s dobrotivým úmyslem.

A poté rozpředla se tato rozmluva:

„Ó, mistře, mistře! Shlédni na naši bídu a očist nás! Smiluj se nad námi... smiluj!“

„Věříš, že jsem s to, abych vás očistil?“ otázal se.

„Tys ten, o němž prorokové předpovídali... tys Mesiáš!“

Oči mu zazářily, ve tváři zračila se mu svatá radost.

„Ženo,“ pravil, „veliká jest víra tvá; staniž se po tvé vůli!“

Prodlel ještě chvilku potom, nejsa si zdánlivě vědom přítomnosti davu. Ještě chvilku, pak odejel.

Srdci původem božskému, a přece tak lidskému po všech lepších stránkách člověčenství, jdoucímu s bezpečnou jistotou vstříc smrti nejohavnější a nejukrutnější, co jich lidé vymyslili, dýšícímu

i pak ještě v předzvěstném stínu hrozných událostí a nicméně rovněž lačnému a žíznivému lásky a víry jako z počátku – jak drahý a nevýslovně lahodivý byl tomuto srdci výkřik na rozloučenou z úst vděčné ženy:

„Sláva Bohu na výsostech! Požehnaný, třikrát požehnaný syn, kterého nám seslal!“

Hned poté srazili se kolem něho za radostných projevů obojí příchozí, z města i z Bethfage volající Hosana! a ratolestmi mávající, a tak odešel navždy od malomocných. Matka, zastřevši si hlavu, pospíšila k Tirze, sevřela ji do náručí a vzkřikla:

„Pohleď, dcero! Mám jeho slib! Je vskutku Mesiášem. Jsme zachráněny... zachráněny!“

Matka a Tirza setrvaly na kolenou, pokud průvod, zvolna postupuje, nezmizel za horou. Když hlahol jeho zpěvu dozníval, nastal zážrak.

Malomocné pocítily nejprve, kterak jim krev okřívá v srdci; pak proudila rychleji a silněji, projímajíc jim vysílená těla neskonale příjemným pocitem bezbolestného ozdravení. Pozorovaly, jak je nemoc opouští, nabývající sil a tvárnosti, jaké mívaly. Tato obnovená jarost, jako by dovršovala očištění, přenesla se z těla i na ducha, vzněcujíc v nich zápal přímo nadšený. Moc, jež v nich způsobila tento šťastný obrat, byla asi taková, jako moc nápoje, rychle a blahodárně účinkujícího; leč tím se lišila a předčila ho, že měla vzápětí okamžité, úplné uzdravení a očištění, a nikoliv jen blažené vědomí, že uzdravení nastane, nýbrž vědomí zotavení se rázem vzniklého a dokonaneého, a tudíž tak zvláštní a svaté, že pouhá myšlenka na ni byla od té doby sama sebou nevyslovenou, leč dokonalou modlitbou na poděkování.

Této přeměny – neboť uzdravení lze rovněž případně nazvat tak – byl ještě kdosi jiný svědkem mimo Amru.

Čtenář se jistě pamatuje, že Ben Hur provázel vytrvale Nazeretana na jeho poutích, a připomeneme-li mu včerejší rozmluvu, nebude překvapen dovídaje se, že mladý Žid byl svědkem, když malomocná žena vstoupila poutníkům v cestu. Slyšel její modlitbu a viděl její zohavenou tvář, slyšel též odpověď a nebyl tak zvyklý podobným příhodám, ačkoli se zhusta opakovaly, aby jej byly přestaly zajímati. A kdyby to bylo u něho možno bývalo, byly by přece prudké spory, vznikající vždy pro nejmenší projev mistrova daru choré uzdravovati, stačily podrážditi zas a zase jeho zvědavost. Mimo to – ač nebyla-li mu podnětem ještě mocnějším – těšil se posud nadějí jako z počátku, že si zjedná jistotu o úkolu tajemného muže, tím spíše, ježto věřil, že muž sám uvede vše ve známost veřejným svoláním prve, nežli dnes slunce zapadne. A protože odloučil se Ben Hur na sklonku toho výstupu od průvodu a sedl si stranou na kámen čekaje, až přejde.

Ze svého místa kynul na pozdrav mnohým známým z lidu – Galilejským z jeho spolku, kteří měli pod dlouhými plášti skryty krátké meče. Za chvíli přišel v průvodu snědý Arab, vedoucí dva koně; po znamení Ben Hurově vybočil také stranou.

„Počkej zde,“ pravil mladý velitel, když všichni přešli, i opozdilci. „Byl bych rád brzy ve městě, a Aldebaran mě tam donese.“

Pohládl po širokém čele koně, jenž honosil se nyní plnou silou a krásou, a pak dal se přes cestu ke dvěma ženám.

Byly mu – nebudiž toho zapomenuto – cizinkami, které ho zajímaly jedině proto, že byly předmětem nadlidského pokusu, jehož výsledek mohl třeba přispěti k rozřešení záhady, která jej tak dlouho již zaměstnávala. Přicházeje blíže, pohlédl maně na postavu drobné ženy, stojící opodál u bílého skaliska s tváří rukama zastřenou.

„Živtě Hospodin, že je to Amra!“ pravil sám k sobě.

Spěchal dál, a minuv matku a dceru, které ho ještě nepoznaly, stanul před služkou.

„Amro,“ oslovil ji, „Amro, co tu děláš?“

Pokročila zprudka k němu a padla před ním na kolena, jsouc oslepena slzami a nemohouc téměř ani mluvit radostí a spolu strachem.

„Ó pane, pane! Jak je dobrý tvůj i můj Bůh!“

Těžko pochopiti, jak mocně na nás působí upřímný soucit s jinými, podstupujícími kruté zkoušky; stává se mnohdy, že naše bytost splývá s jich bytostí tak úplně, že jich strasti i slasti považujeme a cítíme za své vlastní.

Tak dalo se i Amře. Jakkoli stála opodál a zakrývala si obličej a jakkoli nebylo jí řečeno ani slova, věděla přece, že se děje s malomocnými změna – věděla to a byla plnou měrou účastna všech jejich pocitů. Její tvář, její slova, všecko její chování prozrazovaly její stav, a s náhlou předtuchou uvedl jej v souvislost s ženami, které minul; poznal, že její přítomnost zde a v tuto dobu vztahuje se k nim tak aneb onak, i otočil se chvatně, když se vzchopily na nohy. Srdce mu usedlo; byl jako k zemi přikut... hrdlo se mu zadrhlo, že nebyl s to vykřiknouti... strnul úžasem.

Žena, kterou byl viděl u Nazareťana, stála se sepjatými rukama a usazenými očima, vzhlížejíc k nebesům. Pouhá přeměna byla by dostatečným překvapením bývala, leč byla nejmenší příčinou jeho pohnutí. Či se mýlil? Nikdy nebylo na světě cizinky tak podobné jeho matce, jak vypadala v neblahý onen den, kdy ji Římané od něho odervali. Jedinká jen různost byla na újmu totožnosti: vlasy této osoby byly trochu prošedivělé; ale to bylo snadno vysvětliti tím, že duch, jenž vykonal zázrak, vzal zajisté zřetel k přirozenému vlivu prošlých let. A kdo to byl po jejím boku, ne-li Tirza...? Spanilá, krásná, dokonalá, vyspělejší, ale po všech

jiných stránkách vzezřením na vlas táž, jako tenkrát, když v den nehody Gratomy shlížel s ní ráno přes zábradlí na střeše. Vzdal se vší naděje, že se s nimi shledá, pokládav je za mrtvé, a čas smířil jej s touto ztrátou; neustal sice truchliti pro ně, ale z jeho záměrů a snů se vytratily. Sotva věře svým smyslům, položil ruku služce na hlavu a zvolal chvějícím se hlasem:

„Amro, Amro... moje matka! Tirza! Rci mi, vidím-li dobře?“

„Promluv na ně, ó pane, promluv na ně!“ odvětila.

Nečekal déle, nýbrž rozběhl se s rozpráženými pažemi volaje:

„Matko! Matko! Tirzo! Tu jsem!“ – Uslyšely jeho hlas a hnuly se mu naproti s výkřikem rovněž radostným. Najednou stanula matka, couvla a vyrazila ze sebe dávnou výstrahu:

„Stůj, Judo, milý synu; nechod' blíže. Nečisté, nečisté jsme!“

Nevykřikla tak ze zvyku, pocházejícího od té doby, co byla zachváćena strašlivou chorobou, jako spíše ze strachu, a strach byl toliko jinou obdobou vždy pamětlivé lásky mateřské. Ačkoliv byly uzdraveny na těle, možná přece, že jim náказа tkvěla v šatech mohouc se přenést. Jemu nepřípadlo nic podobného. Byly před ním; zavolal na ně, odpověděly mu. Kdo nebo co by mu zamezovalo přístup k nim? V druhém okamžiku spočinuli si v náručí všichni tři tak dlouho rozloučení, prolévající vespolek slzy.

Když pominul první nával překypujících citů, pravila matka:

„Jsouce tak blaženi, drahé dítky, nebudme nevděční. Počněme nový život uznalostí k tomu, jemuž jsme všichni tolik zavázáni.“

Klesli na kolena, Amra s nimi, a žalm byl modlitbou, kterou matka předříkávala.

Tirza opětovala ji slovo za slovem; tak i Ben Hur, ale ne s touž jasnou myslí a naprostou vírou, neboť když vstali, otázal se:

„V Nazaretě, kde se ten muž narodil, matko, říkají mu tesařův syn. Čím jest?“

Její oči utkvěly na něm se vši bývalou láskou i odpověděla, jak byla odpověděla Nazareťanu samému:

„Je Mesiášem.“

„A odkud má svou moc?“

„To lze poznati z toho, jak jí užívá. Můžeš-li mi říci, že učinil něco špatného?“

„Ne.“

„Po tomto znamení tedy odpovídám: Má svou moc od Boha.“

Není snadnou věcí odvrhnouti od sebe okamžikem naděje po tolik let chované, až srostly téměř s naší podstatou, a jakkoli se Ben Hur tázal sám sebe, čím jsou světské marnosti takovému člověku, lpěla na něm přece ctižádost urputně a neodbytně. Neustával – a tak činí dosud lidé den jako den – posuzovati Krista podle sebe. Oč lépe by bylo, kdybychom posuzovali sebe podle Krista!

Matka vzpomněla přirozenou měrou nejprve na starosti života.

„Co teď počneme, milý synu? Kam půjdeme?“

Tu Ben Hur, vzpomenuv si na povinnost, znamenal, jak úplně zmizela všeliká stopa choroby z uzdravené jeho matky a sestry; že obě nabyly zase dokonalého vzezření, že jako Naaman, když vystoupil z vody, honosily se opět tělem a pletí dětsky svěží, i svlékl plášť a přehodil jej přes Tirzu.

„Vezmi si jej,“ usmál se, „ať tebe neuráží cizí oči, které se tebe dříve štítily.“

Tím odkryl meč, jímž byl opásán.

„Což je válka?“ zeptala se úzkostně matka.

„Není.“

„Proč jsi tedy ozbrojen?“

„Možná, že bude třeba brániti Nazareťana.“

Takto vyhnul se Ben Hur celé pravdě.

„Což má nepřátele? Kdo jsou?“

„Pohříchu, matko, nejsou všichni Římané!“

„Či není izraelita a muž pokoje?“

„Nikdy nebylo nad něj lepšího, ale po zdání rabbiů a učitelů je vinen velkým zločinem.“

„Jakým zločinem?“

„Jeť mu neobřezaný pohan rovněž hoden milosti jako Žid nej-
přísnějších zvyků. Hlásá novou víru.“

Matka umlkla i odešli do stínu stromů u skaliska. Zkonejšiv svou nedočkavost, aby je měl už zase doma a zvěděl jich historii, vyložil jim, že je nezbytno poslechnouti zákona panujícího v takových případech, a nakonec zavolav Araba, nařídil mu, aby zajel s koňmi k bráně u Bethesdy a čekal tam na něj. Potom dali se cestou přes horu Olivetskou, šli rychle a lehce a brzy dorazili k hrobce nedávno zřízené nedaleko hrobu Absolonova, z níž shlíželo se do hlubokého úvalu kidrónského?. Ženy shledavše, že není obydlena, uhostily se v ní. On pak bral se kvapně dál, aby zařídil, čeho bylo třeba vzhledem k jich novému stavu.

Velikonoční poutníci

Nad horním Kidrónem východně od královských hrobů rozbil Ben Hur dva stany a opatřil je veškerým pohodlím. Když byl s úpravou stanů hotov, uvedl sem svoji matku a sestru, aby tu pobýly, až vyšetřující kněz zjistí úplné jich očištění.

Mladík, konaje svou povinnost, uvalil na sebe poskvrnu tak vážnou, že jej vylučovala z účasti v obřadech velké slavnosti již nadešlé. Nesměl vejíti ani do nejméně posvátné síně chrámové, proto jak z nutnosti, tak z dobré vůle dlel ve stanech u milované rodiny. Tam přemnoho slyšel od nich a přemnoho jim vyprávěl o sobě.

Vypravují-li se takové historie jako jejich – přesmutné zkušenosti vlekoucí se řadu let, útrapy tělesné a ještě krutější útrapy duševní –, trvají dlouho, ježto příhody jen málokdy plynou v postupné souvislosti. Poslouchal vše, o čem mu povídaly, se zdánlivou trpělivostí zastírající jeho city. Dostoupilať vskutku jeho nenávisť proti Římu a Římanům vyššího stupně než kdy předtím; jeho pomstychtivost vyvrcholila v krvelačnost, strojící úklady s rozvážností tím úsilnější. V roztrpčenosti takměř divoké doléhalo naň všeliké šílené pokušení. Lákala jej mocně příležitost k výbojnosti; pomýšlel opravdově na vzpouru v Galileji, ba i moře, dosud v něm obyčejně hrůzu vzbouzející, rozložilo se před jeho obrazivostí jako mapa prostoupená křížem krážem cestami, hemžícími se císařským lupem a císařskými cestovateli, avšak chladnější rozum, uzrálý v klidnějších chvílích, tkvěl v něm na štěstí příliš pevně, aby podlehl okamžité náruživosti, byť i sebe úpalnější. Jakýkoli podnik zosnovaný v duchu za účelem

nových prostředků vedl pokaždé k dřívějšímu závěrku: že nelze se nadíti zdaru leč do války, již by se zúčastnil všechen Izrael pevně sjednocený, a všechno přemýšlení o té věci, všechno hledání a všechna naděje končily, kde začaly – u Nazareťana a jeho úmyslů.

Byly okamžiky, kdy rozčilený Ben Hur s potěšením si skládal pro toho muže:

„Slyš, ó Izraeli! Já jsem ten Bohem zaslíbený, narozený král židovský, který přišel k tobě s panstvím proroky předpověděný. Povstaň teď a zmocni se světa!“

Kdyby Nazareťan vyřkl tato slova, jaký by tu nastal poplach! Kolikero úst ujalo by se jich a rozhlásilo je daleko široko, svolávající vojska!

Zda je vyřkne?

Zatím pokrývala se krajina podle Kidronu a směrem k Bezetě, zvláště při cestách až nahoru k Damašské bráně, kvapem různými dočasnými přístřešky pro velikonoční poutníky. Ben Hur zašel mezi příchozí a hovořil s nimi, a vrací se do svých stanů nevycházel z údivu nad jich bezčtetností. A když pozoroval, že mezi nimi jsou zastoupeny všechny národy světa – i města na obojím pobřeží Středoziemního moře až k Západním sloupům⁹¹, poříční města daleké Indie, provincie nejsevernější Evropy –, a jakkoli jej často zdravili jazyky neznalými ani slůvka ze staré hebrejštiny jeho otců, že tito zástupcové přišli přece vesměs za týmž účelem: slaviti znamenitý svátek – namanula se mu myšlenka smíšená temně s pověrečnou představou. Což by byl přece nepochopil Nazareťana? Zda nebylo možná, že tento muž, trpělivě čekaje, zastíral tajné přípravy a že se před ním osvědčí způsobilým ke slavnému úkolu? Oč lépe hodila se tato doba k zahájení činnosti než tehda,

---

91 Nynější úžina Gibraltarská.

kdy Galilejští u jezera Gennesaretského chtěli jej donutiti, aby přijal korunu! Tenkrát byla by pomoc přestala na několika tisících, nyní však odpověděli by na jeho provolání milionové – kdož by mohl říci, kolik? Vyvozuje z tohoto dohadu důsledky, kochal se Ben Hur skvělými nadějemi a hořel přesvědčením, že zádumčivý muž ten tají v přestrojení pod maskou světce a podivuhodného sebezapření zchytralost politika a vojína.

Zatím přišli také několikrát ke stanu osmahlí mužové malé postavy s nepokrytými hlavami a černými vousy a ptali se na Ben Hura; rozmlouval s nimi pokaždé stranou a na matčinu otázku, kdo že jsou, odpovídal:

„Moji dobří přátelé z Galileje.“

Po nich dostával ustavičně zprávy o pochodech Nazaretanových a o záměrech jeho nepřátel, rabbiů a Římanů. Že jest život dobrého muže v nebezpečí, věděl, ale že by byli někteří tak smělí, aby se pokusili použití této doby proti němu násilí, tomu nevěřil. Zdál se býti příliš bezpečně kryt velkou pověstí a nepochybnou oblíbeností u lidu. V nesmírné síle příchozích ve městě a vůkol něho spočívala zdánlivá záruka bezpečnosti. A přece, pravda, opírala se důvěra Ben Hurova jistěji o zázračnou moc Kristovu. Úvaha ze stanoviska čistě lidského, že by pán takové moci nad životem a smrtí, osvědčené tolikrát ve prospěch jiných, nepoužil jí kvůli sobě samému, přičila se prostě jak víře, tak i rozumu.

Nebudiž také zapomenuto, že všechny tyto příhody sběhly se mezi dvacátým prvním – počítá-li se podle nynějšího kalendáře – a dvacátým pátým březnem. Večer tohoto dne neodolal již Ben Hur netrpělivosti a odjel do města, zůstaviv slib, že se v noci navrátí.

Kůň po delším odpočinku uháněl bystře z vlastního popudu. Cestou kynuly jezdci pupeny popínavých rév ze zahradních plotů;

nikdo ho neviděl, ani dítě, ani žena, ani muž. Achátová kopyta tepala kamenitou cestu, zvoníce jak ocelové číše, ale neobrátila k sobě pozornost nějakého zvědavce. V domech, jež míjel, nebylo obyvatelů, ohně u dveří stanových byly vyhaslé, cesta opuštěna, neboť byl první večer slavnosti Pesach a hodina „mezi večery“, kdy příchozí milionové hemžili se ve městě a kdy z beránek v obětí zabíjených kouřilo se v předsíních chrámových a kněží v pravidelných řadách chytali proudící krev a spěšně ji odnášeli na oltáře – kdy vše bylo samý chvat a shon o překot s hvězdami rychle vycházejícími jakožto znamením, že se smí péci a jísti a zpívati, nic však už připravovati. Jezdec vjel do velké severní brány, a hle, Jeruzalém před pádem byl v plné slávě, vzplanulé pro Pána.

Ben Hur sesedl z koně u vrat do khanu, z něhož před více než třicítí lety vyjeli tři mudrcové, ubírajíce se do Betléma. Zde zůstavil koně na starost svému arabskému sluhovi a zanedlouho potom octl se u dvířek ve vratech otcovského domu a za chvílku ještě kratší ve velké komnatě. Volal nejprve Mallucha, a poněvadž důstojný staroch nebyl doma, vzkázal pozdrav svým přátelům, Simonidovi a Egyptanovi. Dali se odvésti na slavnost. O Baltazarovi mu bylo řečeno, že je velice sláb a všecek sklíčen.

Tehdejší zamilovaní mladí lidé nelišili se nikterak od nynějších, užívajíce týchž spádů a úskoků v milostném poměru, a když se Ben Hur ptal na dobrého Baltazara a přál si s vážnou zdvořilostí vědět, nebyla-li by mu jeho návštěva nevhod, dával vlastně dceři návštějí o svém příchodu. Co mu sloužící odpovídal, odhrnula se opona ve dveřích a mladá Egyptanka vstoupivši kráčela nebo se vznášela v bílém oblaku tenkých šatů, jež s takovou zálibou nosila, doprostřed pokoje, kde světlo, vyzařující ze sedmiramenného kovového svícnu na podlaze stojícího, bylo nejjasnější. Jí nebylo se nikterak obávati světla.

Služebník zanechal je o samotě.

V rozčilení způsobeném událostmi několika minulých dní Ben Hur zavadil sotva myšlenkou o sličnou Egyptanku. Namanula-li se mu přec na mysl, potěšil se jí jenom jako připomínkou rozkoše, která mohla naň čekati a čeká.

Než v tuto chvíli obnovil se vši silou vliv ženy, sotva ji Ben Hur spatřil. Pokročil k ní dychtivě, ale náhle se zastavil. Takové změny nikdy předtím neviděl!

Nebyla to ona vroucí, usměvavá, laškovná Egyptanka, jaká mu stále tanula na srdci od té noci, kdy se s ní projížděl na loďce po jezeře v palmových sadech. Nebylo možná, aby byla cizince uvítala s chladností tak zjevně odpuzující. Jevila se na pohled netečnou jako socha, toliko malá hlava byla poněkud nachýlena, chrápyčce poněkud vzdušná a spodní ret povyhrnut.

„Přišel jsi včas, synu Hurův,“ oslovila ho hlasem ostře zvučným. „Ráda bych ti poděkovala za pohostinství, pozítří, tuším, nebudu již míti k tomu příležitosti.“

Ben Hur uklonil se zlehka, nespouštěje z ní očí.

„Slyšela jsem o zvyku, jehož zdárně šetří mezi sebou hráči v kostky,“ mluvila dále. „Když je po hře, vezmou tabulky a zúctují navzájem, pak vzdají mokrou oběť bohům a ověncí šťastného hráče. Měli jsme hru... trvala drahně dní a nocí. Což abychom se nyní, když je dohráno, přesvědčili, komu náleží věnec?“

Ale Ben Hur, maje se velmi na pozoru, odpověděl nenuceně:

„Nesluší se muži, aby překážel ženě, chce-li jíti svou cestou.“

„Rci mi,“ pokračovala – naklonivši hlavu a nenamáhajíc se, aby zatajila úsměšek – „rci mi, kníže jeruzalémský, kde je tesařův syn z Nazaretu a zároveň syn boží, od něhož očekávaly se do nedávna věci tak veliké?“

Pokynuv netrpělivě rukou, odtušil:

„Nejsem jeho strážcem.“

Krásná hlava schýlila se ještě níže.

„Rozmetal snad Řím?“

Ben Hur hněvivě vztáhl ruku odmítavým posuňkem.

„Kde zarazil své sídlo?“ promlouvala dále. „Nemohu se jíti podívat na jeho trůn a jeho bronzové lvy? A na jeho palác? Křísil mrtvé, takové moci je zajisté maličností vzkřísiti ze země zlatý dům. Dupne jen, vyřkne slovo, a palác tu stojí s takovým sloupovým jako v Karnaku a beze vší vady.“

Tu již bylo nesnadno věřiti, že žertuje, neboť otázky zněly urážlivě a z jejího chování číselo nevlídnost, což když znamenal, zostřil opatrnost a pravil bodře:

„Ó Egypte, počkejme ještě den, ba ještě týden, na něj, na lvy a na palác.“

Nevšímajíc si však pokynu, odtušila:

„A čím to jest, že tě vidím v tomto oděvu? Tak nevypadá šat vladařů v Indii nebo místokráľů jinde. Viděla jsem jednou satrapa teheránského: měl na sobě hedvábný turban a plášť ze zlatohlavu, a jilec a pochva jeho meče oslnily mě leskem drahokamů. Mněla jsem, že jej Osiris obmyslil září sluneční. Obávám se, že jsi se neuvázal ve své království... království, jehož jsem měla býti s tebou účastna.“

„Dcera mého moudrého hosta jest laskavější, než se sama domnívá, poučuje mne, že Isis neučiní srdce lepším, byť je i políbila.“

Ben Hur řekl to s chladnou zdvořilostí a Iras, pohrávající si závěskem u náhrdelníku z drahokamů a penízů, odvětila:

„Na Žida je syn Hurův moudrý. Viděla jsem tvého snivého cízara, když přijel do Jeruzaléma. Pravil jsi nám, že se v ten den prohlásí z chrámových stupňů králem židovským. Uzřela jsem průvod, an sestupuje z hory, přiváděje ho. Slyšela jsem jejich zpěv.

Byl to pěkný průvod s těmi kývajícími ratoolestmi. Pátrala jsem všude mezi nimi po postavě královského zevnějšku... po jezdcích v purpuru, po voze s vozatajem v lesklém kovovém odění, po statném válečníku za okrouhlým štítem, závodícím výškou se svým kopím. Pátrala jsem po jeho životní strážci. Jak bych se byla zradovala, kdybych byla uzřela knížete jeruzalémského a kohortu z legií galilejských.“

Ohlédla se po posluchači mrzutým, opovržlivým pohledem, jako by nebyla s to, aby něčím nedala najevo, jak směšný jest jí obraz na mysli jí tanoucí.

„Namísto Sesostru vítězoslavně se vracejícího nebo césara s přílbou na hlavě a mečem po boku... ha, ha, ha... spatřila jsem muže s ženskou tváří a s ženskými vlasy, jedoucího na oslátku a slzícího. To je král! Syn boží! Vykupitel světa! Ha, ha, ha!“

Ben Hur ucouvl mimovolně.

„Neodešla jsem ze svého místa, kníže jeruzalémský,“ pravila dříve, než se vzpamatoval. „Nesmála jsem se. Řekla jsem si: Počkej. Ve chrámu oslaví se, jak se sluší hrdinovi, jenž ujímá se panství nad světem.‘ Viděla jsem jej, jak vstoupil do síně žen a zastavil se a stál před krásnou branou. Byli se mnou lidé na síni a nádvořích a na podloubích a na stupních tří stran chrámových byli jiní lidé... řeknu milion lidí vesměs bez dechu čekajících, že uslyší jeho provolání. Sloupy nebyly tišší nás. Ha, ha, ha! Domnívala jsem se, že zaslechnu, jak praskají osy mohutného římského stroje. Ha, ha, ha! Ó kníže, na duši Šalamounovu! Tvůj král světa přitáhl si řízu kolem těla a odešel nejdlehlější branou, neotevře v úst, aby pronesl jen slůvko, a – římský stroj jde posud!“

Ben Hur sklopil oči, louče se s nadějí v tuto chvíli zmařenou.

Nikdy předtím, ať již Baltazar vykládal své důvody, ať se zázraky dály před očima jeho, neviděl tak jasně záhadnou povahu

Nazaretanovu. Chceme-li pochopiti božství, nejlépe učiníme, zkoumáme-li člověčenství. Ve věcech, z nichž není člověk, shledáváme Boha, ač přihlédneme-li bedlivě. Pravda ta vysvitla z obrazu načrtnutého Egyptankou o výjevu, když se Nazaretan odvrátil od krásné brány; jeho hlavním námětem byl čin, jehož výkon byl naprosto nemožný člověku vedenému pouze lidským vnuknutím. Jako podobenství lidu v podobenstvích si oblubujícimu svědčil, co Kristus tolikrát vyslovil: že jeho úkol není politický. Nebylo hrubě více času to vše promysleti, než kolik vyžaduje obyčejné dechnutí, avšak myšlenka ta ujala se pevně v Ben Hurovi, a v témž okamžiku zanikla jeho naděje na pomstu, a muž s ženskou tvář a ženskými vlasy a s uslzenýma očima přimkl se k němu – tak těsně se přimkl, že jej duch jeho ovanul.

„Dcero Baltazarova,“ pravil důstojně, „je-li hrou, o čem jsi se mnou mluvila, vezmi věnec... uznávám, že ti náleží. Jenom učiňme konec rozmluvy. Že máš cosi za lubem, to vím jistě! Vyslov se tedy, prosím, a já ti odpovím, pak se rozejděme každý svou cestou, a zapomeňme, že jsme se kdy setkali. Mluv, budu poslouchati, ale již nic podobného, čím jsi mne častovala.“

Pohlížela naň chvilku pozorně, jako by rozvažovala, co počíti – načež řekla chladně:

„Propouštím tě... jdi.“

„Pokož tobě,“ odpověděl odcházeje.

Když vycházel ze dveří, zavolala naň.

„Ještě slovo.“

Stanul tam, kde byl, a ohlédl se.

„Považ, co vše o tobě vím.“

„Přesličná Egyptanko,“ pravil vrátiv se, „co vše víš o mně?“

Dívala se naň roztržitě.

„Jsi více Římanem, synu Hurův, než kterýkoli z tvých hebrejských bratrů.“

„Což jsem tak nepodoben svým krajanům?“ otázal se lhostejně.

„Polobozi jsou nyní vesměs Římany,“ odvětila.

„A proto mi řekneš, co ještě o mně víš?“

„Podobnost neminula se u mne s účinkem. Snad mě přiměje k tomu, že tě zachráním.“

„Mne že zachráníš?“

Prsty růžově zbarvené pohrávaly si něžně se třpytným závěskem na hrdle a její hlas byl nadmíru hluboký a měkký; toliko podupy hedvábným sandálem na podlahu napomínaly jej, aby se měl na pozoru.

„Byl Žid, uprchlý galejní otrok, jenž zabil člověka v paláci ider-nejském,“ ujala se zvolna slova.

Ben Hur se zarazil.

„Tentýž Žid usmrtil římského vojína před náměstím zde v Jeruzalémě – tentýž Žid má tři vycvičené legie z Galileje a chce se dnes v noci zmocnit římského vladaře – tentýž Žid má spojence hotové do války s Římem, a šejk Ilderim jest jedním z jeho spolčenců.“

Přistoupivši blíže k němu, zašeptala téměř:

„Žil jsi v Římě. Dejme tomu, že by se tyto věci donesly víme komu! Á, ty bledneš!“

Ucouvl od ní s takovým asi výrazem, jež lze si představit na tváři člověka, jenž domnívaje se láskovati s kočkou, narazil na tygra.

„Jsi znám v předpokoji a víš, kdo je velmož Seianus,“ pokračovala. „Dejme tomu, že by se mu řeklo a předložily důkazy – nebo bez důkazů –, že tentýž Žid jest největším boháčem na Východě – ba co dím: v celé říši. Rybám tiberským dostalo by se ještě jiné potrawy, než které si dobývají z bahna, není-li pravda? A co

by si pochutnávaly – synu Hurův! – jaká sláva byla by zatím na představení v cirku! Baviti lid římský je pěkné umění; opatřiti si peníze k jeho zábavám jest jiné umění ještě pěknější; a vyrovnal-li se kdy některý umělec velmoži Seianovi?“

Ben Hur nebyl očitou podlostí ženinou valně podnícen k rozpomínkám. Avšak stává se nezřídka, že paměť koná službu s největší věrností, když veškery ostatní schopnosti strnuly a selhaly. Výjev u studánky za cesty k Jordánu vytanul mu na mysl i vzpomněl si na tehdejší podezření, že jej prozradila Ester, a soudě tak i nyní, pravil, pokud mohl, neklidněji:

„Abych ti zalichotil, dcero egyptská, uznávám tvou zchytralost i že jsem ti vydán na milost i nemilost. Budeš, tuším, také potěšena slyšíc z mých úst přiznání, že nedoufám ve tvou milost. Mohl bych tě zabít, ale jsi žena. Sirá poušť kyne mi otevřenou náručí, a jakkoli jest Řím dobrým lidolovcem, musil by mě dlouho a daleko stíhati, než by mě polapil, neboť v jejím srdci narazil by rovněž na četná kopí jako na rozlehlé písčiny, a mimo to hostí v sobě nepřemožené Parthy. Jsem sice zapleten v osidla – jaký jsem byl bloud! –, ale jedna věc je přece mým právem: kdo ti řekl vše, co víš o mně? Nechať jsem na útěku, nechať jsem zajat, ba nechať umírám, to mi bude útěchou, zanechám-li zrádci kletbu člověka, který žil, neznaje nic než strasti. Kdo ti řekl vše, co víš o mně?“

Egyptance rozestřel se po tváři soucitný výraz. Byl-li přetvářkou, či upřímností.

„V mé vlasti, Hurovče,“ ujala se slova, „jsou dělníci, kteří dělají obrazy, sbírajíce po bouřích tu a tam na břehu mořském různobarvé lastury, rozsekávajíce je a skládajíce kousky v ozdoby na mramorových deskách. Což nevidíš, jaké naučení plyne z té práce tomu, kdo pátrá po tajemstvích? Dosti na tom, že od toho pochytila

jsem něco nepatrných okolností, od onoho zase trochu, a že jsem byla šťastna, jak jen může býti šťastna žena, které lze po libosti naložit s jméním i životem muže,“ – zamlčela se, a dupnuvši nohou do podlahy, odvrátila oči, jako by před ním skrývala náhlou tklivost. S výrazem odhodlanosti takměř bolestné dopověděla pak větu: „– o němž jest na rozpacích, co s ním učiniti!“

„Nikoli, na tom není dosti,“ řekl Ben Hur, nedaje se másti úskokem, „na tom není dosti. Zítra rozhodneš, co se mnou učiniti. Ať umru!“

„Pravda,“ odtušila rychle a důrazně, „že jsem něco zvěděla od šejka Ilderima, když odpočíval s mým otcem v hájku venku na poušti. Noc byla tichá a stěny stanu, ať pravdu dím, byly špatnou záštitou proti uším poslouchajícím vně – ptáky a brouky vzduchem poletující.“

Usmála se myšlence, ale pokračovala:

„Některé jiné věci – kousky lasturové do obrazu – zvěděla jsem od...“

„Koho?“

„Od Hurovce sama.“

„A nikdo jiný už k nim nepřispěl?“

„Nikdo více.“

Hur oddechl si volněji a pravil lhostejně:

„Díky. Nebylo by dobře, kdyby velmož Seianus čekal mou vinou na tebe. Poušť není tak nedůtklivá. Znovu, Egypte, pokoj tobě!“

Až do této chvíle stál před ní s nepokrytou hlavou, sňal pak plachetku z paže, přes niž byl si ji přehodil, a upraviv si ji na hlavě, otočil se k odchodu. Avšak ona ho zastavila, hoříc dychtivostí, vztáhla po něm i ruku.

„Stůj!“ zvolala.

Ohlédl se na ni, ale neuchopil ruky, ač bila velmi silně v oči, lesknouc se skvosty; i poznal z jejího chování, že nyní dojde na to, co má za lubem při výstupu, jímž byl tak překvapen.

„Stůj, a neodpírej mi víry, Hurovče, pravím-li ti, že vím, proč tě šlechetný Arrius přijal za dědice. A při Isidě! Při všech bozích egyptských! Přísahám, že trnu, pomýšlejíc, že by ses ty, tak udatný a šlechetný, octl v rukou bezcitného ministra. Zanechals část svého mládí v atriích sídelního města; rozvaž jen, jako rozvažuji já, čím ti bude poušt proti dřívějšímu životu. Oh, lituji tebe... lituji! A učiníš-li jen, co ti radím, zachráním tě. To také přísahám při naší svaté Isidě!“

Promluvila tato slova bez přítrže, snažně a prosebně, s opravdovostí, podporovanou mocným vlivem krásy.

„Skoro... skoro ti věřím,“ odpověděl Ben Hur, ale váhavě, hlasem tichým a nejasným, neboť zůstala v něm pochybnost, bouřící se proti po volnosti – dobrou, neústupnou pochybnost, jaká mnohým zachovala život a jmění.

„Dokonalým životem pro ženu jest život v lásce; největší blažeností pro muže jest vítězství nad sebou samým, a toho, kníže, žádám na tobě.“

Mluvila rychle a se zápalem, nezdálat se mu vskutku nikdy tak úchvatnou.

„Měl jsi kdys přítele,“ pokračovala. „Bylo to za tvých chlapecských let. Nepohodli jste se a stali jste se nepřáteli. Ukřivdil ti. Po mnoha letech setkali jste se opět v cirku antiošském.“

„Messala!“

„Ano, Messala! Jsi jeho věřitelem! Zapomeň minulosti, obnov s ním zase přátelství! Vrať mu jmění, které prohrál ve veliké sázce – zachraň ho! Těch šest hřiven není tobě ničím, ani ne tím, čím pupen stromu již úplně olistněnému, ale jemu... Ach, vleče se se

zmrzačeným tělem, kdekoli se s ním setkáš, musí na tebe vzhlížeti ze země. Ben Hure, šlechtitný kníže! Římanu tak urozenému jako on je žebrota jiným, nejohavnějším jménem smrti. Zachraň ho od žebroty!“

Byla-li rychlost, s jakou mluvila, zchytrale úmyslná, aby mu zabránila přemýšlet, buď nikdy nevěděla, nebo zapomněla, že je také přesvědčení, které nevyplývá nikterak z myšlenky, nýbrž vniká bez vůle a vědomí. Zdálo se mu, když posléz umlkla, čekajíc jeho odpovědi, jako by viděl Messalu, an naň hledí přes rameno, a výraz ve tváři Římanově nesvědčil nijak o žebráctví nebo přátelství; jevil se v ní úsměšek rovněž patricijský jako kdy jindy a nadutost rovněž patrná a popouzející.

„Bylo tedy rozhodnuto o jeho odvolání, a Messala si přece jednou vyšel s nepořízenou. Půjdu a zapíši si ho do své knihy velkých událostí: rozsudek Římana proti Římanovi! Ale zda tě Messala poslal ke mně s touto žádostí, Egypte?“

„Je šlechtitné povahy a z ní soudil o tobě.“

Ben Hur chopil se ruky, spočívající mu na paži.

„Znajíc ho ze stránky tak dobré, spanilá Egyptanko, rci mi, zda by on učinil pro mne, čeho žádá ode mne? Odpověz při Isidě! Odpověz, pro pravdu samu!“

V doteku jeho ruky spočíval důraz a v jeho pohledu rovněž.

„Oh!“ pravila. „On jest...“

„Říman, chtěla jsi říci, míníc, že já, jsa Žid, nemám práva požadovati na něm něčeho, co on, jsa Říman, může požadovati na mně. Poněvadž jsem Žid, musím mu prominouti svou výhru, protože jest Říman. Máš-li mi ještě co povědět, dcero Baltazarova, mluv rychle, rychle; nebo při sám Hospodin Bůh izraelský, jestliže krev ve mně hárající vzkypí a dostoupí vrcholu, nebudu třeba déle s to, abych viděl v tobě ženu a krasavici. Možná, že pak uvidím jen

vyzvědačku pánovu, tím nenáviděnější, že pán jest Římanem. Mluv rychle!“

Odhodivši jeho ruku, ustoupila do plného světla, a všechna špatnost její povahy syčela jí z hlasu a blýskala se v očích.

„Ty pijane kalu, jedlíku matolin! Myslíš, že bych tě mohla milovat, viděvši Messalu? Takoví, jako jsi ty, jsou k tomu zrozeni, aby mu sloužili. Byl by se spokojil, kdyby ses byl zřekl šesti hřiven; ale pravím ti, že k těm šesti přidáš ještě dvacet... dvacet, slyšíš-li? Tím bude zaplacen polibek, jež jsi vtiskl na můj malík, byť i s mým svolením, a že jsem tě tak dlouho stopovala, líčíc sympatii, a trpěla tvou společností, to je ti rovněž přičteno na vrub, ačkoli jsem sloužila jemu. Kupec v tomto domě jest správcem tvých peněz. Nedostanu-li zítra do poledne od tebe poukázku, znějící Messalovi na dvacet šest hřiven – pamatuj si tuto částku! –, spořádáš se s velmožem Seianem. Umoudři se a – měj se dobře!“

Mířila ke dveřím, Ben Hur však zastoupil jí cestu.

„Starý Egypt žije v tobě,“ pravil. „Ať se shledáš s Messalou zítra, nebo pozítří, zde, nebo v Římě, vyříd' mu tento vzkaz. Rci mu, že mám zase všechny peníze, i těch šest hřiven, o které mne oloupil, uchvátiv loupežně mé otcovské jmění, rci mu, že jsem vyvázl z galejí, kam mne poslal, a že moje síla kochá se jeho žebrotou a hanbou, rci mu, že považuji jeho zmrzačení, které jsem mu způsobil, za kletbu našeho boha, Hospodina izraelského, jíž spíše zasluhuje nežli smrti za své zločiny, spáchané na opuštěných, rci mu, že moje matka a sestra, kteréž uvrhl do žaláře na hradě Antonii, aby tam zahynuly malomocenstvím, jsou živы a zdrávy mocí Nazarešana, jímž tak opovrhuješ, rci mu, že mi jsou navráceny, aby se dovršila míra mého štěstí, a že se od nynějška věnuji jejich lásce a dojdou v ní neskonale větší náhrady za nečisté vášně, které ve mně vzněcuješ proti němu, rci mu – to budiž útěchou

tobě, vtělená proľhanosti, i jemu –, rci mu, až mne přijde velmoř Seianus vydrancovati, že nenalezne ničeho, neboť dědictví, jeř mi zůstavil duumvir, bylo prodáno i s letohradem u Misena, a ztržené peníze vymkly se z jeho moci, rozeředše se směnkami po světových tržiřtích, a že tento dům, statky, zboží, lodi a karavany, jimiř Simonides provozuje obchod s takovým kniřzecím výtěžkem, jsou zachráněny císařskými volnými listy – – moudrá hlava vystihla cenu jeho přízně, a velmoř Seianus volil raději rozumný zisk ve způsobu daru než velký zisk, vylovený z kaluří krve a bezpráví, rci mu, byť i tomu všemu tak nebylo, byť i veřkery peníze a majetek byly v mých rukou, že by z nich přece nedostal ani drobtu, neboť i kdyby vypátral naše řidovské směňky a podařilo se mu zbavit i hodnoty, zbývá mi přece ještě jiný prostředek – darovací listina cízarovi – tolik, Egypte, naučil jsem se v atriích sídelního města. Rci mu, že mu neposílám spolu se svým opovržením kletbu slovy, nýbrř že mu v lepší projev své nehynoucí nenávisti posílám řenu, která se mu osvědčí souhrnem všech kleteb, a až mu budeř vyřizovati tento můj vřkaz, Baltazarovno, poví mu jeho římský důvtip vše, co míním, jakmile na tebe pohlédne. Nyní se rozejděme!“

Doprovodil ji ke dveřím, a odhrnuv oponu, čekal s obřadnou dvorností, až vyšla.

„Pokoj tobě,“ řekl, když zacházela.

Ben Hur vrátí se k Esteře

Když Ben Hur odcházel z hostinského pokoje, nepočínal si nikterak tak čile, jako když do něho vstupoval. Šel volnějším krokem a s hlavou až na prsa svěšenou. Poznav, že člověk s ochrnutou páteří může mít ještě zdravý mozek, dovede-li přemýšlet tak, jak to právě poznal.

Ježto je snadnou věcí, když nehoda jest už hotova, ohlédnouti se a viděti důkazy cestou roztroušené o jejím postupu, byla mladíkově ješitnosti bolestnou ranou myšlenka, že ani zdaleka netušil v Egyptance Messalovu náhončí, ale že po celá léta bral se slepě dále, vydávaje jí sebe a své přátele víc a více na milost a nemilost.

„Pamatuji se,“ pravil sám k sobě, „že neměla u kastalského pramene ani slůvka nevole proti zrádnému Římanovi! Pamatuji se, že jej vychvalovala, když jsme se projížděli na loďce po jezeře v palmových sadech! A –,“ zastavil se a udeřil se levicí zprudka v pravici, „– ta tajemná chůze, kterou se mnou umluvila v paláci ibernejském, není mi již tajemstvím!“

Dlužno podotknouti, že rána řála jeho ješitnost, a na štěstí nepřihází se často, že by lidé zmírali takovými úrazy nebo že by jimi dlouho stonali. Ben Hurovi pak mimo to vyplynula z něho ještě útěcha, neboť hned poté zvolal nahlas:

„Chvála buď Hospodinu Bohu, že vláda této ženy nade mnou netrvala déle! Vidím, že jsem ji nemiloval.“

Pak vykročil si lehčeji, jako by se byl už zbavil tíhy ležící na jeho duši, a došed na pavlači v ta místa, kde jedny schody vedly dolů

na dvůr a druhé nahoru na střechu, dal se těmito a jal se stoupati. Dokročiv posledního stupně, stanul opět.

„Byl-li Baltazar spojencem v této dlouhé přetvářce, kterou provozovala? Ne, ne, pokrytectví druží se málokdy ke starobě tak sešlé. Baltazar je dobrý muž.“

Tak usoudiv vystoupil na střechu. Nad hlavou skvěl se mu úplněk, ale bář nebeská pobledla v tu chvíli záplavou vyzařovanou z ohňů hořících po ulicích a náměstích městských, a jednotlivý i sborový zpěv starého žalmu izraelského nesl se k ní žalostivým souzvukem, jež poslouchal mimovolně. Z nesčetných hlasů, opakujících poslední verš, zdálo se vyznívati:

„Tak, ó Judovče, osvědčujme úctu Hospodinu Bohu a věrnost zemi, kterou nám dal. Ať přijde Gideon anebo David anebo Makabejský, a jsme hotovi.“

To zdálo se býti úvodem, neboť hned potom zjevil se mu muž nazaretský.

V jistých náladách mysl ráda se klame nevhodnými představami.

Uslzená ženská tvář Kristova provázela jej, co přecházel střechu k hradbě nad ulicí na severním boku domu, a nebylo v ní o válce ani vidu, nýbrž jevila se jako tichá večerní nebesa na vše shlížející, vzrušujíc bývalou otázku: Jaký je to člověk?

Ben Hur vyhlédl jen jednou přes hradbu, pak otočiv zamířil bezděčně do besídky.

„Ať dělají, co mohou nejhoršího,“ pravil v samomluvě za pomalé chůze, „neodpustím tomu Římanovi! Nerozdělím se s ním o své jmění ani neuprchnu z tohoto města svých otců! Odeberu se nejdříve do Galileje a tam se dám do boje. Chrabrými činy přiměji pokolení k tomu, že se k nám přimknou. Ten, jenž nám vzbudil Mojžíše, najde nám vůdce, nebudu-li schopen. Ne-li Nazareťana,

někoho jiného z těch mnoha, kteří jsou hotovi položit život za svobodu.“

Vnitřek besídky, když k ní Ben Hur loudavě přicházel, byl nejasně osvětlen. Nejslabší stín rozkládal se po podlaze od sloupů na severní a západní straně. Nahlédnuv dovnitř viděl, že je křeslo, v němž obyčejně Simonides odpočíval, posunuto na místo, odkud byl nejlepší rozhled po městě směrem k náměstí.

„Dobrý muž se vrátil. Promluví s ním, ačli nespí.“

Vešed přistoupil tichými kroky ke křeslu. Podívav se přes vysoké opěradlo, spatřil v křesle Esteru sedící a spící – drobnou postavu, zahalenou otcovou řízou. Rozpuštěné vlasy splývaly jí do tváře. Oddychovala zhluboka a nepravdělně. Jednou byly oddechy přerušeny dlouhým vzdechem, jenž skončil zasténáním. Così – byl to snad vzdech anebo osamělost, v které ji zastal – vnuklo mu myšlenku, že spánek jest odpočinkem spíše z hoře nežli z únavy. Příroda posílá vlídně takovou úlevu dětem, on pak myslíval na Esteru skoro jako na dítě. Položiv paže na opěradlo křesla, zamyslel se.

„Nevzbudím ji. Nemám, co bych jí řekl... nic leč... leč že ji miluji. Je dcera Judova a krásna a tak nepodobna Egyptance; neboť tam je marnivost, zde pravda, tam ctižádost, zde povinnost, tam sobectví, zde obětavost... Nikoli, nejde o to, miluji-li ji já, nýbrž miluje-li ona mne? Byla mi přítelkyní od počátku. Jak dětinně mne prosila tehdy večer na terase v Antiochii, abych Říma nepopudil proti sobě nepřátelstvím, a přiměla mně vypravovati jí o letohradu u Misena a tamním životě! Aby neznamenal, že jsem prohlédl její lest, políbil jsem ji. Zda zapomněla na ten políbek? Já jsem nezapomněl. Miluji ji...! Ve městě nevědí, že jsem se shledal s matkou a sestrou. Báť jsem se říci to Egyptance; ale tato dobrá duše bude se radovati se mnou z jich návratu a přivítá je láskou a milými úslahami ruky i srdce. Bude mé matce druhou dcerou, v Tirze

nalezne družku sobě rovnou. Rád bych ji vzbudil a pověděl jí vše, ale – pryč s tou egyptskou čarodějkou! Nedovedl bych sebe sama tak zapřít, abych se jí svěřil s oním bláznovstvím. Odejdu a vyčkám vhodnějšího času. Však se dočkám! Sličná Estero, poslušné dítě, dcero Judova!“ – Odešel tiše, jak přišel.

Zahrada Getsemanská. – „Koho hledáte?“

Na ulicích bylo plno lidí odcházejících a přicházejících anebo skupených kolem ohňů, na nichž se peklo maso. Slavili svátek, zpívali a byli šťastni. Vzduch byl prosycen vůní škvařícího se masa smíšenou s vůní cedrového dříví hořícího a kouřícího se, a ježto byla doba, kdy každý syn Izraelův byl pravým bratrem každému jinému synu Izraelovu a pohostinnost neměla mezí, vítal Ben Hura při každém kroku pozdravy a z hloučků při ohních pozvání: „Zůstaň a pojez s námi.“ Ale děkuje jim, spěchal dále, hodlalť vsednouti na koně v khanu a vrátiti se do stanů nad Kidrónem.

Aby se dostal do khanu, bylo mu projítí ulicí, která měla nabýti tak brzy památnosti, křesťanstvu věčně bolestné. I zde dostoupila zbožná slavnost vrcholu. Rozhlédnuv se po ulici, spatřil plameny pohybujících se pochodní, jež vlály jako rudé korouhve, pak znamenal, že zpěv umlká. Avšak údiv zmocnil se ho ještě více, když nabyl jistoty, že prostřed kouře a sršících jisker blyští se jiskrněji vyleštěné hroty kopí, svědčíce o přítomnosti římských vojáků. Kde se vzali posměšní legionáři v židovském náboženském průvodu? To bylo něco neslýchaného, i stanul, aby vyzvěděl, co to znamená.

Měsíc svítil překrásně. Zdálo se, jako by měsíc, pochodně a ohně na ulici a světla zářící z oken a otevřených dveří nestačily osvítiti cestu, nesli někteří z účastníků průvodu rozžehnuté svítilny, a Ben Hur, maje za to, že uhodl zvláštní účel tohoto výstroje,

pokročil do ulice tak, aby si mohl každého prohlédnouti z blízka, až by průvod kráčel mimo něj. Pochodně a svítilny nesli sluhové, z nichž každý byl ozbrojen kyjem anebo přiostranou holí. Pro tu chvíli zdálo se býti jich povinností vyhledávati nejschůdnější stezky mezi uličním kamením některým hodnostářům v průvodu: starším a kněžím, rabbiům s dlouhými bradami, hustým obočím a zahnutými nosy, mužům velkého vlivu v poradách Kaifášových a Annášových. Kam šli? Do chrámu jistě ne, neboť cesta do posvátného domu ze Sionu, odkud přicházeli, jak se podobalo, vedla sloupořadím. A bylo-li jich řízení pokojné, nač ti žoldnéři?

Když průvod míjel Ben Hura, upoutali jeho zřetel k sobě tři mužové pospolu kráčející. Kráčeli v čele, a sluhové, jdoucí před nimi se svítilnami, zdálo se, že konají službu se zvláštní bedlivostí. V muži, který šel po levé straně této trojice, poznal vrchního strážce chrámového; muž po pravici byl kněz; prostředního pak nebylo tak snadno určit, poněvadž jda, opíral se těžce o paže druhým a měl hlavu tak hluboko svěšenu na prsa, že mu nebylo viděti do tváře. Vypadal jako vězeň, jenž neprobral se dosud z hrůzy zatčení nebo byl veden k čemusi strašnému – na muky nebo na smrt. Z toho, že ho hodnostáři zleva i zprava podpírali a takovou pozornost mu věnovali, bylo zřejmo, není-li sám podnětem k tomuto průvodu, že nějak alespoň souvisí s ním, jsa buď svědkem, anebo průvodcem, aneb udavačem. Pročež vyzví-li, kdo jest on, dovťípí se již, o jaké běží řízení. Ben Hur přibochl zcela směle ke knězi napravo a bral se s ním dále. Jen kdyby ten člověk vztyčil hlavu! V druhém okamžiku tak učinil a světlo svítilen padlo mu zplna do tváře bledé, omámené, vyděšené, s rozčuchanými vousy, se zakalenýma, zapadlýma, zoufalýma očima. Ben Hur chodě často za Nazaretanem, znal jeho uředníky tak dobře jako mistr, a tu spatřiv ustrašený ten obličej, vykřikl:

„Iškariotský!“

Zvolna otočila se hlava mužova, až oči jeho utkvěly na Ben Hurovi a rty se mu pohnuly, jako by chtěl mluvit, avšak kněz ho předešel:

„Kdo jsi? Odstup!“ pravil k Ben Hurovi, odstrčiv jej.

Mladík snesl dobromyslně ústrk, a vyčkav vhodné chvíle, přidružil se zase k průvodu. Tak prošel nečinně ulici, lidmi se hemžící nížiny mezi vrchem Bezetou a hradem Antonií a dále mimo rybník Bethesda dostal se k Ovčí bráně. Lidé byli všude a všude slavili posvátný zvyk.

Poněvadž byla veliká noc, byly brány otevřeny. Strážcové byli někde na slavnosti. Když průvod prošel bez závady branou, octl se před hlubokou úžlabinou Kidrónu s horou Olivetskou v pozadí, jejíž cedrové a olivové roucho jevílo se temnějším ve světle měsíce, všecka nebesa stříbřícím. Dvě cesty sbíhaly se s ulicí ve bráně: jedna ze severovýchodu, druhá z Betanie. Prve, než se mohl Ben Hur otáziati v duchu, bude-li mu jíti dále, a bude-li, kterou cestou se dají, zamířil průvod k úžlabině. A dosud ani potuchy o účelu půlnočního pochodu!

Brali se dolů do úžlabiny a přes most na jejím dně. Když zástup nyní v neladu roztroušený přes něj přecházel, působily kyje a hole veliký hluk, tepající a narážející na dlažbu. Kousek dále odbočili nalevo směrem k olivové zahradě, obehnané kamennou hradbou a z cesty viditelné. Ben Hur věděl, že v tom místě není nic než staré sukovaté stromy, tráva a jáma, vytesaná ve skále na vyšlapování oleje, po způsobu v krajině obvyklém. Co přemýšlel s údivem stále větším o tom, co zavedlo takovou společnost v pozdní dobu do osamělé končiny, stanuli všichni. Napřed ozývaly se rozčilené hlasy, mrazivý pocit probíhal muž od muže, nastalo chvatné couvání a slepé klopýtání jednoho o druhého. Toliko vojáci setrvali v pořádku.

Ben Hurovi stačil okamžik vyplést se z davu a pospíšiti v čelo. Tam uzřel průchod bez vrat, jímž vcházelo se do zahrady, i zastavil se, pozoruje výjev.

Muž v bílém šatě a s nepokrytou hlavou stál vně vchodu s rukama na prsou přeloženýma – štíhlá, sehnutá postava dlouhých vlasů a vyhublé tváře – čekaje v odevzdaném postoji.

Byl to Nazareťan!

Za ním u vchodu stáli v hloučku učedníci, byli rozčileni, ale nikdy nebyl nikdo nad něj klidnější. Z pochodní lila se naň rudá záplava, dodávajíc jeho vlasům barvy o stín ryšavější, než jakou skutečně byla, leč ve tváři zračily se jako obyčejně mírnost a útrpnost.

Vůči této postavě zhola nevojenské stanul dav, zevluje, mlče, lekaje a krče se – jsa hotov po hněvivém hnutí jeho osoby otočiti se a utéci.

Ben Hur pohlédl spěšně nejprve po něm a po zástupu, pak po Jidášovi, prostřed davu neviditelném, a rázem rozbřesklo se mu o účelu cesty. Zde byl zrádce, tam zrazený, a ti sluhové s kyji a holemi a legionáři přišli ho zatknout.

Člověk neví vždy, co chce, až naň dolehne nutnost. To byl případ, na nějž se Ben Hur léta připravoval. Muž, jehož bezpečnosti byl se zasvětil a na jehožto životě budoval záměry tak veliké, byl v osobním nebezpečí, leč on se nehýbal. Takové protivy stýkají se v lidské povaze!

Ó čtenáři, ať pravdu díme, nezhostil se posud docela dojmu, jež naň učinilo líčení Egyptanky, jak Kristus stál před „krásnou branou“, a nezvratná klidnost, s jakou tajemný ten muž čelil davu, držela ho mimo to na uzdě, vzbouzejíc v něm domněnku, že má v záloze moc více než dostatečnou, aby zdolal nebezpečí. Pokoj a dobrá vůle, láska a poddajnost byly jádrem učení Nazareťanova, což chtěl učení

své skutkem osvědčiti? Byl pánem nad životem, mohl jej obnoviti, kdyby přišel nazmar, mohl jej po libosti odnít. Kterak užije nyní své moci? Bude-li se brániti? A jak? Slůvko... dech... myšlenka postačovaly. Ben Hur věřil, že se nadlidská síla projeví nějakým úžasným způsobem, i čekal. A při tom při všem posuzoval dosud Nazareťana podle sebe... ze stanoviska lidského.

Vtom ozval se zvukný hlas Kristův:

„Koho hledáte?“

„Ježíše Nazaretského,“ odpověděl kněz.

„Čeho si přejete? Jsem Ježíš Nazaretský!“

Po těchto prostinkých slovech, pronesených bez hněvu nebo strachu, ustoupili jímači o několik kroků, nejbáživější z nich pak přikrčili se k zemi, i byli by ho zůstavili s pokojem a odešli, kdyby nebyl Jidáš k němu přistoupil.

„Zdráv buď, mistře!“ děl, přátelsky jej políbiv.

„Jidáši,“ pravil mírně Nazareťan, „políbením Syna člověka zrazuješ? Nač jsi přišel?“

Nedostav odpovědi, mistr obrátil se opět k zástupu:

„Koho hledáte?“

„Ježíše Nazaretského.“

„Pověděl jsem vám, že jím jsem já; poněvadž tedy mne hledáte, nechtež těchto, ať odejdou.“

Po těchto prosebných slovech postoupili rabbiové k němu; vidouce pak jich úmysl někteří z učedníků, za něž se přimlouval, pokročili blíže. Jeden z nich uťal muži ze zástupu ucho, avšak tím nezabránil, aby mistr nebyl jat. A Ben Hur stál dosud nepohnutě!

A zatím, co pochopové chystali provazy, osvědčil Nazareťan největší milosrdenství – nikoli největší skutkem, nýbrž vpravdě největší projevem své lásky k bližnímu, tak neskonale mu vyvýšené nad lásku lidí.

„Nechtež až potud,“ pravil, obrátil se k raněnému, a dotknuv se jeho ucha, uzdravil ho.

Všichni strnuli úžasem.

„Jistě nedopustí, aby ho svázali!“ pomyslí si Ben Hur.

„Schovej meč svůj do pochvy! Což nemám pít z kalicha hořkosti, kterýž mi dal Otec?“

A odvrátiv se od výtržného učedníka, Nazareťan pravil k jímačům:

„Jako na lotra vyšli jste s meči a kyji, abyste mne jali? Býval jsem s vámi každý den v chrámě, a nejali jste mne, ale totoť je ta vaše hodina a moc temnosti.“

Pochopové nabyli mysli a shlukli se kolem něho, a když se Ben Hur ohlížel po jeho věrných, byli ti tam – ani jediný z nich nezůstal.

Dav kolem opuštěného muže zdál se oháněti velmi horlivě jazyky, rukama i nohama. Ben Hur zahlédl chvilkou vězně v kouři mezi hlavami a pochodněmi, když se shluklý dav porozstoupil. Nikdy nedojalo ho nic tak tklivého, tak ode všech opuštěného, tak osamělého! Než pomyslí si, že by se muž ten mohl brániti... že by mohl poraziti nepřátele dechem, ale že nechce. Jaký to byl kalich hořkosti, jež mu dal otec pít? A kdo byl ten otec, jehož tak poslouchal? Záhada nad záhadu – ne jedna, nýbrž mnohé.

Vtom se hnul zástup, vrací se do města, s žoldnéři v čele. Ben Hura pojala úzkost, nebyl spokojen sám se sebou. Kde pochodně planuly uprostřed davu, tam věděl, že lze nalézt Nazareťana. Najednou odhodlal se promluvit s ním. Chtěl naň vznést jen jednu otázku.

Svléknuv ze sebe dlouhý svrchní šat a sňav si plachetku z hlavy, přehodil je přes zahradní zeď a pustil se za průvodem, k němuž se směle přidružil. Prodíral se opozdílci a znenáhla dotlačil se k muži, držícímu konec provazu, jímž byl vězeň spoután.

Nazareťan kráčel pomalu se svěšenou hlavou a s rukama vzadu svázanýma. Vlasy splývaly mu hustě do obličeje i byl sehnut více než obyčejně; zapomínal na pohled na vše, co se kolem něho dalo. O několik kroků napřed šli kněží a starší, rozmlouvajíce a časem se ohlížejíce. Když posléze dorazili všichni blízko k mostu v úžlabině, vzal Ben Hur provaz sluhovi, který jej držel, a předešel ho.

„Mistře, mistře!“ pravil chvatně, mluvě Nazareťanovi do samého ucha. „Slyšíš, mistře? Slovo... jediné slovo. Pověz mi...“

Sluha, jemuž vzal provaz z ruky, domáhal se ho.

„Pověz mi,“ pokračoval Ben Hur, „jdeš-li s nimi dobrovolně?“

Tu shrnuli se k němu lidé, dorážejíce naň otázkou:

„Kdo jsi, muži?“

„Mistře,“ spěšně šeptal Ben Hur hlasem úzkostí ostrým, „jsem ti oddaným přítelem. Pověz mi, prosím tebe, přispějí-li ti pomoci, zda ji přijmeš?“

Nazareťan ani nevzhlédl, ani nedal nejmenším hnutím najevo, že ho poznal, ale výraz utrpení v jeho tváři zdál se praviti:

„Nech ho spokojem! Byl opuštěn přáteli, svět ho zapřel! V roztrpčenosti mysli rozloučil se s lidmi, jde, nevěda kam, a nedbá kam. Nech ho s pokojem!“

A k tomu byl Ben Hur donucen. Tucet rukou sápal se naň a zevšad zněl pokřik:

„Je z nich. Chopte se ho také! Utlučte ho... zabijte ho!“

V Ben Hurovi vzkypěl hněv, jenž zmnohonásobil obyčejnou jeho sílu: vztyčil se, ohnal se jednou kolem sebe vztaženými pažemi, strásl ze sebe ruce a prorazil kruh, který ho rychle svíral. Ruce ho chytající, když kvapně se prodíral, servaly z něho oděv, pročež uprchl takměř nahý, a úžlabina, hostící v sobě přátelskou tmou, temnější než jinde, skryla ho bezpečně.

Sebrav ze zahradní hradby plachetku a svrchní šat, dal se nazpět do městské brány, odtud odebral se do khanu a na dobrém koni dojel stanů venku u královských hrobů, kde byla matka a sestra.

Cestou umiňoval si, že zítra promluví s Nazareťanem – umiňoval si, nevěda, že muž opuštěný přáteli byl odveden přímo do domu Annášova a souzen ještě tuto noc.

Srdce, s jakým mladý muž ulehl, bušilo tak silně, že nemohl spáti, neboť obnovené jeho království židovské rozplynulo se nyní patrně v to, čím bylo – v pouhý sen. Dosti zle jest, když vidíme, jak se nám boří vzdušný zámek za zámekem s přestávkami, za nichž lze se z rány vzpamatovati, nebo za nichž aspoň ozvěna pádu zaniká, ale když se zhroutí všechny na ráz – jako se pohružují lodi, jako se řítí domy zemětřesením –, mysl, která to snese pokojně, je z látky houževnatější než obyčejně, a takovým Ben Hur nebyl. Obíraje se budoucností, zablýskal v ní zásvity života utěšeně krásného, blažený domov místo státního paláce a v něm Esteru jako paní. Zas a zase viděl v duchu během nočních hodin, s olověnou tíží se vlekcoucích, letohrad u Misena, i procházel se po zahradě se svou drobnou krajankou a odpočíval ve vykládaném atriu. Nad hlavami klenula se jim neapolská obloha, u nohou rozkládala se nejslunnější ze slunných zemí a nejmodřejší ze zátok.

Dála se s ním změna, kterou měli dokonati zítřek a Nazareťan.

Cesta na Kalvárii

Nazítří ráno kolem druhé hodiny přijeli dva muži tryskem ke dveřím Ben Hurova stanu, a sesednuvše z koní, přáli si s ním mluvit. Nevstal posud, ale poručil, aby byli vpuštěni.

„Pokoj vám, bratři,“ pravil, neboť byli z jeho Galilejských a spolehliví důstojníci. „Posaďte se!“

„Není na to času,“ odvětil starší příkře, „kdybychom seděli a hověli si, zemřel by Nazareťan. Vstaň, Judovče, a pojď s námi! Rozsudek byl vynesen! Dřevo kříže jest už na Golgatě.“

Ben Hur zíral na ně.

„Dřevo kříže!“ opáčil, nejsa s to, aby více ze sebe vypravil.

„Jali ho včera v noci a soudili,“ vyprávěl muž. „Na úsvitě odvedli ho k Pilátovi. Dvakrát nenalézal Říman na něm viny; dvakrát odpřel vydati jim ho. Posléz umyl si ruce a řekl: ‚Čist jsem od krve spravedlivého tohoto; vy vizte;‘ i odpověděli...”

„Kdo odpověděl?“

„Oni, kněží a lid... ‚Krev jeho na nás i na naše dítky.‘“

„Svatý otče Abrahame!“ vzkřikl Ben Hur. „Říman laskavější k izraelitovi než jeho vlastní rod! A je-li... ach, je-li vskutku syn boží, kdo smyje z nich kdy jeho krev a z jejich dětí? To se nesmí státi... je čas k boji!“

Tvář se mu rozjasnila odhodlaností, i zatleskal.

„Koně... rychle!“ poručil Arabovi, jenž přišel, uslyšev znamení. „A řekni Amře, aby mi poslala jiný šat a přines mi meč! Je čas umřít pro Izraele, přátelé! Počkejte venku, až přijdu.“

Snědl kůrku, vypil pohár vína a za chvíli byl na cestě.

„Kam půjdeš nejdříve?“ zeptal se ho Galilejský.

„Svolat legie.“

„Ach!“ vzdechl si muž, vztáhnuv zprudka ruce.

„Proč ach?“

„Mistře,“ – hanbou nechtěla muži slova z úst –, „mistře, já a tento můj přítel jsme všichni, kdo zůstali věrni. Ostatní jdou s kněžími.“

„Za jakou příčinou?“ Ben Hur přitáhl otěž.

„Zabít ho!“

„Nazareťana snad?“

„Tak jest!“

Ben Hur pohleděl zvolna z jednoho na druhého. Slyšel opět otázku jako včera v noci: „Což nemám píti z kalicha hořkosti, kterýž mi dal otec?“ Šeptal zase Nazareťanovi v ucho svou vlastní otázku: „Přispějí-li ti ku pomoci, zda ji přijmeš?“ Pravil sám k sobě: „Této smrti nebylo i lze odvrátiti. Ten muž šel jí vstříc s plným vědomím ode dne, kdy se ujal svého úkolu: bylať uložena vůlí vyšší než jeho, či jiného než Hospodinovou? Sám-li svoluje, vydává-li se v ni dobrovolně, co zmůže jiný?“ Ben Hur viděl zmar záměru, jež byl zosnoval, spoléhaje na věrnost Galilejských: jich sběhnutím vzala vpravdě za své poslední jiskra naděje. A jak zvláštní věc, že se událo právě dnes ráno, a ne již předtím! Hrůza ho obešla! Možná, že jeho zámysly a práce a peněžní výdaje byly toliko rouhavým zápasem s Bohem. Když sebral otěže a řekl: „Pojďme, bratři,“ tápal v samé nejistotě. Utuchla v něm schopnost rychle se rozhodnouti, bez níž nelze býti rekem ve vzrušujících výjevech.

„Pojďmež, bratři, pojďmež na Golgatu.“

Jeli rozčilenými zástupy lidu, hrnouceho se na jih jak oni. Všeka krajina severně od města zdála se býti na nohou a vzrušena.

Když tři přátelé zvěděli, že průvod s odsouzencem lze potkati kdesi nedaleko velkých bílých věží, zůstavených Herodesem, pustili se tam, obejevše Akru jihovýchodně. V údolí pod rybníkem Ezechiášovým nebylo možná dráti se proti davu, i byli nuceni sesednouti z koní, uchýliti se za roh domu a čekati. A tu bylo jim, jako by stáli na břehu řeky a dívali se na její proud, neboť lid valil se vskutku proudem, jda na ukřižování – řídké a podivné divadlo!

Půl hodiny... hodinu... hrnul se proud mimo Ben Hura a jeho druhy, co by rukou dosáhl, nepřetržitě, neubýváje. Když uplynula tato doba, byl by mohl říci: „Viděl jsem všechny kasty jeruzalémské, všechny sekty judejské, všechna pokolení izraelská a všechny národnosti na zemi, jimi zastoupené.“ Kráčel mimo Žid libyjský a Žid egyptský a Žid od Rýna. Slovem, Židé ze všech východních končin a ze všech západních končin a ze všech ostrovů v obvodu jich obchodních styků, brali se na koních, na velbloudech, v nosítkách a na vozech, a v krojích neskonale rozmanitých, ale s touž podivuhodnou podobností tváří, kterou vyznačují se podnes synové izraelští, jakkoli tolik zakusili podnebím a způsoby života; přecházeli, hovořice všemi známými jazyky, neboť jenom touto měrou bylo možno je od sebe rozeznati, hlouček za hloučkem, přecházeli všichni kvapně, jsouce úzkostliví, stísnění, dychtívi spatřiti ubohého Nazareťana, an umírá jako lotr mezi lotry.

Těchto bylo mnoho, ale nebyli to ještě všichni.

Kromě Židů byli unášeni proudem ještě tisícové – tisícové, nenávidějící jich a jimi povrhající – Řekové, Římané, Arabové, Syřavé, Afričané, Egypťané, Východozemci. I zdálo se, jako by veškeren svět byl tu zastoupen a v tomto smyslu přítomen při ukřižování.

V živoucím davu bylo ku podivu ticho.

Úder kopyta o kámen, hrčení a rachot otáčejících se kol, rozmlouvající hlasy a čas od času volající hlas: to byly všechny zvuky,

vyznívající ze šumu mohutného proudu. Avšak v každé tváři jevil se výraz, s jakým lidé spěchají shlédnout nějaké hrozné divadlo, nějaké náhlé rozkotání nebo zřícení nebo pohromu válečnou. A z těchto známek soudil Ben Hur, že to jsou cizinci ve městě, přišli na slavnost Pesach, kteří neměli účasti na odsouzení Nazaretanově a byli snad i jeho přáteli.

Konečně zaslechl Ben Hur směrem od velkých věží pokřik mnoha lidí zprvu vzdáleností tlumený.

„Slyš! Už přicházejí,“ pravil jeden z jeho přátel.

Lidé v ulici stanuli, poslouchajíce, ale ježto křik zazníval jim dále nad hlavami, podívali se na sebe a šli tiše dále.

Pokřik blížil se stále víc a více a vzduch již se jím rozléhal a chvěl, když Ben Hur spatřil sluhy Simonidovy, ani přicházejí, nesouce svého pána v křesle, a Esteru, kráčející mu po boku; hned za nimi nesena krytá nosítka.

„Pokoj vám, Simonide a Estero,“ pravil Ben Hur, pokročiv k nim. „Ubíráte-li se na Golgatu, počkejte, až průvod přejde. Já pak půjdu s vámi. Je tu místo; zabočte sem za tento dům.“

Velká hlava spočívala kupci těžce na hrudi; vztyčiv ji odpověděl:

„Promluv s Baltazarem; jeho vůle bude mou vůlí. Je v nosítkách.“

Ben Hur spěchal odhrnout záclonu. Vnitř ležel Egyptan s obličejem tak zkřiveným, že vypadal jako nebožtík. Opakoval mu návrh.

„Zdali jej uvidíme?“ otázal se slabým hlasem.

„Nazaretana?“

„Ano, půjde mimo nás vzdálí několika stop.“

„Bože nebeský!“ zvolal stařec vroucně. „Ještě jednou, ještě jednou! Och, jak strašlivý to den pro celý svět!“

Vbrzku čekala celá společnost v záštitě domu. Mluvili jen málo, bojíce se bezpochyby svěřovati své myšlenky druh druhu, bylot tu nejisto a jediné slovo mohlo mluvčího zničiti. Baltazar vyvlekl se těžce z nosítek a stál s ostatními, opíraje se o sluhu. Ester a Ben Hur byli u Simonida.

Zatím valil se proud dále, možno-li, ještě hustěji než předtím, a přicházel blíže pokřik pronikavý ve výši, temný při zemi a ukrutný.

Posléze došel jich vlastní průvod.

„Vizte!“ pravil trpce Ben Hur. „Ted' přichází Jeruzalém.“

Přední voj tvořilo množství hochů pokřikujících a provolávajících:

„Král židovský! Uhněte se, uhněte králi židovskému!“

Simonides díval se na ně, co mimo něj poskakovali a křepčili jako mrak letních hmyzů, a prohodil vážně:

„Až se tito uvážou ve své dědictví, synu Hurův, běda pak městu Šalamounovu!“

Za nimi šla s pevnou lhostejností četa legionářů v plné výzbroji a v lesku vyleštěného kovu.

Pak přicházel Nazareťan!

Byl takměř mrtev. Po každých několika krocích zapotácel se, div nepadl. Potřísněná a zle roztrhaná říza visela mu z plecí na spodní tuniku bez lemu. Bosé jeho nohy zanechávaly rudé šlépěje na kamení. Kolem krku měl přivázáno prkno s nápisem. Koruna z trní byla mu vražena na hlavu tak prudce a hluboko, že způsobila bolestné rány, z nichž byly se vyřinuly po tváři a šíji potůčky krve, nyní sesedlé a zčernalé. Dlouhé vlasy zapletené v trní byly spleteny. Plet', pokud ji bylo viděti, dělila mrtvolnou bledostí. Ruce měl svázaný napřed. Kdesi vzadu ve městě byl klesl vysílen pod příčným břevnem kříže, jež jsa odsouzen musil si nésti na

popraviště, jak kázal obyčej. V tuto chvíli nesl zaň břímě jakýsi krajan. Čtyři žoldnéři kráčeli podle něho jako stráž proti luze, která nicméně chvílemi se prodrala až k němu, bijíc jej holemi a plivajíc naň. Ale z úst nevyšlo mu ani vzdechu, ani hlesu odporu. Šel se sklopenýma očima, až se octl u domu, chránícího Ben Hura a jeho přátele, kteří byli všichni dojati mocnou soustrastí. Ester přivinula se k otci, jenž se chvěl, ačkoli měl silnou vůli. Baltazar klesl mlčky na kolena. I Ben Hur zvolal: „Ó, můj Bože! Můj Bože!“ Tu obrátil Nazareťan bledou tvář ku společnosti, jako by byl uhodl její city, neb uslyšel tento výkřik, a pohleděl na každého z nich tak, že nosili pohled onen v paměti až do smrti. Viděli, že nemyslí na sebe, nýbrž na ně, a zmírající oči posílaly jim požehnání, jehož nesměl vysloviti.

„Kde jsou tvé legie, synu Hurův?“ otázal se Simonides vzrušen.

„Annáš poví ti lépe než já.“

„Jakže, zpronevěřily se?“

„Vesměs mimo tyto dva.“

„Tu je veta po všem, a tento dobrý muž umře!“

Co takto mluvil, zkřivil se jeho obličej křečovitě a hlava klesla mu na prsa. Měl v Ben Hurových snahách poctivou účast a těšil se týmiž nadějemi, jež v tomto okamžiku zhasly, aby již nikdy nevzplanuly.

Za Nazareťanem ubírali se dva jiní mužové, nesouce křížová břevna.

„Kdo jsou tito?“ zeptal se Ben Hur Galilejských.

„Lotři, odsouzení k téže smrti jako Nazareťan,“ zněla odpověď.

V průvodu vykračovala si dále postava s mitrou na hlavě, oděná zlatým rouchem nejvyššího kněze. Byl všecek obklopen chrámovými strážníky a za ním šla v pořádku vysoká rada a dlouhá řada

kněží v čistých bílých šatech, přepásaných řasnatými abnety⁹² nádherných barev.

„Zeť Annášův,“ prohodil Ben Hur tichým hlasem.

„Kaifáš! Viděl jsem ho,“ odvětil Simonides a dodal po pomlčce, za které pozoroval zamyšleně pyšného velekněze. „A nyní jsem přesvědčen. S bezpečností, jaká vyplývá z ducha jasně osvětleného... s naprostou bezpečností vím teď, že ten, který jde onde první s nápisem na krku, je tím, co o něm nápis hlásá: král židovský. Obyčejnému člověku, podvodníku, lotru nedostalo se nikdy průvodu takového. Neboť hle, zde jsou národové... Jeruzalém, Izrael. Tu jest efod⁹³, tu je modrá sukně s třepením a purpurové granáty a zlaté zvonečky, jichž oko na ulici nespátřilo od toho dne, kdy Jaddua vyšel vstříc Makedoňanovi – samé to důkazy, že tento Nazareťan je králem. Kéž bych mohl vstáti a jíti za ním!“

Ben Hur poslouchal překvapen, a jako by se probral z tohoto neobvyklého projevu citů, Simonides ihned doložil netrpělivě:

„Promluv s Baltazarem, prosím tebe, a pojďme. Přicházíť vyvrhel jeruzalémský.“

Tu ozvala se Ester:

„Vidím tam několik žen, any pláčí. Kdo jsou?“

Společnost pohlédnuvši směrem, kam ukazovala, spatřila čtyři ženy v slzách se rozplývající; jedna z nich opírala se o rámě muže vzezřením podobného Nazareťanovi. Ben Hur odušil hned:

„Tento muž jest mistrův učedník, ježž má Nazareťan ze všech nejraději; ta, která se mu opírá o rámě, jest Marie, mistrova matka; druhé jsou přítelkyně z Galileje.“

---

92 Pasy.

93 Plášťík nejvyššího kněze se sponami.

Ester hleděla za truchlícími jiskřícíma očima, až jí zmizeli v davu.

Čtenář domýšlí se snad, že předchozí úryvkovitá rozmluva vede se klidně, ale tomu tak nebylo.

Hovor zanikal namnoze jako v příboji, neboť s ničím jiným nelze tak případně srovnati vřavu tohoto oddílu chátry.

Tato výtržnost byla počátkem bouří, za nichž během krátkých třiceti let, za vlády sporných stran, rozkotáno Svaté město. Luza se rozmáhala nesčetně, fanatická a krvežíznivá, jitřila se a řádila stejným způsobem a skládala se na vlas z týchž živlů: z pacholků, velbloudářů, kramářů, vrátných, zahradníků, vinařů, ovocnářů, novověrců a cizinců na víru neobrácených, strážníků a sluhů chrámových, zlodějů, loupežníků a bezpočtu těch, jež nebylo lze zařaditi do žádné třídy, kteří však v takových případech dostavovali se rázem, aniž kdo věděl odkud, jsouce zmořeni hladem a páchnouce jeskyněmi a starými hroby – bídáci s obnaženými hlavami, s nahými pažemi a nohama, s houští nečesaných vlasů a vousů, a s jediným šatem barvy hliněné; dravci s bezednými ústy, řvoucí jako lvi, když na poušti na sebe volají. Někteří z nich měli meče, větší počet třímal oštěpy a kopí, ačkoli zbraněmi mnohých byly hole a sukovité kyje a praky, pro něž měli vybrané kameny uloženy v mošnách aneb ve vyhrnutých špinavých tunikách. V tomto množství bylo tu a tam viděti osoby vysokého stupně: zákoníky, starší, rabbie, farizeje se širokými trásněmi, saduceje v jemných pláštích, konající pro tu chvíli službu pořadatelů a podněcovatelů. Unavil-li některé hrdlo jeden křik, vymyslili pro ně jiný, ochably-li železné jich plíce, vzpružili je zase novou silou, a přece všechen ten povyk, ačkoli byl hlučný a nepřetržitý, bylo lze shrnouti v několik slov: „Král židovský...! Uhněte se králi židovskému...! Rušitel chrámu...! Boží rouhač...! Ukřižujte ho, ukřižujte ho!“ A z těchto výkřiků zdál se býti poslední nejoblí-

benějším, poněvadž projevoval mimo pochybu přímějí přání luzy a vyznívala z něho zřetelněji její nenávisť proti Nazareťanovi.

„Pojďme,“ pravil Simonides, když se Baltazar usadil v nosítkách, „pojďme, ať se dostaneme dále.“

Ben Hur neslyšel pobídky. Vzhled této části průvodu, právě přecházející, její surovost a lačnost života připomínaly mu Nazareťana – jeho laskavost a mnohá milosrdenství, jež vykonal před očima jeho pro trpící lid. Vzpomínky rodily vzpomínky. Tak upamatoval se najednou, jak velikým dluhem je sám tomuto muži povinen, za dobu, kdy byl sám v moci římské stráže, jda, jak se bylo lze domnívati, na smrt rovněž jistou a takměř rovněž strašlivou jako smrt na kříži, na chladivý doušek, jehož se mu dostalo u studnice nazaretské, a na božský výraz ve tváři toho, který mu je přinesl; na pozdější dobrotu, na zázrak o Květné neděli. A tyto rozpomínky, jakož i myšlenka, že není v tu chvíli s to, aby za pomoc přispěl pomocí a podobným skutkem oplatil, zjitřila v něm bol, i přičítal vinu sobě. Neučinil vše, seč byl; mohl býti na stráži s Galilejskými a zachovati si jich věrnost a ochotnost, a teď... ha, teď byla chvíle k rozhodné činnosti! Rána v tomto okamžiku dobře zasazená byla by jenom rozprášila luzu a osvobodila Nazareťana, nýbrž byla by i hlasem trouby Izraelským a zrychlila válku za svobodu, o níž tak dlouho snil. Příležitost mýjela, minuty ji unášely, a bude-li ztracena? Bože Abrahamův! Což nebylo lze nic učiniti... pranic?

Vtom zahlédl hlouček Galilejských. Vrazil do tlačence a dodral se jich.

„Pojďte za mnou,“ pravil, „rád bych s vámi promluvil.“

Mužové poslechli ho, a když dospěli za ochranný roh domu, ujal se opět slova:

„Jste z těch, kteří přijali mé meče a sjednotili se se mnou k boji za svobodu a krále, jenž přicházel! Máte nyní meče a nyní jest

čas oháněti se jimi! Jděte, pátrejte všude a vyhledejte naše bratry a rcete jim, aby se sešli se mnou u dřeva kříže, které chystají Nazareťanovi! Pospěšte si všichni!

Nestůjte nečinně! Nazareťan jest králem a s ním vezme svoboda za své!“

Pohlíželi naň uctivě, ale nehýbali se.

„Což neslyšíte?“ otázal se.

Poté jeden z nich odslovil:

„Synu Judův,“ – znali ho pod tímto jménem –, „synu Judův, tys oklamán, a nikoli my nebo naši bratři, kteří mají tvé meče! Nazareťan není králem a nesmýšlí ani po královsku. Byli jsme s ním, když přišel do Jeruzaléma, viděli jsme ho ve chrámu, selhal sobě a nám a Izraeli! U ‚Krásné brány‘ obrátil se zády k Bohu a zamítl trůn Davidův! Není králem a Galilea není s ním. Zemře. Ale slyš, Judovče: máme meče a jsme hotovi vytasiti je teď a bít se za svobodu! A sejdem se s tebou u dřeva kříže.“

Ben Hurovi nadešel svrchovaný okamžik života.

Kdyby byl přijal nabídku a řekl slovo, možná, že by byly dějiny bývaly jiné, než jsou; ale byly by to bývaly dějiny řízením lidí, nikoli božím – cosi, čeho nikdy nebylo a nikdy nebude. Zmocnila se ho pomatenost, nevěděl jak, ač ji později přičítal Nazareťanovi; neboť když pak Nazareťan vstal z mrtvých, pochopil, že smrti bylo potřebí k víře ve vzkříšení, bez níž bylo by křesťanství prázdným luskem. Pomatenost ta zbavila ho schopnosti rozhodovati se. Stál mlčky, nevěda, co počítí. Zastřev si tvář rukama, zmítal se rozpor mezi přáním podniknouti něco, a mocí, jež mu bránila.

„Pojď, čekáme na tebe,“ pravil Simonides po čtvrté.

Poté krácel jako stroj za křeslem a nosítky. Ester šla s ním. Byl veden cestou jako Baltazar a jeho přátelé, mudrcové, tenkrát, když se ubírali na schůzku na poušti.

Ukřižování

Když společnost – Baltazar, Simonides, Ben Hur, Ester a dva věrní Galilejci – dospěla na místo ukřižování, byl Ben Hur v čele, veda je. Jak se jim podařilo prodrati se tísnícím a rozčileným lidem, nezvěděl nikdy, aniž věděl, kterou cestou přišli a za jakou dobu. Bral se před sebe beze všeho vědomí, ani nevěda, ani neslyše nikoho a ničeho, beze vší myšlenky, kam jde, a bez nejmenší jiskřičky účelu v mozku. V takovém stavu bylo by dítě svedlo rovněž tolik jak on, chtěc zameziti hrozný zločin, jehož měl býti svědkem. Úmysly boží jsou nám vždy divné a neméně i prostředky, jimiž se uskutečňují a uplatňují.

Ben Hurovi bylo se zastaviti; kdo šli za ním, stanuli rovněž. Jak se zdvihá opona před diváky, tak vzneslo se kouzlo, které ho bdícího uspávalo, i viděl opět a slyšel s jasným rozumem.

Na temeni nízkého kopce, kulatého jako lebka, suchého, prázdného a kromě několika yzopových křovin rostlinstva prostého, bylo nevelké volné prostranství. Hranicí tohoto prostranství byla živá hradba lidská, za níž tlačili se zase lidé, ti aby přes ni, oni aby skrze ni viděli. Vnitřní hradba římských žolnérů dbala přísně, aby se hustá vnější hradba nepošinula z místa. Nad vojáky měl dozor setník. Až nahoře u samého rozhraní tak bedlivě střeženého octl se Ben Hur, stojící s tváří obrácenou k severozápadu.

Kopec jmenoval se ve staré aramejštině Golgata, po latinsku Calvaria a po česku popraviště.

Na jeho úbočích, v zakleslinách, na vypnulínách a vyšších pahorcích honosila se země divným rouchem. Kamkoli pohleděl

mimo prostor živoucí hradbou sevřený, nikde neuzřel hnědé půdy, ani ve velikosti dlaně, ani kousku skály, ani nic zeleného. Viděl jen tisíce očí v červených obličejích, poněkud dále v pozadí jen červené obličej bez očí a ještě dále jen široký, přeširoký kruh, o němž přesvědčil se bystřeji popatřiv, že se skládá také z obličejů. A to byl úhrn tří milionů lidí. V něm pak tepaly tři miliony srdcí náruživou dychtivostí divadla, jež se mělo odehrát na kopci, nedbajíce zlodějů, nýbrž obracejíce všechen zřetel jedině k Nazareťanovi a k ničemu jinému, ježto byl předmětem nenávisti nebo bázně nebo zvědavosti – on, jenž miloval je všechny a pro ně umíral.

Podívaná na velké shromáždění lidí jímá vždy člověka zmatkem a úžasem, jaký v něm vzbuzuje pohled na rozvlněné moře, a nikdy nebylo více lidí pohromadě jako na tomto místě a v tuto chvíli; leč Ben Hur přehlédl je toliko zběžně, neboť co se dalo na dotčeném volném prostranství, poutalo k sobě všechnu jeho účast.

Na kopci stál nejvyšší kněz tak vysoko, že vynikal nad živoucí hradbu a nad hlavy provázející ho družiny hodnostářů, jsa zřejmě rozeznatelný po vysoké čepici, skvostném rouše a pyšném vzezření. Ještě výše na kopci, na samém jeho kulatém temeni, pročež ho bylo viděti daleko široko, stál sehnut trpící, ale mlčící Nazareťan.

Šprýmař ze stráže doplnil korunu na jeho hlavě, dav mu do ruky třtinu místo žezla. Nadávky, posměch, kletby hrnuly se naň přívalem, v němž chvílemi nebylo rozeznati slova. V člověku – v pouhém člověku byly by ty potupy zajisté vyhladily poslední zbytek lásky k lidstvu nadobro a navždy.

Veškery zraky tkvěly pak neodvratně na Nazareťanovi. Možná, že se v něm hnula útrpnost; ať toho bylo příčinou cokoli, Ben Hur byl si vědom změny v jeho citech. Pojem o čemsi lepším nežli nejlepší život vezdejší – o čemsi lepším o tolik, že to slabému do-

dává síly snášeti útrapy jak duševní, tak tělesné; o čemsi, co činí smrt vítanou – snad o životě čistším nežli život vezdejší – snad o duchovním životě, v nějž Baltazar tolik věřil – vstupoval mu na mysl, přinášeje mu jisté poznání, že úkolem Nazareťanovým bylo odvésti přes hranice ty, kteří ho milovali; přes hranice, kde bylo jeho království, čekajíc na něj. Pak uslyšel opět, jako by se k němu nesl vzduchem z okolností téměř zapomenutých nebo zdál se slyšeti výrok Nazareťanův:

„Jáť jsem vzkříšení a život.“

A ta slova opětovala se zas a zase a brala na sebe tvar, a rozbřesk dotekl se jich svým světlem a naplnil je novým významem. A jako lidé opětují otázku, aby postihli a pochytili význam, tázal se, hledě na postavu na kopci umdlévající pod korunou: Kdo je vzkříšení? A kdo život?

„Jáť jsem,“

zdála se praviti postava – a to jemu; neboť ihned pocítil klid, jakého nikdy nepoznal – klid, jenž je koncem pochybnosti a záhady a začátkem víry a lásky a jasného rozumu.

Z toho snění vyrušily Ben Hura zvuky kladiva. Na temeni kopce znamenal pak, čeho si předtím nepovšiml: několik žoldnéřů a dělníků, ani chystají kříže. Díry k nasazení dřev byly hotovy a příčná břevna kladla se nyní na svá místa.

„Rozkaž lidem, ať si popílí,“ pravil nejvyšší kněz k setníkovi. „Tito,“ – i ukázal na Nazareťana –, „musí býti mrtvi do západu slunce a pochování, aby nebyla země poskvrněna. Tak zní zákon.“

Žoldněř lepšího srdce přistoupil k Nazareťanovi, dáváje mu cosi pítí, leč on odmítl číši. Potom přišel k němu druhý a sňal mu z krku prkno s nápisem, jež přibil na dřevo kříže – a přípravy byly skončeny.

„Kříže jsou hotovy,“ pravil setník k nejvyššímu knězi, jenž vyslechnuv zprávu, pokynul rukou a odpověděl:

„Rouhač budiž první. Syn boží může si zajisté pomoci. Uvidíme.“

Lid, jenž viděl postupné přípravy a dorážel až po tuto chvíli na kopec nepřetržitým netrpělivým křikem, umlknul pojednou, a ticho rozhostilo se hned v bezčetném davu. Došloť na nejtrapnější část trestu: odsouzenci měli být přibiti na kříže.

Když žoldněři za tímto účelem vložili nejprve ruce na Nazareťana, zachvěl se všecken lid hrůzou. Později vyskytli se i tací, kdož říkali, že se vzduch náhle ochladil, až je mrazilo.

„Jaké to ticho!“ pravila Ester, vinouc paži otci kolem šíje.

Vzpomenuv si, jaké muky sám podstoupil, přitiskl si její tvář na prsa a chvěl se v křesle.

„Nedívej se, Estero, nedívej se!“ řekl. „Nevím, ale všichni, kteří tu stojí a vidí to – jak nevinní, tak vinní –, budou snad prokleti od této chvíle.“

Baltazar padl na kolena.

„Synu Hurův,“ mluvil dále Simonides, „synu Hurův, nevztáhne-li Jehova svou ruku, a to rychle, veta bude po Izraeli... a veta bude po nás!“

Ben Hur odpověděl klidně:

„Sníl jsem, Simonide, a ve snu slyšel jsem, proč se to vše děje a proč se to dokoná. Je to vůle Nazareťanova..., je to vůle Boží! Učiňme po příkladě Egypťanově... mlčme a modleme se.“

Když vzhlédl opět na kopec, donesla se ho děsivým tichem slova:

„Ját jsem vzkříšení a život.“

Poklonil se uctivě jako k mluvící osobě.

Nahoře na temeni byla práce v plném proudu. Stráž vysvlekla Nazareťana ze šatu úplně, takže pruhy po biči, jímž byl ztrýzněn časně ráno, viděti byly zřetelně, kterak se mu rděly krvavě na hřbetě. Pojednou byl povalen nemilosrdně a napjat na kříž, nejprve pažemi na příčné břevno; hřeby byly ostré – několik úderů, a prorazily útlé dlaně. Poté natáhli mu kolena, až spočinula šlapadla plocho na dřevě, pak přeložili nohu přes nohu a přibili je obě pevně jedním hřebem.

Temné rány kladivem doznívaly ven za okruh strážného místa, a kteří jich neslyšeli, nicméně však viděli dopadající kladivo, trnuli hrůzou. A přece nevydal trpitel ze sebe ni jediného vzdechu, ni výkřiku, ni slova odporu...

„V kterou stranu mu máme otočiti tvář?“ otázal se hrubě žoldnér.

„Směrem ke chrámu,“ odušil nejvyšší kněz. „Ať umíraje vidí, že svatý dům nevzal jím škody.“

Dělníci chopili se kříže a odnesli jej s břemenem a se vším na místo, kde měl býti vztyčen.

Po daném rozkaze zapustili dřevo do jamky dostatečně vyhloubené a také tělo Nazareťanova těžce se spustilo visíc za krvácející ruce. Dosud neozval se ani jediný bolestný ston – toliko výkřik nejbožštější ze všech zaznamenaných výkřiků:

„Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí...“

Kříž, trče pak nad všechny jiné předměty a obřazuje se osaměle na obloze, uvítán byl radostným výbuchem a všichni, kdo viděli a mohli čísti nápis na prkně nad hlavou Nazaretánovou, pospíšili si, aby jej přeslabikovali. Jakmile se jim to podařilo, nesla se zvěst o něm od úst k ústům a zanedlouho vyrážel pozdrav hlučným pokřikem z hrdel všeho toho ohromného počtu, která jej opakovala se smíchem i se vzdechy:

„Král židovský! Bud' zdrav, králi židovský!“

Nejvyšší kněz, maje jasnější ponětí o významu nápisu, ohrazoval se proti tomu, leč marně. Tak vzdalo titulovanému králi, shlížejícímu z kopce hasnoucímá očima, počtu město jeho otců pod ním klidně rozložené – město, jež mu dalo výhost tak potupný.

Slunce stoupalo rychle k poledni. Vrchy obnažovaly k němu přítulně svá hnědá řadra, odlehlejší hory honosily se nACHEM, jímž je tak královsky odívalo. Ve městě zdálo se, že chrámy, paláce, věže, cimbuří a veškery krásné i vysoké budovy vznášejí se do nevyrovnaného jasu, jako by si byly vědomy, jakou hrdostí nadýmají přemnohé, kteří se čas od času obraceli, na ně pohlížejíce.

Pojednou rozkládalo se po vši obloze šero a zastíralo zemi – pak znatelné poblednutí denního světla, podivné přitnutí, večer vkrádající se do skvoucího poledne. Ale ježto ho přibývalo, obrátilo hned k sobě pozornost všeho lidu. Potom utichalo hlučné pokřikování a smích, a lidé, nevěřící smyslům, dívali se na sebe, pak zase na slunce, a na hory v dáli se ztrácející, na oblohu a okolní krajinu stínem se halící, na kopec, kde se odehrávala truchlohra, a odvracejíce zraky od toho všeho, zírali zase na sebe vespolek, udiveně tu stojíce v hlubokém mlčení.

„Je to jen mlha nebo přeletující mračno,“ konejšil Simonides polekanou Esteru. „Hned se zase vyjasní.“

Ben Hur nebyl toho mínění.

„Není to mlha ani mračno,“ pravil. „Duchové, žijící v ovzduší... proroci a světci... konají dílo milosrdenství nad sebou samými a nad přírodou. Pravím ti, Simonide, jako že Bůh žije, tak jest pravda, že ten, jenž tam pní, je synem božím!“

A zanechav Simonida v nemalém údivu ze slov jím pronesených, přistoupil k Baltazarovi opodál klečícímu a položil ruku dobrému muži na rameno.

„Moudrý Egyptane, slyš! Jedině ty měl jsi pravdu: Nazareťan je vskutku synem božím.“

Baltazar uchopiv ho, přiklonil si ho k sobě a odtušil slabým hlasem: „Viděl jsem ho jako nemluvně v jeslích, kam ho nejdříve položili, i není divu, že jsem ho poznal spíše než vy. Avšak běda, že jsem se dožil dnešního výjevu! Kéž bych byl umřel se svými bratry! Šťastný Melichar! Šťastný, přešťastný Kašpar!“

„Upokoj se!“ těšil ho Ben Hur. „Možná, že jsou také zde.“

Šero houstlo v temno a temno přešlo v čiré mrákoty, aniž však zastrašilo smělejší mysli na kopci.

Lotři byli přibiti na kříže a kříže vztyčeny.

Stráž pak odstoupila a lid, maje volnou cestu, valil se na návrší a zaplavil je jako sbíhavá vlna.

Sotva ten pohleděl na ukřižovance, přišel onen, a odstrčiv ho, zaujal jeho místo, z něhož byl zase jiným vytlačen... a bylo smíchu a spílání a potupy k nevylicení a vše to svědčilo Nazareťanovi.

„Ha, ha! Jsi-li ty král židovský, pomoz sám sobě!“ vykřikl žoldněř.

„Ano,“ ozval se kněz, „nechat nyní sestoupí z kříže, ať uzříme, a uvěříme!“

Jiní vrtěli moudře hlavami, řkouce:

„Chtěl zrušiti chrám a ve třech dnech zase vzdělati, ale sám sobě pomoci nemůže!“

A jiní volali:

„Pravil se býti synem božím! Nechať ho nyní vysvobodí, je-li mu milý.“

Nelze ani tušiti, jaká moc spočívá v předsudku. Nazareťan nebyl nikdy ublížil tomuto lidu; převalná většina jich nikdy ho nespatriła, až v tuto chvíli jeho neštěstí, a přece – zvláštní opak osudu – zasypávali ho kletbami a litovali lotrů.

Nadpřirozená noc, spustivší se takto z nebes, polekala Esteru, jako děsila tisíce jiných, srdnatějších a silnějších.

„Pojďmež domů,“ prosila naléhavě – dodávajíc: „Bůh se to kaboní, otče. Kdož ví, jaké strašlivé věci ještě se přihodí? Bojím se!“

Simonides byl umíněný. Řekl málo, leč byl patrně velmi rozčilen. Znamenav na sklonku první hodiny, že nával lidstva na kopec poněkud ustal, pobídl společnost k tomu, aby zaujali stanovisko blíž u křížů. Ben Hur podal rámě Baltazarovi, než Egyptan stoupal velice namáhavě.

Z nového místa bylo Nazareťana viděti jenom nezřetelně. Jevil se jim toliko tmavou pnějící podobou. Avšak slyšeli ho... slyšeli jeho vzdechy svědčící o utrpení nebo vysílení větším, než jaké zakoušeli jeho spolutrpitele, neboť kdykoli nastalo na okamžik utišení, ozývalo se jich stenání a úpění.

Druhá hodina po ukřižování minula jako první. Nazareťanovi byly to hodiny pohan, posměchu a nenáhlého umírání. Promluvil jen jednou za tu dobu. Přišlo několik žen a pokleklo u paty jeho kříže. Rozeznal mezi nimi svou matku s oblíbeným učedníkem.

„Matko,“ pravil, povýšiv hlas, „tuto je syn tvůj!“ A k učedníkovi: „Zde matka tvá!“

Třetí hodina nadešla a posud vlnil se lid kolem návrší, jsa k němu vázán jakousi divnou přitažlivostí, k níž, jak se podobalo pravdě, nemálo přispívala noc o poledni.

Počínali si klidněji než za předchozí hodiny, chvílemi však bylo nicméně slyšeti temnotou hlasy na sebe volající. Povšimnutí zasluhovalo, když poté přicházeli k Nazaretanovi, že přistupovali mlčky k jeho kříži, mlčky se naň podívali a mlčky odcházeli. Tato změna platila i žoldnéřům, již teprve před chvilkou metali losy o roucha ukřižovaného. Stáli poněkud stranou s důstojníky, obracejíce bedlivější zřetel k jednomu z odsouzenců, nežli ku přicházejícím a odcházejícím davům. Vydral-li se mu z hrudi těžký vzdech anebo potrhli-li hlavou v bolestném záchvatu, hned zostrili pozornost.

Nejdivnější ze všeho pak bylo změněné chování nejvyššího kněze a jeho družiny, mudrců, kteří s ním zasedali v noci na soudě a vůči oběti horlivě mu souhlas projevovali. Když pak tma zastřela všecku zemi, pozbývali sebevědomí. Byloť mezi nimi mnoho těch, již byli zběhlí v hvězdářství a znali úkazy za onoho času tak strašlivé širokým vrstvám. Vědomosti tyto zdělili valnou měrou po předcích v dávné minulosti, některé přineseny ze zajetí, a požadavky chrámové služby nedopouštěly, aby byly zapomenuty. Ti sestoupili se, když jim slunce bledlo před očima a hory zanikly v šeré roušce; srazili se v hlouček okolo velekněze a rokovali o tom, co viděli. „Měsíc je v úplňku,“ pravili pravdivě, „a nemůže to býti zatmění.“ Když pak nikdo nedovedl vysvětliti panující tmou a zvláštní tu okolnost, že nastala právě v tuto chvíli, uváděli ji v duchu v souvislost s Nazaretanem a podléhali nepokoji, jenž vzrůstal se tím více, že úkaz trval tak dlouho a nepřetržitě. Stojíce za žoldnéři, všímali si každého slova a hnutí Nazaretanova a poslouchali se strachem jeho vzdechy, hovoříce šepem. Trpitel ten byl třebaš Mesiášem a pak – však uvidí!

Zatím neozvala se v Ben Hurovi ani jednou dřívější nálada. Cítil se zúplna pokojný. Modlil se pouze, aby konec byl urychlen. Věděl, co se děje Simonidovi v mysli – že váhá na kraji víry. Viděl velkou hlavu svěšenu ve vážném přemýšlení. Pozoroval ho, an pátrá po

slunci, jako by hledal příčinu temnoty. A rovněž si povšiml, s jakou starostlivostí tulí se k němu Ester, tlumíc v sobě obavy, aby vyhověla jeho přání.

„Nestrachuj se,“ slyšel ho, domlouvajícího jí, „ale stůj a pozoruj. Možná, že budeš živa ještě jednou tak dlouho jako já, a že přece neuvídíš z lidských zájmů ničeho, co by se vyrovnalo tomu, a možná také, že uvidíme ještě více. Zůstaňme až do konce.“

Když třetí hodina zpola uběhla, přišlo několik mužů z nejnižší třídy – bídáci z hrodek okolo města – a stanulo před prostředním křížem.

„Toť on, ten nový král židovský,“ pravil jeden z nich.

Druzí směříce se volali:

„Zdráv, zdráv bud', králi židovský!“

Nedostavše odpovědi, přistoupili blíže.

„Jsi-li ty král židovský nebo syn boží, sestup,“ ušklebovali se hlasitě.

Tu jeden z ukřižovaných zločinců, přestav stenati, zvolal na Nazareťana:

„Ano, jsi-li ty Kristus, pomozíš sobě i nám.“

Lidé se smáli a tleskali, pak poslouchali, čekající na odpověď. Ozval se druhý lotr, řka prvnímu:

„Ani ty se Boha nebojíš? My hodnou pomstu za skutky své bereme, ale tento nic zlého neučinil.“

Okolostojící žasli. Za ticha, jež nastalo, promluvil opět druhý lotr, ale tentokrát k Nazareťanovi.

„Pane,“ dí, „rozpomeň se na mne, až přijdeš do království svého.“

Simonidem mocně trhlo. „... až přijdeš do království svého!“ Právě po této stránce zmítala se mysl jeho pochybností; o tuto otázku byl se tolikrát přel s Baltazarem.

„Slyšels?“ pravil k němu Ben Hur. „Toto království není zajisté z tohoto světa. Onen svědek praví, že král jde jen do svého království, a vskutku, totéž slyšel jsem ve snu.“

„Ticho!“ odtušil Simonides tak velitelsky, jak nikdy předtím nepromluvil k Ben Hurovi. „Ticho, prosím tebe! Jestliže Nazareťan odpoví...“

A nežli dořekl, odpověděl Nazareťan jasným hlasem, úplným důvěry:

„Amen, pravím tobě, ještě dnes budeš se mnou v ráji!“

Simonides čekal, poslouchaje, je-li to vše, potom sepal ruce a řekl:

„Už nic, už nic, Pane! Tma se rozprchla – vidím jinýma očima... tak jako Baltazar, vidím očima dokonalé víry.“

Věrný služebník došel posléze náležité odměny. Jeho zmrzačené tělo nemohlo býti vyléčeno, rovněž nebylo mu lze zbýti vzpomínky na vystálé útrapy neb odčiniti léta jimi ztrpčená, leč najednou vzkynuly mu nový život a jistota, že do něho vstoupí – nový život nastávající hned po životěездеjším – a jeho jméno bylo ráj. Tam nalezne království, o němž byl snil, i krále. Úplný klid rozhostil se mu v duši.

Avšak naproti před křížem zavládlo překvapení a zděšení.

Prohnání chytráci octli se v úzkých, neboť rozhlašující o něm po kraji, že jest Mesiáš, přivedli Nazareťana na kříž, a aj, s jistotou větší než kdy jindy netoliko projevili, že jím jest, nýbrž slíbil i zločinci, že s ním vejde do jeho ráje. Děsili se toho, co konali. Nejvyšší kněz byl při vši své pýše ustrašen. Kde by nabral muž ten oné jistoty leč z pravdy? A co jiného byla pravda než Bůh?

Nescházelo mnoho, a byli by se všichni dali na útěk.

Nazareťan dýchal čím dále tím pracněji. Jeho vzdechy byly těžkým lapáním vzduchu. Jen tři hodiny na kříži a již umíral!

Zpráva ta roznesla se jako blesk všemi těmi davy a pak vše ztichlo.

Vedro přidružilo se ke tmě, a kdo by o tom nebyl věděl, nebyl by si pomyslel, že v širokém okolí kopce, pod tím šerým příkrovem z oblohy splývajícím, dlí tři miliony lidí, čekající v záchvatu hrůzy, co se dále přihodí – takové bylo ticho! Pak vynikl z mrákot nad hlavami těch, kteří stáli na kopci v doslechu umírajícího, výkřik zoufalství a výčitky:

„Bože můj! Bože můj! Proč jsi mne opustil?“

Hlas ten poděsil všechny, kdož jej slyšeli. Jednoho dotekl se neodolatelně.

Žoldnéři přicházející byli s sebou přinesli nádobu s vínem a vodou a postavili ji opodál Ben Hura. Houbou přivázanou na konci tyče a smočenou v tekutině mohli po libosti navlažit jazyk tomu neb onomu trpiteli. Ben Hur vzpomněl si na doušek, jehož se mu dostalo u studnice nazaretské. Vznikl v něm náhlý úmysl. Uchopiv houbu, namočil ji v nádobě a zamířil ke kříži.

„Nech ho!“ křičeli naň lidé hněvivě cestou. „Nech ho!“

Nedbaje jich spěchal dál a přiložil houbu Nazaretanovi ke rtům.

Pozdě, příliš pozdě!

Tvář, kterouž tu Ben Hur zřetelně spatřil, ačkoli byla zmořena a zčernalá sesedlou krví i prachem, zazářila nicméně náhlým zásvitem. Oči široce se rozevřely a utkvěly na komsi jedině jim viditelném daleko na nebesích, a z výkřiku, jenž se vydral oběti z hrdla, vyznívaly spokojenost a úleva, ba vítězná radost:

„Dokonáno jest! Dokonáno jest!“

Tak slaví svůj úspěch posledním provoláním hrdina, když umíraje vykonává veliký skutek.

Svit v očích pohasl. Zvolna sklesla korunovaná hlava na prsa pracně se dmoucí. Ben Hur domníval se, že je po smrtelném zápase; než prchající duše vzmožila se tak, že on a ti, kdo stáli vůkol něho, zaslechli ještě jiná a poslední slova, pronesená tichým hlasem jako ke komusi zcela blízko naslouchajícímu:

„Otče, v ruce tvé poručím ducha svého.“

Záchvěv zalomcoval zmučeným tělem, z něhož vyrazil výkřik svrchované úzkosti, a rázem bylo po úkolu aездеjším životě. Srdce to se vši svou láskou dobušilo! Zemřelť jest člověk!

Ben Hur, vrátiv se k přátelům, pravil pouze:

„Jest již po všem! Je mrtev!“

Za chvílku k nevíře krátkou zvěděl všechen lid o smrti. Nikdo nezmínil se o ní nahlas. Zvěstovalo ji mručení, rozbíhající se z návrší na vše strany – mručení podobné takměř šepotu: „Jest mrtev! Jest mrtev!“ a to bylo vše. Přání lidu se splnilo. Nazareťan byl mrtev, a přece zírali na sebe zděšeně. Krev jeho lpěla na nich! A co tak stáli, zírajíce na sebe, země počala se otřásati. Kdekdo chytil se souseda, hledaje opory. Mžikem rozprchly se mrákoty a slunce vysvitlo; a kdekdo jako jedním a týmž pohledem uzřel na kopci kříže, any se jak opilé potácejí zemětřesením. Uzřeli je všechny tři, avšak ten uprostřed byl osobivý, jako by sám jediný chtěl býti viděn, a proto zdál se vypínati vzhůru a povznášeti své břímě a klátiti jím sem a tam, výš a výše ku blankytné obloze. A každý v tom lidstvu, jenž se posmíval Nazareťanovi, každý, kdo jej bil, každý, kdo hlasoval pro to, aby byl ukřižován, každý, kdo kráčel v průvodu z města, každý, kdo mu přál smrti – a těch bylo jako deset na jednoho –, cítil, že jest jaksi zvláště vybrán z mnohých, a chce-li zůstat na živu, že musí co nejrychleji ujíti té hrozbě na obloze. Dali se na útěk, prchali, seč byli. Leč tu je stíhalo zemětřesení, jako by se na ně hněvalo proto, co učinili, a pohánělo k zodpovědnosti

za nevinnou smrt v opuštěnosti od přátel, a strašilo je ještě více hrozným praskotem mohutných skal, pukajících a o sebe se drtících. Bili se v prsa a křičeli strachem. Jeho krev lpěla na nich! Domáci i přespolní, kněz i nekněz, žebrák, saducej i farizej utíkali o překot, klopýtajíce i padajíce bez rozdílu. Volali k Hospodinu, rozlícená země odpovídala za něj a odměňovala všechny stejně. Nevěděla ani, čím aneb oč jest nejvyšší kněz lepší svých provinilých druhů; dostihnuvši ho povalila jej též a pošpinila trásně jeho řízy a naplnila zlaté zvonečky pískem a v ústa nacpala mu prachu. On a jeho lid byli si aspoň rovni v jedné věci: krev Nazareťanova lpěla na nich na všech!

Když slunce opět osvítilo kříže a ukřižované, zbývali na kopci ze všech těch davů toliko matka Nazareťanova, učedník a věrné ženy galilejské, setník a jeho vojáci, a Ben Hur se svou společností. Tito neměli kdy přihlížeti útěku lidstva; byloť jim příliš zjevně připomínáno, aby si hleděli sami sebe.

„Posaď se sem,“ pravil Ben Hur k Esteře, upraviv jí místo u nohou otcových. „Nyní si zakryj oči a nedívej se, nýbrž slož důvěru v Boha a ducha onoho spravedlivého, tak hanebně utraceného.“

„Nikoliv,“ ozval se uctivě Simonides, „od nynějška mluvmе o něm jako o Kristu.“

„Budiž,“ vece na to Ben Hur.

Vtom zasáhla vlna zemětřesení návrší. Ryky lotrů na kolísajících se křížích strašno bylo slyšeti. Ačkoli se mu točila hlava otřesy půdy, měl Ben Hur přece kdy ohlédnouti se po Baltazarovi, i spatřil jej, an leží tiše na zemi. Pospíšil k němu a volal jej – nedovolal se však odpovědi. Byl mrtev! Tu připadlo Ben Hurovi na mysl, že zaslechl výkřik takořka v odpověď na vzkřiknutí Nazareťanova v jeho posledním okamžiku, avšak nepodíval se, aby zvěděl, z čích úst vyšel; i potom věřil Ben Hur, že duch Egyptanův

doprovodil ducha jeho mistra přes hranice do království ráje. Ta myšlenka upínala se nejenom na slyšený výkřik, nýbrž i na nemírnou zasloužilost vyznamenání. Byla-li víra hodna odměny v osobě Kašparově a láska v osobě Melicharově, náležela zajisté nějaká zvláštní odměna jemu, kterýž byl za dlouhého života tak výtečným příkladem tří sdružených ctností: víry, lásky a dobrých skutků.

Služebníci Baltazarovi byli opustili svého pána; ale když bylo po všem, odnesli dva Galilejští starce v nosítkách nazpět do města.

Byl to smutný průvod, jenž vešel jižními vraty do paláce Hurů okolo západu slunce onoho památného dne. V touž asi dobu snato tělo Kristovo z kříže.

Tělesná schránka Baltazarova složená v hostinském pokoji. Všichni sloužící sběhli se naň podívat plačíce, neboť vše, co žilo a tak aneb onak s ním obcovalo, lnulo k němu láskou, ale když uzzřeli jeho tvář a úsměv na ní, utřeli si slzy řkouce: „Dobře tak. Jest blaženější dnes večer, než byl, když ráno odcházel.“

Ben Hur nechtěl vzkázati Irase po sluhovi, co se přihodilo jejímu otci. Šel k ní sám, aby ji dovedl k nebožtíkovi. Představoval si její hoře; bude opuštěna na světě. Byl čas odpustiti a litovati ji. Vzpomněl si, že se po tom nesháněl, proč se ráno nepřidružila ke společnosti nebo kde byla. Připadlo mu, že o ni nezavadil ani myšlenkou, a stydě se za to, byl ochoten napravit svou chybu, jak možno nejlépe, tím spíše, že byl nucen způsobiti jí zármutek tak bolestný.

Zatřásl oponami u jejích dveří, a jakkoli slyšel, jak se vnitř ozývá chřest drobných rolniček, nedostalo se mu přec odpovědi; zavolal ji jménem a volal zase – dosud žádná odpovědi. Odhrnuv oponu, vstoupil do komnaty. Nebylo jí tu. Vystoupil chvatně na

střechu, hledaje ji, leč ani tam jí nebylo. Poptával se služebnictva, avšak ani to jí nespátrilo po celý den. Nahledav se dlouho všude po domě, Ben Hur vrátil se do hostinského pokoje a usedl k nebožtíkovi na místo, které měla ona zaujmouti, a tu mu přišlo na mysl, jakou milost prokázal Kristus svému letitému služebníkovi. U brány do království ráje staví se na štěstí trampoty vezdejšího života i jeho klamy, a přicházejí v nepaměť těm, kdo vstoupí do věčného odpočinku.

Když smutek pohřební bezmála pominul a zákonu učiněno dosti, Ben Hur přivedl si devátého dne po uzdravení matku a Tirzu domů, a od tohoto dne vyslovováno vždy uctivě pospolu jméno nejsvětější v mluvě lidské:

Bůh otec a Kristus syn.

* * *

Asi za pět let po ukřižování seděla Ester, manželka Ben Hurova, v pokoji na krásném letohradě u Misna.

Bylo poledne a teplé slunce italské hrálo mile růžím a révám venku. Vše v komnatě jevílo římský ráz krom Estery, jež měla na sobě roucho židovské paní. Tirza a dvě dívky, hrající si na lví kůži po podlaze rozprostřené, byly jí společností, a kdo by byl viděl, jak pečlivě je hlídá, byl by poznal, že jsou to její dívky.

Čas zachoval se k ní velkomyslně. Byla sličnější než kdy předtím, a stavši se paní na letohradě, uskutečnila jeden ze svých nejmilejších snů.

Za tohoto prostého, domácího výjevu objevil se ve dveřích sloužící a ohlašoval jí:

„V atriu je nějaká žena, která si přeje mluvit s paní.“

„Nechť vejde.“

Cizinka vstoupila. – Židovka, spatřivši ji, vstala a chtěla mluvit, leč zarazila se, zbledla, a couvnuvši konečně pravila: „Znala jsem tě, dobrá žena.“

„Tys...“

„Jsem Iras, dcera Baltazarova.“

Ester opanovala své překvapení a poručila sluhovi, aby přinesl Egyptance sedadlo.

„Ne,“ odvětila chladně Iras, „odejdu hned zase.“

Obě pohlížely udiveně na sebe.

Víme, kdo byla Ester: sličná žena, šťastná matka, spokojená manželka. Bylo zřejmo, že osud nenaložil tak příznivě s její bývalou sokyní. Vysoká postava jevila dosud stopy leposti, ale minulý život zůstavil skvrny ve všem zevnějšku. Ve tváři zračila se srdnatost, velké oči byly červené a naběhlé pod spodními víčky, na jejích lících nebylo ani sledu po ruměnci. Rty byly cynické a tvrdé a povšechná zpustlost vedla kvapem k předčasné starobě. Její šaty byly nevkusné a zcuchané. Silniční bláto lpělo na jejích sandálech. Iras přerušila trapné mlčení.

„Jsou to tvé děti?“

Ester usmála se, pohleděvši na ně.

„Ano. Nepromluvíš na ně?“

„Poděsila bych je,“ odvětila Iras. Poté přistoupila blíže k Esterě, a vidouc, že sebou trhla, pravila: „Neboj se. Vyříd' svému manželovi vzkaz ode mne. Rci mu, že jeho nepřítel je mrtev a že jsem jej zavraždila, protože tolik bídý a strastí na mne uvalil.“

„Jeho nepřítel!“

„Messala. Mimo to rci svému manželovi, že jsem byla za to, že jsem mu chtěla ublížiti, tak potrestána, až by se mne i jemu zželelo.“

Slzy vyhrkly Esteře do očí a chtěla mluvit.

„Ne,“ předešla ji Iras, „netřeba mi soustrasti nebo slz. Rci mu konečně, že jsem se přesvědčila, že Říman je dravec v lidské podobě. Měj se dobře!“

A hotovila se k odchodu.

Ester pospíšila za ní.

„Zůstaň, ať uvidíš mého muže. Nehněvá se na tebe. Všude po tobě pátral. Bude ti přítelem! Jsme křesťané!“

Iras byla neoblomná.

„Nikoli! Jsem tím, čím jsem se stala samovolně. Zanedlouho bude konec všemu.“

„Ale,“ – Ester se zajíkla –, „což nemáme nic, čeho bys sobě přála...?“

Egyptance mihl se tváří přívětivější výraz a cosi jako úsměv pohrálo jí kolem rtů. Podívala se na děti na podlaze.

„Tu...,“ prohodila.

Ester, stopujíc směr jejího pohledu, pochopila rychle a odtušila: „Jsou tvé.“

Iras přikročila k nim, a kleknouc na lví kůži, pocelovala obě děti. Povstavši zvolna, zase se na ně zahleděla. Poté zamířila ke dveřím a vyšla z nich bez jediného slůvka na rozloučenou. Kráčela spěšně a byla ta tam dříve, nežli se Ester na něčem ustanovila.

Když pověděli Ben Hurovi o návštěvě, nabyl jistoty o tom, co byl už dávno tušil: že v den ukřižování Iras opustila otce kvůli Messalovi. Nicméně pustil se hned za ní, hledaje její stopu, ale nadarmo. Nikdy již jí neviděl ani o ní neslyšel. Modrá zátoka, zaskvívající se úsměvně v paprscích slunečních, má posud své chmurné tajnosti. Kdyby mohla mluvit, snad by nám o Egyptance pověděla.

* * *

Simonides dočkal se velmi vysokého stáří. V desátém roce panování Neronova vzdal se obchodu tak dlouho soustředěného ve skladišti v Antiochii. Uchoval si doposledka jasnou hlavu i dobré srdce a štěstí mu přálo.

Jednou večer řečeného roku seděl v křesle na terase nad skladištěm. Ben Hur, Ester a jejich tři děti meškali u něho. Poslední z lodí houpala se na kotvách v proudu řeky, všechny ostatní byly prodány. Za dlouhou dobu mezi tímto dnem a dnem ukřižování stihl je jedinký zármutek: zesnula matka Ben Hurova, a tehdy i nyní bylo by jejich hoře bývalo větší, kdyby nebylo jejich křesťanské víry.

Dotčená loď přijela teprve včera a přinesla zprávu o pronásledování křesťanů Neronem v Římě zahájeném: a když společnost na terase rozprávěla o novinách, přišel Malluch, který byl dosud v jejich službě, přistoupil k Ben Hurovi a odevzdal mu balíček.

„Kdo to přinesl?“ otázal se Ben Hur, když dočetl.

„Arab.“

„Kde jest?“

„Odejel ihned.“

„Poslyš,“ obrátil se Ben Hur k Simonidovi.

Četl pak tento list:

„Já, Ilderim, syn Ilderima Velikodušného a šejk kmene Ilderimova, Judovi, synu Hurovu.

Věz, ó příteli mého otce, jak tě můj otec miloval. Čti, co tuto přikládám, a zviš. Jeho vůle jest mou vůlí, pročez co ti dal, je tvoje.

Všeho, co mu Parthové odňali ve veliké bitvě, v níž jej zabili, dobyl jsem opět: mimo jiné tohoto písma a pomsty a všeho rodu té Miry, která za jeho časů byla matkou tolika hvězd.

Pokoj budiž tobě a vši tvé rodině.
Tento hlas z pouště je hlas

šejka Ilderima.“

Ben Hur rozvinul potom kousek papíru žlutého jak uvadlý list morušový. Bylo třeba zacházeti s ním co nejopatrněji. Četl pak dále:

„Ilderim, příjmím Velikodušný, šejk kmene Ilderimova, synovi, jenž po mně nastoupí.

Všecko, co mám, synu, bude tvé, jakmile ujmeš se po mně vlády, kromě statku u Antiochie známého pod jménem Palmových sadů; ten dávám synu Hurovu, jenž nám dobyl takové slávy v cirku – jemu a jeho rodině na věčné časy.

Nezneucti svého otce.

Šejk Ilderim Velikodušný.“

„Co tomu říkáš?“ optal se Ben Hur Simonida.

Ester vzala s potěšením listy a čtla si je pro sebe. Simonides mlčel. Jeho oči tkvěly na lodi; ale přemýšlel. Posléze promluvil.

„Synu Hurův,“ pravil vážně, „Hospodin byl ti milostiv za těchto pozdějších let. Máš proč býti mu vděčen. Není-li čas rozřešiti konečně význam daru, jež ti dal tím jméním, nyní zúplna ve tvých rukou jsoucím a rostoucím?“

„O tom jest už dávno rozhodnuto. Jméno bylo určeno ke službě i dárcově, nikoli částečně, nýbrž celé. Šlo mi jen o to, kterak ho použiji co nejzdařněji v jeho prospěch? A to mi pověz, prosím tebe.“

Simonides odpověděl:

„Jsem svědkem toho, že jsi věnoval velké peníze církvi zde v Antiochii. Tu dostává se ti tohoto daru velikomyslného šejka skoro v téže chvíli, kdy nás došly zvěsti o pronásledování bratří v Římě. Tím otvírá se nové působiště. V hlavním městě nesmí světlo zhasnouti.“

„Rci mi, kterak tomu zabránit.“

„Řeknu ti. Římané, i tento Nero, šetří uctivě dvojí věci – nevím o jiných, jichž by tak šetřili – tou jest popel nebožtíkův a všeliká pohřebiště. Nemůžeš-li stavěti chrámy pro bohoslužbu Hospodinu nad zemí, stavěj je tedy pod zemí, abys je uchránil od zhrobení – ukládej v nich těla všech, kteří umrou ve víře.“

Ben Hur vstal rozčilen.

„Jaká to velkolepá myšlenka,“ pravil. „Dám se nemeškaje do díla. Čas nestrpí odkladu. Loď, která přinesla zprávy o útrapách našich bratří, odveze mne do Říma. Zítra se vydám na cestu.“

Obrátil se k Malluchovi.

„Dej připravit loď, Malluchu, a připrav se také: půjdeš se mnou.“

„Dobrá,“ souhlasil Simonides.

„A co tomu říkáš ty, Estero?“ otázal se Ben Hur.

Ester přistoupila k němu, a položivši mu ruku na paži, odvětila:

„Tak posloužíš nejlépe Kristovi. Ó, drahý manželi, nebraň mi a dovol, ať jdu s tebou a pomáhám ti.“

* * *

Zavítá-li některý z mých čtenářů do Říma a podnikne krátkou vyjížďku do katakomb svatého Kalixta, které jsou starší nežli katakomby svatého Šebestiána, uvidí, nač bylo vynaloženo jmění Ben Hurovo, a vzdá mu díky. Z této ohromné podzemní hrobky vyšlo křesťanství a vytlačilo cízary.

Ediční poznámka

Text této e-knihy vychází z díla *Ben Hur* vydaného nakladatelstvím Jos. R. Vilímek v Praze v roce 1934. Vysvětlivky v poznámkách pod čarou jsme převzali z téhož vydání (jejich autor není uveden, domníváme se, že jde patrně o poznámky překladatele Václava Patejdla). Zdrojové vydání obsahuje též půvabné ilustrace A. C. Bavorovského, které jsme nepřevzali z technických důvodů.

Redakce MKP

Lewis Wallace

Ben Hur

Překlad Václav Patejdl
Ilustrace na obálce z volných zdrojů
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 27. 10. 2023

ISBN 978-80-274-3542-5 (epub)
ISBN 978-80-274-3543-2 (pdf)
ISBN 978-80-274-3544-9 (prc)